

Jezik franjevca Emerika Pavića (1716.-1780.)

Pilj Tomić, Marina

Doctoral thesis / Disertacija

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:905093>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-21**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FILOZOFSKI FAKULTET

Marina Pilj Tomić

JEZIK FRANJEVCA EMERIKA PAVIĆA (1716.-1780.)

Doktorski rad

Mentorica: prof. dr. sc. Loretana Farkaš

Osijek, 2016.

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. METODOLOGIJA RADA	4
2.1 Ciljevi i zadaci istraživanja.....	4
2.2 Izvori za jezičnu analizu	5
2.3 Kratice.....	10
3. BUDIMSKI KULTURNI KRUG	13
3.1 Stvaranje budinskoga kulturnog kruga	13
3.2 Začetnici budinskoga kulturnog kruga	14
3.3 Značaj visokih škola u Budimu.....	14
3.4 Stvaralaštvo pisaca budinskoga kulturnog kruga.....	15
3.5 Hrvatski kulturni krug u Budimu	17
4. EMERIK PAVIĆ (1716.-1780.)	19
4.1 Značajne godine i datumi Pavićeva života.....	19
4.2 Emerik Pavić – najznačajniji graditelj budinskoga kulturnog kruga.....	20
4.3 Popis bibliografskih jedinica Emerika Pavića	22
4.4 Stvaralaštvo Emerika Pavića (izvori za jezičnu analizu).....	26
5. GRAFIJSKI SUSTAV	38
5.1 Kontekst vremena	38
5.2 Pavićeva grafija.....	42
5.3 Oprimjerena Pavićeva grafijska rješenja	44
5.4 Udvajanje samoglasnika i suglasnika	59
6. PRAVOPIŠNA NAČELA	61
6.1 Jednačenje suglasnika po zvučnosti.....	61
6.2 Jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe	63
6.3 Dentalni suglasnici.....	64
6.4 Jotacija	64
6.5 Prijedlozi $s(a)$ i $k(a)$	65
6.6 Glavni i redni brojevi.....	66
7. FONOLOŠKO-MORFONOLOŠKA RAZINA	67
7.1 Odras jata.....	67
7.2 Samoglasničke alternacije.....	71
7.3 Gubljenje samoglasnika	74
7.4 Sekundarni samoglasnici	75
7.5 Gubljenje samoglasničko-suglasničkih skupina	76

7.6	Suglasničke alternacije.....	77
7.7	Gubljenje suglasnika.....	79
7.8	Sekundarni suglasnici i samoglasničko-suglasničke skupine	80
7.9	Slogotvorno <i>r</i>	83
7.10	Suglasnik <i>h</i>	84
7.10.1	Izostavljanje suglasnika <i>h</i>	85
7.10.2	Bilježenje suglasnika <i>h</i>	88
7.10.3	Zamjenjivanje suglasnika <i>h</i>	90
7.10.4	Umetanje suglasnika <i>h</i>	90
7.11	Suglasnik <i>j</i>	92
7.11.1	Izostajanje intervokalnog <i>j</i>	92
7.11.2	Bilježenje intervokalnog <i>j</i>	97
7.11.3	Protetsko <i>j</i> (prejotacija)	98
7.12	Rotacizam	99
7.13	Razjednačivanje	100
7.13.1	Razjednačivanje nestajanjem razlikovnog obilježja	100
7.13.2	Razjednačivanje nestajanjem suglasnika	101
7.14	Palataliziranje i depalataliziranje (<i>l, n, lj, nj</i>)	103
7.15	Jotacija	105
7.15.1	Izostajanje jotacije u primarnim skupinama.....	106
7.15.2	Provođenje jotacije u primarnim skupinama.....	106
7.15.3	Šćakavizmi i štakavizmi.....	107
7.15.4	Izostajanje jotacije u sekundarnim skupinama.....	108
7.15.5	Provođenje jotacije u sekundarnim skupinama.....	111
7.15.6	Skupine <i>jt, jd</i>	112
7.16	Prva palatalizacija	113
7.17	Druga palatalizacija – sibilizacija	114
7.17.1	Izostajanje sibilizacije	114
7.17.2	Provođenje sibilizacije	115
7.18	Jednačenje suglasnika po zvučnosti.....	116
7.18.1	Nebilježenje jednačenja suglasnika po zvučnosti	116
7.18.2	Bilježenje jednačenja suglasnika po zvučnosti	118
7.19	Jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe	121
7.19.1	Izostajanje jednačenja suglasnika po mjestu tvorbe.....	121
7.19.2	Bilježenje jednačenja suglasnika po mjestu tvorbe.....	122

7.20	Gubljenje i zadržavanje dentalnih suglasnika <i>d</i> i <i>t</i>	122
7.21	Metateza.....	123
7.22	Promjena <i>l</i> u <i>o</i>	124
8.	MORFOLOGIJA.....	127
8.1	Imenice.....	127
8.1.1	Imenice a-vrste.....	127
8.1.1.1	Imenice muškoga roda	127
8.1.1.2	Imenica <i>dan</i>	139
8.1.1.3	Imenice srednjega roda	140
8.1.2	Imenice e-vrste.....	148
8.1.3	Imenice i-vrste	154
8.1.4	Gramatički rod imenica.....	159
8.1.5	Opći pregled sklonidbe u Pavića.....	162
8.2	Pridjevi.....	163
8.2.1	Genitiv.....	163
8.2.2	Dativ.....	164
8.2.3	Akuzativ	165
8.2.4	Vokativ.....	165
8.2.5	Lokativ	166
8.2.6	Instrumental	166
8.2.7	Komparacija pridjeva.....	167
8.2.7.1	Pozitiv	167
8.2.7.2	Komparativ	167
8.2.7.3	Superlativ	168
8.2.8	Neodređeni i određeni oblik pridjeva	170
8.2.9	Poimeničeni pridjev	171
8.3	Zamjenice.....	171
8.4	Brojevi.....	177
8.5	Glagoli.....	179
8.5.1	Jednostavni glagolski oblici.....	179
8.5.1.1	Prezent.....	179
8.5.1.2	Aorist.....	182
8.5.1.3	Imperfekt.....	184

8.5.1.4	Imperativ	186
8.5.1.5	Infinitiv	188
8.5.1.6	Glagolski pridjev radni	189
8.5.1.7	Glagolski pridjev trpni (pasivni particip preterita)	190
8.5.1.8	Glagolski prilog sadašnji (particip prezenta)	191
8.5.1.9	Glagolski prilog prošli (particip perfekta)	193
8.5.2	Složeni glagolski oblici	193
8.5.2.1	Perfekt	193
8.5.2.2	Pluskvamperfekt	194
8.5.2.3	Futur	195
8.5.2.4	Futur egzaktni	197
8.5.2.5	Kondicional	197
8.5.2.6	Pasiv	198
8.6	Nepromjenjive riječi	199
8.6.1	Prilozi	199
8.6.2	Prijedlozi	201
8.6.3	Veznici	203
8.6.4	Čestice	204
8.6.5	Uzvici	206
9.	SINTAKSA	207
9.1	Sintaksa imeničkih oblika	207
9.1.1	Sintaksa padeža	207
9.1.1.1	Nominativ	207
9.1.1.2	Genitiv bez prijedloga	207
9.1.1.3	Genitiv s prijedlozima	208
9.1.1.4	Dativ s prijedlozima	211
9.1.1.5	Akuzativ bez prijedloga	212
9.1.1.6	Akuzativ s prijedlozima	213
9.1.1.7	Lokativ	214
9.1.1.8	Instrumental bez prijedloga	215

9.1.1.9	Instrumental s prijedlozima.....	216
9.2	Množina	217
9.3	Zamjenice.....	218
9.4	Brojevi.....	219
9.5	Red riječi.....	219
9.6	Sintaksa glagolskih oblika	222
9.6.1	Infinitiv	222
9.6.2	Prezent.....	226
9.6.3	Futur.....	227
9.6.4	Imperativ	228
9.6.5	Kondicional.....	228
9.6.6	Glagolski prilozi (participi).....	228
9.6.7	Pasivne konstrukcije	231
9.7	Enklitike.....	232
9.8	Zalihost	233
9.9	Nepromjenjive riječi	233
9.9.1	Prilozi i prijedlozi	233
9.9.2	Veznici	236
10.	TVORBA RIJEČI I LEKSIK	240
10.1	Tvorba imenica	240
10.1.1	Sufiksalna tvorba.....	240
10.1.2	Prefiksalna tvorba.....	250
10.1.3	Složene imenice.....	252
10.1.4	Tvorba umanjenica	253
10.2	Tvorba pridjeva.....	255
10.2.1	Sufiksalna tvorba.....	255
10.2.2	Prefiksalna tvorba.....	258
10.2.3	Složeni pridjevi	259
10.3	Tvorba glagola	260
10.4	Tvorba priloga.....	267
10.5	Leksik.....	269
11.	ZAKLJUČAK	273
12.	IZVORI I LITERATURA.....	292
12.1	Izvori.....	292
12.2	Literatura.....	297

13.	SAŽETAK	304
14.	SLIKOVNI PRILOZI.....	308
15.	POPIS TABLICA	322
16.	ŽIVOTOPIS	323

Dragoj mami Dragici.

1. UVOD

Franjevac Emerik Pavić (Budim, 1716.-1780.) značajan je predstavnik budimskoga kulturnog kruga koji je u osamnaestome stoljeću oblikovan djelovanjem franjevaca. Budim toga vremena po sastavu stanovništva etnički i nacionalno vrlo je raznolik, a značajna je prisutnost slavenskoga dijela stanovništva. Hrvati u crkvenome pogledu predstavljaju organiziranu skupinu koju do 1757. okupljaju franjevci redovničke pokrajine Bosne Srebrene, a nakon toga franjevci provincije sv. Ivana Kapistranskoga. Svojom su svestranošću i plodnošću stvaralaštva te djelovanjem na različitim područjima kulture hrvatski franjevci stvorili budimski kulturni krug čiji su predstavnici usko vezani uz rad visokih franjevačkih škola u Budimu. Emerik Pavić središnja je osobnost razdoblja koje počinje 1757., kada budimske visoke škole postaju prvo školsko središte nove provincije sv. Ivana Kapistranskoga, a završava ukidanjem rada budimskih škola 1783. godine (Hoško, 2002: 164).

Budući da Emerik Pavić pripada budimskome kulturnome krugu, rad donosi kratak prikaz najvažnijih stvaratelja, njegovih prethodnika i suvremenika, te okolnosti nastajanja budimskoga kulturnog kruga.

Središnji je dio rada jezična analiza dvanaest Pavićevih autorskih i prevedenih djela. Jezične odlike djela Emerika Pavića promatrane su na četiri jezične razine te rad obuhvaća fonološko-morfonološka pitanja, morfologiju, sintaksu, leksik i tvorbene modele. U posljednjem je poglavlju zbog opsežnosti građe načinjen izbor s obzirom na tvorbu riječi i leksik. Grafijski je sustav Pavićevih djela promatran u okviru slavonske grafije 18. stoljeća, a rad donosi i pravopisna načela koja je rabio Pavić nasljeđujući tradiciju, s naglaskom na omjer elemenata morfonološkoga i fonološkoga pravopisa. Središnji se dio rada bavi jezičnom problematikom koja proizlazi iz prirode proučavane građe, u odnosu na turbulentno razdoblje prosvjetiteljstva kojemu Pavićeva djela pripadaju. Pristup jezičnoj analizi zahtijeva i osvrt na nasljedovanje starih hrvatskih gramatika i rječnika koji su mogli utjecati na oblikovanje Pavićeva jezičnoga izraza.

Svoj trag u povijesti crkvene književnosti Emerik Pavić ostavlja kao autor brojnih djela duhovne tematike na hrvatskome i latinskome jeziku. Propovjednička je književnost kod franjevaca već od 17. stoljeća predstavljala najpopularniji žanr jer je propovjedništvo ujedno bilo i pedagoško. Tako je među istaknutim franjevačkim piscima kao što su Matija Divković, Filip Kapušvarac, Filip Laštrić, Stipan Margitić, Pavao Posilović, i Emerik Pavić njegovao propovijed u svojim rukopisnim i tiskanim djelima. Franjevac Franjo Emanuel Hoško svoj je

rad posvetio proučavanju povijesti franjevačkoga reda i okolnosti u kojima su djelovali hrvatski franjevci redodržave Bosne Srebrene. Budući da je djelatnost Emerika Pavića usko vezana uz poučavanje mladih na visokim školama, Hoško mu je posvetio pozornost u svojim naslovima *Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj kroz stoljeća* (2000.), *Franjevci i poslanje Crkve u kontinentalnoj Hrvatskoj* (2001.) i *Franjevačke visoke škole u kontinentalnoj Hrvatskoj* (2002.) te *Slavonska franjevačka učilišta* (2011.), kao i u brojnim člancima objavljenim u raznovrsnim časopisima.

Teorijsku podlogu za istraživanje o franjevcu Emeriku Paviću čine djela Josipa Forka *Crtice iz slavonske književnosti u XVIII. stoljeću* (1884.) i Tome Matica *Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije preporoda* (1945.). Tomo Maretić napisao je *Jezik slavonskih pisaca*¹ u kojemu je uz brojne druge pisce jezičnoj analizi podvrgao djela Emerika Pavića (*Ogledalo temelja virae i zakona katolicsanskoga*, Budim, 1759. i *Prosvitljenje i ogrianje jesenog i zimnog doba*, Budim, 1762.). Jezikom slavonskih pisaca bavila se i Loretana Despot u djelu *Jezik slavonskih franjevaca (do preporoda)* (2005.) te u opis toga jezika uključila i Emerika Pavića. Ista je autorica pisala o grafiji u djelu *Od slovoslovnosti slavonske* (2010.) u kojemu donosi i Pavićeva grafijska rješenja. Veliku je pozornost Emeriku Paviću posvetio i Zlatko Vince u knjizi *Putovima hrvatskoga književnog jezika* (2002.), posebice u poglavlju o slavonskom grafijskom sustavu gdje navodi stihovana pravopisna pravila što ih je Pavić napisao u svome djelu *Nadodanje glavni dogagjaja Razgovoru ugodnomu naroda slovinskoga* (Pešta, 1768.). Marko Samardžija piše o Paviću u svezi sa slovopisom u knjizi *Iz triju stoljeća hrvatskoga standardnog jezika* (2004.) predstavljajući neka slovopisna rješenja iz djela *Jezgra rimskoga pravovirnoga nauka kerstjanskoga za mladex* (Budim, 1769.). Ljilana Kolenić u svome članku *Jezik Predika Emerika Pavića* (2006.) obrađuje ustrojstvo, grafiju, gramatiku, stil i frazeme Pavićeva djela *Prosvitljenje i ogrianje jesenog i zimnog doba* (Budim, 1762.). *Sintaktičke značajke franjevačke koine u djelima fra Emerika (Mirka) Pavića* (2015.) članak je u suautorstvu Ivane Lukšić, Maje Pranjić i Anastazije Vlastelić, a bavi se obilježjima Pavićeva jezika s obzirom na *koinu* franjevačke književnosti 18. stoljeća. Analiza se Pavićeva jezika u ovome članku temelji na odabranom korpusu njegovih djela: *Rucsna knjixica* (Peša, 1769.), *Prosvitljenje i ogrianje jesenog i zimnog doba* (Budim, 1762.) i *Cvit likarije* (Pešta, 1768.).

Na Filozofskome fakultetu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku od 23. do 25. svibnja 2013. održan je 14. znanstveni skup „Tihi pregoaci“ čija je tema bila „Fra Emerik

¹ Maretić, Tomo. 1910. Jezik slavonskih pisaca; Prilog istoričkoj gramatici hrvatskoj ili srpskoj. *RAD JAZU* 180, Zagreb, 146-233.

Pavić i franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj“. *Zbornik o Emeriku Paviću*² obuhvaća znanstvene radove sa znanstvenoga skupa, a objavljen je u uredništvu Pavla Knezovića i Marka Jerkovića u Zagrebu 2014. godine. U zborniku su najbrojniji radovi o djelu *Flos medicinae* (Pešta, 1768.), a velik dio zbornika predstavlja Emerika Pavića kao povjesničara, propovjednika, katehetu i pjesnika.³ Franjo Emenuel Hoško piše o Pavićevu latinskome djelu *Ramus viridantis olivae* (Budim, 1766.) kao o vrijednome povijesnome spisu koji sadrži bogatu izvornu povijesnu građu čija vrijednost do danas nije dovoljno uočena i iskorištena.

Monografski prikaz jezika franjevca Emerika Pavića nije objavljen. Najviše su se njime bavili teolozi, a jezikoslovci su se doticali pojedinih pitanja vezanih uz Pavićevo stvaralaštvo.

Tekstovi su osamnaestoga stoljeća osobito zanimljivi iz perspektive znanosti o jeziku upravo zbog činjenice da je to stoljeće prekretnica u standardizaciji hrvatskoga književnoga jezika. Periodizacija hrvatskoga jezika određuje početak standardizacije jezika na svim razinama sredinom 18. stoljeća (Brozović: 2008; Samardžija: 2004).⁴ Već je 1942. godine Kruno Krstić u članku *Povijesni put hrvatskoga književnoga jezika*⁵ pisao kako je „u XVIII. stoljeću stvoren *normativni tlak* kao priprema za standardizaciju hrvatskoga jezika u XIX. stoljeću.“⁶ Proučavanje jezika Pavićevih djela doprinosi stvaranju cjelovite slike razvoja hrvatskog standardnog jezika.

² Knezović, Pavao (ur.); Jerković, Marko (ur.). 2014. *Zbornik o Emeriku Paviću*: zbornik radova sa znanstvenoga skupa „Emerik Pavić i franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj“. Knjižnica Tihi pregaoci. Hrvatski studiji, Zagreb.

³ Prikaz zbornika pod naslovom Sve na slavu Kralja Privišnjega (*Zbornik o Emeriku Paviću*) napisala je Anastazija Vlastelić u časopisu *Fluminensia*, god. 26 (2014), br. 2, str. 152-158.

⁴ Novi pristup periodizaciji donosi Branka Tafra (2011: 35): „Ovdje 17. stoljeće promatramo kao jedno razdoblje, kao stoljeće početka standardizacije hrvatskoga jezika i kao stoljeće početka hrvatskoga jezikoslovlja, te odstupamo od Brozovićeve periodizacije hrvatske književnojezične povijesti“.

⁵ Djelo je izvorno objavljeno u časopisu *Hrvatska revija*, god. XV., br. 8, kolovoz 1942., str. 412-420. Prema Samardžija (2004: 213).

⁶ Prema Samardžija (2004: 213).

2. METODOLOGIJA RADA

2.1 Ciljevi i zadaci istraživanja

Cilj je ovoga rada analizom jezika dvanaest Pavićevih autorskih i prevedenih djela prikazati odabrane jezikoslovne teme osamnaestoga stoljeća s osvrtom na jezične odlike pisaca koji su u osamnaestome stoljeću djelovali. Jezičnom se analizom nastoji pokazati kako Pavić, ostavljajući trag u povijesti crkvene književnosti brojnim djelima duhovne tematike, ostavlja trag i u povijesti hrvatskoga jezika davanjem doprinosa procesu njegove standardizacije.

Jezična će analiza u ovome radu istaknuti problematiku jezika osamnaestoga stoljeća koja proizlazi iz prirode proučavane građe Pavićevih autorskih i prevedenih djela⁷: *Epistole i Evangjelja* (Budim, 1764. i 1808.); *Flos medicinae* (Pešta, 1768.), *Jezgra rimskoga pravovirnoga nauka kerstjanskoga za mladex* (Budim, 1769.), *Kratki nauci i tomacsenja* (Budim, 1778.), *Nadodanje glavni dogagjaja Razgovoru ugodnomu naroda slovinskoga* (Pešta, 1768.), *Nauk katolicsanski* (Budim, 1759.), *Ogledalo temelja virae i zakona katolicsanskoga* (Budim, 1759.), *Prosvitljenje i ogrianje jesenog i zimnog doba* (Budim, 1762.), *Psaltir iliti pisme Bogu posvechene Kralja Davida* (rukopis), *Putovanje duhovno* (Pešta, 1769.), *Rucsna knjixica* (Pešta, 1769.), *Tri dara duhovna* (Budim, 1755.).

U analizi s osvrtom na pravopisna i grafijska pitanja, fonološko-morfonološka pitanja, morfologiju, sintaktičke konstrukcije te leksik i tvorbene modele rad će prikazati Pavićev književnojezični izraz te upotpuniti sliku o hrvatskome jeziku 18. stoljeća, a time i pridonijeti cjelovitoj slici razvoja hrvatskog standardnog jezika.

Rad donosi i osvrt na nasljedovanje starih hrvatskih gramatika i rječnika koji su mogli utjecati na oblikovanje Pavićeva jezičnoga izraza: Bartol Kašić, *Institutionum linguae illyricae libri duo* (Rim, 1604.; Pretisak: Zagreb, 2002.); Ardelio Della Bella, *Dizionario italiano, latino, illirico* (Venecija, 1728.); Faust Vrančić, *Dictionarium quinque nobilissimarum Europæ linguarum* (Venecija, 1595.; Pretisak: Zagreb, 1971.); Bartol Kašić, *Hrvatsko-talijanski rječnik* (Pretisak: Zagreb, 1990.); Juraj Habelić, *Dikcionar ili reči slovenske* (Graz, 1670.; Pretisak: Zagreb, 1989.); Ivan Belostenec, *Gazophylacium, seu Latino-Illyricorum onomatum aerarium*; II. dio: *Gazophylacium Illyrico-Latinum* (Zagreb, 1740.); Blaž Tadijanović, *Svašta po malo iliti kratko složenje imena i riči u ilirski i njemački jezik* (Magdeburg, 1761.).

⁷ U podnaslovu *Izvori za jezičnu analizu* navedeni su puni naslovi Pavićevih djela.

2.2 Izvori za jezičnu analizu

Građa za jezikoslovno istraživanje obuhvaća djela Emerika Pavića razasuta po samostanskim i muzejskim knjižnicama Hrvatske i Mađarske. Dvanaest je djela obrađeno jezičnom analizom, a njihovi puni naslovi glase:

EPISTOLE, i EVANGJELJA PRIKO SVIU GODISSNJI NEDILJAH, i SVETKOVINAH, S-DVIMA MUKAMA, PO MATHÆU I IVANU ISPISANIMA. Po Uregjenju Rimskoga Misala, i Naredbi Svetoga Tridentinskoga Sabora sloxena, I ù Slovinski, iliti Illyricski Jezik trechiput prishtampana, i od zamerfitog sftivenja ocsiftita. Po O. F. EMERICU PAVICHU, Lecturu Jubilatomu, i Sadafsnjemu Diffinituru, Prov. S. Ivana od Capistrana ù Budimu Godinæ 1764. *S-dopusftenjem Stareffinah.*

Sstampano ù Budimu po Leopoldi Francesku Landereru.

/naslovnica/ + /4/ + 504 str., sa slikovnim prilozima (Muzej Slavonije u Osijeku)

EPISTOLE, i EVANGJELJA PRIKO SVIU GODISHNJI NEDILJAH i SVETKOVINAH S-DVIMA MUKAMA ISUSA PO MATHEU, I IVANU ISPISANIMA, Po uredjenju Rimskoga Misala, i Naredbi Svetoga Tridentinskoga Sabora Sloxena, I u Slovinski, iliti Illiricski Jezik prishtampana PO O. F. Emeriku Pavichu negdashnjemu Lekturu i Difinituru Prov. S. Ivana od Kapistrana. Sada pako s-pridatim velikim Blagoslovom vode na Vodokerstje iz nova pritisnuta.

U BUDIMU, Sa Slovima Kraljevske Magjarske Mudroskupshtine Godishta 1808.

/naslovnica/⁸ + /4/ + 436 str. (franjevački samostan crkve Svetog Roka u Virovitici)

FLOS MEDICINÆ, Sive SCHOLÆ SALERNITANÆ DE CONSERVANDA BONA VALETUDINE, *Præcepta Metrica*, Auctore JOANNE de MEDIOLANO. Recenter interpretatione *Illyrica*, five *Dalmatica* Rythmicè illustratus, Anno 1768. *Cum permiffu Superiorum.*

PESTINI, Typis, Eitzenbergerianis

⁸ U Virovitici nedostaje naslovnica djela, a podatci s naslovnice uzeti su iz primjerka iz Središnje nadbiskupijske i fakultetske knjižnice u Đakovu.

61 str. (knjižnica franjevačkog samostana sv. Stjepana Prvomučenika u Budimpešti, na adresi Budapest II, Margit körut 23; nekadašnje sjedište Provincije sv. Ivana Kapistrana)

JEZGRA RIMSKOGA PRAVOVIRNOGA NAUKA Kerftjanskoga, za Mladex Jasnoga i Glasovitoga Grada Becskoga Godine 1767. u Nimacski jezik na fvitloft dana; SADA PAK za špasonošno napridovanje ne famo mlagjane dice, veche i vrimenitii pravovirnih, u Slovinski, iliti Illyricski, jali Dalmatinski jezik prinessena, i s tieskom opchena uclinjena, Godine 1769.

u Budimu, sa slovi Leopolda Franceska Landerera.

168 str. (knjižnica franjevačkog samostana sv. Stjepana Prvomučenika u Budimpešti, na adresi Budapest II, Margit körut 23; nekadašnje sjedište Provincije sv. Ivana Kapistrana)

NADODANJE GLAVNI DOGAGJAJA, RAZGOVORU UGODNOMU NARODA SLOVINSKOGA, ne odavno na fvitloft danomu; NA SLAVU BOXJU, I ZA RAZGOVOR ILLYRAH U VERSE SLOXENO PO Jednomu Sinu S. Frane, Derxave S. Ivana od Capiftr. Godine 1768. *S-dopufstjenjem Starefsinah.*

U PESSTI, *s-Eitzenbergerovima slovima.*

212 str. (Knjižnica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu)

NAUK KATOLICSANSKI U PITANJA, I ODGOVARANJA SVERHU PET POGLAVITI STVARI PETRA KANISIA, U TRI SKULÆ, RAZDILIT; *I za korift Sviu Dufsah Paftirah, Mesftara, Starefsinah, i mlagjanæ Dicæ Sloxit Po jednomu Misniku Obfervantu u Budimu; Drugiput uzmloxanie ucsinit.*

Sftampan u Budimu po Leopoldi Francesku Landereru, Godinæ 1759.

A1-F6 nepag.⁹ (Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu)¹⁰

⁹ Za potrebe ovoga rada djelo je označeno brojem stranica od 1 do 144, počevši od prve stranice teksta koja počinje naslovom *Ulazak, iliti Pocetak maloga Nauka Katolicsanskoga.*

¹⁰ U jezičnu je analizu uključen i ovaj katekizam o kojemu Hoško (1985: 112) bilježi: „Paviću treba također pripisati autorstvo katekizma *Nauk katoličanski u pitanja i odgovaranja ... u tri skule razdilit* (Budim, 1759).“ U

OCA POSSTOVANOG GOFFINE PRAVOVIRNO, PO MISALU CERQVENOMU
 UREGJENO KNJIXENSTVO *iliti: KRATKI NAUCI, I TOMACSENJA* SVIU NEDILJNI I
 GLAVNI SVECSANI EVANGJELJAH, I ISTA *VIRE, I DILLOREDNOG XIVLJENJA IZ NJI*
UMENJA IZVAGJENA, ù KOIMASE SVA ONA TOMACSE KOJANOSU PRAVOVIRNOM
 KERSTJANINU ZA DOBITJE SPASENJA POTRIBNA. *TOMACSESE* I CERQVENE
 CEREMONIE, ILITI: NACSINU PO CERQVENOMU, OCSITA SA SLAVOM
 PRIGIBANJA, KADENJA, I OSTALI DUHOVNI OBSLUXIVANJA OBICSAJI. *Iz*
Nimacskog ù Slovinski, iliti Illyricski Jezik prineffena PO O. F. EMERIKU PAVICHU, Reda
 S. O. Fran. Deroxave S. Ivana Capistrana, *I s-dopusštenjem Stareffinah na fvitloft dana Godine*
 MDCCLXXVIII.

U BUDIMU, S-TIESKOM LANDEREROVOM

401 + /7/ str. (franjevački samostan Presvetog Trojstva u Slavonskom Brodu)¹¹

OGLEDALO TEMELJA, VIRÆ, I ZAKONA KATOLICSANSKOGA, TO JEST.
 SVETO PISMO, ILITI JEZGRA SVIU DOGAGJAJAH STAROGA, I NOVOGA ZAKONA
 S-TOLMACSENJEM SVETIH OTACA POMISSANA ZA RASSIRENJE BOXJEG
 POZNANSTVA, I RAZGLASENJE MOGUCHSTVA, I DOBROTÆ PRIVICSNJEGA
 PRIPOVIGJENA, I ISTOLMACSENA NAJPRI U FRANCUZKI JEZIK PO GOSPODINU
 RAYAUMONTU PRIORU OD SOMBREVALA SLOXENA, ZATIM NIMACSKI
 PRIMISTITA, A SADA U NASS SLAVNI, ULJUDNII I KRASNII ILLYRICSKI JEZIK
 PRINESSENA PO OCU FRA EMERIKU PAVICHU, SSTIOCU POGLAVITOMU SVETÆ
 BOGOSLOVICÆ U GRADU BUDIMU, REDA S. O. FRANCESKA, PROVINCIÆ S.
 IVANA CAPISTRANA, *GODINÆ M.DCC.LIX*.

U BUDIMU, STAMPANO PO FRANCESKU LEOPOLDU LANDERERU,
 MDCCLIX

Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu ovaj je katekizam na popisu Pavićevih djela, uz napomenu navedene Hoškove bilješke.

¹¹ Hoško (2000: 175) posebno navodi djelo *Kratki nauci i tumačenja sviu nediljnih glavnih evangjelja* (Budim, 1778), a posebno djelo *Oca poštovanog Goffine pravovirno po misalu crkvenom uregjeno književstvo* (Budim, 1778.). Kukuljević (1860: 121) bilježi naslov *Kratk nauci i tumačenja sviu nediljnih glavnih evangjelja*, Sekulić (1969: 99) bilježi naslov *Oca poštovanog Goffine pravovirno po misalu crkvenom uređeno knjiženstvo*, a Kujundžić (1969: 688) bilježi puni naslov *Oca posstovanog Goffine pravovirno, po misalu cerquenomu uregjeno knjixenstvo, Iiliti: Kratki nauci, i tomacsenja sviu nediljni i glavni svecsani evangjeljah ...*

/naslovnica/ + /13/ + 693 + /7/ str. sa slikovnim priložima (franjevački samostan Presvetog Trojstva u Slavonskom Brodu)

PROSVITLJENJE I OGRIANJE JESENOG I ZIMNOG DOBA ILITI NEDILJNE I SVECSANE PREDIKE, PRIKO JESENI I ZIME DOLAZEČE, RAZUM CSOVICSANSKU U DILLOVANJU PROSVITLJUJUČE, A DUSSU S-SPASONOSSNIM NAUKOM GRIUCHE. ZA POMOC SVIU DUSSAH NASTOJNIAH, I OSTALI PRIPOVIDALACA KRATKO, ALLI KRUTO SLOXENE PO OCU FR. EMERIKU PAVICHU, REDA S. O. FRANCESKA OD OBSLUXENIA, PROVINCIAE S. IVANA CAPISTRANA LECTURU JUBILATOMU, I SADASSNJEMU DIFFINITURU NA SVITLOST DANE U BUDIMU, GODINE M.DCC.LXII. S-STROSSKOM POKOJNOGA GOSPODARA BARNABÆ DEXEVICHA GRAGJANINA BUDIMSKOG, USSTAMPANE.

Pritisnute u Budimu po Leopoldi Francesku Landereru, Sftampaturu.

/naslovnica/ + Nediljne predike. /7/ + 132 str. + Svecsane predike. 131 + /1/ str. (Središnja nadbiskupijska i fakultetska knjižnica u Đakovu)¹²

Psaltir Ili Pisme Bogu posvechene Kralja Davida / Iz Svetoga Pisma po slovu u Slovinski ili Dalmatinski Jezik prinešene Po Ocu Fra Emeriku Pavichu Lecturu Jubilatoma i ex Definituru Reda S. O. Franceska Derxave S. Ivana Capistrana godine 1774. S-dopusštenjem Starešinah na Svitloft dane.

Pritifnute Sa Slovi Landererovi u Budimu

/4/ + 301 str. (knjižnica franjevačkog samostana sv. Stjepana Prvomučenika u Budimpešti, na adresi Budapest II, Margit körut 23; nekadašnje sjedište Provincije sv. Ivana Kapistrana)

PUTOVANJE DUHOVNO, U STAZICE Razlicfita Bogoljubftva udiljeno; To jest: Knjiga od MOLITAVA Ujedno sloxena, i s-glavnima Pismama narešena, Narodu Illyricskomu, iliti Dalmatinskomu za Bogosftovno i spasonofsno napridovanje poklonjena, i S-

¹² Primjerak ovoga Pavićeva djela iz franjevačkog samostana Presvetoga Trojstva u Slavonskom Brodu ima uz naslovnicu i grafiku sv. Emerika.

dopusštenjem Stareštinah na svitlost dana Po O. Fra Emeriku Pavichu, Svete Bogoslovice Lecturu Jubilatoma, i ex-Diffinituru, Reda S. Franceska, Derxave S. Jvana od Capistrana, u Budimu, Godine 1769.

u Peshti sa slovi Eitzenpergerovi

/naslovnica/ + /11/ + 265 str. (Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu)

RUCSNA KNJIXICA, za utiloviti u Zakon Katolicfanski obrachenike; za narediti i na frichno priminutje dovesti bolesnike, i na smert odlugjene; i za privefti na spasonofni Zakon razdvojnike. Xupnikom, i ostalima Duhovnim Naftojnikom, a i iftima pravovirnim Domachinom veoma koriftna; UPISANA Po jednomu Sinu S. FRANE, Derxave S. JVANA od CAPISTRANA, Godine 1769. S-dopusštenjem Stareštinah.

U PESSTI, SA SLOVI EITZENBERGERovi.

/naslovnica/ + /11/ + 174 str. (Muzej Slavonije u Osijeku)

TRI DARA DUHOVNA S-GOVORENJE PREDIKATURSKIM NAVISSTENA, I ISTOMACSENA, NA SVETKOVINU S. KATARINÆ DIVICÆ, I MUCSENICÆ, U BUDIMU, U VAROSI TABANSKOI, PO O. FRA EMERIKU PAVICHU, NJIOVOMU DOMORODCU, REDA S. O. FRANCISKA, PROVINCIÆ BOSANSKÆ, GENERALOMU OD SVETE BOGOSLOVICE SSTIOCU. GODISSTA M. DCC. LV.

U BUDIMU, PO LEOPOLDI FRANCESKU LANDERERU

/naslovnica/ + A2-B3 nepag.¹³ (franjevački samostan Presvetog Trojstva u Slavonskom Brodu).

U jezičnoj su analizi na više razina: fonološko-morfonološkoj, morfološkoj, sintaktičkoj, leksičkoj i tvorbenoj; obrađene jezične odlike jezika franjevca Emerika Pavića opimjerene rečenicama ili izdvojenim riječima koje potvrđuju promatranu jezičnu odliku. Ako je primjer promatrane jezične odlike donesen u rečenici, riječ koja potvrđuje jezičnu odliku

¹³ Za potrebe ovoga rada djelo je označeno brojem stranica od 1 do 14, počevši od prve stranice teksta koja počinje naslovom *Thema*.

istaknuta je kurzivom. U zagradi je nakon navedenoga primjera označena kratica Pavićeva djela koje potvrđuje jezičnu odliku, broj stranice na kojoj se u navedenom djelu primjer nalazi i broj retka. Primjeri su preneseni onako kako su u djelu zabilježeni, onodobnom grafijom¹⁴ i pravopisom, što uključuje i pogrešku koju je učinio autor teksta ili je nastala u tisku.

Grafijski je sustav Pavićevih djela promatran u okviru slavonske grafije 18. stoljeća, a rad donosi i pravopisna načela s naglaskom na omjer elemenata morfonološkoga i fonološkoga pravopisa. Ako je isti oblik neke riječi bilježen različitom grafijom u različitim djelima, ili u istome djelu, oblici su te riječi navedeni jedan uz drugi.

Izdanje *Epistola i Evangjelja* iz 1808. godine jedino je djelo od djela analiziranih ovim radom koje je objavljeno nakon Pavićeve smrti. Budući da je u analizu ušlo i ranije izdanje *Epistola i Evangjelja* (1764.), primjeri su iz ovih dvaju djela često navedeni jedan uz drugi zbog različitih grafijskih rješenja.

Primjere jezičnih odlika iz djela *Flos medicinae* (Pešta, 1768.) treba promatrati sa sviješću o uvjetovanosti teksta formalnim, metričkim zahtjevima, budući da je tekst djela stihovan, kao i latinski izvornik s kojega je djelo prevedeno. *Cvit likarije* spjevan je u desetercima te je jezik ovoga djela uvelike određen vezanim stihom koji usmjerava Pavićev prijevod kojim je nastojao biti vjeran izvorniku, ali i razumljiv čitatelju. I djelo *Nadodanje glavni dogagjaja Razgovoru ugodnomu naroda slovinskoga* (Pešta, 1768.) Pavić u cijelosti piše parno rimovanim desetercima, uključujući i predgovore obaju dijelova knjige.

2.3 Kratice

a) Djela franjevca Emerika Pavića

EIE, 1764	<i>Epistole i Evangjelja</i> (Budim, 1764.)
EIE, 1808	<i>Epistole i Evangjelja</i> (Budim, 1808.)
FM	<i>Flos medicinae</i> (Pešta, 1768.)
JRNK	<i>Jezgra rimskoga pravovirnoga nauka kerstjanskoga za mladex</i> (Budim, 1769.)

¹⁴ Grafem f označen kurzivom dobije oblik *f*. U ovome su radu u navedenim primjerima iz Pavićevih djela kurzivom istaknute riječi koje su na pojedinoj jezičnoj razini promatrane, a ne riječi koje su u Pavićevim djelima istaknute kurzivom.

KNIT	<i>Kratki nauci i tomacsenja</i> (Budim, 1778.)
NGD	<i>Nadodanje glavni dogagjaja Razgovoru ugodnomu naroda slovinskoga</i> (Pešta, 1768.)
NK	<i>Nauk katolicsanski</i> (Budim, 1759.)
OTV	<i>Ogledalo temelja viræ i zakona katolicsanskoga</i> (Budim, 1759.)
PIO, I; PIO, II¹⁵	<i>Prosvitljenje i ogrianje jesenog i zimnog doba</i> (Budim, 1762.)
PIP	<i>Psaltir iliti pisme Bogu posvechene Kralja Davida</i> (rukopis) ¹⁶
PD	<i>Putovanje duhovno</i> (Pešta, 1769.)
RK	<i>Rucsna knjixica</i> (Pešta, 1769.)
TDD	<i>Tri dara duhovna</i> (Budim, 1755.)

b) Rječnici i gramatike

GAZ I, GAZ II	Belostenec, Ivan. <i>Gazophylacium, seu Latino-Illyricorum onomatum aerarium</i> ; II. dio: <i>Gazophylacium Illyrico-Latinum</i> (Zagreb, 1740.)
DIZ	Della Bella, Ardelio. <i>Dizionario italiano, latino, illirico</i> (Venecija, 1728.)
RS	Habdelić, Juraj. <i>Dikcionar ili reči slovenske</i> (Graz, 1670.; Pretisak: Zagreb, 1989.)
HTR	Kašić, Bartol. <i>Hrvatsko-talijanski rječnik</i> (Pretisak: Zagreb, 1990.)
ILI	Kašić, Bartol. <i>Institutionum linguae illyricae libri duo</i> . (Rim, 1604.; Pretisak: Zagreb, 2002.)
SPM	Tadijanović, Blaž. <i>Svašta po malo iliti kratko složenje imena i riči u ilirski i njemački jezik</i> (Magdeburg, 1761.)

¹⁵ Djelo je podijeljeno na dva dijela i svaki je posebno numeriran: *Nediljne predike* 132 str.; *Svecsane predike* 131 str. U radu su *Nediljne predike* označene kraticom PIO, I, a *Svecsane predike* kraticom PIO, II.

¹⁶ Rukopis je iz knjižnice franjevačkog samostana sv. Stjepana Prvomučenika u Budimpešti, na adresi Budapest II, Margit körut 23; nekadašnje sjedište Provincije sv. Ivana Kapistrana. Na naslovnici je zabilježeno: Budim, 1774. Signatura djela je: k VI. 19.

DIC

Vrančić, Faust. *Dictionarium quinque nobilissimarum Europæ
linguarum* (Venecija, 1595.; Pretisak: Zagreb, 1971.)

3. BUDIMSKI KULTURNI KRUG

3.1 Stvaranje budimskoga kulturnog kruga

U 18. je stoljeću Budimpešta po sastavu stanovništva etnički i nacionalno vrlo raznolika. Najveći je dio stanovništva Budima i Pešte njemačkog podrijetla, a značajan broj čini i slavenski dio stanovništva. Hrvatskog je stanovništva bilo već u 15. stoljeću pa ne iznenađuje činjenica da su u samom Budimu franjevci „u 18. stoljeću upravljali u tri hrvatske župe, a u mađarskom Podunavlju, Baranji, Banatu i Bačkoj u ukupno 52 župe, i to opet među hrvatskim življem.“¹⁷ Izvrstan poznavatelj i proučavatelj povijesti franjevačkoga reda i okolnosti u kojima su djelovali hrvatski franjevci redodržave Bosne Srebrene, Franjo Emanuel Hoško,¹⁸ smatra da je upravo zbog navedene činjenice „u Budimu i mogao nastati centar hrvatskih franjevaca i središte kulturnog djelovanja na krajnjem sjeveru područja koje su nastanjivali Hrvati“¹⁹.

Godine 1699. mirom u Srijemskim Karlovcima označen je završetak velikog oslobodilačkog rata od Turaka – Bečkog rata. Iste je godine provincijal Bosne Srebrene Franjo Travničanin osnovao u Budimu Filozofsko učilište, a paralelno je otvoreno i Filozofsko učilište u Šibeniku. Za starješinu budimskoga franjevačkog samostana postavljen je Mihovil Radnić,²⁰ važan promicatelj katoličke obnove u duhu Tridentskog koncila (1545.-1563.). Godine 1710. osnovana je četverogodišnja Bogoslovna škola u Budimu. Zalaganjem Šimuna Mecića, 1722. godine²¹ u Budimu je uspostavljeno Generalno učilište prvog razreda te je uz dvije škole Generalnog učilišta nastao budimski kulturni krug.

¹⁷ Hoško (2000: 178).

¹⁸ Franjo Emanuel Hoško, veliki poznavatelj franjevačkoga budimskog kulturnog kruga, daje detaljan i iscrpan opis prilika njegova nastanka i razvoja, glavnih predstavnika i njihova značaja u članku Prosvjetno i kulturno djelovanje bosanskih i hrvatskih franjevaca tijekom 18. stoljeća u Budimu. 1978. *Nova et vetera*. Sarajevo, 28:1-2, 113-179. Ovom se tematikom bavio u brojnim svojim djelima, posebice u naslovima: *Franjevačke visoke škole u kontinentalnoj Hrvatskoj* (Zagreb, 2002.) i *Slavonska franjevačka učilišta* (Zagreb, 2011.). „Odgojen u franjevačkom zajedništvu, obrazovan na katoličkim učilištima Hoško je svoje umne sposobnosti i rad usmjerio proučavanju povijesti svoga reda i Crkve među Hrvatima, poglavito pak istraživanju povijesnih zbivanja u kojima su hrvatski franjevci nekoć jedinstvene i cjelovite redodržave Bosne Srebrene djelovali i sudjelovali.” (Sekulić, 2006: 53).

¹⁹ Hoško (2000: 178).

²⁰ Na 95. stranici Hoško ga naziva Mihajlo Radnić i naglašava da je bio pisac i ugledni crkveni radnik onoga vremena. Danas su poznate dvije Radnićeve tiskane knjige: *Razmišljanja pribogomiona* (Rim, 1683.) i *Pogardenje ispraznosti* (Rim, 1683.). Prema Hoško (2011: 85/86).

²¹ Hoško (2011: 63) ističe kako godine 1724. franjevačka bogoslovna škola s četverogodišnjom fakultetskom osnovom započinje svoj rad i u Osijeku.

3.2 Začetnici budinskoga kulturnog kruga

Začetnici su budinskoga kulturnog kruga Antun Bandić – prvi profesor u Bogoslovnoj školi u Šibeniku, Šimun Mecić – pisac i predavač dogmatskog bogoslovlja, Ivan Kopijarević Stražemanac – profesor u Bogoslovnoj školi u Budimu, Luka Karagić – autor izgubljene *Molitvene knjižice* i Lovro Bračuljević – dekan budinskoga Generalnog učilišta. Na samom se početku djelovanja budinskom kulturnom krugu pridružuju i Antun Bačić – starješina budinskoga samostana; Stjepan Vilov – autor kontroverzijskih katekizama²² i Nikola Kesić – prevoditelj lekcionara.²³

Sva su navedena imena svojim djelovanjem odigrala veliku ulogu u razvitku kulturnog života i pisane djelatnosti koja je do izražaja mogla doći tek nakon prestanka turske vlasti. Generalno je učilište sa svoje dvije visoke škole iznjedrilo nastavnike koji su svojim djelovanjem zadužili povijest hrvatske kulture brojnim teološkim i filozofskim spisima, nabožnim djelima u duhu katoličkog baroka, gramatičkim i pravopisnim raspravama te povijesnim spisima.

Budinski je kulturni krug dao niz priloga s područja nabožne literature, historiografije te homiletičke i katehitičke književnosti.

3.3 Značaj visokih škola u Budimu

Visoke su škole u Budimu osamnaestoga stoljeća prvo obrazovno središte Bosne Srebrene i kasnije Provincije sv. Ivana Kapistranskoga. One su centri stvaralaštva teološke i filozofske literature koja je većim dijelom ostala u rukopisima, te općenito stvaralaštva u duhu hrvatske nacionalne i kulturne tradicije. Rafo Bogišić²⁴ ističe kako je književno stvaranje budinskoga kulturnog kruga i ostalih franjevaca Bosne Srebrene određeno naobrazbom autora i potrebom čitalačke publike.

²² Djela teološke kontroverzije između katolika i pravoslavnih kršćana nisu rijetkost među pripadnicima budinskoga kulturnog kruga. Vilov je djela teološke kontroverzije s pravoslavnim kršćanima pisao u pomirljivome tonu, bez želje za vjerskim razmimoilaženjem i s ciljem pružanja svima iste poruke na prihvatljiv način (Hoško, 2011: 68).

²³ *Epistole i Evangjela priko sviju nedilja i blagi dneva svetih godissnji* (Budim, 1740.).

²⁴ Prema Hoško (2011: 92).

Budimski se kulturni krug formirao uz dvije škole budimskoga Generalnog učilišta, a među brojnim se stvarateljskim imenima ističu Antun Bačić, Stjepan Vilov, Jeronim Filipović i „osobito enciklopedist Emerik Pavić.“²⁵

Bosna Srebrena, velika franjevačka pokrajinska zajednica, nakon Bečkog rata bila je prisutna u čak tri države: u Bosni i Hercegovini pod turskom vlašću, u Dalmaciji pod vlašću Venecije, te u Slavoniji i Podunavlju u sastavu zemalja Habsburške Monarhije (Hoško, 2011: 84). Književno je djelovanje pripadnika budimskoga kulturnog kruga usmjereno Hrvatima u mađarskom Podunavlju, Slavoniji, Srijemu, Bosni, ali i u kontinentalnom dijelu Dalmacije. Svojim je kulturnim djelovanjem taj krug imao presudnu ulogu u razvitku kulturnog života Hrvata u narodnoj dijaspori na krajnjem sjeveru njegove etničke pripadnosti (Hoško, 2011: 85).

3.4 Stvaralaštvo pisaca budimskoga kulturnog kruga

Šimun Mecić odigrao je veliku ulogu u očuvanju hrvatskoga jezika. Autor je djela *Cvitak pokornih aliti knishice sedam pismi pokorni s officiom s. Krixa i drugim mlogim bogogliubnim molitvam kako i s naukom karstianskim nakichenie* (Budim, 1726.) koje sadrži molitvenički, katekizamski i pjesmarički dio. Mecić je nastojao prilagoditi biblijske tekstove za molitvene potrebe vjernika.

Lovro Bračuljević bio je profesor Bogoslovne škole od 1723. do 1733., a potom dekan budimskoga generalnog učilišta. Poznata su dva njegova djela: *Dobar put putovanja karstjanskoga u raj višnjega uživanja* (Budim, 1730.) i *Uzao serafinske naški goruće ljubavi* (Budim, 1730.).

Uz Mecića i Bračuljevića, **Luka Karagić** pripadnik je budimskoga kulturnog kruga, a njegova je *Molitvena knjižica*, koja promiče pobožnost u duhu poslijetridentske katoličke obnove, izgubljena.

Mecićev nasljednik **Stjepan Vilov** napisao je *Razgovor prijateljski megju kerjaninom i ristjaninom* (Budim, 1736.)²⁶ i *Krataki krotak razgovor megju kerstjaninom i ristjaninom* (Budim, 1741.). Emerik Pavić, kojega je u kulturnu djelatnost uputio upravo fra Stjepan Vilov (Kolenić, 2006: 264), ističe njegov značaj u pronalaženju pravopisnih rješenja te stihovima u svom djelu *Nadodanje glavni dogagjaja Razgovoru ugodnomu naroda slovinskoga* (Pešta,

²⁵ Hoško (2011: 62).

²⁶ Hoško (2011: 78): „Emerik Pavić ne smatra ovo djelo polemičkim i ne ubraja ga u teološku kontroverziju.”

1768.) odaje priznanje Vilovljevu doprinosu pravopisnoj normi. Pavićeva pjesma od 70 stihova *Od Slovoslojja Slovinskoga* počinje priznanjem svome starijemu subratu za uređivanje najmlađega od grafijskih sustava, slavonskoga: „U Ovomu našem Okolifšu / Sloxni ljudi svi jednako pišu / Od pokoinog Fra Stipe Villova / Sloxno mechat naucsifse slova.“ (NGD, 114, 3-6). U ovim je stihovanim pravopisnim pravilima Pavić iznio prijedloge svoga prethodnika koje je i sam slijedio.²⁷ Hoško ističe kako je „pravopisom Hrvata u Podunavlju i najvećeg dijela slavonskih pisaca u 18. st. postao pravopis koji je na krajnjem sjeveru hrvatske etničke dijaspe predložio Stjepan Vilov“,²⁸ smatrajući kako upravo ta činjenica pokazuje snagu i značenje franjevačkog budimskoga kulturnog kruga.

Izrazito kontroverzističko²⁹ djelo *Istina katoličanska* (Budim, 1732.), ujedno i prvo djelo teološke kontroverzije između katolika i pravoslavaca nastalo u budimskom kulturnom krugu, napisao je **Antun Bačić**. Bačić je starješina budimskoga samostana, a pridružuje se samome početku djelovanja budimskoga kulturnog kruga hrvatskih franjevaca. Recenziju njegova djela piše Stjepan Vilov, što dokazuje „da Bačić također pripada budimskom kulturnom krugu, premda nije bio profesor visokih škola u Budimu.“³⁰ Upravo je Bačić proširio tematske okvire budimskoga kulturnoga kruga na teološke polemike s pravoslavicima i mariološko-marijanska pitanja. Marijanskoj literaturi pripada njegovo djelo *Xivot Boxje Kraljice i Gospoje nasse prisvete Divice Marie popraviteljice gria Eve i povratiteljice milosti...* (oko 1750. ili 1751.).³¹ Tomo Matić navodi da je izvorno djelo napisala Marija iz Agride: „Najprije u jezik španjski od iste pisan pak u talijanski i latinski prinešen i najposli u ilirički u kratko skupljen i sabran.“³²

Pastoralno-katehetski priručnik *Dušu čuvajuće pohođenje* (Budim, 1750.) napisao je Požežanin **Jerolim Lipovčić**. Nastavio je Vilovljeva nastojanja oko pronalaska grafijskih rješenja o čemu će biti više riječi u poglavlju o grafiji.

Hrvatska pučka mariologija u 18. stoljeću ne broji mnogo djela, ali je zbirka marijanskih propovijedi *Dužna slava sinovskoga bogoljubstva* (Budim, 1751.) **Antuna Papušlića** jedno od

²⁷ Grafijski je sustav djela Emerika Pavića i vremena u kojemu je stvarao obrađen u istoimenom poglavlju.

²⁸ Hoško (2011: 83).

²⁹ Nastavnici visokih budimskih škola pisali su knjige teološke kontroverzije s pravoslavnim kršćanima.

³⁰ Hoško (2011: 69).

³¹ Milovan Tatarin (*Ivan Velikanović*, Slavonski Brod, 2003., 23) tvrdi da je knjiga otisnuo u osječkoj franjevačkoj tiskari. Prema Hoško (2011: 69).

³² Matić (1945: 143).

njih. Papušlić je bio dekan generalnih učilišta u Budimu od 1756. do 1757., a u Osijeku od 1759. do 1764.³³

Jeronima Filipovića pratio je glas jednoga od najboljih hrvatskih propovjednika, a njegove su propovijedi *Pripovidanje nauka kršćanskoga* (Mleci, 1750., 1759., 1765.) objavljene u tri sveska. Stvarajući u duhu poslijetridentske katoličke obnove, Filipović je sadržajem svojih djela poticao vjernike na kršćansko ponašanje.

3.5 Hrvatski kulturni krug u Budimu

Od 1757. godine Hrvati u crkvenome pogledu predstavljaju organiziranu skupinu pod okriljem franjevaca redovničke pokrajine Bosne Srebrene, a nakon toga ju okupljaju franjevci Provincije sv. Ivana Kapistranskoga. Hrvatski su franjevci svojom svestranošću i plodnošću stvaralaštva te djelovanjem na različitim područjima kulture stvorili hrvatski kulturni krug u Budimu. Bogatoj djelatnosti i kontinuiranom djelovanju toga kruga doprinijela je vezanost djelatnika hrvatskog kulturnog kruga za rad visokih franjevačkih škola u Budimu.

Visoke su škole hrvatskih franjevaca svojim sadržajnim i kontinuiranim radom u Budimu dale značajan doprinos kontinuitetu djelovanja budinskoga kulturnog kruga. Veliki doprinos u stvaranju i djelovanju hrvatskog kulturnog kruga u Budimu dala je književna tradicija franjevaca Bosne Srebrene koju su oni njegovali već u 16. stoljeću. Budim je mjesto hrvatskog kulturnog stvaranja zbog brojnosti hrvatskog stanovništva u ugarskom Podunavlju i samom Budimu (Hoško, 2011: 97). Budući da je Stjepan Vilov bio profesor u visokim bogoslovnim školama, povezao je franjevačka generalna učilišta u Osijeku i Budimu. Knjige koje je pisao postale su „kulturnopovijesni dokument o izgradnji kulturnog identiteta podunavskih Hrvata sredinom 18. stoljeća.“³⁴

Pripadnici hrvatskoga budinskog kulturnog kruga osamnaestoga stoljeća većinom su započeli svoje književno stvaranje u okviru Bosne Srebrene, „najjače katoličke crkvene organizacije na periferiji turske carevine od Jadrana do Budima.“³⁵ Diobe Bosne Srebrene u drugoj polovici 18. stoljeća obuhvaćaju tri razdoblja³⁶ važna za povijest budinskih franjevačkih

³³ Hoško (1978: 150).

³⁴ Hoško (2011: 83).

³⁵ Matić (1945: 18).

³⁶ Prvo razdoblje (1699.-1735.), drugo razdoblje (1735.-1757.) i treće razdoblje (1757.-1783.). Prema Hoško (2011: 97).

visokih škola koje su u razdoblju od 1699. do 1783. bile nositeljice djelovanja budimskoga kulturnog kruga. Riječ je o vremenu Pavićeva djelovanja u Budimu³⁷ kada su visoke škole okupljale svoje predavače iz cijele Bosne Srebrene. Uloga visokih škola u Budimu i Osijeku bila je presudna za povezanost³⁸ pisaca budimskoga kulturnog kruga s ostalim franjevačkim piscima na najširem području Bosne Srebrene, prije dioba i nakon njih. Stoga su administrativno-organizacijske granice³⁹ uzrokovale samo organizacijske promjene i nikada nisu utjecale na književno-jezične veze među franjevačkim piscima.

³⁷ Hoško (2011: 97) napominje kako Budimski kulturni krug hrvatskih franjevaca djeluje do sredine 19. stoljeća.

³⁸ Hoško (2011: 98): „Tako je Dalmatinac Jerolim Filipović zajedno s Bračuljevićem i Vilovom predavao u Budimu, a Bosanac Filip Lastrić je bio profesor filozofije u Požegi, dok je Andrija Kačić Miošić studirao u Osijeku. Zato nije slučajno da su Mecić, Bračuljević, Bačić i Vilov istodobno u Budimu započeli svoje književno stvaranje. Književno i teološko nasljeđe ove skupine budimskih profesora prihvaćaju Bračuljevićev učenik Nikola Kesić i Vilovljev učenik Emerik Pavić te Bačićevi nastavljači Velikanović i Rapić, a još prije njih Jerolim Lipovčić. S druge strane, podunavski i slavonski franjevački pisci prate rad franjevačkih pisaca u Dalmaciji i u geografskoj Bosni, pa Emerik Pavić želi i strance upoznati sa stvaralaštvom Andrije Kačića Miošića; Velikanović pak osjeća potrebu prilagoditi *Gospin plač*, a Lanosović *Osmínu Serafinsku* Petra Kneževića čitateljima u Slavoniji.“

³⁹ Gabrić-Bagarić (2007: 134): „Postoje podaci o kolanju franjevačkih knjiga između novostvorenih provincija, svjedočanstva o utjecajima pojedinih autora na pisce druge provincije i o popularnosti pojedinih djela izvan granica matične provincije. Slijedom tih spoznaja možemo govoriti o kompleksu franjevačke književnosti neovisno o administrativno-organizacijskim granicama. Na toj činjenici valja inzistirati stoga što se ustalilo atribuiranje pisaca prema regionalnoj pripadnosti (dalmatinski, bosanski, slavonski), a zanemaruje se spoznaja da se njihov književni izraz temelji na književnojezičnoj koine franjevačkih i isusovačkih nabožnih pisaca 17. st., a ne na mjesnom govoru.“

4. EMERIK PAVIĆ (1716.-1780.)

Franjevac⁴⁰ Emerik Pavić u povijesti crkvene književnosti ostavlja trag kao pisac brojnih djela duhovne tematike na hrvatskome i latinskome jeziku u stihu i prozi, a prevodio je i s njemačkoga jezika. Pavić je bio vrstan teološki znalac, uvjerljiv i jezgrovit propovjednik, predan povjesničar i filolog, „enciklopedist istaknutih i svestranih sposobnosti, višestruk po usmjerenosti u vrstama kulturnoga stvaranja“⁴¹. Temelje njegova opsežnoga i svestranoga rada čini franjevačka tradicija nekadašnje Bosne Srebrene, potom Provincije sv. Ivana Kapistranskoga i budimskoga književnog kruga čiji je, prema mišljenju Franje Emanuela Hoška, najznačajniji predstavnik (2011: 95).

4.1 Značajne godine i datumi Pavićeva života

5. siječnja 1716. ⁴²	Emerik (Mirko) Pavić rođen je u Budimu, a krsno ime mu je bilo Ivan
1734.	odlazi u franjevce u Veliku kraj Slavonske Požege i pristupa Velikoj Franjevačkoj provinciji Bosni Srebrenoj
1736.-1739.	kod istaknutog urednika budimskoga hrvatskog lekcionara fra Nikole Kesića studira filozofiju u Budimu
1738.	kaločki biskup Gabrijel Patačić zaređuje Pavića za đakona
1739.	prima red prezbiterata
8. veljače 1739.	održao je svoju prvu misu u isusovačkoj crkvi u Budimu

⁴⁰ Lukšić, Pranjić i Vlastelić (2015: 105) Pavića nazivaju podunaskim franjevcem. Hoško (2002: 188) objašnjava kako je stvaralaštvo budimskoga kulturnog kruga „po svome nadahnuću, htijenju i tečevinama općehrvatsko ili barem sjevernohrvatsko. U tome smislu pribrajanje kulturnih radnika budimskoga kulturnog kruga među podunavske, bačke ili slavonske kulturne pregaoce ima opravdanje samo ako se želi naglasiti mjesto njihova rođenja ili mjesto djelovanja. No nema opravdanja ako se tim nazivima želi definirati sadržaj stvaralaštva i namjere djelatnika.“ Ante Sekulić Pavića određuje bunjevačkim piscem, upozoravajući kako ga se, uz N. Kesića, J. Jakošića i druge pisce iz Podunavlja, često naziva „slavonskim“ piscem (Sekulić, 2006 : 60). Geza Kikić u svojoj *Antologiji poezije bunjevačkih Hrvata* navodi Emerika Pavića i Grgura Peštalića kao značajne franjevačke pjesnike u 2. polovici 18. stoljeća (Kikić, 1971: 63). Tomo Maretić (1910.) u svoju analizu jezika slavonskih pisaca uključuje i Pavića, kao i Loretana Despot (2005.) koja piše knjigu *Jezik slavonskih franjevaca (do preporoda)*. U ovome je radu, tragom posljednjih dvaju autora, Emerik Pavić također nazvan slavonskim piscem.

⁴¹ Hoško (2002: 164).

⁴² Franjo Emanuel Hoško (2000: 174) ističe kako od Horanyia (Horanyi, Alexivs. 1777. *Memoria Hungarorum et provincialium scriptis editis notorum*. Posonii: III. svezak, 48-50) svi Pavićevi biografi preuzimaju podatak da je rođen u Budimu 1816. godine. U ovome su radu biografski podatci preuzeti iz knjige Franje Emanuela Hoška *Slavonska franjevačka učilišta* (Zagreb, 2011.) i knjige Hrvojeke Mihanović-Salopek *Iz Duhovnog Perivoja* (Zagreb, 2006.).

- 1739.-1742. studira teologiju na generalnim učilištima u Budimu kod profesora Antuna Pavlovića, Jerolima Lipovca i Josipa Jankovića;
- četvrtu godinu sluša na franjevačkoj visokoj bogoslovnoj školi generalnog učilišta u Osijeku kod Filipa Radića, Franje Ivanovića i Ivana Lukića (1742./43.)
1743. u Budimu polaže ispit za profesora filozofije
- 1743.-1746. predaje filozofiju na Učilištu u Baji
1746. postaje zamjenik gvardijana Stjepana Vilova; preuzima uređivanje hrvatskog kalendara i nastavlja ga uređivati do smrti
1747. nakon gvardijanove smrti izabran je za budimskoga gvardijana
- 1747-1749. bio je samostanski gvardijan u Budimu
- 1748.-1750. postaje tajnik franjevačke Provincije sv. Ivana Kapistranskoga
1750. polaže ispit za profesora teologije u Požegi i prima titulu generalnog lektora
1750. – 1761. predaje dogmatsku teologiju na Generalnom učilištu u Budimu
1761. postaje lektor jubilat
1762. i 1769. bio je povjerenik Vrhovnika reda za franjevačku provinciju Immaculatae Conceptionis (Bezgrešnog Začeca) u Bugarskoj
15. travnja 1780. umire u Budimu u šezdeset i četvrtoj godini života (obavljao je dužnost dekana visokih franjevačkih škola u Budimu od 1761. do svoje smrti te sam sebe naziva *skula vladalac*) (Hoško, 2011: 96).

4.2 Emerik Pavić – najznačajniji graditelj budimskoga kulturnog kruga

Najplodniji pisac budimskoga kulturnog kruga i njegov najznačajniji graditelj bio je franjevac Emerik Pavić (Hoško, 2011: 95). On je središnja osobnost razdoblja koje počinje 1757., kada budimske visoke škole postaju prvo školsko središte nove Provincije sv. Ivana Kapistranskoga, a završava ukidanjem rada budimskih škola 1783. godine.

Slavonski franjevci svojim književnim stvaralaštvom ulaze u okvir katoličke obnove te sve do pred kraj 18. stoljeća svojim djelima obuhvaćaju samo crkveno-nabožne teme, kao uostalom i pisci hrvatskoga budimskog kulturnog kruga. Idejni odmak od hrvatske književnosti katoličke obnove u drugoj polovini 18. stoljeća daje Emerik Pavić. U djelu *Ramus viridantis olivae* (Budim, 1766.) Pavić naglašava kako su franjevci 1699. godine svoj budimski samostan proglasili školskim središtem cijele Bosne Srebrene i time pokazali kako je njihovo djelovanje nadišlo samo vjerske i crkvene poslove (Hoško, 2011: 94).

Pavić je prvi od pripadnika budimskog kulturnog kruga⁴³ napravio taj iskorak iz tradicionalnog, općeprihvaćenog pisanja u duhu katoličke obnove prema stvaralaštvu u službi prosvjećivanja. Franjevački pisci u Podunavlju i Slavoniji⁴⁴ također su se otvorili za širenje prosvjete i kulture koja izlazi iz okvira vjerskoga sadržaja. Tako nastaju gramatike, ratne kronike i prigodno pjesništvo s težnjom vjerskog, kulturnog i prosvjetnog uzdizanja puka. Poezija se u 18. stoljeću pojavljuje kao novi žanr, a iskorak prema novim temama, uglavnom povijesnim, potvrđuje jačanje interesa za narodnu prošlost (Gabrić-Bagarić, 2007: 135). Dakako, nije se pisalo u skladu s prosvjetiteljstvom racionalističke idejne usmjerenosti, nego u skladu s austrijskim državnim prosvjetiteljstvom, takozvanim jozefinizmom.

Idejni je pomak u razmišljanju i djelovanju franjevac budimskog kulturnog kruga očit i u njihovoj djelatnosti prevođenja i objavljivanja jansenističkih⁴⁵ djela u čemu prednjači Emerik Pavić koji „prevodi i objavljuje djela iz pologa kasnog jansenizma ili bliska duhu tog pokreta, koji je ubrzo ugrađen u idejni sustav jozefinizma.“⁴⁶

Pavićeva je prosvjetiteljska uloga vidljiva na nekoliko razina njegova djelovanja (Hoško, 2002: 168). Stihovanim *Cvito likarije* (1768.) približio je narodu poznato srednjovjekovno medicinsko djelo u želji da poveća kvalitetu života svojih suvremenika. Uređivanjem hrvatskih kalendara također se okreće svakodnevici ljudi i njihovim čitateljskim

⁴³ Sekulić (1990: 307) upozorava kako zvučna imena pisaca budimskog kruga nisu usmjerena samo nabožnim djelima, nego rješavanju pitanja hrvatskog pravopisa (S. Vilov, L. Bračuljević, E. Pavić), liječničkih uputa, filozofskih problema i narodnih epova.

⁴⁴ Franjevci su jedini u osamnaestome stoljeću mogli pokrenuti kakav takav književni rad u Slavoniji jer svjetovne inteligencije gotovo nije ni bilo (Vodnik, 1994: 4). Vodnik (1994: 6/7) je o *dobu prosvjećivanja* u Slavoniji 18. stoljeća pisao: „Ova nova struja stvorila je novo doba i u slavonskoj književnosti, te je ona za slavonsku knjigu u XVIII. vijeku isto, što renesansa za dubrovačko-dalmatinsku, a reformacija za kajkavsku knjigu.“

⁴⁵ Jansenizam je dogmatski, moralni i politički pokret u 17. i 18. st. koji je dobio ime po svom začetniku, profesoru teologije i biskupu u Ypernu, Corneliusu Jansenu (1583.-1638). Čovjek je zbog grijeha praroditelja izgubio mogućnost činiti dobro te se pouzda samo u savršenu djelotvornost milosti. Cilj je provođenje cjelovitoga programa reformi Tridentskog sabora u Crkvi, uz pomoć države koja reforme u crkvi treba izvesti i bez pristanka središnjih crkvenih vlasti u Rimu (Hoško, 2011: 105/106).

⁴⁶ Hoško (2011: 110).

potrebama koje nastoji unaprijediti i obogatiti. Na trend općega zanimanja za narodnu povijest odgovara prepjevom događaja iz hrvatske povijesti u djelu *Nadodanje glavni dogagjaja Razgovoru ugodnom naroda slovinskoga* (Pešta, 1768.). Prijevodom djela *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* Andrije Kačića Miošića na latinski jezik u knjizi *Descriptio soluta et rythmica regum, banorum caeterorumque heroum slavinorum seu illyricorum* (Budim, 1764.), Pavić predstavlja hrvatsku povijest europskoj javnosti. „I tako je Pavić latinskim jezikom izdao sažetu parafrazu proze i pjesama prve polovice Kačićeva *Razgovora* (do pada Carigrada u turske ruke (...)) Od 45 pjesama, što ih ima Kačić u tome dielu *Razgovora*, uzeo je Pavić samo dvanaest pa je, znatno ih skrativši, prepjevao njihov sadržaj u strofama crkvenih himna od dva osmerca povezana rimom i jednoga sedmerca bez rime.“⁴⁷ Djelo je posvećeno Ivanu Steheniću Jerebićkomu, „velikomu prepoštu Gjurskomu te meceni i zaštiniku knjige hrvatske.“⁴⁸ Tim svojim angažmanom Pavić postaje prvi u nizu nastavljača i promotora Kačićeva starca Milovana.

Hoško upozorava na dvije bilješke kronike budinskoga samostana koje svjedoče da se Pavić uz pravopisna pitanja bavio i gramatičkim i leksičkim pitanjima. U kronici budinskoga samostana (AFSB, *Protocollum conventus Budae*, I, 98)⁴⁹ 29. studenoga 1746. Vilov uz Pavićevo ime stavlja bilješku: „composuerit Principia Illyrica“, što upućuje da je Pavić na molbu tipografa sastavio gramatiku hrvatskoga jezika.

U kronici⁵⁰ je zabilježeno i kako je Pavić priredio *Principia latina versa in Illyrica* i *Vocabularium*, tj. osobitu latinsku gramatiku. To su Pavićeve prva djela nakon kojih slijedi dugi niz njegovih tiskanih djela na latinskome i hrvatskome jeziku.

Iz svih se ovih Pavićevih postupaka iščitava tendencija za nadilaženjem vjerskih zadaća, te za podizanjem nacionalne svijesti i opće prosvjećenosti naroda.

4.3 Popis bibliografskih jedinica Emerika Pavića

Prvi Pavićev biograf je Alexivs Horanyi⁵¹ koji 1777. u djelu *Memoria Hungarorum et provincialium scriptis editis notorum* bilježi podatak o Pavićevu mjestu i godini rođenja

⁴⁷ Matić (1945: 88).

⁴⁸ Forko (1889: 3).

⁴⁹ Hoško (2002: 166).

⁵⁰ AFSB, *Protocollum conventus Budae*, I, 345 (Hoško, 2002: 166).

⁵¹ Alexivs Horanyi. 1777. *Memoria Hungarorum et provincialium scriptis editis notorum*. Posonii: III. svezak, 48-50.

(Budim, 1716.).⁵² Horanyi između ostalog bilježi da je Pavić u rodnome mjestu primio prvu naobrazbu te navodi njegova djela. Grgur Čevapović 1823. u djelu *Synoptico-memorialis catalogus observantis minorum provinciae S. Ioannis a Capistrano*⁵³ bilježi Pavićeva postignuća nabrajajući dužnosti koje je za života obnašao i ističući ga kao pisca brojnih *iliričkih* i latinskih djela. Ante Sekulić (1969: 91) naglašava kako je Čevapović ponudio prvi popis Pavićevih djela na latinskom jeziku koji je poslužio za sastavljanje potpune bibliografije ovoga pisca.⁵⁴

Hoško (2011: 117) upozorava kako su najpotpuniju bibliografiju Pavićevih djela predložili Ivan Kukuljević Sakcinski⁵⁵ i Ante Sekulić.⁵⁶ Oba autora navode po 19 Pavićevih djela, ali po 7 različitih. Hoško upozorava da tome popisu „Treba još pribrojiti knjige koje 1770. spominje, čini se, sam Pavić u Kronici franjevačkog samostana u Budimu (AFSB, *Protocolum conventus Budae*, I, 345).“⁵⁷ Nisu poznati točni naslovi tih knjiga budući da bilješka donosi samo sadržajne naslove djela. Ivan Kujundžić⁵⁸ u svojoj opsežnoj bibliografiji bunjevačko-šokačkih Hrvata nabraja 21 Pavićevo djelo.

Pavić je bio najplodniji pisac budimskoga kulturnog kruga koji je stvarao tiskana i rukopisna djela, autorska i prevedena, na latinskome i hrvatskome jeziku, a po sadržaju to su dogmatski sastavci, prigodni govori, homiletski spisi, djela biblijskoga sadržaja, asketička literatura, povijesna djela, medicinski spisi, ostvarenja u stihu i kaehetski priručnici (Hoško, 2011: 95/96).

U popisu Pavićevih djela uz svaki je naslov stavljena kratica spomenute trojice autora (IKS – Ivan Kukuljević Sakcinski; AS – Ante Sekulić; Ivan Kujundžić – IK) koji Pavićev naslov navode, te kratica koja označuje da je djelo naveo Franjo Emenuel Hoško (FEH) u popisu Pavićevih bibliografskih jedinica u knjizi *Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj kroz stoljeća* (Zagreb, 2000: 175) ili u kojoj drugoj knjizi koja je onda u bilješci posebno navedena:

⁵² Jelica Golić (1956: 28/29) bilježi godinu 1696. kao godinu Pavićeva rođenja: „Najplodniji pisac toga vremena je pjesnik, književnik i učenjak Mirko Pavić (1696-1780), profesor filozofskog i teološkog fakulteta.“

⁵³ Čevapović, P. Gregorius. 1823. *Synoptico-memorialis catalogus observantis minorum provinciae S. Ioannis a Capistrano*. Budae, VII-XII, 228, 301, 320.

⁵⁴ Sekulić (1969: 91): „Potpuniji popis djela našli smo u šematizmu provincije sv. Ivana Kapistrana za god. 1887.“

⁵⁵ Kukuljević Sakcinski, Ivan. 1860. *Bibliografija Hrvatska*. Zagreb, knj. 1, 119-121.

⁵⁶ Sekulić, Ante. 1969. Tri priloga hrvatskoj kulturnoj povijesti. *Kačić*, god. II, 99.

⁵⁷ Hoško (2011: 117).

⁵⁸ Kujundžić, Ivan. 1969. Bunjevačko-šokačka bibliografija. Prilog kulturnoj povijesti bunjevačko-šokačkih Hrvata. *Rad JAZU* 355, 683-688.

Descriptio soluta et rytmica regum, banorum caetorumque heorum slavinorum seu illyricorum (Budim, 1764.); AS; IK; FEH;

Epistole i Evangjelja priko sviu godišnji nediljah i svetkovina (Budim, 1762.;⁵⁹ 1764.;⁶⁰ 1808.⁶¹);

Exemplar encomiorum commodo seraphicae juventus donatum (Budim, 1754.); AS; IK; FEH;

Exhoratio oratorie deducta et antecapitulariter dicta (Budim, 1760.); AS; IK; FEH;

Flos medicinae (Pešta, 1768.); IKS; AS; IK;⁶² FEH;

Fragmenta poetica e variis poesos exercitationibus concinnata (Budim, 1762.); AS; IK;⁶³ FEH;

Jezgra nauka kerstjanskoga (Budim, 1754.); IKS; IK; FEH;

Jezgra rimskoga pravovirnoga nauka kerstjanskoga za mladež (Budim, 1769.); IKS; AS; IK; FEH;

Kalendar ilirski (Budim, 1754. -1780.);⁶⁴ IKS;

*Knjige od sv. Pisma poroda i izhoda*⁶⁵ – IKS;⁶⁶ AS;⁶⁷ FEH;⁶⁸

*Kratki nauci i tumačenja sviu nediljnih glavnih evangjelja*⁶⁹ (Budim, 1778.); IKS; AS; IK; FEH;

⁵⁹ FEH.

⁶⁰ IKS; AS; IK.

⁶¹ IK.

⁶² Kujundžić (1969: 686): „Ovo je djelo u hrvatskom prijevodu objavljeno 1846. u časopisu „Zora dalmatinska“. [Prijepis Beate Milašin u Bk. 21 x 34,3 cm. 30 str.]“

⁶³ Kujundžić (1969: 689) Pavićevo djelo *Fragmenta Poetica* navodi s izdanjem u Budimu 1782. godine, uz bilješku: „*Schematismus S. J. a Capistr.* iz 1887. godine spominje ovo djelo u *Appendixu* na str. 17, ali veli da je tiskano u Budimu 1762. godine.“

⁶⁴ Vilov je 1746. godine predao uredništvo hrvatskoga kalendara Paviću koji ga je uređivao sve do smrti. (Hoško, 1978: 157).

⁶⁵ Kukuljević (1860: 121) i Sekulić (1969: 99) bilježe naslov *Knjige sv. Pisma poroda i izhoda*.

⁶⁶ Kukuljević (1860: 121) ne bilježi podatak da je djelo u rukopisu već navodi da mu je nepoznato mjesto i godina izdanja: *M. i g.?*

⁶⁷ Uz bilješku u zagradi: *ostalo u rukopisu* (Sekulić, 1969: 99).

⁶⁸ Hoško (2000: 175) bilježi da je to izgubljeni rukopis.

⁶⁹ Hoško posebno navodi djelo *Kratki nauci i tumačenja sviu nediljnih glavnih evangjelja* (Budim, 1778), a posebno djelo *Oca poštovanog Goffine pravovirno po misalu crkvenom uregjeno književstvo* (Budim, 1778.). Ovo je zapravo jedno djelo kojemu puni naslov glasi: OCA POSSTOVANOG GOFFINE PRAVOVIRNO, PO MISALU CERQVENOMU UREGJENO KNJIXENSTVO *iliti*: KRATKI NAUCI, I TOMACSENJA SVIU NEDILJNI I GLAVNI SVECSANI EVANGJELJAH, I ISTA VIRE, I DILLOREDNOG XIVLJENJA IZ NJI UMENJA IZVAGJENA, ù KOIMASE SVA ONA TOMACSE KOJANOSU PRAVOVIRNOM KERSTJANINU ZA DOBITJE SPASENJA POTRIBNA. *TOMACSESE* I CERQVENE CEREMONIE, ILITI: NACSINU PO CERQVENOMU, OCSITA SA SLAVOM PRIGIBANJA, KADENJA, I OSTALI DUHOVNI OBSLUXIVANJA OBICSAJI. *Iz Nimacskog ù Slovinski, iliti Illyricski Jezik prineffena* PO O. F. EMERIKU PAVICHU, Reda S. O. Fran. Dervave S. Ivana Capistrana, I *s-dopusštenjem Stareffinah na fvitloft dana Godine MDCCLXXVIII*. Kukuljević (1860: 121) bilježi naslov *Kratk nauci i tumačenja sviu nediljnih glavnih evangjelja*, Sekulić (1969:

Libellus de gratiis B. V. Mariae Radnensis – FEH;⁷⁰

Mali katekizam (Budim, 1775.); FEH;⁷¹

Molitvena knjiga s nikim pismam duhovnim (Budim, 1769.); IKS; AS; IK;

Nadodanje glavni dogagjaja Razgovoru ugodnom naroda slovinskoga (Pešta, 1768.); IKS; AS; IK; FEH;

Nauk katoličanski (Budim, 1759.); FEH;⁷²

Novi i glavni u dvanaest stazicah razdiljeni put nebeski (Budim, 1772.); IKS; AS; IK; FEH;

Ogledalo temelja vire i zakona katoličanskoga (Budim, 1759.); IKS;⁷³ AS; IK; FEH;

Obširni nauk kerstjanski s nadodanim duhovnim pismam (Budim, 1755.); IKS; AS; IK; FEH;

Pedagogia christiana (Budim, 1771.-1774.); FEH;⁷⁴

Positiones theologiae ex tractatu de Angelis (Budim, 1757.); FEH;

Principia Illyrica (Budim, 1746.);⁷⁵ – izgubljena gramatika; FEH;

*Principia latina versa in Illyrica i Vocabularium*⁷⁶ (Budim, prije 1770.) – izgubljena gramatika i rječnik; FEH;

Prišašće (Budim, 1762.); IKS; IK; FEH;

Prodromus asceticus recte ducens tramite ad spiritualis vitae perfectionem (Budim, 1767.); AS; IK; FEH;

99) bilježi naslov *Oca poštovanog Goffine pravovirno po misalu crkvenom uređeno knjiženstvo*, a Kujundžić (1969: 688) bilježi puni naslov *Oca posstovanog Goffine pravovirno, po misalu cerquenomu uregjeno knjixenstvo, Ilti: Kratki nauci, i tomacsenja sviu nediljni i glavni svecsani evangeljah ...*

⁷⁰ Hoško (2000: 175) bilježi da ga je preradio i izdao Marijan Jaić.

⁷¹ Hoško (2000: 175) bilježi da je to prijevod „Der kleine Katechismus“ I. Felbigera, u rukopisu predan M. F. Krtici.

⁷² Hoško (^a1985: 112): „Paviću treba također pripisati autorstvo katekizma *Nauk katoličanski u pitanja i odgovaranja ... u tri skule razdilit* (Budim, 1759.).“

⁷³ Kukuljević (1860: 120) posebno, pod brojem 1309, navodi i djelo *Ogledalo dogadjajah sv. Pisma staroga i novoga zakona*. U Budimu pri Fr. Lavoslavu Landeru 1759., str. 693. Mjesto i godina izdanja, kao i broj stranica, isti su kao kod djela *Ogledalo temlja vire*, navedenoga pod brojem 1389. Uz *Ogledalo temelja vire* Kukuljević (1860: 119) bilježi da *Ima više međorezah*.

⁷⁴ Hoško (2000: 175) pretpostavlja da je ovo izgubljeno djelo bilo vjerojatno u rukopisu.

⁷⁵ Prema Hoško (2000: 175). Izgubljena hrvatska gramatika, sastavljena na molbu tipografa. Hoško bilježi izvor ovoga podatka: AFSB, Protocollum conventus Budae, I, 98: Pavić „composuerit Principia Illyrica“ bilježi Vilov 29. XI. 1746. u kronici budimskog samostana (Hoško, 2002: 166).

⁷⁶ AFSB, Protocollum conventus Budae, I, 345. Prema Hoško (2002: 166).

Propugnatio thesium theologicarum de Sanctissima Trinitate (Budim, 1759.); FEH;

Prosvitljenje i ogrianje jesenog i zimnog doba (Budim, 1762.); IKS; AS; IK; FEH;

Protumačeni katekizam (Budim, 1775.); FEH;⁷⁷

Psaltir iliti pisme Bogu posvećene kralja Davida (Budim, 1774.); IKS;⁷⁸ FEH;⁷⁹

Putovanje duhovno u stazice različitog bogoljubstva razdijeljeno (Pešta, 1769.); IKS; IK; FEH;

Ramus viridantis olivae in arcam militantis ecclesiae relatus (Budim, 1766.); IK; AS; FEH;

Ručna knjižica za utiloviti u Zakon Katoličanski obraćenike (Pešta, 1769.); IKS; AS; IK; FEH;

Spes evacuata hoc est theses theologiae ex tractatu de visione beata (Budim, 1754.); FEH;

*Treći sad iliti iztomačenje trećega reda*⁸⁰ (Budim, 1769.); IK;⁸¹ FEH;

Tri dara duhovna s-govorenjem predikatorskim navištena i istomačena (Budim, 1755.); IKS;⁸²
AS; IK; FEH;

Via crucis pro usu provinciae s. Joannis a Capistrano (Budim, 1764.); FEH.

4.4 Stvaralaštvo Emerika Pavića (izvori za jezičnu analizu)⁸³

„**Tri dara duhovna**“ (Budim, 1755.) – /naslovnica/ + A2-B3 nepag.⁸⁴ 14 stranica (franjevački samostan Presvetog Trojstva u Slavonskom Brodu)

Djelo pripada homiletičkoj ili propovjedničkoj literaturi, a napisano je na svega 14 stranica. Na samome početku djela istaknut je moto na latinskome i hrvatskome jeziku: *Vidi*

⁷⁷ Hoško (2000: 175) bilježi da je to rukopisni prijevod austrijskog „Erläuterter Chatechismus“ predan đakovačkom biskupu M. F. Krtići.

⁷⁸ Kukuljević (1860: 121) bilježi naslov *Psaltir iliti pisme Davidove*, a mjesto i godinu izdanja stavlja pod upitnik: *M. i g.?*

⁷⁹ Hoško (2000: 175) bilježi da je jedan primjerak rukopisa u sjemenišnoj knjižnici u Đakovu i da je to prijepis Luke Jelića.

⁸⁰ Premda je ovo Lipovčičevo djelo, a Pavić ga je priredio za tisak, pribraja ga svojim knjigama (usp. AFSB *Protocollum conventus Budae*, I, 345). Prema Hoško (2002: 167/8).

⁸¹ Kujundžić (1969: 687): „Ovo djelo ne bi spadalo u ovu bibliografiju, jer je Lipovčić rodom iz Požege. No jer je djelo poslije piščeve smrti izdao Mirko Pavić, ono je ovdje našlo mjesto.“

⁸² Kukuljević (1860: 119) bilježi naslov *Tri dara duhovna na svetkovinu sv. Katarine*.

⁸³ Djela su opisana prema godini izdanja, od najstarijeg prema najnovijem.

⁸⁴ Za potrebe ovoga rada djelo je označeno brojem stranica od 1 do 14, počevši od prve stranice teksta koja počinje naslovom *Thema*.

coram me vitem, in qna⁸⁵ erant tres propagines. Gen. 40. / Vidiofam pridamnom panj vinski, na kojemu biau tri loze.

U samomu je naslovu djela istaknuta svetkovina svete Katarine, djevice i mučenice, te tri dara duhovna koja vjerni primaju po Božjoj milosti. Kako je u motu djela najavljeno, tri su dara duhovna tri loze na vinskome panju. Iz teksta se doznaje da su darovi blago oprostjenja Svetog Oca Pape, povlašteni oltar kod kojega se srijedom prikazuju svete mise za duše u Čistilištu, a treći su dar blagoslovljena zvona. Sadržaj je ove knjižice pisan u jedinstvenome tekstu koji nema podnaslove niti poglavlja.

„**Nauk katolicsanski**“ (Budim, 1759.) – /naslovnica/ + A2-F6 nepag.⁸⁶ (Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu).

Sadržaj je ovoga katekizma izložen u obliku pitanja i odgovora. *Mesftar* počinje pitanjem: *Kojeſi ti Viræ?* (NK, 1, 3), a *Ucſitelj* odgovara: *Jafam Kerſtianin Viræ Katlicſanskæ* (NK, 1, 4/5). Pet *poglavitih* stvari razloženo je redom: *Od pravæ Viræ* (NK, 2, 8); *Od Sveti Sacramenata* (NK, 4, 15); *Od Ljubavi* (NK, 6, 21); *Od uffanja* (NK, 8, 19); *Od pravde Kerſtianske* (NK, 10, 12).

U punome je naslovu djela naglašeno da ono sadrži tri *skule*: *Perva Skula. Od male Dice, koja baſs niſta neznadu* (19-22); *Druga Skula. Za onæ, koifu dobro ucsili pervu Skulu, navlaſtito za dicu, kojafe ispovidaju, i pricseſchuju* (22-64); *Trecha mala Skula. U Koijoi ſamo naipotribitie Stvari, i pitanja trechæ velikæ Skulæ hocheſe prid ocsi ſtaviti onima koi duboko, i ſsiroko tomacsenje ili nemogu dokucsiti, ili nemogu imati* (64/5). Slijedi tumačenje dvanaest članaka katoličke vjere, te podjela dana na sate koje pobožna djeca trebaju osobito štovati.

Zabilježene su i brojne pjesme koje se pjevaju nedjeljom i blagdanima na misama, pjesme koje štiju svetce i svete i one koje služe u različitim crkvenim prilikama. Katekizam završava primjerom služenja svete mise.

⁸⁵ Vjerojatno je tiskarska greška i treba pisati *qua*.

⁸⁶ Za potrebe ovoga rada djelo je označeno brojem stranica od 1 do 144, počevši od prve stranice teksta koja počinje naslovom *Ulazak, iliti Pocetak maloga Nauka Katolicsanskoga*.

„**Ogledalo temelja viræ i zakona katolicsanskoga**“ (Budim, 1759.) – /naslovnica/ /13/ + 693 + /7/ str. sa slikovnim priložima. (franjevački samostan Presvetoga Trojstva u Slavonskom Brodu)

Emerik Pavić preveo je djelo autora koji piše pod pseudonimom⁸⁷ „gospodin Rayaumont, prior od Sombrevala“. Ovo je djelo biblijska povijest Staroga i Novoga zavjeta, što Pavić ističe u samome naslovu djela objašnjavajući da je to „Sveto Pismo iliti Jezgra sviu dogagjajah Staroga i Novoga Zakona s-tolmacsenjem svetih otaca pomissana“. Pečuški je biskup Juraj Klimo⁸⁸ (György Klimò) inicirao i potpomogao tiskanje prvog biblijskog katekizma na hrvatskome jeziku te mu Pavić posvećuje svoj prijevod. U posveti Pavić naglašava namjenu ovoga prijevoda obraćajući se svome dobročinitelju: „Primate dakle s-obicsajnom ljubeznivoštiom Vafsom i ovu Knjixicu, kojanoje mogucha fstanovitoft Bogoljubftvu dati, á Koristna naftojanja ù puku probuditi, kakonti i opacsinfva iskoriniti, i Najposli k-Nebeskom uxivanju fvakog nju sftiucheg, i obsluxujucheg privefti.“ (OTV, Posveta,⁸⁹ 6/7, 19-24/1-3).

Hoško (^b1985: 159-168) piše članak o *Ogledalu temelja viræ i zakona katolicsanskoga*, naglašavajući kako je ta knjiga po svom sadržaju prvi cjeloviti priručnik biblijske povijesti na hrvatskom jeziku.

Ogledalo temelja viræ i zakona katolicsanskoga sadrži dva dijela: *Jezgra Svetoga pisma. Knjiga Poroda* – Stari zavjet (1-459) i *Jezgra Svetoga pisma Novoga zakona iliti Zakona Isukerstovoga* – Novi zavjet (461-693), a podnaslovi knjige slijede kronologiju zbivanja s naglaskom na povijesne događaje. Budući da su događaji iz Biblije prepričani i objašnjeni, vrlo je malo biblijskog teksta u samome djelu. Pavić je želio da djelo služi katehizaciji odraslih.

Pavićev suvremenik Ivan Pajvanović napisao je u dodatku ove knjige panegirik⁹⁰ Emeriku Paviću *Čestitovanje pivalačko sverhu S/vetog/ Pisma u jezik slovinski prenesenog pisaocu prikazano*, svjedočanstvo o Pavićevoj značajnoj ulozi među Hrvatima u Budimu.⁹¹

⁸⁷ Ovaj se pseudonim pripisuje dvojici autora, te autorstvo izvornika ostaje neriješenom zagonetkom. Jedan je autor Isaac le Maitre de Sacy, a drugi Nicolas de Fontaine, obojica pripadnici francuskog jansenizma (Hoško, 2011: 111). U Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu u bilješci ovoga djela kao autor izvornika naveden je Nicolas Fontaine.

⁸⁸ Pečuška je biskupija u razdoblju suradnje biskupa Klime s Emerikom Pavićem obuhvaćala i značajan dio sjeveroistočne Slavonije (Hoško, 2011: 132).

⁸⁹ Posveta naslovljena *PRIUZVISSENI, PRISVITLI, I PRIPOSSTOVANI GOSPODINE!* pripada nepaginiranim stranicama koje su u ovome radu označene brojevima od 1 do 13 zbog lakšega snalaženja u samome tekstu.

⁹⁰ Svečani pohvalni govor u nečiju slavu i čast, pohvalni spis, oduševljena pohvala.

⁹¹ Hoško (2011: 110).

„Prosvitljenje i ogrianje jesenog i zimnog doba“ (Budim, 1762.) – /naslovnica/ + /7/ + Nediljne predike 132 str.; Svecsane predike 131 str. (Središnja nadbiskupijska i fakultetska knjižnica u Đakovu)

Naslov je ove zbirke katehetskih propovijedi motiviran dvama biblijskim citatima koje Pavić ističe na početku knjige, odmah iza naslovne stranice, prije *PRIDGOVORA PRILJUBLJENIMA SSTIOCEM*, dvije rečenice: „Tolmacsenje Ricsi Tvoih profvitljuje. *Pfalam 118*“ i „Uzeoje od nji, i ogriaoseje. *Jfaicæ 44*.“

U *PRIDGOVORU PRILJUBLJENIMA SSTIOCEM* Pavić kao motivaciju za nastanak ove knjige navodi riječi sv. Pavla učeniku Timoteju o značaju duhovnoga buđenja i širenju spasonosnog *Nauka*. Kao motiv mu je poslužilo i franjevačko geslo koje potječe od svetog oca Franje, a sažeto je u misli da ne živimo samo za sebe već i za druge. Naglašava Pavić i molbe svojih „priateljah, koino zaktivafse daim ù nafs slovinski jezik upišem Predike.“ (PIO, *PRIDGOVOR PRILJUBLJENIMA SSTIOCEM*,⁹² 2/3, 19/1-2).

Pavićeve su propovijedi po idejno-tematskoj propovijedi prvenstveno katehetske (Mihanović-Salopek, 2006: 254). Zbirka sadrži dva dijela: *Nediljne predike* napisane su na 132 stranice, a *Svecsane predike* imaju 131 stranicu. *Nediljne predike* počinju za *sedamnaestu nedilju posli Duhova*, a završavaju za *csetvertu nedilju korizmæ*. *Svecsane* su *pridike* posvećene blagdanima koji časte različite svetce i svetice, a počinju svetim Mihovilom Arkandelom. Predzadnja je propovijed *Za mladu, iliti pervu misu novo posvechenog misnika*, a posljednja je, posvećena padu Budima pod tursku vlast, naslovljena *Najposlidnja predika na godissnji dan budimskoga uzetja, recsena drugoga septembra, Godinæ 1759*.

U propovijedima Pavić rabi jednostavnu i preglednu četverodijelnu strukturu:⁹³ predstavljanje osnovne teme, najavljivanje dviju teza, narativno razvijanje teza pozivanjem na crkvene autoritete i zaključivanje teme. Propovijedi su predviđene za desetak minuta govora što obuhvaća oko pet stranica teksta. Većinom su podijeljene na *pervi* i *drugi* dio, rjeđe imaju i *trechi*.

Pišući o jeziku Pavićevih *Predika*, Kolenić (2006: 270/271) zaključuje kako Pavić svoje govorničko umijeće oblikuje pozivanjem na autoritete svetaca, mudraca i povijesnih osoba, te citiranjem brojnih mudrih izreka iz Svetoga pisma, ali i iz drugih vrela.

⁹² PRIDGOVOR POLJUBLJENIMA SSTIOCEM pripada nepaginiranim stranicama koje su u ovome radu označene brojevima od 1 do 7 zbog lakšega snalaženja u samome tekstu.

⁹³ Mihanović-Salopek (2006: 255).

„**Epistole i Evangjelja**“ (Budim, 1764.) – /naslovnica/ + /4/ + 504 str., sa slikovnim prilogima (Muzej Slavonije u Osijeku)

U predgovoru *POLJUBLJENIMA SSTIOCEM* Pavić naglašava kako je na zahtjev *mlogih naſſinaca, xelechih imati Sveto Pismo baſs onako, kakoje ù sebi, od ricſi do ricſi* (EIE, 1764, *POLJUBLJENIMA SSTIOCEM*,⁹⁴ 1, 5-7) upravo takvo *od riječi do riječi* na svjetlost dao.

Pavić bilježi da ovome izdanju prethode dva *po Mudrima, i Naucsнима Redovnici na fvitloſt dana* (EIE, 1764, *POLJUBLJENIMA SSTIOCEM*, 1, 12/13). Ističe kako je sadržaj ovoga djela koristan, spasonosan i presudan za spasenje. Pavić izražava i žaljenje zbog mnogih spasonosnih djela koja su u ratnim stradanjima uništena, čime je dodatno naglašena važnost ovoga djela.

U predgovoru se Pavić osvrće i na objavljenu *Jezgru*⁹⁵ *kojano za duhovno zabavljenje, i ſpaſonofſni napridak prie 4. godine na fvitloſt jeſte dana* (EIE, 1764, *POLJUBLJENIMA SSTIOCEM*, 3, 8-10), netočno navodeći da je *Jezgra* objavljena 1760. godine. Smatra da će ova dva djela ispuniti očekivanja onih koji žude čitati i razumjeti događaje Svetoga pisma: *I zato ſcinim, da ova, i ona knjixica fve Bogoljubne zadvoljiti moxe. Ovoſu dva ogledala, za blaxeno ogledanje : dva teciva, za ugodno razlagjenje : dva fvitliſta za jasno proſvitljenj, dvi kite cvitja, za milljubno mirisanje* (EIE, 1764, *POLJUBLJENIMA SSTIOCEM*, 3, 10-17).

„**Flos medicinae**“ (Pešta, 1768.) – 61 str. (knjižnica franjevačkog samostana sv. Stjepana Prvomučenika u Budimpešti, na adresi Budapest II, Margit körut 23; nekadašnje sjedište Provincije sv. Ivana Kapistrana)

Izvornik je napisao Johannes de Mediolano⁹⁶ pod naslovom *Regimen sanitatis Salernitanum*, poznat također pod imenima: *Schola Salernitana*, *De conservanda bona valetudine*, *Flos medicinae*, *Lilium medicinae* (Glesinger, 1940: 56).⁹⁷ Ovaj medicinski spis u

⁹⁴ Predgovor je nepaginiran, ali je u ovome radu označen brojevima stranica od 1 do 4 zbog lakšega snalaženja u samome tekstu.

⁹⁵ *Jezgra rimskoga pravovirnoga nauka kerstjanskoga za mladež* (Budim, 1769.).

⁹⁶ Glesinger (1940: 58): „Isto tako nije poznato, da li je doista autor te pjesme Johannes de Mediolano, čije je ime kao autora navedeno u nekim izdanjima.“

⁹⁷ Lavoslav Glesinger u svome je članku *Prva medicinska knjiga na hrvatskom jeziku (Pavićev prijevod Salernitanskih regula)* pisao o izvornome djelu *Regimen sanitas Salernitanum* i o Pavićevu prijevodu. Djelo je plod rada salernitanske medicinske škole, jedne od najsvjetlijih točaka u povijesti medicine i kulturnoj povijesti srednjega vijeka. Glesinger naglašava kako se Medicinsko učilište u Salernu smatra pretečom europskih sveučilišta (Glesinger, 1940: 56-64).

stihovima potječe iz 12. stoljeća i predstavlja neku vrstu medicinske enciklopedije koja obuhvaća najvažnije podatke iz anatomije, higijene, fiziologije, patologije i terapije. Poznati liječnik Arnaldus de Villanova objavio je prvo izdanje, a tijekom stoljeća nastaju brojni prijevodi na gotovo sve jezike, pa čak i na neke dijalekte (Glesinger, 1940: 57/58). Popularnosti je djela pridonijela činjenica da je pisano u rimovanim stihovima i samim tim lako pamtljivo.

Pavićev⁹⁸ prijevod *Cvit likarije*⁹⁹ objavljen je 1768. godine kao prvo djelo medicinskoga sadržaja na hrvatskome jeziku. Šest je stoljeća¹⁰⁰ razlike između nastanka originala i Pavićeva prijevoda. Hrvatski je prijevod spjevan u desetercima, a sadrži 101 poglavlje. Svako poglavlje počinje latinskim naslovom iza kojega slijedi originalni latinski tekst, naslov na hrvatskom jeziku i hrvatski prijevod teksta.

Odmah iza naslovne stranice istaknut je moto: *Vivere naturæ si convenienter amarent / Mortales, medica nil opus effat ope* koji poručuje kako život u skladu s prirodom osigurava dobro zdravlje. Početni stihovi prvoga poglavlja *Privedromu Kralju Anglexkomu / Iz Salerna Skula piše svomu* (FM, 6, 16/17) kazuju da je djelo napisano po nalogu nekog engleskog kralja.¹⁰¹

Ignacije Brlić u *Zori dalmatinskoj* 1846. godine posvećuje Paviću tekst *Uspomena jednog od naših glavnih i slavnih pisateljah* i objavljuje u nastavcima djelo *Flos medicinæ*, nazivajući ga *Skorup od Lekarje ili Salernitanski nauci* (Brlić, 1846: 95).

Flos Medicinæ sive scholæ Salernitanæ de conservanda bona valetudine. Faksimil hrvatskog prijevoda u stihovima od Emerika Pavića iz 1768. godine izdalo je Medika poduzeće za promet lijekovima i zdravstvenim potrepštinama u Zagrebu 1958. godine. Urednik knjige Hrvoje Tartalja (1958: X) u predgovoru ističe značaj Pavićeva prijevoda u okviru medicinske literature jer se „prva originalna medicinska knjiga pojavljuje nešto kasnije – 1776. god. – pod naslovom „*Medicina ruralis illiti Vrachtva ladanyszka*“, autora J. B. Lalanque iz Luksemburga koji je u Varaždinu bio liječnik dugi niz godina.

⁹⁸ U dnu pete stranice (nepag.) ispisan je potpis prevoditelja sitnim slovima, Pavićev književni pseudonim: *Humillimus servus P. E. à B.*, a inicijali znače *Pater Emericus a Buda* (Glesinger, 1940: 60). Tumačenje ovih inicijala daje i Tartalja (1958: XI): *Humilimus servus P.(avich) E.(mericus) B.(udæ)*.

⁹⁹ Djelo *Flos medicinæ* objavljeno je i u Splitu 1980. godine o dvjestotoj obljetnici Pavićeve smrti, a naslov je izvornika preveden naslovom: *Cvit likarije ili pravila salernske škole o čuvanju zdravlja složena u pjesmi od Ivana iz Milana nedavno prevedena u stihovima na hrvatski ili dalmatinski jezik 1768. godine*. Prema Samardžija (2004: 23).

¹⁰⁰ To ne znači da ovo djelo nije bilo poznato u originalu, što potvrđuje citiranje pojedinih dijelova salernitanskih regula u kalendarima i prije cjelovitoga Pavićeva prijevoda 1768. godine (Glesinger, 1940: 59).

¹⁰¹ Glesinger (1940: 58): „Da li je to bio engleski kraljević Robert, sin Vilima Osvajača koji je došao god. 1101. u Salerno, da ondje liječi svoju ranu na ruci, nije sasvim jasno, ali ni važno.“

„Nadodanje glavni dogagjaja Razgovoru ugodnomu naroda slovinskoga“ (Pešta, 1768.) – 212 str. (Knjižnica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu)

Naslov djela otkriva inspiraciju djelom Andrije Kačića Miošića *Razgovor ugodni naroda slovinskoga*. Pavić ovo djelo u cijelosti piše parno rimovanim desetercima, uključujući i *Pridgovore* obaju dijelova knjige.

Moto je na početku knjige potpisan izvorom *Glavni Pifalac Terencio Varro u Knjigi 5. Pogl. I.*, a glasi: *Sstogod nas opominje, ili opomenuti moxe od koje ftvari profsaste, jesu Knjige, i Pripovidanja.*

Govoreći o sebi u trećem licu jednine, Pavić u *PRIDGOVORU* navodi tri motiva za pisanje ovoga djela: *Pervi jeste slava Privicsnjega, / I razgovor naroda fvojega. / Drugi jeste, da fvak zase vidi, / I koja fu spa fonofna, slidi. / (...) Trechi uzrok njegov ovi biffe, / Rad kojega dogagjaje piffe; / Dafe slavna zaderxe imena / od ftaroga Slovinskog plemena* (NGD, 4, 3-6, 9-12). Hvaleći Kačićevo djelo, Pavić dodaje: *A fsto knjigi recfenoj manjkaje, / Moje pero njoj fzi nadodaje* (NGD, 5, 11/12).

Knjiga je podijeljena u dva dijela,¹⁰² a svaki od dijelova sadrži numerirane *Cslanke*, odnosno pjesme koje osim brojeva imaju i naslove. Naslovima se pobliže određuje tema svake pojedine pjesme. Prvi dio knjige (6-118) počinje prvim člankom *Od Pocfela fviata, i glavni Prominah njegovi, i navifstenja pravog zakona tia do Slovinske* (NGD, 6), a završava dvadeset i osmim člankom *Od Slovosloxja Slovinskoga* (NGD, 114) kojim Pavić iznosi i podržava Vilovljeva grafijska rješenja. Na samome kraju ovoga poglavlja stoji kratka pjesma od 14 stihova naslova *ZAVERSSENJE* u kojoj Pavić ističe namjenu knjige: *Za koriftno vrime potroffiti* (NGD, 118).

Drugi dio knjige (119-212), naslovljen *BROJNICA Svii ftari Kraljah Slovinski, iliti Illyricski; iz Cacichevi Hiftoriah izvagjena* ima svoj poseban *Pridgovor*. Na početku predgovora Pavić naglašava važnost knjige za duhovni rast i napredak čovjeka. Upravo iz tog njegovog uvjerenja proizlazi dio knjige o kojemu Pavić kaže: *Ja na slavu Kralja fviu Kralja, / Koga falit fad, i u vik valja, / Sve Kraljeve do ifti Plemicha / Slaxem ovdi iz knjige Cacicha* (121, 3-6). Brojnica sadrži pet *Cslanaka*: *Od ftari Kraljah Slovinski* (121-127), *Od Kraljah Slovinski posli Porogjenja Ifukerftovoga* (127-131); *Od Kraljah Slovinski, koi izigjoffe od*

¹⁰² Premda je u hrvatskoj epici 18. stoljeća prisutna prevlast kraćih epskih oblika, epske su pjesme katkad čvršće povezane u veće epske tematske cjeline, kao Pavićevo *Nadodanje* (Dukić, 2002: 168).

Sivernog Mora (131-137); *Od Kraljah Slovinski pokerfsteni* (137-200); *Od Kraljah Bofanski* (201-212).

Predgovor drugome dijelu *Nadodanja glavni dogagjaja Razgovoru ugodnomu naroda Slovinskoga* svjedočanstvo je popularnosti Kačićeva *Razgovora ugodnog* u kratkome vremenskome razdoblju od njegova objavljivanja:¹⁰³ *Ne odavno, pria devet lita, / Bi pifana knjiga plemenita / Po Cacichu Fra Andri imenom, / U Slovinskoj derxavi rogenom* (NGD, 120, 2-5).

Završni stihovi prvoga dijela knjige otkrivaju problem nedostatka novca u tiskanju novih naslova: *Jofs fe mloga sloxiv ù pisamce / Metnut mogu ù ove knjixice. / Mogu reko mloga nadodati, / Ak uztie kogod troffak dati* (NGD, 118, 12-15), a u jednakom je tonu Pavić knjigu i završio, natuknuvši čitatelju da zapravo nije završena:¹⁰⁴ *Od Bugarski, i Hervatski Kralja / Meni pifat bafs drugiput valja; / Jer papira nekti csovik dati, / Dok nenagjem koga, damu plati. Sva na slavu kralja privicsnjega, Kralja Neba, à i fvita fvega* (NGD, 212, 1-6).

„Jezgra rimskoga pravovirnoga nauka kerstjanskoga, za mladex“ (Budim, 1769.) – 168 str. (knjižnica franjevačkog samostana sv. Stjepana Prvomučenika u Budimpešti, na adresi Budapest II, Margit körut 23; nekadašnje sjedište Provincije sv. Ivana Kapistrana)

Ovaj je katekizam izvorno tiskan u Beču 1767. pod naslovom *Auszug des römischen Katechismus*, a priredio ga je bečki svećenik Johann Friedrich Goll (Hoško, 2011: 111/112). Emerik Pavić prevodi ga s namjerom „da tkosegod ovim Naukom uzsluxi, veoma bogat ù napridku duševnomu oche poštati, pacce, ù Zakonu Boxjemu fveršfen i cio kerstjanin poštatiche.“ (JRNK, PRIDGOVOR,¹⁰⁵ 2, 8-14).

Pavić u ovome katekizmu koji je „Malen ù velikochi, alli velik ù malenochi“ (JRNK, PRIDGOVOR,¹⁰⁶ 1, 1-3) *duševni napridak* razlaže u pet dijelova od kojih je svaki podijeljen u *Nauke*: vjera na temelju Apostolskog vjerovanja (9-43); sedam sakramenata ili *Svetotvorja* (43-

¹⁰³ Prvo je izdanje Kačićeva djela iz 1756., ali ga Pavić ne spominje.

¹⁰⁴ Bosanac (1900: 605): „Velika šteta, što se posla Pavićeva nije prihvatio pjesnik kova Rljkovićeve! Ovako, koliko god je nastojanje Pavićevo svake hvale vrijedno i literarno-historijski zanimljivo, gotovi smo reći, da nemamo baš mnogo razloga žaliti, što „papira ne kti čovik dati“, da on svoj posao nastavi...“

¹⁰⁵ Predgovor je nepaginiran, ali je u ovome radu označen brojevima stranica od 1 do 2 zbog lakšega snalaženja u samome tekstu.

¹⁰⁶ Predgovor je nepaginiran, ali je u ovome radu označen brojevima stranica od 1 do 2 zbog lakšega snalaženja u samome tekstu.

85); deset Božjih zapovijedi (86-113); molitva Očenaša (114-127);¹⁰⁷ kršćanska pravda (127-151). Na kraju je dodano sedam crkvenih pjesama: *ZAZIVANJE DUHA SVETOGA* (152-153); *PISMA. Za vrime Adventa, iliti Priřfastja, kojase piva na Zornici, ù tonu Nimacske Pisme: Ave Maria clare* (154-156); *PISMA. Za Svetkovinu Vodokerřtja, kojase piva ù vrime blagofivanja kuchah ù tonu Crudelis Herodes* (156-157); *PISMA BOXICHNA; Pivaře ù tonu Pifme: Kriposti dufsevne* (158-159); *PISMA. Od Prislavnoga Imena Ifusovoga; pivase ù tonu diacske Pisme* (160-161); *PISMA. Od poslidnjeg Suda; pivaře za pokojne, ù t. Dies iræ, dies illa* (162-164); *PISMA. Od ispraznořti Svitovne* (165-168).

Stjepan Bosanac (1900: 598)¹⁰⁸ smatra da je *Jezgra* najpoznatije Pavićevo djelo jer su iz nje budući svećenici učili osnove koje su im bile potrebne za službu, te su se nazivali *jezgrařima*. Milan Ogrizović (1904: 463) naziv *jezgraři* povezuje s drugim Pavićevim djelom: „Zna se, da ti řupnici nijesu imali nikakve valjane duhovne obrazovanosti, već su samo proučili Pavićevu knjigu „Ogledalo temelja vire... ili j e z g r a sviuh dogagjajâ itd.“, pa su se i zvali „jezgraři“.“

„Putovanje duhovno“ (Peřta, 1769.) – /13/ + 265 str. (Nacionalna i sveučiliřna knjiřnica u Zagrebu)

Molitvenik s pjesmaricom Pavić objavljuje s dvojezičnom posvetom na latinskome¹⁰⁹ i hrvatskome jeziku: „PRIUZVISSENUMU, PRISVITLOMU, I PRIPOSSTOVANOMU GOSPODINU, GOSPODINU JOSIPU IZ Knezeva OD BATTHYÁNA“, bačko-kaločkom nadbiskupu Josipu Battyanu.

U tekstu naslovljenomu *Bogljubnomu Putniku* na početku knjige Pavić objařnjava kako je čovjekovo putovanje nebeskoj domovini moguće samo po Spasitelju, te on knjigu naziva *Putovanje duhovno*. U dvanaest stazica koje simboliziraju dvanaest vrata nebeskog grada Jeruzalema¹¹⁰ Pavić je rasporedio molitve i pjesme, naglašavajući da ima dvadeset i četiri *Pisme* i četiri *Pisanice* koje su u kazalu na kraju knjige označene naslovima: *Pisanica Gospina perva*;

¹⁰⁷ Četvrti i peti dio katekizma po rednim bojevima *Nauka* čine jednu cjelinu, budući da peti dio počinje 9. naukom.

¹⁰⁸ Bosanac (1900: 598): „Najpoznatije mu je djelo „Jezgra“ nauka kršćanskoga, iz koje su budući svećenici učili najnuřnije, řto im je trebalo za službu. Taki su se svećenici zvali „jezgraři“.“

¹⁰⁹ řundalić (2003: 389): „Latinska je verzija tri godine prije u gotovo istome obliku bila napisana i kao dio naslova prigodnih pjesama upućenih istom kaločkom nadbiskupu u Pavićevoj kronologiji Provincije svetog Ivana Kapistranskog – u *Ramus viridantis olivae*.“

¹¹⁰ řundalić (2003: 393): „(...) – u Nebeski se Jeruzalem ulazi kroz dvanaestera vrata, a do njih vodi dvanaest Pavićevih stazica-poglavlja.“

Pisanica Gospina druga; Pisanica S. Antuna; Pisanica S. Solana. Naslovi se *Pisanica* u kazalu i u samoj knjizi ne poklapaju u potpunosti. Prva se *pisanica* unutar knjige zove *Od Priiffaftja Gofpodinovoga, do Boxicka govorife ovako* (PD, 133/134, 21/1); druga je *Od Gofpe od Svichah do Velikoga Cfetvertka* (PD, 85, 13/14). U kazalu je *Pisanica S. Antuna* obilježena stranicom 180, a u knjizi je na toj stranici naslov *Pisanica II* koja počinje stihovima: „Likarftvo Ante Svetoga / Pomochi moxe fvakoga“ (PD, 180, 10/11). *Pisanica S. Solana* u kazalu je smještena na 185. stranicu, a u knjizi na toj stranici piše *Pifanica* čiji su prvi stihovi „U tresniji, u strahovi / Solana Svetog zazovi“ (PD, 185, 7/8).

Pavić je predgovor zaključio pjesmom *Za Svetkovinu Vodokerftja, Kojase piva ù vrime blagofivanja Kuchah*. Molitvenik *Putovanje duhovno* započinje zazivanjem Duha Svetoga, a završava pjesmom zahvalnosti Bogu.

U uvodu Pavić naglašava potrebu puka za štivom koje nudi *slatka duhovna pivanja* (PD, Posveta,¹¹¹ 6, 9), izražavajući namjeru djela stihovima: *Bogosftovni rad dufficah / Dvanajst dajem ja Stazicah; / Da doch mogu srichno na kraj, / Koi uprav vodi ù Raj* (PD, Posveta, 9, 14-17).

„Rucsna knjixica“ (Pešta, 1769.) – /naslovnica/ + /11/ + 174 str. (Muzej Slavonije u Osijeku)

Ovome pastoralnom priručniku u *PRIDGOVORU* Pavić objašnjava namjenu, iznoseći svoje iskustvo: „Ova pak knjixica jeste jedno pravilo, najpervo, za ocifititi duffu od griaah, pak i jedan duhovni halat, za pripicfiti fvekolike zafile nepriatelja duffevnoga. Jofs i ifte razdvojnike na pravi put fpafenja izvodi; dogagjabofe viffe puta, daf pravovirni na razdvojnike namire, i to ù razlozenju fpafofffnomu, kakonofeje i meni iftomu godine 1761. dogodilo ù nikoj goftionici, ù kojumife s - druxinom valjadde uvratiti; gdi nofam od nikoga razdvojnika fodo od fpafofffnog Zakona upitivan bio.“ (RK, PRIDGOVOR,¹¹² 10/11, 8-20/1-3).

Rucsna knjixica sadrži tri dijela. Prvi se dio, *Jfpovidanje Vire, i duhovna likaria za bolefnike* (1-71), bavi uputama za redovitu pastoralnu brigu za bolesnike. Drugi je dio *zaokupljen od odsugjeni na fmert po Sudu Vladaocah* (72-110) gdje Pavić daje pastoralne upute

¹¹¹ Posveta *PRIUZZVISSENI, PRISVITLI, I PRIPOSSTOVANI GOSPODINE* pripada nepaginiranim stranicama koje su u ovome radu označene brojevima od 1 do 11 zbog lakšega snalaženja u samome tekstu.

¹¹² Predgovor pripada nepaginiranim stranicama koje su u ovome radu označene brojevima od 1 do 11 zbog lakšega snalaženja u samome tekstu.

za podjelu sakramenata osuđenima različitih prijestupa. U trećemu je dijelu, *od Obrachenja na spasonosnu Viru Catholicansku iz Gercskog, ili Jstocnog Zakona*, izložen kontroverzijski sadržaj s pravoslavicima¹¹³ (111-168).

Pavićev pastoralni priručnik preuredio je i ponovo tiskao Marijan Jajić 1837. godine.¹¹⁴

„Psaltir iliti pisme Bogu posvechene Kralja Davida“ (Budim, 1774.) – /naslovnica/ + /3/ + 301 str. (rukopis) (knjižnica franjevačkog samostana sv. Stjepana Prvomučenika u Budimpešti, na adresi Budapest II, Margit körut 23; nekadašnje sjedište Provincije sv. Ivana Kapistrana)

U *Pridgovoru* Pavić ističe da je knjiga namijenjena onima *koi kakono Paštiri i duševni Pazitelji, a Boxji Poklifari Rics Boxju puku navijstuju* (PIP, Pridgovor,¹¹⁵ 1, 4-7).

Pavić ističe da su to *Pifme Svetoga Kralja Davida po Slovu iz Svetoga Pifma u Jezik Slovinski iliti Dalmatinski prinefsene* (PIP, Pridgovor, 1, 7-9). Vrijednost ovoga djela Pavić vidi u njegovoj sveobuhvatnosti jer se uz njega može duhovno promišljati, Boga hvaliti i slaviti te moliti njegovu milost.

Na 301 stranici rukopisom je ispisano 150 psalama. Psalmi su *pivanje nebesko* (PIP, Pridgovor, 3, 2/3) te Pavić ovom knjigom psalama najavljuje obraćenje ljudi u anđele.

„Oca posstovanog Goffine“ (...) ili **„Kratki nauci i tomacsenja“** (Budim, 1778.) – 401 + /7/ str. (franjevački samostan Presvetoga Trojstva u Slavonskom Brodu)

Izvornik autora Leonarda Goffiné, objavljen u Mainzu 1690. godine, doživio je nekoliko izdanja na njemačkom jeziku i postao vjerski priručnik katoličke Njemačke.

Hoško (2011: 114) izražava čuđenje što je suvremenim proučavateljima tog osobitog djela nepoznat hrvatski prijevod Emerika Pavića, a nisu im nepoznati „poljski, češki, mađarski, slovenski, holandski, danski, engleski, francuski, retroromanski, talijanski i portugalski.“

¹¹³ Hoško (2011: 134): „Naravno, Pavić piše u duhu kontroverzijske književnosti, ali nastoji se izražavati mirno, objektivno i bez ikakva omalovažavanja pravoslavnih kršćana.“

¹¹⁴ Hoško (2011: 134).

¹¹⁵ Pridgovor je nepaginiran, ali je u ovome radu označen brojevima stranica od 1 do 3 zbog lakšega snalaženja u samome tekstu.

Divljenje djelu u *PRIDGOVORU* izražava i Emerik Pavić, ističući kako su se tumačenja poštovanoga Oca Goffine, objavljena na njemačkom jeziku, svidjela „vridnima Illyrijskog Jezika knjixevnikom: koino jako zaktivasse, dase ù ifti Jezik prinesu, i na svitlost dadu“ (KNIT, PRIDGOVOR, 3, 5-7). Nadalje, objašnjava namjenu knjige čiji je prijevod nastao: „za ugoditi recfenima knjixevnikom, i za dati pomoch Naštojnikom duhovnima, koinofufe fa svime ù sluxbu bogosštovja pridali, i koi kakono Paštiri, duffevni Pazitelji à Boxji Poklifari, Rics Boxju puku navisštju: jofs i za korišt i napridak pravovirni duffah“ (KNIT, PRIDGOVOR, 3/4, 15-17/ 1-3).

Ovaj se vjerski priručnik sastoji od dva dijela. Duži je *Pervi dio tomacsenja pravovirne vire i zakona, sa spasonossnima naucih* (5-328), a kraći je *Drugi dio pravovirnoga Catolicsanskoga zakona, od Zazivana i fvetkovanja Svetih Boxjih* (329-401). Sadrži biblijska čitanja za nedjelje i zapovjedane blagdane onoga vremena. Također sadrži postile,¹¹⁶ odnosno tumačenje evanđelja i crkvenih običaja.

„Epistole i Evangjelja“ (Budim, 1808.) – /4/ + 436 str., sa slikovnim priložima (franjevački samostan crkve Svetog Roka u Virovitici)

Predgovor je ovome izdanju isti kao predgovor izdanju iz 1764. kojemu na naslovnici piše da je *trechiput* objelodanjeno. Prema tome, izdanje iz 1808. godine je četvrto izdanje, a ne kako u predgovoru piše da je *dvaput po Mudrima, i Naucsima Redovnici na svitlost dana* (EIE, 1808, POLJUBLJENIMA SHTIOCEM,¹¹⁷ 1, 13-15).

Kao što je već rečeno uz izdanje iz 1764., Pavić u predgovoru spominje i ranije objavljenu „Jezgru“¹¹⁸ *kojano za duhovno zabavljenje, i spasonosni napridak godine 1760te na svitlot jeste dana* (EIE, 1808, POLJUBLJENIMA SHTIOCEM, 3, 11-14), netočno navodeći godinu objavljivanja *Jezgre*.

¹¹⁶ Lat. *post illa verba* – poslije ovih riječi; poslije evanđelja.

¹¹⁷ Predgovor je nepaginiran, ali je u ovome radu označen brojevima stranica od 1 do 4 zbog lakšega snalaženja u samome tekstu.

¹¹⁸ *Jezgra rimskoga pravovirnoga nauka kerstjanskoga za mladež* (Budim, 1769.).

5. GRAFIJSKI SUSTAV

5.1 Kontekst vremena

O nazivu jezika kojim su pisali slavonski pisci 18. stoljeća, a gramatičari (Relković, Lanosović, Brlić) ga opisivali, promišlja Tomo Maretić u svome članku *Jezik slavonskijeh pisaca*, ističući: „Kao što ti gramatici svoj jezik zovu s l a v o n s k i m i l i r s k i m, tako za ň upotrebljavaju ta imena i drugi slav. pisci; osim ta dva imena još se u njih nalazi naziv: n a š ili n a š k i jezik; u E. Pavića prosv. IV i u J. Relkovića 58 ima s l o v i n s k i jezik.“¹¹⁹

Emerik Pavić jezik kojim piše naziva: „NASS SLAVNI, ULJUDNII I KRASNII ILLYRICSKI JEZIK“ (OTV, naslovnica); „Slovinski, iliti Illyricski Jezik“ (OTV, Posveta¹²⁰, 5, 9/10; EIE, 1764, naslovnica; KNIT, naslovnica); „ù naš slovinski jezik“ (PIO, PRIDGOVOR POLJUBLJENIMA SSTIOCEM, 3, 1/2); „*Illyricum, seu Dalmaticum idioma*“ (FM, Dedicatio, 2, 10/11); „Slovinski ili Dalmatinski jezik“ (PIP, naslovnica).

Jezično jedinstvo hrvatskoga juga i sjevera označavao je naziv *slovinski jezik*, koji je bio svojstven dubrovačkim piscima. U čakavaca se ustalio naziv *hrvatski*, a u kajkavaca *slovenski* i *horvatski*. *Ilirsko* se ime u 16. i prvoj polovici 17. stoljeća upotrebljavalo za sve južnoslavenske zemlje, dok se kasnije njegovo značenje sužuje i odnosi samo na hrvatsko područje. Prema tome, termin *ilirički* postaje sve dominantniji i polako potiskuje ostale termine.

Jezična se pitanja u predgovorima djela slavonskih franjevaca 18. stoljeća uglavnom odnose na grafiju, budući da im je bila nejasna *razlika jezika, pisma i govora*¹²¹ te nisu razlikovali jezična pitanja od pravopisnih i grafijskih. U grafiji toga vremena vladala je raznolikost, iako se uočava *tendencija prema monografskim rješenjima*¹²² (jedan znak = jedan fonem). Slovna raznolikost, međutim, nastaje zbog činjenice da taj jedan znak kojim se bilježi jedan fonem različiti autori različito bilježe.

U oblikovanju se grafijskih rješenja Hrvati okreću južnim uzorima (latinskome i talijanskome), te sjevernima kojima je uzor mađarska grafija. Uzori, međutim, pružaju

¹¹⁹ Maretić (1910: 147).

¹²⁰ Posveta naslovljena *PRIUZVISSENI, PRISVITLI, I PRIPOSSTOVANI GOSPODINE!* pripada nepaginiranim stranicama koje su u ovome radu označene brojevima od 1 do 13 zbog lakšega snalaženja u samome tekstu.

¹²¹ Despot (2005: 15).

¹²² Moguš (2009: 31).

ograničen broj grafema i najviše se poteškoća javljalo u bilježenju palatala koje latinski jezik nije imao, a mađarska i talijanska grafija različito bilježe foneme /c/ i /s/.¹²³

Iz sljedeće je tablice razvidna razlika u bilježenju fonema južnoga i sjevernoga kruga.¹²⁴

fonem	/c/	/č/	/ć/	/l/	/ń/	/r/	/s/	/š/	/ž/
jug	<i>c, z</i>	<i>c, ci</i>	<i>ch</i>	<i>gl</i>	<i>gn</i>	<i>ar</i>	<i>s, f</i>	<i>sc, fc</i>	<i>x</i>
sjever	<i>cz</i>	<i>cs, cf</i>	<i>ch, ty</i>	<i>ly</i>	<i>ny</i>	<i>er</i>	<i>sz, fz</i>	<i>s, ff, ss</i>	<i>s()</i>

U oblikovanju je tzv. slavonske grafije značajan doprinos dao budimski franjevački krug autora nabožne literature: fra Šimun Mecić, Lovro Bračuljević, Stjepan Vilov, Jerolim Lipovčić i Emerik Pavić. Školujući se na franjevačkim i drugim učilištima, uglavnom u Italiji, u brojnim su latinicom pisanim djelima većim dijelom posezali za talijanskim, te manjim dijelom za latinskim grafijskim rješenjima. Završetkom velikog oslobodilačkog rata od Turaka, Bečkog rata, 1699. godine postignut je mir u Srijemskim Karlovcima. Ukidanjem granice postavljene nakon Sisačke bitke¹²⁵ u izravan dodir dolaze sjeverna (kajkavska) grafija oblikovana pod utjecajem isusovaca i južna (dalmatinska) grafija čija su rješenja donosili franjevci. Upravo je iz nedostataka ovih dvaju grafijskih sustava u budimskom franjevačkom kulturnom krugu nastala težnja za stvaranjem trećeg i najmlađeg hrvatskog latiničkog grafijskog sustava – slavonskog. „Zbog tadašnjeg nerazlikovanja grafije (slovopisa) i ortografije (pravopisa) slavonski je grafijski sustav tada nazvan slavonskim pravopisom.“¹²⁶

Zbog činjenice da je ujedinila sjeverna i južna rješenja, slavonska je grafija u drugoj polovici 18. stoljeća zauzimala središnje mjesto, nudeći sljedeća rješenja:¹²⁷

fonem	/c/	/č/	/ć/	/ǵ/	/ǧ/	/j/	/l/	/ń/	/r/	/s/	/š/	/z/	/ž/
grafem	<i>c</i>	<i>cs</i>	<i>ch</i>	<i>cx</i>	<i>gj</i>	<i>j</i>	<i>lj</i>	<i>nj</i>	<i>Er</i>	<i>s</i>	<i>sh</i>	<i>z</i>	<i>x</i>

¹²³ U ovome su radu fonemi i grafemi označeni kurzivom.

¹²⁴ Farkaš (2010: 9).

¹²⁵ Farkaš (2010: 187, 189).

¹²⁶ Farkaš Brekalo (2013: 171).

¹²⁷ Farkaš (2010: 18).

Onodobna je dubrovačka grafija,¹²⁸ koja je bila manje utjecajna ograničavajući se uglavnom samo na dubrovačke pisce, nudila sljedeća rješenja:¹²⁹

fonem	/c/	/č/	/ć/	/ǵ/	/ǧ/	/l/	/ń/	/s/	/š/	/ž/
grafem	z	cj, c	chj, ch, tj, tchj, tch	gj, g	ghj, gh, dj	glj, gl	gn	s	scj, sc	fcj, fc

Požezanin fra Jerolim Lipovčić u predgovoru knjizi *Dussu csuvauiche pohogjenje* (Pešta, 1750.)¹³⁰ predlaže sljedeća rješenja: /r/ = er; /c/ = c; /ć/ = ch; /č/ = cf; /ǵ/ = gj; /ǧ/ = cx; /j/ = i; /l/ = lj; /ń/ = nj; /s/ = f; /š/ = f, ff, fs, sf; /ž/ = x, te odbacuje grafem sz za fonem /s/ i grafem cz za fonem /c/. Lipovčićevi grafijski prijedlozi s i ss za fonem /š/ nisu prihvaćeni u praksi, već je prihvaćen prijedlog Filipa Lastrića koji u predgovoru djelu *Testimonium bilabium* (Venecija, 1755.)¹³¹ za fonem /š/ predlaže grafem fh.

U knjizi *Od slovosloxnosti slavonske* Loretana Farkaš upozorava na jednostranost pristupa po kojemu je načelo jedan fonem = jedan grafem jedino valjano, a kombinacije se dvaju ili više grafema za jedan fonem unaprijed odbacuju. U starim su tekstovima skupine grafema ponekad dobra rješenja: cs /č/; ch /ć/; /k/; cz /c/. Naglašava kako treba biti oprezan s tvrdnjama o nedosljednosti starih pisaca, jer ponekad je riječ o funkcionalnosti hrvatskoga latiničkoga sustava, a ne o nedosljednosti: npr. razlika „u bilježenju između jedinstvenoga fonema /l/ grafemom gl i skupa /l + j/ digramom li“.¹³²

Ne treba zanemariti ni objektivne uvjete u kojima je nastajala slavenska grafija, a koji su otežavali usustavljivanje toga slovopisa. Zbog nedostatka uvjeta u Hrvatskoj, knjige su se uglavnom tiskale u inozemstvu. Krajem 18. stoljeća knjige slavenskih pisaca tiskane su na pet jezičnih područja:¹³³ na mađarskom (Budim, Pečuh, Pešta), njemačkom (Beč, Dresden, Magdeburg, Troppau), slovačkom (Požun, Trnava), talijanskom (Mleci) i hrvatskom (Osijek,

¹²⁸ Dubrovačkim je tipom grafije napisan rječnik leksikografa fra Joakima Stullija. Nakon dugotrajnih pregovora između zagovaratelja slavenske grafije, zagrebačkog kanonika Požežanina Antuna Mandića, pjesnika Jozе Krmpotića i gramatičara Marijana Lanosovića te zagovaratelja dubrovačkoga tipa grafije Josipa Stullija, rječnik je prepravljen prema slavonskom grafijskom sustavu (Matić, 1945: 136).

¹²⁹ Farkaš Brekalo (2013: 171).

¹³⁰ Farkaš (1996: 10).

¹³¹ Despot (2006: 78).

¹³² Farkaš (2010: 10).

¹³³ Farkaš (2010: 204).

Zagreb). Strane tiskare nisu imale znakove koji odgovaraju fonološkom sustavu hrvatskoga jezika, a lijevanje je novih slova bilo skupo i samim tim nedostižno.

5.2 Pavićeva grafija

Presudan je utjecaj na Pavićevu grafiju imao Stjepan Vilov, njegov suvremenik i također pripadnik budimskoga franjevačkog kruga. Vilov je još 1736. godine objavio djelo *Razgovor priateljski megju kerstianinom i ristianinom* (Budim, 1736.)¹³⁴ kojim učvršćuje latiničku grafiju budimskoga kruga ukidajući gotovo sve dvostrukosti. Smatra da grafemi *c, g, l, n, s* uzrokuju najviše pomutnje jer se upravo tim grafemima u kombinaciji s drugim grafemima nastoji „nadoknaditi ona slova koja na izuľschivanje naših ricľih manjkaju“.¹³⁵ Dvostrukost svakoga od ovih pet grafema uvjetovana je činjenicom da se na jedan način grafem izgovara kada je samostalan, a na drugi način kada je u kombinaciji s *pomoćnim* grafemom. Vilov je strogo protiv upotrebe grafema *y* u digramskim kombinacijama *ly, ny*, za bilježenje fonema /*l*/ i /*n*/. Grafemi *lj* i *nj* ustalili su se od Stjepana Vilova.¹³⁶ Prema njegovu mišljenju, digramska rješenja treba smanjiti na najmanju moguću mjeru, a trigrame sasvim izbjeći. Vilov smatra kako ne treba preuzimati ni od Talijana, niti od Mađara, a ne preporučuje ni miješanje grafijskih prijedloga. Svojim je rješenjima Stjepan Vilov slavonsku grafiju uveo u novu fazu s dvoslovnim rješenjima, a nakon njega slavonski su pisci svojim djelima širili i popularizirali tako uređen slovopis.

U djelu *Nadodanje glavni dogagjaja Razgovoru ugodnomu naroda slovinskoga* (Pešta, 1768.) Pavić je u Vilovljevu čast spjevao pjesmu od 70 stihova *Od Slovosloxja Slovinskoga*. Početak ove pjesme otkriva Pavićevu predanost Vilovljevim rješenjima i značaj koji Pavić pridaje svome starijem subratu za uređivanje najmlađega od grafijskih sustava, slavonskoga: *U Ovomu naffem Okoliffu / Sloxni ljudi fvi jednako piľfu / Od pokoinog Fra Stipe Villova / Slloxno mechat naucsifse slova* (NGD, 114, 3-6). U ovim je stihovanim pravopisnim pravilima Pavić iznio prijedloge svoga prethodnika koje je i sam slijedio. Ante Sekulić (1997: 22) piše da je Pavić donio grafijsko-pravopisna načela u *Opomeni* uz djelo *Jezgra rimskoga pravovirnoga nauka kerstjanskoga za mladex* (Budim, 1769.) ističući kako „U tumačenjima nema Pavić izvornih misli nego je u cjelosti prihvaćao rješenje Stj. Vilova“. Sekulić (1969 : 92/93) donosi cjelovitu Pavićevu *Opomenu*:¹³⁷ „Valjade uvicsbati ľvakomu razumnomu sľtiocu, da u ovoi Jezgri Svetoga Pisma s diacski slovi pisanoi Pisalac našavľľi mucsnofť u izgovaranju nikiľ ricľi, ovima pet slovama C. G. L. N. S. nadodaje još po jedno slovo, za mochi boljma izrechi ricľi.

¹³⁴ Pranjković (2008: 78).

¹³⁵ Prema Farkaš (2010: 86).

¹³⁶ Farkaš Brekalo (2013: 172).

¹³⁷ *Opomena* nije otisnuta u izdanju *Jezgre* dostupne autorici ovoga rada.

Svakobose od recseni slovah dvostruko nofi: pervo kad famo febe nofi, druoo¹³⁸ kad popomochnika¹³⁹ ima. Tako slovo C. famo febe nosfi, kakose poznaje u slidechima ricsma: Otac, Car, Cerv itd. Kad pomochnika ima, imade jedno od tri slova S. X. H. i fa fvakimse pmochnikom drugojacfie izufschuje, kako u slidechima ricsma: Csovik, cfirak, csefto, exigERICA¹⁴⁰, cxolan, chud, vapiuchi, ochu itd. Slovo G famo febe izuschiva, kako u slidechima ricsma: Gospodin, govori, Blago. S-pomochnikomse izufschuje kako slidi dogagjai, mlagji, dogje. Slovo L famo sebe nofi na priliku Lift, leden, s-pomochnikom: ljudi, ljubav, prijatelj. Slovo N famo febe izgovara, kako u slidechima ricsma: Nemar, nie. S-pomochnikom pak: Njiva, njegov, klanjam. Slovo S famo febe nofi, kad rekнем sunce, fvit, fvet. A s-pomochnikom zamafsnie, na priliku: Sfirok, sfiban, nafs. Iz ovogase vidi da slovo C imade tri pomochnika, a druga famo po jedno j. I opetse vidi da ova tri slova G. L. N. uzimaju febi za pomochnika famo slovo j. Takogjerse vidi da slovo S. uzima febi za pomochnika svoje verfte, slovo, to jeft S. Razloo¹⁴¹ je te¹⁴², jerse to slovo dvostruko izufschuje, to jeft: fitno i krupno; fitno kad famo febe nofi, a krupno kadase zdrugim fastavi. U nikima pak ricsma, po koimase mlosftvo, ili vilfe od jednog razumi, dvaput jedne verfte slovo ftavljase, za razlucfiti mloge od jednoga, a i u ricfi dajem, kad fadafsnje vrime izufschuje, po dva d.d. mechuse, za razabrati fadafsnje od dofsaftog vrimenta.“

U poglavlju o doprinosu budinskoga franjevačkog kruga oblikovanju tzv. slavonskoga slovopisa, Samardžija (2004: 14-18) donosi slovopisna rješenja petorice pripadnika budinskoga franjevačkog kruga – Šimuna Mecića, Lovre Bračuljevića, Stjepana Vilova, Jerolima Lipovčića i Emerika Pavića. Pregled slovopisnih rješenja spomenutih autora iznesen je kronološkim slijedom nastanka djela od kojih je posljednje Pavićevo djelo *Jezgra rimskoga pravovirnoga nauka kerstjanskoga za mladex* (Budim, 1769.).¹⁴³

Samardžija naglašava kako „Tek sa Stjepanom Vilovom ulazi treći hrvatski slovopis u posve novu fazu s dvoslovcima kao načelnim rješenjem za bilježenje „problematičnih“ hrvatskih fonema. U pravu je dakle Emerik Pavić kad hvaleći svoga učitelja ističe da Hrvati „Od pokojnog fra Stipe Vilova / sloxno mechat naucisice slova.“. U tom se nizu djelatnost Jerolima Lipovčića doima kao nasljedovanje prethodnika pa neće biti u pravu Zlatko Vince

¹³⁸ Vjerojatno je tiskarska greška i treba pisati *drugo*.

¹³⁹ Vjerojatno je tiskarska greška i treba pisati *pomochnika*.

¹⁴⁰ Vjerojatno je tiskarska greška i treba pisati *cxigerica*.

¹⁴¹ Vjerojatno je tiskarska greška i treba pisati *Razlog*.

¹⁴² Vjerojatno je tiskarska greška i treba pisati *to*.

¹⁴³ Samardžija (2004: 16) ističe kako pregled slovopisnih rješenja daje „ostavljajući postrani kod nekih kasnije promjene ili nedosljednosti.“

(1978/1990, 81) kad tvrdi da je Lipovčičeva „reforma jednostavnija i dosljednija od ijedne druge slavonske prije njega“. U kontekstu promatrane problematike Emeriku Paviću pak pripada nimalo nevažna uloga širitelja toga slovopisa kojim su, uz nešto odstupanja i kolebanja, napisana sva njegova djela na hrvatskome!¹⁴⁴

5.3 Oprimjerena Pavićeva grafijska rješenja

/c/ = c – *lanci* (TDD, 6, 30); *udarac* (TDD, 11, 26); *Kapelicu* (TDD, 7, 7); *cinu* (TDD, 9, 28); *criva* (OTV, 126, 16; FM, 17, 25); *Cerkvene* (NK, 79, 9/10); *Cerkvi* (PIO, II, 20, 21); *Cerkva* (PIP, 124, 10); *Carigrada* (NGD, 115, 5); *Oca* (EIE, 1764, 62, 21/22; NK, 116, 21); *Ocu* (KNIT, 94, 12; JRNK, 75, 9; PD, 107, 14); *Otac* (KNIT, 298, 26; EIE, 1764, 440, 2); *Carigradu* (RK, 125, 18);

/č/ = cf – *zlocfinac* (TDD, 6, 23); *svidocfi* (TDD, 5, 11); *iztomacfiti* (TDD, 2, 24); *odmetnicstvah* (NK, 1, 15); *cfuvati* (FM, 10, 23); *ocfifschjenja* (RK, 4, 15); *Naucfitelj* (NK, 1, 16; KNIT, 298, 4); *cfovicfanfkomu* (PD, 135, 7); *cfovicfanski* (EIE, 1764, 95, 1); *ucfini* (EIE, 1764, 79, 8); *ricfi* (JRNK, 50, 16); *Svidocfanftva* (PIP, 192, 12);

/č/ = cs – *kljucsaru* (TDD, 3, 10); *csovik* (JRNK, 50, 15; PIP, 91, 14); *csovicsanska* (TDD, 2, 7); *csovicsanski* (EIE, 1808, 79, 2/3); *csuvarom* (TDD, 8, 29); *dicsili* (TDD, 2, 31); *vikovicsnje* (TDD, 4, 10/11); *vicsnji* (NK, 3, 16); *Svecsani* (NK, 7, 14); *csekati* (NK, 33, 24); *ucsinio* (NK, 30, 5); *izrecse* (TDD, 11, 9); *objacsati* (TDD, 13, 30); *csete* (OTV, 182, 10); *Cselo i Csiftochu* (NGD, 115, 9); *placs* (FM, 42, 20); *prilicsna* (KNIT, 299, 10); *zarucsnik* (KNIT, 384, 34); *pocsetak* (PD, 128, 13); *ucsini* (EIE, 1808, 66, 5); *csuvenja* (FM, 41, 20); *gorcsina* (FM, 54, 20); *ricsi* (PIP, 255, 24);

/č/ = ch – *sriche* (TDD, 14, 14); *zlochama* (TDD, 6, 26); *mladich* (TDD, 4, 29); *kuchu* (OTV, 211, 6); *vocha* (NK, 27, 18); *trechi* (NK, 29, 9); *posvechenje* (NK, 29, 25); *obechao* (NK, 30, 26); *cherpicse* (OTV, 97, 3/4); *chudi* (OTV, 97, 14; FM, 50, 24); *plachu* (OTV, 239, 21; PIO, I, 48, 32); *mladicha* (PIO, I, 50, 32); *vochke* (OTV, 5, 1); *Bechara* (NGD, 115, 16); *posvechen* (JRNK, 46, 17); *brachom* (RK,

¹⁴⁴ Samardžija (2004: 17).

122, 20/21); *brachu* (OTV, 210, 28; KNIT, 379, 25; JRNK, 14, 6); *brachæ* (PIO, II, 5, 31); *bracho* (NGD, 45, 5); *Brachice* (NGD, 158, 17); *piche* (FM, 43, 25); *pichu* (RK, 38, 18/19); *Svemoguchstvo* (PD, 128, 12); *kchi* (EIE, 1764, 79, 19; 1808, 66, 16); *pramaliche* (KNIT, 11, 32); *pomoch* (PIP, 133, 19);

/ğ/ = *cx* – Pavić je, u skladu s morfonološkim pravopisom kojim je pisao, fonem /ğ/ bilježio u riječima stranoga podrijetla: *Macxarskoi* (TDD, 6, 22); *Macxarskoj* (NGD, 11, 18); *Macxarske* (NGD, 114, 10; 191, 9); *Macxarsku* (TDD, 6/7, 32/1); *Macxarskoga*¹⁴⁵ (EIE, 1764, 361, 3); *s-cxigantama* (PIO, II, 3, 11); *ilicxah* (TDD, 10, 20); *jecxek*¹⁴⁶ (FM, 16, 17; 18, 21; 23, 3); *jecxeci* (FM, 12, 1); *s-cxigantama* (PIO, II, 3, 11); *cxigerica* (FM, 9, 13; NGD, 115, 12); *Cxigericu* (FM, 28, 22); *janjicxara* (NGD, 45, 20); *cxirak* (PIO, I, 5, 6/7); *s-cxidom* (EIE, 1764, 243, 5; 1808, 196, 21);

– fonem /ğ/ Pavić bilježi i pri provođenju jednačenja po mjestu tvorbe: *fercxbæ* (TDD, 3, 21);

/ğ/ = *gj* – Pavić fonem /ğ/ bilježi grafemom *gj*: *gjubre* (OTV, 126, 17; PIP, 168, 17); *giubretu* (OTV, 7, 25); *progjoffe* (TDD, 4, 21); *progje* (TDD, 4, 23); *nagjese* (TDD, 12, 3); *smergjaffe* (TDD, 4, 30); *Prigji* (NK, 9, 8); *prigjefs* (TDD, 13, 6); *sigje* (NK, 3, 8); *uzigje* (NK, 3, 9/10); *izagje* (EIE, 1808, 354, 4); *dogji* (NK, 15, 22); *dogje* (FM, 15, 11); *igje* (NK, 33, 11); *nevigjenim* (NK, 4, 19); *tugji* (NK, 11, 2); *razlagjuje* (TDD, 9, 26); *uregjenja* (FM, 6, 14); *takogjer* (NK, 26, 4; FM, 8, 20); *pogergjivanju* (PIO, II, 4, 30); *uvrigjenje* (NK, 32, 11, 16); *usagjen* (TDD, 1, 13); *rogjen* (NK, 26, 2); *probugjivanje* (NK, 40, 27); *provigjen* (NK, 44, 11/12); *pogjem* (NK, 44, 13); *slagji* (FM, 12, 1); *mlagji* (FM, 12, 2); *Navrigjenje* (FM, 26, 4); *dogjagjati*¹⁴⁷ (RK, 97, 2); *lagju* (OTV, 425, 1); *Angjelu* (PIO, I, 13); *Angjeofka* (PD, 131, 22; 146, 9); *Angjeoskih* (PD, 104, 18); *dogagjai* (TDD, 5, 27); *dogagjaima* (PIO, II, 5, 1); *Archangjelah* (RK, 63, 4); *Arckangjele* (PD, 149, 8); *Evangjelju* (PIO, I, 50, 32); *Evangjelifta* (KNIT, 96, 13/14; PD, 23, 17); *Evangjelifte* (RK, 60, 11/12; 120, 8); *Evangjelski* (JRNK, 112, 5; 113, 14; PIO,

¹⁴⁵ U istome je naslovu, druge godine izdanja, zabilježeno: *Magjarskoga* (EIE, 1808, 294, 13). Posredstvom turskog jezika u hrvatski su jezik ušli oblici s glasom *dž* (tur. *Macar*) jer se turski grafem *c* u hrvatskome bilježi grafemom *dž*. Oblik preuzet izravno iz mađarskog glasi *Magyar*, a mađarsko *gy* u hrvatskome se bilježi grafemom *đ*.

¹⁴⁶ Pavić bilježi i *jecsek* (OTV, 304, 27).

¹⁴⁷ U riječi je prvo *gj* vjerojatno tiskarska greška.

I, 128, 11/12); *Evangeljski* (PIO, I, 70, 16); *Evangeljska* (JRNK, 112, 16); *Evangeljsko* (JRNK, 113, 6); *kragja* (JRNK, 110, 1);

– brojni su primjeri u kojima nije provedena jotacija¹⁴⁸ pa Pavić bilježi: *djavao* (PD, 47, 1; PIO, I, 6, 8); *djavlu* (PD, 47, 10; KNIT, 383, 24); *djavla* (EIE, 1764, 79, 20; 1808, 66, 16/17; 200, 24); *djavaoske* (RK, 25, 6); *djavaoskoj* (RK, 97, 23/24); *grozdje* (FM, 12, 4); *s-grozdjem* (FM, 25, 18); *grozdja* (FM, 25, 15);

– budući da fonem /j/ Pavić bilježi i grafemom *i*, u njegovim su djelima prisutni i primjeri *di*: *diavla* (OTV, 369, 3; 504, 22; KNIT, 144, 23; PIO, I, 17, 9; EIE, 1764, 248, 7); *diavao* (TDD, 12, 3; 12, 5; 12, 11; OTV, 504, 9); *Diavli* (NK, 27, 7), *diavlu* (OTV, 537, 25; RK, 97, 14; PD, 46, 20); *s - diavlom* (RK, 99, 2); *diavaoskog* (PIO, II, 113, 20); *Diavaosku* (TDD, 13, 17; OTV, 137, 8/9); *diavaosku* (OTV, 690, 7); *diavaoskog* (PIO, II, 113, 20); *diavaoska* (OTV, 503, 26); *diavaoski* (KNIT, 298, 5); *diavaoske* (RK, 99, 10); *Diaci* (RK, 60, 17); *diacskim* (PD, 75, 19); *Diakon* (EIE, 1764, 313, 18; 1808, 254, 24/25); *grozdie* (TDD, 13, 28; OTV, 21, 26); *gvozdia* (TDD, 6, 27); *gvozdjem* (OTV, 404, 25);

– fonem /ǵ/ u prijedlogu *među* (stsl. *meždu*, *meždju* ← prasl. **medju*) Pavić u svim djelima bilježi grafemom *gj*, osim u novijemu izdanju *Epistola i Evangelja*¹⁴⁹ gdje je zabilježeno *dj*: *megju* (TDD, 5, 4; OTV, 127, 17; NK, 24, 13; PIO, I, 48, 2/3; KNIT, 298, 11; EIE, 1764, 363, 8; 377, 11; 436, 20; NK, 9, 26; JRNK, 146, 14); *medju* (EIE, 1808, 199, 22; 201, 19; 296, 5; 307, 16; 356, 6);

– imenicu *Angeo* (lat. *angelus* ← grč. *Áγγελος*) (TDD, 4, 20, 23; OTV, 183, 11; 369, 1; EIE, 1764, 245, 14; 359, 4/5) i njezine izvedenice Pavić bilježi i izvornim grafemom *g*: *Angeli* (OTV, 504, 5; NK, 18, 23; 26, 26; 43, 3); *Angelah* (NK, 26, 23; OTV, 3, 4); *Archangeo* (PIO, II, 4, 5); *Angelom* (PIO, I, 5, 37; NK, 44, 11; OTV, 503, 9); *Angele* (NK, 99, 26; PIO, I, 6, 6); *Angeozkog* (PIO, I, 5, 35);

/ǵ/ = g – još je u nekoliko primjera fonem /ǵ/ zabilježen grafemom *g*: *ottigi*¹⁵⁰ (TDD, 7, 5); *naregivane* (TDD, 7, 28); *naregivaffe* (TDD, 8, 8);

¹⁴⁸ Glasovna promjena jotacije objašnjena je u poglavlju *Fonološko-morfonološka razina*.

¹⁴⁹ Izdanje *Epistola i Evangelja* iz 1808. godine jedino je djelo od djela analiziranih ovim radom koje je objavljeno nakon Pavićeve smrti.

¹⁵⁰ Pavić bilježi i: *ottidi* (OTV, 304, 26).

- /ĝ/ = gi* – fonem */ĝ/* označen je dvoslovom *gi* u malobrojnim primjerima: *Manastira Luxurgienskoga* (TDD, 10, 30); *S. Gjurgia* (EIE, 1764, 361, 10), dok je u istome naslovu starijega izdanja zabilježeno *gj*: *S. Gjurgja* (EIE, 1764, 294, 20);
- /f/ = f* – u riječima stranoga podrijetla Pavić fonem */f/* označava grafemom *f* u sljedećim primjerima: *csifutom* (TDD, 13, 21); *fele*¹⁵¹ (OTV, 2, 27); *Ssafrana* (FM, 40, 19); *xalfie* (FM, 33, 14);
- riječ *Faraun* (lat. *pharao* ← grč. *Pharaō*) (OTV, 97, 10) Pavić bilježi grafemom *f*: *Farauni* (NGD, 207, 14); *Farauna* (KNIT, 7, 25; PIO, II, 112, 17); ali i izvornim *ph*:¹⁵² *Pharaunov* (TDD, 14, 7); *Pharaunovu* (TDD, 3, 10);
- isto je i s riječi *Farizeo* (grč. *Pharisaîos*) (OTV, 537, 4) koju bilježi grafemom *f*: *Farizeah* (EIE, 1764, 232, 7; 1808, 188, 11); *Farizei* (OTV, 521, 16; KNIT, 299, 14; EIE, 1764, 192, 16; 1808, 157, 24); ali i izvornim *ph*: *Pharizeah* (JRNK, 128, 7);
- strano je *ph* zabilježeno i u riječima: *Philip* (EIE, 1764, 144, 3; 1808, 118, 12; PIO, I, 49, 4; RK, 119, 17); *k-Philippu* (EIE, 1764, 192, 22); *k- Philipu* (EIE, 1808, 158, 2); *Philofopha* (PIO, II, 74, 8); *Photia* (RK, 132, 1); *Ephraimu* (OTV, 349, 21); *Nephtali* (OTV, 349, 21); *Orpha* (OTV, 212, 6);
- /h/ = h* – fonem */h/* Pavić označuje grafemom *h*: *hottio* (TDD, 10, 4; PIO, I, 50, 27); *hitac* (OTV, 350, 30); *hasna* (FM, 11, 12); *hasnu* (JRNK, 49, 18); *hodite* (KNIT, 298, 9; EIE, 1764, 245, 18; 1808, 198, 23/24); *Abrahamovo* (RK, 66, 12); *terbuh* (KNIT, 97, 28/29); *nevoljah* (PIO, II, 113, 17); *uho* (PIP, 91, 8);
- prefiks *arh-* (grč. *archē* = početak) Pavić bilježi *arch*:¹⁵³ *Archangjelah* (RK, 63, 4); *Archangjel* (PD, 85, 1/2); *Archangjele* (PD, 149, 18); a zabilježen je i primjer *Arckangjele* (PD, 149, 8);

¹⁵¹ U rečenici: od fvaके verfte, i *fele* (OTV, 2, 27).

¹⁵² Damjanović (2008: 79) upozorava na supostojanje *f/p* u riječima stranoga podrijetla u svim hrvatskoglagoljskim zbornicima te navodi primjere *farisei*, *fariseom'*, *parisěomъ*, *Pilipъ*, *paraonъ*, *faraon'*.

¹⁵³ Maretić (1910: 154) navodi da „Lat. *ch* (iz grč. *χ*) prelazi u *k*, te se piše na pr. *arkandeo*, *parok*, *patrijarka*, *Krisostom*, *Zakarija* i t. d.“, što u Pavića nije potvrđeno.

– strano *ch* zabilježeno je i u riječima: *Patriarchah* (RK, 63, 8); *Patriarche* (RK, 60, 10; 129, 5; 134, 21); *Zachariinoga* (KNIT, 144, 17); *Zachariina* (EIE, 1764, 8, 15; 1808, 7, 11); *Monarcha* (PIO, I, 48, 27); *Euchariftia* (OTV, 139, 15);

/i/ = j

– u nekolicini je primjera fonem /i/ označen grafemom *j*: *mimojde* (EIE, 1764, 313, 17; 434, 3; 1808, 254, 24; 353, 26); *mimojti* (EIE, 1764, 65, 3; 1808, 54, 19); *radj*¹⁵⁴ (TDD, 3, 15); *kriposfj* (NK, 14, 3); *Jzraela* (RK, 157, 24); *S. Jgnatiu* (RK, 132, 10); *Jfufu* (RK, 159, 16); *Aposftolj*¹⁵⁵ (NK, 41, 15); *kriposftnja*¹⁵⁶ (NK, 10, 6); *vjcsnji*¹⁵⁷ (NK, 27, 5); *prid Nebbom, j zemljom* (NK, 44, 10); *uzoritja* (PIO, II, 110, 33);

– u nekim je riječima stranoga podrijetla fonem /i/ zabilježen grafemom *y*: *fmyrne*¹⁵⁸ (RK, 120, 8); *Synagoga* (KNIT, 398, 16); *Babylonski* (OTV, 23, 12; NGD, 9, 18); *Illyricskoj* (NGD, 11, 1); *Ægyptom* (NGD, 207, 13); *Ægyptski* (OTV, 98, 11/12); *Egypta* (PIP, 162, 15); *Sylveste* (NGD, 160, 1); *Babyloni* (OTV, 352, 13); *Babylonci* (OTV, 419, 20); *s-cytarom* (NK, 115, 8); *Cyrillo* (RK, 124, 20); *lemozyna* (JRNK, 143, 13); *lemozynom* (JRNK, 143, 14); *Lyturgiu* (RK, 118, 17); *Jerusfolymu* (RK, 117, 19);

/j/ = i

– u Pavića su, kao i u slavonskih franjevaca, prisutne dvostrukosti u bilježenju fonema /j/ grafemima *j* i *i* budući da je latinsko pismo prvobitno grafemom *i* označavalo foneme /j/ i /i/. Tek se za humanizma¹⁵⁹ javlja grafijski par *i* / *j*, i oba grafema označuju oba fonema;

– fonem /j/ označen je grafemom *i* uz sljedeće samoglasnike:

a: *Iakovljevi* (TDD, 13, 32); *Iagancfe* (PD, 132, 12); *onai* (NK, 33, 3; PIO, I, 70, 16); *onaiche* (NK, 12, 19); *petnaifti* (NK, 122, 8); *Maiko* (NK, 18, 8); *Rai* (NK, 14, 1; 37, 8); *dogagjai* (TDD, 12, 9); *pokrai* (PIO, I, 50, 3); *NAipri* (NK, 143, 3); *uxivai* (PIO, I, 70, 17);

¹⁵⁴ U rečenici: koje Sveti Oci Pape dopusschaju, *radj* csegaga dopusftaju (TDD, 3, 15).

¹⁵⁵ U rečenici: kojufu fveti *Aposftolj* pripovidali (NK, 41, 15).

¹⁵⁶ U rečenici: Zato, da moljba nalfä ù Ocsenařsu *kriposftnja* bude tada, kada imenujemo Gosřpodina Ifukerřta (NK, 10, 6).

¹⁵⁷ Pavić bilježi i *vicsnji* (NK, 3, 16).

¹⁵⁸ U rečenici: od *fmyrne* ù Asii Biskup (RK, 120, 8).

¹⁵⁹ Despot (2005: 87).

e: *iednoga* (TDD, 10, 4); *uvieta* (OTV, 21, 2); *Iefte* (NK, 2, 3); *ieft* (NK, 12, 23); *naftoie* (OTV, 351, 9); *kakogodie* (OTV, 430, 6; 680, 14); *razkoffie* (TDD, 9, 24);

o: *voiska* (TDD, 5, 11); *voiske* (EIE, 1764, 504, 3; 1808, 436, 17/18); *moi* (TDD, 13, 2; NK, 17, 11; 41, 23); *tvoi* (PIO, I, 5, 7); *njoi* (PIO, I, 48, 16); *ovoi* (NK, 31, 6; 41, 17); *kojoi* (NK, 2, 16/17); *Nemoi* (PIO, I, 50, 33); *fvakoi* (NK, 3, 28); *famoi* (NK, 12, 27); *tvojoj* (NK, 44, 5); *fvojoj fvetoi*, *opchenoi* i *Katolicsanskoi* (NK, 31, 1/2); *Ifukerftovoi* (NK, 6, 2); *Boxjoi* (NK, 10, 16); *Rimskoi* (RK, 129, 8); *uregjenoi* (PIO, I, 48, 20); *Redovniciskoi* (TDD, 12, 20); *pravoi* (NK, 30, 15; 30, 25); *fvetoi* (NK, 41, 17); *trechoi* (NK, 36, 12); *petoi* (OTV, 351, 5); *jednoi* (OTV, 180, 18); *nemoite* (NK, 125, 20); *boi* (OTV, 181, 30; PIO, I, 48, 24); *doftoine* (TDD, 2); *pokoinog* (NGD, 114, 5); *Bratio* (RK, 18, 8; EIE, 1764, 1808, 1, 5; KNIT, 298, 8);

u: *csui* (NK, 16, 6); *csovicsiu* (OTV, 4, 11); *Iutarnja* (PD, 131, 17);

/j/ = j

– „Grafem *j* punopravnim je članom hrvatske abecede postao tek u 18. stoljeću kada je Jakov Mikalja u *Bogoljubnom razmišljanju od očenaša* 1642. godine za fonem /j/, odbacivši Kašićevu grafiju *y*, uveo grafem *j* (Putanec, 1985: 210).“;¹⁶⁰

– *javi*¹⁶¹ (TDD, 14, 7); *vojska* (TDD, 9, 23); *Boxja* (NK, 18, 8); *doftojno* (NK, 30, 17; KNIT, 298, 9); *Jofip* (KNIT, 384, 29);

– neke su riječi zabilježene i grafemom *y*: *Moyfiinu* (TDD, 5, 15); *Moyfi* (KNIT, 7, 28); *k-Moyffi* (OTV, 150, 29); *Moyfie*¹⁶² (EIE, 1764, 250, 20); *Zmay* (OTV, 419, 6); *Zmayu* (OTV, 419, 15);

/k/ = k

– grafemom *k* označen je fonem /k/: *kuchica* (JRNK, 154, 18/19); *kuchicu* (OTV, 350, 18); *kerpica* (FM, 58, 3); *Kerftianin* (NK, 8, 11; 8, 22; 17, 21);

– u riječima stranoga podrijetla Pavić bilježi fonem /k/ grafemom *c*: *Sacramenti* (NK, 2, 4; 29, 4; JRNK 46, 13); *Sacramentu* (NK, 32, 23; RK, 4, 4; KNIT, 168, 29); *Sacramenta* (NK, 79, 5/6); *Sacramenat*¹⁶³ (JRNK, 46, 13); *Catolicsanska*

¹⁶⁰ Prema Despot (2005: 87/88).

¹⁶¹ U rečenici: na *javi*, a ne u snu (TDD, 14, 7).

¹⁶² U novijemu je izdanju zabilježeno *Mojsie* (EIE, 1808, 202, 28).

¹⁶³ Pavić bilježi i *Sakramenat* (NK, 79, 20).

(RK, 4, 9); *Catolicsansku* (RK, 2, 21; 5, 5; 5, 19; JRNK, 35, 12/13); *Catharina* (NGD, 209, 12); *Capelan* (NGD, 87, 12); *Capelicu* (NGD, 74, 15); *Macedonsku*¹⁶⁴ (NGD, 125, 7);

– i u riječi *Creffimir* (NGD, 158, 7) Pavić fonem /k/ bilježi grafemom *c*;

– u nekim riječima stranoga podrijetla Pavić bilježi fonem /k/ grafemom *ch*: *Cherubinah* (RK, 63, 7); *Chori* (RK, 60, 9; PD, 263, 4); *Nabuchodonosor* (OTV, 352, 11, 21; 353, 13/14; 16);

– fonem /k/ u riječi *Katechisam* (NK, 14, 22/23) (grč. *katēchéō* – poučavam) Pavić bilježi na dva načina, grafemom *c* i grafemom *ch*;

– u riječi *Cerqva*¹⁶⁵ (KNIT, 97, 23) Pavić bilježi grafem *q* u djelu *Kratki nauci i tomacsenja*: *Cerqvna* (KNIT, 301, 17; 364, 21); *Cerqvu* (KNIT, 364, 5); *Cerqvom* (KNIT, 398, 22); dok u ostalim svojim djelima bilježi: *Cerkvu* (TDD, 8, 21); *cerkvæ* (PIO, II, 90, 5); *Cerkvena* (TDD, 3, 13); *Cerkveni* (NK, 22, 20); *Cerkva* (RK, 41, 23); *Cerkve* (RK, 133, 15);

– grafem *q* zabilježen je još u primjerima: *quartiru* (OTV, 520, 12); *osquernji* (EIE, 1764, 79, 1); dok je u novijemu izdanju istoga djela zabilježeno *oskvernji* (EIE, 1808, 65, 24/25);

/ʃ/ = *lj*

– *Bogoljubni* (TDD, 1, 11); *priateljstva* (TDD, 14, 4); *priatelja* (PIO, II, 113, 13; OTV, 28, 30); *priatelji* (PD, 32, 11; PIO, I, 6, 24); *nepriateljom* (RK, 88, 16/17); *nepriatelje* (KNIT, 6, 8; PD, 148, 10; OTV, 31, 16); *spafitelj* (TDD, 3, 29); *Spafitelj* (TDD, 8, 28; JRNK, 22, 14); *ljubav* (RK, 33, 15; KNIT, 382, 19; JRNK, 49, 11; PIP, 130, 16); *Ljubav* (NGD, 116, 9); *utemeljio* (PIP, 90, 7);

– grafem *li*¹⁶⁶ rijetko je zabilježen u Pavića, a u istome djelu bilježi *liubav* (PIO, I, 5, 11) i *ljubav* (PIO, I, 5, 10);

– u primjeru: xivot *ijudma* produgljiti (TDD, 9, 22) vjerojatno je riječ o tiskarskoj grešci;

¹⁶⁴ Lat. *Macedonia*.

¹⁶⁵ Vrančić: *Czirkva* (DIC, 31); Kašić: *Çriqva* (HTR, 271); Habelić: *Czirkva* (RS); Della Bella: *zrikva* (DIZ, 1) *Zarqva* (DIC, 9); Belostenec: *Czirkva* (GAZ I, 1200); Tadijanović: *Czerqva* (SPM, 30).

¹⁶⁶ Loretana Farkaš navodi primjer riječi *liubav* za bilježenje grafema *li* u Pavića (2010: 102).

- /ñ/ = *nj*¹⁶⁷ – *panj* (TDD, 1, 11; 13, 27); *oganj* (TDD, 11, 5/6); *suxanj* (TDD, 10, 4); *konjika* (TDD, 10, 27); *Njive* (NGD, 116, 15); *krizmanje* (JRNK, 46, 1/2); *odkupljenja* (NK, 28, 2; 30, 5/6; RK, 29, 4; PD, 30, 17); *odkupljenje* (EIE, 1764, 2, 12/13; 1808, 2, 10); *Odkupitelj* (NK, 43, 16; JRNK, 161, 12; PIO, II, 113, 33); *oganj* (PIP, 221, 10);
- grafem *ni* Pavić bilježi u primjerima: *oslobodenie*¹⁶⁸ (TDD, 9, 16); *obechanie*¹⁶⁹ (NK, 44, 5); *Beniamina* (OTV, 89, 15);
- /s/ = *s* – *vinski* (TDD, 1, 11); *Isusovim* (NK, 17, 26); *obsluxitelj* (EIE, 1764, 3, 14; 1808, 3, 9); *Samochi* (NGD, 116, 19); *Studenilo* (FM, 42, 19); *Sidi* (KNIT, 299, 20); *Sin* (PD, 128, 17); *Stotnik* (EIE, 1764, 59, 7; 1808, 49, 20); *smert* (EIE, 1808, 79, 5); *Svibnja* (FM, 56, 4); *Misnik* (KNIT, 263, 14);
- /s/ = *f* – *ftablo* (TDD, 14, 2); *Puštinja* (TDD, 4, 25); *fvetkovinu* (TDD, 8, 24); *miloft* (OTV, 537, 31; NK, 79, 7); *spafeni* (NK, 20, 16; 26, 17); *spafen* (NK, 24, 11; 34, 13); *spafenje* (NK, 122, 4); *dofstojanftvom* (NK, 17, 26); *Nebefa* (NK, 29, 10); *funce* (FM, 42, 20); *fakvarenja* (RK, 118, 21/22); *fvrab* (FM, 30, 13); *Ifukerftu* (PD, 133, 15); *fvit* (PD, 128, 14); *fmert* (EIE, 1764, 95, 3); *Mifec* (FM, 56, 14); *maft* (JRNK, 146, 6); *ftado* (JRNK, 146, 18); *flava* (PIP, 90, 10);
- nekoliko je primjera koji mogu biti i tiskarske greške u kojima je fonem /s/ zabilježen grafemom *sf*: *mudrosfti* (OTV, 182, 2); *fobsftvah* (NK, 3, 27); *fobsftvih* (NK, 41, 9); *Sobsftvo* (NK, 4, 3); *Sfavao* (KNIT, 398, 3); *prosftivffimu* (OTV, 350, 3); *fvidocsansftva* (NK, 23, 13); *Bogoljubstftva* (JRNK, 34, 19/20); *Bratinsftvo* (NGD, 101, 15), dok je u riječima *spafonofsni*¹⁷⁰ (EIE, 1764, POLJUBLJENIMA SSTIOCEM,¹⁷¹ 3, 9); *spasonofsne* (NK, 8, 14); *Jefsu*¹⁷² (NK, 11, 25) zabilježen grafemom *fs*, a u riječima *spafonoffna* (NGD, 4, 6);

¹⁶⁷ Pomoćni se glagol *biti* često u nenaglašenom obliku bilježi zajedno s prethodnom riječi i tako unutar naglasnih cjelina nastaju neobične sraslice koje mogu u slaganju stvoriti grafem *nj* koji se, dakako, ne izgovara: Akoje ruxan i merzak glas, *ruxanje* i odskok glasa (PIO, I, 49, 23); bog *Sinje* rođen od Oca od vika (NK, 26, 2); *Onje* posli pridbite fmerti (...) ottifsao (PIO, I, 55, 3); premakofe ovaj put iz pocetka texak vidi, *onje* u febi veoma ugodan (PIO, I, 69, 14); *Gofpodinje* Bog pomochnik moi (EIE, 1764, 218, 10); *Gospodinje* (EIE, 1808, 5); *onje* Sin Divice Marie (KNIT, 301, 5).

¹⁶⁸ U rečenici: *Oslobodenie* jedne dusse (TDD, 9, 16).

¹⁶⁹ U rečenici: Da pak ovo moje *obechanie* (NK, 44, 5).

¹⁷⁰ U predgovoru novijemu izdanju piše: *spasonosni* (EIE, 1808, POLJUBLJENIMA SHTIOCEM, 3, 12/13).

¹⁷¹ Predgovor je nepaginiran, ali je u ovome radu označen brojevima stranica od 1 do 4 zbog lakšega snalaženja u samome tekstu.

¹⁷² U rečenici: *Jefsu* ova csetiri (NK, 11, 25).

fpafonoffnomu (RK, PRIDGOVOR,¹⁷³ 10, 17); *fpafonoffnog* (RK, PRIDGOVOR, 4, 2); *fpafonoffnu* (RK, 111, 3) grafemom *ff*;

/š/ = *ff* – *dufficu* (TDD, 10, 12; 14, 12); *Duffi* (PD, 129, 11); *Ocsenaffa* (NK, 9, 3); *poraftoffe* (TDD, 2, 5); *piffe* (NK, 28, 12); *naffeg* (NK, 7, 24); *kruffaka* (FM, 24, 12); *iskuffujuchi* (KNIT, 299, 4); *ffto* (RK, 119, 1); *Apofttolah* (RK, 119, 3);

– nekoliko je primjera u kojima je fonem /š/ zabilježen grafemom *f*, koji su možda i tiskarske greške: *priftrafsife*¹⁷⁴ (PIO, I, 50, 38; *Ifte*¹⁷⁵ (NK, 32, 10); *frushtanje*¹⁷⁶ (EIE, 1764, 95, 5);

/š/ = *fs* – *Ocsenafs* (NK, 9, 7); *grifsnici* (NK, 122, 12; PIP, 193, 5; 255, 8); *fimefsce* (FM, 27, 19); *priftrafsna* (KNIT, 401, 9); *fskoljcsica*¹⁷⁷ (PIO, I, 71, 3, 7); *fskoljcsici* (PIO, I, 71, 5); *nafsih* (NK, 7, 24); *nafsi* (EIE, 1764, 94, 12); *krufska* (FM, 24, 15); *fsljivah* (FM, 25, 7); *fsatru* (OTV, 181, 13); *kafsalj* (FM, 41, 14); *pufstati* (FM, 58, 21); *dufso* (PIP, 211, 12); *bafstinu* (PIP, 158, 19);

/š/ = *sf* – *sfirini* (TDD, 2, 3); *visftice* (TDD, 12, 2); *isftemo* (NK, 36, 10); *isfte* (JRNK, 147, 1); *Oprosftenje* (NK, 122, 3); *Sftonam* (NK, 29, 6); *kersften* (JRNK, 50, 15); *odpusftenje* (NK, 3, 14/15; 31, 9); *Mesftre* (KNIT, 299, 5); *basftinu* (EIE, 1764, 94, 12); *nisftanemanje* (TDD, 5, 10; OTV, 151, 16/17; 449, 6; PIO, I, 6, 11; JRNK, 51, 13);

/š/ = *ss* – potvrda grafema *ss* kojega su prije Stjepana Vilova bilježili Radnić, Mecić i Bačić¹⁷⁸ ima i u Pavića, premda u slavonskih pisaca ovaj grafem nije prihvaćen: *dopusschaju* (TDD, 3, 14); *Ssimuna* (OTV, 505, 9); *Ssalju* (NK, 15, 2); *frisska* (FM, 11, 13); *Sstogod* (NGD, 45, 7); *Aposstolskoj ù skupsstini* (PD, 31, 13); *grissnike* (TDD, 9, 2/3); *propadosse* (TDD, 13, 13/14); *dusse* (TDD, 9, 16/17); *s-dussom* (RV, 4, 5/6); *prignuvssi* (RK, 39, 3); *Ssto*¹⁷⁹ (FM, 51, 2); *Sstoche* (FM, 19, 25); *Sstuku* (FM, 19, 26); *Ssafrana* (FM, 40, 19); *Ssljive* (FM, 25, 8); *visse*¹⁸⁰

¹⁷³ Predgovor pripada nepaginiranim stranicama koje su u ovome radu označene brojevima od 1 do 11 zbog lakšega snalaženja u samome tekstu.

¹⁷⁴ U rečenici: Zastfofe nofioci, i pratioci kod ovoga cfudefa *priftrafsife* (PIO, I, 50, 38). Grafemom *f* označen je posljednji fonem /š/ u riječi *pristrašise*.

¹⁷⁵ U rečenici: M. Sštoje smertni grih? U. *Ifte* veliko uvrigenje Boxjæ (NK, 32, 10).

¹⁷⁶ U istome naslovu novijega izdanja: *frushtanje* (EIE, 1808, 95, 6).

¹⁷⁷ U istome djelu Pavić bilježi i oblik *skoljcsica* (PIO, I, 71, 13), što je najvjerojatnije tiskarska greška.

¹⁷⁸ Farkaš (2010: 196).

¹⁷⁹ U rečenici: *Ssto* namisle, ono derxe jako (FM, 51, 2).

¹⁸⁰ U rečenici: *visse* puta primiti (JRNK, 3/4).

(JRNK, 46, 3/4); *odrisse* (JRNK, 147, 22/23); *uzissaoje* (RK, 2, 13/14); *uzmloxavasse* (OTV, 89, 12/13); *misslenjem* (PD, 256, 4);

/š/ = *sh* – krajem 18. stoljeća u slavonskih se pisaca ustalio njima svojstven grafem *sh* u označavanju fonema /š/, a u Pavića je ovaj grafem zabilježen u izdanju *Epistola i Evangjelja* iz 1808. godine: *Prishastja* (EIE, 1808, 1, 1); *Aposhtola* (EIE, 1808, 1, 3/4); *nashe* (EIE, 1808, 1, 7); *bashtinu* (EIE, 1808, 78, 14); *bashtinik* (EIE, 1808, 15); *Shtienje* (EIE, 1808, 86, 14); *otidoshe* (EIE, 1808, 254, 21);

/z/ = *z* – *loze* (TDD, 1, 12); *loza* (EIE, 1764, 361, 7; 1808, 294, 19); *zvonom* (TDD, 13, 11); *zaprike* (TDD, 13, 30); *tarpeze* (NK, 22, 10); *zrak* (FM, 13, 17); *zvanjem* (KNIT, 298, 9); *Zvizdo* (PD, 131, 17); *zvizda* (KNIT, 60, 27); *zalog* (EIE, 1764, 79, 3; 1808, 65, 26); *zlatenicu* (FM, 50, 22); *zemlja* (PIP, 91, 24);

/ž/ = *x* – *texak* (TDD, 1, 14); *texaka* (PIO, I, 49, 10/11); *frixak* (TDD, 1, 15); *xelju* (OTV, 181, 2); *xelji* (JRNK, 48, 21); *xene* (OTV, 182, 22); *xetve* (OTV, 213, 8); *xaloft* (OTV, 212, 4); *xeludac* (OTV, 126, 16; FM, 41, 13); *Proxderloft* (NK, 11, 7/8); *krix* (PD, 62, 15); *krixu* (NK, 28, 20); *xivota* (NK, 33, 15/16); *xivot* (PD, 129, 13); *Xenidba* (NK, 79, 13); *uxivati* (NK, 33, 23); *xelifs* (FM, 13, 19); *lupex* (EIE, 1764, 434, 21;); *xdrib* (EIE, 1764, 436, 20; 1808, 356, 7); *lax* (OTV, 97, 22); *knjixice* (NGD, 118, 13); *knjixici* (RK, 129, 10); *podnoxje* (KNIT, 299, 21); *Mux* (KNIT, 384, 33); *blaxeni* (PIP, 3, 15); *mrix* (PIP, 286, 27).

Navedeni primjeri potvrđuju da Pavić za pojedine foneme nudi više grafemskih mogućnosti, što je svojstveno grafiji njegova vremena. Neujednačenost je Pavićeve grafije razvidna u tablici¹⁸¹ u kojoj su navedeni primjeri različitih grafema za isti fonem u istom obliku riječi. Dakle, izbor grafema nije uvjetovan položajem fonema u riječi jer je fonem zabilježen različitim grafemom u istome obliku riječi. Ponekad su riječi s različitim grafemskim rješenjima za isti fonem zabilježene u različitim Pavićevim djelima, a ponekad u istome djelu.

Tablica 1. Primjeri različitih grafemskih rješenja za jedan fonem

Riječ	Fonem = grafem
cfetiri (RK, 39, 10)	/č/ = cf
csetiri (NK, 11, 25; 31, 7; JRNK, 142, 6)	/č/ = cs

¹⁸¹ Primjeri riječi, grafemi i fonemi u tablici nisu označeni kurzivom zbog isticanja pojedinoga grafema u riječi podebljanjem.

cfinit (JRNK, 143, 10)	/č/ = cf
csinit (NK, 19, 10)	/č/ = cs
csovicsanski (OTV, 6, 8; NK, 28, 10; 28, 24/25)	/č/ = cs
cfovicsanski (RK, 31, 16/17)	/č/ = cf; /č/ = cs
csovicfanski (RK, 17, 12)	/č/ = cs; /č/ = cf
drugacfe (KNIT, 383, 30)	/č/ = cf
drugacsie (PIO, I, 1, 11)	/č/ = cs
drugojaefie (OTV, 507, 23; JRNK, 63, 5)	/č/ = cf
drugojaesie (NK, 37, 22; PIO, I, 18, 20; 48, 20)	/č/ = cs
iscfupati (PIO, I, 90, 12/13)	/č/ = cf
iscsupati (PIO, I, 90, 8)	/č/ = cs
izcfeznu (EIE, 1764, 251, 10)	/č/ = cf
izcseznu (OTV, 504, 4; 632, 24/25; EIE, 1808, 203, 12)	/č/ = cs
lagancfe Boxji (PD, 132, 12)	/č/ = cf
lagancse Boxji (PD, 171, 20)	/č/ = cs
ocfifschjenja (RK, 4, 15)	/č/ = cf
ocsifschjenja (NK, 31, 25)	/č/ = cs
ocfi (OTV, 498, 24; FM, 55, 6)	/č/ = cf
ocsi (PIO, I, 103, 1; NK, 45, 2)	/č/ = cs
ocfiu (FM, 34, 13; NGD, 42, 2; EIE, 1764, 251, 10)	/č/ = cf
ocsiu (EIE, 1808, 203, 12)	/č/ = cs
placfuchi (PIP, 279, 2)	/č/ = cf
placsuchi (OTV, 211, 29)	/č/ = cs
pecfen (FM, 17, 13)	/č/ = cf
pecsen (FM, 17, 11)	/č/ = cs
Ucfenikom (EIE, 1764, 1, 16/17)	/č/ = cf
Ucsenikom (EIE, 1764, 435, 10/11)	/č/ = cs
vicfnji (EIE, 1764, 312, 19)	/č/ = cf
vicsnji (NK, 3, 16; 31, 11; RK, 63, 16; 66, 13; PD, 151, 3; EIE, 1808, 254, 5; KNIT, 263, 21)	/č/ = cs
Boxanstvene (NK, 16, 14; 40, 6)	/e/ = e
Boxanstvenæ (PIO, I, 48, 21; NK, 42, 19)	/e/ = æ
Boxje (RK, 52, 19)	/e/ = e
Boxjæ (OTV, 691, 2)	/e/ = æ
grihe (NK, 42, 9; RK, 16, 11; KNIT, 262, 10)	/e/ = e
Grihæ (NK, 11, 23)	/e/ = æ
S. Jgnatie (RK, 132, 21)	/e/ = e
Svetog Igmtiæ (NK, 122, 17)	/e/ = æ
Ixaie (EIE, 1808, 50, 16)	/e/ = e
Ixaiaæ (EIE, 1764, 60, 8)	/e/ = æ
Samarie (EIE, 1808, 256, 16/17)	/e/ = e
Samariaæ (EIE, 1764, 315, 24)	/e/ = æ
Vire (NK, 19, 13)	/e/ = e
Viræ (NK, 15, 18)	/e/ = æ
Angeo (TDD, 4, 20, 23; OTV, 183, 11; 369, 1; EIE, 1764, 245, 14; 359, 4/5)	/ǵ/ = g

Angjeo (EIE, 1808, 198, 20; 359, 2; NGD, 16, 16; OTV, 691, 13; JRNK, 155, 3; PIO, I, 103, 4/5; KNIT, 157, 12)	/ġ/ = ġj
Angela (PIO, I, 18, 1)	/ġ/ = g
Angjela (EIE, 1764, 5, 6; 1808, 4, 18)	/ġ/ = ġj
Angelah (NK, 26, 23; OTV, 3, 4)	/ġ/ = g
Angjelah (RK, 63, 3)	/ġ/ = ġj
Angeli (OTV, 504, 5; NK, 18, 23; 26, 26; 43, 3)	/ġ/ = g
Angjeli (NGD, 17, 12; PD, 249, 6)	/ġ/ = ġj
Archangeo (PIO, II, 4, 5)	/ġ/ = g
Archangjel (PD, 85, 1/2)	/ġ/ = ġj
S. Gjurgia (EIE, 1764, 361, 10)	/ġ/ = ġj; g = ġi
S. Gjurgja (EIE, 1764, 294, 20)	/ġ/ = ġj
Igntiæ (NK, 122, 17)	/i/ = i
Jgnatie (RK, 132, 21)	/i/ = j
Ignatio (NK, 122, 19)	/i/ = i
Jgnatio (RK, 132, 5, 17; 133, 9)	/i/ = j
Isukerft (NK, 3, 4; 8, 16;); Ifukerft (RK, 4, 6/7; KNIT, 157, 18)	/i/ = i
Jfukerft (RK, 86, 3)	/i/ = j
Isus (EIE, 1808, 158, 7; OTV, 595, 8)	/i/ = i
Jsus (EIE, 1764, 193, 6)	/i/ = j
Jerusolimiu (PIO, I, 70, 5; EIE, 1764, 248, 9/10; 1808, 201, 1)	/i/ = i
Jerusolymu (RK, 117, 19)	/i/ = y
k-Isusu (OTV, 536, 26; EIE, 1808, 197, 10); k-Ifufu (KNIT, 299, 2)	/i/ = i
k-Jsufu (EIE, 1764, 244, 1)	/i/ = j
lemozina (JRNK, 76, 17)	/i/ = i
lemozyna (JRNK, 143, 13)	/i/ = y
Lemozinom (TDD, 11, 8)	/i/ = i
lemozynom (JRNK, 143, 14)	/i/ = y
uzoritia (PIO, II, 110, 17, 34)	/i/ = i
uzoritja (PIO, II, 110, 33)	/i/ = j
vicsnji (NK, 3, 16; 31, 11; RK, 63, 16; 66, 13; PD, 151, 3; EIE, 1808, 254, 5)	/i/ = i
vjcsnji (NK, 27, 5)	/i/ = j
Archangjele (PD, 149, 18)	/k/ = ch
Arckangjele (PD, 149, 8)	/k/ = ck
k-Colosianom (EIE, 1764, 244, 14)	/k/ = c
k-Kolosianom (EIE, 1808, 197, 23)	/k/ = k
Sacramenat (NK, 79, 15)	/k/ = c
Sakramenat (NK, 79, 20)	/k/ = k
darvu (NK, 20, 27)	/r/ = ar
dervu (OTV, 5, 20)	/r/ = er
tarpezom (NK, 22, 9)	/r/ = ar
terpezom (FM, 7, 7)	/r/ = er
Boxanftvo (NK, 5, 18; 34, 16)	/s/ = f

Boxanstvo (RK, 4, 6)	/s/ = s
doifto (EIE, 1764, 251, 18; 377, 15)	/s/ = f
doisto (EIE, 1808, 203, 20; 307, 19/20)	/s/ = s
ifprazno (JRNK, 40, 13; 168, 8)	/s/ = f
isprazno (PD, 223, 9)	/s/ = s
isprofiti (TDD, 7, 7)	/s/ = f
isprosi (PD, 112, 19)	/s/ = s
iftolmacfiti (OTV, 690, 4)	/s/ = f
istolmacsiti (PIO, I, 5, 4/5)	/s/ = s
Ifukerft (RK, 4, 6/7; KNIT, 157, 18)	/s/ = f
Isukerft (NK, 3, 4; 8, 16; 20, 25)	/s/ = s; /s/ = f
Ifukerftovoi (NK, 6, 2)	/s/ = f
Isukerftovoi (NK, 30, 27)	/s/ = s; /s/ = f
k-Ifufu (KNIT, 299, 2)	/s/ = f
k-Isusu (OTV, 536, 26; EIE, 1808, 197, 10)	/s/ = s
k-Jsufu (EIE, 1764, 244, 1)	/s/ = s; /s/ = f
kripostna (TDD, 11, 13)	/s/ = f
kripostna (OTV, 492, 8)	/s/ = s
koinosu (OTV, 499, 5; JRNK, 167, 13)	/s/ = s
koinofu (RK, 135, 21; 85, 2; KNIT, 96, 12)	/s/ = f
Kraljestvo (OTV, 98, 13; NK, 9, 9; PIO, I, 70, 22; NGD, 206, 21; PD, 148, 6/7; EIE, 1764, 2, 18)	/s/ = f
Kraljestvo (EIE, 1808, 2, 16)	/s/ = s
miloferdja (OTV, 151, 24; PD, 258, 14)	/s/ = f
miloserdja (JRNK, 146, 9/10)	/s/ = s
milofergje (RK, 16, 13; PIP, 182, 6)	/s/ = f
milosergje (OTV, 291, 15; JRNK, 143, 17/18)	/s/ = s
nofaffe (OTV, 212, 12/13)	/s/ = f
nosaffe (TDD, 12, 11)	/s/ = s
fmilostiom (OTV, 5, 27)	/s/ = f
s-milostjom (OTV, 503, 13/14; NK, 37, 11)	/s/ = s
oblastju (TDD, 9, 12; EIE, 1764, 2, 9)	/s/ = f
oblastju (EIE, 1808, 2, 7; EIE, 1764, 59, 11/12; 1808, 49, 25)	/s/ = s
obftajati (NK, 38, 28; PIO, I, 48, 3)	/s/ = f
obstajati (OTV, 425, 4/5)	/s/ = s
Odfuda (OTV, 127, 29)	/s/ = f
odsuda (OTV, 151, 13; 404, 27)	/s/ = s
ofvoiffe (NGD, 11, 6)	/s/ = f
osvoiffe (OTV, 30, 12)	/s/ = s
proklestvo (TDD, 9, 10; OTV, 21, 8; NGD, 7, 22; RK, 125, 20)	/s/ = f
proklestvo (NK, 38, 18)	/s/ = s
profechi (NK, 9, 18; PIO, I, 2, 32)	/s/ = f
prosechi (EIE, 1764, 95, 9; 1808, 79, 10)	/s/ = s
s falatom (EIE, 1764, 231, 9)	/s/ = f
s-salatom (EIE, 1808, 187, 20)	/s/ = s
farani (NGD, 7, 19; PD, 105, 16; EIE, 1764, 435, 19)	/s/ = f
sarani (EIE, 1808, 355, 10)	/s/ = s
fokaci (EIE, 1764, 378, 7)	/s/ = f

sokaci (RK, 99, 22; EIE, 1808, 308, 4)	/s/ = s
ŋpaŋena (EIE, 1764, 316, 20)	/s/ = ʃ
spasena (EIE, 1808, 257, 9)	/s/ = s
ŋuxanŋtva (OTV, 352, 14; KNIT, 7, 25; PIO, I, 18, 26; PIP, 288, 3)	/s/ = ʃ
ŋuxanŋtva (OTV, 180, 14/15; 186, 1);	/s/ = ʃ; /s/ = s
ŋuxanŋtvo (OTV, 30, 19; 180, 11/12)	/s/ = ʃ
ŋuxanŋstvo (PD, 14, 8/9)	/s/ = ʃ; /s/ = s
ŋvakolika (RK, 41, 4; PIO, I, 50, 1; II, 5, 27)	/s/ = ʃ
svakolika (NK, 30, 21; RK, 168, 13; NGD, 206, 3; PD, 197, 7)	/s/ = s
s-ŋvoima (OTV, 495, 20)	/s/ = ʃ
s-svoima (OTV, 21, 9)	/s/ = s
Uŋskerŋnutje (KNIT, 156, 4)	/s/ = s; /s/ = ʃ
uŋskersnutje (NK, 31, 10; KNIT, 168, 21; JRNK, 40, 4; PD, 27, 15; RK, 2, 23)	/s/ = s
uŋterpljiv (RK, 23, 12)	/s/ = ʃ
uŋsterpljiv (RK, 83, 8/9)	/s/ = s
zaiŋto (TDD, 7, 13; OTV, 105, 23; PIO, I, 48, 15; II, 81, 6)	/s/ = ʃ
zaisto (PIO, I, 2, 10/11)	/s/ = s
Apoŋŋtolah (RK, 119, 3)	/š/ = ʃ
Apoŋŋtolah (TDD, 9, 8; PD, 191, 5)	/š/ = ʃs
baŋŋtinu (EIE, 1764, 94, 12)	/š/ = ʃʃ
baŋŋtinu (PIP, 158, 19)	/š/ = ʃs
biaŋŋe (TDD, 13, 12; NGD, 7, 3; PD, 152, 22; EIE, 1764, 244, 11)	/š/ = ʃ
biaŋŋse (NGD, 13, 15)	/š/ = ʃs
biaŋŋe (EIE, 1808, 197, 20)	/š/ = sh
diŋteŋŋca (OTV, 493, 9)	/š/ = ʃs
diŋteŋŋca (OTV, 493, 14)	/š/ = ʃ
diŋteŋŋcu (OTV, 304, 19)	/š/ = ʃs
diŋteŋŋcu (OTV, 492, 2)	/š/ = ʃ
doŋŋaŋtia (PIO, I, 19, 5)	/š/ = ʃs
doŋŋaŋtia (OTV, 596, 17)	/š/ = ʃ
doŋŋaŋtie (OTV, 66, 10)	/š/ = ʃs
doŋŋaŋtie (OTV, 592, 29)	/š/ = ʃ
Duŋŋe (JRNK, 152, 3, 12)	/š/ = ʃs
Duŋŋe (JRNK, 152, 7, 17)	/š/ = ʃ
grifŋŋnici (KNIT, 93, 9)	/š/ = ʃ
grifŋŋnici (OTV, 270, 2/3; NK, 122, 12; PIP, 193, 5; 255, 8)	/š/ = ʃs
grifŋŋnicse (PIO, I, 126/127, 36/1)	/š/ = ʃ
grifŋŋnicse (PD, 113, 5)	/š/ = ʃs
igjaŋŋe (PD, 63, 3; EIE, 1764, 249, 7/8)	/š/ = ʃ
igjaŋŋe (EIE, 1808, 201, 23)	/š/ = sh
imaŋdeŋŋs (OTV, 304, 26; FM, 7, 18; 13, 12; PIO, I, 50, 24)	/š/ = ʃs
imaŋdeŋŋ (PD, 134, 15)	/š/ = ʃ
iŋŋŋte (FM, 46, 20)	/š/ = ʃs
iŋŋŋte (JRNK, 147, 1)	/š/ = ʃʃ
iziŋŋŋsao (PD, 2, 1)	/š/ = ʃs
iziŋŋŋfao (TDD, 12, 1; NGD, 9, 15)	/š/ = ʃ

jostter (NK, 42, 9; FM, 34, 15; 39, 16)	/š/ = sʃ
jofster (NGD, 120, 10; FM, 15, 14; 27, 13)	/š/ = fs
lafsne (OTV, 6, 10; 536, 19; RK, 96, 2/3; NK, 26, 21/22; JRNK, 137, 8)	/š/ = fs
laffne (OTV, 264, 25)	/š/ = ff
mlofstvo (TDD, 10, 27; PIO, I, 17, 35; EIE, 1764, 397, 16/17; OTV, 2, 20)	/š/ = sʃ
mlofstvo (PIP, 53, 15)	/š/ = fs
mloshvto (EIE, 1808, 324, 13)	/š/ = sh
nebiaffe (NGD, 207, 4; EIE, 1764, 244, 9)	/š/ = ff
nebiashe (EIE, 1808, 197, 18)	/š/ = sh
najlafsne (JRNK, 69, 6)	/š/ = fs
najlaffne (PIO, I, 70, 14)	/š/ = ff
nistanemanje (TDD, 5, 10; OTV, 151, 16/17; 449, 6; PIO, I, 6, 11; JRNK, 51, 13)	/š/ = fs
nistanemanje (RK, 117, 20)	/š/ = ff
Nistanemanje (PIP, 114, 11; 285, 13)	/š/ = fs
Ocsenaffu (NK, 9, 16)	/š/ = ff
Ocsenafsu (NK, 9, 18)	/š/ = fs
odpusstenje (NK, 3, 14/15; 31, 9)	/š/ = sʃ
odpuštenje (EIE, 1764, 248, 20)	/š/ = fs
odpushenje (EIE, 1808, 201, 11)	/š/ = sh
ottidoffe (OTV, 632, 28; EIE, 1764, 313, 14)	/š/ = ff
otidoshe (EIE, 1808, 254, 21)	/š/ = sh
Priffaftja (PD, 133, 21; JRNK, 154, 3)	/š/ = ff
Prifsaftja (EIE, 1764, 1, 1; PD, 137, 13)	/š/ = fs
Prishastja (EIE, 1808, 1, 1)	/š/ = sh
priffaftje (KNIT, 144, 15)	/š/ = ff
prifsaftje (PD, 106, 16)	/š/ = fs
puffchati (PIO, I, 91, 31)	/š/ = ff
pufschati (FM, 57, 24)	/š/ = fs
lagriffiti (NK, 7, 16; 14, 21)	/š/ = ff
lagrifsi (NK, 43, 21)	/š/ = fs
sliffaoci (TDD, 14, 17; KNIT, 182, 27)	/š/ = ff
slifsaoci (TDD, 2, 18)	/š/ = fs
Ssafran (FM, 40, 20)	/š/ = ss
fsafran (FM, 40, 23)	/š/ = fs
sftie (EIE, 1764, 400, 3)	/š/ = sʃ
shtie (EIE, 1808, 326, 9)	/š/ = sh
Sstienje (EIE, 1764, 247, 19)	/š/ = ss
Shtienje (EIE, 1808, 200, 15)	/š/ = sh
fstijuch (NGD, 100, 20)	/š/ = fs
Sftijuch (NK, 98, 14)	/š/ = sʃ
Sstogod (NGD, 45, 7)	/š/ = ss
sftogod (TDD, 8, 30; NK, 15, 16/17)	/š/ = fs
tolmacsaftje (OTV, 632, 27)	/š/ = ff
tolmacsashe (EIE, 1808, 203, 1)	/š/ = sh
zaifste (PIO, I, 18, 17)	/š/ = fs
zaisfte (PIO, I, 128, 20)	/š/ = sʃ

zaktivaffe (OTV, 506, 12; 151, 15)	/š/ = ff
zaktivafse (NGD, 179, 18)	/š/ = fs

5.4 Udvajanje samoglasnika i suglasnika

Kada označavaju naglasne odnose, grafemi nemaju razlikovnu već funkcionalnu ulogu. Udvajanjem samoglasnika Pavić označuje dugi slog:

– *oo*: *voo* (OTV, 261, 18);

– *uu*: 3. lice množine prezenta: *moguu* (OTV, 126, 25; 289, 22; NK, 45, 1/2; PIO, I, 27, 22; 70, 10/11); *nemoguu*¹⁸² (NK, 14, 27); imenice: na fvoih *rukuu* nošiti (OTV, 503, 10); udilivššimu zdravie, i ispravljenje *noguu* (PIO, I, 2, 33).

Grafemom je *h* označena duljina prethodnoga samoglasnika u sljedećim primjerima: *fahliti* (TDD, 7, 10/11) u značenju *hvaliti*; *fahla* (TDD, 14, 15) u značenju *hvala* (imenica); *Rahna*¹⁸³ (TDD, 6, 5); *rahni* (NK, 26, 11); *rahni* (KNIT, 283, 27); *narahni* (KNIT, 300, 35) u značenju *(na)hraniti*; *griah* (NK, 44, 25) u značenju *grijeha*.

Pavić po uzoru na talijansku latinicu grafemom *g* označava dužinu prethodnoga samoglasnika, ali ga bilježi i kada prethodni samoglasnik nije dug: *produgljiti* (TDD, 9, 22; FM, 56, 16); *neprodugljuju* (OTV, 449, 10); *produgljuje* (RK, 18, 16); *neprodugluj* (RK, 15, 5/6); *neproduglujmo* (RK, 19, 3); *neprodugljivati* (RK, 15, 3; 170, 9); *duglje* (RK, 17, 21); *produgljivanja* (KNIT, 60, 21); *dugljinu* (PIP, 192, 15).

Rapić¹⁸⁴ je u predgovoru svome djelu *Svakomu po mallo illiti predikæ Nediljne* (1762.) upozorio kako udvajanje suglasnika označuje kratkoću prethodnoga samoglasnika te se tako pismom razlikuje izgovor i značenje pojedinih homonima.

I Pavić kratkoću prethodnoga samoglasnika bilježi udvajanjem suglasničkih slova:

– *bb*: *Nebbu* (OTV, 376, 16; NK, 43, 4); *Nebbom* (NK, 44, 9/10); *Abbata* (TDD, 12, 19); *babbama* (OTV, 97, 11);

¹⁸² U istoj je rečenici za 3. lice množine prezenta zabilježen oblik s udvostručenim samoglasnikom i oblik s jednim samoglasnikom: za one, koi tolmacsenje ili *nemoguu* dofeognuti, ili knjigah *nemogu* imati (NK, 14, 27/28).

¹⁸³ U rečenici: i pet *Rahna* Isusovi (TDD, 6, 5).

¹⁸⁴ Prema Despot (2005: 16).

- *dd*: *vodda* (NK, 33, 13); *voddi* (OTV, 126, 15); *upadde* (EIE, 1764, 434, 5); *oddili* (OTV, 28, 11; 30, 3); *oddilio* (OTV, 29, 21); *oddilenja* (OTV, 29, 27); *dadde* (OTV, 182, 5); *zadadde* (OTV, 261, 17); *nesmidde*¹⁸⁵ (OTV, 261, 27); *poznadde* (OTV, 425, 10); *propadde* (PIO, I, 6, 1);
- *ff*: *Uffanje* (NK, 42, 1); *uffam* (NK, 42, 6); *Officiri* (PIO, I, 49, 31);
- *gg*: *Bogga* (PIO, I, 5, 35);
- *ll*: *dillo* (NK, 18, 15; JRNK, 146, 5; PIP, 213, 16; PD, 80, 15); *dilli* (NK, 33, 2); *dillujemo* (NK, 37, 1); *dillovanje* (NK, 40, 26; 44, 16; PIP, 213, 17); *vrillo* (RK, 150, 18); *Alli* (NK, 36, 19; FM, 19, 24); *mallo* (FM, 9, 9; 7, 6); *pomallo* (FM, 20, 20); *Nimallo* (KNIT, 169, 8); *millo* (FM, 48, 21; PIO, I, 48, 12); *milla* (OTV, 212, 1); *milluju* (PIP, 230, 21); *fillu* (PD, 67, 17);
- *nn*: *k-ranni* (FM, 35, 16); *Sufanna* (PIO, I, 48, 10); *krunna* (PIO, I, 49, 19);
- *pp*: *vippiga* (FM, 31, 6; 31, 7); *Hippocrates* (FM, 31, 19); *k-Philippu* (EIE, 1764, 192, 22); *k-Philipu* (EIE, 1808, 158, 2);
- *rr*: *gorre*¹⁸⁶ (FM, 8, 22); *Mirra*¹⁸⁷ (FM, 31, 20); *mirre* (FM, 31, 18; 32, 2); *mirri* (PIO, I, 48, 21); *Porrluka* (FM, 41, 2);
- *tt*: *ottvoriti* (OTV, 7, 10; FM, 56, 17); *ottvorio* (NK, 28, 4); *ottvara*¹⁸⁸ (FM, 21, 26; 26, 23); *ottvorenu* (FM, 29, 9); *ottvorene* (PIO, I, 50, 3); *ottvaranje* (FM, 32, 22); *Putti*¹⁸⁹ (NK, 31, 10); *putteni* (JRJK, 142, 7); *uttifenje* (NK, 41, 3); *Mattie* (TDD, 9, 5); *Ottara*¹⁹⁰ (NK, 5, 15); *ottvaranje* (FM, 18, 8; 25, 9); *Ottok*¹⁹¹ (u značenju *oteklina*) (FM, 26, 3); *ottrov* (FM, 29, 4); *ottide* (FM, 34, 13; NGD, 74, 10); *ottiti* (NGD, 43, 5); *ottidoffe* (OTV, 632, 28; EIE, 1764, 313, 14); *ottirat* (FM, 38, 25; 44, 12); *otteo* (PIO, I, 49, 35); *uttekla* (PIO, I, 50, 16); *hotti* (OTV, 495, 26); *hottili* (TDD, 10, 28; EIE, 144, 17; 1808); *hottilabi* (TDD, 2, 7/8); *hottio*¹⁹² (TDD, 10, 4; PIO, I, 50, 27); *hottiau* (PIO, II, 5, 13).

¹⁸⁵ Pavić bilježi i *nesmide* (OTV, 149, 30).

¹⁸⁶ U rečenici: *ù gorre zelene* (FM, 8, 22).

¹⁸⁷ U rečenici: *Mirra* prava efskile pomaxe (FM, 31, 20).

¹⁸⁸ Pavić bilježi i oblike: *Otvараfe* terbu od rafola (FM, 32, 12); *Otvараfe* csoviku utroba (32, 15).

¹⁸⁹ U rečenici: *Putti* slavno uskersnutje (NK, 31, 10).

¹⁹⁰ Zabilježen je i oblik: *Otara* (NK, 15, 5).

¹⁹¹ Zabilježen je i oblik *otok* (FM, 39, 14).

¹⁹² Pavić bilježi i oblik: *hotio* (PIP, 239, 21).

6. PRAVOPISNA NAČELA

Slavonski su dopreporodni pisci pisali morfonološkim pravopisom koji čuva osnovni oblik morfema u različitim glasovnim okolinama te riječ ne bilježimo onako kako ju izgovaramo, nego tako da sačuvamo glasovni sastav osnovnoga oblika morfema. U morfonološkome se načinu pisanja osnovni morfem čuva kada je riječ o glasovnim promjenama¹⁹³ jednačenja po zvučnosti, djelomično jednačenja po mjestu tvorbe, bilježenju dentalnih suglasnika i jotacije. U Pavića se morfonološko načelo isprepliće s fonološkim, što potvrđuju primjeri nebilježenja i bilježenja navedenih glasovnih promjena.

6.1 Jednačenje suglasnika po zvučnosti

Jednačenje po zvučnosti najčešće nije zabilježeno¹⁹⁴ na granici korijenjskoga morfema i prefiksa, čime Pavić čuva morfonološki sklop riječi kao što su to činili i slavonski franjevci i ostali stari slavonski pisci:

iz-: *izpechi* (OTV, 304, 19); *izpovidi* (TDD, 3, 22); *izprazni* (OTV, 446, 2); *izpraznog* (OTV, 7, 18/19); *izpovidijoje* (KNIT, 169, 4/5); *izpunitiga* (OTV, 210, 10); *izpocfетка* (RK, 87, 18); *izhodi* (FM, 11, 12; TDD, 4, 29; EIE, 1764, 67, 22; 1808, 1; RK, 2, 18); *izhode* (PD, 225, 15); *izkaxefs* (PD, 92, 7); *izkupljenja* (PIP, 91, 16); *iztraxivati* (KNIT, 93, 10); *iztraxujuch* (PIP, 13, 3); *iztekla* (KNIT, 144, 13); *izplachenje* (KNIT, 263 5);

nad-: *nadpisja* (TDD, 4, 20); *nadpisje* (RK, 134, 5); *nadhodi* (EIE, 1764, 5, 18; 1808, 5, 5);

ob-: *obftajati* (NK, 38, 28); *obsluxiti* (FM, 57, 23); *obsluxivao* (PIO, I, 49, 16); *obsluxuje* (KNIT, 300, 25; JRNK, 161, 6; EIE, 1764, 400, 4; 1808, 326, 10); *obsluxujuch* (NGD, 7, 17); *obsluxivanje* (OTV, 127, 27); *obtuxen* (PD, 46, 18); *obkolit* (RK, 28, 23; OTV, 691, 11);

od-: *odpusfta* (NK, 32, 22; TDD, 8, 11); *odpuštenje* (EIE, 1764, 248, 20); *odpuftifs* (RK, 62, 2); *odpadaju* (RK, 19, 8/9); *odpao* (OTV, 349, 12); *odpadljivu* (JRNK, 14, 5); *odprativffi* (NGD, 208, 14); *odputova* (PIO, I, 70, 11); *odkud* (OTV, 320, 11; NK, 3, 11; FM, 45, 18; JRNK, 13, 12; PIO, I, 91, 21; PD, 106, 11); *odkupi* (KNIT, 97, 29/30); *odkupiti* (JRNK, 146, 1);

¹⁹³ U poglavlju *Fonološko-morfonološka pitanja* detaljnije će i s više primjera biti objašnjene glasovne promjene.

¹⁹⁴ Košutar, Tafra (2014: 377) upozoravaju kako se jednačenje provodi u govoru, ali se ne bilježi u morfonološkome pravopisu.

odkriven (PIO, I, 93, 24); *odsude* (PD, 62, 4); *odsugjene* (JRNK, 164, 5); *odsugjuje* (PD, 62, 2); *odftupili* (RK, 135, 1);

pod-: *podpuno* (NK, 6, 10/11; 17, 9; 30, 5; TDD, 6, 8; 7, 18; JRNK, 68, 7; PIO, I, 18, 13/14; PD, 151, 10); *nepodpuno* (TDD, 7, 31; JRNK, 68, 8); *podpalila* (PD, 224, 3); *podpifali* (RK, 99, 7); *podkopati* (PIO, II, 77, 4); *podpomaxe* (PIO, I, 129, 28); *podpomagaſſe* (OTV, 621, 29);

raz-: *razcipiti* (OTV, 295, 16/17); *razpusſteno* (OTV, 492, 14); *razcvilila* (NGD, 209, 20); *raztergni* (EIE, 1764, 61, 13; 1808, 51, 17); *raztergoſſe* (TDD, 7, 8); *Raztergnimo* (PIP, 2, 21); *razkoffie* (TDD, 9, 24); *razpliche* (TDD, 9, 27); *razplodenje* (KNIT, 96, 28); *Razpecha* (PIO, I, 69, 20); *razpet* (RK, 38, 1/2; 30, 9); *razpuſſtenoftjom* (PD, 107, 3/4); *raztvoriſſe* (TDD, 13, 13); *raztvor* (FM, 30, 24); *raztegnut* (RK, 28, 14);

uz-: *uzkriſivatiſe* (PD, 27, 19); *uzkriſuju* (EIE, 1764, 4, 14/15); *uzkriſuju* (EIE, 1808, 4, 5); *neuztexe* (RK, 52, 14); *neuzcfuvaſs* (KNIT, 6, 14); *uzhodifs* (KNIT, 300, 8).

Jednačenje po zvučnosti nije zabilježeno ni u vezama korijenskoga morfema sa sufiksom: *redka* (NK, 43, 12); *sladko* (FM, 48, 23); *sladka* (FM, 30, 24); *redku* (KNIT, 401, 33); *polazka* (FM, 33, 18); *ljubko* (FM, 12, 16); *robſtvu* (PIO, II, 74, 12); *neznaboxki* (RK, 112, 2); *Neznaboxci* (NGD, 7, 13); *krivoboxke* (OTV, 349, 24); *ulizti* (PIO, II, 4, 13/14); *Sobſtvih* (PD, 118, 21); *Sobſtvo* (JRNK, 23, 6); *prisobſtvi* (JRNK, 54, 9); *Prisobſtvenjem* (RK, 4, 10).

Suglasnik *č* ostaje nepromijenjen na granici morfema, u vezama korijenskoga morfema sa sufiksom, npr. u riječi *fercsba*¹⁹⁵ (OTV, 21, 7; 279, 32; 353, 10; RK, 15, 7; PIO, I, 51, 15) (← stsl. *srъdъčъba*): *fercsbu* (OTV, 21, 19; 295, 13; 350, 17; RK, 63, 2; PD, 223, 1); *fercsbe* (RK, 61, 3; PD, 91, 11/12; 222, 3; JRNK, 21, 11; NGD, 7, 2); *fercsbæ* (PIO, I, 51, 12; II, 69, 22); *fercsbi* (KNIT, 96, 3; EIE, 1764, 223, 2); *sercsbi* (PIP, 3, 14; EIE, 1808, 180, 23).¹⁹⁶ Isto je i u riječi *svidocsba* (JRNK, 110, 13/14).

Primjeri u kojima *d* ispred *s* ostaje nepromijenjeno: *ljudskog* (OTV, 125, 5/6); *ljudsku* (KNIT, 93, 5); *ljudske* (RK, 15, 22; PIO, I, 7, 9/10); *ljudſtva* (KNIT, 301, 14; NGD, 132, 18); *ljudski* (OTV, 126, 9; PIO, I, 91, 10; PIO, I, 17, 32; PD, 62, 8; NK, 98, 3); *ljudskomu* (OTV, 65, 9; PIO, II, 4, 23); *ljudskih* (PIO, II, 5, 14).

¹⁹⁵ Riječ *Sercsba* (SPM, 34) bilježi i Tadijanović.

¹⁹⁶ Pavić bilježi jednačenje po zvučnosti u primjeru: i fin *fercxbae* (TDD, 3, 21).

Premda u Pavića brojni primjeri potvrđuju provođenje morfonološkoga načina pisanja, zabilježeni su i oni koji ukazuju na isprepletanje morfonološkoga pravopisa s fonološkim. U sljedećim je primjerima na granici korijenskoga morfema i prefiksa zabilježeno jednačenje po zvučnosti:

is-: *ispovidi* (NK, 5, 26; 44, 23; TDD, 5, 30); *isprosi* (PD, 112, 19); *isprofiti* (TDD, 7, 7); *ispravljenog* (FM, 15, 21); *ispraviti* (RK, 83, 2); *Ispravitelj* (PD, 114, 15); *ifplatio* (PD, 89, 23); *iskernjega* (NK, 7, 24/25; PD, 87, 8; OTV, 30, 27); *iskernjima* (KNIT, 168, 10/11); *iftira* (TDD, 1, 1; PIO, II, 5, 20); *iftirat* (FM, 33, 3); *iskoreniti* (TDD, 6, 16); *iskitila* (NGD, 5, 10); *iftanchaje* (FM, 27, 18); *iftiskao* (PIO, I, 128, 20); *ifpuftio* (RK, 39, 3); *ifpraznosti* (RK, 39, 4); *ifprazno* (JRNK, 40, 13; 168, 8); *ispraznæ* (PIO, I, 7, 12);

op-: *opčenje* (NK, 3, 14); *opchenoi* (NK, 31, 2); *opchena* (NK, 23, 23); *opchenim* (TDD, 7, 30; 10, 12; 11, 12); *opchenu* (TDD, 10, 2);

ras-: *neraftergnuse* (TDD, 6, 30); *rastiruju* (TDD, 12, 13); *raftavljaju* (NK, 10, 23); *raftajanje* (OTV, 28, 19); *rafvitljenju* (NK, 15, 24/25); *raftvara* (FM, 41, 12);

z-: *zdruxi* (FM, 25, 18); *zglavljuje* (FM, 26, 4); *z-glave*¹⁹⁷ (FM, 35, 10; 39, 12); *z-dertanjem* (PIP, 3, 11); *zdvama* (OTV, 377, 1);

us-: *uskersnuo* (NK, 29, 9); *usktiefs* (FM, 7, 12); *ufterpljiv* (RK, 23, 12); *usterpljiv* (RK, 83, 8/9);

Još su neki primjeri sa zabilježenim jednačenjem po zvučnosti na granici korijenskog morfema i sufiksa: *slatkochu* (FM, 12, 12); *slatkofti* (JRNK, 160, 20); *slatko* (FM, 26, 22; JRNK, 159, 8); *slatka* (FM, 30, 21; PD, 32, 1); *sercxbæ* (TDD, 3, 21); *frisska* (FM, 11, 13); *frifsku* (OTV, 692, 11); *ulifti* (EIE, 1764, 401, 17; 402, 2) *ulisti* (EIE, 1808, 327, 20, 26).

6.2 Jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe

Nekoliko je primjera riječi u kojima zbog izostanka jednačenja po zvučnosti nije zabilježena ni promjena jednačenja po mjestu tvorbe: *uzcsine* (NK, 12, 28; 13, 2); *Izcfiftite* (EIE, 1764, 246, 7); *Izcsistite* (EIE, 1808, 199, 8); *izcfeznu* (EIE, 1764, 251, 10); *izcseznu* (OTV,

¹⁹⁷ U poglavlju: KNYGA TRECHYA od Rieclih Kojefe pridftavljaju prid Immenih (SPM, 91), Tadijanović propisuje prijedlog *S-*, *illi z-* (SPM, 92), pa prema tome bilježi: *z - Boggom* (SPM, 137).

632, 24/25; EIE, 1808, 203, 12); *vitezstvu* (NGD, 11, 8); *vitezki* (KNIT, 166, 3). Riječ *izcŕupati* (PIO, I, 90, 4) zabilježena je s izostankom oba jednačenja, ali i s provedenim jednačenjem po zvučnosti: *iscŕupati* (PIO, I, 90, 12/13); *iscsupati* (PIO, I, 90, 8); *iscsupamo* (PIO, I, 91, 14); *iscsupaju* (PIO, I, 91, 16).

Jednačenje po mjestu tvorbe provedeno je u sljedećim primjerima: *laŕsnje* (OTV, 536, 19; RK, 96, 2/3; NK, 26, 21/22; JRNK, 137, 8); *laŕsnjemu* (OTV, 621, 1); *najlaŕsnje* (JRNK, 69, 6); *najlaŕŕnje* (PIO, I, 70, 14); *laŕsnja* (NK, 33, 12); *himbenu* (JRNK, 14, 5/6); *himbena* (PIP, 53, 12); *proŕsnju* (PIO, I, 129, 28).

6.3 Dentalni suglasnici

Dentalni se suglasnici *d* i *t* čuvaju u sljedećim primjerima: *kripoŕtno* (OTV, 499, 28; NK, 4, 17); *kripoŕtan* (NGD, 86, 5; PIO, I, 49, 16/17); *kripoŕtnog* (PIO, I, 68, 24); *xaloŕtni* (EIE, 1764, 57, 2/3); *xaloŕtni* (EIE, 1808, 47, 29); *kripoŕtnom* (KNIT, 93, 9); *kripoŕtnia* (TDD, 11, 14; OTV, 492, 26/27); *korifŕtna* (NK, 12, 25; PIO, II, 77, 23); *korifŕtno* (KNIT, 96, 1; 169, 6; TDD, 10, 23; 12, 25); *korifŕtnieg* (PIO, I, 70, 1); *poŕtne* (PD, 90, 16); *boleŕtne* (NK, 13, 8); *radoŕtno* (PD, 198, 10); *Koŕtni*¹⁹⁸ (FM, 11, 27); *Oblaŕtnikah* (RK, 63, 6); *odsuda* (OTV, 151, 13); *odŕugjenici* (RK, 85, 16); *odŕudu* (RK, 77, 2); *odŕugjen* (NGD, 181, 22); *odŕugjeni* (RK, 77, 9); *gozdbina* (PIO, I, 19, 5); *Sudca* (PIO, I, 127, 13); *ŕudcem* (PD, 90, 4); *Oŕcem* (EIE, 1808, 11, 12); *Oŕca* (EIE, 1808, 52, 23).

Pavićeva kolebanja potvrđuju i primjeri koji slijede fonološki način pisanja te se gube dentalno *t* i *d*: *bolesniku* (NK, 6, 3); *boleŕnog* (FM, 7, 17); *boleŕnici* (FM, 10, 25); *bolesnu* (FM, 40, 22); *bolesnik* (RK, 9, 17); *oŕugjeni* (RK, 80, 8); *oŕugjenje* (PD, 33, 11); *ŕucu* (TDD, 8, 33; RK, 167, 6); *Ocem* (EIE, 1764, 13, 10); *Oca* (EIE, 1764, 62, 21/22).

6.4 Jotacija

Izostanak jotacije zabilježen je u brojnim primjerima: po *ganutju* (OTV, 504, 23); *kerŕtjanska* (RK, 62, 16; JRNK, 134, 12); *djavao* (PD, 47, 1; PIO, I, 6, 8); *djavlu* (PD, 47, 10; KNIT, 383, 24); *Bratjo* (KNIT, 218, 28; EIE, 1808, 1, 5); *miŕloŕerdje* (NK, 11, 16; RK, 39, 23;

¹⁹⁸ U rečenici: *Koŕtni mozak vola, jali krave* (FM, 11, 27).

PIO, II, 91, 11; PD, 250, 14/15); *rodjake* (RK, 80, 19; NGD, 180, 12); *grozdje* (FM, 12, 4; EIE, 1764, 78, 12; 301, 14; 1808, 65, 14; 245, 2).

6.5 Prijedlozi *s(a)* i *k(a)*

Pisanje prijedloga *s* u starih se slavonskih pisaca bilježi bez popratnoga samoglasnika *a*: *s-ufti* (NK, 5, 25); *s-jedne* strane (OTV, 349, 28); osim „ispred zamjeničkoga oblika mnom i ispred glasova *s, š, z, ž*“.¹⁹⁹ Maretić navodi da se čak i u ovim slučajevima u slavonskih pisaca prijedlog *s* piše bez popratnoga *a*. U Pavića su takvi primjeri česti: *s-Svetom* slobodom (OTV, 536, 30); *s-suffom* (OTV, 304, 1); *s falatom* (EIE, 1764, 231, 9); *s-salatom* (EIE, 1808, 187, 20); *s-fvoima* (OTV, 495, 20); *s-svoima* (OTV, 21, 9); *s-febe* (NK, 99, 12); *s-sobom* (OTV, 213, 6); *s-sluxbom* (OTV, 137, 9; 492, 12); *s-smaknutiem* (OTV, 377, 18); *s-slipochom* (OTV, 38, 18); *s-zemljom* (OTV, 181, 22); *s-zafalnoftiom* (OTV, 47, 5); *s-zlamenjem* (NK, 25, 6/7); *s-xenom* (OTV, 39, 15; 211, 17); *s-Sercem* (NK, 99, 20); *s-fusama* (PIO, I, 71, 23). Zabilježen je i primjer u kojemu prijedlog *s* nije odvojen od zamjenice crticom: *s-kojomte* (NK, 43, 5), iako je u istome djelu nekoliko redaka prije zabilježeno *s-kojomte* (NK, 43, 3). Nekoliko je primjera u kojima Pavić bilježi prijedlog *s* zajedno s imenicom bez crtice: *sprilikom* (OTV, 6, 10); *fmiлоftiom* (OTV, 5, 27); *skoxicom* (FM, 21, 5).

Rjeđi su primjeri s popratnim *a*: *fa fvom* (OTV, 385, 23); *fa fvim tim* (OTV, 396, 32; NK, 37, 7); *sa fnom* (FM, 59, 11); *Sa fvoima* (KNIT, 157, 29); *sa velikima* (PIP, 214, 1); *famnom* (PIO, I, 55, 20).

Tomo Maretić ističe kako se u slavonskih pisaca prijedlog *k* nikada ne piše *ka*. Pavićevi primjeri potvrđuju ovu karakteristiku: *k-paklu* (OTV, 534, 1; PIO, I, 50, 9); *k-potoku* (OTV, 304, 5/6); *k-kuchi* (PIO, I, 7, 11); *k- Gospodinu* (EIE, 1764, 229, 16; 1808, 186, 7); *k-Bogu* (OTV, 180, 13; JRNK, 143, 22); *K-ranni* (FM, 35, 16); *k-Ifufu* (KNIT, 299, 2); *k-meni* (PIP, 134, 24); *ktebi* (TDD, 13, 7).

¹⁹⁹ Maretić (1910: 149).

6.6 Glavni i redni brojevi

Pavić glavne brojeve piše s točkom kada ih označuje brojkama: pokoruche cċiniti 10. godina (TDD, 7, 19); 40. dana neka pofti (TDD, 7, 22); na planini cili 40. dana i 40. nochi (OTV, 125, 10); biſſe za 14. danah (OTV, 291, 30); sverſſivſſi prie poſt za 7. petaka o kruhu i vodi (TDD, 7, 25); kojabi za 7. godina imalase izverſſiti (TDD, 8, 9); izvede debora 10. hiljadah vojakah (OTV, 181, 6); bilomuje oko 82. godine (OTV, 419, 28); vladafſſe mirno za 40. godinah, i umri, bivſſi oko 60. godinah (OTV, 295, 29/30).

Manji su redni brojevi zabilježeni riječima: *Pervi* dan (OTV, 2, 2); *Perviſe* zove Bog Otac (NK, 20, 1/2); *pervu* imade od vika (NK, 28, 10); *Drugi* dan (OTV, 2, 3); *drugife* zove Bog Sin (NK, 20, 2); *Trechi* dan (OTV, 2, 4); à *trechiſe* zove Bog Duh Sveti (NK, 20, 3); *trechi* pak dan (NK, 29, 9); Vidi ù *trechoi* Skuli (NK, 36, 12).

7. FONOLOŠKO-MORFONOLOŠKA RAZINA

7.1 Odras jata

Odlika jezika kojim piše Emerik Pavić je ikavski odraz jata, što je bila uobičajena onodobna jezična jatovska norma. Štokavska se ikavica nametnula kroz višestoljetni franjevački književnojezični izraz: *Vitar* (OTV, 498, 26); *csovik* (NK, 2, 17); *Divice* (RK, 4, 23); *potriba* (NK, 35, 4); *fvitloft* (RK, 156, 20); *vira* (RK, 123, 3); *fime* (OTV, 2, 8; FM, 35, 22); *fimefsce* (FM, 27, 19); *mliko* (FM, 10, 27); *snig* (EIE, 1764, 245, 11); *snig* (EIE, 1808, 198, 17); *dica* (RK, 82, 1); *linoft* (FM, 14, 14); *likari* (FM, 22, 27); *xlizde* (FM, 26, 3); *zvizda* (PIO, II, 90, 24); *mišta* (FM, 35, 11); *Civi* (FM, 44, 22); *prištolje* (RK, 133, 4; PD, 197, 14); *zaprike* (PIO, I, 70, 9); *Svidok* (EIE, 1764, 400, 11; 1808, 326, 17); *lipotu* (OTV, 375, 19); *slidi* (TDD, 3, 28); *sliditi* (FM, 45, 14); *izlicfiti* (FM, 14, 5); *razdili* (PIO, I, 128, 15); *poniti* (JRNK, 166, 3); *pobigne* (TDD, 12, 18); *fvidocsi* (RK, 158, 1); *viruje* (NK, 1, 9); *donila* (NGD, 5, 9); *posidovati* (EIE, 1764, 312, 20; 1808, 254, 5); *tira* (FM, 26, 24); *ispoviditi* (NK, 32, 24); *Pivajte* (PIP, 197, 6); *izrizati* (OTV, 352, 6); *prilipilo* (PIO, I, 71, 32); *priko* (TDD, 13, 6; OTV, 271, 30; RK, 99, 23; NGD, 17, 13); *poslidnje* (NK, 4, 24); *prisna* (FM, 34, 12); *ritko* (RK, 39, 5); *uvik* (NK, 16, 12; PD, 88, 8); *lin* (RK, 39, 20); *neizmirno* (JRNK, 15, 15); *fivernog* (NGD, 9, 3); *Oficske* (NGD, 87, 14); *priki* (NGD, 11, 10); *Nedilju* (PD, 22, 8; EIE, 1764, 1808, 1, 1); *Ponediljak* (PD, 22, 12); *pofrid* (EIE, 1764, 315, 24); *posrid* (EIE, 1808, 256, 16); *srid* (OTV, 4, 5); *gnjizdo* (PIP, 170, 4).

Glagol *jesti* Pavić, kao i drugi slavonski pisci,²⁰⁰ bilježi u ikavskome obliku: *kadfe riba jide* (FM, 23, 21); *jezik jidi* (FM, 28, 21); *onaj jide i pie* (KNIT, 219, 25); *mefo jio* (PD, 90, 16); *Jiftiche mefo* (RK, 157, 18); *privech jio* (PD, 91, 14); *Jidovitim Galen neda jifti* (FM, 35, 5); *prifnochete jifti* (RK, 157, 21); *i za jifti* (OTV, 4, 4); *kadafe prisanci jigjau* (RK, 161, 20); *nejiduchi do fitofti* (PD, 90, 18); *dadde Zmayu izifti* (OTV, 419, 15); *kad izide jifsche* (FM, 23, 4); *kada ti izidefs jaje* (FM, 23, 25); *koigod uzjide kvažno* (RK, 157, 23); *prisna Rutvica pojide* (FM, 34, 12); kao i imenice *izilo* (FM, 20, 22), *jifsche* (FM, 23, 4).

U ikavskome obliku Pavić ispisuje još i:

– brojeve: *dvi* (OTV, 125, 13; NK, 36, 14; TDD, 4, 31; FM, 16, 24; FM, 37, 13); *dvima* (NK, 36, 22/23); *s-dvima* (OTV, 126, 1);

²⁰⁰ Maretić (1910: 150) navodi da su oblici *jesti* u slavonskih pisaca vrlo rijetki.

– neodređene zamjenice: *niki* (OTV, 211, 16; FM, 6, 14, 58, 10; TDD, 10, 21; RK, 82, 18; 85, 16; JRNK, 68, 7; PIO, II, 90, 26; NGD, 99, 15; EIE, 1764, 312, 17; 1808, 254, 2); *nika* (TDD, 8, 17; JRNK, 112, 1; PIO, I, 91, 27); *nike* (RK, 98, 19; NGD, 99, 9); *nikoga* (TDD, 10, 17; 12, 10; PIO, I, 1, 10); *nikog* (PIO, I, 68, 10); *s-nikima* (KNIT, 7, 24); *nikima* (OTV, 350, 7; 633, 25; PIO, I, 6, 1); *nikoliko* (PIO, I, 71, 8); *nikih* (PIO, I, 48, 25); *niko* (OTV, 506, 3; 596, 12); *niku* (OTV, 350, 8);

– priloge: *ovdi* (NK, 43, 13, TDD, 2, 31, 8, 33; RK, 23, 9; KNIT, 379, 19; JRNK, 168, 4; PIO, I, 90, 21; PD, 29, 13; EIE, 1764, 245, 17; 1808, 198, 22; OTV, 27, 7); *ovdika* (RK, 23, 19; 19, 5; JRNK, 165, 12; PD, 27, 7); *ondi*²⁰¹ (TDD, 7, 8; OTV, 27, 11; NK, 33, 9; FM, 38, 3; RK, 23, 9; KNIT, 379, 20; JRNK, 55, 9; PIO, I, 1, 16; NGD, 152, 21; EIE, 1764, 244, 9; 1808, 197, 18); *ondika* (NGD, 131, 13; 168, 2; 208, 10); *posli* (TDD, 3, 20; 5, 10; NK, 29, 15; FM, 41, 21; 44, 14; RK, 88, 15); *naiposli* (TDD, 6, 32); *najposli* (NK, 29, 11); *piſſice*²⁰² (OTV, 181, 11); *Svagdi*²⁰³ (NK, 20, 14); *ſvagdi* (OTV, 498, 15/16); *igdi* (OTV, 349, 11/12); *gdi* (OTV, 213, 2; NK, 12, 9; 20, 14; 30, 3; FM, 13, 19; 31, 10; RK, 8, 3; 159, 16; 167, 3; KNIT, 166, 8; PIO, I, 1, 16; NGD, 44, 5; EIE, 1764, 244, 16; 1808, 197, 25);

– prefiks *pri-*: *priljubodinfvu* (TDD, 5, 6/7); *priljubodivac* (TDD, 9, 9/10); *priljubodinfvo* (PIO, I, 93, 18); *prigrade* (OTV, 123, 3); *priporagjaſe* (NK, 5, 6); *priverſsenja* (FM, 15, 14); *priobrachenje* (RK, 4, 7); *privridnoſti* (PD, 117, 17); *prineti*²⁰⁴ (EIE, 1764, POLJUBLJENIMA SSTIOCEM, 2, 18; 1808, 3, 2); *Pridhoditelja* (OTV, 499, 20/21); *prioteli* (NGD, 180, 3).

Na dočetu infinitivne osnove zabilježen je *i* (< *ě*) u oblicima: *xiviti*²⁰⁵ (OTV, 97, 13; NK, 16, 21; 33, 23; 41, 19; FM, 7, 3; EIE, 1764, 79, 11; 1808, 66, 8/9; PIP, 91, 17; NGD, 205, 21; JRNK, 128, 4); *umriti* (OTV, 350, 13; NK, 17, 13); *viditi* (OTV, 6, 4; 63, 2; NK, 25, 25; 42, 12; PIP, 91, 18; PIO, I, 54, 20; KNIT, 224, 9/10); *ſtiditi* (KNIT, 382, 33); *voliti* (OTV, 47, 6; NK, 38, 8); *Privoljiti* (NK, 12, 6; RK, 167, 17); *podniti* (NK, 38, 9; OTV, 28, 21), *doniti* (PIO, I, 102, 37; PD, 119, 17; NGD, 118, 10); *odniti* (EIE, 1764, 103, 19; 1808, 86, 3; NGD, 92, 5);

²⁰¹ Oblik *onde* Pavić bilježi u rečenici u kojoj rabi i ikavski oblik *ovdi*: Gdie laſſnja pokora, *ovdi*, ili *onde*? (NK, 33, 12).

²⁰² U rečenici: *ſichi s-kola*, i *piſſice bixati* (OTV, 181, 11).

²⁰³ Hamm (1949: 57) navodi da je uz dosljedni ekavizam u podravskome govoru prisutan i određen broj ikavizama, a među njima su i: *dvi*, *gori*, *doli*, *ovdi*, *ondi*, *nigdi*, *svagdi*.

²⁰⁴ U rečenici: od ricsi do ricsi *prineti* u naſs jezik (EIE, 1764, POLJUBLJENIMA SSTIOCEM, 2, 18; 1808, 3, 2). U ovome je glagolu prefiks *pre-* ispisan ikavicom, a korijen riječi ekavicom.

²⁰⁵ Della Bella i Belostenec bilježe *xivjeti* (DIZ, 39), *ſiveti* (GAZ I, 1271), a ostala rječnička građa potvrđuje: Vrančić, *Xiviti* (DIC, 114); Kašić, *Xiviti* (HTR, 340); Tadijanović, *Xiviti* (SPM, 120).

*fmiti*²⁰⁶ (PIO, I, 50, 12); *bditi* (FM, 59, 10); *razumiti* (TDD, 4, 31; OTV, 493, 8; 621, 32; PIO, I, 54, 24; KNIT, 201, 7); *bolit* (FM, 45, 18).

I u glagolskom pridjevu radnom Pavić bilježi *i* (< *ě*): Svetisu Oci vazda *xelili* (OTV, 124, 11); tako da fu *razumili* (KNIT, 60, 15; 222, 2/3), kao i u aoristu: da xudie *voliffie* (OTV, 125, 2).

Osobna se imena, kao i etnici i ktetici, pišu u ikavskome obliku: Pervi Mucfenik *Stipan* (KNIT, 96, 29; NGD, 207, 7); S. *Stipana* (PIO, II, 77, 17); S. *Stipanu* (PD, 191, 10); *Slovinci* (NGD, 13, 11); *Slovince* (NGD, 151, 1); *Slovinske* (NGD, 5, 8); *Slovinsku* (NGD, 17, 10).

Prijedlog *prama* (TDD, 4, 26; OTV, 530, 31; NK, 39, 24, 26; PIO, I, 5, 20; KNIT, 384, 34; RK, 134, 12) (< stsl. *prêmo*) potvrđuje staru čakavsku²⁰⁷ zamjenu jata samoglasnikom *a*.

Ekavizmi se u Pavićevu jeziku pojavljuju rijetko, a najviše ih je u djelu *Tri dara duhovna*,²⁰⁸ dok su u ostalim njegovim djelima znatno manje zastupljeni: *doneti* (TDD, 10, 13; NGD, 100, 9); *doneo* (PD, 14, 17; JRNK, 155, 4); *prineli* (KNIT, 7, 4); *odneti* (TDD, 13, 7); *podneti* (TDD, 13, 8; RK, 82, 1); *podneo* (RK, 27, 3; 27, 12; 27, 14; 63, 1); *potero* (OTV, 349, 30); *prineti* (EIE, 1764, POLJUBLJENIMA SSTIOCEM, 2, 18; 1808, 3, 2); *vechatu* (OTV, 90, 20; 503, 21/22); *ovde* (TDD, 11, 3; 13, 5; PD, 112, 7; FM, 57, 7); *ovdebi* (PIO, I, 71, 16); *ovdeti* (PIO, I, 127, 8); *onde* (NK, 33, 12; NGD, 89, 9; 209, 22); *Ondechete* (EIE, 1764, 246, 1; 1808, 199, 2); *bdenja* (FM, 42, 25; JRNK, 161, 18; PD, 198, 11; KNIT, 11, 13); *bdenje*²⁰⁹ (EIE, 1764, 462, 19/20; 1808, 377, 4); *bdechi* (KNIT, 11, 11); *gufenice* (RK, 99, 11/12); *Razumese* (JRNK, 112, 8); *razgo vetne* (RK, 52, 6); *razgovetno* (JRNK, 43, 1); *nerazgovetni* (OTV, 264, 18); *obadve* (OTV, 126, 5; 353, 29; RK, 119, 2); *obadvæ* (OTV, 377, 6).

Maretić bilježi kako slavonski pisci *jat* obično označavaju grafemom *i*, ali navodi i kako se u nekih može češće, a u nekih rjeđe naići na primjere koji potvrđuju grafeme *e/je/ije* (pisano *ie*): „*celivati*, *koren* (*iskoreniti*), *medved*, *starešina* (*starešinstvo*), *telesu* (*telesni*), – *dijete* (*djeteta*, *djeca*), *lijep*, *sijeno*, *usjev*, *vjetar* i t. d.“²¹⁰ Neki su od navedenih ekavizama potvrđeni i u Pavića, kao što je riječ *koren* (EIE, 1808, 3, 19), koju je Pavić u istome djelu ranijega izdanja zabilježio u obliku *korin* (EIE, 1764, 3, 24). Ikavske oblike potvrđuju i primjeri: *korin* (PD,

²⁰⁶ U rečenici: tkoche *fmiti* od griffnikah dichi glavu prid fudcem (PIO, I, 50, 12).

²⁰⁷ Galović (2013: 124).

²⁰⁸ S obzirom na opseg ovoga djela koje sadrži 14 stranica teksta.

²⁰⁹ Belostenec, *Bdenye* (GAZ II, 8); Tadijanović, *Bdenye* (SPM, 33).

²¹⁰ Maretić (1910: 151).

115, 16); *iskoriniti* (OTV, 349, 28; 495, 28); *iskorinio* (OTV, 349, 23); *iskorinito* (OTV, 210, 3). Ekavski su oblici još i *izkorenutje* (TDD, 6, 6); *iskoreniti* (TDD, 6, 16; KNIT, 95, 30); *izkoreniti*²¹¹ (KNIT, 95, 32); *izkorenjenje* (KNIT, 95, 35). Mareticeve primjere ekavizama slavonskih pisaca potvrđuju i sljedeće riječi zabilježene u Pavića: *stareffine* (TDD, 12, 1; JRNK, 113, 17); *stareffina* (TDD, 12, 31; 13, 10; PIO, I, 5, 9); *stareffsinama* (NK, 8, 12); *stareffinah* (OTV, 357, 18; PD, 146, 16/17; PIO, I, 50, 5); *stareffini* (PIO, I, 5, 5). Riječ je o leksičkim ekavizmima koji su mogli biti i rezultat utjecaja starijih pisaca i leksikografa: Jerolim Lipovčić (*ukoreniti, stareffina*²¹²); Vrančić, *Koren* (DIC, 88); Kašić, *Koren* (HTR, 284); Habelić, *Koren* (RS); Tadijanović, *Korren* (SPM, 15); Belostenec, *Koren, korenje* (GAZ II, 1018).

Glagol *celivat* (NGD, 152, 4) Pavić bilježi ekavicom, a potvrde bilježe i čakavska i kajkavska tradicija: Vrančić, *Czelovati; Czelov* (DIC, 72); *Czelivati* (DIC, 102); Kašić, *Čelivati, Čelov, Čeluyem* (HTR, 270); Habelić, *Czelovati, Czelou* (RS); Della Bella, *zelijvati* (DIZ, 1); *Zelov* (DIZ, 124); Belostenec, *czelivanye* (GAZ I, 852), *Czelov* (GAZ II, 56).

Ekavizmi su zabilježeni i u brojevnih imenica: *obe* stvari (FM, 22, 17); *Obe* stvari (NGD, 99, 17); *obe* pomoliše (NGD, 89, 9); Oštaviše *obadve* (OTV, 181, 31); da *obadve* daske baci (OTV, 126, 5).

Dvoslov *ie* u slavonskih je franjevaca ponekad bilježen u primjerima gdje je bio dugi jat, a Pavić ga bilježi u riječi *dijete*: Da csovik imade odluku *diete*²¹³ Kerftianski kerftiti (NK, 34, 26); Ochefsliše ispoviditi moje *diete*? (NK, 45, 14); MOje *diete* (JRNK, 9, 7); kolikogod puta *diete* zaktiva (PIO, II, 110, 23); *diete* moje (EIE, 1764, 59, 3; 1808, 49, 17); ozdravljeno bi *diete* (EIE, 1764, 60, 6; 1808, 50, 14).

Pavić je dvoslovom *ie* zabilježio imenicu *sieno* (EIE, 1808, 354, 1), *siena* (EIE, 1808, 353, 26), a u ranijem ju je izdanju istoga naslova zabilježio ikavizam: *fino* (EIE, 1764, 434, 4); *fina* (EIE, 1754, 434, 3). Ivšić objašnjava: „Gdjegdje govore ikavci *sêno* pored *sîno* (na pr. U Mačkovcu i Davoru), i to vaļada zato, da bi se ta riječ jače razlikovala od *sîn – sîna*.“²¹⁴

²¹¹ Kosor (1981: 23): „U gl. *izkorenuti* vokal *e* može se tumačiti kao sekundarni refleks staroga *ě*, a i kao ostatak prasl. vokala *e*.“

²¹² Despot (2005: 99).

²¹³ Rječnička građa bilježi ikavski odraz jata: Vrančić, *Ditè* (DIC, 84); Kašić, *Ditè* (HTR, 272); ekavski odraz jata: Habelić, *Dete* (RS); Belostenec, *Dete, detefcze, detecze* (GAZ II, 70); jekavski odraz jata: Della Bella, *Djète* (DIZ, 597); a dvoslov *ie* zabilježen je samo u Tadijanovića, *Diete* (SPM, 23; 33); *diete* (SPM, 96).

²¹⁴ Ivšić (1913: 163).

U Tadijanovića su brojne potvrde dvoslova *ie*: *Sviet* (SPM, 5); *Piefak* (SPM, 5); *Vittar*, *Vietar* (SPM, 6); *Lievak* (SPM, 44); *Rieka* (SPM, 53); *Tiedan* (SPM, 8); *Snieg* (SPM, 8); *Srieda* (SPM, 9); *Czviet* (SPM, 14); *Mlieko* (SPM, 18); *Tielo* (SPM, 24); *Liepota* (SPM, 27); *Biel*, *Blied* (SPM, 64); *Bielo* (SPM, 13, 44); *Sieno* (SPM, 46).

Hiperijekavizam se pojavljuje u primjeru: Jfus *Sijajna* zvizda (PIO, II, 90, 24), što je utjecaj dubrovačke književnosti. Još su neki zanimljivi primjeri odraza jata: pacse kako mudri Kajetanus *bilixi*²¹⁵ (TDD, 4, 5; KNIT, 60, 16; 383, 20); po *bilixenju* (KNIT, 382, 16); dotaknuše *lifā*, iliti šanduka mertvacskoga (PIO, I, 50, 34); dasu ova tri dara Duhovna one *liftve*,²¹⁶ iliti skalini Iakovljevi (TDD, 13, 32); *Liftve* Jakovljeve (OTV, 62, 23); Od govedskog, *Jelinskog*,²¹⁷ kozjega (FM, 11, 2); A *slezinu* ono zatufsuje (FM, 18, 9); Od *Ripe* (FM, 28, 2); Od *Sliza* (FM, 32, 20); *sliza* (FM, 32, 21); bilo ješte *vrilo*²¹⁸ (OTV, 5, 23).

7.2 Samoglasničke alternacije

ø/a: – u imenici *sabor* (< сѣборѣ) poluglas je između *s* i *b* prešao u samoglasnik *a*: iz *sabora*, gdje vilovnjaci obicsvau kupiti (TDD, 12, 10); ifti S. *Sabor* Tridentinski (TDD, 4, 7); Tridentinskoga *Sabora* (EIE, 1764, naslovnica); da Kadaju diavao nosaffe kuchi iz njiovoga *sabora* (TDD, 12, 4); i iz Sveti *Saborah* (RK, 173, 9);

a/i: – gdje nema *dofiti* (OTV, 211, 26; FM, 31, 10); Med, i firche ù njega *ulize* (FM, 35, 14); dvoijo, ili *sumnjio* (PD, 86, 10); Jefili *sumnjio* (PD, 90, 11); pocse *sumnjiti* (OTV, 537, 6); *razgledivaffe* (OTV, 181, 22/23);

a/o: – zamjena samoglasnika *a* samoglasnikom *o* zabilježena je u sljedećim riječima: *zaiſto*²¹⁹ (TDD, 7, 13; OTV, 105, 23; PIO, I, 48, 15; II, 81, 6); *zaisto* (PIO, I, 2, 10/11); *doifto* (EIE, 1764, 251, 18; 377, 15); *doisto* (EIE, 1808, 203, 20; 307, 19/20); *utvore*²²⁰ (TDD, 11, 1); *drugojocsia* (PIO, I, 91, 23);

²¹⁵ Ikavskim odrazom bilježe: Vrančić, *Biligh* (DIC, 18, 98, 101); *Obilisye* (DIC, 48); Belostenec, *Bilig* (GAZ II, 14); Tadijanović: *Zabilixi* (SPM, Ubavistenye, 5; 13), a dvoslov je u Kašića: *Biglièg* (HTR, 265). Pavić rabi i oblike: *bilexi* (OTV, 150, 9); *zabilexiti* (PIO, II, 113, 5) koji potvrđuju i depalatalizaciju *lj > l*.

²¹⁶ Vrančić, *Liftve* (DIC, 94); Kašić, *Listve* (HTR, 287); Della Bella: *Liftve* (DIZ, 646); Belostenec, *liftve* (GAZ I, 1087).

²¹⁷ „Sekundarni *ě* javlja se u imenici *jelen* pa B ima *jelin*.“ Kosor (1981: 23).

²¹⁸ U rečenici: bilo ješte *vrilo*, iz koga izigjoffe fvi Sveti Sacramenti (OTV, 5, 23).

²¹⁹ Della Bella: *zaiſto* (DIZ, 36); Tadijanović: *Zaiſto*; *Doiſto* (SPM, 87); *doiſto* (SPM, 160).

²²⁰ U rečenici: mi nismo *utvore*, niti xivi Vojaci (TDD, 11, 1).

e/i: – *prid* (TDD, 9, 12; NK, 12, 13; 45, 4; RK, 52, 1; 66, 10; NGD, 43, 20); *pridamnom* (TDD, 1, 4); *priko* (NK, 40, 21; NGD, 100, 19); *gori* (OTV 693, 10; NK, 29, 10; FM, 38, 7; 42, 24; JRNK, 164, 13; NGD, 43, 17; PD, 91, 8; EIE, 1764, 244, 18; 1808, 198, 1;); *doli* (OTV, 125, 12; FM, 38, 7; 39, 12; JRNK, 20, 1; PD, 152, 17; PIO, I, 49, 30); *sricha* (TDD, 14, 14); *frichu* (OTV, 30, 14/15); *frichi* (PIO, I, 55, 32); *bogibilji*²²¹ (PIO, II, 112, 19); *pogibilji* (OTV, 63, 2); *roditiljah* (PIO, II, 4, 25); *Zrile* (FM, 12, 4); *zriloga* (FM, 14, 26); *trifsanja* (FM, 24, 26); *briska* (FM, 25, 17); *Brisku zrilu* (FM, 25, 17);

– zamjenica *on* u L. jd. zabilježena je ovom alternacijom: *ù* tvomu Sercu dobro promisljaval, i po *njimu* tvoi xivot upravljala (NK, 18, 12), što može biti i tiskarska greška;

– prilog: *kojesmo nigda*²²² imali (EIE, 1764, 436, 16; 1808, 356, 3);

u/a: – Ona dixe *faviſse* vlxnofti (FM, 31, 9); *neimajuch faviſse*, veche famo toliko (PIO, I, 27, 21);

u/i: – samoglasnik *u* prelazi u samoglasnik *i* u riječima: *slifsaoci* (TDD, 2, 18); *sliffaoci* (TDD, 14, 17; KNIT, 182, 27); *sliffati* (EIE, 1764, 312, 15); *slishati* (EIE, 1808, 254, 1); *nesliffafse* (EIE, 1764, 312, 16); *sliffajuchi* (EIE, 1764, 95, 22); *slishajuchi* (EIE, 1808, 79, 23); *neshlishashe* (EIE, 1808, 254, 2);

– uzor su Paviću mogli biti: Vrančić, *Szlifati*, *Szlisnick* (DIC, 11); Kašić, *Sliscati*, *Sliscnik* (HTR, 321); Della Bella: *Slifcjalez* (DIZ, 119); *Slifcjajuuchi* (DIZ, 753); Belostenec, *fzliſam* (GAZ I, 154); *fzliſalacz* (GAZ I, 155);

u/o(l): – glagolsku imenicu *tolmacsenje* (NK, 14, 22; 14, 26/27) Pavić bilježi ovom alternacijom: *tolmacsenja* (NGD, 101, 14); *tolmacsenju* (OTV, 22, 22; 187, 12; PIO, I, 129, 15; II, 70, 8/9); ali i bez nje suglasnika *l*: *Tomacfenje* (KNIT, 385, 29; 398, 9);

– glagoli: *tolmacſi*²²³ (OTV, 396, 8); *tolmacsit* (NGD, 100, 6); *tolmacſio* (OTV, 396, 5; NGD, 101, 7); *tolmacſafse* (EIE, 1764, 250, 21); *tolmacſashe* (EIE, 1808, 203, 1); *tolmacſaffe* (OTV, 632, 27);

– u obliku s prefiksom *iz-* ova je glagolska imenica zabilježena bez suglasnika *l*: *iztomacsenu* (TDD, 3, 2), kao i glagoli: *iztomacſiti* (TDD, 2, 24; 7, 15/16); *iztomacſim* (TDD,

²²¹ U rečenici: bivši *ù* hiljadu *bogibilji* (PIO, II, 112, 19); vjerojatno je riječ o tiskarskoj grešci.

²²² Ovaj je oblik priloga zabilježen i u značenju *nikada*: i tako nechemo *nigda* ſagriſiti (PIO, I, 48, 2); nisu *nigda* uſe doſli (OTV, 520, 1).

²²³ Pavić bilježi i *tomacſi* (KNIT, 382, 22).

7, 16); ali su zabilježeni i oblici: *iftolmacfiti* (OTV, 690, 4); *istolmacsiti* (PIO, I, 5, 4/5); *iztolmacfi* (RK, 87, 8);

– podrijetlo riječi prasl. **tlmačъ* (rus. *tolmáč*) otkriva da je došlo do vokalizacije jora, a rječnička građa potvrđuje različite primjere: Vrančić, *Tumacs*, *Tumacsenye*, *Tumacsiti* (DIC, 50); Kašić, *Tomaciti* (HTR, 330); Habdelić, *Tolmachtenye*, *Tolmachim* (RS); Della Bella: *Tomacènje*, *Iftomacènje* (DIZ, 413); Belostenec, *Tolmàch*, *Tolmachènje*, *Tolmáchim* (GAZ II, 543); Tadijanović, *Tolmacfenye* (SPM, Ubavistenye, 2);

u/o: – *Sobotu*²²⁴ (EIE, 1764, 244, 12; 1808, 197, 21); *blizo* (OTV, 46, 21; RK, 15, 12; 15, 19/20);

– podrijetlo riječi *subota*, prasl. **sъbota*, **sobota* (stsl. *sobota*, rus. *subbóta*), otkriva promjenu *o*²²⁵ u *o*, za što potvrdu nalazimo u Habdelića, *Szobota* (RS) i Belostenca, *Szobota* (GAZ I, 1069); a Vrančić, Della Bella i Tadijanović bilježe *od-βubote* (DIC, 123); *Subotta* (DIZ, 635); *Subbotha* (SPM, 9);

o/e: – na planinu kalvarie *pegerdno* vogjen bio (RK, 28, 2); imademo traxiti, i nachi *mexemo* (PIO, I, 17, 3); *s-csetvericom* (OTV, 369, 13);

o/u: – u riječima stranoga podrijetla događa se ova alternacija: *Pharaunovu* (TDD, 3, 9); *Pharaunov* (TDD, 14, 7); *Faraun* (OTV, 97, 10); *Farauna* (KNIT, 7, 25; PIO, II, 112, 17); *Farauni* (NGD, 207, 14); *Salomunu* (TDD, 1, 17); *Salomun* (OTV, 291, 3; 352, 28; KNIT, 383, 12; PIO, I, 102, 15; JRNK, 95, 12); Vidi ù trechoi *Skuli*²²⁶ (NK, 36, 12); drugu *Skulu* uvefti (NK, 22, 18); Iz Salerna *Skula* pifse (FM, 6, 17); *Senaturi* (PIO, I, 49, 35).

Maretić²²⁷ navodi kako je riječ *škula* u Relkovića uobičajena, kao i u Leakovića, Lipovčića i Rapića. Alternaciju *o/u* u riječima *faraun* i *senatur* pripisuje utjecaju dalmatinskih pisaca, kao i u riječima *doktur*, *pridikatur*, *predikatur*, *Španjulska*.

²²⁴ Pavić bilježi i *fubotu* (PIO, I, 104, 19).

²²⁵ U kajkavskome je narječju riječ *roka* (stsl. *roka*) i danas potvrda ove promjene.

²²⁶ Vrančić: *Szkula* (DIC, 94); Habdelić, *Szkula* (RS); Della Bella, *nà skullu* (DIZ, 44); Belostenec: *Skula* (GAZ I, 1090); Tadijanović: *Skulla* (SPM, 41).

²²⁷ Maretić (1910: 151).

7.3 Gubljenje samoglasnika

Apokopa²²⁸ ili izostavljanje završnih vokala u Pavića je potvrđena brojnim primjerima:

a/ø: – *kad* (TDD, 4, 24; 7, 3; FM, 35, 10; EIE, 1764, 2, 14; 1808, 2, 12); *nek*²²⁹ (NK, 19, 13); *neksu* (JRNK, 164, 1); *nekse*²³⁰ (OTV, 404, 25); *fad* (NK, 27, 3; NGD, 152, 20; PD, 127, 19); *tad* (Tadche tebe iſto izlicſiti) (FM, 14, 5); *pol* (PD, 87, 25); *ovud* (NGD, 42, 17); *odkud* (NK, 3, 11; FM, 45, 18; JRNK, 13, 12; PIO, I, 91, 21; PD, 106, 11; OTV, 27, 1); *nifst* (NGD, 181, 15; PD, 119, 15); *oftalim* (TDD, 7, 11); *njeg* (FM, 13, 12; 14, 25; 35, 11; 46, 17; NGD, 44, 5); *njim* (NGD, 100, 12);

– u nekih se pridjeva samoglasnik *a* gubi u sredini riječi: *Ægyptski* (OTV, 98, 11/12; 351, 20); *Ægyptskomu* (OTV, 350, 31); *Ægyptskoga* (OTV, 403, 14); *Zapovidnu Svetkovinu* (NK, 8, 3; 23, 18); *oftale zapovidne poſte* (NK, 8, 4);

– u sredini se riječi *a* gubi i u glagolske imenice *ſvitovanje*²³¹ (OTV, 181, 32), *ſvitovanja* (NGD, 99, 12); *ſvitovanju* (OTV, 29, 14); te u glagola *ſvitovati* (OTV, 537, 19; NK, 12, 5; 45, 5); *svitovat* (NGD, 45, 2); *ſvitujem* (PD, 113, 4); *ſvituje* (PIO, II, 112, 27; JRNK, 146, 18); *ſvituj* (PD, 2, 5; JRNK, 152, 7);

– podrijetlo riječi stsl. *svěť* (< *s(a)*- + prasl. i stsl. *věť*: um, savjet) pokazuje kako se poluglas između suglasnika *s* i *v* gubi, što potvrđuje i rječnička građa: Vrančić, *Szvitovati* (DIC, 3, 23, 102); *Szvith*²³² (DIC, 23); *Szvitovatiſe* (DIC, 23); Kašić, *Svitovati* (HTR, 326); Della Bella, *Svjettovattiſe*, *ſvjettujēmſe* (DIZ, 44); *Svjetujſe* (DIZ, 41); Belostenec, *ſzvetujem* (GAZ I, 1151);

– glagol *izbrati* Pavić bilježi bez *a*: dobru zarucsnicu *izbere* (OTV, 63, 11); *Cxigericu ti izberi lipu* (FM, 28, 22);

e/ø: – *teb* (FM, 9, 12; 23, 24; NGD, 16, 1);

i/ø: – samoglasnik *i* gubi se na kraju riječi: *teb* (FM, 42, 10; 42, 18); *feb* (FM, 37, 15; NGD, 115, 4; 151, 7); *Seb* (NGD, 151, 2); *nit* (FM, 11, 16; PD, 118, 17); *al* (FM, 25, 20; 26,

²²⁸ Prema Rikardu Simeonu (1969: 88) *apokopa* je "(...) otpadanje jednoga ili više slova (glasova) na kraju riječi (...); gubljenje ili namjerno izostavljanje posljednjega slova, sloga ili dijela riječi."

²²⁹ Češće je zabilježen oblik *neka* (TDD, 7, 22; NK, 15, 16; NK, 15, 17; 19, 10); *Nekafe* (PIO, I, 48, 2/3).

²³⁰ U istoj rečenici Pavić bilježi: i *nekase* gvozdiem okuje, pak *nekse* s-rosom Nebeskom okvali (OTV, 404, 25/26).

²³¹ U značenju *savjetovanje*.

²³² Lat. *Consilium* = savjet.

17; 42, 25) *tugj*²³³ (NK, 12, 8); u sredini riječi: u *Jerusolmu* (TDD, 6, 32); u tri Skule *razdiljto* (NK, 14, 24); za *uznemirtelja* (RK, 133/134, 21/1); Od *Porrluka* (FM, 41, 2); Jofs k-otomu ifti *porlukovi* (FM, 42, 22); po *zapovdi* (RK, 97, 23); *mimogje* (RK, 14, 19);

– redukcija postakcenatskih vokala zabilježena je primjerima: po svetoj Katolicsanskoj *Cerkv* zapovidio (NK, 16, 19); Kralj *Bofansk* (NGD, 13, 10);

– do redukcije samoglasnika *i* dolazi u slogu nakon naglašenog sloga u brojnih imenica: *Dvojca* od njegovi Ucsenika (OTV, 505, 3); koinofu *obadvojca* naumili (PIO, I, 70, 7); Samo *dvojcu* (NGD, 100, 9); poslavši *dvojcu* (EIE, 1764, 4, 8; 1808, 3, 27); Od *dvojce* (NGD, 99, 9; OTV, 621, 7); *Dvojca* u tom (NGD, 208, 18); *Dvojci* ondi (NGD, 178, 10); od ovi *trojce* (EIE, 1764, 314, 9; 1808, 255, 10); *dvojcom* (PIO, I, 27, 29);

o/ø: – *vako* (NGD, 176, 18; 208, 11); *uprav* (NK, 33, 11); *neg* (FM, 17, 23); *Svak* (NGD, 133, 22); *fvak* (PIO, II, 90, 2; NGD, 8, 15); *ak* (NGD, 118, 15); *svidcsanftvo* (TDD, 13, 22); *Jfukerftvoga* (RK, 111, 11);

u/ø: – *njem* (FM, 9, 21; NGD, 43, 6; PD, 27, 7); *megj* (NGD, 7, 3; PD, 29, 3); *s-kuchani* upravlja (OTV, 369, 19/20); pomoch *kuchana* (OTV, 304, 24); koinobimu *kuchani*, rodiaci, blixnji, znanci, jali podloxnici bili (PIO, I, 1, 13).

7.4 Sekundarni samoglasnici

Sekundarni se samoglasnici pojavljuju na početku riječi kao proteza, u sredini kao epenteza ili na kraju riječi kao paragoga:

ø/i: – samoglasnik *i* dodan je u riječi *fazian*: K-tom *Fazian*, tako zvana ptica (FM, 19, 13), vjerojatno prema grčkome i latinskome uzoru (njem. *Fasan* < lat. *phasianus* < grč. *phasianós*);

– sekundarno se *i* pojavljuje i u imenici *rucfinik* (PD, 62, 21); *stotlinik* (OTV, 530, 4, 14); *stotnikovo* (OTV, 530, 9); *Stotlinik* (JRKN, 59, 8);

– samoglasnik *i* pojavljuje se između prefiksa i korijenskoga morfema u oblicima *iziodenje* (RK, 173, 22); *iziode* (OTV, 20, 31; 117, 16); kao analogija prema oblicima *izichi*

²³³ U rečenici: Faliti *tugj* grih (NK, 12, 8).

(OTV, 213, 10; PIO, I, 48, 31), *obići*.²³⁴ Pavić rabi i primjere bez ove analogije u kojima je zabilježen suglasnik *h*: *izhodimo* (NK, 27, 12); *izhodi* (FM, 11, 12; TDD, 4, 29); *izhode* (PD, 225, 15); *izhod* (FM, 52, 24); *izhodak* (PIO, I, 48, 15); *Jzhoda* (RK, 157, 17); *neizhodi* (RK, 52, 6);

– epenteza u obliku samoglasnika *o* pojavljuje se i u sljedećim riječima: *ovakove* (TDD, 7, 27); *takova* (JRNK, 115, 20; EIE, 1764, 317, 19; 1808, 258, 2); *takovo* (EIE, 1764, 311, 15; 1808, 253, 4); *kakovo* (PD, 89, 25);

– zamjenica *to* ponekad je zabilježena protetskim *o* na početku riječi: I *k-otomu*²³⁵ za dugo xiviti (FM, 7, 3); I *k-otomu* cvitak od ruxice (FM, 15, 24); I *k otomu* josfer lukavoga (FM, 34, 15); Jofs *k-otomu* ifti porlukovi (FM, 42, 22); Ifpovidam, *k-otomu* (RK, 4, 1); *Kotomu* Sveti Oci (RK, 161, 14); *K-otomuje* koriftno (KNIT, 96, 1); i *k -otomu* fve (JRNK, 101,); Josf *k-otomn* naucfime (JRNK, 161, 20); I *k-otome* zemlju (NGD, 132, 8);

– protetsko *o* pojavljuje se i u primjerima: *otajno* (OTV, 479, 11; PIO, I, 121, 8); *otajnim* (PIO, I, 5, 18); *ottajnim* (PIO, II, 5, 1).

7.5 Gubljenje samoglasničko-suglasničkih skupina

-ha-: gubljenjem suglasnika *h*²³⁶ u riječi *Abraham* dolazi do stapanja dvaju samoglasnika te *Abraam* postaje *Abram* (KNIT, 379, 23); *s-Abramom* (EIE, 1764, 59, 21; 1808, 50, 7); *Abramova*²³⁷ (KNIT, 379, 23; EIE, 1764, 252, 6/7; 1808, 6);

-ja-: *Nepokanje* na csas od fmerti za Grihæ (NK, 11, 22);

-je-: *najpri* (TDD, 5, 1/2; NGD, 13, 10; NK, 36, 24; PIO, I, 17, 1; FM, 44, 24; RK, 8, 6).

²³⁴ Maretić (1910: 150).

²³⁵ Pavić zamjenicu *to* u dativu bilježi i bez protetskog *o*: *k-tomu* (PIO, I, 102, 30); *K-tom* (FM, 19, 13).

²³⁶ Utjecaj slavonskoga dijalekta vidljiv je u ovome primjeru budući da „Govori slavonskoga dijalekta ne poznaju glasa *h* kao i većina štokavskih govora.“ Kolenić (1997: 107).

²³⁷ Pavić bilježi glas *h* u primjeru: *Abrahamovo* (RK, 66, 12).

7.6 Suglasničke alternacije

c/t: – Mucsen pod *Pontiom*²³⁸ Pilatom (JRNK, 13, 4; 25, 14);

– uzor preuzimanja je latinski jezik *Pontius*, te se iz izvora prenosi suglasnik *t*, što potvrđuju Vrančić: *Pōtiem* pilatom (lat. *Pontio pilato*) (DIC, 125) i Della Bella, *Pontiom* Pilátom (DIZ, 37);

č/t: – famo *polovitno* (PIO, I, 18, 13, 31, 36);

č/t: – u Pavića je zabilježena imenica *fvitnjak* (PIO, I, 6, 3), *s-fvitnjaci* (OTV, 377, 10; EIE, 1764, 232, 8); *s-svitnjaci* (EIE, 1808, 188, 12) prema južnim uzorima: Kašić, *Svitgnak* (HTR, 326); Della Bella, *fvjetgnák, fvjetgnáka* (DIZ, 46); dok sjeverni uzori u ovoj riječi bilježe suglasnik *ć*: Habelić, *Szvechnyak* (RS); Belostenec, *Szvechnyak* (GAZ I, 221);

– u Vrančića je lat. *Candellabrum* = *Szvichnyak* (DIC, 16) u značenju *svijećnjak*, a lat. *Facula* = *Szvitnyak* (DIC, 35) u značenju *baklja*;

– zabilježen je i primjer *obogatujuchi* (EIE, 1764, 67, 8/9; 1808, 56, 15);

lj/nj: – s - *Rimnjani* (RK, 120, 9/10; 122, 18); *Rimnjane* (RK, 122, 20); *Rimnjanah* (RK, 119, 5); *Rimnjana* (NGD, 207, 11); k- *Rimnjanom* (EIE, 1764, 1808, 1, 4; NGD, 123, 20);

m/n: – u slavonskih su pisaca običniji oblici *pantite* (PIO, I, 17, 21); *zapanti* (NK, 40, 16; PD, 92, 3); *zapantiti* (JRNK, 165, 13; PIO, I, 49, 6; 90, 21); *Zapantite* (PIO, I, 91, 19); *upanti* (NK, 143, 3) od oblika *pamtiti* i *zapamtiti*;²³⁹

– Della Bella bilježi *uzpantim* (DIZ, 23); a Tadijanović uz *panti* (SPM, Ubavistenye, 2); rabi i *zapamtisch, zapamti* (SPM, Ubavistenye, 11);

s/š: – grecizam *Aposftol* (KNIT, 298, 9) (< grč. *apóstolos*) Pavić bilježi promjenom suglasnika *s* u *š*: *Aposftoli* (NK, 2, 24; RK, 60, 11; KNIT, 168, 21; PIO, II, 5, 17; NGD, 8, 19); *Aposftola* (EIE, 1764, 1, 3); *Aposhtola* (EIE, 1808, 1, 3/4); *Aposftolah* (PD, 191, 5); *Aposftolah* (RK, 119, 3);

– i u pridjeva je zabilježena ova promjena: *Aposftolsko* (JRNK, 11, 6); *Aposftolska* (NK, 41, 16); *Aposstolskoj* (PD, 31, 13);

²³⁸ Zabilježen je i oblik bez navedene alternacije: Mucsen pod *Ponciom* Pilatom (NK, 3, 7; RK, 2, 11/12).

²³⁹ Maretić (1910: 155).

– *s* u južnih uzora pred suglasnikom ostaje nepromijenjeno, a u sjevernih prelazi u *š*: Habelić, *Apoftol* (RS); Della Bella: *Apòfto* (DIZ, 89); Belostenec, *Apoftol* (GAZ I, 113); kao i u Tadijanovića: *Apoftoli* (SPM, 4);

– alternacija *s/š* zabilježena je i u grecizmu *hisfториica* (TDD, 4, 19); *hisfториice* (TDD, 6, 20) i u latinizmima *hosftiu* (NK, 79, 3); *hosftie* (JRNK, 55, 5); *Sakrisftan*²⁴⁰ (TDD, 7, 9);

s/z: – *uzlovah* (TDD, 8, 32); *uzlova* (NGD, 101, 8, 9); *Angeozkog* (PIO, I, 5, 35); *Iztoka* (KNIT, 60, 2);

t/c: – II. *Marca S. Gergur* (RK, 129, 18);

t/ć: – *krechanje* (FM, 41, 22); *srichan* (NK, 123, 22); *srichnu* (OTV, 291, 23); *frichnu* (RK, 82, 9); *srichnofiti* (TDD, 14, 3); *Nesrichna* (OTV, 7, 11); *nesrichno* (OTV, 7, 28); *srichnog* (OTV, 449, 17); *srichno* (NK, 98, 23; RK, 39, 22); *frichno* (OTV, 22, 15; PIO, I, 70, 11); *frichnifu* (PIO, I, 103, 24);

v/b: – *oblaft* (Kakogod dakle Petru kako naihtarjemu fucu ovdi davaše *oblaft*, da po Sacramentu Svetoga Kersštenja i Svete Ispovidi mache grifsnicske odrifšuje, takomu dana bi *oblaft*, da ifte grissnike od pokore vrimenite izvan Sacramenta odrifšiti moxe) (TDD, 9, 1, 2); proslaviše Boga, kojie dao takvu *oblaft* ljudma (KNIT, 303, 10);

v/u: – *fuache* prokleštva fverhu tebe dochi (KNIT, 6, 14); *Paulimir* (NGD, 151, 8); Petru i *Paulu* (PD, 85, 3/4); jerboje *fuit* ù Nedilju ftvoren (KNIT, 7, 5);

v/lj: – Pavić ovu alternaciju nedosljedno bilježi: *cerljeno*²⁴¹ (FM, 11, 13); *cerljenu* (RK, 27, 22); *cerljenom* (EIE, 1764, 238, 6; 1808, 192, 26); *cervenog* (FM, 12, 25; 35, 2); *cervenoga* (FM, 12, 26); *cerven* (PIO, I, 50, 2); *cervenomu* (PIP, 277, 25);

z/s: – riječi stranoga podrijetla Pavić bilježi alternacijom *z/s*: *Dionysfio* (RK, 122, 20); *Eufebia* (RK, 120, 11); *Cefari* (NGD, 207, 12); *Cefara* (EIE, 1764, 10, 3); *Cesara* (EIE, 1808, 8, 18/19); *Cefaru*; *Cefarovo* (PIO, I, 27, 16); *Asii* (PD, 249, 8); *Mesopotamiu* (OTV, 63, 14); *Mespotamiae* (OTV, 68, 14); *Sufanna* (PIO, I, 48, 10); *Farisæu*²⁴² (PIO, I, 6, 20); ali i riječi: *s-fusama* (PIO, I, 71, 23);

²⁴⁰ Habelić, *Sakrestia* (RS); Belostenec, *Sekrestan*; *sekrestanka* (GAZ I, 1071/1072).

²⁴¹ Vrančić: *Csarlyen* (DIC, 91); Kašić: *Carglien*, *Carglieniti* (HTR, 268); Habelić, *Cherlyen*, *Cherlyenim* (RS); Belostenec, *Cherlyen*, (D.) *czarlyen* (GAZ I, 1063); Tadijanović: *Czerljeno* (SPM, 13).

²⁴² Pavić bilježi i oblike: *Farizeu* (OTV, 536, 29/30); *Farizeah* (EIE, 1764, 232, 7; 1808, 188, 11); *Farizeom* (KNIT, 398, 13).

– riječ *Ambrofia* (PIO, I, 71, 22; OTV, 27, 7); *Ambrofie* (PIO, II, 91, 3); *Ambrofiu* (OTV, 270, 16) zabilježena je i alternacijom z/ž: S. *Ambroxia* (PIO, I, 71, 9); S. *Ambroxie* (KNIT, 382, 29);

z/ž: – *Ixak* (KNIT, 379, 24); *Ixaka* (KNIT, 379, 24); *Ixakom* (EIE, 1764, 59, 22; 1808, 50, 8); *Ixaii* (OTV, 346, 11); *Ixaiu* (OTV, 346, 15); *Ixaia* (EIE, 1764, 3, 23; 1808, 3, 18); *Ixaiaē* (EIE, 1764, 60, 8); *Ixaie* (EIE, 1808, 50, 16);

ž/š: – S. *Krifš* (PIO, I, 50, 23);

ž/z – *Bozanſtvena* (PIO, I, 6, 11); *ulazenja* (OTV, 593, 9/10; 594, 7); *zgrozenje* (OTV, 596, 4).

7.7 Gubljenje suglasnika

j/Ø: – u imperativu glagola *bdjeti* u 2. licu množine suglasnik *j* nije zabilježen: *Bdite!* *Bdite!* (RK, 15, 15);

k/Ø: – unutar suglasničke skupine *ht* suglasnik *h* prelazi u *k*, a u sljedećemu se primjeru gubi: Ak *uztie* kogod troſlak dati (NGD, 118, 15);

l/Ø: – imenicu *oltar* Pavić bilježi bez suglasnika *l*: *ottaru* Goſpinomu ovdi poſtaavljenomu (TDD, 3, 6); kod ovoga *Ottara* (TDD, 9, 17); kod *Ottara* (TDD, 10, 14); Jeſte Sacramenat ſvetoga *Ottara* (NK, 5, 15); fvojeg *Ottara* (OTV, 150, 24); Daſe Dica narede kod *Otara* (NK, 15, 5; KNIT, 221, 2; JRNK, 59, 14); megju Cerqvom i *Otarom* (KNIT, 398, 22); vino na *Otaru* (JRNK, 54, 8); priſtupi k-*Otaru* (PD, 105, 7); Na *Otaru* poſtavito (PD, 31, 10);

– riječ je u rječničkoj građi zabilježena bez gubitka suglasnika *l*: Vrančić, *Oltar* (DIC, 6); Kaſić, *Oltár* (HTR, 300); Habdelić, *Oltar* (RS); Belostenec, *Oltár* (GAZ I, 72); Tadijanović, *Oltar* (SPM, 30);

– glagol *svijetliti* zabilježen je ovom alternacijom: i nekaim ſvitloſt vikovicsnja *ſviti*, Amen (NK, 19, 2); ſvuda *ſviti* (RK, 122, 16); da *ſviti* obdan (OTV, 2, 12); da *ſvite* obnoch (OTV, 2, 16); i ſvitloſt vicsnja *ſvitila* njoj (RK, 66, 14); Goſpodine, dobroſtiv *proſviti* (PD, 192, 12); Nam *proſviti* ti pameti (JRNK, 152, 4); kano iſto ſunce *ſviticheſe* na vike (PIO, I, 18, 35);

š/Ø: – i to oprosštenje pocšimavšši od *jucseranje* Vecsernje (TDD, 8, 23); Kruh naš *fvagdanji* dajnamga danas (NK, 9, 11); ù kojoi *fvagdanji* plamen gori (PIO, I, 91, 30);

– u riječi su zabilježene glasovne promjene jednačenja po zvučnosti i jotacije: *svak* + *dan* + *ji* = *svagdanji*, a takav oblik potvrđuju Vrančić, *βvagdanyni* (DIC, 127) i Kašić, *Svakdagni* (HTR, 325), dok Belostenec bilježi dvojako: *Vfzagdasnyi*, (D.) *fzvakdanyi*, *vfzagdaβnya* (GAZ I, 1017);

t/Ø: – niko²⁴³ (NK, 24, 15; 34, 12; KNIT, 166, 3; PIO, II, 74, 11; EIE, 1764, 244, 8; JRNK, 91, 14); *fvak* (PIO, II, 90, 2; NGD, 4, 5); *kobi*²⁴⁴ (RK, 84, 12); *koti*²⁴⁵ (OTV, 9, 11); *kogod* (PIO, I, 50, 8; NGD, 118, 15);

v/Ø: – csuju *zuk* zvonah (TDD, 11, 28); *zuk* blagosovljenih zvonah (TDD, 11, 29); *s-zukom* svojim rastiruju duhove necšifte (TDD, 12, 13); blagosovljenim *zukom* tkose uzsluxi (TDD, 14, 14); *zuk* trublje (OTV, 123, 6); *zuka* trublje (OTV, 124, 1); *zuktrubljae* (PIO, 50, 6); *Zukje* velik tad izifšao (PD, 2, 1; JRNK, 152, 8); ù uššiu *zucsaffē* (OTV, 123, 7);

– rječnička građa potvrđuje: Vrančić, *Zuuk* (DIC, 107); Kašić, *Zuk* (HTR, 346); Della Bella: *Žvék* (DIZ, 732);

– *zdralju* (FM, 23, 23); *brisku*²⁴⁶ (FM, 25, 17); *drusfto* (TDD, 10, 31); *ovakoj* (KNIT, 301, 1); *ovaka* (PD, 222, 2/3); S. Mihoila (EIE, 1764, 399, 15; 1808, 326, 1);

ž/Ø: – *Varadin* (PIO, I, 70, 8); *Varadinskom* (NGD, 44, 15).

7.8 Sekundarni suglasnici i samoglasničko-suglasničke skupine

Sekundarni se suglasnici pojavljuju na početku riječi kao proteza, u sredini kao epenteza ili na kraju riječi kao paragoga:

ø/d: – *razdrifsi* (EIE, 1764, 61, 11); *razdrishi* (EIE, 1808, 14);

²⁴³ Pavić biježi i oblik *nitko*: *nitkose* nebi mogao za grih pokarati (TDD, 4, 5); *nitkoje* nemoxe uštegnuti (OTV, 534, 13); u koj josh *nitko* (EIE, 1808, 197, 17); *nitkomu* nemogašše (KNIT, 299, 24); *nitko* neche mochi (PIO, I, 55, 20).

²⁴⁴ Pavić bilježi i oblike: *tko* (NK, 37, 4; PIO, I, 5, 34; KNIT, 299, 25; JRNK, 50, 8); *Tkonasje* (NK, 26, 10; 28, 3), *Tkoje* (NK, 26, 18; 28, 17; PIO, I, 5, 34); *itko* (NK, 79, 7); *Tkoche* (PIP, 194, 7); *Tkofi* ti (PIO, I, 55, 14).

²⁴⁵ U rečenici: *koti* očlitova daš goo (OTV, 9, 11).

²⁴⁶ Tadijanović: *Breska* (SPM, 15; 16).

ø/j: – od *dracsja* (EIE, 1764, 301, 14; 1808, 245, 1);

ø/k: – *polak* (TDD, 7, 15; OTV, 493, 8; KNIT, 144, 14; NGD, 42, 21; EIE, 1764, 218, 13; 1808, 177, 8); *ondak* (TDD, 11, 9);

ø/l: – *vertla* (OTV, 6, 15); u *vertlu* (FM, 33, 16); ù *vertlu* (RK, 14, 18; EIE, 1764, 244, 8; 1808, 197, 17); *Bulgarskimfe* imenom nazvalle (NGD, 11, 13);

ø/n: – *miľoftivno* (TDD, 10, 7; RK, 84, 10; JRNK, 163, 16); *miľoftivna* (JRNK, 132, 8); *Miľoftivne* (PD, 222, 16); *skrovitnoſti* (RK, 87, 8); *gluvno*²⁴⁷ (EIE, 1764, 146, 1; 1808, 119, 24/25);

– u složenicama tvorenima od glagola *ići* pojavljuje se eufoničko *n*, u tvorbi prefiksom *u-* (< *vñn*): onaiche *unichi* ù Kraljeſtvo Nebesko (NK, 12, 19); nechete *unichi* ù kraljeſtvo Nebesko (JRNK, 128, 7); ù Grad Jeruſolim hotio *unichi* (KNIT, 144, 26); ù Kraljeſtvo Nebesko *unichi* (PIO, II, 4, 14); ù ovaj Raj zemaljski *unichi* (PIO, II, 112, 11); nemoxe *unich* ù glavu (RK, 96, 15); *unich* mogu (NK, 123, 6); i *unigje* ù Kapelicu (TDD, 7, 7); koi ù Cerkvu *unigje* (TDD, 8, 21); pod krov njegov *unigje* (OTV, 530, 18); u koju kuchu *unigje* (PIO, I, 91, 7); U Gragjane *unigje* vefelje (NGD, 42, 8); ù ſkupsſtinu S. cerkvæ *unifſli* (PIO, II, 90, 5); *unichi* nemariſs (PD, 106, 14); ù (...) kraljeſtvo *uniffao* (KNIT, 383, 23); à ona *uniffavſſi* (OTV, 374, 28);

– u tvorbi prefiksom *s-* (< *sñn*) složenice tvorene od glagola *ići* bilježe se eufoničkim *n*: *ſnigje* (OTV, 186, 4/5); *ſnilazi* (PIO, II, 69, 33; 70, 1); *ſniſsao* (NK, 29, 8); *ſnigje* (EIE, 1764, 245, 7; 1808, 198, 13); *ſnilazaſe* (EIE, 1764, 313, 11); *ſnilazaſſe* (EIE, 1764, 313, 16); *ſnilaſashe* (EIE, 1808, 254, 18, 23); *ſnilazenju* (PD, 149, 6); ali i bez njega: *ſiſsao* (PD, 2, 2); *ſigje* (NGD, 101, 3; PD, 2, 7); *ſilazechi* (OTV, 690, 28);

ø/r: – prijedlog se *brez* (NK, 17, 5; 24, 15; TDD, 1, 6; FM, 13, 20; RK, 85, 10; PIP, 289, 7) pojavljuje po analogiji na stariji oblik *prez*;

– u prefiksaloj je službi također bilježeno *brez*: *brezpametni*²⁴⁸ (OTV, 632, 10); *brezposleni* (PIO, I, 103, 6);

ø/s: – koisu *odnesli* (EIE, 1764, 436, 11; 1808, 355, 22);

²⁴⁷ U rečenici: u *gluvno* doba nochi (EIE, 1764, 146, 1; 1808, 119, 24/25).

²⁴⁸ Vrančić, Kašić i Habelić bilježe stariji oblik *prez*: *Prez-pametani* (DIC, 27); *Prezpametani* (HTR, 311); *Prezpameten*, *na*, *no* (RS).

ø/t: – Spavat valja kadfe mracsnoft *ftifsta* (FM, 9, 8);

Sekundarne samoglasničko-suglasničke skupine pojavljuju se u sredini i na kraju riječi:

ø/er: – *fstogoder* (FM, 53, 17);

ø/ir: – *Kakogodir* (NGD, 44, 18); *kolikogodir* (KNIT, 219, 4); *kolikogodirbo* (KNIT, 219, 5); *koigodir* (KNIT, 219, 7; EIE, 1764, 401, 1/2); *Kojigodir* (EIE, 1808, 327, 5); *kojagodir* (EIE, 1764, 3, 4; 1808, 2, 24); *gdigodir*²⁴⁹ (EIE, 1764, 65, 20; 1808, 55, 8/9);

ø/iz (jz): – *oviziu* (OTV, 97, 19; TDD, 13, 24; NK, 40, 27; 44, 17; PIO, II, 90, 11; RK, 117, 12); *ovizih* (EIE, 1764, 54, 11; 1808, 45, 25); *onizi* (JRNK, 133, 19); *oniziu* (NK, 79, 8; RK, 53, 16; RK, 30, 12/13; RK, 31, 17); *onizima* (OTV, 105, 19); *koiziu* (NK, 27, 11); *koiziufe* (RK, 158, 13); *Koiziufe* (RK, 128, 14); *njojzi* (JRNK, 140, 9; PD, 185, 13); *njiozi*²⁵⁰ (OTV, 182, 16/17);

ø/ka: – *ovdika* (RK, 23, 19; 19, 5; NGD, 118, 7); *ondika* (NGD, 131, 13; 208, 10); *gorika* (KNIT, 96, 24; NGD, 132, 2; PD, 30, 10; 134, 15); *vanka* (EIE, 1764, 438, 5; 1808, 357, 7);

ø/no: – *gdino* (RK, 19, 3; 133, 16; PIO, II, 110, 11; NGD, 11, 12); *gdinosi* (PD, 249, 8); *koino* (RK, 135, 9; 167, 12; KNIT, 364, 23; JRNK, 167, 24; PIO, I, 69, 18; OTV, 621, 13); *koinofam* (PIO, I, 1, 20); *koinoje* (KNIT, 96, 7; PIO, I, 49, 34); *koinofeje* (PIO, I, 70, 33); *koinose* (PIO, I, 1, 11); *koinoga* (PD, 32, 11; NGD, 208, 6); *kojanoje* (JRNK, 112, 9; 137, 2; NGD, 101, 20); *kojeno* (RK, 129, 5; PIO, II, 5, 14; PD, 32, 3; FM, 39, 5); *Kojenose* (JRNK, 167, 10); *koinofu* (RK, 135, 21; 85, 2; KNIT, 96, 12); *koinosu* (OTV, 499, 5; JRNK, 167, 13); *Kojanosu* (JRNK, 168, 3); *kojemuno* (RK, 133, 6); *kojemunosu* (RK, 2, 7); *kadno* (NGD, 13, 8; NGD, 160, 6; PD, 23, 2); *kadano* (RK, 134, 10; 156, 22; PD, 22, 16); *kojegano* (PD, 23, 8); *kogano* (RK, 160, 19; KNIT, 6, 23); *koganoje* (PD, 22, 10); *koganoste* (PD, 112, 1); *koima* (OTV, 125, 6); *koimano* (RK, 85, 22); *koimanofe* (JRNK, 11, 1/2); *fftonofe* (RK, 97, 17; 117, 12); *sftonoche* (KNIT, 6, 24);

ø/oj: –: *drugojacsie*²⁵¹ (NK, 37, 22; PIO, I, 18, 20; 48, 20); *drugojacsie* (OTV, 507, 23; JRNK, 63, 5); *drugojacsiebo* (NK, 38, 3); *drugojacsia* (PIO, I, 91, 6); *fvakojake* (OTV, 7, 30); *fvakojakima* (OTV, 261, 13/14; 385, 25); *fvakojaki* (OTV, 404, 16; 597, 21); *fvakojakog* (OTV,

²⁴⁹ Tadijanović: *gdigodir* (SPM, PRIDGOVOR, 3).

²⁵⁰ Vjerojatno je tiskarska greška i treba pisati *njoizi*.

²⁵¹ Tadijanović: *drugojacsje* (SPM, Ubavistenye, 2); *Drugojacsje* (SPM, 90).

2, 26); *fvakojako* (OTV, 38, 21; FM, 27, 20); *svakojaka* (NGD, 45, 22); *fvakojakom* (OTV, 2, 7/8; NGD, 208, 16).

7.9 Slogotvorno *r*

Slogotvorno se *r* u latiničnim tekstovima, za razliku od glagoljičnih,²⁵² bilježilo kao uz popratno *a* ili uz popratno *e*. U južnoj²⁵³ se zoni slogotvorno *r* pretežno bilježilo grafijom *ar*, a u sjevernoj zoni grafijom *er*. Premda su slavonski franjevci slogotvorno *r* većinom bilježili grafijom *er*, često su, slijedeći južne uzore, bilježili i *ar*.

U Pavića je dominantno popratno *e*, što potvrđuju brojni primjeri:

-*er*-: *derxim* (TDD, 2, 29); *derxi* (NK, 8, 16); *zaderxati* (FM, 7, 9); *derxao* (RK, 122, 19/20); *zaderxe* (NGD, 4, 11); *pervo* (TDD, 3, 4; FM, 28, 17); *perve* (NK, 2, 6); *najpervo* (RK, 123, 19); *ftopervo* (PIO, I, 19, 1); *tverdo* (NK, 2, 17; JRNK, 11, 21; PD, 86, 24); *tverdini* (TDD, 3, 8); *tverdina* (FM, 28, 17); *potverditi* (EIE, 1764, 3, 15/16, 1808, 3, 10/11); *Cerkvena* (TDD, 3, 13); *raferdi* (TDD, 3, 32); *neraserdi* (PIP, 3, 12); *izverfsenje* (TDD, 4, 9); *terpljenja* (TDD, 4, 11); *terpiti* (TDD, 8, 12); *germlje* (TDD, 12, 6; PIP, 162, 21); *germljavinu* (TDD, 13, 17/18); *zagermilo* (NGD, 43, 17); *zagerlim* (PD, 62, 17); *gerlo* (EIE, 1764, 401, 9; 1808, 327, 13); *Uskers* (TDD, 13, 19; NK, 8, 6); *Isukerft* (NK, 3, 4; 8, 16); *Hervatske* (NGD, 131, 3); *fversfenoft* (NK, 3, 28; JRNK, 113, 10); *Kersftenje* (NK, 4, 22); *Kerft*²⁵⁴ (EIE, 1764, 250, 18); *Kerst* (EIE, 1808, 202, 26); *kerv* (OTV, 5, 22; PIP, 13, 3); *vert* (RK, 33, 22); *iskernjega* (NK, 7, 24/25; PIO, I, 6, 21/22); *Iskernjega* (NK, 11, 4); *Ottverdnutje* (NK, 11, 20); *verlo* (NK, 12, 1; RK, 82, 18; PIO, I, 17, 18; EIE, 1764, 247, 4; 1808, 200, 2; PIP, 205, 16); *terkalifsta* (EIE, 1764, 249, 2); *terkalishta* (EIE, 1808, 201, 18); *mertve* (TDD, 11, 15); *mertvih* (NK, 3, 9); *fmert* (RK, 88, 13); *smert* (NK, 27, 25); *umerti* (OTV, 5, 2; NK, 11, 11; 16, 21; 17, 7; 22, 1); *neumerla* (JRNK, 40, 20/21); *hergjavo* (FM, 9, 23); *fveferdno* (PIO, II, 77, 18); *usterpljiv* (RK, 83, 8/9); *cerljeno* (FM, 11, 13); *cervenog* (FM, 35, 2); *Cerno* (FM, 14, 15); *cerni* (FM, 41, 12); *cernilu* (PIO, I, 91, 33);

²⁵² Damjanović (2008: 64): „Pišući o *slogotvornom r* u Petrisovu zborniku Eduard Hercigonja je ustvrdio da premda još ne poznajemo jezik i ortografiju svih rukopisa do kraja XV. stoljeća „iz dosadašnjih fragmentarnih tekstoloških istraživanja može se ipak zaključiti da je u tim spisima kao i u PZ-u, općenito uzevši, izvanredno dosljedno provedena grafija *r* bez sekundarnog vokala.“ Njegovu tvrdnju osnažuju i rezultati do kojih je došla Dragica Malić istražujući jezik *Pariškoga kodeksa*, podaci iz *Blagdanara* popa Andrije iz Novoga koje je ponudio Josip Vrana, podaci iz *Vinodolskoga zbornika* koje je objavila Ivana Mulc i rezultati do kojih sam došao istražujući jezik *Koluničeva zbornika*.“

²⁵³ Despot (2005: 88).

²⁵⁴ U značenju *Krist*: da ova terpi *Kerft*, i tako da unigje ù Slavu fvoju (EIE, 1764, 250, 19).

kervca (FM, 14, 25); *kerv* (NK, 5, 16); *zerna* (FM, 14, 26); *oderveni* (FM, 18, 21); *gerlica* (FM, 19, 11; PIP, 170, 4); *berzo* (FM, 26, 23; JRNK, 165, 8; EIE, 1764, 245, 20; 1808, 198, 25; PIP, 289, 8); *tert* (FM, 31, 7); *ottertiche* (OTV, 691, 4); *Metvice-vertne* (FM, 33, 2); *dertanje* (FM, 33, 20); *z-dertanjem* (PIP, 3, 11); *fmervenje* (PD, 249, 3); *perfa* (FM, 37, 14); *fmervita* (FM, 38, 6); *famervi* (FM, 40, 8); *cervi* (FM, 40, 7); *Verba* (FM, 40, 6); *Gergur* (RK, 129, 18); *Tvertko* (NGD, 206, 22).

Rjeđi su u Pavića primjeri zabilježeni uz popratno *a*. U dvojakim su oblicima zabilježene riječi: *tarpezom*²⁵⁵ (NK, 22, 9); *tarpeze* (NK, 22, 10); *terpeze* (OTV, 595, 1); *terpezu* (OTV, 597, 24; NK, 98, 1); *terpezom* (FM, 7, 7); *Karftjanah*²⁵⁶ (PD, 131, 21); *Kerftiana* (NK, 18, 26; PIO, I, 18, 8).

Riječ *drvo* zabilježena je uz popratno *a* i uz popratno *e* u istome djelu, u razmaku od samo nekoliko redaka: Na *dervu* fvetoga krixia (NK, 20, 24); Kako je on na *darvu* Krixaza nas umro? (NK, 20, 27). U ostalim je primjerima riječ *dervo*²⁵⁷ (PIO, I, 102, 27/28; EIE, 1764, 248, 10; 1808, 201, 2) zabilježena uz popratno *e*: *derva* (OTV, 149, 11); *dervu* (OTV, 5, 20); *s-derveta* (EIE, 1764, 252, 16; 1808, 204, 16); *derveta* (OTV, 137, 14); *dervaca* (OTV, 304, 18/19).

7.10 Suglasnik *h*

Nedosljednost u bilježenju suglasnika *h* osobina je jezičnog izričaja starih slavonskih pisaca, pa tako i u Pavića nailazimo na raznovrsnost u (ne)bilježenju ovoga suglasnika.

Tadijanović u svojoj gramatici *Svašta po malo iliti kratko složenje imena i riči u ilirski i njemački jezik* u dijelu nalovljenom *Ubavistenye* opisuje *slovvo h*: „Gdigodirfe naoddi, ondi valja dafe i cfuje glas nyegov“ (SPM, Ubavistenye, 4),²⁵⁸ a bilježi ga u brojnim primjerima: *Prah* (SPM, 5, 51); *Muha* (SPM, 23); *Buha* (SPM, 23); *Terbuh* (SPM, 26); *Kruh* (SPM, 31); *Strah* (SPM, 34); *Snah* (SPM, 36); *Halyna* (SPM, 36); *Hartia* (SPM, 40).

²⁵⁵ Della Bella: *tarpezu* (DIZ, 39).

²⁵⁶ Kašić: *Karftyànin, Karftyàni* (ILI, 30).

²⁵⁷ Vrančić: *Drivò*; (DIC, 55); Kašić, *Drivo* (HTR, 274); Habelić: *Dervo, Drevo* (RS); Della Bella: *Sa drjevom* (DIZ, 4); *drjevom* (DIZ, 42); *Dàrvo, dārva* (DIZ, 432); Belostenec, *Drevo*, (D.) *Darvo* (GAZ I, 739); Tadijanović: *Dervo* (SPM, 15, 43).

²⁵⁸ *Ubavistenye* u Tadijanovićevoj gramatici pripada nepaginiranim stranicama koje su u ovome radu označene brojevima od 1 do 18 zbog lakšega snalaženja u samoj gramatici.

„Nijedan slav. pisac ne upotrebljava slovo *h* pravilno. To je dokaz, da ga nijesu ni izgovarali; što su ga ipak pisali, to će biti ugledavaće u dalmatinske i u bosanske pisce.“²⁵⁹

7.10.1 Izostavljanje suglasnika *h*

a) na početku riječi:

– *ajdemo* (TDD, 5, 1; 8, 27); *Ajde* (RK, 85, 5), *ranitelj* (NK, 28, 18; PIO, II, 113, 24); *oche* (OTV, 351, 13; NK, 35, 12; 39, 8; KNIT, 301, 1; JRNK, 166, 5; NGD, 8, 1; PD, 144, 10; EIE, 1764, 2, 5; 60, 14; 1808, 50, 22; PIO, I, 49, 7); *Ocheli* (JRNK, 40, 4); *Ochelife* (NK, 30, 7); *Ochemoli* (JRNK, 41, 13); *Ochetelimu* (PIO, II, 90, 14); *ochemo* (PIO, I, 71, 27); *ochu* (NK, 16, 21; KNIT, 94, 19; PIO, II, 90, 2); *ochefs* (FM, 38, 17; NGD, 160, 18); *ochefsli* (RK, 85, 2); *otiuchi* (EIE, 1764, 313, 7/8; 1808, 254, 15); *ladno* (OTV, 537, 12; FM, 12, 16); *ladom* (OTV, 404, 16); *ladnu* (FM, 18, 18); *ladne* (OTV, 403, 2); *ladi* (FM, 27, 16); *Ren* (FM, 33, 24); *aracs* (NGD, 178, 13); *atora*²⁶⁰ (OTV, 7, 21); *romi* (EIE, 1764, 4, 13; 1808, 4, 4); *romu* (EIE, 1764, 401, 18; 1808, 327, 21); *rome* (KNIT, 224, 19); *romih* (PD, 171, 11).

b) u sredini riječi:

– *oladila* (TDD, 7, 29); *usanutog*²⁶¹ (OTV, 430, 5); *nadanuta* (OTV, 180, 25); *odanu* (OTV, 21, 9); *izlapile* (OTV, 126, 9); *izlapila* (JRNK, 166, 21); *polepnoft* (OTV, 521, 4); *polepni* (PIO, I, 54, 6; II, 110, 11); *polepne* (OTV, 521, 2); *naraniti* (NK, 13, 5); *naranili* (JRNK, 145, 10); *odrani* (OTV, 295, 23); *odranjena* (NGD, 16, 7); *odranila* (NGD, 16, 14); *uiti*²⁶² (OTV, 352, 21); *naodim* (OTV, 498, 16; PIO, II, 113, 6; NGD, 42, 15; PIO, I, 7, 7/8); *naodi* (RK, 170, 3; PIO, I, 17, 26; PD, 30, 9); *naodise* (TDD, 5, 15); *naodife* (KNIT, 398, 9); *Naodife* (RK, 82, 18); *NAodise* (RK, 111, 9); *naode* (PIO, I, 17, 17; PD, 264, 23); *naodefe* (PIO, I, 91, 28); *Izoda*²⁶³ (TDD, 5, 12); *faranitelj* (NK, 42, 8; PIP, 114, 6); *Saranitelj* (JRNK, 22, 15); *Saranitelja* (PIO, I, 7, 7); *saranilo* (NGD, 7, 1); *farani* (NGD, 7, 19; PD, 105, 16; EIE, 1764, 435, 19); *sarani* (EIE, 1808, 355, 10); *faraniti* (JRNK, 146, 4); *faranise* (EIE, 1764, 435, 4; 1808, 354, 24); *faranjenje* (PIP, 114, 20); *dertanje* (OTV, 377, 25; FM, 33, 20); *dertavca* (PIO, I, 7, 9); *mermlau* (KNIT, 94, 11); *posmiivanja* (RK, 27, 11); *podfmiivati* (OTV, 22, 3);

²⁵⁹ Maretić (1910: 152).

²⁶⁰ U značenju *hator* (tur. *hatyr*) – *naklonost, ljubav, volja*. Klaić (1984: 521).

²⁶¹ U rečenici: rad *usanutog* berfsljena (OTV, 430, 5).

²⁶² U rečenici: raditogaga Nabuchodonofor *uiti* (OTV, 352, 21).

²⁶³ U rečenici: ù knjigi *Izoda* (TDD, 5, 12).

podsmiivafse (OTV, 22, 4); *dootke* (NGD, 178, 18); *Muamedom* (NGD, 45, 11); *Muameda* (NGD, 45, 13); *Memed* (NGD, 207, 19); *fanuche* (EIE, 1764, 2, 3/4); *sanuche* (EIE, 1808, 2, 1/2);

– posvojna zamjenica *njihov* u jednini i množini zabilježena je bez suglasnika *h*: *njiov* (OTV, 691, 4; PIP, 2, 22); *njiovoj* (RK, 128, 4; NGD, 159, 16); *njiovu* (NK, 6, 10; TDD, 9, 11; PIO, I, 129, 26; NGD, 132, 20; PD, 191, 7); *njiovo* (NK, 14, 9; 14, 19; OTV, 690, 1; PIP, 166, 1; JRNK, 149, 14); *njiova* (JRNK, 167, 4; PIO, I, 91, 12; NGD, 7, 6; OTV, 692, 2; PIP, 2, 21); *njiovomu* (TDD, naslovnica, 12; OTV, 2, 13; PIO, I, 50, 2); *njiovom* (KNIT, 401, 5); *njiovoga* (TDD, 12, 3; RK, 122, 21; PIO, I, 18, 36); *njiovi* (NK, 19, 6/7; OTV, 492, 23); *njiovi* (OTV, 632, 25; KNIT, 401, 17; NGD, 159, 18); *njiovih* (RK, 30, 16; EIE, 1764, 251, 10; 1808, 203, 12/13); *njiove* (KNIT, 364, 22; NGD, 43, 2; PD, 191, 2; EIE, 1764, 249, 8; 1808, 201, 23/24; OTV, 693, 6; PIP, 158, 1); *Njiovasu* (JRNK, 166, 19); *njiovima* (JRNK, 21, 9; OTV, 28, 4);

– imenica se *grih* bilježi bez suglasnika *h*, ali i suglasnikom *h*, i u nominativu i u kosim padežima:

– *grih*: Sštoje smerti *grih*? (NK, 32, 10); na *grih* (NK, 12, 7);

– *griha*²⁶⁴ i *gria*: da nas Bog od *griha* (...) izbavi (NK, 9, 21); Onnasje ucsinio fuxnje *griha* (NK, 27, 24); uklonitife *griha* i zla (NK, 12, 15); i to dogodse on pravo ne izpovidi od iftoga *gria* (TDD, 3, 22); iliti pokaranje *gria* (TDD, 4, 6); bila prigoda *gria* (TDD, 11, 4); radi mache iftocsne, iliti pervoga *gria* (TDD, 5, 3); brez *gria* (JRNK, 154, 9).

– *grihe* i *grie*: promisljajuch fvoje *grihe* (RK, 16, 11); oprofti fvekolike *grihe* (NK, 42, 9); na csas od fmerti za *Grihae* (NK, 11, 23); fve fvoje *grihe* (KNIT, 262, 10); na miſto Boxjæ *grihe* odriffuje (NK, 5, 24); s-ufti *grihe* ispovidi (NK, 5, 25); i naredbe za *grie* poſtavljene (TDD, 7, 18); za *grie* jesu naregivane (TDD, 7, 28); za *grie* toliko vrimenta terpiti (TDD, 8, 12); za *grie* odriffene imao cfiniti (TDD, 8, 2); upade u opake *grie* (OTV, 180, 11);

²⁶⁴ U genitivu množine imenica *e vrste* gramatički je morfem *-ah*, te je u Pavića čest oblik *griah*: brez *griah* (OTV, 124, 9); odpusštenje *griah* (NK, 32, 6); *Griah* odpusštenje (NK, 3, 14) Od odpusštenja *griah* (NK, 32, 3); od tugji *griah* prid Bogom krivi biti (NK, 12, 14); *Griah*, onibo Csoviku gube posštenje (NK, 10, 21); Od Koliko verfti imade *griah*? (NK, 32, 8); Od ovi Smertni *Griah* (NK, 11, 9); od fviu *griah* opirafe (NK, 5, 4); od fviu *griah* (JRNK, 46, 15); Kolikoje Smertni *Griah*? (NK, 11, 5); oproſtenje fviu moi *griah* dobiti (NK, 17, 1); od tugji *griah* prid bogom krivi biti (NK, 12, 13); Od ovi Smertni *griah* (NK, 11, 9); Odpusštenje *griah* (NK, 31, 9); oproſtenje fviu *griah* (NK, 44, 25); odriffenje moi *griah* (PD, 117, 3/4); Kolikoje *griah* (JRNK, 142, 4).

– *griu*: griffnik po *griu* od Boga odvratio (TDD, 4, 14); zasfotoseje ù *griu* nasladio (TDD, 4, 15);

– *grihom*: s-opakim *grihom* uvriditi (NK, 38, 15); s-malim *grihom* uvriditi (NK, 38, 21); ikakvim *grihom* ù napridak uvriditi (NK, 44, 2/3);

– u 3. licu množine imperfekta zbog izostavljanja suglasnika *h* gramatički je morfem -*au*: i mloga druga csudesa *izilazau* (TDD, 2, 13); Dokle nefagrišife, i po grihu *biau* iftirani (NK, 27, 16); na kojemu *biau* tri loze (TDD, 1, 4); koje pozatvarane *biau* (TDD, 12, 2); i da hartiu, na kojoj pisani *biau* njegovi grifi (TDD, 6, 28); ù skupu na vecseri *biau* (TDD, 13, 10); od njega poslani *biau* k-Josipu (PIO, II, 112, 17); Od dvi ruke *biau* narodi (NGD, 7, 9); na komu *bijau* tri loze (TDD, 3, 12); oko jedanaeste ure dofsli *biau* (KNIT, 94, 8); gdi *biau* Ucfenici skupljeni (KNIT, 166, 8); *Biau* i imena (OTV, 691, 13); pokarani *bijau* za grih smertni (TDD, 5, 23); svi puci *xeljau* csuti (TDD, 2, 15); I uzamšfi *mermlau* protiva Ocu (KNIT, 94, 11); ù tomu *hottiau* veliki csiniti (PIO, II, 5, 13); koimu *hotiau* poslušni biti (PIO, II, 90, 4); koi nedoštoino *primau* tilo Jsusovo (TDD, 5, 22); *moljauboga* korintiani (TDD, 9, 9); *verzause* tamo ovamo (TDD, 10, 28); oko devetoga fata nochi *vrachause* (TDD, 10, 28/29); iz koje *obicsavau* izilaziti (TDD, 10, 29); gdisi vilovnjaci *obicsvau* kupiti (TDD, 12, 10); ssto ù štaromu testamentu *cfinjau* trublje (TDD, 11, 19); kadafe prisanci *jigjau* (RK, 161, 20); koje *sligjau* Isusa (OTV, 621, 27); *kamenovauga* (KNIT, 398, 1); à drugi *fikau* granje od derva (KNIT, 144, 3); Hiljadu hiljadah *služau* njemu (JRNK, 20, 10); *ftajau* prid njime (JRNK, 20, 11); njima takogjer *sluxau* (JRNK, 14, 3); i fvekolike *imadiau* viru (PIO, II, 91, 30); Vladaoci *zvause* Cefari (NGD, 207, 12); Da pogube kralja *naštojau* (NGD, 208, 17); i *govorau* megju fobom (EIE, 1764, 247, 1; 1808, 199, 22); *igjau* oni dan (EIE, 1764, 248, 25; 1808, 201, 16); kadafe *razgovarau* (EIE, 1764, 249, 5/6; 1808, 201, 21); i megju fobom *iziskivau* (EIE, 1764, 249, 6/7; 1808, 201, 22); tako da *nemogau* pogledati (EIE, 1764, 312, 2; 1808, 253, 13); *uštma* fvoima *blagofivau* i fercem fvoim zlo *govorau* (PIP, 114, 13, 14);

c) na kraju riječi:

– *odma* (NK, 29, 15; FM, 41, 21; RK, 87, 18; KNIT, 168, 20; JRNK, 68, 22; PIO, I, 68, 17; OTV, 3, 9); *terbu* (FM, 24, 20; 25, 2; 32, 12); *oftali* (FM, 17, 26; RK, 4, 23; NGD, 45, 21); *ora* (FM, 43, 25); *ofobiti* (KNIT, 7, 19); *našfi* (NGD, 5, 16); *Turski* (NGD, 44, 8); *ftari* (NGD, 207, 11); *gubavi* (EIE, 1764, 316, 2; 1808, 256, 19); *ma*²⁶⁵ (OTV, 186, 7);

²⁶⁵ U rečenici: i ù jedan ma (...) *poštade* (OTV, 186, 9).

– zamjenice su u brojnim primjerima zabilježene bez završnog *h*: izbaviti od *takvi* pokaranja Boxjih (TDD, 5, 31); brez *ikakvi* ljudih (PIO, I, 1, 12); tko imade moje zapovidi, i obsluxuje *nji* (NK, 7, 7); à mi *nji* slavimo (NK, 31, 23); i *nji* zazivamo da za nas mole (NK, 32, 1); jedan od *nji* (KNIT, 299, 3); I *nji* jeft fedam (NK, 13, 22); *Nji* jeft csetiri (NK, 14, 4); premako nas od *nji* (TDD, 5, 29); od *nji* kripoft izhodi (FM, 11, 12); *Nji* jiduchi vina ti nexali (FM, 20, 11); Slabi valja dafe *nji* oftave (FM, 28, 16); kripofti od *nji* izlaze, i na *njise* vrachaju (JRNK, 133, 11); zatochu ja *nji* (PIO, II, 90, 9); *Nji* popufti pervašnja sloboda (NGD, 43, 4); Nike od *nji* kamenjem pobiffe (NGD, 8, 9); jali *nji* varao; ili *nji* uvridio (PD, 88, 5); da pet hiljadah ljudi od *nji* naftilose biffe (EIE, 1764, 499, 16; 1808, 433, 14); i Bog kod *nji* pribivajuchi (OTV, 691, 4); saterchefs *nji* (PIP, 3, 7); oprosštenje fviu *moi* griah dobiti (NK, 17, 1); Napuni Serca *tvoi* virni (NK, 15, 22); Boxe koi Serca *tvoi* Virni (NK, 15, 24); zapusštenje *tvoji* milofti (RK, 62, 5); Dobivamo odpusštenje *nafsi* griah (NK, 32, 6); oglafsenje *vaffi* novo posveчени zvonah (TDD, 3, 7);

– zamjenica *svi* u kosim je padežima zabilježena bez suglasnika *h*: od *fvi* likaria (FM, 31, 21); ottiraffe *fvi* pet recseni Kralja (OTV, 30, 10);

– u formi pitanja genitiv množine pridjeva često se bilježi bez završnoga *h*, često uz imenicu u kojoj je završno *h* zabilježeno: Kolikoje *Cerkveni* Zapovidih? (NK, 7, 28); Kolikoje *Smertni* Griah? (NK, 11, 5); Kolikoje *tilesni* dilah od Miloferdia? (NK, 13, 4); Od koliko verfti dakle imade *dobri* dilah? (NK, 12, 21); Kolikoje *poglaviti* ftvari? (NK, 2, 1);

– u brojnim primjerima pridjevi su zabilježeni bez završnoga *h*: *tugji* griah (NK, 12, 13); Cslanaka *poglaviti* (NK, 15, 13); i fviu *fveti* (NK, 18, 2); *fveti* Sacramenata (NK, 22, 19); defet *Boxji* Zapovide (NK, 22, 20); pet *Cerkveni* Zapovidi (NK, 22, 20); fedam *Poglaviti*, iliti *smertni* griah (NK, 22, 21) skupstina *pravovirni* (NK, 30, 21); bar pet Ocsenaffa i pet *Zdravi* Maria (TDD, 6, 4); i pet Rahna *Isusovi* (TDD, 6, 5); Od Kraljah *Bofanski* (NGD, 201, 2).

7.10.2 Bilježenje suglasnika *h*

a) na početku riječi:

– *hitac* (OTV, 350, 30); *hasnovito* (NK, 36, 11; 40, 13), *hoche* (EIE, 1808, 2, 3); *hotti* (OTV, 495, 26); *hoti* (RK, 156, 1; NGD, 43, 5); *hotili* (NK, 39, 4; EIE, 1808, 118, 26); *hottili* (TDD, 10, 28; EIE, 144, 17; 1808); *hottilabi* (TDD, 2, 7/8); *hottio* (TDD, 10, 4; PIO, I, 50, 27);

hotio (PIP, 239, 21); *hotiau* (PIO, II, 90, 4); *hotenja* (NK, 42, 23); *hergjavo* (FM, 9, 23); *hasna* (FM, 11, 12); *hasnu* (PIO, II, 91, 14); *hudi* (FM, 14, 3); *hudit* (PD, 129, 9); *Hoštiu* (RK, 97, 9); *hatare* (NGD, 131, 15); *hatara* (NGD, 161, 20); *hambare* (OTV, 86, 16); *hambari* (KNIT, 6, 6); *hodite* (KNIT, 298, 9; EIE, 1764, 245, 18; 1808, 198, 23/24); *Hodiderte* (PIO, I, 54, 14);

b) u sredini riječi:

– *snahama* (OTV, 211, 29); *neharni* (OTV, 127, 4); *neharnofti* (NK, 37, 6); *griha* (NK, 9, 21; 28, 3); *grihu* (NK, 27, 16; 30, 9); *uho* (FM, 54, 9; PIP, 91, 8); *fuha* (OTV, 186, 31); *fuhog* (FM, 52, 9; 25, 15); *terbuhu* (FM, 18, 8; 37, 4); *terbuha* (FM, 26, 15); *kruha* (FM, 17, 10); *Kruhom* (PIP, 162, 7); *Abrahamovo* (RK, 66, 12); *Bohemskej* (NGD, 86, 8); *mlahav* (RK, 39, 19; PD, 81, 5); *mlahavo* (JRNK, 140, 17); *nadahnuo* (KNIT, 168, 25); *fuhu* (PIO, I, 70, 19); *grihote* (PIO, I, 127, 2); *grihotama* (PD, 106, 14); *Nahodi* (NK, 123, 10); *nahodife* (EIE, 1764, 60, 20); *nahodise* (EIE, 1808, 51, 3); *malahni* (EIE, 1764, 400, 23; EIE, 1808, 327, 3/4);

– suglasnička skupina *th* stranoga podrijetla oprimjerena je riječima: *Bethlehem* (OTV, 213, 7); *Theodor* (RK, 128, 10); *S. Theklo!* (PD, 250, 1); *Sabaoth* (PD, 127, 15); *Catharina* (NGD, 209, 12); *Matthæo* (OTV, 520, 21);

c) na kraju riječi:

– *griah* (NK, 5, 4; RK, 38, 20; JRNK, 71, 10; PD, 117, 3/4); *grih* (NK, 27, 22); *Kripoftih* (NK, 7, 23/24); *dilah* (NK, 12, 22; 13, 4); *ljudih* (EIE, 1764, 499, 9; 1808, 433, 8); *zalah* (PD, 27, 18); *Strah* (NK, 13, 24); *oſtalih* (NK, 24, 14); *orah* (FM, 13, 9; 23, 23); *terbuh* (KNIT, 97, 28/29); *tvoih* (KNIT, 6, 5); *nevoljah* (PIO, II, 113, 17); *priateljah* (PIO, I, 17, 9);

– podosta poimeničenih pridjeva ima završno *h*: *Svetih* (NK, 31, 8); *mertvih* (NK, 3, 9; EIE, 1764, 248, 15); *xivih* (RK, 62, 7); *pravovirnih* (RK, 4, 16/17); *odfugjenih* (RK, 77, 2);

– uz brojne redukcije suglasnika *h* u oblicima zamjenica, Pavić rjeđe bilježi: *trechiboje* dio od *njih* rad oholoſti ù vjcsnji oganj bacsen (NK, 27, 4); *naſſih* (NK, 7, 24).

7.10.3 Zamjenjivanje suglasnika *h*

Suglasnik *h* u slavonskom se dijalektu ili gubi ili zamjenjuje suglasnicima *j* (*orěj*), *v* (*krüva*) ili *k* (*siromãk*),²⁶⁶ a zamjenjivanje je suglasnika *h* zabilježeno i u Pavića.

Suglasnik *h* zamjenjuje se suglasnikom *v* u sljedećim primjerima: *kuvafs* (TDD, 12, 23); *skuva* (OTV, 419, 13); *kuvanja* (OTV, 419, 14); *skuvaſs* (FM, 34, 16; 37, 17); *skuvana* (FM, 28, 6); *kuvanom* (FM, 45, 20); *kuvanu* (FM, 24, 16; 25, 17; 38, 26); *kuvana* (FM, 19, 23; EIE, 1764, 231, 11; 1808, 187, 22); *fuvoi* (PIO, II, 70, 27).

Unutar suglasničke skupine *ht* suglasnik *h* prelazi u *k*:²⁶⁷ *zaktiva* (NK, 18, 16; RK, 89, 14; KNIT, 283, 3; 300, 25; PIO, II, 112, 11); *zaktivam* (RK, 21, 24; 40, 14); *zaktivamo* (JRNK, 115, 8); *zaktivaju* (PIO, I, 17, 14); *zaktivao* (PIO, I, 51, 2); *zaktivaoje* (TDD, 2, 11); *zaktivati* (TDD, 2, 11); *zaktivaffe* (OTV, 506, 12; 151, 15); *zaktivafse* (NGD, 179, 18); *zaktivanje* (PIO, II, 110, 16); *nezaktiva* (PIO, II, 90, 3); *ktio* (TDD, 7, 26; NGD, 178, 8); *ktiau* (OTV, 493, 10); *nekti* (TDD, 12, 28; NGD, 7, 18; 212, 3; OTV, 28, 18; PIO, I, 7, 9); *nektiause* (OTV, 621, 29); *neuzktiefs* (KNIT, 6, 13); *nektiffe* (OTV, 210, 11; NGD, 179, 5); *usktiefs* (FM, 7, 12);

– u Pavića su prisutne i sljedeće alternacije suglasnika *h*:

ø/h: – *lahk*²⁶⁸ (PIO, I, 69, 9); *lahko* (OTV, 29, 7; 276, 3; RK, 88, 1); *lahkoche* (PIO, PRIDGOVOR POLJUBLJENIMA SSTIOCEM, 3, 11); *nepolahkomi* (OTV, 31, 25/26);

– glas *h* pojavljuje se i u turcizmima koji počinju samoglasnikom *a*: *s-Haxdajom* (PD, 147, 1); *Haxdaju* (PF, 147, 2); *halat* (OTV, 180, 20; 270, 6; 537, 27);

h/j: – *podsmijuju* (OTV, 23, 4/5, 7); *podsmijujuse* (OTV, 23, 10).

7.10.4 Umetanje suglasnika *h*

Pisci 18. stoljeća suglasnikom *h* bilježe dužinu prethodnoga samoglasnika na početku ili u sredini riječi. Brojni su primjeri s umetnutim *h* u sredini riječi, pa se glagol *faliti* (NK, 12, 8) piše i s umetnutim *h*: pocseſſe Boga *fahliti* (TDD, 7, 10/11). I imenica se *fahla* piše s

²⁶⁶ Kolenić (1997: 107).

²⁶⁷ Posavski govor također poznaje ovu promjenu: *pròktilo se*; *zaktivajū* (Ivšić, 1913: 198). Despot (2004: 91) ističe kako je to „odlika slavonskoga dijalekta, u kojemu je ta promjena izvršena do 18. stoljeća, tj. čim se u njemu počeo gubiti suglasnik *h*.“

²⁶⁸ Utjecaj kajkavskoga narječja.

umetnutim *h* u nominativu i kosim padežima: neizrecsena slava i *fahla* (TDD, 14, 15); loze *fahle* Boxje (TDD, 1, 15); s-razlicfitem *fahlom* (TDD, 2, 31). U riječi *rana* (u značenju *ozljeda*) između samoglasnika *a* i suglasnika *n* umetnut je suglasnik *h*: i pet *Rahna*²⁶⁹ Isusovi (TDD, 6, 5), ali i na kraju riječi: pet *ranah* Isukerftovi (PD, 23, 6). Suglasnik *h* umetnut je između samoglasnika *a* i suglasnika *n* i u riječima *raniti* (u značenju *hraniti*), *rana* (u značenju *hrana*) *ranitelj* (u značenju *hranitelj*): i tko nas uzderxaje, i *rahni* (NK, 26, 11); Bog mlade vrane *rahni* (KNIT, 283, 27); *narahni* i napoji njega (KNIT, 300, 35); udilj pomoxe, i *narahni* (PIO, I, 129, 26); *rahnu* duffaæ nafsæ (PIO, II, 113, 24); *rahnu* tilesnu naffu (PIO, II, 113, 27); Jofip *rahnitelj* (...) Ifukerftov (KNIT, 384, 29); Pojavljuje se i oblik te riječi sa suglasnikom *h* koji zamjenjuje mjesto sa suglasnikom *r*: *Rhani* Bog ptice, koje nefiju, niti xanju (KNIT, 283, 28), gdje je *h* također ubačeno kao oznaka dužine.

U Tadijanovića su brojne potvrde označavanja dužine suglasnikom *h*: *Mohre* (SPM, 5); *Duhga* (SPM, 6); *Dahn* (SPM, 2, 6); *Fahla* (SPM, 136); *Pehtak* (SPM, 9); *Vherba* (SPM, 15); *Vuhk* (SPM, 21); *Jehx* (SPM, 21); *Mrahv* (SPM, 23); *Uhfta* (SPM, 25); *Vraht* (SPM, 25); *Pehta* (SPM, 27); *Tuhga* (SPM, 34); *Rahna*²⁷⁰ (SPM, 31); *RAHNE* (SPM, 31); *Sihn* (SPM, 35); *Saffuhn* (SPM, 38); *Saht*, *uhrra* (SPM, 7); *Rhaj* (SPM, 3). I jednosložne riječi Tadijanović ponekad bilježi s umetnutim *h*: *Dihm* (SPM, 12); *Sihr* (SPM, 32).

Riječ *odicha* zabiježena je s etimološki nemotiviranim suglasnikom *h* na početku riječi te je stvoreni oblik s protezom zabilježen u sljedećim primjerima: *hodicha*, i konji (TDD, 11, 3/4); jali *hodichi*, ù kojoi biau (OTV, 149, 22); Pirska *hodicha* (OTV, 596, 16); I *s-hodichom* zajedno izvan fvega puka bace (OTV, 149, 26/27); na febi *hodichu* (OTV, 350, 4/5); i *hodicha* njegova kako fnig (EIE, 1764, 245, 10; 1808, 198, 16); sritoffe jednoga lipa mladicha ù plemenitoi *hodichi* (TDD, 4, 24); ù *hodichi* biloj (PD, 47, 6); ù *hodichu* od posmiivanja (RK, 27, 10); ù cerljenu *hodichu* obucsen (RK, 27, 22); fvoju *hodichu* peru (OTV, 692, 24); poftavišfe *hodiche* fvoje (KNIT, 398, 2). Zabilježen je i oblik te riječi bez protetskog *h*: obucfena *odichom* fvitlom (EIE, 1764, 247, 7; 1808, 200, 5).

Potvrda za ovakav oblik nema u rječničkoj građi: Vrančić, *Oditya* (DIC, 7, 43, 112); *Oditchya* (DIC, 48); Kašić, *Odicchia* (HTR, 298); Belostenec, *odecha* (GAZ I, 697, 1259); Tadijanović: OD *ODDICHYE* (SPM, 37).

²⁶⁹ Tadijanović u riječi *rana* (ozljeda) udvajanjem suglasnika označuje kratki slog: *Ranna* (SPM, 28), a takav se primjer pojavljuje i u Pavića: za izlicfiti *rannu* fvoju (OTV, 270, 15).

²⁷⁰ U značenju *hrana*.

7.11 Suglasnik *j*

U nekim se oblicima iza palatalnih suglasnika²⁷¹ pojavljuje epentetsko *j*, kako u pridjeva (komparativ i superlativ) tako i u priloga: na *gorje* štanje (FM, 11, 5); datise sftogod *gorje* nedogodi (KNIT, 303, 25); akobiim *najdraxji* bio (OTV, 126, 27); premakoje tvoj *najdraxji* (RK, 50, 12); iz *najvišjeg* Neba (PIO, I, 6, 2); nisfta nie *texje* (NK, 13/14, 28/1); zato i ti nisfta *draxjeg* nemoxefs Bogu pokloniti (RK, 76, 14/15); dafe dite nemoxe *višje*²⁷² na xivot povratiti (RK, 165, 5); *višje* meni dobara ucfinilo (RK, 41, 18); ili *višje* puta (PD, 92, 6); Ora, ulje, i *odvišje* piche (FM, 43, 25); *blixje* pristupiti (NGD, 76, 22); Pak *najberxje* k-Slovinskoj potecfe (NGD, 133, 3). U govorima slavonskoga dijalekta komparativni je gramatički morfem *-ji*.²⁷³ U određenim je primjerima takvo epentetsko *j* moglo označavati mekoću prethodnoga palatala i njegovu „grafijsku hiperkorektnost bez određene izgovorne vrijednosti“.²⁷⁴

U skraćenom se obliku 3. lica jednine prezenta glagola *biti* (*je*) reducira suglasnik *j* i nastaju sraslice: *gdie*, *ovdie*, *ondie*: M. *Gdie* lafsnja pokora, ovdi, ili onde? (NK, 33, 12); *Gdie* lipi Abfolon (JRNK, 166, 7); *Gdie* i fad ta Kuchica fveta (NGD, 17, 22); U. *Ovdie* ona famo kano vodda, à *ondie* iftinita vatra (NK, 33, 13/14); *Ovdie* fad dvostruko pitanje (PIO, I, 5, 7); S-njima kadi *gdie* zubih muka (FM, 43, 19).

Stapanje suglasnika *j* događa se u interverbalnom položaju kada je riječ o jednoj naglasnoj cjelini, npr. *tj + je > tajje > taje*: Koigodir dakle ponizi sebe, kako malahni ovi, *taje* vechi ù Kraljeftvu Nebeskomu (EIE, 1764, 401, 3; 1808, 327, 6).

7.11.1 Izostajanje intervokalnog *j*

Brojni su primjeri u kojima intervokalno *j* nije zabilježeno između samoglasnika:

i + i: – *Marii* (NK, 18, 7; PD, 104, 7; KNIT, 384, 34); *MARII* (RK, 29, 9; NGD, 17, 1); *Andrii* (EIE, 1764, 193, 4; 1808, 158, 6); *Mariino* (PIO, I, 68, 7); *Jojiina* (OTV, 351, 3); *Moyfi* (KNIT, 7, 28); *Asii* (PD, 249, 8); *Xudii* (EIE, 1764, 248, 1; 1808, 200, 18); *Jeremiino* (OTV, 352, 3); *Jgnatiino* (RK, 133, 2); *Zachariinoga* (KNIT, 144, 17); *Zachariina* (EIE, 1764, 8, 15; 1808, 7, 11); *Moyfiinu* (TDD, 5, 15); k-*Moyffii* (OTV, 150, 29); *hisftoriice* (TDD, 6, 20; 11,

²⁷¹ Tomo Maretić (1910: 153) navodi da se *j* pojavljuje najčešće iza suglasnika *č*, *š*, *ž* i *r*, što potvrđuju i navedeni primjeri. Pavić i imenicu *more* bilježi s umetnutim *j* iza glasa *r*: nazvai *morja* (OTV, 2, 6/7).

²⁷² Pavić bilježi i primjere bez *j*: Sijaffe fedam puta *više* nego funce (PIO, I, 5, 36).

²⁷³ Kolenić (1997: 111).

²⁷⁴ Despot (2005: 88).

31); *hoftii* (PD, 31, 3/4); *Ceremoniima* (KNIT, 7, 24); *vracfolii* i *Majstorii* (PIO, I, 17, 10); *Majstorii* (OTV, 521, 15); *magarechii* (EIE, 1764, 401, 9; 1808, 327, 12); *Cfi*²⁷⁵ (KNIT, 299, 16).

– komparativi i superlativi pridjeva često su zabilježeni bez intervokalnog *j*: *ftariima* (OTV, 498, 28); *poniznii* (OTV, 6, 5; 498, 30); *priloxnii* (OTV, 6, 5/6); *slabii* (OTV, 211, 5); *pravednii* (NK, 10, 19); *fvitlii* (RK, 123, 7); *Poglavitii* (NK, 14, 23); *moguchii* (NK, 20, 9); *pomnjivii* (NK, 38, 24); *primljenii* (RK, 76, 18/19); *gorii* (PIO, I, 68, 21); *figurnii* (PIO, II, 77, 16); *firomašnii* (PIO, I, 130, 30); *plemenitii* (OTV, 2, 31); *najnesrichnii* (OTV, 180, 7); *najopacsii* (NK, 10, 25); *najpoglavitii* (NK, 19, 18); *najkriposftnii* (NK, 34, 14); *najpotribitii* (NK, 5, 2; 34, 11); *najvirnii* (JRNK, 132, 4; PD, 117, 8); *najmoguchii* (JRNK, 132, 5; PD, 117, 9/10); *najmoguchiim* (PIO, II, 4, 7); *s-uzmlozaniim* (TDD, 2, 28); *s - najupravniima* (RK, 41, 1);

i + e: – *Moyfi* (EIE, 1764, 250, 20); *Mojsie* (EIE, 1808, 202, 28); *Moyšievu* (TDD, 5, 16); *Mattie* (TDD, 9, 5); *Marie* (KNIT, 301, 6; JRNK, 23, 15; PD, 197, 2); *Daniel* (PD, 152, 21; OTV, 404, 11); *Ambrofi* (PIO, II, 91, 3); *Gabriel* (JRNK, 155, 3); *Adrie* (NGD, 11, 3); *Ceremonie* (PD, 86, 15); *Samarie* (EIE, 1764, 315, 24); *Samarie* (EIE, 1808, 256, 16/17); *Ixaie* (EIE, 1764, 60, 8); *Ixaie* (EIE, 1808, 50, 16); *zmie* (OTV, 6, 11);

– prilozi i pridjevi između samoglasnika *i* i *e* u sljedećim primjerima ne bilježe intervokalno *j*: *stirahovitie* (OTV, 503, 5/6); *gorcsie* (NK, 13, 27); *ugodnie* (NK, 14, 1/2); *vefelie*²⁷⁶ (NK, 14, 2); *kripie* (NK, 44, 6); *stirafsnie* (NK, 13, 28); *plemenitie* (TDD, 2, 7); *uzoritie* (TDD, 2, 7); *csudnovatie* (TDD, 2, 12); *csudnie* (TDD, 2, 16); *radie* (PIO, I, 50, 9); *osftrie* (TDD, 7, 17; 7, 28); *biftrie* (TDD, 12, 25; PIO, II, 110, 15); *zamašsnie* (RK, 17, 22); *drugojacsie* (NK, 37, 22); *drugojacsiebo* (NK, 38, 3); *drugacsie* (PIO, I, 1, 11); *drugacfi* (KNIT, 383, 30); *kasnie* (PIO, I, 19, 16); *prie*²⁷⁷ (TDD, 5, 25; OTV, 182, 4; NK, 35, 21; PIO, I, 71, 16; EIE, 1764, 246, 2; 1808, 199, 3); *naiprie* (TDD, 11, 23); *zdravie*²⁷⁸ (FM, 21, 16); *slabie* (OTV, 506, 22); *koriftnieg* (PIO, I, 70, 1); *ugodnieg* (PIO, II, 90, 15/16); *naimiliega* (NK, 19, 8); *najpotorbitie* (NK, 24, 6); *najplemenitie* (OTV, 2, 29); *najplemenitiemu* (OTV, 3, 10); *najbogoljubniega* (OTV, 28, 28); *zecsiega* (FM, 11, 3); *priviena* (FM, 35, 16); *vierni* (EIE,

²⁷⁵ U rečenici: *Cfi Sin jeft?* (KNIT, 299, 16).

²⁷⁶ U rečenici: *Rai Nebeski*, od koga *ugodnie*, ni *vefelie* nie nisfta (NK, 14, 2).

²⁷⁷ Pavić uz prilog *prie* bilježi i oblik ovoga priloga *pria* (FM, 45, 20; RK, 87, 18; 88, 15; 165, 17; NGD, 120, 2; 181, 18; PD, 92, 1; JRNK, 154, 16; PIP, 234, 17), a Maretić (1910: 150) upozorava da je oblik *pria* rezultat utjecaja dalmatinskih pisaca.

²⁷⁸ U rečenici: *Magareche jofs jefte zdravie* (FM, 21, 16).

1764, 500, 2; 1808, 433, 20); *bien* (RK, 27, 25; PIO, II, 5, 30); *pribien* (RK, 28, 13; PD, 63, 15);

– brojni su primjeri izostanka intervokalnog *j* i u ostalim vrstama riječi: *nie* (OTV, 503, 26; NK, 2, 11; TDD, 10, 25; FM, 21, 4; RK, 23, 5; KNIT, 168, 20; JRNK, 40, 12; PIO, I, 70, 33; NGD, 133, 14; PD, 115, 17; PIP, 13, 4); *nieli* (TDD, 13, 23; PIO, I, 70, 25; EIE, 1764, 250, 17; 1808, 202, 25); *niefe* (NGD, 152, 10); *niega* (EIE, 1764, 245, 17; 1808, 198, 22); *pridobiemo* (OTV, 503, 12/13); *pridobie* (PIO, I, 51, 27); *dobiefs* (PD, 115, 5); *dobiemo* (NK, 18, 23; JRNK, 71, 15); *dobie* (TDD, 6, 8); *zadobiem* (JRNK, 42, 14; RK, 39, 23); *zadobie* (JRNK, 20, 24); *dofpie* (PD, 192, 15); *fazrie* (PIO, I, 19, 35); *ulie* (PIO, II, 74, 17); *opie* (PD, 91, 14); *piem* (PIO, I, 102, 6); *nenapiefs* (FM, 17, 24); *ufpiete* (KNIT, 219, 6); *Razumięfe* (NK, 30, 21); *razumiem* (PIO, I, 19, 1; PIO, II, 91, 27); *poliefs* (FM, 34, 16); *sftiem* (TDD, 5, 12); *sftie* (EIE, 1764, 400, 3); *shtie* (EIE, 1808, 326, 9); *Sstienje* (EIE, 1764, 247, 19); *Shtienje* (EIE, 1808, 200, 15); *ufiese* (FM, 38, 2); *ulie* (FM, 40, 9); *izliefs* (EIE, 1764, 63, 17); *izliesh* (EIE, 1808, 53, 15); *zaviese* (FM, 38, 3); *bienje* (FM, 42, 8); *bies* (OTV, 595, 15); *fvięft* (85, 17); *likarie* (FM, 38, 24); *xalfie* (FM, 33, 14); *LITANIE* (PD, 163, 1); *hosftie* (JRNK, 55, 5); *confequentie* (PIO, I, 91, 23); *kalvarie* (RK, 28, 2); *niedan* (TDD, 5, 20; NGD, 86, 11; EIE, 1764, 434, 20; 1808, 354, 16); *niednoj* (KNIT, 301, 27); *niednog* (PIO, I, 17, 26); *dvie* (EIE, 1764, 499, 14; 1808, 433, 13);

o + i: – posvojne su zamjenice često zabilježene bez intervokalnog *j* u oblicima koji imaju samoglasničku skupinu *oi*: *tvoi* (NK, 15, 22; 15, 24); *tvoima* (RK, 85, 2; 33, 14; KNIT, 364, 22; PD, 106, 5); *s-tvoim* (RK, 28, 1; PD, 150, 18); *tvoim* (PD, 46, 21; EIE, 1764, 61, 19; 1808, 51, 22; PIP, 131, 20); *tvoih* (KNIT, 6, 5; PD, 191, 17; PIP, 53, 3); *moi* (NK, 17, 1); *moih* (OTV, 5, 13; RK, 29, 1; PD, 27, 17; PIP, 13, 6); *moim* (NK, 44, 1; PIP, 287, 6); *moima* (RK, 38, 13; PD, 47, 20); *fvoi*²⁷⁹ (NK, 17, 22), *s-fvoima* (OTV, 495, 20); *fvoima* (RK, 88, 16; 89, 5; KNIT, 168, 7; PIO, I, 18, 38; NGD, 159, 8; OTV, 621, 31); *svoim* (TDD, 6, 28; 12, 13); *fvoim* (RK, 66, 4; PIO, II, 90, 11; NGD, 45, 11; EIE, 1764, 1, 17; OTV, 27, 28); *fvoima* (PIP, 114, 13); *fvoimi* (NGD, 207, 8); *fvoih* (EIE, 1764, 4, 8; OTV, 30, 8/9; PIP, 115, 16; PIO, I, 48, 25); *svoih* (EIE, 1808, 3, 27); kao i zamjenice *koi* (NK, 5, 17; TDD, 13, 12; RK, 159, 20; KNIT, 218, 25; JRNK, 42, 1; PIO, I, 68, 10; NGD, 99, 9; PD, 62, 14; EIE, 1764, 4, 16; 1808, 4, 7; OTV, 690, 17); *koim* (NK, 5, 3; 42, 12; TDD, 11, 24; NGD, 42, 10; PD, 63, 7); *s-koim* (TDD, 11, 24); *s-koima* (PD, 250, 14; OTV, 693, 18/19); *s-koimche* (OTV, 690, 8); *koise* (TDD, 12,

²⁷⁹ Pavić bilježi i oblik s intervokalnim *j*: *fvoji* (RK, 82, 19).

29; 13, 12); *koima* (KNIT, 7, 19; OTV, 2, 23); *koih* (JRNK, 115, 21; PD, 2, 7); *koimafe* (NK, 15, 12), *koinofu* (RK, 85, 2); *koinoche* (PIP, 114, 1);

– glagoli koji unutar samoglasničke skupine *oi* ne bilježe intervokalno *j* su sljedeći: *fioi* (NK, 11, 9; 33, 8); *naftoimo* (NK, 38, 23); *naftoi*²⁸⁰ (NK, 10, 17); *fioimo* (PIO, II, 112, 23); *boimo* (PD, 186, 20); *fioiff* (PD, 147, 20); *izbroitii* (RK, 85, 19); *broiti* (KNIT, 168, 6); *pribroila* (NGD, 5, 8); *naftoimoga* (PIO, I, 90, 8); *dofioifs* (PD, 107, 10); *podoim* (EIE, 1764, 146, 5; 1808, 120, 3); *ofvoiffe* (NGD, 11, 6); *osvoiffe* (OTV, 30, 12); *osvoiti* (OTV, 596, 22); *uboicom* (OTV, 495, 16); *uoice* (OTV, 349, 7); *piftoi* (OTV, 5, 7);

i + u: – intervokalno *j* izostaje i u primjerima: *Mariu* (TDD, 6, 7; 12, 5; OTV, 507, 8; NK, 28, 16; 28, 16; KNIT, 96, 9; PD, 149, 17; PIO, I, 50, 25); *Joziu* (OTV, 39, 8); *Photiu* (RK, 133, 1); *Sedeciu* (OTV, 352, 30); *Dalmaciu* (NGD, 11, 9); *Babyloni* (OTV, 352, 13); *Siciliu* (NGD, 132, 7); *Mesopotamiu* (OTV, 63, 14); *Purgatoriu* (TDD, 4, 10; 6, 10), *Lyturgiu* (RK, 120, 15/16; 122, 19); *hartiu* (TDD, 6, 27); *xalfiu* (FM, 15, 22); *koftiu* (FM, 26, 4); *Hoftiu* (RK, 97, 9); *Mefiu* (OTV, 505, 10; JRNK, 155, 22); *ocfiu* (FM, 34, 13; NGD, 42, 2; EIE, 1764, 251, 10); *ocsiu* (EIE, 1808, 203, 12); *likariu* (PD, 114, 16); *vragoliu* (PD, 86, 16); *slavniu* (OTV, 504, 20); *dviu* (EIE, 1764, 145, 19; 1808, 119, 22); *vapiuche* (PD, 150, 15); *vapiuch* (PIP, 129, 17); *bdiu* (FM, 51, 3; KNIT, 379, 17); *uliu* (OTV, 506, 13); *strahovitiu* (PIO, II, 77, 13/14); *fmiuchife* (PD, 89, 1);

i + a – spoj samoglasnika *i* i *a* često je zabilježen bez intervokalnoga *j*: *razbia* (TDD, 11, 30); *pribia* (PD, 63, 13); *ubia* (EIE, 1764, 311, 21; 1808, 253, 10); *ubiati* (KNIT, 398, 15); *ubiate* (PIP, 114, 8); *neubia* (KNIT, 300, 29); *biafse* (NGD, 13, 15); *biaffe* (TDD, 13, 12; NGD, 7, 3; PD, 152, 22; EIE, 1764, 244, 11); *biashe* (EIE, 1808, 197, 20); *nebiaffe* (NGD, 207, 4; EIE, 1764, 244, 9); *nebiashe* (EIE, 1808, 197, 18); *biau* (NK, 27, 16; TDD, 1, 4; 12, 2; 6, 28; 13, 10; PIO, II, 90, 3); *griati* (FM, 8, 12); *fmiatise* (PD, 47, 13); *smiati* (NK, 143, 8); *poftiao* (PIO, I, 90, 19); *priviati* (FM, 39, 3; EIE, 1764, 61, 6; 1808, 51, 10); *zavianje* (FM, 9, 22); *likariah* (FM, 13, 8); *Likaria* (FM, 24, 13; PD, 114, 20); *likaria* (FM, 31, 21); *xalfia* (FM, 33, 19); *bilunia* (FM, 33, 24); *kapia* (OTV, 691, 12); *ftadia* (OTV, 691, 24); *piat* (NK, 98, 4); *zavianja* (FM, 36, 26); *pianftvo* (FM, 41, 24); *pianftva* (EIE, 1764, 317, 16); *pianstva* (EIE, 1808, 257, 24); *kervoliah* (RK, 28, 17); *zmiah* (PD, 249, 1); *priaftnja* (RK, 77, 19); *priatni* (EIE, 1764, 61, 9; 1808, 51, 12); *privilegiatoga* (TDD, 11, 14/15); *Privilegiatoga* (TDD, 10, 15); *drugojacsia* (PIO, I, 91, 6); *nepriateljaska* (TDD, 11, 25/26); *priatelj* (TDD, 7, 5); *priatelj*

²⁸⁰ Zabilježen je i oblik s intervokalnim *j*: *naftoji* (RK, 82, 14).

(PIO, II, 112, 26); *priatelja* (PIO, II, 113, 13; OTV, 28, 30); *priatelji* (PD, 32, 11; PIO, I, 6, 24); *priateljski* (RK, 123, 6); *priateljskoga* (PIO, II, 113, 17); *priateljovale* (OTV, 98, 2); *nepriatelj* (NK, 43/44, 26/1); *nepriateljom* (RK, 88, 16/17); *nepriatelje* (KNIT, 6, 8; PD, 148, 10; OTV, 31, 16); *nepriatelja* (PIO, II, 90, 9; PD, 106, 1/2); *nepriateljah* (PIP, 13, 6; 255, 15); *nepriateljstva* (EIE, 1764, 317, 13/14); *nepriateljstva* (EIE, 1808, 257, 22);

– komparativi i superlativi pridjeva između samoglasnika *i* i *a* nemaju intervokalno *j*: *kriposfnia* (TDD, 11, 14); *kriposfnia*, i *izverffenia* (OTV, 492, 26/27); *uzoritja*²⁸¹ (PIO, II, 110, 33); *uzoritia* (PIO, II, 110, 17, 34); *pogerdnia* (PIO, II, 74, 18); *procinjenja i primljenia* (PIO, II, 74, 19); *lukavia* (OTV, 6, 11); *csudnovatia* (OTV, 633, 9/10); *najplemenitia* (NK, 26, 24); *najprimljenia* (PIO, II, 4, 12); *najskrovitia* (OTV, 690, 10); *najstrahovitiaje* (PIO, II, 77, 13);

– i neke riječi stranoga podrijetla bilježe izostajanje intervokalnoga *j* u spoju suglasnika *i* + *a*: *Moyfia* (TDD, 5, 18/19; OTV, 3, 3); *Maria* (TDD, 6, 4; PIO, I, 90, 26; EIE, 1764, 245, 4; 1808, 198, 10); *MARIA* (NGD, 16, 6); *Jozia* (OTV, 351, 16); *Meſia* (KNIT, 60, 23); *Photia* (RK, 132, 1); *Eufebia* (RK, 120, 11); *Andria* (EIE, 1764, 144, 7; 1808, 118, 16); *Ambroxia* (PIO, I, 71, 9); *Ambroſia* (PIO, I, 71, 22; OTV, 27, 7); *Ixaia* (EIE, 1764, 3, 23; 1808, 3, 18); *Nazianzen* (RK, 123, 3); *Slavonia* (NGD, 11, 7); *Romania* (NGD, 11, 12); *k-Colosianom* (EIE, 1764, 244, 14); *k-Kolosianom* (EIE, 1808, 197, 23); *Sodomia* (NK, 11, 27); *Purgatoria* (TDD, 9, 17; 14, 12); *Talianskoga* (TDD, 12, 17); *Talianski* (NGD, 5, 1; 120, 6); *Taliansku* (NGD, 132, 8).

Sljedeće su samoglasničke skupine rjeđe zabilježene bez intervokalnog *j*:

a + *e*: – *zaedno* (KNIT, 168, 31); *vilaet* (OTV, 23, 14; 27, 11; 351, 24);

a + *i*: – *dogagjai* (TDD, 5, 27); *dogagjaima* (PIO, II, 5, 1); *taifs* (TDD, 12, 30); *zataifs* (PIO, I, 127, 12);

e + *a*: – *Farizeah* (EIE, 1764, 232, 7; 1808, 188, 11); *Pharizeah* (JRNK, 128, 7);

e + *e*: – *Galileæ* (EIE, 1764, 248, 2; 252, 20; 315, 24); *Galilee* (EIE, 1808, 200, 19; 204, 19/20; 256, 17);

e + *i*: – *Farizei* (OTV, 521, 16; KNIT, 299, 14; EIE, 1764, 192, 16; 1808, 157, 24);

²⁸¹ U rečenici: perfa *uzoritja* od najboljega vina (PIO, II, 110, 33). Fonem /i/ u ovome je primjeru zabilježen grafemom *j*.

e + o: – *Farizeom* (KNIT, 224, 2; 398, 13);

e + u: – *Farizeu* (OTV, 536, 29/30); *Farifæu* (PIO, I, 6, 20);

i + o: – *Dario* (OTV, 357, 25); *s-Mariom* (OTV, 494, 14); *Hoftiom* (RK, 97, 12/13); *Mario* (PD, 104, 15); *Mariom* (PIO, I, 69, 7); *s-Mariom* (PIO, I, 70, 2/3); *s-Majstoriom* (PIO, II, 4, 29); *Majstoriom* (NGD, 208, 16); *Ponciom* (NK, 3, 7; RK, 2, 11/12);

o + e: – *Broeva* (TDD, 5, 15); *voevati* (NGD, 191, 19).

Izostajanje intervokalnog *j* događa se i u interverbalnom položaju:

i + e: – *Zaostavljenamie* (PIO, I, 49, 17); *ovotie* (RK, 31, 6); *totie* (PIO, II, 91, 5); *veomamie* (RK, 40, 11); *Akomie* (PIO, I, 69, 24); *najboljie* (FM, 28, 24); (PIO, II, 91, 10); *vaftie* (OTV, 28, 14); *tebie* (JRNK, 155, 4);

– samoglasnik *i* gubi se i u interverbalnom položaju kada je riječ o jednoj naglasnoj cjelini: *xaomje* (NK, 17, 16; EIE, 1764, 503, 5); dok se u istome naslovu iz 1808. godine ne gubi: *xaomije* (EIE, 1808, 435, 27/28);

i + u: – *ondiu* (OTV, 261, 29); *uvediu* (RK, 66, 3); *okrivitiu* (PIO, I, 91, 2/3); *puftitiu* (PIO, I, 91, 3); *puftiu* (OTV, 213, 6); *zamoliu* (OTV, 213, 9); *Donešavffiu* (OTV, 350, 2).

7.11.2 Bilježenje intervokalnog *j*

Pavić rijetko bilježi *j* u intervokalnom položaju:

i + a: – *bijau* (TDD, 3, 12; 5, 23); *ubijaju* (NK, 79, 12); *Sijaffe* (PIO, I, 5, 35/36);

i + e: – *najpotribitije* (NK, 36, 13); *nije* (FM, 10, 3); *izbije* (FM, 38, 5); *kojetije* (FM, 14, 6); *pijem* (RK, 14, 20);

i + i: – *pogibiji* (NK, 40, 11);

i + o: – *dvoijo* (PD, 86, 9, 24); *broijo* (TDD, 5, 9); *ofvoijo* (NGD, 131, 12); *osvojio* (OTV, 69, 32); *fiyo*²⁸² (NGD, 131, 13); *pijo* (JRNK, 59, 17); *potverdijoje* (KNIT, 157, 27); *izpovidijoje* (KNIT, 169, 4/5); *vratijoje* (PD, 93, 20);

²⁸² U rečenici: na priftolje *fiyo* (NGD, 131, 13).

i + u: *fstijuch* (NGD, 100, 20);

o + e: – *tvoje* (RK, 61, 3); *moje* (NK, 17, 8); *mojega* (TDD, 9, 33); *fvoje* (RK, 89, 11; KNIT, 6, 2; PD, 86, 4);

o + i: – *tvoji* (RK, 62, 5); *tvojim* (EIE, 1808, 4, 19); *svojim* (EIE, 1764, 1, 17); *fvoji* (OTV, 530, 15); *s-fvojima* (PIO, II, 69, 2);

Neke riječi Pavić bilježi dvojako, ponekad pišući intervokalno *j*, a ponekad ne:

a + e: – *jedanaeft* (EIE, 1764, 251, 16); *jedanajest* (EIE, 1808, 203, 18); *jedanaeftu* (EIE, 1764, 309, 8); *jedanajestu* (EIE, 1808, 251, 3); *jedanaefte* (KNIT, 94, 7); *dvanaeft* (NK, 3, 18); *dvanaeftu* (EIE, 1764, 311, 11); *dvanajestu* (EIE, 1808, 253, 1); *trinaeftu* (EIE, 1764, 314, 15); *trinajestu* (EIE, 1808, 255, 15); *Petnaefti* (JRNK, 142, 1); *petnaeft* (EIE 1764, 58, 18); *petnajest* (EIE, 1808, 49, 9);

e + u: – *Gallileju* (EIE, 1764, 245, 22; 1808, 199, 2); *Galilæu* (EIE, 1764, 247, 15); *Galileu* (EIE, 1808, 200, 12; KNIT, 156, 6);

i + e: – *pije* (KNIT, 219, 25; FM, 38, 4; JRNK, 111, 18); *pie* (KNIT, 219, 12; 219, 26; 220, 1; JRNK, 57, 9);

o + i: – *koismo* (EIE, 1764, 248, 14); *kojismo* (EIE, 1808, 201, 6).

7.11.3 Protetsko *j* (prejotacija)

Zamjenici *ih* u reduciranome je obliku (bez suglasnika *h*) dodano protetsko *j*, često u kratkim potvrdnim odgovorima na pitanja *Meštra Učeniku*: M. Kolikoje Cerkveni Zapovidih? (NK, 7, 28) U. *Jeftji* pet (NK, 8, 1). M. Kolikoje Griaħ protivu Duhu Svetomu? (NK, 11, 13/14) U. *Jeftji* fseft (NK, 11, 15). Kolikoje duhovni dillah miloserdja? (JRNK, 146, 9/10); *Jeftji* sedam (JRNK, 146, 11); *Imaji* sedam (JRNK, 137, 20). I u sljedećim je primjerima zabilježeno protetsko *j*: imadefs griaħ brez broja, *vechji* nemoxefs povratiti (RK, 85, 6); *Bogjimse* smilova (OTV, 180, 13); i to *jerji* neljubimo (OTV, 127, 15); Megjuto *dokjim* on (OTV, 632, 16); *s-kojomji* milluju (OTV, 492, 30); *kakogodji* fvetā Catolicsanska Rimska Cerkva viruje (RK, 41, 22); *zavezachejsji* kano zlamenje (KNIT, 300, 9/10); *dajenamji* famo polovitno (PIO, I, 18, 13).

Reducirani oblici zamjenica unutar naglasne cjeline poprimaju prejetirane oblike kako bi se izbjegao hijat: *xudiam bi xao sfoji fmakosse* (OTV, 211, 1); Takve za ispraviti *ovakoji* valja ponukovati (RK, 83, 2); valja *daji* Bogu prikaxu (OTV, 492, 25); i *daji* on opet učini (OTV, 499, 13); jofsterfe boje, *daji* Jspovidnik posli kadfe ispovide (RK, 85, 20); niti valja *daji* ogovaramo (PIO, I, 91, 18); valja *daji* i uftma oclito ispovidi (JRNK, 14, 11); *dajim* nemoxe unich u glavu (RK, 96, 15); *kakoji* valja pitati (RK, 96, 17/18); fvoju frichu, *kojajim* i potexe (OTV, 30, 15); i ljubav, *kadaji* cfovik Bogu povoljno pridaje (RK, 77, 13); i *progonicheteji* od grada (KNIT, 398, 17); i *neodbaciteji* (KNIT, 379, 16); *Ovakoji* svitovat hotiffe (NGD, 45, 2); Podgovoriv *fvudaji* razslaffe (NGD, 159, 13); On oplini, i *fveji* nadvlada (NGD, 125, 8); *zashtojim* nebishe mista u gostionici (EIE, 1808, 9, 9); *Onjim* recse (PD, 29, 13).

Protetsko se *j* dodaje riječima koje počinju samoglasnicima: *jaram* (< prasl. **(j)arъmo*) (PIP, 2, 22); *jopet* (RK, 2, 14).

7.12 Rotacizam

Kada se suglasnik *ž* nađe u intervokalnom položaju, mijenja se u suglasnik *r* uz uvjet da je drugi samoglasnik *e*: u vis srichnosti uziti *more* (TDD, 14, 3); *more* biti koriftno (TDD, 12, 25); nego *more* podneti (TDD, 13, 8); ele *nemorese* (OTV, 105, 27); da *more* biti (OTV, 503, 10); date *morebit* protivnik nepridade fucu (RK, 167, 5); fcinechi *morebit* da (OTV, 97, 1/2); da *morebiti* nerodi (OTV, 264, 4); pravo *nemorefs* znati (PD, 92, 4); *morese* rechi (EIE, 1764, 436, 22; 1808, 356, 9).

Pavić bilježi i oblik bez rotacizma: uzrafti *moxe* (PIO, I, 24); *moxe* prištati (OTV, 180, 20), a rječnička građa bilježi: Kašić, *Mòrem*; *Mòxem* (HTR, 291); Habledić, *Morebiti*, *More biti*, *Morem* (RS); Della Bella, *moxem* (*morem* ili *mogu*); *moxefe* ili *morefe*; *moxe* ili *more* (DIZ, 30); Belostenec,²⁸³ *Morem*, (*D.* *mogu*, *nemorem*) (GAZ I, 937); Tadijanović, *Morebit* (SPM, 88); *Morebit*, *Morebit* akko (SPM, 94).

Vončina u naslovu *Jezik Antuna Kanižlića* detaljnije objašnjava promjenu *Vže > Vre*²⁸⁴ ističući kako je staro *že* u hrvatskom jeziku bilo vrlo rašireno: u funkciji samostalne riječi i u funkciji sufiksa u tvorbi odnosnih zamjenica, priloga i veznika. Izraz *je že* 'je pak' nastaje

²⁸³ Belostenec je u svome rječniku rabio sljedeće kratice: [*D.*] – *Dalmaticè*; [*Scl.*] – *Sclavonicè*; [*Cr.*] – *Croatice*; [*Turc.Scl.*] – *Turcico-Sclavonicè*.

²⁸⁴ Prema Despot (2006: 94).

pojavom kraćega lika za 3. lice jednine prezenta glagola *biti* 'je'. Disimilacija promjenom *ž* u *r* događa se zbog preoperećenosti značenjima izgovorne jedinice *ježe*.

7.13 Razjednačivanje

Razjednačivanje podrazumijeva promjenu prelaska glasa u jednoj riječi u srodan glas ili potpuni gubitak glasa. Stoga razlikujemo razjednačivanje nestajanjem razlikovnog obilježja i razjednačivanje nestajanjem suglasnika.

7.13.1 Razjednačivanje nestajanjem razlikovnog obilježja

Brojni su primjeri prelaska suglasničkih skupina *mn*, *zn* u *ml*, *zl*.²⁸⁵ *mloga* (TDD, 2, 13; PIP, 129, 7); *mlogo* (TDD, 10, 13; OTV, 537, 15; NK, 7, 15; FM, 48, 18; PIO, I, 69, 19; PD, 32, 6; EIE, 1764, 312, 7; 1808, 253, 18); *Mlogu* (NGD, 86, 2); *mlogobi* (PIO, II, 4, 25); *mlogi* (TDD, 5, 22; OTV, 537, 14; RK, 135, 20; PIO, I, 69, 16; PD, 113, 17; EIE, 1764, 312, 13; 1808, 253, 24); *s-mlogima* (RK, 39, 21); *mlogima* (KNIT, 283, 22; PD, 46, 18); *Mlogibofu* (KNIT, 94, 24); *mloge* (TDD, 12, 23; RK, 25, 21; NGD, 100, 15); *mlogih* (RK, 135, 13; PD, 148, 19); *mlogimase* (TDD, 5, 3/4); *mlogife* (NGD, 101, 2); *mlogoga* (FM, 14, 27); *mlogog* (PIO, I, 91, 15); *primlogo* (FM, 45, 13); *primlogi* (RK, 85, 10); *primloge* (RK, 28, 14); *mlosftvo* (TDD, 10, 27; PIO, I, 17, 35; EIE, 1764, 397, 16/17; OTV, 2, 20); *mlofstvo* (PIP, 53, 15); *mloshtvo* (EIE, 1808, 324, 13); *mlosftva* (TDD, 6, 12); *mlosftvu* (EIE, 1764, 397, 9); *mloshtvu* (EIE, 1808, 324, 5/6); *mlofstvom* (KNIT, 219, 29); *k-mlofstvom* (EIE, 1764, 4, 18); *k-mloshtvam* (EIE, 1808, 4, 9); *mloxini* (PIO, I, 18, 3); *mloxinu* (RK, 82, 19); *uzmloxanje* (OTV, 210, 14); *uzmloxaje* (FM, 14, 15); *uzmloxajeffe* (OTV, 537, 31); *uzmloxaju* (FM, 26, 7; OTV, 2, 22); *uzmloxati* (NK, 40, 19; 43, 14; RK, 85, 9; 77, 19/20; PIO, I, 128, 10); *uzmloxao* (NGD, 9, 16); *uzmloxaffe* (NGD, 132, 1); *uzmloxavffii* (RK, 135, 16); *uzmloxanje* (KNIT, 96, 28; PD, 112, 4/5); *s-uzmlozaniim* (TDD, 2, 28); *mlogovoljni* (FM, 49, 17); *zlamenovan*²⁸⁶ (RK, 39, 22); *Zlamenova* (EIE, 1764,

²⁸⁵ Razjednačivanje biježi samo Tadijanović: *mloxinna*, *mlogo*, *Mloggo* (SPM, 82), dok u drugih suglasnička skupina *mn* ostaje nepromijenjena: Vrančić: *Mnoftvoo*, *Mnogo* (DIC, 64); Kašić: *Mnògo*, *Mnòxtvó* (HTR, 291); Della Bella: *mnozifu* (DIZ, 20); *Mnògo* (DIZ, 494); Belostenec, *Vnogo*, *Vnogi* (GAZ I, 794).

²⁸⁶ Suglasnička skupina *zn* ostaje nepromijenjena u Vrančića: *Sznamenouan*, *Sznamenovati*, *znamen* (DIC, 98); *znamen* (DIC, 101); a promjenu *zn* u *zl* bilježe Kašić: *Zlamen*, *Zlamenit*, *Zlamenvati*, *Zlamenye* (HTR, 345); Habelić: *Zlamenye*, *Zlamenuem*, *Zlamenuvan* (RS); Della Bella: *Žlamènujem*, *žlamenovatti* (DIZ, 33); Belostenec, *Zlamen* (GAZ I, 1119); *Zlamènye*, *Znamenye* (GAZ II, 633); Tadijanović: *zlamenovano* (SPM, Ubavistenye, 2, 4); *zlamenuje*, *zlamenyah* (SPM, Ubavistenye, 13).

399, 19; 1808, 326, 4); *zlamenovao* (JRNK, 51, 5); *zlamenuje* (TDD, 8, 9; OTV, 150, 15; JRNK, 22, 11); *zlamenuje s-zlamenjem* (NK, 1, 13); *s-zlamenjem* (NK, 25, 6/7); *zlamenju* (NK, 1, 11; JRNK, 10, 9); *zlamenje* (TDD, 11, 5; 13, 11; NK, 4, 18; 34, 23; KNIT, 169, 2; 300, 10; JRNK, 14, 4; PIO, I, 129, 17; NGD, 153, 13); *zlamenji* (RK, 97, 3); *zlamenuju* (NK, 18, 3/4; NK, 43, 12); *zlamenujemo* (NK, 25, 6); *zlamenja* (PD, 2, 3; EIE, 1764, 1808, 1, 17); *Zlamenja mloxine* (FM, 52, 19); *Zlamenita* (PD, 131, 11).

Ako *m* i *n* pripadaju različitim morfemima nastaje skupina *vn*:²⁸⁷ *tavnice* (TDD, 10, 4; NGD, 176, 15; 181, 19); *tavnicu* (RK, 167, 7; NGD, 180, 2); *tavnici* (RK, 167, 21); *tavnoft* (FM, 34, 13; PIO, II, 91, 8; NGD, 44, 3); *tavnofti* (EIE, 1764, 63, 19; 1808, 53, 17; PIO, I, 6, 8/9); *tavnilu* (PIO, II, 91, 7); *tavno* (PIO, I, 5, 17); *tavna* (NK, 99, 24); *tavnu* (PIO, II, 91, 23); *tavne* (OTV, 499, 23); *potavna* (FM, 17, 16); *potavniti* (FM, 51, 17; NGD, 4, 7); *potavni* (FM, 54, 5; PIO, I, 6, 3); *potavnilo* (NGD, 43, 18).

Ispred sufiksa *-tvo/-tva* suglasnik *k* prelazi u suglasnik *č*: *odmetnicftvah* (NK, 1, 15); *odmetnicsftva* (PIO, I, 93, 13); *bludnicsftvo* (PIO, I, 93, 27); *bludnicsftva* (PIO, I, 93, 33).

7.13.2 Razjednačivanje nestajanjem suglasnika

Suglasničko-samoglasnička skupina *-slov(-)* zabilježena je bez suglasnika *l*:²⁸⁸ *blagosov* (TDD, 3, 17; NK, 99, 7); iz *blagofova* (TDD, 11, 23); Posli danog *blagofova* (RK, 9, 16); Moyfia *blagofovi* (OTV, 126, 30); Bog zatime istim *blagofovi* (NGD, 7, 7; PD, 93, 3); i *blagosovi* (EIE, 1764, 251, 7; 1808, 203, 9); *s-Blagosovom* (EIE, 1764, 499, 13/14; 1808, 433, 12); *blagofovljena* ti megju xenami (NK, 9, 26); da on *blagofovljene* ftvari (RK, 96, 1/2); *Blagofovljeno* budi (PD, 106, 15); *blagosovljenom* vodom poftskropi (RK, 8, 5); *blagofovljen* plod (NK, 9, 27); koi jeft *blagofovljen* (KNIT, 298, 17); *zvona blagosovljena* (TDD, 12, 12/13); *blagofovljena* budi (PD, 106, 16); *blagosovljeni* zvonah (TDD, 11, 23; 12, 12); ili drugima *blagofovljenim* (RK, 88, 6); *blagosovljenih* zvonah (TDD, 11, 29); *blagosovljena* zvona (TDD,

²⁸⁷ Suglasnička skupina *mn* ostaje nepromijenjena u Vrančića: *Za-tamniti* (DIC, 68); *Taman* (DIC, 105); Kašića: *Taman*, *Tamniča*, *Tamnost* (HTR, 328); a Tadijanović bilježi: *Tavnoft* (SPM, 32); *Tavnicza* (SPM, 48). Belostenec, *Těmnicza* (GAZ I, 325); *Temen* (GAZ I, 1201).

²⁸⁸ U rječničkoj građi potvrđeno je bilježenje suglasnika *l*: Vrančić: *Blago-βloviti*, *Blagoβlovlyčea*, *blagoβlovlyen* (DIC, 28); Kašić: *Blāgostlov*, *Blagostōvglien*, *Blagostloviti* (HTR, 266); Habelić: *Blagozflou*, *Blagozflaulyam*, *Blagozfloulyen* (RS); Belostenec, *blagozfloviti*, *Blagozfllov*, *Blagozfllovenye* (GAZ I, 178); osim u Tadijanovića: *Blagofov* (SPM, 31).

14, 13); *blagosovljenim* zukom (TDD, 14, 13/14); *s-blagosovljenim* zvonom (TDD, 13, 11); *blagofivatii* (TDD, 11, 24); *Blagosovljenchefs* biti (KNIT, 6, 7).

U posavskome su govoru također potvrđeni primjeri: *Blagosòvu*, *blàgosōv*.²⁸⁹

Zbog pojave istoga suglasnika na kraju osnove riječi i u tvorbenome sufiksu, na granici morfema ispred sufiksa *-stvo* dolazi do razjednačivanja suglasnika:

-t-: *proklestvo*²⁹⁰ (TDD, 9, 10; OTV, 21, 8; NGD, 7, 22; RK, 125, 20); *proklestvo* (NK, 38, 18); *proklestva* (NK, 28, 27; KNIT, 401, 30; PIO, I, 51, 33); *proklestva* (NK, 38, 18); *bogaftvo*²⁹¹ (PD, 91, 18); *bogaftva* (OTV, 503, 23; KNIT, 283, 20); *bogaftvafu* (KNIT, 238, 22);

-v-: *Kraljeftvoboje* (OTV, 536, 11); *Kraljeftvo*²⁹² (OTV, 98, 13; NK, 9, 9; PIO, I, 70, 22; NGD, 206, 21; PD, 148, 6/7; EIE, 1764, 2, 18); *Kraljestvo* (EIE, 1808, 2, 16); *kraljeftvo* (PIO, I, 18, 7; PD, 149, 4/5; JRNK, 149, 14); *kraljeftva* (PIO, I, 18, 18); *Kraljeftva* (NK, 11, 10; TDD, 6, 16; 8, 30; EIE, 1764, 317, 19/20); *Kraljestva* (EIE, 1808, 258, 2); *Kraljeftvu* (NK, 18, 18; EIE, 1764, 59, 22; PIP, 2, 12); *Kraljestvu* (EIE, 1808, 50, 8); *biftvo* (NK, 25, 20), *Biftvo* (NK, 41, 9);

– riječ *biftvo* (RK, 4, 7; 4, 8; PD, 3, 1; JRNK, 153, 11) zabilježena je i oblicima u kojima izostaje razjednačivanje: *biftvu* (PD, 3, 4; JRNK, 153, 14).

Suglasnik *v* ne gubi se u sljedećim primjerima jer se ne ponavlja u sufiksu *-ski*: *s-Kraljevskom* (PIO, I, 18, 4); *kraljevsko* (PIO, I, 18, 10); *Kraljevsko* (PIO, I, 49, 31/32); *Kraljevskog* (NGD, 151, 14).

Prilog *kao* zabilježen je u Pavića i u svom starijem obliku, sa suglasnikom *k* u drugome slogu: ljubimo naffeg iskernjega, *kako* nas fame (NK, 7, 25); meni *kako* priatelju kaxi (TDD, 12, 26); *kako* oštali Aposftoli (KNIT, 168, 20); po kojemuje on *kako* csovik (JRNK, 23, 13); pogled njegov *kako* munja (EIE, 1764, 245, 10; 1808, 198, 16).

²⁸⁹ Ivšić (1913: 207).

²⁹⁰ Kašić: *Proklestvo* (HTR, 313); Habelić: *Proklestvo*, *Prokletstvo* czirkveno (RS); Belostenec, *proklestva* (GAZ I, 400); *Proklétstvo*, *Proklécstvo* (GAZ II, 433).

²⁹¹ Vrančić: *Bogaftvo* (DIC, 30); *Bogaftvo* (DIC, 71); Kašić: *Bogaftvo* (HTR, 267); Habelić: *Bogaftvo* (RS); Belostenec, *Bogaftvo* (GAZ II, 21); *bogaftvo*, *bogaftvo* (GAZ I, 463).

²⁹² Vrančić: *Kraljeftvo* (DIC, 127); Kašić: *Kraljeftvo* (HTR, 285); Habelić: *Kraljeftvo* (RS); *Kraljeftvo* (GAZ I, 1034); *Kraljeftvo*. [D.] (GAZ II, 182).

Poljavlja se i duži oblik ovoga priloga s neodbačenim *k* u drugome slogu, s paragomom suglasničko-samoglasničkog sloga *-no*: *kakono* Carftva i Cerkve (RK, 133, 15); *kakono* i prama Papi (RK, 134, 12); *kakono* i ja rad ljubavi (RK, 22, 22); *kakono* kokofs skuplja piliche (KNIT, 399, 3); *kakono* protiva fercsbi (KNIT, 96, 3); *kakono* boja (JRNK, 55, 21); Gospodina Boga *kakono* najveće dobro (JRNK, 132, 10); zatoje on *kakono* i Otac (JRNK, 23, 23/24); Baš *kakono* kod Rimnjana (NGD, 207, 11); Baš *kakono* lavetine jake (NGD, 179, 21); *kakono* budalaft (PD, 47, 6); *Kakono* Divica (PD, 249, 19); *kakono* Kralja (PIP, 292, 5); *kakono* ob dan (EIE, 1764, 1808, 1, 10); i pravi Bog *kakono* i Otac (JRNK, 23, 2); *kakono* ješte Vazmeni (EIE, 1764, 246, 8/9; 1808, 199, 9); *kakonoje* sadašnji S. O. Papa (TDD, 5, 32); *kakonofu* S. Josip i Ivan Evngjelista (KNIT, 96, 13/14); od Duba S. poſvečeni, *kakonoti*: fveti na Nebu (NK, 31, 18); *kakonoti* i S. Athanaſio (KNIT, 96, 30); *kakonoti* zlo vrime (PIO, I, 70, 9); *kakono* sud loncsarev (PIP, 3, 6/7).

7.14 Palataliziranje i depalataliziranje (*l*, *n*, *lj*, *nj*)

Umekšavanje suglasnika *l* i *n* ispred samoglasnika *i* potvrđuju sljedeći primjeri: *privolji* (OTV, 369, 17; RK, 167, 3; PIO, I, 48, 18); *privoljiti* (RK, 167, 17; NK, 12, 6; PIO, I, 54, 17); *Privoljechi* (JRNK, 142, 17/8); *obnevoljiti* (PIO, II, 112, 14/15); *obnevoljili* (EIE, 1764, 436, 10; 1808, 355, 21); *neoskvernji* (TDD, 7, 6); *podnevnji* (FM, 9, 10); *fvitovnjima* (OTV, 499, 4); *vicsnji* (NK, 3, 16; 31, 11; RK, 63, 16; 66, 13; PD, 151, 3; EIE, 1808, 254, 5; KNIT, 263, 21); *vjcsnji* (NK, 27, 5); *vicfnji* (EIE, 1764, 312, 19); *vicsnjega* (KNIT, 223, 3); *vikovicsnji* (NK, 5, 6; 17, 4; JRNK, 143, 18); *vikovicsnjim* (RK, 62, 9).

Umekšavanje suglasnika *l* događa se i u riječi u kojoj je samoglasnik *i* reduciran: u tri Skule *razdiljto* (NK, 14, 24).

Zabilježen je i primjer u kojemu je razvidno depalataliziranje suglasnika *lj* i palataliziranje suglasnika *n*: sedam *nedilnji* dana (TDD, 7, 23).

I pred samoglasnikom *e* suglasnik *n* je umekšan: *popodnevnjeg* (FM, 9, 7); *podnevnjeg* (NGD, 9, 4; 131, 17); *fvitovnje* (RK, 39, 4; PIO, II, 110, 10); *fvitovnjeg* (JRNK, 113, 8/9); *vicsnje* (OTV, 285, 5/6; PIO, I, 7, 29); *vikovicsnje* (PD, 117, 4/5; PIO, I, 7, 6); *privicsnjeg* (PD, 115, 11); *Privicsnjega* (NGD, 4, 3); *privicsnjega* (NGD, 212, 5); *nochnjeg* (RK, 34, 4); *Nochnjeg* (NGD, 75, 15); *zapadnje* (RK, 134, 8); *zapadnjega* (NGD, 11, 3); ali i pred

samoglasnikom *a*: *fvitovnja* (PIO, II, 110, 19) *vicsnja* (RK, 66, 14); *vikovicsnja* (NK, 19, 2; 9, 18/19).

Pred suglasnikom *b* suglasnik *l* umekšan je u primjerima: *Moljbi* (NK, 9, 5/6); *moljba* (OTV, 186, 28; NK, 10, 5); *moljbu* (TDD, 5, 15; 9, 10; 12, 1; OTV, 291, 27; PIO, I, 129, 27; EIE, 1764, 94, 14; 1808, 78, 16); *moljbe* (KNIT, 301, 13); *moljbenom* (PD, 134, 18).

U slavonskome je dijalektu uobičajeno umekšavanje suglasnika *l* i *n* ispred samoglasnika *i* (*mòlit*),²⁹³ a Ivšić upozorava kako je prema tome nastao oblik *mólba*.²⁹⁴ Ovakvo je umekšavanje zabilježio Habdelić, *Molyba* (RS), dok Vrančić, Kašić i Belostenec nemaju ovu promjenu: *Moli* (DIC, 68); *Moliti* (DIC, 81); *Molitva* (DIC, 71); *Moliti*; *Molba* (DIC, 103); *Moliti*; *Mólbà* (HTR, 291); *molba*, *molenye*, *pomolenye* (GAZ I, 1182).

Palataliziranje suglasnika *l* i *n* zabilježeno je i u sljedećim primjerima: *Pristoljnikah* (RK, 63, 4/5); *vikovicfnjom* (RK, 76, 24); *vikovicsnju* (OTV, 3, 19).

Pred sufiksom *-enje/-anje* zabilježena je depalatalizacija palatalnih suglasnika: *xivljenje* (OTV, 353, 4; NK, 14, 5); *xivljenja* (OTV, 593, 26); *xivljenju* (OTV, 23, 6); *xaljenje* (JRNK, 70, 3); *xelenje* (PD, 90, 1); *poxelenjma* (OTV, 507, 25); *poxelenja*²⁹⁵ (EIE, 1764, 317, 5; 1808, 257, 13); *molenje* (JRNK, 115, 6); *molenja* (JRNK, 114, 7; 115, 3; PD, 134, 12; 198, 12); *molenju* (PD, 105, 5; EIE, 1764, 5, 16; 1808, 5, 3); *mislenjem* (PD, 85, 5); *zamišljenja* (PIO, II, 3, 15); *profvitlenja* (PIO, II, 91, 4); *terplenja*²⁹⁶ (PIO, I, 55, 27; 70, 27); *razumlenju* (PIO, II, 91, 8); *razdilenje* (PIO, I, 128, 16); *oddilenja* (OTV, 29, 27); *oddilenje* (OTV, 212, 8); *pobolfsanja*²⁹⁷ (NK, 44, 4); *nepobolffa* (PIO, I, 5, 20/21); *pokolenja* (OTV, 21, 21).

Zabilježeni su i oblici u kojima pred sufiksom *-enje/-anje* nije došlo do depalatalizacije: *xivljenje* (OTV, 499, 19; PIO, II, 112, 21); *xivljenju* (PIO, I, 49, 8; 54, 17); *oxivljenju* (PIO, I, 51, 7); *xivljenja* (KNIT, 383, 14/15; PD, 135, 19).

Promjena *nj*, *lj* + *-ski* > *n*, *l* odlika je kajkavskoga narječja, a potvrđena je i u Pavića: *priateljski*²⁹⁸ (RK, 123, 6).

²⁹³ Lisac (2003: 34).

²⁹⁴ Ivšić (1907: 115).

²⁹⁵ Pavić bilježi i oblik *poxeljenja* (OTV, 137, 9).

²⁹⁶ Pavić bilježi i oblik: *terpljenja* (TDD, 4, 11).

²⁹⁷ Utjecaj kajkavskoga narječja.

²⁹⁸ Vrančić: *Priatelyštvo*, *Priately* (DIC, 7); *Ne-priatelyštvo*, *Nepriately* (DIC, 45); Kašić: *Priategl*, *Priateglstvo* (HTR, 311); *Nèpriategl*, *Nèpriateglstvo* (HTR, 295); Habdelić: *Priatel*, *Priatelyštvo* (RS); *Nepriatel*, *Nepriatelyštvo* (RS); Della Bella: *Priategl* (DIZ, 46); *priateglski* (DIZ, 48); *nepriateglje* (DIZ, 39); Belostenec, *Priatel*, *priatelica*

Kod izostanka promjene *l* u *o* u primjeru *Evangjeljski*²⁹⁹ (PIO, I, 70, 16) Pavić bilježi promjenu *l* u *lj*.

Promjena *lj* > *l* zabilježena je i u primjerima: *mermlau* protivu Ocu (KNIT, 94, 11); imadu *zabilexiti* (PIO, II, 113, 5); *allii bilexi* (OTV, 150, 9); *bilexe* (OTV, 138, 28); *liljanu* poljskomu (KNIT, 283, 24); *Promifslajmo* (OTV, 504, 10); *najdolnje* (OTV, 425, 11); *dolnju* (NK, 144, 7).

U Tadijanovića je depalatalizacija prisutna u sljedećim riječima: *Povolno*, *Dobrovolno* (SPM, 83), dok Pavić bilježi *povoljno* (OTV, 181, 32).

Pavić riječ *suxanftvo*³⁰⁰ (TDD, 10, 9; 10, 10; 11, 14; 14, 12) bilježi s promjenom *nj* > *n*: *suxanstvo* (PD, 14, 8/9); *suxanftvo* (OTV, 30, 19; 180, 11/12); *suxanftvu* (OTV, 535, 1; NGD, 176, 2); *suxanstva* (OTV, 180, 14/15; 186, 1); *suxanftva* (OTV, 352, 14; KNIT, 7, 25; PIO, I, 18, 26; PIP, 288, 3). Depalatalizacija suglasnika *nj* zabilježena je i u sljedećim primjerima: *gnije* (FM, 10, 4; 40, 10); *Jaganca*³⁰¹ (RK, 157, 16; 158, 14/15); *Porogjena*³⁰² (OTV, 499, 17); *izvanskim* (JRNK, 55, 19/20; OTV, 506, 10/11; 621, 12); *izvanski* (NGD, 5, 2); *izvansku* (NGD, 132, 7); *izvanske* (EIE, 1764, 60, 2/3; 1808, 50, 10); *izvanskih* (OTV, 27, 22); *toran*³⁰³ (OTV, 23, 12; NGD, 9, 18; EIE 1764, 102, 12; 1808, 85, 3); *Torne*³⁰⁴ (PD, 131, 13); *puftinah* (OTV, 210, 2); *zvirinae*³⁰⁵ (PIO, I, 6, 14).

Riječ *Svinsko* (FM, 11, 26) Pavić bilježi promjenom *nj* > *n*, ali ju piše i bez depalatalizacije: *Svinjsko* (FM, 17, 23), *fvinjskog* (FM, 17, 22); *fvinjska* (FM, 17, 25).

7.15 Jotacija

U poglavlju je o grafiji oprimjereno da je Pavić dobro razlikovao foneme /ć/ i /ǵ/ od suglasničkih skupina *tj*, *dj*.

(GAZ I, 82); *Priateľstvo* (GAZ II, 419); *Nepriatel*, *Nepriateľstvo* (GAZ I, 637); Tadijanović: *Priatel* (SPM, 169; Ubavistenye, 3); *Nepriatel* (SPM, 49); *priatelya* (SPM, 173).

²⁹⁹ Češći je oblik: *Evangjeljski* (JRNK, 112, 5; 113, 14; PIO, I, 128, 11/12).

³⁰⁰ Vrančić: *Szuxanyftvo* (DIC, 16); Kašić: *Suxagn* (HTR, 325); biti vu *fzusanftvu*, *fzusanftvo* (GAZ I, 233).

³⁰¹ Pavić bilježi i oblike *Jaganjca* (OTV, 111, 23); *Jaganjac* (OTV, 111, 24).

³⁰² U rečenici: od *Porogjena* Isukerftovoga (OTV, 499, 17).

³⁰³ Vrančić: *Turan* (DIC, 109); Kašić: *Turan* (HTR, 331); Belostenec, *Turën* (GAZ I, 1236); *Turen* (GAZ II, 550); Tadijanović: *Toran* (SPM, 48).

³⁰⁴ U rečenici: *Torne* Davidov (PD, 131, 13).

³⁰⁵ U rečenici: poftajemo *zvirinae* tavnofti paklenae (PIO, I, 6, 14).

7.15.1 Izostajanje jotacije u primarnim skupinama

Jotacija nije provedena u primarnim skupinama:

tj (t'): – *korintiani* (TDD, 9, 9); *k-Korintianom* (EIE, 1764, 246, 5/6; 1808, 199, 7); *netjake* (NGD, 180, 14);

dj (d'): – *sidjashe* (EIE, 1808, 198, 14); *radja* (EIE, 1808, 211, 26).

Ni u riječi stranoga podrijetla *đavao* (lat. *diabolus* < grč. *diábolos*) nije zabilježena jotacija: *diavao* (TDD, 12, 3; 12, 5; 12, 11; OTV, 504, 9); *djavao* (PD, 47, 1; PIO, I, 6, 8); *Diavli* (NK, 27, 7), *diavlu* (OTV, 537, 25; RK, 97, 14; PD, 46, 20; JRNK, 83, 8); *djavlu* (PD, 47, 10; KNIT, 383, 24); *diavla* (OTV, 369, 3; 504, 22; KNIT, 144, 23; PIO, I, 17, 9; EIE, 1764, 248, 7); *djavla* (EIE, 1808, 200, 24); *s - diavlom* (RK, 99, 2); kao ni u imenicia *Diaci* (RK, 60, 17); *Diakon* (EIE, 1764, 313, 18; 1808, 254, 24/25).

Pridjevi izvedeni od imenice *đavao* također su zabilježeni bez glasovne promjene jotacije: protivsftinu *Diavaosku* (TDD, 13, 17); ili oblašt *diavaosku* (OTV, 690, 7); *diavaoskog* (PIO, II, 113, 20); *diavaoska opacfinošt* (OTV, 503, 26); fille *djavaoske* (RK, 25, 6); *diavaoske zanate* (RK, 99, 10); po zapovdi *djavaoskoj* (RK, 97, 23/24); *diavaoski otrovah* (KNIT, 298, 5).

7.15.2 Provođenje jotacije u primarnim skupinama

U sljedećim je primjerima jotacija provedena u primarnim skupinama:

dj (d'): *naregjenja* (FM, 32, 2); *ragjati* (OTV, 9, 26); *poragjajufe* (JRNK, 21, 11/12); *Poragjaja* (NGD, 4, 17); *s-rogjacsom* (TDD, 9, 10); *Porogjenju* (RK, 61, 12); *porogjenje* (RK, 29, 6/7; JRNK, 23, 7); *priporogjen* (JRNK, 46, 17); *Porogjenje* (PD, 15, 14/15); *rogjena* (OTV, 353, 27; KNIT, 382, 15; JRNK, 154, 17/18); *rogjeni* (RK, 173, 8); *rogjen* (JRNK, 23, 12; PIO, I, 71, 19); *rogjeno* (EIE, 1764, 254, 15; 206; 1808, 206, 9); *rogjenom* (NGD, 120, 5); *rogjenoga* (RK, 2, 5/6); *Jedinorogjeni* (JRNK, 22, 9); *Pervorogjeni* (EIE, 1764, 400, 11); *pervorogjenoga* (PIP, 182, 14); *figjafse* (EIE, 1764, 245, 8).

Jotacija je provedena i u riječima:

t + j: *placha* (OTV, 449, 17; PIO, I, 55, 28); *plachu* (RK, 23, 16/17; OTV, 31, 31; PIP, 114, 11; EIE, 1764, 52, 6; 1808, 53, 4; PIO, I, 49, 11); *plache* (JRNK, 142, 9); *sricha* (TDD, 14, 14);

$z + j$: *maxe* (FM, 40, 14).

7.15.3 Šćakavizmi i štakavizmi

Stare suglasničke skupine **stj*, **skj* i nove, nastale nakon gubitka poluglasa, daju suglasničku skupinu *šč*. Pišući o govorima slavonskoga dijalekta koji su šćakavski, Ljiljana Kolenić (1997: 107) upozorava kako se u posavskome govoru Ivšićeva vremena (*Današnji posavski govor*, 1913.) pod utjecajem hrvatskoga književnoga jezika u nekim riječima javlja *št* na mjestima gdje je uobičajeno *šč*. Pojava štakavskih oblika može odražavati težnju prilagođavanja jezika *štokavsko-štakavkoj normi*.³⁰⁶ Naporedna uporaba *št/šč*³⁰⁷ jedna je od odlika franjevačke *koine*³⁰⁸.

Pavićevi primjeri šćakavizama su sljedeći: od *jifšcha*, koja dobru kripošt daju (FM, 11, 10); pod *jifšchem* vinca prifatife (FM, 58, 4); Zatvoreni kad izide *jifšche* (FM, 23, 4); Na posliдку mallo fira *ifšche*³⁰⁹ (FM, 23, 5); u *jifšchu* i pichu priverflio (RK, 38, 18); fa fvim tim *pufšchaite* (OTV, 404, 24); To *pufšchanje* ocfi profvitljuje (FM, 55, 6); kerv fvoju *pufšchati* (FM, 57, 24); posli *pufšchanja* kervi (FM, 59, 22); niki koriftih *pufšchanja* kervi (FM, 58, 10); nebi od febe mogla plamena *puffchati* (PIO, I, 91, 31); vodicu *pufšchaje* (FM, 27, 15); neimadu *pripufšchati* (OTV, 595, 30); *propufšcha* (OTV, 596, 12/13); koje Sveti Oci Pape *dopusšchaju* (TDD, 3, 14); koliko Bog *dopufšcha* (OTV, 495, 31); s-njegovom *milofschom* (NK, 36, 20); Posli *Pricfefschenja* (PD, 106, 8); A dobroje oštalo *drobifšche* (FM, 28, 19); po *utocfišchu* (KNIT, 364, 24; PD, 104, 13); *utocfišchu* (PD, 186, 5); *Utocfišche* Griffnikah (PD, 131, 19); *utocfišche* moje (PIP, 135, 4); *utocfišche* moje (KNIT, 222, 19); po momu *utocfišchu* (KNIT, 379, 19); po *utocfišchu* (OTV, 506, 32); necfini *taffcha* na ispraznjenje (EIE, 1764, 315, 6); necsini *tashcha* na ispraznjenje (EIE, 1808, 255, 25).

Pojedine riječi, uz šćakavski, potvrđuju i štakavski oblik: *dopusftaju* (TDD, 3, 15); *pufstinja* (FM, 57, 4); *pufstati* (FM, 58, 21); *ocsisftenja* (NK, 44, 27).

³⁰⁶ Farkaš Brekalo (2013: 179).

³⁰⁷ Gabrić-Bagarić (2007: 137).

³⁰⁸ „Činjenica da su franjevački svećenici na teritoriju Bosne Srebrene bili nosioci kulturnoga i jezičnoga razvoja dovela je u 17. i 18. st. do stvaranja franjevačke *koine* (Kuna 1989), prepoznatljivoga i ujednačenoga standardnojezičnoga uzusa koji se oslanja na (novo)štokavske govore u Bosni i Hercegovini (ikavskoga ili ijekavskoga tipa) (Pranjčević, 2008: 27).“ Prema Lukšić, Pranjčević, Vlastelić (2015: 107).

³⁰⁹ U značenju *traži (išće)*.

Štakavizmi su nadalje oprimjereni riječima: *odpusfta* (TDD, 8, 11); *isftuchi* (OTV, 125, 21); *odpusftamo* (NK, 9, 12/13); *isftemo* (NK, 9, 18; 36, 10); *Ifte*³¹⁰ (NK, 32, 10); *ifste* (FM, 46, 20); *isfte* (JRNK, 147, 1); *isftu* (NK, 99, 2; PIO, I, 17, 18); *ifstete* (EIE, 1764, 95, 15); *ishtete* (EIE, 1808, 79, 16); *zaisfte* (PIO, I, 18, 17); *zaisfte* (OTV, 53, 12; PIO, I, 128, 20); *kersften* (NK, 31, 1); *Odpusftenje* (NK, 31, 9); *ocfifstenja*³¹¹ (RK, 174, 6); *Navisftujuch* (NGD, 9, 6); *Prosftenja* (PD, 91, 25); *ocfifsteni* (EIE, 1764, 316, 8); *ocsishteni* (EIE, 1808, 256, 24). *navisftujem* (EIE, 1764, 11, 5); *navishtujem* (EIE, 1808, 9, 17).

7.15.4 Izostajanje jotacije u sekundarnim skupinama

Jotacija se ne provodi u sekundarnim suglasničkim skupinama:

tj (< *tbj*): *bratiom* (TDD, 12, 22); *bratia* (TDD, 13, 10); *Bratja* (EIE, 1764, 78, 2; 1808, 65, 3); *Bratjo* (KNIT, 218, 28; EIE, 1808, 1, 5); *Bratio* (RK, 18, 8; KNIT, 301, 22; EIE, 1764, 1, 5); *bratje* (PD, 169, 12); *Bratju* (EIE, 1764, 62, 15; 1808, 52, 17); *Propetje* (PD, 3, 14/15); *fpomenutje* (PD, 62, 11); *iznafsaftje* (TDD, 3, 17); *Uzafsaftie* (OTV, 633, 22); *priffaftje* (KNIT, 144, 15); *prifsaftje* (PD, 106, 16); *Priffaftja* (PD, 133, 21; JRNK, 154, 3); *Prifsaftja* (PD, 137, 13; EIE, 1764, 1, 1); *Prishastja* (EIE, 1808, 1, 1); *priffaftju* (KNIT, 144, 11); *izkorenutje* (TDD, 6, 6); *Ottverdnutje* (NK, 11, 20); *Pritisnutje* (NK, 11, 27/28); *pridobitju* (OTV, 320, 26/27); *Kerftiani* (OTV, 211, 5); *Kerftianski* (NK, 7, 1/2; 15, 2); *kerftjanska* (RK, 62, 16; JRNK, 134, 12); *Kerftianske* (NK, 10, 12); *Kerftjanske* (JRNK, 114, 5); *Kersftienju* (NK, 21, 2); *Kerftiana* (NK, 18, 26; PIO, I, 18, 8); *Kerftiane* (OTV, 594, 14/15); *Kerftianskom* (NK, 15, 8); *Kerftjanskom* (KNIT, 298, 20); *Kerftianskoga* (NK, 15, 11); *uskersnutie* (NK, 3, 15); *uskersnutje* (NK, 31, 10; KNIT, 168, 21; JRNK, 40, 4; PD, 27, 15; RK, 2, 23); *Uskerfnutje* (KNIT, 156, 4); *uskersnutja* (NK, 33, 15; PD, 27, 19/20); *Uskerfnutja* (PD, 133, 14); *Uskersnutja* (EIE, 1808, 199, 4); *Uskersnutia* (EIE, 1764, 246, 3); *uskersnutju* (JRNK, 41, 13); *vodokerstja* (PIO, I, 69, 2); *razbignutie* (TDD, 13, 20); *obfidnutie* (OTV, 353, 16); *obfidnutia* (OTV, 353, 18); *izginutie* (OTV, 430, 8); *stegnutje* (FM, 26, 15); *napregnutje* (FM, 26, 22); *zamuknutja* (FM, 43, 24); *zamuknutje* (FM, 44, 3); *priminutja* (RK, 66, 7; 171, 18); *priminutje* (RK, 80, 9); *uzdignutje* (JRNK, 43, 21); *prignutja* (JRNK, 134, 14); *prignutjem* (PD, 106, 20); *propetjem* (RK, 88, 5); *trenutja* (RK, 77, 16); *nadahnutje* (KNIT, 168, 27); *nadahnutju* (KNIT, 144, 21); *pitja* (FM, 18, 17); *pitje* (KNIT, 219, 31); *dosfaftja* (RK, 111, 10/11); *dosfaftia* (PIO,

³¹⁰ U rečenici: M. Sftoje smertni grih? U. *Ifte* veliko uvrigenje Boxjæ (NK, 32, 10).

³¹¹ Primjer je naveden u štakavizmima, a zapravo je *stakavizam*, kao i riječ *dopuschafs* (OTV, 419, 10).

I, 19, 5); *doffaftia* (OTV, 596, 17); *dofsaftie* (OTV, 66, 10); *doffaftie* (OTV, 592, 29); *cvitja* (PIO, II, 113, 8; EIE, 1764, POLJUBLJENIMA SSTIOCEM,³¹² 3, 16; 1808, POLJUBLJENIMA SHTIOCEM,³¹³ 4, 3); *ocfistjen* (EIE, 1764, 316, 9); *ocsistjen* (EIE, 1808, 256, 26); *ganutiu* (OTV, 633, 17); *uputtjenje* (PD, 133, 12);

dj (< *dvj*): *miloserdia* (TDD, 9, 26; OTV, 449, 7); *miloserdja* (OTV, 151, 24; PD, 258, 14); *miloserdje* (NK, 11, 16; 37, 5; RK, 39, 23; PIO, II, 91, 11; PD, 250, 14/15); *miloserdjem* (EIE, 1764, 313, 21); *miloserdjem* (EIE, 1764, 254, 28); *miloserdju* (OTV, 21, 10; NK, 18, 27; RK, 19, 13/14); *miloserdju* (OTV, 356, 23); *miloserdju* (PIP, 53, 7); *miloserdia* (OTV, 353, 11); *Miloserdia* (NK, 13, 4); *miloserdja* (RK, 84, 13; 63, 17); *miloserdja* (EIE, 1808, 3, 12; JRNK, 146, 9/10); *miloserdie* (OTV, 350, 10; PIO, I, 50, 19); *miloserdje*³¹⁴ (JRNK, 146, 17/18; 149, 7); *nemiloserdie* (OTV, 495, 24); *rodiak* (OTV, 180, 16); *rodjak* (OTV, 213, 15); *rodjaka* (OTV, 126, 31; 181, 12; RK, 80, 17); *rodiaka* (OTV, 213, 17); *rodjake* (RK, 80, 19; NGD, 180, 12); *rodjakom* (NGD, 208, 15); *rodjaku* (NGD, 158, 15); *rodiaci* (PIO, I, 1, 13); *rodjaci* (OTV, 28, 14); *Rodjakinjo* (PD, 163, 19).

Iako imenica *jifsche* (FM, 23, 4) potvrđuje promjenu stare suglasničke skupine **stj* u suglasničku skupinu *šč*, potvrđen je i njen oblik s izostankom jotacije i jednačenja po mjestu tvorbe: *jiftie* (KNIT, 219, 31).

Imenice *i-vrste* na *-t*, *-d*, u instrumentalu jednine ne provode jotaciju: S. Pavao s-ovom *oblastjom* sluxioseje (TDD, 9, 9); Sveti Oci Pape s-ovom *oblastju* sluxilisuse (TDD, 9, 12); s-*oblastju* velikom (EIE, 1764, 2, 9); s - *oblastju* velikom (EIE, 1808, 2, 7); koifu pod tvojom *oblastjom* (PD, 87, 22); s-velikom *poniznoftju* (PD, 105, 7/8); negoche *Smertjom* Vikovicsnjom umerti (NK, 11, 11); *fmertjom* imade umerti (JRNK, 95, 10/11); i s-*fmertjom* hervajuchi Kerštjani (PIO, II, 112, 15); najvechom *zapovidjom* naziva (KNIT, 300, 2); *Zapovidjom* on popriti prikom (NGD, 207, 16); koino *xaloftjom*, i fuzama Ifusa traxi (PIO, I, 70, 13); kadafe Ifus s-*xaloftjom* nachi (PIO, I, 71, 26); s-*miлоftjom*³¹⁵ Boxjom (NK, 37, 11; NK, 40, 16; KNIT, 95, 32; 96, 11); ako s-*miлоftjom* uzdilujem (NK, 37, 16); dillujuchi s-*miлоftjom* (KNIT, 97, 14); s – tvojom fvetom *miлоftjom* (RK, 64, 22/23); s-*miлоftiom* tvojom (PIO, II, 81, 2); i famo ù dopusštenima ftvarma s-*triznoftjom* (JRNK, 134, 17); i s-*pametjom* dokucfiti (JRNK, 42, 19);

³¹² Predgovor je nepaginiran, ali je u ovome radu označen brojevima stranica od 1 do 4 zbog lakšega snalaženja u samome tekstu.

³¹³ Predgovor je nepaginiran, ali je u ovome radu označen brojevima stranica od 1 do 4 zbog lakšega snalaženja u samome tekstu.

³¹⁴ U istome djelu Pavić bilježi jotaciju u riječi *milosergje* (JRNK, 143, 17/18).

³¹⁵ U Pavića je zabilježen i šćakavski oblik ove imenice u instrumentalu: s-njegovom *miлоfschom* (NK, 36, 20).

fvom *pametjom* ljubili (PD, 112, 1/2); meĝu *pravednoŝtjom* i *pokornoŝtjom* (PIO, I, 19, 18); meĝu *fvitloftjom* i *tavnoŝtjom* (OTV, 3, 7/8); s tolikom *razpuŝŝtenoŝtjom* (PD, 107, 3/4); ŝa fvom ljubavjom i *virnoŝtjom* (PD, 112, 7); i neumerlom *zafalnoŝtjom* (RK, 41, 6/7); ŝasvom *kripoŝtjom* mojom (EIE, 1764, 503, 9); sasvom *kripostjom* mojom (EIE, 1808, 436, 3).

U skundarnim se suglasničkim skupinama ne provodi jotacija:

**stj* (*stbj*): *liŝtje* (TDD, 14, 14); *liŝtie* (OTV, 404, 14; 537, 22); *mimoffaŝtie* (EIE, 1764, 231, 20); *mimoshaŝtje* (EIE, 1808, 187, 30/31);

**zđj* (*zđbj*): *grozdie* (TDD, 13, 28; OTV, 21, 26); *grozdje* (FM, 12, 4; EIE, 1764, 78, 12; 301, 14; 1808, 65, 14; 245, 2); s-*grozdjem* (FM, 25, 18); *grozdja* (FM, 25, 15); *gvozdia* (TDD, 6, 27); *gvozdiem* (OTV, 404, 25).

Maretić³¹⁶ smatra da su se ovakve suglasničke skupine izgovarale drugačije no što su pisane, a Stjepan Ivšić³¹⁷ upozorava da posavski govor poznaje i neizmijenjene govorne skupine *tj*, *dj*.

U sekundarnim se skupinama *bj*, *mj*, *pj*, *vj* između suglasnika nalazio poluglas (*bvj*, *mvj*, *pvj*, *vvj*) te su one dugo ostale neizmijenjene. Stoga se epentetsko *l* ne umeće između labijala i gramatičkog morfema *-je* (< -*bj*e):³¹⁸ *Devje* mliko (FM, 21, 15); Mliko *kravje* (FM, 21, 18); goji efskile *kravie* (FM, 21, 17); *kopjem* kroz ferce (RK, 39, 11); od *ribiæ* *cxigericæ* (OTV, 369, 2).

Imenica *zdravlje*³¹⁹ zapisana je i s epentetskim *l* i bez njega: *zdravlje*, koje gubi (RK, 77, 11); i za *zdravje* sluxe (FM, 11, 15); pamet, *zdravje* (PD, 91, 17); à oprosštenje noŝi *zdravie* (TDD, 9, 23); sluxi za *zdravie* Neznaboxaca (OTV, 692, 17); uđilivŝŝimu *zdravie*, i ispravljenje noguu (PIO, I, 2, 33).

I sljedeći primjeri potvrđuju izostanak epentetskog *l*: s-*ljubaviu* (OTV, 5, 27); *ljubavju* (OTV, 127, 16); *ljubavjom* (PD, 112, 6); *ljubavjom* (EIE, 1764, 502, 19; 1808, 435, 21); Jefili *ugljevje* metao (PD, 86, 21); ù ljubeznjivo *ugljevje* (PIO, II, 70, 13).

³¹⁶ “Imenice, kao što su *liŝće*, *doŝaŝće*, *naŝaŝće*, pišu pisci obično sa *-stje*, dakle *liŝtje* i t. d. Ali da se izgovaralo *ŝć*, to dokazuju ovaki primjeri: *liŝće* Lip. 100, *doŝaŝće* 6, 83, *uzaŝaŝću* 33, *naŝaŝću* KP. 87. Pisci su slav. pisali *stj* i u drugim nekim riječima, u kojima su bez sumnje izgovarali *ŝć*, na pr. *krstjanin*, *krstjanski*.” Maretić (1910: 153).

³¹⁷ „Prema nekadašnjem *tbj* i *dbj* zabilježio sam *tj* i *dj* u: *nětjāk* (Stupnik), *kostjōm* (: koŝću, Varoš) i *rodjāča* (= rodica, Kaniža)“ Ivšić (1913: 197).

³¹⁸ Vrančić: *Divyi* (DIC, 5); Kašić: *Divyi* (HTR, 272); Habdelić: *Diuji* (SR); Della Bella: *divjé* (DIZ, 423); Belostenec, *Divja* (GAZ I, 1212); *divji, ja, je* (GAZ I, 195); Tadijanović: *Divja* (SPM, 20); *Divji* (SPM, 66).

³¹⁹ Vrančić: *Zd-ravye* (DIC, 93); Kašić: *Zdravye* (HTR, 344); Habdelić: *Zdrauje* (RS); Belostenec: *Zdravje* (GAZ I, 1080); Tadijanović: *Zdravje* (SPM, 27); *zdravju* (SPM, 137).

Premda je suglasnička skupina *bj* u riječima *trublja*³²⁰ (EIE, 1764, 60, 10; 1808, 50, 18) *trublje* (TDD, 11, 19; OTV, 123, 6; 124, 1); *s-trubljom* (PIO, I, 50, 4); *trubljom* (EIE, 1764, 63, 2); *trubljem* (EIE, 1808, 52, 26); *trubljaſſe* (OTV, 123, 6); *Dubljinu* (OTV, 520, 11); *dubljinu* (PD, 147, 5; PIP, 129, 13); *dubljinah* (PIP, 131, 7); *gibljanju* (OTV, 2, 13/14); također sekundarna, Pavić ju bilježi epentetskim *l*.

Epentetskio *l* zabilježeno je i u sljedećim imenicama: *grobljih* (JRNK, 41, 8); *snoplje* (OTV, 78, 17).

Epentetsko *l* ne umeće se iza labijala ni ako iza njega dolazi neki od gramatičkih morfema kojima je nadomješteno staro *-bjō* u instrumentalu jednine imenica *i- vrste*: *s-tvojom* prisvetom *kervjom* (RK, 31, 14); vlastitom *kervjom* (RK, 99, 7); *s-kervjom* (RK, 117, 24); *fa* fvom *ljubavjom* (PD, 112, 6); *Sasvom ljubavjom* (EIE, 1764, 502, 19; 1808, 435, 21).

7.15.5 Provođenje jotacije u sekundarnim skupinama

U sljedećim je riječima zabilježeno provođenje jotacije:

tj (< *tbj*): – *brachi* (OTV, 126, 26; PIO, I, 6, 18; PIP, 130, 13); *brachom* (RK, 122, 20/21); *brachu* (OTV, 210, 28; KNIT, 222, 29; 379, 25; JRNK, 14, 6); *brachæ* (PIO, II, 5, 31); *bracho* (NGD, 45, 5); *Brachice* (NGD, 158, 17); *piche* (FM, 43, 25); *pichu* (RK, 38, 18/19);

dj (< *dvj*): – *odfugjenici* (RK, 85, 16); *odfugjenje* (RK, 107, 24); *osugjenje* (RK, 88, 18; PD, 33, 11); *ofugjenju* (RK, 89, 18); *ofugjenog* (RK, 172, 27); *odsugjuje* (PD, 62, 2); *milofergja*³²¹ (RK, 39, 21; KNIT, 283, 21; EIE, 1764, 3, 17; PIP, 131, 3); *milofergje*³²² (RK, 16, 13; PIP, 182, 6); *milosergje* (OTV, 291, 15; JRNK, 143, 17/18); *naslagjenje* (PD, 33, 9); *vigjamo* (OTV, 20, 19); *provigjen* (NK, 44, 11/12); *fugje* (OTV, 357, 6); *gragjani* (OTV, 377, 10);

U komparativu i superlativu pridjeva provedena je jotacija u primjerima: *slagji* (FM, 12, 1); *slagje* (PD, 32, 8); *mlagji* (FM, 12, 2; PD, 224, 15); *mlagjibose* (OTV, 357, 12); *najmlagji*

³²⁰ Vrančić: *Trublya* (DIC, 108); Kašić: *Trubglia* (HTR, 330); Della Bella: *trubglje* (DIZ, 36); *trubglju* (DIZ, 43); Belostenec, *trublya* (GAZ I, 1232).

³²¹ Zabilježen je i oblik *mjlosergja* (RK, 19, 19).

³²² Pavić bilježi i oblik *milofergje* (RK, 16, 22).

(OTV, 351, 17); *najmlagjega* (OTV, 89, 14); kao i u poimeničenome pridjevu: *mlagjima* (OTV, 29, 13).

Jotacija je provedena u primjeru: *ocsifschjenja* (NK, 31, 25), *ocfifschjenja* (RK, 4, 15), kao i promjena jednačenja po mjestu tvorbe.

Primjeri u kojima je provedena jotacija, a izostaje jednačenje po mjestu tvorbe: *oxaloschenja* (OTV, 430, 1); S- *Xaloschom* (PIO, I, 70, 4); *oxalofschenu* (EIE, 1764, 63, 18); *oxaloschenu* (EIE, 1808, 53, 16).

7.15.6 Skupine *jt, jd*

Kada se u riječima sa suglasničkom skupinama *jt, jd* ne provede metateza pa dentali *d* i *t* ne zamijene mjesta s palatalom *j* (*do + iti > dojti > *dotji > doći*), izostaje i jotacija: *izajti* (FM, 58, 23); *projti* (KNIT, 15, 11; 15, 13; EIE, 1764, 1808, 2, 20); *dojti* (EIE, 1764, 59, 21; 1808, 50, 7); *izajde* (KNIT, 93, 15); *najde* (KNIT, 93, 25); *najdei* (EIE, 1764, 462, 15; 1808, 376, 23); *Najtichete* (EIE, 1764, 11, 10; 1808, 9, 21/22); *dojdi* (EIE, 1764, 59, 14; 1808, 49, 27); *dojde* (KNIT, 398, 18; EIE, 1764, 59, 14/15; 1808, 50, 1); *projde* (EIE, 1764, 313, 19; 1808, 254, 26); *Pojdite* (EIE, 1764, 316, 6; 363, 7; 1808, 256, 22; 296, 4).

Trag se samostalnome obliku staroga infinitiva *iti* bilježi u glagola tvorenoga prefiksom *uz-*: *uziti* (TDD, 14, 3), dok je u glagola tvorenoga prefiksom *iz-* ovaj trag zametnut: *izichi* (RK, 18, 14; 167, 8; EIE, 1764, 61, 18; 1808, 51, 22; OTV, 27, 15); *izich* (OTV, 693, 9). Samostalni je oblik staroga infinitiva *iti* potvrđen i u glagola *ottiti*³²³ (NGD, 43, 5); *otiti* (NGD, 206, 8); *priti* (EIE, 1764, 2, 5; 59, 6; 400, 8; 145, 6; 1808, 2, 3; 49, 19; 326, 15; 119, 9).

Poneki primjeri bilježe metatezu, ali ne i jotaciju: *ottide* (FM, 34, 13; PIO, I, 128, 16; NGD, 158, 15; OTV, 376, 1; 530, 13); *ottidi*³²⁴ (OTV, 304, 26); *ottidoffe* (OTV, 632, 28; EIE, 1764, 313, 14); *otidoshe* (EIE, 1808, 254, 21); *pridu* (KNIT, 224, 6; EIE, 1764, 401, 12; 1808, 327, 15/16); *pride* (NK, 18, 21; EIE, 1764, 401, 14; 1808, 327, 17; EIE, 1764, 360, 9; 1808, 293, 27); a poneki bilježe i jotaciju: *ottigju* (OTV, 499, 3); *ottigje* (PIO, I, 128, 18; NGD, 133, 8; OTV, 28, 31); *dogje* (OTV, 352, 10; FM, 15, 11; RK, 171, 23; JRNK, 165, 17; PIO, II, 112, 12; NGD, 99, 3; PD, 119, 6; EIE, 1764, 245, 4; 1808, 198, 9); *dogjem* (JRNK, 164, 13); *dogji*

³²³ Zabilježen je i oblik *ottichi* (PD, 91, 25).

³²⁴ Pavić bilježi i *ottigi* (TDD, 7, 5).

(PIO, I, 128, 15); *dogjoffe* (NGD, 161, 19); *dogjosmo* (PD, 223, 10); *izagje* (NGD, 151, 8); *izigje* (KNIT, 93, 23; 93, 25; NGD, 206, 11; PD, 2, 6; OTV, 31, 6); *izigjoffe* (NGD, 131, 6/7); *nadigje* (NGD, 101, 4); *unigje* (TDD, 7, 7; OTV, 530, 18; NGD, 42, 8; EIE, 1764, 250, 19; 1808, 202, 27); *sigje* (NGD, 101, 3; PD, 2, 7); *fagje* (NGD, 42, 6); *pogje* (RK, 82, 15; NGD, 209, 16; PIO, I, 49, 35); *pogjem* (NK, 44, 13); *pogjefs* (OTV, 181, 4; KNIT, 300, 8/9); *Pogji* (RK, 62, 16; EIE, 1764, 314, 14; 1808, 255, 14); *pogjemo* (PD, 33, 14/15); *progje* (JRNK, 165, 15; NGD, 44, 3); *obigje* (NGD, 207, 22); *nezagje* (NGD, 42, 18); *nagje* (PIO, I, 68, 3); *nagjemo* (PD, 33, 20).

Analogijom prema prefigiranim glagolima, u Pavića su potvrđeni i oblici: *igje* (NK, 33, 11; KNIT, 144, 7; EIE, 1764, 193, 7; 158, 8); *igjaſſe* (PD, 63, 3; EIE, 1764, 249, 7/8); *igjashe* (EIE, 1808, 201, 23); *igju* (NGD, 207, 18); *igjuče* (PIO, II, 112, 14); *igjau* (EIE, 1764, 248, 25; 1808, 201, 16); *neigje* (KNIT, 300, 18); *Neigjese* (RK, 23, 10).

7.16 Prva palatalizacija

Provođenje palatalizacije potvrđuju sljedeći primjeri: *duſe* (PD, 31, 8); *pecsen* (FM, 17, 11); *pecfen* (FM, 17, 13); *dixe* (FM, 24, 17; 36, 26); *ſtexe* (FM, 27, 17); *ocsi* (NK, 45, 2); *ocſima* (FM, 34, 11); *ocſiu* (FM, 34, 13; NGD, 42, 2; EIE, 1764, 251, 10); *ocsiu* (EIE, 1808, 203, 12).

Umanjenice su zabilježene s provedenom palatalizacijom: *knjixici* (RK, 129, 10); *Knjixici* (PD, 263, 13); *knjixice* (NGD, 118, 13); *duſſicu* (TDD, 10, 12; 14, 12).

U vokativu jednine imenica muškoga roda *a*-vrste provodi se palatalizacija: *moj dragi ofugjenicſe* (RK, 85, 1); *Posluſſajder griſſnicſe* (PIO, I, 126/127, 36/1); *Pokoriſe ò griſſnicſe!* (PD, 113, 5); *ò kruſſe poſvecheni* (PD, 31, 3); *Dragi ſinovcſe!* (OTV, 28, 12); *Uzrocſe naſſe radoſti* (PD, 131, 7).

U superlativu se pridjeva *opak*, *krotak* događa promjena sulasnika *k* u *č*³²⁵ pred samoglasnikom *i*: *najopacsii* (NK, 10, 25); *najopacſiim* (OTV, 28, 29); *najopacſiemu* (RK, 52, 13/14); *najkrocſie* (PIO, I, 51, 14); kao i u deminutivu imenice *ſkoljka*: *ſkoljcsica* (PIO, I, 71, 3); *ſkoljcsici* (PIO, I, 71, 5). I komparativ pridjeva *opak* zabilježen je s ovom promjenom: *opacsie* (PIO, I, 51, 21).

³²⁵ Promjenu suglasnika *k* u *č* Pavić bilježi i ispred samoglasnika *o*: *s-rogjacsom* (TDD, 9, 10).

Staro je palatalno *r* zabilježeno u sljedećemu primjeru: i šabravšli vode ù jedno, nazvai *morja* (OTV, 2, 6/7), što potvrđuje kajkavski³²⁶ utjecaj, ali i utjecaj posavskoga³²⁷ i podravskoga³²⁸ govora u kojemu je ova pojava također zabilježena. Iz rječničke građe Habelić potvrđuje čuvanje palatalnog *r* kao *rj* pred vokalom, *Morje* (RS), dok ostali ostali bilježe: Vrančić, *Morè* (DIC, 60); Kašić, *Móre* (HTR, 291); Della Bella, *More* (DIZ, 42); Belostenec, *Morje* (GAZ I, 764); Tadijanović, *Mohre* (SPM, 5).

7.17 Druga palatalizacija – sibilizacija

7.17.1 Izostajanje sibilizacije

U dativu i lokativu jednine imenica *e*-vrste sibilizacija često izostaje: Mudromu Kralju Salomunu *u knjigi* (TDD, 1, 17); *u knjigi* Jozue (TDD, 3, 23); ù drugoi *knjigi* (TDD, 5, 5); kakofè štie ù *knjigi* (RK, 157, 17); ù *Knjigi* xivota (PIO, II, 5, 16); U *knjigi* Poroda (OTV, 3, 3); A što *knjigi* recšenoj manjkaje (NGD, 5, 11); ù *brigi* postavljen (RK, 34, 4/5); bivšli ù potribi i *tuggi* (PIO, I, 17, 13); i ù *tugi* (EIE, 1764, 55, 17; 1808, 46, 25); *slugi* švojemu Ivanu (EIE, 1764, 399, 21; 1808, 326, 6); iz Neba *na šverhi* (NK, 4, 9); ù njegovoi prišištoi *Majki* (NK, 10, 8); koišli *Majki* tvojoj rekao (RK, 31, 4); po njegovoj *Majki* (PD, 137, 9); po švetomu Krixu, i *Muki* (NK, 16, 4); po *muki* (RK, 61, 14; PD, 133, 13); po ištoi *priporuki* (PIO, II, 74, 17); ù *šsipki* gvozdenoj (PIP, 3, 6); dobroj *odluki* (KNIT, 263, 4); po (...) Svete Matere Cerkve *odluki* (PD, 53, 11).

Rjeđi su primjeri provođenja sibilizacije u lokativu jednine imenice *e*-vrste: dicu ù *kolivci* (RK, 98, 1/2); ù *ruci* tvojoj (PD, 148, 18).

U pojedinim se imenicama *e*-vrste u dativu i lokativu jednine imenica *e*-vrste sibilizacija ponekad provodi, a ponekad izostaje:

– ù *Predici* (PD, 2, 9; JRNK, 152, 16); U *Prediki* (NGD, 87, 13); Po *Prediki* (EIE, 1764, 501, 2; 1808, 434, 10); u ovoi *knjigi* (OTV, 693, 12); ù *knjizi* pišana (OTV, 350, 11);

– po *prilici* (OTV, 536, 23; PD, 92, 5; PIO, I, 5, 31); po (...) *priliki* (KNIT, 401, 15; OTV, 621, 25); po *priliki* (PIO, II, 77, 17); ù *prilici* (OTV, 6, 13); ù *priliki* (PIO, I, 51, 32).

³²⁶ „*Morje* je vjerojatno preuzeto od kajkavaca (ponegdje još i *orje* „ore“ npr.).“ Lisac (2003: 34).

³²⁷ Ivšić (1913: 190) navodi primjere: *môrje, odgovárjat, stvárjat*.

³²⁸ „Za posavsko južina, *morje* (...) koji se ovako govore i u Podravini (...)“ Hamm (1949: 59).

7.17.2 Provođenje sibilizacije

U nominativu množine imenica muškoga roda *a-vrste* pred gramatičkim morfemom *-i* velari prelaze u sibilante: *Vojaci* (TDD, 11, 2); *Ucsenici* (TDD, 13, 22); *cslanci* (NK, 3, 1; 25, 3; PD, 86, 9); *Mucfenici* (RK, 60, 14); *Mifnici* i *Diaci* (RK, 60, 17); *Mifnici* (RK, 128, 17); *Redovnici* i *Puſtinjaci* (RK, 60, 18); *fvidoci* (KNIT, 398, 2; EIE, 1764, 248, 8); *svidoci* (EIE, 1808, 200, 25); *rodiaci* (PIO, I, 1, 13); *novaci* (NGD, 131, 16); *podloxnici* (PIO, I, 1, 13); *Proroci* (OTV, 632, 11; RK, 60, 10; KNIT, 301, 12; NGD, 8, 11; EIE, 1764, 248, 19; 1808, 201, 11); *izdajnici* i *nenaſtojnici* (PIO, I, 49, 33); *Prorociſu* (KNIT, 401, 5); *sokaci* (RK, 99, 22; EIE, 1808, 308, 4); *fokaci* (EIE, 1764, 378, 7); *puci* (TDD, 2, 15; EIE, 1764, 3, 23; 1808, 3, 18); *dionici* (NK, 122, 13; JRNK, 142, 15); *nauci* (OTV, 690, 12); *zaoftanci* (RK, 4, 20; 167, 23); *rodjaci* (OTV, 28, 14); *rodiaci* (PIO, I, 1, 13); *texaci* (PIO, I, 103, 6); *jexeci* (FM, 12, 1); *grifi* (OTV, 537, 14; NK, 10, 25; 32, 26); *Grifi* (NK, 11, 24); *Grifsi* (NK, 11, 20); *taſsci* (FM, 33, 23); *ſiromaſi griffnici* (KNIT, 93, 9); *grifsnici* (NK, 122, 12; PIP, 255, 8); *vojnici* (EIE, 1764, 242, 22; 1808, 196, 16); *jezici* (JRNK, 152, 15); *Vichnici* (OTV, 296, 23).

Maretić³²⁹ upozorava da velari u slavonskih pisaca rijetko ostaju nepromijenjeni u nominativu množine, a u Pavića je zabilježen primjer: *kruhi* (OTV, 138, 10; 137, 11).

I u instrumentalu množine zabilježena je sibilizacija: s-*Vichnici* (OTV, 352, 23).

Provođenje sibilizacije u pridjevskim i zamjeničkim oblicima utjecaj je dalmatinskih pisaca,³³⁰ a Pavić bilježi: Blaxeni *Ubozi* u Duhu (NK, 14, 8); nie zaboravio vapaj *ubozih* (PIP, 13, 4); O Poglavaru *ubozih* (PD, 172, 10); od *ubozih* (KNIT, 382, 33); *fvi Kolic* (PIP, 114, 9); *fviukolici* (PIP, 2, 13).

Pavić uz *Pidrazi* (EIE, 1764, 434, 13; 1808, 354, 10) bilježi i *Pidragi* (EIE, 1764, 437, 3; 1808, 12), a uz *fvikolici* (PIO, I, 54, 34; PIO, II, 75, 11; NGD, 13, 18) bilježi i *fvi koliki* (OTV, 261, 26; PIO, I, 48, 27/28).

³²⁹ Maretić (1910: 159).

³³⁰ Despot (2006: 100).

7.18 Jednačenje suglasnika po zvučnosti

7.18.1 Nebilježanje jednačenja suglasnika po zvučnosti

Jednačenje po zvučnosti najčešće nije zabilježeno na granici korijenskoga morfema i prefiksa, čime Pavić čuva morfonološki sklop riječi kao što su to činili i slavonski franjevci i ostali stari slavonski pisci:

iz-: *izpoviditife* (NK, 8, 5); *izpovidi* (TDD, 3, 22); *izpovidivffise* (TDD, 8, 22); *neizpovidaffe* (TDD, 13, 21); *izpovidioje* (KNIT, 169, 4/5); *izpraznu* (OTV, 150, 15); *izpraznoft* (OTV, 492, 18); *izpuniti* (NK, 10, 13); *izpunjujeli* (KNIT, 300, 14); *izkernjega* (NK, 22, 3; 22, 5); *izpocfetka*³³¹ (RK, 87, 18); *izpod*³³² (TDD, 2, 2); *izhodimo* (NK, 27, 12); *izhodi* (FM, 11, 12; TDD, 4, 29; EIE, 1764, 67, 22; 1808, 1; NGD, 115, 2); *izhode* (PD, 225, 15); *izhod* (FM, 52, 24); *izhodak* (OTV, 182, 16); *Jzhoda* (RK, 157, 17); *neizhodi* (RK, 52, 6); *neizkazani* (OTV, 353, 17); *izkorenutje* (TDD, 6, 6); *izkorenjenje* (KNIT, 95, 35); *izhodka*³³³ (OTV, 346, 27/28); *izkaxefs* (PD, 92, 7); *iztomacsenu* (TDD, 3, 2); *iztomacfiti* (TDD, 2, 24; 7, 15/16); *iztomacfim* (TDD, 7, 16); *iztolmacfi* (RK, 87, 8); *iztraxivati* (KNIT, 93, 10); *iztraxujuch* (PIP, 13, 3); *izterveni* (KNIT, 384, 1);

nad-: *nadpisja* (TDD, 4, 20); *nadpisje* (RK, 134, 5); *nadhodi* (EIE, 1764, 5, 18; 1808, 5, 5);

ob-: *obftajati* (NK, 38, 28; PIO, I, 48, 3); *obstajati* (OTV, 425, 4/5); *obsluxiti* (FM, 57, 23); *obsluxi* (KNIT, 283, 32); *obsluxuje* (KNIT, 300, 25; JRNK, 161, 6; EIE, 1764, 400, 4; 1808, 326, 10); *obsluxili* (JRNK, 69, 12/13); *obsluxujuch* (NGD, 7, 17); *obsluxujuchi* (OTV, 27, 21); *obsluxitelj* (EIE, 1764, 3, 14; 1808, 3, 9); *obtuxivati* (RK, 133, 13); *obtuxen* (PD, 46, 18); *obtuxena* (PIO, I, 48, 11); *Obtuxujemfe* (PD, 92, 8); *obkolit* (RK, 28, 23; OTV, 691, 11);

od-: *odpusfta* (NK, 32, 22; TDD, 8, 11); *odpusftenje* (NK, 3, 14/15; 31, 9); *odpuštenje* (EIE, 1764, 248, 20); *odpushtenje* (EIE, 1808, 201, 11); *odpusftaju* (NK, 32, 26); *odpuftifs* (RK, 62, 2); *odpadaju* (RK, 19, 8/9); *odpadofse* (OTV, 3, 22); *odpadljivu* (JRNK, 14, 5); *odprativffi* (NGD, 208, 14); *odpratime* (PD, 250, 6/7); *odputujem* (RK, 33, 12); *odputova* (PIO, I, 70, 11); *Odkudfe* (NK, 9, 1); *odkud* (NK, 3, 11; FM, 45, 18; JRNK, 13, 12; PIO, I, 91, 21; PD, 106, 11; OTV, 27, 1); *Odkadse* (RK, 96, 19); *odkupio* (NK, 20, 5; 20, 23; 24, 20/21; 28, 4; 41, 11; RK,

³³¹ Pavić bilježi i: *iz pocsetka* (TDD, 7, 28; 13, 23).

³³² Tadijanović: *Izpod* (SPM, 72).

³³³ Jednačenje se u ovome primjeru ne provodi na granici korijenskoga morfema i prefiksa te u vezi korijenskoga morfema sa sufiksom.

31, 14); *odkupi* (KNIT, 97, 29/30); *odkupljuje* (PD, 93, 12); *odkupljenja* (NK, 28, 2; 30, 5/6; RK, 29, 4; PD, 30, 17); *odkupljenje* (EIE, 1764, 2, 12/13; 1808, 2, 10); *Odkupitelj* (NK, 43, 16; JRNK, 161, 12; PIO, II, 113, 33); *Odkupitelja* (RK, 25, 8); *Odkupitelju* (PD, 163, 9); *odkaxite* (EIE, 1764, 4, 11/2; 1808, EIE, 1808, 4, 2); *odpali* (RK, 134, 19; 84, 9); *odsude* (PD, 62, 4); *odsugjene* (JRNK, 164, 5); *odsugjuje* (PD, 62, 2); *odfugjivati* (PIO, I, 51, 11); *odftupili* (RK, 135, 1);

pod-: *podpuno* (NK, 6, 10/11; 17, 9; 30, 5; TDD, 6, 8; 7, 18; JRNK, 68, 7; PIO, I, 18, 13/14; PD, 151, 10); *podpuna* (NK, 38, 12; 38, 19); *podpune* (JRNK, 69, 19); *podpunomu* (PD, 47, 1); *nepodpuno* (TDD, 7, 31; JRNK, 68, 8); *podpalila* (PD, 224, 3); *podpifaofe* (RK, 135, 3); *podpifali* (RK, 99, 7); *podkopati* (PIO, II, 77, 4); *podpomaxe* (PIO, I, 129, 28); *podpomagaffe* (OTV, 621, 29);

raz-: *razcipljenje* (PIO, I, 93, 11); *razcvilila* (NGD, 209, 20); *Razcviljenoi* (PIO, I, 50, 33); *raztergni* (EIE, 1764, 61, 13; 1808, 51, 17); *raztergoffese* (TDD, 7, 8); *Raztergnimo* (PIP, 2, 21); *razkoffie* (TDD, 9, 24); *s-razkrilitima* (PIO, I, 50, 15); *razpliche* (TDD, 9, 27); *razpersftavffi* (OTV, 181, 9/10); *razplodenje* (KNIT, 96, 28); *Razpecha* (PIO, I, 69, 20); *Razpeche* (PIO, I, 69, 22); *razpet* (RK, 38, 1/2; 30, 9); *razpufftenoftjom* (PD, 107, 3/4); *raztvoriffese* (TDD, 13, 13); *raztiruju* (TDD, 13, 17); *raztirao* (PD, 148, 11); *raztvor* (FM, 30, 24); *raztegnut* (RK, 28, 14); *razxali* (OTV, 210, 32; PIP, 131, 23); *Razxalise* (OTV, 211, 29); *razxaloftise* (OTV, 46, 13);

uz-: *uzkrifivatife* (PD, 27, 19); *uzkrizkauju* (EIE, 1764, 4, 14/15); *uzkrisuju* (EIE, 1808, 4, 5); *neuztexe* (RK, 52, 14); *neuzcfuavfs* (KNIT, 6, 14); *uzhodifs* (KNIT, 300, 8).

Jednačenje po zvučnosti nije zabilježeno ni u vezama korijenskoga morfema sa sufiksom: *redka* (NK, 43, 12); *redku* (KNIT, 401, 33); *polazka* (FM, 33, 18); *odilazka* (PIO, I, 55, 6); *ljubko* (FM, 12, 16); *sladko* (FM, 48, 23); *Sladke* (FM, 52, 9); *merzka* (KNIT, 300, 22); *Bogoljubstvo* (NK, 13, 24; 15, 20; 44, 8; PD, 115, 15); *robstvu* (PIO, II, 74, 12); *poslidku* (FM, 23, 5); *Krivobxci* (OTV, 596, 21); *krivoboxka* (OTV, 349, 23); *neznaboxki* (RK, 112, 2); *krivoboxkima* (KNIT, 383, 35); *neznaboxko* (OTV, 213, 30); *Neznaboxkomu* (OTV, 353, 5/6); *neznaboxkæ* (PIO, II, 91, 3); *Neznaboxci* (OTV, 596, 21; NGD, 7, 13); *Francuzkomu* (RK, 128, 2); *ulizti* (PIO, II, 4, 13/14); *Sobstviah* (PD, 118, 21); *fobsftvih* (NK, 41, 9); *fobsftvah* (NK, 3, 27); *Sobstvo* (JRNK, 23, 6); *fobftvi* (PD, 3, 11); *prisobftvi* (JRNK, 54, 9); *prisobftvuje* (JRNK, 54, 12/13); *prifobftvuje* (JRNK, 54, 23); *prifobftvenje* (JRNK, 54, 14/15); *Prisobftvenjem* (RK, 4, 10); *prifobftvenja* (JRNK, 55, 4/5); *xeludca* (FM, 53, 15); *druxstvo* (PIO, I, 54, 7).

Kada uz izostanak jednačenja po zvučnosti izostane i ispadanje suglasnika, nastaju oblici: *razftao* (RK, 33, 14); *Razftavivfffi* (JRNK, 164, 5); *razftanku* (RK, 33, 14); *razslaffe* (NGD, 159, 13); *razfvitljenju* (OTV, 633, 18).

7.18.2 Bilježenje jednačenja suglasnika po zvučnosti

U sljedećim je primjerima na granici korijenskoga morfema i prefiksa zabilježeno jednačenje po zvučnosti:

is-: *ispovida* (NK, 1, 8); *ispovidi* (NK, 5, 26; 44, 23; TDD, 5, 30); *ispoviditi* (NK, 32, 24); *Ispovidi* (NK, 33, 1); *Ispoviditife* (NK, 23, 20); *ispovidam* (NK, 41, 13; 44, 9); *ispovidivffise* (TDD, 6, 24/25); *Ispiva* (OTV, 181, 26); *isprofimo* (NK, 10, 9); *isprofinam* (NK, 18, 8); *isprostiti* (PD, 112, 19); *isprofiti* (TDD, 7, 7); *ispravljenog* (FM, 15, 21); *ispraviti* (RK, 83, 2); *Ispravitelj* (PD, 114, 15); *ispitaju* (NK, 15, 16); *ispitati* (TDD, 12, 2); *ispuniti* (NK, 17, 3); *ifpuniti* (PD, 107, 9); *ispunimo* (NK, 36, 18); *ifplatio* (PD, 89, 23); *Iskernjega* (NK, 7, 4); *iskernjega* (NK, 7, 24/25; PD, 87, 8; OTV, 30, 27); *iskernjima* (KNIT, 168, 10/11); *iftira* (TDD, 1, 1; PIO, II, 5, 20); *iftirat* (FM, 33, 3); *istolmacsiti* (PIO, I, 5, 4/5); *istirivaſse* (PIO, II, 5, 14); *iskoreniti* (TDD, 6, 16); *iskitila* (NGD, 5, 10); *iftanchaje* (FM, 27, 18); *iftiskao* (PIO, I, 128, 20); *iskazao* (RK, 88, 8); *ifpuſtio* (RK, 39, 3); *ifpraznoſti* (RK, 39, 4); *ifprazno* (JRNK, 40, 13; 168, 8); *isprazno* (PD, 223, 9); *ifprazna* (JRNK, 40, 15); *ispraznog* (PIO, II, 3, 15; OTV, 31, 28);

op-: *opchenje* (NK, 3, 14); *opchenoi* (NK, 31, 2); *opchena* (NK, 23, 23); *opchenim* (TDD, 7, 30; 10, 12; 11, 12); *opchenu* (TDD, 10, 2);

ras-: *neraftergnuse* (TDD, 6, 30); *rastiruju* (TDD, 12, 13); *raftaviti* (OTV, 213, 3); *raftavljaju* (NK, 10, 23); *raftajanje* (OTV, 28, 19); *raftvitljenju* (NK, 15, 24/25); *raftvara* (FM, 41, 12);

z-: *zdruxi* (FM, 25, 18); *zglavljuje* (FM, 26, 4); *zdvora* (NK, 122, 25);

– kada iza prijedloga *s* slijedi glas koji je zvučan, prijedlog se *s* ravna prema tome glasu i prelazi u *z*: *z-duhom* (OTV, 182, 22); *zdruge* (OTV, 349, 28); *z-dicom* (OTV, 210, 12);

*zdvima*³³⁴ (OTV, 211, 21); *z-dertanjem* (PIP, 3, 11); *z-dillom* (PIO, II, 16); *z-blixnjima* (OTV, 186, 3/4); *zbrachom* (OTV, 78, 16); *z-glave*³³⁵ (FM, 35, 10; 39, 12);

us-: *uskersnuo* (NK, 29, 9); *usktiefs* (FM, 7, 12); *ufterpljiv* (RK, 23, 12); *usterpljiv* (RK, 83, 8/9); *ufterpljivomu* (OTV, 7, 24/25).

Osnove *hval-* i *hvat-* bilježe progresivno jednačenje po zvučnosti (*hv > *hf > f*)³³⁶ u različitim vrstama riječi, a ovakvo je jednačenje zabilježeno i u posavskom³³⁷ govoru:

– imenice: *fale* i blagodarnosti (RK, 41, 19); Ifukerštu *fal*u dajmo (PD, 28, 9); tebi *fal*u uzdati (EIE, 1764, 500, 13; 1808, 434, 5); Bogu *fala* (KNIT, 401, 32); Bogu budi *fala* (PIO, II, 91, 8); U bivstvu vam *fala* (PD, 3, 4); Piřmu od *zafalnosti* (OTV, 181, 27); rad *nezafalnosti* (OTV, 187, 23); i neumerlom *zafalnostijom* (RK, 41, 6/7); i na *zafalnost* (PD, 112, 13/14); *nezafalnost* griha (JRNK, 69, 4);

– glagoli: i *pofaliti* prid pukom (OTV, 536, 5); *fali* Boga (NK, 98, 19); *falio* drugu viru (PD, 86, 13); Daga *falim* (JRNK, 161, 22); řa řvetima tvoima *falim* (PD, 106, 5); Boga *falimo* (NK, 10, 8) *Falite* řvi Narodi Gospodina (EIE, 1764, 3, 22; 1808, 3, 16); *Faliti* tugj grih (NK, 12, 8); nie za *falitife* (PD, 86, 3); *faliche* tebe (PIP, 170, 10); Nevaljale *faliti* na ispovidi (PD, 85, 19); *Falichu* ř fřvako (JRNK, 159, 19); *zafaljivati* Bogu (KNIT, 7, 27); za dare od Boga primite *zafaliti* (PD, 91, 23); *zafaljuje* njemu (KNIT, 300, 23); da Bogu *zafali* (RK, 80, 1); i *zafali* Bogu (NGD, 99, 3; OTV, 31, 16); *Zafaljujemti* (EIE, 1764, 502, 14/15; 1808, 435, 16); *zafalitmu* valja (RK, 80, 4/5); i ořtala *pofaljena* (PIO, I, 90, 24); *obuffatii* s-rukama (OTV, 537, 1); daju *prifati* (OTV, 261, 22); dagase Bog *prifacha* (OTV, 126, 10); vinca *prifatife* (FM, 58, 4); Jeřili tugje blago *prifatio*? (PD, 89, 18); za kojega grancsice koise *prifati* (TDD, 14, 3); njeg lipo *prifati* (NGD, 158, 19); viřteme *prifatili* (JRNK, 145, 16); pakře jořs *potfacha* griřřiti (KNIT, 401, 1); zatoře i *nepotfati* okrivitiu (PIO, I, 91, 2); *uffatiff*e i Lota (OTV, 30, 16); *Uffativřfi* (OTV, 352, 11); Tugje grihe *falechi* (JRNK, 142, 20);

³³⁴ Pavić bilježi i oblik *s-dvima* (OTV, 126, 1).

³³⁵ U poglavlju: KNYGA TRECHYA od Riećřih Kojeře pridřtavlyaju prid Immenih (SPM, 91), Tadijanović propisuje prijedlog *S-*, *illi z-* (SPM, 92), pa prema tome bilježi: *z - Boggom* (SPM, 137).

³³⁶ Vrančić: *Hvaliti*, *Hvala* (DIC, 54); *Vhvatiti* (DIC, 81); Kařić: *Hvřlá*, *Hvaliti* (HTR, 279); *Uhvatiti* (HTR, 332); Habelić: *Hvala*, *Hvale* (RS); Della Bella: *uřhvalim* (DIZ, 23); *hvaagljen* (DIZ, 35); Belostenec, *Pohvalenye* (GAZ I, 730); *Hvřla* (GAZ II, 131); *Zahvřlnofřti* (GAZ II, 599); Tadijanović: *Zafalnost*, *Nezafalnost* (SPM, 57) *zafalnost* (SPM, 171).

³³⁷ Ivřić (1913: 200).

– pridjevi: U derxavi onoj *pofaljenom* (NGD, 158, 22); *nezafalnog* Kralja (OTV, 98, 10); Bodin *nezafalan* biše (NGD, 176, 19); *zafalan* biti (OTV, 98, 12);

Jednačenje po zvučnosti zabilježeno je i u sljedećim primjerima: *slatkochu* (FM, 12, 12); *slatkofti* (JRNK, 160, 20); *slatkoga* (FM, 12, 19); *slatko* (FM, 26, 22; JRNK, 159, 8); *slatkog* (FM, 29, 15); *slatki* (FM, 29, 16); *slatka* (FM, 30, 21; PD, 32, 1); *fercxbæ*³³⁸ (TDD, 3, 21); *frijsko* (FM, 12, 16); *frisska* (FM, 11, 13); *frijsku* (OTV, 692, 11); *ulifti* (EIE, 1764, 401, 17; 402, 2) *ulisti* (EIE, 1808, 327, 20, 26).

Poneke su riječi zabilježene u oba oblika, s provedenim jednačenjem po zvučnosti i bez njega:

- *Iskernjega* (NK, 7, 4); *iskernjega* (NK, 7, 24/25); *iskernjima* (KNIT, 168, 10/11); *izkernjega* (NK, 22, 3); *Izkernjim* (KNIT, 168, 17); *s-izkernjim* (KNIT, 168, 18);
- *iskoreniti* (KNIT, 95, 30; TDD, 6, 16); *iskoriniti* (OTV, 349, 28; 495, 28); *izkoreniti* (KNIT, 95, 32);
- *istekla* (OTV, 351, 3/4); *iztekla* (KNIT, 144, 13);
- *krivobosftvo* (OTV, 182, 29); *krivoboxtvo* (OTV, 349, 28);
- *usktiefs* (FM, 7, 12); *neuzktiefs* (KNIT, 6, 13);
- *rasterkani* (NGD, 180, 15); *razterkane* (KNIT, 401, 13);
- *slatka* (FM, 30, 21); *sladka* (FM, 30, 24).

Uz jednačenje po zvučnosti provedeno je i stapanje suglasnika u sljedećim primjerima: *raferdi* (TDD, 3, 32); *neraserdi* (PIP, 3, 12); *rafergjen* (PIO, I, 49, 13); *raferdio* (PD, 88, 3);

Jednačenje po zvučnosti, mjestu tvorbe i stapanje suglasnika zabilježeno je u primjerima: *raffirila* (OTV, 404, 20); *Rasfiri* (NK, 122, 7).

U riječi *fsesdefet* (EIE, 1764, 249, 2; NGD, 129, 18); *fsesdeset* (OTV, 271, 28; 285, 29); *shesdeset* (EIE, 1808, 17/18) zabilježeno je jedno jednačenje po zvučnosti i stapanje suglasnika, ali je drugo jednačenje po zvučnosti izostalo: *šest + deset = šesd + deset = šes + deset*.

³³⁸ Tadijanović: *Sercsba* (SPM, 34).

U vezi korijenskoga morfema sa sufiksom zabilježeno je jednačenje po zvučnosti u primjeru: *ubosftvu* (PIO, I, 55, 21).

Pavić bilježi jednačenje po zvučnosti u interverbalnom položaju kada bezvučni suglasnik *k* prelazi u zvučni suglasnik *g* ravnajući se prema zvučnome suglasniku *b*: kadafe ona *g-bolesniku* noći (JRNK, 61, 23).

7.19 Jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe

7.19.1 Izostajanje jednačenja suglasnika po mjestu tvorbe

Jednačenje po mjestu tvorbe izostaje kada se dva suglasnika različita po mjestu tvorbe nađu u složenici na granici dvaju leksičkih, korijenskih morfema: *jedanput* (TDD, 8, 21; 12, 18; NK, 8, 5; 23, 21; OTV, 493, 1; RK, 107, 24; 77, 8; NGD, 43, 16; PIO, I, 51, 30; JRNK, 46, 5/6); *jedanputfe* (NK, 44, 23).

Nekoliko je primjera riječi u kojima se zbog izostanka jednačenja po zvučnosti nije dogodila ni promjena jednačenja po mjestu tvorbe: *uzcsine* (NK, 12, 28; 13, 2); *Izcfiftite* (EIE, 1764, 246, 7); *Izcsistite* (EIE, 1808, 199, 8); *izcfeznu* (EIE, 1764, 251, 10); *izcseznu* (OTV, 504, 4; 632, 24/25; EIE, 1808, 203, 12); *izcfeznula* (KNIT, 60, 27); *izcfuditi* (PIO, I, 48, 24); *vitezstva* (PIO, I, 49, 31); *viteztvu* (NGD, 11, 8); *vitezki* (KNIT, 166, 3). Riječ *izcfupati* (PIO, I, 90, 4) zabilježena je s izostankom oba jednačenja, ali i s provedenim jednačenjem po zvučnosti: *iscfupati* (PIO, I, 90, 12/13); *iscsupati* (PIO, I, 90, 8); *iscsupamo* (PIO, I, 91, 14); *iscsupaju* (PIO, I, 91, 16).

Jednačenje po mjestu tvorbe izostaje i u sljedećim primjerima: *ulazenje* (TDD, 7, 26/27); *snilazenju* (PD, 149, 6); *ispraznjuje* (EIE, 1764, 312, 4/5; 1808, 253, 15); *ispraznjenje* (EIE, 1764, 315, 6; 1808, 255, 25); *ziviti* (FM, 13, 19); *Bojazljivi* (FM, 51, 5); *priljubezljivo* (KNIT, 97, 12); *ljubeznivo* (OTV, 505, 11); *ljubeznive*³³⁹ (PIO, I, 51, 15); *misljenjem* (JRNK, 135, 10/11); *mislenjem* (PD, 85, 5).

³³⁹ Pavić bilježi i primjer: *ljubesnivog* (PIO, I, 50, 24).

7.19.2 Bilježenje jednačenja suglasnika po mjestu tvorbe

Prijedlog *s* prelazi u *š* i u interverbalnom položaju:³⁴⁰ *vladaše šnjime* (OTV, 27, 14); Bog *šnjime* upravlja (OTV, 180, 21); da *šnjiovima* divojkama (OTV, 213, 20); dache *šnjime* blagovati (OTV, 536, 30); Sluxašese *šnjime* (OTV, 495, 25); pocse *šnjime* (OTV, 503, 21); ottide *šnjima* (TV, 530, 13); *šnimefam* defet drugi pineza dobio (PIO, I, 54, 31); za neomrazitise *šnjome* (OTV, 7, 21/22); zajedno *šnjom* dillujemo (NK, 36, 26); jerbofamte *šnjima* uvridio (NK, 43, 11/12); koje *šnjima* ucfini (OTV, 21, 0).

Jednačenje po mjestu tvorbe provedeno je u sljedećim primjerima: *lašnje*³⁴¹ (OTV, 6, 10; 536, 19; RK, 96, 2/3; NK, 26, 21/22; JRNK, 137, 8); *lašnje* (OTV, 264, 25); *lašnjemu* (OTV, 621, 1); *najlašnje* (JRNK, 69, 6); *najlašnje* (PIO, I, 70, 14); *lašnja* (NK, 33, 12); *himbenu* (JRNK, 14, 5/6); *himbena* (PIP, 53, 12); *prošnju* (PIO, I, 129, 28); *bolesljive* (FM, 43, 11).

7.20 Gubljenje i zadržavanje dentalnih suglasnika *d* i *t*

Suglasnička skupina *stn* ponekad čuva dentalno *t*:³⁴² *kripostno* (OTV, 499, 28; NK, 4, 17); *kripostna* (TDD, 11, 13); *kripostna* (OTV, 492, 8); *kripostan* (NGD, 86, 5); *kripostnog* (PIO, I, 68, 24); *kripostnoga* (NGD, 133, 17); *Kripostni* (TDD, 2, 30); *kripostni* (OTV, 690, 13); *xalostnog* (OTV, 350, 5); *xalostni*³⁴³ (EIE, 1764, 57, 2/3); *xalostni* (EIE, 1808, 47, 29; 201, 27); *Xalostni* (PD, 131, 20); *xalostne* (JRNK, 147, 4); *kripostnom* (KNIT, 93, 9); *kripostnia* (TDD, 11, 14; OTV, 492, 26/27); *kripostivnomu* (KNIT, 97, 5/6); *koriftna* (NK, 12, 25; PIO, II, 77, 23); *koriftno* (KNIT, 96, 1; 169, 6; TDD, 10, 23; 12, 25; PIO, I, 7, 24; NGD, 118, 11); *koriftnieg* (PIO, I, 70, 1); *nekoriftna* (KNIT, 223, 16); *poftne* (PD, 90, 16); *bolesfne* (NK, 13, 8); *radoftni* (OTV, 261, 15); *radoftno* (PD, 198, 10); *Kostni*³⁴⁴ (FM, 11, 27); *Bilokoftni* (PD, 131, 13); *Oblaftnikah* (RK, 63, 6); *napaftnicksku* (OTV, 503, 19); *napaftniku* (OTV, 385, 20).

Ista je suglasnička skupina (*stn*) u Pavića ponekad bez dentalnoga *t*: *bolesniku* (NK, 6, 3); *bolesnog* (FM, 7, 17); *bolesnici* (FM, 10, 25); *bolesnu* (FM, 40, 22); *bolesnik* (RK, 9, 17).

³⁴⁰ Della Bella također bilježi ovu promjenu u interverbalnom položaju: *Sc' gnime*, *Sc' gnome* (DIZ, 38).

³⁴¹ Pavić bilježi i oblik: *lakše* (NK, 79, 27).

³⁴² Tadijanović: *Ufno* nebbo (SPM, 25).

³⁴³ Pavić bilježi i: *xalosni* hod (OTV, 271, 32).

³⁴⁴ U rečenici: *Kostni* mozak vola (FM, 11, 27).

Dental *d* čuva se i u primjerima: *odsuda* (OTV, 151, 13; 404, 27); *Odfuda* (OTV, 127, 29); *odfugjenici* (RK, 85, 16); *odfugjenje* (RK, 80, 7; 107, 24); *odfugjenih* (RK, 77, 2; 80, 16); *odfudu* (OTV, 353, 25; RK, 77, 2; PIO, I, 50, 4); *odfudili* (RK, 80, 6); *odfugjen* (NGD, 181, 22); *odfugjivan* (PIO, I, 50, 7); *odfugjeni*³⁴⁵ (RK, 77, 9); *gozdbina*³⁴⁶ (PIO, I, 19, 5); *gozdbinu* (OTV, 597, 2); *jizdbina*³⁴⁷ (FM, 10, 23; 16, 15; OTV, 271, 2).

U nekim se primjerima unutar suglasničke skupine koja sadrži i afrikatu ispred nje gube suglasnici *d* i *t*, a u nekima se ne gube:

–*d*–: – *ferca*³⁴⁸ (OTV, 350, 25; RK, 88, 18; NGD, 86, 21; PD, 107, 20; PIP, 65, 28); *fercem* (PD, 86, 3); *ferce* (EIE, 1764, 251, 12; PIO, I, 5, 13); *serce* (EIE, 1808, 203, 14); *Serca* (NK, 15, 22; 15, 24);

– *fucu* (TDD, 8, 33; RK, 167, 6); *Sucse* (JRNK, 163, 12); *Sudca* (PIO, I, 48, 20; 127, 13); *fudca* (PIO, I, 48, 33; 49, 16); *fudcem* (PD, 90, 4); *fudcu* (PIO, I, 48, 4); *Sudcu* (PIO, I, 49, 35); *fudci* (PIO, I, 48, 12); *Sudci* (OTV, 180, 15);

–*t*–: – *Sveci* (KNIT, 96, 26); *fveca* (OTV, 503, 27; NGD, 45, 13);

– *Oci* (TDD, 9, 11); *Ocem* (EIE, 1764, 13, 10; OTV, 479, 28); *Otcem* (EIE, 1808, 11, 12); *Oca* (EIE, 1764, 62, 21/22; 78, 3); *Otca* (EIE, 1808, 52, 23; 65, 4);

7.21 Metateza

Metateza *vs* > *sv* nije provedena u nominativu jednine zamjenice *vas* (< *vъsbъ*): da kad *vas* Puk murmuraffe (TDD, 5, 16); i *vas* koliki fvit (OTV, 498, 26); O ovimabo dvima Zapovidma viši *vas* Zakon (NK, 7, 26); Dokle *vas* ondi neocsifti (NK, 33, 9); dase pod jednom i drugom verftom *vas*, i cio Ifukerft (RK, 4, 12); Otacije *vas* sud pridaio Sinu (RK, 167, 19); *Vas* fvit s-ognjem kad izgori (JRNK, 164, 11); i *vas* fvit razruffivatiše (PIO, I, 19, 33); kadaše fterka *vas* Puk (PIO, I, 48, 14); *vas* koliki fvit (OTV, 535, 14); *Vas* koliki prid njeg narod dogje (NGD, 152, 3); za csoviesji narod *vas* (PD, 28, 12); *Vas* fvit izgovara (PD, 128, 14); i poharafse *vas*

³⁴⁵ Zabilježeni su i oblici: *osugjeni* (RK, 80, 8); *osugjenje* (PD, 33, 11).

³⁴⁶ Tadijanović: *Gofbina* (SPM, 31).

³⁴⁷ Pavić bilježi i oblik bez dentalnog *d*: *jizbina* (FM, 40, 23; 41, 12). Tadijanović bilježi: *Jezbina* (SPM, 31).

³⁴⁸ Vrančić: *Szarcze* (DIC, 23); Kašić: *Sarce* (HTR, 318); Habelić: *Szercze* (RS).

vilaet (OTV, 30, 5); Evo *vafit* vilaet na sluxbu (OTV, 28, 14); *vas* dobitak (OTV, 31, 17); i *vas* narod (OTV, 98, 11); *vas* narod (NGD, 121, 15); *vas* ftrah (PIO, I, 55, 25).

U riječima tvorenima od obilka *vas* (< *vbsb*) – *vazda*(n) (prasl. **vbsb* + **dbnb*) – nije provedena metateza *vs* > *sv*: *vazdan* (KNIT, 93, 27; 97, 2; PD, 87, 25); *vazda* (NK, 45, 2; OTV, 493, 3; 693, 4; RK, 30, 11; 167, 14; KNIT, 218, 25; JRNK, 113, 3; FM, 10, 5; PIO, I, 54, 16; II, 110, 32; NGD, 4, 14; PD, 62, 18; EIE, 1764, 5, 12/13; 1808, 4, 24; PIP, 135, 14).

U riječi *vazdan* dogodilo se još i jednačenje po zvučnosti: *vas* + *dan* = *vazdan*, međutim pojavljuje se i u obliku u kojemu jednačenje po zvučnosti izostaje: *vasdan* (PD, 91, 22; EIE, 1764, 61, 5; 1808, 51, 9).

Oblici u kojima je metateza zabilježena: *svakolika* (NK, 30, 21; RK, 168, 13; NGD, 206, 3; PD, 197, 7); *fvakolika* (RK, 41, 4; PIO, I, 50, 1; II, 5, 27); *fvekoliko* (FM, 32, 4); *fvekolike* (RK, 128, 11; PIO, II, 91, 30; PD, 112, 12/13); *fvukoliku* (PIO, I, 18, 28; 51, 32).

7.22 Promjena *l* u *o*

Ova je promjena dosljedno provedena na kraju riječi u glagolskoga pridjeva radnog: *imao* (TDD, 8, 2); *obechao* (NK, 37, 20); *ocsitovao* (NK, 31, 3); *kazao* (NK, 35, 25); *smakao* (OTV, 295, 27); *mogao* (TDD, 6, 4; PD, 47, 3); *doffao* (TDD, 12, 22); *iziffao* (TDD, 12, 1; NGD, 9, 15); *izifsao* (PD, 2, 1); *uzifsao* (NK, 29, 10); *poslao* (NK, 30, 2); *donefao* (NK, 27, 26/27); *snifsao* (NK, 29, 8); *sifsao* (PD, 2, 2); *donio*³⁴⁹ (NK, 27, 23); *terpio* (NK, 28, 23); *molio* (RK, 34, 5); *rekao* (RK, 31, 9; PIP, 167, 1); *oprao* (RK, 32, 13); *ponukovao* (JRNK, 112, 11); *primio* (JRNK, 114, 14); *zaraftao* (PIO, I, 90, 9); *podnio* (PIO, II, 5, 31); *digao* (NGD, 101, 8); *sftovao* (NGD, 86, 19); *priloxio* (PD, 47, 10); *ponukovao* (PD, 63, 5); *napunio* (EIE, 1764, 4, 2; 1808, 3, 21); *umnoxio* (EIE, 1764, 499, 15; 1808, 433, 13/14); *zaboravio* (PIP, 13, 4). Analizirajući jezik fra Mihajla Radnića, Sanja Vulić zaključuje kako „Realizacije glagolskoga pridjeva radnoga s provedenom vokalizacijom, ali bez sažimanja samoglasnika *ao* > *o*, karakteriziraju većinu djela franjevačkih autora Bosne Srebrene, pa ih ima i Radnić, npr. *našao*, *pripoviedao*.“³⁵⁰

³⁴⁹ Pojavljuje se i u obliku *donefao*: à smert fa fvima oftalima nevoljama na fvit *donefao* jeft (NK, 27, 26/27).

³⁵⁰ Vulić (2014: 263).

U glagola *umrti* glagolska osnova završava samoglasnim *r*, te se promjena *l* u *o* događa i u obliku glagolskoga pridjeva radnog: *umro* (NK, 28, 24; 25, 10; JRNK, 25, 15).

Promjena *l* u *o* događa se i u sljedećih imenica: *dio* (OTV, 124, 11; PIO, I, 5, 4; JRNK, 153, 1); *diavao* (TDD, 12, 5; OTV, 504, 9); *djavao*³⁵¹ (PD, 47, 2; PIO, I, 6, 8); *Pavao*³⁵² (NK, 38, 4; TDD, 9, 8; OTV, 139, 22; JRNK, 40, 4); *Angjeo*³⁵³ (NGD, 16, 16; OTV, 691, 13; JRNK, 155, 3); *Archango*³⁵⁴ (PIO, II, 4, 5); *pakao* (NK, 3, 8; PIO, I, 127, 9; PIP, 53, 11; JRNK, 149, 21); *kabao* (OTV, 289, 4); *pepeo*³⁵⁵ (OTV, 597, 15; EIE, 1764, 61, 7; 1808, 51, 11); *Pripovidaoci* (TDD, 2, 30); *slifsaoci* (TDD, 2, 18); *sliffaoci* (TDD, 14, 17); *nofioci*, i *pratioci* (PIO, I, 50, 37); *pratioc* (RK, 110, 14); *darivaoc* (RK, 21, 22/23); *Sfavao* (KNIT, 398, 3); *xeteoci* (OTV, 213, 18); *xeteocem* (OTV, 213, 23); *poznavaozem* (PIO, I, 5, 19).

Pavić uz oblik *vertao* (OTV, 4, 2; PIO, I, 18, 25; EIE, 1764, 64, 3; 1808, 53, 21) bilježi i oblik *vert* (RK, 33, 22), a rječnička građa potvrđuje: Vrančić, *Vartal* (DIC, 45); Kašić, *Vartal* (HTR, 335); Belostenec, *Vèrt* (GAZ II, 560); Tadijanović, *Vertao* (SPM, 14). Vončina (1988: 122) objašnjava Bandulavićevu vokalizaciju imenice *vrtao* (*Pistole i evangelya*, 1613.) štokavizacijom inačice *vrtal* iz čakavskoga predloška kojim se služio.

I pridjevi su zabilježeni s promjenom *l* u *o*: *bio* kruhsac (FM, 11, 11); Kruflac *bio* (FM, 11, 24); *Svitaio* zrak (FM, 13, 18); *cio* vilaet (OTV, 211, 6); *cio* Ifukerft (RK, 4, 12); i fvakom *mio* (PD, 198, 16); kruh imade biti *kifeo* (RK, 156, 19); Danje ovi *privefeio* (PD, 14, 15); *Vefeo* csovik (PIP, 236, 22); *vefeo* kuchi ode (NGD, 74, 13); oblak *debeo* (OTV, 123, 5); *Debeo* izhod (FM, 52, 24); protivstfinu *Diavaosku* (TDD, 13, 17); sluxbu *Diavaosku* (OTV, 137, 8/9); fillu *djavaosku* (PIO, II, 5, 20); fille *djavaoske* (RK, 25, 6); *diavaoske* zanate (RK, 99, 10); po zapovdi *djavaoskoj* (RK, 97, 23/24); *diavaoskog* naferchanja (PIO, II, 113, 20); Majstorii *diavaoskoj* (PIO, I, 17, 10); Kraljico *Angjeofka* (PD, 131, 22; 146, 9).

³⁵¹ Blaž Tadijanović bilježi oblik s provedenom promjenom *l* u *o*: *Djavao*, ali i oblik bez provedene promjene: *Djaval* (SPM, 3). Isto je i s imenicom *Pakal*, *Pakao* (SPM, 3), dok riječ *Pepel* (SPM, 12; 43) bilježi bez promjene *l* u *o*. Ostali uzori bilježe: Vrančić, *pakaal* (DIC, 125); Kašić, *Pakal* (HTR, 303); Della Bella, *Pakó* (DIZ, 37); Belostenec, (D.) *diaval* (GAZ I, 434); *Pekel* (GAZ I, 683).

³⁵² Pavić bilježi vokalizaciju uz sažimanje samoglasnika *ao* > *o* u primjeru: *S. Pavo* (OTV, 124, 24; NK, 79, 24). Tadijanović ne bilježi promjenu *l* u *o*: *Paval* (SPM, Ubavistenye, 15).

³⁵³ Habdelić: *Angyel* (RS); Belostenec: *Angel* [D. *Angyeo*] (GAZ I, 92); Tadijanović: *Angjel*, *Arkangjel* (SPM, 2).

³⁵⁴ Pavić bilježi ovu riječ i bez promjene *l* u *o*: *Archangjel* (PD, 85, 1/2).

³⁵⁵ Della Bella: *poſſipaſc pàpeo* (DIZ, 42).

Prelaskom *l* u *o* u sljedećim se primjerima dva *o* nađu jedan pored drugoga te se spajaju u jedno: *ù po zime* (TDD, 3, 8); *vo travu pafti*³⁵⁶ (OTV, 404, 31); *Gofam bio*, i vištene zaodili (JRNK, 145, 18); *so*, luk bili (FM, 16, 14);

Maretić³⁵⁷ upozorava da su slavonski pisci gotovo uvijek pišu *bio*, *cio*, *dio*, a u Pavića je zabilježeno: *pogibio* (OTV, 27, 18); *bio* (PIP, 287, 20);

Izostanak je ove promjene zabilježen u sljedećim primjerima: *xetelaca* (OTV, 213, 11); *Evangjelski* (JRNK, 112, 5; 113, 14; PIO, I, 128, 11/12); *Evangjelska* (JRNK, 112, 16); *Evangjelsko* (JRNK, 113, 6); *Evangjelske* (PIO, I, 54, 25). I Tadijanović bilježi riječi u kojima izostaje promjena *l* u *o*: *Pridikalnicza* (SPM, 30); *Isповidalnicza* (SPM, 30).

³⁵⁶ U istome je djelu zabilježen i primjer: *Stresavflise voo* (OTV, 261, 18), kao i riječ *goo*: *koti ocfitova dafi goo* (OTV, 9, 11).

³⁵⁷ Maretić (1910: 150).

8. MORFOLOGIJA

8.1 Imenice

Sklonidbene je modele pri oblikovanju imeničkih oblika Emerik Pavić mogao tražiti u starim hrvatskim gramatikama, Kašićevoj *Institutionum linguae illyricae libri duo* (Rim, 1604.) i Della Bellinoj *Dizionario italiano, latino, illirico* (Venecija, 1728.). Uz nasljedovanje starih hrvatskih gramatičara, franjevačka je pisana tradicija budimskoga kulturnog kruga također nudila svoje uzore.

Većina je starih gramatika u jednini imala sedam, a u množini osam padeža. Po uzoru na latinske gramatičare koji uz N, G, D, A, V, I bilježe i ablativ (od + genitiv) „Oni u jednini ne navode lokativ jer je gramatički morfem u imenica isti kao i za dativ jednine (muški i srednji rod *-u*, a ženski rod *-i*), no u množini ga bilježe kao osmi padež jer gramatički morfem nije bio jednak dativnomu“.³⁵⁸ U ovome je radu sedmi padež ekvivalent instrumentalu, lokativ jednine rekonstruiran je prema dativu, a osmi je padež lokativ množine.

8.1.1 Imenice a-vrste

8.1.1.1 Imenice muškoga roda

Tablica 2. Gramatički morfemi za imenice muškoga roda u Kašića i Della Belle:³⁵⁹

	Kašić		Della Bella	
	Jednina	Množina	Jednina	Množina
N	<i>-Ø</i>	<i>-i</i>	<i>-Ø</i>	<i>-i</i>
G	<i>-a</i>	<i>-ov / -a / -i</i>	<i>-a</i>	<i>-a</i>
D	<i>-u</i>	<i>-om</i>	<i>-u</i>	<i>-om / -em / -im</i>
A	<i>-a</i>	<i>-i / -e</i>	<i>-a / -Ø</i>	<i>-e</i>
V	<i>-e</i>	<i>-i</i>	<i>-e</i>	<i>-i</i>
L	<i>-u</i>	<i>-ih / -i</i>	<i>-u</i>	<i>-ih / -jeh</i>
I	<i>-om</i>	<i>-imi / -ima / -i</i>	<i>-om / -em</i>	<i>-ima / -imi</i>

Nominativ jednine

Gramatički morfem za nominativ jednine u Pavića je *-Ø*: *Bog* (NK, 25, 21); *panj* (TDD, 1, 11); *Red* (NK, 6, 6; 34, 7); *Med* (FM, 38, 3); *Luk, bob, papar* (FM, 42, 19); *fin* (TDD, 3, 21);

³⁵⁸ Despot (2006: 113).

³⁵⁹ Tablica preuzeta iz knjige Loretane Despot, *Jezik hrvatskoga biblijskoga prvotiska*, Osijek, 2006., 113.

Kerftianin (NK, 17, 21); *kerftjanin* (JRNK, 15, 6); *plod* (NK, 9, 27); *texak*³⁶⁰ (TDD, 1, 14); *csovik* (TDD, 2, 11); *Csovik* (NK, 12, 27); *Redovnik* (TDD, 12, 27); *grifsnik* (NK, 5, 25); *pomochnik* (NK, 42, 4); *pokornik* (TDD, 6, 31); *goft* (TDD, 12, 21); *spafitelj* (TDD, 9, 6); *špafitelj* (NK, 34, 16); *Ucsitelj* (NK, 19, 19); *Temelj* (NK, 39, 10); *Zakon* (NK, 7, 26); *Vitar* (OTV, 498, 26); *Meshtar* (NK, 19, 19); *placs* (FM, 42, 20); *zlocfinac* (TDD, 6, 23); *udarac* (FM, 42, 21); *Jerusolim* (KNIT, 144, 10); *Ssafran* (FM, 40, 20); *Duh* (PIP, 289, 21); *bolesnik* (JRNK, 82, 8).

U imenica stranoga podrijetla gramatički je morfem *-o*, prema latinskom *-us* i grčkom *-os*: *Purgatorio* (RK, 4, 14) (lat. *purgativus*); *Farizeo* (OTV, 537, 4) (grč. *Pharisaïos*); *S. Pavao* (TDD, 9, 8) (lat. *Paulus*); *Filifteo* (OTV, 239, 11).

U imenice *Sacramenat*³⁶¹ (NK, 4, 16; 5, 23; 6, 7; RK, 4, 13; 33, 2; JRNK, 50, 14; 81, 14/15; KNIT, 222, 8), nakon odbacivanja latinskog završetka *-um* (lat. *sacramentum*), završna suglasnička skupina *nt* neuobičajena za hrvatski jezik dobije sekundarno *a*. Ovakva je pojava česta u južnih uzora (Mikalja i Della Bella), dok ju sjeverni nisu bilježili: Habelić, *Sacrament*, *Testament* (RS); Della Bella, *Sacraménat* (DIZ, 636), Belostenec, *fakrament* (GAZ I, 1071); *Testament* (GAZ I, 1206). Maretić³⁶² također upozorava kako su imenice stranoga podrijetla, s osnovom na dva suglasnika, u nominativu jednine između ta dva suglasnika dobile samoglasnik *a*. U Pavića su to imenice *talenat* (OTV, 600, 12; PIO, I, 54); *regemenat* (OTV, 520, 10).

Genitiv jednine

U genitivu jednine gramatički je morfem *-a*: od *Boga* (TDD, 2, 27); od *Oca* od *vika* (NK, 26, 2/3); Od *kamena* (FM, 18, 12); Od (...) *Sira* (FM, 10, 27); Od *kopra* (FM, 29, 2); iz *grada* (OTV, 353, 21); povrati s-*pira* (EIE, 1764, 462, 11; 1808, 376, 20); iz *temelja* (NK, 43, 1); iz *dvora* (OTV, 271, 8); osmog *fata* (RK, 33, 13); kod *groba* (TDD, 6, 32); kod *Otara* (NK, 15, 5); brez *nacsina* (NK, 17, 5); priko *potoka* (OTV, 271, 30); fvetoga *Krixa* (NK, 25, 7); *Raja* Nebeskoga (NGD, 8, 18); i *perfsina* (FM, 16, 14); Sverhu *Jeruzolima* (KNIT, 401, 8); pun takvoga *fmrada* (TDD, 4, 30); neimade *Ifusa* (PIO, I, 71, 30); tilesnog *uda* (OTV, 211, 10).

³⁶⁰ U rečenici: znojechise *texak* zemaljski (TDD, 1, 14).

³⁶¹ Pavić ovakav oblik bilježi i u akuzativu jednine: *Sacramenat* (...) primamo (KNIT, 222, 8); za ovi *Sacramenat* (JRNK, 57, 13/14).

³⁶² Maretić (1910: 158).

Dativ jednine

Gramatički morfem za dativ jednine najčešće je *-u*: *k-grobu* (TDD, 7, 5); *k-Isusu* (OTV, 536, 26; EIE, 1808, 197, 10); *k-Ifufu* (KNIT, 299, 2); *k-Jsufu* (EIE, 1764, 244, 1); *k-Ssimunu* (OTV, 536, 29); *k-Bogu* (OTV, 180, 13; JRNK, 143, 22; KNIT, 222, 15); *k-puku* (OTV, 125, 12; EIE, 1764, 252, 21; 1808, 204, 21); *k-Otaru* (PD, 105, 7); *k-paklu* (OTV, 534, 1; PIO, I, 50, 9); *k- Gofpodinu* (EIE, 1764, 229, 16; 1808, 186, 7); *k-fvetomn Krixu* (PIO, I, 50, 14); *k- Adamu* (OTV, 5, 12); *k-fvitu* (NK, 123, 15); *k-Misniku* (NK, 143, 23); *k-Philippu* (EIE, 1764, 192, 22); *k- Philipu* (EIE, 1808, 158, 2); prama *Bogu* (NK, 39, 24); prama *narodu* (PIO, I, 2, 9); *davaffe (...) Petru* (TDD, 9, 6); *privedromu Kralju* (FM, 6, 16); *protiva jidu* (FM, 13, 8); *diavlu* za oskverjenje (RK, 99, 8); *ispovidivffise Svetomu Ocu* (TDD, 6, 25); *Pobratimu* zato Kraljevomu (NGD, 209, 13); *fvomu puku* (OTV, 181, 1); *govoraffe stareffini i vladaocu* (PIO, I, 5, 5); *tvoje dati Davidu* (OTV, 257, 24); *pravomu Bogu* Cerkvu fpravi (OTV, 294, 29).

Pavić u dativu množine bilježi brojne primjere koji imaju stariji gramatički morfem *-om* (< *omъ*), a rijetko ga bilježi u jednini: *kolikoje vefelje i radoft Gragjanom*, *kadafe* na njegovi *bedemi* (PIO, II, 68, 27); *Koliko pak zuk blagosovljenih zvonah* *protiva duhom* *necffitim* *Kripostan* *ješte*, *i koliko cfini*, *i fuprotivnofti njegove razbia* (TDD, 11, 29).

Akuzativ jednine

U imenica muškoga roda koje označavaju neživo, gramatički je morfem za akuzativ jednine jednak gramatičkom morfemu za nominativ jednine *-Ø*.³⁶³ *na dan* (TDD, 8, 19); *ò kamen* (OTV, 503, 11); *na grih* (NK, 12, 7); *na xivot* (RK, 165, 5); *na csas* (NK, 11, 22); *na fokak* (OTV, 369, 29); *na fvit* (OTV, 7, 17); *ù Rai* (TDD, 9, 19; OTV, 4, 8); *ù skup* (TDD, 13, 16); *ù zahod* (TDD, 13, 13); *ù Jerufolim* (OTV, 498, 2); *ù Nazareth* (OTV, 498, 21/22); *ù vjcsnji oganj* (NK, 27, 5); *ù dom* (PIO, I, 7, 26); *za temelj* (OTV, 124, 8); *za vechi dobitak* (NK, 17, 22); *za puk* (OTV, 181, 20); *izvucse klin* (OTV, 181, 20); *prid Uskers* (TDD, 13, 19); *pod krov* (OTV, 530, 18); *Neka reknu jedan Ocsenafs* (NK, 15, 17); *znade xeludac* *kripiti* (FM, 28, 3) *I fok* *njezin* (FM, 40, 9); *oplaka Ifukerft Jeruzolim* (KNIT, 401, 3); *ù Jerusolim* (EIE, 1764, 252, 20); *u Jeruzolim* (EIE, 1808, 204, 20); *viditi grad* (TDD, 2, 10); *da oklop (...)* *svexe* (TDD, 6, 27); *zlamenuju razlog* (NK, 18, 4); *praznit terbu* (FM, 24, 20).

³⁶³ Della Bella također bilježi nulti morfem (*-Ø*) za neživo, a gramatički morfem *-a* za živo, dok je u Kašića za živo i neživo gramatički morfem *-a*.

Kategorija živosti označena je gramatičkim morfemom *-a*: *ù pravog*, i *xivoga Boga* (NK, 41, 7); *prid Kralja* (PIO, I, 48, 31); *prid fudca* (PIO, I, 49, 16).

Poneke su imenice koje označuju neživo zabilježene gramatičkim morfemom za živo *-a*: *Sumpor*, *šapun*, i *krecsa* s-prilikom (FM, 44, 25); *So*, *luk bili*, *vino*, i *perfsina*, (FM, 16, 14). U kajkavskom je narječju akuzativ za neživo bez prijedloga oblikom jednak genitivu.³⁶⁴

Vokativ jednine

Iza palatalnih suglasnika dolazi gramatički morfem *-e*: *Spomenife Csovicse* (NK, 14, 20); *MOi Boxe!* (NK, 17, 24); *ô Boxe moi!* (NK, 41, 7); *Boxe moj* (PIP, 211, 13); *privifoki Boxe* (PD, 197, 15); *Boxe!* (KNIT, 201, 5); *priljubeznivi Boxe!* (JRNK, 132, 17); *Duffe Sveti Boxe* (PD, 130, 7); *Dogji Duffe!* (JRNK, 153, 10); *Ocse*, *oproštiim* (RK, 30, 19); *ò Ocfe* (RK, 14, 18); *moj dragi ofugjenicfe* (RK, 85, 1); *Posluffajder griffnicse* (PIO, I, 126/127, 36/1); *Pokorife ò grifsnicse!* (PD, 113, 5); *ò krufse* *posveчени* (PD, 31, 3); *Dragi finovcse!* (OTV, 28, 12); *Uzrocfe* *naffe radofti* (PD, 131, 7); *Iagancfe* *Boxji* (PD, 132, 12); *Iagancse* *Boxji* (PD, 171, 20).

Pavić iza palatalnog suglasnika *lj* bilježi gramatički morfem *-u*: *ò Kralju* (OTV, 404, 18); *Kralju* (JRNK, 163, 7); *moj Kralju* (PIP, 292, 10); *Stvoritelju*, i *Odkupitelju moi* (NK, 43, 15/16); *Sinu Odkupitelju* (PD, 130, 5); *Branitelju moj* (PIP, 290, 13); *Priatelju*³⁶⁵ (OTV, 597, 26).

Gramatički je morfem *-e* zabilježen i u nekih imenica koje ne završavaju palatalnim suglasnikom: *ja brate* *kako goft* (TDD, 12, 21); *moj Sveti Angjele Straxanine* (RK, 51, 12); *Jerufolime*, *Jerufolime* (KNIT, 398, 24/25); *Gospodine*³⁶⁶ *moi* (NK, 43, 15); *Molimote Gospodine!* (KNIT, 298, 4); *Gospodine Isukerfte!* (NK, 16, 2); *Gospodine* (PIO, I, 54, 31; KNIT, 222, 22); *Ifukerfte* *cfuj nas* (PD, 130, 2); *moj pridragi Ifufe!* (RK, 29, 18); *Drag Angele* (NK, 99, 26); *Torne Davidov* (PD, 131, 12); *Sude Duhovni* (PD, 131, 8); *Ti moj dragi kerftjanine!* (KNIT, 382, 23).

³⁶⁴ Despot (2006: 115).

³⁶⁵ Tadijanović bilježi gramatički morfem *-e* iza palatala *lj*: *Priatelye* *moj* (SPM, 138); *Moj dragi Priatelje* (SPM, 157).

³⁶⁶ Tadijanović rabi gramatički morfem *-e* u vokativu imenice *Gospodar*: *Gospodare moi* (SPM, 148); *Gospodare*, *javam ljubim ruke* (SPM, 158).

Pavić iza nepalatalnih suglasnika rabi gramatički morfem *-u*: ti *Sinu* Boga xivoga (NK, 16, 2); Isuse *Sinu* Davidov (EIE, 1764, 54, 20; 1808, 46, 6); *Sinu* Davidov (EIE, 1764, 55, 1; 1808, 46, 9/10); *Sinu* Odkupitelju (PD, 130, 5); O *Poglavaru*³⁶⁷ (PD, 172, 10); Ifuse *pastiru* (PD, 35, 6); Sveti Francesko, *Putu* zablugjenih (PD, 170, 13). Maretić³⁶⁸ navodi da je u slavonskih pisaca iza nepalatalnih suglasnika u vokativu rjeđi gramatički morfem *-u*, međutim u gotovo svakoga nalazi po koji primjer. Kašić i Della Bella za vokativ jednine imenica muškoga roda bilježe gramatički morfem *-e*, a Bernardin Splićanin u svome *Lekcionaru* (1495.) „iza nepalatalnog suglasnika u vokativu jednine piše nastavak *-u*: *sinu*“.³⁶⁹

Gramatički morfem *-o* potvrđen je primjerima: *Sinko* moi (OTV, 498, 12); *ſinko* moj (EIE, 1764, 105, 19); *sinko* moj (EIE, 1808, 87, 20); Uffaj *ſinko* (KNIT, 302, 26).

Lokativ jednine

Gramatički je morfem *-u* najčešći u lokativu imenica muškoga roda *a*-vrste: u *Raju* (TDD, 2, 27); u *Manafiru* (TDD, 11, 32); u *vinogradu* (TDD, 1, 12); u *mozgu* (OTV, 180, 27); u *Jerufolimu* (PIO, I, 70, 5); u *Jerufolmu* (TDD, 6, 32); u *temelju* (KNIT, 222, 24/25); u *Jeruzolimu* (EIE, 1764, 248, 9/10; 1808, 201, 1); u *Bethlehemu* (OTV, 495, 12); u *Ocsenaffu* (NK, 9, 16); u *okoliffu* (OTV, 495, 12/13); u *ſtrahu* (RK, 82, 7; JRNK, 99, 6); u *Nauku* (NK, 18, 13); u *ſnu* (OTV, 479, 16); na *panju* (TDD, 14, 16); na *ſokaku* (OTV, 186, 29); na *Krixu* (PIO, I, 70, 23); o *kruhu* (TDD, 7, 25); o *vratu* (TDD, 7, 24); po (...) *kamenju* (TDD, 2, 3); po *potopu* (OTV, 20, 9); po *grihu* (NK, 27, 16); po *Duhu* Svetomu (NK, 30, 11); po *Nauku* (PIO, I, 7, 11); na *ſtraſnomu fudu* (PIO, I, 48, 3).

Instrumental jednine

Iza nepalatalnih suglasnika gramatički je morfem *-om*: *s-medom* (FM, 36, 25); *s-Ifukerſtom* (RK, 4, 18); *S-onim sokom* (FM, 40, 14); *s-opakim grihom* (NK, 38, 15); *s-malim grihom* (NK, 38, 21); *s-velikim praskom* prid iſtim *Redovnikom* (TDD, 13, 12/13); *s-potopom* (OTV, 20, 2); *s-plaſtom* (OTV, 181, 17); *s-poſtom* (OTV, 374, 14); *s-klinom* (OTV, 181, 25/26); *s-Josipom* (PIO, I, 70, 2); *svim narodom* *vladaffe* (TDD, 2, 17/18); *pod Ponciom*

³⁶⁷ Maretić (1910: 159): „Imenice s osnovom na *r*, koje je nekad bilo palatalno, izlaze u vokativu sing. na *u*.“

³⁶⁸ Maretić (1910: 159).

³⁶⁹ Despot (2006: 115).

Pilatom (NK, 3, 7); među *Bogom*,³⁷⁰ i ljudma (OTV, 21, 3); prid *Bogom* (OTV, 599, 13); neljubimo (...) *jezikom* (KNIT, 223, 10).

Pavić iza nepalatalnih suglasnika bilježi i *-em*: prid *fudcem* (PIO, I, 50, 12).

Iza palatalnih suglasnika gramatički je morfem *-em*: *s-ognjem* (TDD, 9, 25); *s-maljem* (OTV, 181, 21); *s-bicsem* (OTV, 356, 8); *s-velikim vapajem* (OTV, 357, 11). Puno su rjeđi oblici koji iza palatalnog suglasnika imaju gramatički morfem *-om*: Poštaje (...) *priateljom* (PIO, I, 2, 15); čini otajnim *priateljom* (PIO, I, 5, 18); za *Ocsenaffom* (NK, 10, 3); *s-nafsim Spafiteljom* (PIO, I, 6, 15); *muxom* (KNIT, 384, 32).

Nominativ množine

Pavić u nominativu množine bilježi gramatički morfem *i-*: *Ottari* (TDD, 9, 31); *konji* (TDD, 11, 4); *roditelji* (OTV, 498, 31); *upravitelji* (OTV, 125, 8); *Proroci* (NK, 7, 26/27); *Angeli Csuvari* (NK, 18, 23/24); *Patroni* (NK, 18, 24); *Poglavari* (KNIT, 401, 16); *predikaturi* (KNIT, 401, 15); *cslanci* (NK, 25, 3); *zaoftanci* (RK, 4, 20); *diavli* (OTV, 520, 12; NK, 27, 7); *Kopri* (FM, 29, 16); *affikovci* i *bludnici* (PIO, I, 93, 26/27); *grifsnici* (OTV, 270, 2/3; NK, 122, 12; PIP, 193, 5; 255, 8); *Mifnici* (OTV, 138, 18); *griffi* (OTV, 279, 18); *verhovi* (PIO, I, 102, 30); *kradljivci* (JRNK, 110, 3).

Imenice s osnovom na *-lc* također imaju gramatički morfem u nominativu množine *-i*: *Prodavaoci*, i *Kupiooci* (OTV, 594, 4); *pribivaoci* (OTV, 536, 16; OTV, 594, 25/26); *vladaoci* (OTV, 125, 8; NGD, 207, 12); *zidaoci* (EIE, 1764, 103, 14/15; 1808, 85, 27).

Oblici s množinskim infiksom *-ov-* u Pavića su sljedeći: *vitrovi* (FM, 42, 18); *porlukovi* (FM, 42, 22); *poslovi* (FM, 42, 20). Novoštokavske duge množinske oblike jednosložnih imenica muškoga roda bilježi primjerima: *duhovi* (NK, 27, 7); *finovi* (KNIT, 379, 15); *dimovi* (FM, 42, 19); *prahovi* (FM, 42, 21); *lukovi* (FM, 42, 23); *darovi* (OTV, 139, 9).

Pavić bilježi i likove bez množinskoga infiksa (*-ov/-ev-*): *Oci*³⁷¹ (TDD, 5, 31; OTV, 138, 29; 182, 18; NK, 99, 3; RK, 123, 10; 161, 15; KNIT, 401, 16); *Sini* (NGD, 159, 17); *pradidi* (OTV, 351, 19); *boki* (EIE, 1764, 462, 8; 1808, 376, 16); *kruhi* (OTV, 138, 10; 137, 11); *Biskupi*

³⁷⁰ Pavić rabi i gramatički morfem *-u*: među *Bogu* i ljudma (KNIT, 144, 12).

³⁷¹ Tadijanović u nominativu i vokativu množine bilježi oblik: *Oci* (SPM, 123/124).

(TDD, 11, 24); *Kralji* (OTV, 27, 27/28; 285, 24/25), što je u skladu s čakavskom³⁷² tradicijom. Množinski je infiks *-ov-* preuzet iz stare *u-promjene*, a u množini imenica *o-/jo-* *promjene* muškoga roda imao je razlikovnu ulogu te se dodavao genitivu množine da bi se taj padež razlikovao od nominativa jednine.

Genitiv množine

Genitiv množine Pavić označava gramatičkim morfemom *-ah* koji nije zabilježen ni u Kašića ni u Della Belle: za ujedinjenje *Principah* Katolicsanskih (TDD, 6, 5); za izkorenutje *nevirnikah* (TDD, 6, 6); kod *manastirah* (TDD, 8, 20); na odrisfenje sviu *zavezah*, i *uzlovah* (TDD, 8, 32); joſs ù vrime *Aposftolah* (TDD, 9, 8); od *Apoſftolah* (RK, 119, 3); od *Rimnjanah* (RK, 119, 5); imade *griah?* (NK, 32, 8); odpusſtenje *griah* (NK, 32, 6); od tugji *griah* (NK, 12, 14); od *griffnikah* (PIO, I, 50, 12); Smertni *Griah* (NK, 11, 9); odrisfenje moji *griah* (PD, 117, 3/4); jerfe uklanja fviu odmetnicftvah, i *pometah* (NK, 1, 15); povrachanje *Mudracah* (OTV, 493, 7); fvetih *otacah* (OTV, 7, 23); od moi *Otacah* (PIO, 103, 4); obechanja *Otacah*³⁷³ (EIE, 1808, 3, 11); 10. hiljadah *vojakah* (OTV, 181, 6); jedan od *vojnika* (EIE, 1764, 243, 5; 1808, 196, 21) od *progoniteljah* (OTV, 181, 14); ù vrime *fudacah* (OTV, 211, 15); upravitelji zemaljah, i *pukah* (OTV, 125, 8); daſe diavaoski *otrovah* ukloni (KNIT, 298, 5); rad (...) *roditeljah* (KNIT, 382, 32); prid licem *Kraljevah*³⁷⁴ (PIP, 250, 26); rad griottah *gragjaninah*³⁷⁵ (OTV, 594, 9); Likario *bolesnikah* (PD, 170, 15/16).

Gramatički morphem *-ah* propisuju slavonski gramatičari, a završno su *h* vjerojatno preuzeli iz njemačkih gramatika. Tadijanovićeve gramatika potvrđuje ovaj množinski genitivni gramatički morphem u sljedećim primjerima: na mlogo *nacfinah* (SPM, Ubavistenye, 10); imao trideſet *naukah* (SPM, Ubavistenye, 18); na toliko moi *liiftah* (SPM, 175). „O razlozima uporabe slova *h* piſe Reljković: „*Slovo h sluxi nakraju ricsi za rastaviti casus jedan od drugoga, napril: Nominativo plurali ovi ljudi. Genitivo ovih ljudi.*“.“³⁷⁶ Košutar i Taſra upozoravaju

³⁷² Despot (2006: 116).

³⁷³ U istome je djelu ranije godine izdanja ovaj primjer zabilježen bez završnoga *h*: obechanja *Otaca* (EIE, 1764, 3, 16);

³⁷⁴ Pavić bilježi i oblik bez množinskog morfema *-ev*: to svidocſi druga knjiga *Kraljah* (TDD, 5, 12).

³⁷⁵ Maretić (1910: 157) upozorava da rijetko imenice na *-in* zadržavaju to *-in* u množini.

³⁷⁶ Prema Despot (2006: 117).

kako je „dočetno *h* u imeničnom genitivu množine slovopisni znak za dužinu“, što bi značilo da nije dio gramatičkoga morfema i da se ne izgovara.³⁷⁷

Gramatički je morfem *-ah* u Pavića rjeđe zabilježen bez *h*: bar pet *Ocsenaffa* (TDD, 6, 4); Sveti *Ottaca* (TDD, 9, 32); Jz Sveti *Otaca* (RK, 170, 14); Po nauku Sveti *Otaca* (KNIT, 157, 19); Svetih *Otaca* (OTV, 537, 17); Najpervo pak 318. *Otaca* (RK, 123, 19); mlosftvo oruxani *konjika* i *pifsaca* (TDD, 10, 27); Trojftvo *kipova* (NK, 3, 27); dvanaest *cslanaka* (NK, 3, 18); i od *Otaca* (NK, 15, 3); od (...) *Mesftara* (NK, 15, 3/4); Tverdinaje drugo *xeludaca* (FM, 28, 18); iz megju *otaca* (OTV, 127, 17); Svibnja, Rujna *Mifeceva* (FM, 56, 4); od *zubova*³⁷⁸ (FM, 39, 16); ù frid tavní *oblakova*³⁷⁹ (OTV, 20, 24); za 7. *petaka* (TDD, 7, 25); fviu *naroda* (OTV, 21, 1); Obratitelju *neznaboxaca* (PD, 171, 7).

Pavić u istoj rečenici potvrđuje stari gramatički morfem *-ah* sa završnim *h* i bez njega: zlamenuje razbignutie *Ucsenikah*, iliti *Aposftola* Isukerftovih (TDD, 13, 20).

Maretić³⁸⁰ navodi da se u slavonskih pisaca vrlo rijetko izostavlja nepostojano *a* u genitivu množine, a bilježi ga i Pavić: fedam fveti *Sacramenata* (NK, 22, 19); od *Talenata* (OTV, 599, 1); Kupiofam pet *jarama* (KNIT, 224, 11).

Iz *i-vrste* preuzet je gramatički morfem *-ih*, koji često nema završno *h*: bolu *zubih* (FM, 43, 17); imade *cervi* (FM, 40, 7); od *talenti* (OTV, 599, 15); dadde pet *talenti* (OTV, 599, 20/21); pet *talenti* primio (OTV, 599, 24); ofim pet *talenti* (OTV, 600, 3/4). I posavski se govor odlikuje ovom karakteristikom: (*od*) *Brođani*, (*od*) *kućani*, *soldati*.³⁸¹

Kratka je množina u Pavića zabilježena primjerima: Od ftari pak *kruha* (OTV, 138, 17); dvanaest *kruha* bude (OTV, 139, 2); i opacfinah *finah* moi (PD, 256, 1).

Maretić navodi kako „Imenice s osnovom na *-lc* imaju u gen. plur. obično *-oca*, rjeđe *-laca*“,³⁸² a Pavić bilježi: *xetelaca* (OTV, 213, 11); *Vladalacah* (RK, 63, 5).

³⁷⁷ Košutar, Tafr (2014: 377).

³⁷⁸ Uz dodatak množinskog morfema *-ov-*.

³⁷⁹ Maretić (1910: 157) oblike *oblakova*, *oblakove* navodi kao primjere duge množine.

³⁸⁰ Rijetki su u slavonskih pisaca oblici za genitiv množine: *talenta*, *posla*, *sudca*, *sužnja* (Maretić, 1910: 160).

³⁸¹ Ivšić (1913: 210).

³⁸² Maretić (1910: 160).

Dativ množine

Nasljedujući tradiciju Pavić u dativu množine bilježi stariji gramatički morfem *-om* (< *omъ*),³⁸³ iza palatalnih i iza nepalatalnih suglasnika: Petru Svetomu, i oštalim *Aposftolom* (TDD, 9, 6); kadga pridade *csifutom* Juda (TDD, 13, 21); koje *roditeljom* (...) valja da sluxe (OTV, 498, 17/18); da neprofte ni *roditeljom*, ni *priateljom* (OTV, 126, 25/26); k-*Misnikom*, i k-*dvornikom* Misnicskima (OTV, 149, 30/31); *Poluvirnikom* pak (...) odgovoriti valjade (KNIT, 298, 23); *Angelomje* fvoima zapovidio (OTV, 503, 9); oni fvoima *podloxnikom* (OTV, 596, 1); *nepriateljom* moim proftiti (NK, 43/44, 26/1); odpusftamo *duxnikom* naffim (NK, 9, 13); ofobita miloft *Misnikom*, i oštalima Cerkvenima *Redovnikom* daješe (NK, 6, 8/9); k-*Rimnjanom* (EIE, 1764, 1808, 1, 4); Racfe Ifus *Ucftenikom* fvoim (EIE, 1764, 1, 16/17); Recse Isus *Ucsenikom* svojim (EIE, 1808, 1, 16/17); Svima tvoim *protivnikom* (NK, 99, 19); budinam Miloferdan, i fvim *grifsnikom* (NK, 16, 5); neoprasfta *grifsnikom* (OTV, 270, 24); à kamoli *griffnikom* nekti nauditi (PIO, II, 70, 27); neotmu vladu *Ægyptianom* (OTV, 97, 2/3); Strahovit *Grifsnikom* (PIO, I, 48, 8); fvima *kerftjanom* (JRNK, 51, 8/9); nefamo *griffnikom* (PIO, I, 49, 5); dao *dvoranom* fvoima (PIO, I, 50, 19); Epiftola (...) k *Efezianom* (KNIT, 298, 7); drugima *texakom* (EIE, 1764, 103, 11; 1808, 85, 23); ispunio *finovom* naffim (EIE, 1764, 252, 24); ispunio *sinovom* nashim (EIE, 1808, 204, 24); podsmijuje krivim *Bogovom* (OTV, 424, 21); Sadaše obracham k-*griffnikom* (PIO, I, 55, 34); Recfe Ifus *Farizeom* (KNIT, 224, 2); ofobno fvoima *rodjakom* (NGD, 176, 12). I Maretić navodi da je za dativ množine najobičniji „oblik na *-om* (*-em*) ili *-ovom* (*-evom*)”.³⁸⁴

Pred suglasnikom *c* bilježen je stari gramatički morfem *-em* (< *omъ*): govorechi *Ocem* (EIE, 1764, 13, 10) govorechi *Otcem* (EIE, 1808, 11, 12); zapovidi *xeteocem* (OTV, 213, 23); pridaticheše (...) *pifcem* (EIE, 1764, 95, 2; 1808, 79, 4); neigje on od Boga *gataocem* (KNIT, 300, 18); pak i istim *Krivoboxcem* oholoft, kojabiim (OTV, 596, 23).

Nultim gramatičkim morfemom (*-Ø*) zabilježen je primjer: S. Pavo k-*Galatian* piffuchi (OTV, 124, 24).

Lik *ljudma* (< *ljudъma*)³⁸⁵ sačuvan je prema dativu dvojine stare muške *i-promjene*: koliko i *ljudma* (OTV, 182, 2); *ljudma*, jali xivini csarali (RK, 97, 24); i *ljudma* ucfinio (KNIT, 168, 4); donofi *ljudma* bolesnima (FM, 36, 22); Mir *ljudma* (JRNK, 159, 2); budi fvim *ljudma*

³⁸³ Kašić u dativu množine bilježi *-om*, a Della Bella *-om* / *-em* / *-im*.

³⁸⁴ Maretić (1910: 160).

³⁸⁵ Della Bella bilježi oblike *gljûdem*, *gljudim* (DIZ, 7), a oblik *judma* sačuvan je i u posavskom govoru (Ivšić, 1913 : 215).

(EIE, 1764, 5, 14; 1808, 5, 1); pridružiše najopacijim *ljudma* (OTV, 28, 29); ni *ljudma* (PIO, I, 5, 33); xivot *ijudma* produgljiti (TDD, 9, 22); Koi *ljudma* pomnjivo sluxaše (NGD, 74, 1).

Dvojski gramatički morfem *-ma* Pavić rabi i u sljedećim primjerima: alli *zubma* hudi (FM, 28, 5); otac *finovma* (RK, 16, 18); da neprošte (...) ni *finovma* (OTV, 126, 26). U slavonskih su pisaca rijetki oblici na *-ma*, a još su rjeđi oblici na *-im*: *idolim* i *-ama*: *grihama*.³⁸⁶

Akuzativ množine

Za akuzativ množine Pavić rabi gramatički morfem *-e*: u *gradove* (OTV, 320, 29); za fve kolike *grihe* (NK, 43, 10); za *grie* (TDD, 7, 18); za *Grihae* (NK, 11, 23); megju *Angele* (PIO, I, 6, 6); ofobite *cslanke* (NK, 22, 22); zdrave *cslanke* (FM, 40, 20); fvette *Sacramente* (NK, 44, 7); Da nifu *plodove* (...) otrovali (RK, 99, 20); i umorne *koracsaje* (RK, 28, 4); i dabi fve *griffnike* (OTV, 20, 11); A *orahe* (FM, 25, 18).

Kraći oblici bez množinskoga morfema *-ov-* česti su u akuzativu množine: Oduftinam *duge* nafse (NK, 9, 12); perve nafse *oce* privario (OTV, 8, 13); skupljene *Oce* (RK, 123, 15); i ftare *Oce* izbavio (NK, 29, 8); pripasati *boke* (EIE, 1764, 462, 16; 1808, 377, 1); pridade (...) *kljucse* (TDD, 8, 29); ona *kljucse* imade (KNIT, 364, 2); fvlada *Kralje* (OTV, 29, 25); Svekolike *Kralje* (NGD, 120, 8); fvoje *Kralje* (PIP, 234, 22); fvoje *plasfte* (OTV, 592, 30); I Slovinske *Kralje* (NGD, 5, 8); Ove *glafe* (NGD, 45, 10); blagovatiche (...) *Kruhe* prisne (EIE, 1764, 231, 9; 1808, 187, 20); *trude* njiove (EIE, 1764, 436, 11; 1808, 355, 22); vikovicsnje *dvore* (OTV, 98, 7); poslušne *vojake* (OTV, 182, 3); nareggjivaše *konake* (OTV, 182, 11); uzmu *macse* u ruke (OTV, 126, 23/24); megju *vuke* (EIE, 1764, 363, 9; 1808, 296, 5); za primljene *plode* (KNIT, 263, 7).

Imenica *put* u Pavića je zabilježena kratkom i dugom množinom: i *pute* moje znati oche (EIE, 1764, 60, 14; 1808, 50, 21); *Pute* tvoje ukaximi (PD, 245, 2); *puteve* (...) nachi moxemo (PIO, I, 68, 24); Izigji na *puteve* (KNIT, 224, 23). Maretić³⁸⁷ ističe kako od slavonskih pisaca jedino Pavić bilježi množinski morfem *-ev-*,³⁸⁸ dok ostali bilježe *-ov-*.

³⁸⁶ Maretić (1910: 161).

³⁸⁷ Maretić (1910: 162).

³⁸⁸ Nominativ množine: *fudevi* (OTV, 365, 5); *zetevi* (OTV, 41, 23); genitiv množine: *puteva* (OTV, 264, 24; 320, 18); *fudeva* (OTV, 594, 3); *trudeva* (OTV, 453, 31); instrumental množine: *s-prutevi* (OTV, 430, 12).

Rjeđi su oblici s množinskim infiksima *-ov-*: raztiruju *oblakove* (TDD, 13, 17); da *moxe klafove* (OTV, 213, 10; PIO, I, 104, 9) i *-ev-*: Da nifu *bunareve* (...) otrovali (RK, 99, 20); à *bunareve* (OTV, 374, 6); Maretić oblike *bunarovi*, *bunarove* navodi među primjerima „dugog plurala koji bi u današnjemu kniž. jeziku bili više ili mañe neobični“.³⁸⁹

Vokativ množine

Gramatički je morfem za vokativ množine *-i*: *finovi* plemena (EIE, 1764, 252, 6); *sinovi* plemena (EIE, 1808, 204, 6); Nud moji *Sinci!* (KNIT, 379, 10); *Sinci* moji (KNIT, 223, 9); Ja i vas *slifsaoci* (...) vidim (TDD, 2, 18); *zgusnitefe oblakovi* (PIO, II, 69, 7); *Kralji* razumite (PIP, 3, 8).

Lokativ množine

Maretić³⁹⁰ navodi kako je u slavonskih pisaca najčešći gramatički morfem u lokativu množine *-ih*, često bilježen bez završnoga *h*: u *Narodih* (EIE, 1764, 3, 19; 1808, 3, 14); po *grifi* (TDD, 5, 29); u *gradovi* (OTV, 349, 20); u *Proroci* (EIE, 1764, 13, 10/11; 1808, 11, 12); Ottverdnutje u *Grijsi* (NK, 11, 20); i u *strahovi* (PD, 185, 7); o *Paftiri* i *upravitelji* (OTV, 180, 6); po *sokaci* (RK, 99, 22); po (...) *fokaci* (EIE, 1764, 378, 7); po (...) *sokaci* (EIE, 1808, 308, 4); po *Proroci* (RK, 2, 20; KNIT, 301, 11); Po fveti *Sacramenti* (NK, 29, 4); po drugima fveti *Sacramenti* (NK, 33, 1/2); po fvoji *priatelji* (OTV, 530, 15); na *fokaci* (EIE, 1764, 63, 4); na *sokaci* (EIE, 1808, 53, 2); Na *Sabori* (RK, 123, 14); Na fvi miſti, i fvi *krajevi* (NK, 25, 22); na dvanaest *komadi* (OTV, 295, 25); kadafe na njegovi *bedemi* ukaxe (PIO, II, 68, 27/28).

Gramatički je morfem *-i* u lokativu množine imenica muškoga roda *a-vrste* osobina posavskoga govora: *u rukāvī, nà volī*.³⁹¹ Kašić u lokativu množine propisuje gramatičke morfeme *-ih* i *-i*.

Množinski je infiks *-ev-*³⁹² u Pavića potvrđen primjerima: U *dvorevi* Raja Nebeskoga (NGD, 8, 18); po (...) *putevi* (RK, 99, 22); Po *Trudevi* tvoji (PD, 37, 6).

³⁸⁹ Maretić (1910: 157).

³⁹⁰ Maretić (1910: 161).

³⁹¹ Ivšić (1913: 216).

³⁹² Množinski morfem *-ev-* Pavić bilježi i u pridjeva: *križevni* put (PIO, I, 70, 30).

U slavonskih³⁹³ su pisaca u lokativu rijetki oblici na *-om*: ù ovima dvama *Ucsenikom* (OTV, 633, 12), kao i oblici na *-ama*: ù onima trima iftocsnima *mudracama* (PIO, II, 91, 4).

Pavić čuva i stari oblik: ù *ljudma* (OTV, 531, 23).

Instrumental množine

Utjecaj Kašićeve gramatike vidljiv je u bilježenju gramatičkog morfema *-i*: *s-kuchani* upravlja (OTV, 369, 19/20); *s-Ucsenici* (EIE, 1764, 231, 23/24); *s-Ucsenici* (EIE, 1808, 188, 4); *s-tvoima ucsenici* (RK, 33, 14); *s-Poglavari* (...) i *s-Vichnici* (OTV, 352, 23); *fasvima majftori* (OTV, 352, 25); *s-prutevi* (OTV, 430, 12); *s-roditelji* (OTV, 498, 21); *s-fvitnjaci* (EIE, 1764, 232, 8); *s-svitnjaci* (EIE, 1808, 188, 12); i *s-mlogima Redovnici* (TDD, 13, 4); *s-Sveti Sacramenti* (NK, 44, 12); među *Naucfitelji*, i *Mudraci* (OTV, 498, 3); među ostalima *poslovi* (OTV, 21, 25); pod *fsatori* (OTV, 291, 31); *s-konjici* (OTV, 323, 18).

Pavić bilježi i gramatički morfem *-ih*: *s-nepravednima Paftirih* (OTV, 285, 7).

Kašić i Della Bella propisuju gramatički morfem *-ima* za instrumental množine, a bilježi ga i Pavić: *s-noktima* (RK, 97, 6); prid tolikima *goftima* (OTV, 536, 32); pod ovima dvima *zapovidima* (OTV, 527, 21). U Pavića je zabilježen i gramatički morfem *-ma*: koje Noe *finovma* naplodi (NGD, 7, 10); *s-dvama finovma* (OTV, 211, 17); *s-finovma* (OTV, 211, 20); *s-ljudma* (OTV, 521, 17); među (...) *finovma* (OTV, 15); među (...) *ljudma* (OTV, 21, 3; KNIT, 144, 12), a Maretić³⁹⁴ navodi da su oblici na *-ma* rijetki u slavonskih pisaca. Gramatički morfem *-imi*³⁹⁵ preporuka je Kašićeve gramatike, a Pavić u instrumentalu množine bilježi i gramatički morfem *-mi*: a među *finovmi* (EIE, 1764, 436, 20); među *sinovmi* (EIE, 1808, 356, 7).

U instrumentalu množine Pavić rabi i gramatički morfem *-om*: megj *Likarom* (FM, 35, 3); prid fvoima *Ucsenikom* (OTV, 505, 1); među ostalima *Angelom* (PIO, I, 5, 37); među ofalima *Naucsiteljom* (PIO, I, 121, 24); *s-Sinovom* fvoim (EIE, 1764, 95, 8; 1808, 79, 9); *s-Rimnjanom*³⁹⁶ (RK, 117, 17); zajedno fvoima *vojakom* iz grada izichi (OTV, 271, 29).

³⁹³ Maretić (1910: 161).

³⁹⁴ Maretić (1910: 161).

³⁹⁵ Kašić: s' Golubimi; s' golubima ili s' golubi (ILI, 27).

³⁹⁶ Pavić bilježi ovu riječ u instrumentalu množine i s gramatičkim morfemom *-i*: *s-Rimnjani* (RK, 118, 6).

U slavonskih³⁹⁷ je pisaca rijedak oblik na *-ama*, a Pavić bilježi: s-onima trima *mudracama* (PIO, II, 92, 17).

8.1.1.2 Imenica *dan*

Imenicu *dan* Kašić opisuje kao nepravilnu imenicu muškoga roda te ju propisuje u dvojakim oblicima: N. jd. *Dán*; G. jd. *Dnéva*, *Dána*; D. jd. *Dnévu*; *Dánu* (ILI, 32). Della Bella ispisuje sklonidbu menice *dán* (DIZ, 7) kao primjer nepravilnih imenica muškoga roda prve deklinacije, sklanjajući i oblike kojima je leksički morfem *dnev-*.

Maretić³⁹⁸ upozorava na dvije osnove imenice *dan*: *dan* i *dnev*. Imenicu *dan* (OTV, 234, 14; PIP, 292, 12) Pavić sklanja po staroj sklonidbi, ali i po uobičajenoj sklonidbi *a-vrste*. Od starih oblika bilježi:

– genitiv jednine: do današnjega *dneva* (TDD, 3, 25); današnjega *dneva* (TDD, 8, 24); od pricsefschenja *dneva* (NK, 45, 3); od njiovog *dneva* (FM, 56, 5); Vecser *dneva* onoga (KNIT, 166, 7); Priko *dneva* (NK, 40, 21); od onoga *dneva* (KNIT, 299, 26); *dneva* cšeternaestoga (RK, 158, 2); od *dneva* do *dneva* (PIO, I, 27, 21/22);

– lokativ jednine: u *dnevu* (PIP, 234, 15); po *dnevu* (OTV, 68, 3);

– nominativ množine: *Dnevi* Svecfani jefu oni (KNIT, 7, 18; 7, 21); *dnevi* njegovi (PIP, 290, 19); ispunišefe *dni* (EIE, 1764, 10, 15; 1808, 9, 6);

– genitiv množine: fviu Nediljni *dnevah* (KNIT, 6, 21); potrošfi cili sedam *dneva* (NGD, 200, 10); fviu *dneva* xivota moga (RK, 14, 16/17);

– akuzativ množine: U *Dni* one (EIE, 1764, 78, 8; 418, 12; 1808, 65, 10; 341, 18); Svetiti *dneve* fvecsane (NK, 8, 1); razdiljuju (...) *dneve* (OTV, 2, 15); pervašnje *dneve* (EIE, 1764, 447, 11/12; 1808, 364, 18); Svetiti *dneve* (NK, 8, 1; 23, 17); kakono *dneve* (PIP, 182, 21); Svetkovati *dneve* Svecane (JRNK, 104, 21).

Prema sklonidbi *a-vrste* sklanjani su oblici:

³⁹⁷ Maretić (1910: 162).

³⁹⁸ Maretić (1910: 162).

– akuzativ jednine: na *dan* (TDD, 8, 19; EIE, 1764, 418, 9; 1808, 341, 18); ù oni *dan* (EIE, 1764, 447, 5; 1808, 364, 12/13); razmotri vas *dan* (PD, 256, 2).

– genitiv množine: mlogo *dana* (TDD, 10, 27); na dugljinu *danah* (PIP, 192, 15); Do malo dakle *danah* (OTV, 374, 9); za 14. *danah* (OTV, 291, 30); od fseefet *danah* (KNIT, 97, 20).

Pavić imenicu *blagdan* piše odvojeno, a sklanja oba dijela imenice: oko *blagog dneva* Uskerfsnjega (OTV, 111, 27/28).

8.1.1.3 Imenice srednjega roda

a) Jednakosložne s nominativom jednine na *-o*:

Tablica 3. Gramatički morfemi za imenice srednjega roda u Kašića i Della Belle.³⁹⁹

	Kašić		Della Bella	
	Jednina	Množina	Jednina	Množina
N	<i>-o</i>	<i>-a</i>	<i>-o</i>	<i>-a</i>
G	<i>-a</i>	<i>-ov / -a / -i</i>	<i>-a</i>	<i>-a</i>
D	<i>-u</i>	<i>-om</i>	<i>-u</i>	<i>-om / -im</i>
A	<i>-o</i>	<i>-a</i>	<i>-o</i>	<i>-a</i>
V	<i>-o</i>	<i>-a</i>	<i>-o</i>	<i>-a</i>
L	<i>-u</i>	<i>-ih / -i</i>	<i>-u</i>	<i>-jeh / -ih</i>
I	<i>-om</i>	<i>-ima / -imi / -i</i>	<i>-om</i>	<i>-ima</i>

b) nejednakosložne (i jednakosložne) s nominativom jednine na *-e*:

Tablica 4. Gramatički morfemi za imenice srednjega roda u Kašića i Della Belle.⁴⁰⁰

	Kašić		Della Bella	
	Jednina	Množina	Jednina	Množina
N	<i>-e</i>	<i>-(en)a</i>	<i>-e</i>	<i>-(en)a</i>
G	<i>-(en)a</i>	<i>-(en)Ø / -(en)a / -(en)i</i>	<i>-(en)a</i>	<i>-(en)a / -(en)i</i>
D	<i>-(en)u</i>	<i>-(en)om</i>	<i>-(en)u</i>	<i>-(en)om</i>
A	<i>-e</i>	<i>-(en)a</i>	<i>-e</i>	<i>-(en)a</i>
V	<i>-e</i>	<i>-(en)a</i>	<i>-e</i>	<i>-(en)a</i>
L	<i>-(en)u</i>	<i>-(en)ih</i>	<i>-u(en)</i>	<i>-(en)ih / -(en)jeh</i>
I	<i>-(en)om / -(en)em</i>	<i>-(en)i / -(en)ima</i>	<i>-(en)om</i>	<i>-(en)ima</i>

³⁹⁹ Tablica preuzeta iz knjige Loretane Despot, *Jezik hrvatskoga biblijskoga prvotiska*, Osijek, 2006., 120.

⁴⁰⁰ Tablica preuzeta iz knjige Loretane Despot, *Jezik hrvatskoga biblijskoga prvotiska*, Osijek, 2006., 121.

Nominativ jednine

Gramatički je morfem *-o*: *Tilo* (NK, 34, 6); *Dillo* (NK, 42, 19); *mifto* (NK, 15, 6); *Lito* (FM, 46, 18); *Trojstvo* (NK, 3, 27); *Gospodarstvo* (FM, 46, 19); *vino* (FM, 42, 19); *krivovirstvo* (OTV, 127, 8); *csudeso* (OTV, 304, 31).

Neke složenice tvorene od dvaju imenica: *bogoljubstvo* (OTV, 633, 16); *Bogoljubstvo* (OTV, 593, 30; NK, 13, 24; 15, 20; 44, 8); *Ljudomorstvo* (NK, 11, 25/26); *dobročinstvo* (OTV, 304, 32); *blagodarstvo* (OTV, 506, 24).

Gramatički morfem *-e* zabilježen je u imenica: *more* (OTV, 498, 26); *Kersštenje* (NK, 34, 5); *Krizmanje* (NK, 34, 5); *pomazanje* (NK, 34, 7); *oprosštenje* (NK, 44, 25); *opčenje* (NK, 31, 25); *uttifjenje* (NK, 41, 3); *pogergjenje* (NK, 41, 3/4); *poxeljenje* (NK, 41, 4); *posvečenje* (JRNK, 84, 14); *s-kupljenje* (NK, 41, 1/2); *objacsanje* (NK, 41, 2); *uvrigjenje* (NK, 32, 16); *priobrachenje* (RK, 4, 7); *oxaloschenjebo* (OTV, 498, 31/32); *kupanje* (FM, 42, 18); *Ottverdnutje* (NK, 11, 20); *Pritisnutje* (NK, 11, 27/28); *Pramaliche* (FM, 46, 18); *dite* (NK, 15, 6); *funce* (FM, 42, 20); *csuvenje* (FM, 41, 23); *vefelje* (OTV, 45, 10); *dillovanje* (JRNK, 84, 12).

Oblici *ditefsce*⁴⁰¹ (OTV, 494, 4; RK, 165, 3; PIO, I, 68, 4); *Ditefsce* (EIE, 1764, 11, 10); *Diteshce* (EIE, 1808, 9, 22); *Janjefscce* (PIO, I, 51, 28); *Simefsce* (FM, 30, 12) u slavonskih su pisaca rijetko zabilježeni, a Maretić⁴⁰² tvrdi kako genitivne oblike „na *-eščeta* i *-eščetu*“ nije našao.

Gramatički morfem *-Ø* u nominativu jednine imaju imenice kojima osnova završava na *e / en*: *vrime* (PIO, I, 70, 10); *fime* (FM, 35, 22); *Sime* (PIO, I, 104, 24).

Genitiv jednine

Gramatički morfem za genitiv jednine je *-a*: *Kraljeftva* Nebeskoga (TDD, 8, 30); i *Tila* Isusovoga (NK, 44, 7); *Kogaše zla* valja naivije uklanjati? (NK, 10, 20); *daše on zla* ukloni (JRNK, 143, 6); *Od (...) mlika* (FM, 10, 27); *Od (...) mefa* (FM, 10, 27); *od Bogoljubftva* (OTV,

⁴⁰¹ Pavić ovakve oblike bilježi i u kosim padežima: genitiv jednine – od ovoga *diteffca* (OTV, 493, 14); ovoga *ditefsca* (OTV, 493, 9); malanog *ditefsca* (PIO, I, 51, 32); dativ jednine – izpechi febi, i *ditefsca* (OTV, 304, 19); ovomu *diteffcu* (OTV, 492, 2); akuzativ jednine – na ovo *ditefsce* (OTV, 495, 16); i *simefsce* po njemu fmanjkaje (FM, 27, 19); instrumental jednine – s-*ditefscom* (OTV, 494, 14).

⁴⁰² Maretić (1910: 163).

498, 18; NK, 15, 20); višfe *Bogoljubstva* (OTV, 261, 2); Velikog *Bogoljubstva* (PD, 131, 10); od *ditinstva* (PIO, II, 91, 12); pokrai *mifta* (OTV, 520, 24); pokornog *ftabla* (OTV, 537, 22); uzrok *neznanstva* (PIO, I, 5, 28); kod prvog svog *csudes*⁴⁰³ (OTV, 506, 29); kod ovoga *csudefa* (PIO, I, 50, 38); od *gvozdia* (TDD, 6, 27); od (...) *oprosftenja* (TDD, 9, 31); Od *odpusftenja* (NK, 32, 3); od *ocsifschenja* (NK, 31, 26); od *Miloferdia* (NK, 13, 4); Od *jifscha* (FM, 11, 10); od *fagrijsenja* (NK, 43, 26); Od Prislavnoga *Imena* (JRNK, 160, 2); od neraftvorenoga *derveta* (OTV, 137, 14); na herpi *gjubreta* (OTV, 296, 7); od *poftetilista* (PIO, I, 2, 17); Posli *jifscha* (FM, 8, 13); posli *uzmloxanja* (OTV, 537, 32); posli *Kersftenja* (NK, 30, 15); iz fvega *Serca* (NK, 7, 23); iz *ferca* (NK, 39, 13); brez fzakog *miloferdja* (OTV, 151, 24); mojega *govorenja* (TDD, 9, 33); *odkupljenja* Isukerftovoga (NK, 30, 5/6); *s-priitolja* (OTV, 349, 6).

Dativ jednine

Gramatički je morfem *-u*: *k-miftu* (TDD, 10, 31; OTV, 632, 17); poklonitiše Prisvetomu *Trojftvu* (NK, 25, 14); *k-Nebbu* (OTV, 376, 16); *k-nebu* (OTV, 291, 7); daše cfovik ovomu *ftablu* izjednaci (PIO, I, 102, 32); *k-podnevu*⁴⁰⁴ (OTV, 289, 11); pokloniše zlatnomu *teletu* (TDD, 5, 14); *Csudise* (...) *uxganju* (OTV, 127, 3/4); izpechi febi, i *ditefscu* (OTV, 304, 19).

U različitim je izdanjima istoga Pavićeva djela zabilježen različit dativni gramatički morfem u primjeru: pocfe Jfus govoriti *k-mlofstvom* (EIE, 1764, 4, 18); pocse Jsus govoriti *k-mloshtvam* (EIE, 1808, 4, 9). Gramatički morfem *-om* preuzet je iz dativa množine imenica muškoga roda *a-vrste*, a gramatički morfem *-am* iz dativa množine imenica srednjega roda *a-vrste*.

Akuzativ jednine

Akuzativni je gramatički morfem jednak nominativnom *-o*: na golo *tilo* (TDD, 6, 27); ù *Tilo* (RK, 4, 8); ù *Nebo* penje (TDD, 14, 1); ù *poznanstvo* (OTV, 599, 12/13; NK, 41, 25); ù *mifto* (TDD, 10, 17); ù *poznanstvo* (PIO, I, 104, 30; OTV, 264, 24); pridade *ftado* (TDD, 8, 29);

⁴⁰³ Pavić isti oblik bilježi i u genitivu množine: mloga druga *csudes* (TDD, 2, 13). Maretić (1910: 163) upozorava da se u slavonskih pisaca uz *čudo*, *čuda* pojavljuju i *čudes*, *čudes*. U Pavića je ovakav oblik zabilježen i u nominativu jednine: *csudes* (OTV, 304, 31); i u akuzativu jednine: za uciniti *csudes* (OTV, 506, 2), iako bilježi i nominativni oblik *csudo* (FM, 42, 8).

⁴⁰⁴ Maretić (1910: 162) navodi kako imenicu *podne* neki slavonski pisci sklanjaju, a neki ne: *oko podne*, *posli podne*.

za učiniti *csudeso* (OTV, 506, 2); očitova Isus svoje *blagodarstvo* (OTV, 506, 24); krivo *fvidocsanstvo* (NK, 7, 17/18); veliko *ponixenstvo* (OTV, 530, 31); *kolino* Izraelsko zaostviti oče (OTV, 295, 20); *zlo* (...) nevrati (JRNK, 147, 12); *zlo* (...) vratili (PIO, I, 54, 13).

Akuzativni je gramatički morfem jednak nominativnom *-e*: videchi *zadubljenje* (OTV, 127, 6); *falie tele* (OTV, 125, 22); Kakvo *opchenje* (NK, 31, 21); *dertanje* ruku (FM, 33, 20); za one, koi *tolmacsenje* (NK, 14, 26/27); daje *ottvaranje* (FM, 32, 22); ovo *dillovanje* derxe (PIO, I, 7, 22); za *uzderxanje* (NK, 15, 18); za *oskvernjenje* (RK, 99, 8); na *posftenje* (TDD, 3, 1); na *ferce* (OTV, 537, 20); na *priřtolje* (OTV, 351, 17); Ište veliko *uvrigjenje* (NK, 32, 11); izgrebli *krizmanje* (RK, 97, 7); kad izide *jiřsche* (FM, 23, 4a); *Navrigjenje* kořtiu (FM, 26, 4); Ořtavilfe (...) *fvitovanje* (OTV, 181, 32); ù *vtime* (TDD, 9, 8; OTV, 213, 8); ù *gjubre* (OTV, 126, 17); ù *veřelje* (PIO, I, 55, 19); uffajuchife ù *miloferdje* (NK, 11, 16); nagje niko *momcse* (TDD, 12, 6); *pofvetilřste* prikaxe (PIO, I, 2, 21).

Vokativ jednine

Gramatički je morfem *-o* zabilježen u primjerima: *Tilo* Ifukerřtovo (PD, 105, 16); *Ogledalo*⁴⁰⁵ Pravde (PD, 131, 5); Ifuse *bogatstvo* pravovirnih (PD, 35, 20).

Vokativni je gramatički morfem *-e* zabilježen u primjerima: *Zdravje* Nemochnikah (PD, 131, 18); *Utocfiřsche* Griřnikah (PD, 131, 19); *Utiffenje* Xalořtni (PD, 131, 20); Virujeřsli moje *diteřsce* (NK, 35, 17); Uffafřslife moje *diteřsce* (NK, 37, 10); *Priřtolje* Mudrořti (PD, 131, 6); Ifuse *funce* (PD, 35, 3).

Lokativ jednine

Gramatički morfem *-u* Pavić bilježi u imenica: ò *zlocřinřtvu* (OTV, 38, 19); *ozlu*⁴⁰⁶ (PIO, I, 54, 12); ù *ogledalu* (OTV, 127, 5/6); ù *Biřtvu* (NK, 41, 9); ù *vinu* (FM, 38, 26); ù *Nebbu* (NK, 43, 4); po *svidcsanřtvu*⁴⁰⁷ (TDD, 13, 22); po *fvidocsanřtvu* (OTV, 498, 20); po *lukavřtvu* (OTV, 357, 18); ù *ubosřtvu* (PIO, I, 55, 21); ù *S. Pismu* (OTV, 20, 15); po *prikazanju*, i *iztomacsenju* (TDD, 3, 2); po *zablugjenju* (OTV, 499, 12); po *priřfařtju* (KNIT, 144, 11); po (...) *nadahnutju*

⁴⁰⁵ Vokativni su oblici u Pavićevim knjigama, sukladno vjerskome karakteru istih, najčešći u zazivima ili litanijama.

⁴⁰⁶ U rečenici: i koifunam ozlu radili (PIO, I, 54, 12).

⁴⁰⁷ Nedostatak vokala *o* u sredini riječi vjerojatno je tiskarska greška.

(KNIT, 144, 21); po *obsluxivanju* (NK, 7, 5); po *rafvitljenju* (NK, 15, 24/25); po *naregjenju* (PIO, I, 50, 5); po *izgubljenju* (PIO, I, 6, 11); po *dopusštenju* (TDD, 9, 32); po *navisštenju* (PD, 133, 11); po *umiranju* (OTV, 396, 27/28); po *pokajanju* (PIO, I, 54, 18); pri *uskersnutju* (JRNK, 41, 13); ù *neizrecsenomu vefelju* (NK, 33, 23); ù *fercu* (OTV, 537, 21; NK, 5, 25); ù *Svetomu Kersštenju* (NK, 30, 4); ù *ganutiu* (OTV, 633, 17); na *gjubretu* (OTV, 7, 25); na *miloserdiu* (OTV, 21, 10).

Instrumental jednine

Kada imenica završava nepalatalnim suglasnikom, Pavić bilježi gramatički morfem -om: s-tilom (NK, 33, 22; 34, 1); s-vinom (FM, 16, 7; 38, 4); z-dillom (PIO, II, 16); s-Boxanstvom, i s-Csovicsanstvom (NK, 34, 16/17); s-dussom i Boxanstvom (RK, 4, 6); s-vechim Bogoljubstvom (NK, 44, 8); s-Csovicsanstvom (NK, 34, 16/17); s-odlukom, i doštojanstvom (NK, 17, 26); s - priateljstvom (RK, 132, 8/9); s - drufstvom (NGD, 44, 5); s-ponixenstvom (OTV, 23, 7; 530, 27); s-ubojstvom (OTV, 276, 12); s-iftim ubojstvom (KNIT, 223, 15); s-bogaftvom (OTV, 296, 21); s-tverdokorftvom (JRNK, 141, 17); neljubimo (...) dillom (KNIT, 223, 10).

Kada imenica završava palatalnim suglasnikom, Pavić bilježi gramatički morfem -em: s-uzmlozaniim govorenjem (TDD, 2, 28); s-velikim s-kruffenjem (TDD, 6, 24; OTV, 279, 13); s-vefeljem (OTV, 536, 17; JRNK, 83, 14/15); s-pouffanjem (JRNK, 83, 1); s-nasftojanjem (OTV, 349, 19); s-ufterpljenjem (KNIT, 298, 10); s-umorenjem (TDD, 5, 7/8); prid jifschem (FM, 10, 13); pomaxuchiga uljem (JRNK, 81, 22); zla uclinio misslenjem, govorenjem, i csinjenjem (PD, 256, 4/5); s-zlamenjem (NK, 25, 6/7); z-dertanjem (PIP, 3, 11); s-grozdjem (FM, 25, 18); s-oruxjem (EIE, 1764, 232, 9); s-oruxjem (EIE, 1808, 188, 13).

Pavić i iza suglasnika c bilježi gramatički morfem -em: s-Sercem (NK, 99, 20); fercem fvoim zlo govorau (PIP, 114, 13); fercem (...) izuftiti valja (OTV, 65, 18); f-licem (PIP, 285, 15); pod funcem (PIO, I, 102, 16); prid licem (OTV, 350, 16; PIP, 250, 26).

Iza nepalatalnih suglasnika Pavić bilježi i gramatički morfem -om: jutrom (OTV, 304, 6; PIP, 289, 12; FM, 8, 22); s-ditefscom (OTV, 494, 14); z-ditefscom (OTV, 46, 24).

Nominativ množine

Gramatički je morfem *-a*: *Zvona* (TDD, 13, 15); *opacfinftva* (PIO, I, 50, 13); *nebesa* (OTV, 291, 10); *Dica* (NK, 15, 5); *jaja* (FM, 12, 3); *opčenja* (NK, 31, 13); *fvitlisfta* (PIO, I, 6, 13; EIE, 1764, PRILJUBLJENIMA SSTIOCEM,⁴⁰⁸ 3, 15); *svitlishta* (EIE, 1808, PRILJUBLJENIMA SHTIOCEM,⁴⁰⁹ 4, 1/2); *oprosftenja* (TDD, 5, 32); *zasluxenja* (KNIT, 157, 21).

Genitiv množine

Najčšći je stari gramatički morfem *-ah*: oglašenje valfi novo posvečeni *zvonah* (TDD, 3, 7); iznafsaltje *Zvonah* (TDD, 3, 17); blagosovljeni *zvonah* (TDD, 11, 23); jerfe uklanja fviu *odmetnicftvah* (NK, 1, 15); Trojftvo kipova, iliti *fobsftvah* (NK, 3, 27); dobri *dilah* (NK, 12, 22); fvoi *dilah* (NK, 17, 22); duhovni *dillah* (JRNK, 146, 9); iz onoga mlosftva *zasluxenjah* Isukerftovih (TDD, 6, 12); iz ovoga dogagjaja moxete dochi ù poznanstvo *zasluxenjah* Svetih Boxjih (TDD, 7, 12); oproštenje fviu griaht, i *pokaranjah* (NK, 44, 25); Privladaocse *opacsinfthvah* (PD, 170, 4).

Prema staroj *s-promjeni* sklanjaju se imenice koje, uz gramatički morfem *-ah*, imaju produljenu osnovu: zaofstanci njiovi *tilefah* (RK, 4, 20); *od tilefah* (FM, 46, 19); rad *tilefah* (RK, 123, 8); *od (...) kolesah*⁴¹⁰ (OTV, 396, 4); oviziu *nebefah* (OTV, 291, 11).

Bez završnoga suglasnika *h*, uz produljenu osnovu, zabilježena je imenica: Iz *tilefa* (FM, 27, 15). Gramatički morfem bez završnoga *h* potvrđuju i primjeri: iz *ferdaca* (OTV, 126, 8); zlamenuje jame *ferdaca* (OTV, 520, 12); tverdina *ferdaca* (FM, 28, 17).

U primjeriu: od svih *ftabla* (OTV, 4, 14/15) nema nepostojanog *a*.

Pavić u genitivu množine bilježi i gramatički morfem *-i(h)*: dase *zlocfinftvih* fvoih ofstave (OTV, 38, 14/15); ili kolikoje *ottaiftvi* fvetæ Viræ (NK, 3, 18).

⁴⁰⁸ Predgovor je nepaginiran, ali je u ovome radu označen brojevima stranica od 1 do 4 zbog lakšega snalaženja u samome tekstu.

⁴⁰⁹ Predgovor je nepaginiran, ali je u ovome radu označen brojevima stranica od 1 do 4 zbog lakšega snalaženja u samome tekstu.

⁴¹⁰ Maretić (1910: 163) naglašava kako se u ovome obliku imenica *kolo* piše kada znači *točak*. I Tadijanović bilježi ovaj oblik: ovih *Kollefah* (SPM, 125).

Dativ množine

U slavonskih su pisaca⁴¹¹ rijetki oblici koji završavaju gramatičkim morfemom *-am*, a Pavić bilježi: *k-nebefam* (KNIT, 266, 15) ako nepovirova *csudesam* (OTV, 106, 1), a još rjeđe gramatičkim morfemom *-ama*: *k-Nebefama* (PIO, I, 102, 37); i ostalima *straffilama* (...) naredi (OTV, 295, 6); *k-zlatnima vratama* Cerkenima (PIO, I, 2, 31).

Maretić⁴¹² navodi kako u slavonskih pisaca dativ množine obično ima gramatički morfem *-om/-em*, a Pavić bilježi: i ostalim nutarnjima *nagnutiem* nedati uzde (OTV, 527, 29).

Dvojinskim gramatičkim morfemom *-ma*, prema dvojini *i-promjene*, Pavić bilježi imenicu *vrata*: *k-vratma* (OTV, 377, 9).

Akuzativ množine

Gramatički morfem je *-a*: *klekavši na kolina* (OTV, 291, 6); *vide zlocinstva* (OTV, 38, 28); *progonstva* (...) *podniti* (PIO, I, 2, 6); *nedadu moguchstva* (TDD, 13, 15); *klekavši na kolina* (OTV, 291, 6); *prikazujem* (...) *dilovanja* (NK, 17, 25); *Napuni Serca* (NK, 15, 22); *Razdiraffe lance, i uxeta* (OTV, 520, 4); *na tergovishta* (KNIT, 224, 18); *na* (...) *plotishta* (KNIT, 224, 23).

Uz gramatički morfem za akuzativ množine *-a*, produljenu osnovu prema staroj *s-promjeni* imaju imenice: *na Nebesa* (OTV, 633, 22); *uzigje na Nebefa* (NK, 3, 10); *uzisao gori na Nebefa* (NK, 29, 10); *i Nebefa* *ottvorio* (NK, 28, 4).

Lokativ množine

Prema preporukama starih gramatičara, Pavić rabi gramatički morfem *-i*.⁴¹³ *Na fvi mifti* (NK, 25, 21); *po* (...) *dobri dilli* (NK, 33, 2; RK, 4, 16); *po dobri dilli* (NK, 10, 18/19; NK, 12, 26); *ù fviu dilli tvoi* (NK, 14, 20); *ù dobri dilli* (EIE, 1764, 435,7/8; 1808, 354, 28); *ù fvima naffima slavnima dilli* (PIO, I, 7, 19); *ù* (...) *Kraljestvi* (OTV, 356, 2/3); *fvakoga po fvoi dilli* (NK, 29, 22); *po dilli* (PIO, I, 49, 10); *po berdi* (OTV, 295, 7; PIO, I, 49, 4); *ù ovima ogledali*

⁴¹¹ Maretić (1910: 164).

⁴¹² Maretić (1910: 164).

⁴¹³ Kašić u lokativu množine uz gramatički morfem *-i* rabi i *-ih*, a Della Bella propisuje *-jeh* / *-ih*.

(EIE, 1764, POLJUBLJENIMA SSTIOCEM, 3, 18; 1808, 4, 5); na *kolini* klecsecheg (NK, 116, 23; PD, 19, 1); xelite dase ù *ferci* vaŕŕi prozeleni (TDD, 14, 9); ù *ferci* (OTV, 150, 13).

Uz gramatički morfem *-i*, osnovu produljenu infiksom *-es-* prema staroj *s-promjeni* bilježi u riječima: bitiche i ù *Nebefi* odriffeno (TDD, 8, 31); i na *Nebefi* odriffenache biti (TDD, 9, 8); na *Nebefi* pribiva (OTV, 596, 7); koi jesi na *Nebefi* (NK, 9, 7/8); koi na *Nebefi* jeŕt (EIE, 1764, 78, 3); koi na *Nebesi* jest (EIE, 1808, 65, 4/5); vaŕŕa mloga na *Nebesi* (PIO, I, 55, 28).

Pavić u lokativu množine bilježi i gramatički morfem *-ih*, koji također preporučuju stari gramatičari: ù *fobsftvih* (NK, 41, 9); ù *Nebefih* (RK, 77, 20); po *Pismih* (RK, 2, 13); ù tvoi *obečanjih* (NK, 17, 6); po *zasluxenjih* (RK, 52, 18/19); na *vratih* (KNIT, 300, 11).

Maretić⁴¹⁴ navodi kako se u slavonskih pisaca gramatički morfem *-ama* u lokativu množine vrlo rijetko javlja, a Pavić bilježi: po (...) *Kandilama* (OTV, 599, 9).

Pavić bilježi i noviji gramatički morfem *-ima*: Po *Oslabljenjima* (PD, 37, 10).

Instrumental množine

Gramatički morfem *-i* u instrumentalu propisuje Kašić (uz gramatičke morfeme *-ima* i *-imi*) a Pavić ga potvrđuje primjerima: i s-dobri *dilli* (NK, 31, 28); s-mlogima *dilli* milofergja (RK, 39, 21); ricsi kojefu fmanjim *slovi* upifane (NK, 18, 3); s-*uŕti* (NK, 5, 25); ŕtajatiche prid *vratu* (TDD, 7, 24); s-dvama jaki *uxeti* (OTV, 200, 19); s-kakvima *zlamenji* (RK, 97, 3).

Imenicu *usta* Pavić bilježi i gramatičkim morfemom *-ma*: *uŕtma* fvoima blagofivau (PIP, 114, 12); i *uŕtma* ocfito iŕpovidi (JRNK, 14, 11); s-*uŕtma* (OTV, 65, 18; JRNK, 115, 19; PIO, II, 92, 16); i *uŕtma* ocfito iŕpovidi (JRNK, 14, 11), a Maretić⁴¹⁵ ističe kako je u slavonskih pisaca oblik *ustma* jako čest, a oblici imenica koje u instrumentalu množine završavaju gramatičkim morfemom *-ama* puno su rjeđi: dojaŕŕe diteŕŕŕe vlaŕtitima *perŕama* (OTV, 45, 1); s-*ŕtadama* (OTV, 65, 25).

U slavonskih je pisaca⁴¹⁶ gramatički morfem *-am* u instrumentalu množine prava rijetkost: zemlja poraŕte (...) ŕvakojakim *Stablam* (OTV, 2, 9).

⁴¹⁴ Maretić (1910: 164).

⁴¹⁵ Maretić (1910: 165).

⁴¹⁶ Maretić (1910: 165).

Pavić u instrumentalu bilježi i gramatički morfem *-ih*: jednim *uſtih* poſtujete Boga (EIE 1764, 3, 9); jednim *uſtih* poſtujete Boga (EIE, 1808, 3, 4).

8.1.2 Imenice e-vrste

Tablica 5. Gramatički morfemi za imenice *e-vrste* u Kašića i Della Belle:⁴¹⁷

	Kašić		Della Bella	
	Jednina	Množina	Jednina	Množina
N	-a	-e	-a	-e
G	-e	-Ø / -a	-e	-a
D	-i	-am	-i	-am
A	-u	-e	-u	-e
V	-a / -e	-e	-o / -a	-e
L	-i	-ah	-i	-ah
I	-om	-ami / -ama	-om	-am / -ama / -ami

Nominativ jednine

Gramatički morfem za nominativ jednine je *-a*: *Kraljica* (TDD, 10, 3); *svetinja* (TDD, 7, 1); *slava* i *dika* (TDD, 3, 2); *Gofpa* (TDD, 9, 18); *pokornica* (OTV, 536, 25); *Pokora* (NK, 34, 6); *Xenidba* (NK, 34, 7); *kopriva* (FM, 36, 25); *jabuka* (FM, 24, 20); *krufska* (FM, 24, 15); *skula* (FM, 7, 11; NK, 14, 26); *jezgra* (NK, 3, 17); *skupſtina* (NK, 30, 21); *tverdina* (FM, 28, 17); *Zima* (FM, 46, 18); *Goruffica* (FM, 42, 20); *Perfona* (NK, 25, 27); *Milofſcha* (JRNK, 35, 5).

Imenice *ſtareſſina*⁴¹⁸ (TDD, 12, 31; 13, 10; PIO, I, 5, 9), *sluga*⁴¹⁹ (OTV, 22, 13; 530, 21; NGD, 45, 6); *uboica*⁴²⁰ (KNIT, 223, 2); *Vojvoda*⁴²¹ (NGD, 124, 7) koje označavaju mušku osobu, imaju ženski gramatički rod i sklanjaju se po *e-vrsti*.⁴²²

⁴¹⁷ Tablica preuzeta iz knjige Loretane Despot, *Jezik hrvatskoga biblijskoga prvotiska*, Osijek, 2006., 124.

⁴¹⁸ Dativ jednine: govoraffe *ſtareſſini* (PIO, I, 5, 5); genitiv množine: naregjenju *ſtareſſinah* (PIO, I, 50, 5);

⁴¹⁹ Dativ jednine: i njegovomu *slugi* dati (OTV, 295, 17); recfe *slugi* fvomu (KNIT, 224, 17); akuzativ jednine: poſla *slugu* fvoſga (KNIT, 244, 5); vokativ jednine: virna *slugo* moja (PIO, I, 54, 32); genitiv množine: poſade prilika oholi *slugah* (OTV, 277, 28); dativ množine: Zapovidi (...) fvoima *slugama* (OTV, 597, 29).

⁴²⁰ Instrumental jednine: ucliniga *uboicom* Boxjim (OTV, 495, 16).

⁴²¹ Akuzativ jednine – *vojvodu* (OTV, 180, 24); genitiv množine – *Vojvodah* (PIO, I, 48, 25; PIO, I, 48, 30/31); instrumental množine: s-*Vojvodama* (OTV, 352, 24).

⁴²² Isto je i s imenicom *poglavica*: nominative množine – *poglavice* (TDD, 7, 14); dativ množine – *Poglavicam* (EIE, 1764, 95, 1/2; 1808, 79, 3); instrumental množine: f-*poglavicami* (PIP, 238, 9).

Zbirne imenice *bratia* (TDD, 13, 10); *Bratja* (EIE, 1764, 78, 2; 1808, 65, 3); *hodicha* (TDD, 11, 3/4) također se sklanjaju po ovoj sklonidbi.

Genitiv jednine

Gramatički morfem *-e* Pavić rabi za genitiv jednine, kako i propisuju stare gramatike: od *slobode* (TDD, 9, 31); od recsene *planine* (TDD, 10, 30); od *Vire* (NK, 19, 13; PD, 105, 11); od *Viræ* (NK, 22, 22); brez *Viræ* (NK, 2, 11); Od Katolicsanskæ *Cerkvæ* (NK, 30, 19); Od *Pokoræ* (NK, 32, 21); od *Mariæ Divicæ* (NK, 3, 6); Od *Metvice* (FM, 38, 22); od velikæ *cincæ* (OTV, 537, 3); od *uspomene* (OTV, 291, 31); kod *ftine* (TDD, 5, 19); iz *tavnice* (TDD, 10, 4; NGD, 176, 15); iz *skupsftinæ* (OTV, 211, 7); iz *pustinje* (OTV, 499, 20); iz *korablje* (OTV, 21, 23); iz *Cerkve* (OTV, 594, 29); i brez *buke* (NK, 15, 20); posli *tarpeze* (NK, 22, 10); Pokraj *vode* (FM, 8, 15); rad ove *fverhe* (NK, 29, 5); velike *mise* (TDD, 7, 23); *Viræ* Katolicsanskæ (NK, 1, 4; 15, 18); plod *utrobæ* tvojæ (NK, 9, 27); fvake *nedilje* (TDD, 10, 3); Svakæ *Nediljæ* (NK, 8, 2); fvakæ *Nediljæ* i *Svetkovinæ* (NK, 45, 2); nesverfsenæ *dobrotæ*, *lipotæ* (NK, 43, 19); Sacramente *Pokoræ* (NK, 44, 7); Priřvete *Divice* i *Matere* Boxje *Marie* (RK, 52, 19/20); uzrok (...) *slipochæ* (PIO, I, 5, 28).

Dativ jednine

Gramatički morfem je u dativu jednine *-i*: k-*slavi* (OTV, 536, 10); k-jednoi *udovici* (OTV, 304, 10); *K-ranni* (FM, 35, 16); Dafe *Gofpi* Priblaxenoi (RK, 89, 15); k-*Ani* (NK, 117, 1); k-*terpezi* (OTV, 368, 4; 632, 22); govoraffe *ftareffini* (PIO, I, 5, 5); k-*Divici* (EIE, 1764, 359, 7; 1808, 293, 4); k-*xeni* (EIE, 1764, 79, 1; 1808, 65, 25); k- *voddi* (PIO, II, 70, 15); Recse dakle *xeni* (OTV, 304, 25); *frichi*⁴²³ (PIO, I, 55, 32).

Akuzativ jednine

Akuzativ jednine zavrřava gramatičkim morfemom *-u*: na *molitvu* (TDD, 13, 16); na *polakfficu* (RK, 53, 17); ù *Cerkvu* (TDD, 8, 21; OTV, 498, 2); ù *glavu* (OTV, 495, 11; NK, 18, 4); ù *goftionicu* (OTV, 632, 21); ù *utrobu* (PD, 105, 9); ù *Macxarsku* (TDD, 6/7, 32/1); ù *fubotu*

⁴²³ U rećenici: kolikobife pravedni *frichi* uffali (PIO, I, 55, 32).

(PIO, I, 104, 19); *Za groznicu* (FM, 29, 8); *za sluxbu* (PIO, I, 5, 30); *Morsku vodu* (FM, 16, 7); *Poftiti korizmu* (NK, 8, 4; 23, 19); *Sluffati Mifu* (NK, 8, 2); *pervu Skulu* (NK, 22, 13); *reci Zdravu Mariu* (NK, 9, 24); *odfudu* primaju (RK, 77, 2); *Ovu priliku* (PIO, I, 7, 12); *I xalfiu* štavi (FM, 16, 15); *Boju* motri, i iftu *csiftochu* (FM, 12, 13); *prid njima vojvodu* (OTV, 180, 24); *ocfitova volju*, i *xelju* fvoju (OTV, 181, 2); *Udovicu*, i *Prorocficu* (OTV, 182, 14/15); *uspozdravljate Bratju* (EIE, 1764, 62, 15; 1808, 52, 17); *muku* (...) *podniti* (PIO, I, 2, 6).

Vokativ jednine

Gramatički je morfem za vokativ jednine *-o*: *milla fvekervo* (OTV, 212, 1); *Zdrava Mario* (NK, 9, 25; JRNK, 125, 11); *Sveta Mario* (PD, 130, 10); *Sveta Divo* (PD, 130, 12); *Ripo* fva (FM, 28, 6); *Molimte takogjer Majko!* (PD, 105, 1); *Vidifs Majko* (PD, 237, 13); *Dufso* Ifukerštova (PD, 105, 15); *dufso* moja (PIP, 211, 12); *vodo* perfah Ifukerštovi (PD, 105, 17); *muko* Ifukerštova (PD, 105, 19); *Gospo*, i *Majko* pridraga (NGD, 86, 16); *o kerftjanko* (NGD, 90, 10); *Idi od tuda fotono* (OTV, 504, 1); *O liopto* (NK, 123, 4); *Ruxico* Zlamenita (PD, 131, 11); *Kucho* Zlatna (PD, 131, 14); *Korabljo* Mira (PD, 131, 15); *Zvizdo* Iutarnja (PD, 131, 17); *Pomochnico* Karftjanah (PD, 131, 21); *Kraljico* Angjeoska (PD, 131, 32); *Angjeofka vladalico* (PD, 135, 16); *Bratjo* (KNIT, 218, 28; EIE, 1808, 1, 5); *Bratio* (RK, 18, 8; KNIT, 301, 22; EIE, 764, 1, 5); *Sveta Bogorodico* (PD, 133, 4/5); *Sveta Mario, Braniteljico* (PD, 169, 5); *ò mlogo csudna novino!* (JRNK, 157, 14).

Uz gramatički morfem *-o*: *Divico Mario!* (PD, 104, 8); *Divico* i *Mucsenico* (PD, 248, 4); *Divico* slavna (PD, 133, 2); Pavić u vokativu bilježi i gramatički morfem *-e*: *Divice* Mario (PD, 104, 15); *zacseta Divice* (JRNK, 154, 9).

Lokativ jednine

Najčešći je gramatički morfem *-i*: *na zemlji* (TDD, 8, 31; PIP, 124, 2); *na planini* (OTV, 123, 12); *po prilici* (TDD, 10, 2); *po* (...) *priliki* (KNIT, 401, 15); *po pokori* (TDD, 8, 15); *po xeni* (OTV, 7, 16); *po pravdi* (OTV, 356, 24); *po Viri* (NK, 10, 18); *po famoi Viri* (NK, 12, 27); *po uregjenoj mirri* (PIO, I, 48, 21); *po fvetoi Krizmi* (NK, 5, 10); *po* (...) *muki* (RK, 52, 16); *po miri* (OTV, 596, 15); *ù pokori* (OTV, 270, 17); *ù* (...) *Roditeljici* i *Divici* (RK, 29, 9); *ù pustinji* (TDD, 5, 17; OTV, 291, 32); *ù* fva *koj nevolji* (OTV, 213, 6); *ù vatri* (OTV, 123, 12); *ù potribi*

(NK, 35, 4; PIO, I, 54, 10); o (...) vodi (TDD, 7, 25/26); ù lipoti (PD, 135, 21); ù *fkupfstini* (PIP, 301, 1); ù *korablji* (OTV, 21, 16).

U Pavića gramatički morfem *-i* može biti reduciran: po fvetoi Katolicsanskoj *Cerkv* (NK, 16, 19); ali i bilježen: po (...) Katolicsanskoj *Cerkvi* (NK, 31, 2/3).

Instrumental jednine

Gramatički je morfem *-om* bilježen iza palatalnih i nepalatalnih suglasnika: *s-Dufsom* (NK, 33, 22, 27); *s-dussom* (RK, 4, 5/6); *s-hitnjom* (EIE, 1764, 377, 3/4; 1808, 307, 9); *s-Korabljom* (OTV, 261, 4); *s-zemljom* (OTV, 181, 22); *s-tihochom* (PIO, I, 27, 5); *s-oftalom* *necfiftochom* (OTV, 126, 16/17); *s-velikom xeljom* (PIO, I, 102, 3); zemlja porašte fvakojakom *travom* (OTV, 2, 8); *s-Svetom slobodom* (OTV, 536, 31); *s-naravnom vodom* (NK, 34, 27); *s-cytarom* (NK, 115, 8); *s-kerbljikom* (FM, 38, 3); *s-prilikom* (FM, 44, 25); *s-molitvom* (OTV, 374, 14; 492, 11; NK, 31, 27); *s-odlukom* (NK, 17, 26); *s-falatom* (EIE, 1764, 231, 9); *s-salatom* (EIE, 1808, 187, 20); *s-materom* (OTV, 352, 22); *s-Mariom* (OTV, 494, 14); prid *tarpezom* (NK, 22, 9); za *terpezom* (OTV, 633, 29); pod jednom *verftom* (NK, 34, 17/18); I *Pafvicom* *travom* (FM, 45, 19); *s-nogom* (OTV, 261, 18); *sprilikom* (OTV, 6, 10); *s-xenom* (OTV, 211, 17; PIO, I, 102, 10); *s-vunom* (OTV, 186, 30); *s-knjixicom* (KNIT, 223, 12); *s-vlaftitom Sefstrom* (OTV, 271, 1); pod *planinom* (OTV, 123, 14); *s-najvechom majftorinom* (PIO, I, 5, 30); poftavi megju *Sinagogom* *xudinskom*, i megju *Cerkvom* *neznaboxkom* (OTV, 187, 13/14); neljubimo (...) *iftinom* (KNIT, 223, 10); pod *koxicom* (FM, 21, 3).

Riječ se *trublja* pojavljuje s gramatičkim morfemima *-om* i *-em*: *s-trubljom* (PIO, I, 50, 4); nemoj *trubljom* trubiti (EIE, 1764, 63, 2); nemoj *trubljem* trubiti (EIE, 1808, 52, 26).

Nominativ množine

Gramatički morfem je *-e*: *Pape* (TDD, 5, 31); *duffe* (RK, 4, 15); *dufse* (NK, 31, 20); *divicsice* (NK, 15, 6); *poglavice* (TDD, 7, 14).

Genitiv množine

Premda ga u genitivu množine Kašić i Della Bella ne propisuju, Pavić rabi gramatički morfem *-ah*: i od *mukah* vikovicsnjih (TDD, 5, 29); doline od *fuzah* (TDD, 14, 1); od fviu *xivinah* (OTV, 6, 11); Od *Mufsmulah* (FM, 26, 13); od *xenah* (OTV, 182, 22); od (...) *verftah* (OTV, 22, 16); Od *priprikah* (FM, 57, 4); od ludih, i mudrih *Divicah* (OTV, 599, 7); od ifti *vodah* (PIO, I, 70, 34); od *vodah* (OTV, 2, 5); veljassebo daje on oni *ilicxah* nigda gošpodar bio (TDD, 10, 20); ù mrixe *mukah* zapliche (TDD, 9, 26); ili *knjgah*⁴²⁴ nemogu imati (NK, 14, 27); iz *knjigah* (OTV, 127, 20); iz *verigah* (PIO, I, 7, 13); iz *xilah* (FM, 57, 5); iz *koricah* (OTV, 376, 16); tilesni i duffevni *potribah* (NK, 42, 5); od *xudinkinjah* (OTV, 97, 12); imade viſſe od ſto i dvaeft *hiljadah duffah* (OTV, 430, 9/10); nikiſ fvoih *Vojvodah* (PIO, I, 48, 25); od virni i naſtojni *Vojvodah* (PIO, I, 48, 30/31); rad prikazani *krivicah* (PIO, I, 50, 7); nerazloxiti *xivinah* (OTV, 404, 16); 10. *hiljadah* vojakah (OTV, 181, 6); radi ſivanja *munjah* (OTV, 123, 16); rad *griottah* (OTV, 594, 9); mloſtvo razlicſiti *pticah* (OTV, 2, 23); po prilici *pcselicah* (PIO, I, 7, 25); virni *sluxbah* (KNIT, 263, 5); fvitloſt *zvizdah* (JRNK, 43, 12); imadem *nepravdah* (PD, 255, 21).

Pavić u genitivu množine bilježi i gramatički morfem bez popratnoga *h*: Od *briſfaka* (FM, 25, 15); Od *fmokava* (FM, 26, 2); do *jizdbina* (FM, 16, 15); oko *cxigerica* (FM, 9, 13); od fvi *likaria* (FM, 31, 21); od (...) *Matera* (NK, 15, 3).

Zavilježen je i primjer u kojemu uz gramatički morfem *-a* Pavić za genitiv množine bilježi nulti morfem u riječi *kruška*: Od *jabuka*, *kruſſak*, i *briſfaka* (FM, 10, 26), premda na drugome mjestu istu riječ bilježi gramatičkim morfemom *-a*: Od *kruffaka* (FM, 24, 12).

Pavić za genitiv množine rabi i dvojinſki gramatički morfem *-u/(h)*: podnoxje *noguh* tvoji (KNIT, 299, 21/22); dertanje *ruku* (FM, 33, 20); tvoji *nogu* (RK, 28, 4).

Zabilježen je i gramatički morfem *-ih*: odvedoſſe tri hiljade *mazgih* (OTV, 385, 30).

Kada osnova imenica u nominativu jednine zavrſava dvama ili trima suglasnicima, Pavić bilježi nepostojano *a*: upravitelji *zemaljah* (OTV, 125, 8); Od *fmokava* (FM, 26, 2); Od *briſfaka* (FM, 25, 15); Od *kruffaka* (FM, 24, 12).

⁴²⁴ Gubljenje samoglasnika *i* u sredini riječi vjerojatno je tiskarska greška.

Dativ množine

Pavić u dativu množine bilježi stari gramatički morfem *-am* i noviji *-ama*: dati moxe *xenama* (OTV, 182, 1); recse *snahama* (OTV, 211, 25); k-*pcselama* (PIO, I, 7, 20); pridatichefe *Poglavicam* (EIE, 1764, 95, 1/2; 1808, 79, 3); Proštri Gospodine *slugam* tvoim (PD, 22, 7).

Akuzativ množine

Akuzativni je gramatički morfem *-e*: za *dufse* (NK, 44, 26); Ovo *uzle* pokaranja razpliche (TDD, 9, 27); Da nifu *vode* (...) otrovali (RK, 99, 19); Da nifu *xivine* (...) otrovali (RK, 99, 20); Da nifu *livade* (...) otrovali (RK, 99, 20); druge *cfarke* (RK, 99, 21); bogoljubne *molitvice* (NK, 22, 11); imadu *likarie* (FM, 38, 24); *fuze* prolivajuchi (OTV, 271, 31); ù druge *knjige* (OTV, 352, 8); ù *csete* (OTV, 182, 10); obadve *daske* (OTV, 126, 5); ù *mrixe* (PIP, 286, 27); ù *tmine* (OTV, 597, 30).

Lokativ množine

Po uzoru na stare gramatičare, Pavić u lokativu množine bilježi stari gramatički morfem *-ah*: po *molitvah* (RK, 4, 16); ù *mukah* (NK, 31, 26); uttifenje ù *protivsftinah* (NK, 41, 3); ù *Cerkvah* (NK, 122, 14); ù *Sinagogah* (EIE, 1764, 63, 2; 1808, 53, 1); ù *tminah* (PIO, I, 5, 26); po *puftinah* (OTV, 210, 2); na *visinah* (EIE, 1808, 9, 26).

Gramatičkim morfemom *-a* zabilježeni su primjeri: na dan Porciunkule ù *Cerkva* (TDD, 8, 20); ù *verigafam* bio (JRNK, 146, 2); po *ulica* i fokaci (EIE, 1764, 378, 6/7; 1808, 308, 4); na *visina* (EIE, 1764, 11, 14/15).

Gramatički je morfem *-ama* također zabilježen: ù neizrecsenima *mukama* (NK, 34, 1); u (...) *prigodama* (OTV, 495, 19); ù fvakakvima *zlochama* (OTV, 352, 2); ù vielokima *pismama* (PIO, I, 5, 24); po *stinama* (TDD, 2, 2/3).

Iz genitiva množine prodire u lokativ dvojinjski gramatički morfem *-u*: na *nogu* ftajati (FM, 8, 13); na fvoih *rukuu*⁴²⁵ nofti (OTV, 503, 10); derxau u *rukuu* ifto granje (OTV, 592, 28); po *ruku* Sveti Angjelah prikazana biti zasluxi (PD, 247, 17).

⁴²⁵ Della Bella genitiv množine (ablativ = od + genitiv) imenice *ruka* bilježi oblikom: od *Rûkaa* (DIZ, 45).

Zabilježen je i gramatički morfem *-uh*: zlamenje ù *rukuh* tvojih (KNIT, 300, 10).

Instrumental množine

Po uzoru na Kašića i Della Bellu Pavić rabi:

– gramatički morfem *-ama*: i *fuzama* Ifusa traxi (PIO, I, 70, 13); *s-xenama* (OTV, 352, 22); *s-Dufsama* (NK, 31, 25); *s-fvichama* (EIE, 1764, 232, 8); *s-svichama* (EIE, 1808, 188, 12); prid *nogama* (OTV, 536, 32); megju *planinama* (PIO, I, 49, 21); megju *zvizdama* (PIO, I, 5, 37); *s-Vojvodama* (OTV, 352, 24); *s-trubljava* (OTV, 271, 25); *s-kocfiama* (OTV, 323, 18);

– gramatički morfem *-ami*: megju *xenami* (NK, 9, 26; EIE, 1764, 359, 13; 377, 11; 1808, 293, 10; 307, 16); ottri noge njegove *kofami* fvoimi (EIE, 1764, 219, 11); otri noge njegove *kosami* svoimi (EIE, 1808, 78, 1); *f-poglavicami* (PIP, 238, 9); *Za Litaniami* (PD, 133, 17); *Rannami* zlamenovani (PD, 170, 9).

Della Bella u instrumentalu množine propisuje i gramatički morfem *-am*, preuzet iz dativa množine, a bilježi ga i Pavić: pod *Poglavicam* Misnicskim (EIE, 1764, 8, 12); pod *poglavicam* (EIE, 1808, 7, 8/9); *s-koxam* (EIE, 1764, 105, 15; 1808, 87, 16).

8.1.3 Imenice i-vrste

Tablica 6. Gramatički morfemi za imenice *i-vrste* u Kašića i Della Belle:⁴²⁶

	Kašić		Della Bella	
	Jednina	Množina	Jednina	Množina
N	-Ø	-i	-Ø	-i
G	-i	-Ø / -i / -a	-i	-i
D	-i	-am	-i	-im
A	-Ø	-i	-Ø	-i
V	-Ø	-i	-Ø	-i
L	-i	-ih	-i	-ih / -jeh
I	-ju	-ami / -ima / -i	-i / -ju	-ima

Nominativ jednine

⁴²⁶ Tablica preuzeta iz knjige Loretane Despot, *Jezik hrvatskoga biblijskoga prvotiska*, Osijek, 2006., 127.

Imenice ženskoga roda *i-vrste* imaju u nominativu jednine gramatički morphem *-Ø*: *radoft* (OTV, 45, 10; 520, 16); 1. *Oholoft*. 2. *Lakomoft*. 3. *Bludnoft* (NK, 23, 27/28); *bludnoft* (FM, 42, 18); *miľoft* (OTV, 521, 14/15; NK, 6, 8); *razlicĩtoft* (OTV, 396, 16); *Svitľoft* (FM, 34, 14); *Jefen* (FM, 46, 18); *Vecser* (KNIT, 166, 6); *So* (FM, 16, 14); *kripoľt* (NK, 24, 13; FM, 27, 13); *rics* (PIO, I, 104, 24); *csaľt* (OTV, 597, 16); *oblaľt* (NK, 6, 8); *jefen* (PIO, I, 102, 8); *ľubeznivoľt* (KNIT, 157, 21).

Genitiv jednine

Gramatički je morphem u genitivu jednine *-i*: od *putti* (OTV, 4, 14); *od ľmerti* (NK, 11, 22); od *pomochi* posli *ľmerti* (RK, 165, 7); s-kupljenje *pameti* (NK, 41, 1/2); csetvertæ *Zapovidĩ* (NK, 8, 10); Temelj *ľjubavi* (NK, 39, 10); Boxanľtvenæ *ľjubavi* (NK, 42, 19); zdruxene *ľjubavi* (NK, 43, 9); rad (...) *ľubeznivoľti* (NK, 43, 19); imade *naravi* (NK, 28, 9); neimade *Svitľoľti* (PIO, I, 5, 31); brez *ľvitľoľti* (PIO, I, 5, 30); brez *miľoľti* (NK, 33, 25); brez *oblaľti* (NK, 11, 26); i nutarnjæ *poniznoľti* (OTV, 599, 12); Priliko *poniznoľti* (PD, 169, 21/22); oko *ľjubavi* (PIO, I, 2, 4).

Dativ jednine

Dativni je gramatički morphem *-i*: k- *ľjubavi* (PIO, I, 6, 16); nacsuditi (...) lipoi *chudi*, *poniznoľti* (OTV, 213, 18).

Akuzativ jednine

Gramatički morphem za akuzativ jednine izrazom je jednak gramatičkom morfemu za nominativ jednine *-Ø*: daveľľe ovu *oblaľt* (TDD, 9, 5); zatocheľľ *oblaľt* imati (PIO, I, 54, 33); Vechuchemi *xaloľt* zadati (OTV, 212, 4); dobru *kripoľt* daju (FM, 11, 10); probudi (...) *kripoľt* (PD, 105, 11); pravu *kripoľt* imati (PIO, I, 121, 33); dade ovu *miľoľt* (TDD, 10, 3); zapovidivľľim i *virnoľt* (PIO, I, 54, 28); *Slaboľt* tila on popravlja (PD, 185, 11); slabu *ľjubav* (NK, 43, 7); pravo Tilo i *Kerv* (PD, 105, 13); ù *vecser* (RK, 33, 13; FM, 8, 15); ù *kerv* (RK, 4, 8); ù *pomoch* (NK, 37, 5); ù najdublju *propaľt* (PIO, I, 6, 2); na *ľvitľoľt* (OTV, 499, 19); jednu *napaľt* (OTV, 503, 13); ľvoju *misao* (PIO, I, 103, 12); i *korĩľt* (...) ľtekli (PIO, I, 55, 12); znajuchi

pomamnoft (OTV, 494, 9); pokazati svoju *dragovoljnoft* (OTV, 291, 4); *fmert* (...) podniti (PIO, I, 2, 6); poslidnju *pomaft* dati (JRNK, 82, 5).

Vokativ jednine

Gramatički je morfem *-i*: *kervi* Ifukerftova (PD, 105, 16/17); *jakofti* moja (KNIT, 222, 18); Ifuse *fvitlofti* prava (PD, 35, 22); Ifuse *mudrosfti* (PD, 36, 1); Ifuse *Jakofti* (PD, 36, 9).

Lokativ jednine

Pavić je u lokativu jednine rabio gramatički morfem *-i*: objacsanje u *napafti* (NK, 41, 3); u *kripofti* (NK, 8, 10); u *milofti* (NK, 5, 11); u *fvitlofti* (PIO, I, 5, 25); u najvechoi *skrovitofti* (PIO, I, 7, 22); u *kripofti* (OTV, 22, 18); po *mudrosfti* (OTV, 182, 2); po *oholofti*, i *lakomofti* (OTV, 494, 7); po *kripofti* (RK, 52, 16); po *milofti* (TDD, 6, 23); po *oblafti* (TDD, 5, 31/32) po pridubokoj (...) *poniznosti* (PD, 104, 16); po *chudi* (OTV, 181, 15); po *tavnofti* (PIO, I, 6, 8/9); u *tavnofti* (PIO, I, 93, 20); po *ljubavi* (PIO, I, 6, 22); po (...) *ricsi* Boxjoj (NK, 5, 3).

Instrumental jednine

U Pavića je najčešći gramatički morfem u instrumentalu jednine *-jom*, premda ovaj gramatički morfem ne rabe ni Kašić ni Della Bella: pod (...) *oblaftjom* (PD, 87, 22); s-ovom *oblaftjom* (TDD, 9, 9); s-naglom *smertjom* (OTV, 150, 23/24); i *s-fmertjom* (PIO, II, 112, 15); *Smertjom*⁴²⁷ Vikovicsnjom umerti (NK, 11, 11); najvechom *zapovidjom* naziva (KNIT, 300, 2); *Zapovidjom* on popriti (NGD, 207, 16); s-vefeljem, i *radoftiom* (OTV, 521, 10); koino *xaloftjom* (...) traxi (PIO, I, 70, 13); s-*xaloftjom* nachi (PIO, I, 71, 26); s-*triznoftjom* (JRNK, 134, 17); i s-*pametjom* dokucfiti (JRNK, 42, 19); s-*zafalnoftiom* (OTV, 47, 5); fvom *pametjom* ljubili (PD, 112, 1/2); moxese dostojno pravom *pokornoftiom* nazvati (OTV, 537, 30); megu *pravednoftjom* i *pokornoftjom* (PIO, I, 19, 18); megu *fvitloftiom* i *tavnoftiom* (OTV, 3, 7/8); s-*svitloftiom* (OTV, 633, 20); s tolikom *razpufftenoftjom* (PD, 107, 3/4); s-onom *dobrovoljnoftjom* (PD, 108, 17); fa fvom *ljubavjom* i *virnostjom* (PD, 112, 7); Sasvom *ljubavjom* (EIE, 1764, 502, 19; 1808, 435, 21); on zagerli *ljubavjom* (NGD, 176, 14); s-

⁴²⁷ Zabilježen je i oblik *smertchomchefs* umerti (OTV, 5, 2).

najvechom *ljubaviom* (NK, 43, 2); i neumerlom *zafalnoftjom* (RK, 41, 6/7); samom svojom *Kripoftjom* (OTV, 182, 21); ľasvom *kripoftjom* mojom (EIE, 1764, 503, 9); sasvom *kripostjom* mojom (EIE, 1808, 436, 3); s-*maftjom* (OTV, 537, 3); s-*laxjom* (OTV, 98, 1); s-jednom *ricsjom* (PIO, I, 5, 36; 6, 23); s *ricsjom* (EIE, 1764, 13, 15); s'*ricsjom* (EIE, 1808, 11, 17); s-*kerviom* (OTV, 276, 11); s-*kervjom* (RK, 117, 24); s-*neplodnoftjom* (OTV, 264, 4); s-*dragoftjom* (OTV, 494, 28/29).

Gramatički morfem *-jom* mogao je prodrijeti iz instrumentala *a-* i *e-vrste (-om)*, pa je imenica *miloft* zabilježena gramatičkim morfemom *-jom*: s-*miloftjom* (OTV, 503, 13/14; NK, 37, 11, 16; NK, 40, 16; KNIT, 95, 32; 96, 11; 97, 14); s-*miloftjom* (OTV, 5, 27); s - tvojom svetom *miloftjom* (RK, 64, 22/23); ali i gramatičkim morfemom *-om*: s-njegovom *milofschom* (NK, 36, 20). Gramatički morfem *-om* potvrđuju i primjeri: s-njegovom *pomocho* (NK, 36, 26); s-*pomocho* (FM, 33, 26; PIO, I, 70, 31/32).

Nešto rjeđe instrumental jednine završava gramatičkim morfemom *-ju*, koji je propisan u Kašića i Della Belle: s-ovom *oblastju* (TDD, 9, 12); s-*oblastju* (EIE, 1764, 2, 9); s - *oblastju* (EIE, 1808, 2, 7); pod *oblastju* (EIE, 1764, 59, 11/12; 1808, 49, 25); s-velikom *poniznoftju* (PD, 105, 7/8); S-privelikom *poniznoftju* (PD, 106, 19); s-*ljubaviu* (OTV, 5, 27); s-pravom *ljubavju* (OTV, 127, 16); neljubimo *ricsju* (KNIT, 222, 10).

Pavić u instrumentalu jednine rabi množinski gramatički morfem *-im*: s-ovom uxganom *ljubavim* (NK, 43, 6).

Nominativ množine

Gramatički morfem za nominativ je *-i*: *ricsi* (NK, 18, 3); *ftvari* (FM, 22, 17).

Genitiv množine

Gramatički morfem *-ih* Pavić rabi u sljedećim primjerima: od moih *kofth* (OTV, 5, 13); od osobitih *kripofth* (OTV, 374, 12); uzrok ove tvoje brige, i *mislih* (TDD, 12, 23); Od pristupljenja *zapovidih* tvojih (PD, 36, 21); Kolikoje Cerkeni *Zapovidih* (NK, 7, 28); Od najpoglavitii *Stvarih* (NK, 19, 18); po obsluxivanju *zapovidih* Boxjih (NK, 7, 5); Kolikoje

Zapovidih Boxjih? (NK, 7, 9); defet *Zapovidih* Boxjih (NK, 7, 21); iz fviu *Kripoftih* (NK, 7, 23/24); pokupifse (...) i *kcherih* (OTV, 125, 24).

Ovaj se gramatički morfem rjeđe pojavljuje i bez popratnoga suglasnika *h*: Spomenife (...) Naiposlidnji *Stvari* (NK, 14, 21).

Gramatički morfem *-ih* Pavić rabi u primjeru: od kolikoje *verftih* ljubav (NK, 38, 11); a rabi i gramatički morfem bez popratnoga *h*: Od Koliko *verfti* (NK, 32, 8); Od koliko *verfti* (NK, 12, 22). Pavić imenicu *vrst* pridružuje imenicama *i-vrste*, prema sjevernim uzorima: Belostenec, *Verszt* (GAZ I); a ne prema južnima: Vrančić, *Varzta* (DIC, 97); Kašić, *Varsta* (HTR, 335). Habelić propisuje dvojako: *Vérftzt*, *Verftza* (RS).

Nedosljednost u bilježenju popratnoga *h* potvrđuju i sljedeći primjeri: po dillovanju *oviziu* triu Boxanftveni *Kripoftih* (NK, 44, 17); i probugjivanje *oviziu* triu Boxanftveni *Kripofti* (NK, 40, 28).

Pavić rabi i stari dvojinjski gramatički morfem *-i(j)u*: Meka jaja *kokoffiu* mlagji (FM, 12, 3); Navrigjenje *koftiu* (FM, 26, 4); iz *ocfiu* (FM, 34, 13; NGD, 42, 2); od *ocfiu* (EIE, 1764, 251, 10); od *ocsiu* (EIE, 1808, 203, 12); do *uffiu* (PIO, I, 102, 19).

Dativ množine

Gramatički je morfem *-ima*: A *ocfima* daju dašu lipe (FM, 29, 17).

Akuzativ množine

Gramatički je morfem za akuzativ množine *-i*: na *ricfi* (OTV, 537, 20); ù (...) *Varoffi* (OTV, 320, 29); prid *ocfi* (OTV, 498, 24); prid *ocsi* (PIO, I, 70, 7; 103, 1); ù *uffi* ulie (FM, 40, 9); Kripi *ocsi* (FM, 31, 8); prikazujem moje *misli*, *ricsi* (NK, 17, 24/25); ottajiti fve Kerftianske *izverfsnofti* (OTV, 527, 22).

Lokativ množine

Iz dativa i instrumentala dvojine u lokativ množine imenica *i-vrste* prodire gramatički morfem *-ma*: ù *štvarma* (OTV, 127, 7); u ovima trima *štvarma* (NK, 34, 25); ù dopusštenima *štvarma* (JRNK, 134, 17); ù fivima *štvarma* vire opchio (RK, 122, 8); ù *štvarma* vrimenitima (NK, 37, 2); ù *štvarma* dobrima (KNIT, 168, 19); ù nikima *štvarma* (PIO, I, 6, 1); ù *štvarma* ješte (FM, 30, 20); ù malima, jali velikima *štvarma* (PD, 88, 13/14); po *ricsma* (OTV, 7, 11); po ovima *ricsma* (JRNK, 22, 20); po onima *ricsma* (PIO, I, 104, 24); ù *kripostma* napriduje (JRNK, 161, 5); O ovimabo dvima *Zapovidma* (NK, 7, 26); ù *zapovidma* Boxjima (OTV, 351, 11); U ovima dvima *Zapovidma* (KNIT, 299, 12).

Stari je dvojinjski gramatički morfem *-i(j)u* zabilježen u primjerima: ù *uffiū* (OTV, 123, 7); na *ocfiu* (OTV, 46, 15); ù *ocfiu* (OTV, 380, 21), ali Pavić bilježi i noviji gramatički morfem *-ima*: U *uffima* (FM, 40, 7); ù *ocfima* (KNIT, 300, 10).

Instrumental množine

U instrumentalu množine Pavić rabi iz dvojine preuzeti gramatički morfem *-ma*: s- *zapovidma* (OTV, 353, 8); s-naregjenima *štvarma* (NK, 37, 15); za *štvarma* (OTV, 499, 4; PIO, I, 70, 24); s - najupravniima *ricfma* (RK, 41, 1); s-*ricsma* (TDD, 2, 28; KNIT, 298, 25); s-dilom, ili *ricsma* (PD, 89, 22); ili ofštrima *ricfma* (RK, 88, 2); fvoima *ricfma* (RK, 89, 5); ponukujem s-*ricsma* (PIO, I, 91, 35).

Noviji gramatički morfem *-ima* Pavić rabi u primjeru: prid *ocfima* (OTV, 21, 1).

8.1.4 Gramatički rod imenica

Poneke imenice koje u standardnome jeziku pripadaju ženskome rodu *e-vrste*, Pavić bilježi u muškome rodu: Budi *volja tvoj* (NK, 9, 9). Od (...) *fuhog groxgjica* (FM, 25, 15).

Imenica *bola* u Pavića je ženskoga roda i sklanja ju po *e-vrsti*: nominativ jednine – Rakse zove *bola* zlatinice (FM, 37, 26); Kada *bola* njegova prištade (NGD, 74, 8); Gdi recsena *bola* ufiese (FM, 38, 2); akuzativ jednine – Josfter *bolu* dixie od zubova (FM, 39, 16); Ona njemu *bolu* odnimlje (FM, 36, 9); Nju na *bolu* priviati mogu (FM, 39, 3); Za dignuti *bolu* zubih (FM,

43, 17); instrumental jednine – s-velikom *bolom* (OTV, 448, 4/5). I složenica *fuhibola*⁴²⁸ (FM, 21, 13) sklanja se po *e-vrsti*.

Imenice *žeđ* i *otrov* Pavić također sklonidbom pripisuje *e-vrsti*: genitiv jednine – od *xegje* (OTV, 374, 8); tolmacsenja (...) veoma puna *otrove* (OTV, 8, 21); akuzativ jednine – *Svu otrovu dixe*, i *jid ifti* (FM, 35, 25). Tadijanović također bilježi: *Ottrova* (SPM, 18).

Pavić imenicu *glad* koja je prije pripadala *i-promjeni* muškoga roda, bilježi u muškome rodu *a-vrste*: nominativ jednine – *Glad*, koise vechma, i vechma uzmlxavasse (OTV, 89, 12); genitiv jednine – od *glada* (OTV, 89, 16; 98, 14); od (...) *glada* (EIE, 1764, 504, 3; 1808, 436, 17); rad *glada* (OTV, 291, 21); akuzativ jednine – uzrokova neizkazani *glad* (OTV, 353, 17).

Pavić je imenicu srednjega roda *a-vrste*, *blaženstvo*, zabilježio kao imenicu *i-vrste*: *Kojefu to Blaxenftvi?* (NK, 14, 7).

Imenica *Židovi* u Pavića je ženskoga roda i sklanja se po *e-vrsti*: nominativ množine – koga imadolše *xudie* (OTV, 124, 12); Doffavfli *Xudie* (OTV 530, 8); genitiv množine – od *xudiah* (OTV, 211, 5); od nemili *Xudia* (NK, 116, 16); dativ množine – k-*Xudiam* (EIE, 1764, 237, 15/16 1808, 192, 15); navifti vojsku *Xudiam* (OTV, 180, 23); *xudiam* bi xao (OTV, 211, 1); akuzativ množine – unigje u *Xudie* takvi strah (OTV, 353, 19); obsluxujuchi *xudie* (PIO, I, 121, 6); posla k-njemu nike *Xudie* (OTV, 530, 6); instrumental množine – s-*Xudiam* (OTV, 596, 19).

Pavić imenice *Jgnatio*⁴²⁹ (RK, 132, 5, 17; 133, 9); *Jgnatie* (RK, 132, 21) *Ignatio* (NK, 122, 19); *Igntiae* (NK, 122, 17); i *Moyfia* (TDD, 5, 18/19; OTV, 137, 12; 149, 23; 350, 2) deklinira kao imenicu *e-vrste*, pa tako bilježi oblike:

– za genitiv jednine: po poklifaru S. *Jgnatie* (RK, 132, 21); Od Svetog *Igntiae* (NK, 122, 17);

– za dativ jednine: k-*Moyffii* (OTV, 150, 29); Naredi takogjer Bog *Moyfi* (OTV, 138, 20);

⁴²⁸ U značenju *sušica*: Od *fuhibole* (FM, 21, 13); pojavljuje se i pod imenom *suha bolestica*: Tko pod *fuhiom bolesticom* tuxi (FM, 21, 14).

⁴²⁹ I posvojni je pridjev dekliniran u ženskome rodu: koifugod s-njime na smetnutje *Jgnatiino* priitali bili, prokle (RK, 133, 2). Jednako tako deklinira i posvojni pridjev izveden od imenice Mojsije: moljbu *Moysiinu* (TDD, 5, 15); uxganju *Moyfiinu* (OTV, 127, 4); ù petoi knjigi *Moysiinoi* (OTV, 351, 5).

– za akuzativ jednine: *S. Jgnatiu* (...) skide (RK, 132, 10); *S. Jgnatiu* povrati (RK, 133, 5); za *Jgnatiu* (RK, 132, 14); prid *Moyfiu* (OTV, 151, 18);

Imenicu *limb* Pavić deklinira kao imenicu *e-vrste*: za lokativ jednine – ù *Limbi* (RK, 31, 17).

8.1.5 Opći pregled sklonidbe u Pavića

Tablica 7.

Jednina				
Muški rod a-vrste		Srednji rod a-vrste	Ženski rod	
			e-vrsta	i-vrsta
N	-Ø / -o	-o / -e / -Ø	-a	-Ø
G	-a	-a	-e	-i
D	-u / -om	-u / -om ⁴³⁰ / -am ⁴³¹	-i	-i
A	-Ø / -a	-o / -e	-u	-Ø
V	-e / -u / -o ⁴³²	-o / -e	-o / -e	-i
L	-u	-u	-i	-i
I	-om / -em / -u ⁴³³	-om / -em	-om / -em ⁴³⁴	-ju / -jom / -om / -im ⁴³⁵
Množina				
Muški rod a-vrste		Srednji rod a-vrste	Ženski rod	
			e-vrsta	i-vrsta
N	-i	-a	-e	-i
G	-a(h) / -i(h)	-a(h) / -i(h) ⁴³⁶	-a(h) / -u(h) - ih ⁴³⁷	-i(h) / -i(j)u
D	-om / -em / -ma / Ø ⁴³⁸	-am / -ama / -ma ⁴³⁹ / -em ⁴⁴⁰	-am / -ama	-ima
A	-e	-a	-e	i
V	-i	-a	-e	-i
L	-ih / -i / -ma ⁴⁴¹ / -om ⁴⁴² / -ama ⁴⁴³	-ih / -i / -ama ⁴⁴⁴ / -ima ⁴⁴⁵	-ah / -a / -ama / -u / -uh ⁴⁴⁶	-ma / -i(j)u / -ima
I	-i / -ima / -om / -mi ⁴⁴⁷ / -ama ⁴⁴⁸ / -ih ⁴⁴⁹	-i / -ma / -ama / -am ⁴⁵⁰ / -ih ⁴⁵¹	-ama / -ami / -am	-ma / -ima ⁴⁵²

⁴³⁰ U rečenici: počse Jfus govoriti *k-mlofstvom* (EIE, 1764, 4, 18).

⁴³¹ U rečenici: počse Jsus govoriti *k-mloshtvam* (EIE, 1808, 4, 9).

⁴³² U rečenici: *Sinko* moi (OTV, 498, 12); *finko* moj (EIE, 1764, 105, 19); *sinko* moj (EIE, 1808, 87, 20).

⁴³³ U rečenici: megju *Bogu* i ljudma (KNIT, 144, 12).

⁴³⁴ U rečenici: nemoj *trubljem* trubiti (EIE, 1808, 52, 26).

⁴³⁵ U rečenici: s-ovom uxganom *ljubavim* (NK, 43, 6).

⁴³⁶ U rečenici: dase *zlocfinstvih* fvoih oftave (OTV, 38, 14/15); ili kolikoje *ottaitfvi* fvetæ Viræ (NK, 3, 18).

⁴³⁷ U rečenici: odvedofse tri hiljade *mazgih* (OTV, 385, 30).

⁴³⁸ U rečenici: S. Pavo *k-Galatian* pißfuchi (OTV, 124, 24).

⁴³⁹ U rečenici: *k-vratma* (OTV, 377, 9).

⁴⁴⁰ U rečenici: i oftalim nutarnjima *nagnutiem* nedati uzde (OTV, 527, 29).

⁴⁴¹ U rečenici: probuditi duxnoft ù ljudma (OTV, 531, 23).

⁴⁴² U rečenici: ù ovima dvama *Ucsenikom* (OTV, 633, 12).

8.2 Pridjevi

8.2.1 Genitiv

Izricanje posvojnosti genitivom imenice česta je pojava u slavonskih pisaca:⁴⁴³ Lice *Boga Gospodina* (NK, 123, 12); zerno *pfsenicæ* (EIE, 193, 10); zerno *pshenice* (EIE, 1808, 158, 11); Zasštofe Jofip muxom *Marie* naziva (KNIT, 384, 32); Boxe *Izraela* (PIP, 130, 10); Csovik imade Ljubav *Boga* (NK, 7, 4); Spomenife (...) Naiposlidnji Stvari *Csovika* (NK, 14, 21); A korica *verbe* nakvalita (FM, 40, 11); smrad *tila* (TDD, 4, 28); plod *vikovicsnofti* (PIO, I, 102, 26); kod *Vodæ* Jordana (OTV, 499, 25); Kraljevi *Zemlje* (PIP, 124, 8); Sok *Botana* (FM, 38, 16); *duffa Ocfina*, tako i *duffa Sinova* (EIE, 1764, 78, 17); *dusha Ocsina*, tako i *dusha Sinovah* (EIE, 1808, 65, 18/19); Majko *Stvoritelja*, / Majko *Spasitelja* (PD, 130, 20/21); *Boga Izraela* (PIP, 125, 23); Stilski je manje obilježena upotreba posvojnoga pridjeva: Kuchu *Zachæovu* (PIO, II, 70, 33); *xivinske* glave (OTV, 289, 13/14).

U Pavića je prisutno kolebanje u upotrebi posvojnoga pridjeva (*grad Judin*; *Smertni grih*) i genitiva imenice (*kuchu Zakariæ*; *smerti grih*), ponekad u jednoj rečenici: *ù Grad Judin* : i ulize u *kuchu Zakariæ* (EIE, 1764, 377, 4/5); u *Grad Judin* : i ulize u *kuchu Zakarie* (EIE, 1808, 307, 10); *Smertni grih*, i *mali* (NK, 32, 9); Sštoje *smerti grih*? (NK, 32, 10). Upotreba posvojnoga pridjeva u Pavića nije rijetkost: *Civnoj* boli za dobiti lika (FM, 44, 23); s - priateljftvom *Carevim* (RK, 132, 9); Od *govedskog*, *Jelinskog*, *kozjega*, / I od iftog mefa *zecsiega* (FM, 11, 3); koifugod s-njime na fmetnutje *Jgnatiino*⁴⁵⁴ prištali bili, prokle (RK, 133, 2).

Uz besprijedložni genitiv, u Pavića se pojavljuje i genitiv s prijedlogom *od* umjesto posvojnoga pridjeva: A i tafsac *od jaraca* sladi (FM, 11, 25); *ù pogibiji od famerti* (NK, 40,

⁴⁴³ U rečenici: *ù onima trima iftocsnima mudracama* (PIO, II, 91, 4).

⁴⁴⁴ U rečenici: po (...) *Kandilama* (OTV, 599, 9).

⁴⁴⁵ U rečenici: Po *Oslabljenjima* (PD, 37, 10).

⁴⁴⁶ U rečenici: zlamenje *ù rukuh* tvojih (KNIT, 300, 10).

⁴⁴⁷ U rečenici: meglju *finovmi* (EIE, 1764, 436, 20); meglju *sinovmi* (EIE, 1808, 356, 7).

⁴⁴⁸ U rečenici: s-onima trima *mudracama* (PIO, II, 92, 17).

⁴⁴⁹ U rečenici: s-nepravednima *Paftirih* (OTV, 285, 7).

⁴⁵⁰ U rečenici: zemlja poraŕte (...) fvakojakim *Stablam* (OTV, 2, 9).

⁴⁵¹ U rečenici: jednim *ustih* poshtujete Boga (EIE 1764, 3, 9); jednim *ustih* poshtujete Boga (EIE, 1808, 3, 4).

⁴⁵² U rečenici: prid *ocfima* fviu naroda (OTV, 21, 1).

⁴⁵³ Maretić (1910: 224).

⁴⁵⁴ Pavić imenicu *Jgnatio* (RK, 132, 5, 17; 133, 9) deklinira kao imenicu ženskoga roda *e-vrste*, te je stoga i posvojni pridjev u ženskome rodu.

11); I k-otomu cvitak *od ruxice* (FM, 15, 24); *Od Korina* sliza nastruganje (FM, 32, 21); à drugi líkau granje *od derva* (KNIT, 144, 3).

Kašić i Della Bella u genitivu jednine pridjeva muškoga i srednjega roda propisuju gramatički morfem *-oga*: *sfétoga* (ILI, 45); *dobróga* (DIZ, 10), dok Pavić bilježi gramatičke morfeme *-og*, *-eg*, *-oga*, *-ega*: do *danaffnjega* dneva (TDD, 3, 25); ognja *paklenoga* (TDD, 4, 2); Oca *Nebeskoga* (NK, 12, 18); *naimiliega* Oca (NK, 19, 8); Od *cervenog* vina (FM, 12, 25); Vina (...) *cervenoga* (FM, 12, 26); *gria smertnoga*; i pokaranja *vikovicsnjega* (TDD, 4, 8/9); *Svetoga* Kersštenja (TDD, 9, 1); *fvetoga* krixia (NK, 19, 14); nenosi *dobroga* ploda (NK, 12, 17); *Svinjskog* boba uzmi (FM, 43, 18); fpašenje naroda *cfovicsanskoga* (RK, 31, 16/17); roda *Talianskoga* (TDD, 12, 17); od zerna *zriloga* (FM, 14, 26); kod Ottara *privilegiatoga* (TDD, 11, 14/15); Tila *Isusovoga* (NK, 44, 7/8); okufivšife *zabranjenoga* vocha (NK, 27, 18); Od *govedskog*, *Jelinskog*, *kozjega* / I od ištog meša *zecsiega* (FM, 11, 2/3); Posli Nauka *Kerftianskoga* (NK, 15, 14); Ili posli Nauka *Kerftianskog* (NK, 16, 16); Kod Neuka *Kerftianskoga* (NK, 15, 11); *laxljivoga* duha (OTV, 7, 12).

Genitiv množine pridjeva muškoga, srednjega i ženskoga roda ima gramatički morfem *-i(h)*:⁴⁵⁵ ujedinjenje Principah *Katolicsanskih* (TDD, 6, 5); po fvidocsanftvu *fvetih* otacah (OTV, 7, 23); fedam *Poglaviti*, iliti *fmertni* *griah* (NK, 22, 21); od *virni* i *naftojni* Vojvodah (PIO, I, 48, 30); od *zli* dilah (OTV, 127, 9); Od *ftari* pak kruha (OTV, 138, 17) mlosftvo *razlicfti* pticah (OTV, 2, 23); Kolikoje *duhovni* dillah (JRNK, 146, 9); *virni* sluxbah (KNIT, 263, 5); po tolmacsenju *Sveti* Otaca (OTV, 187, 12); defet zapovidi *Boxji* (OTV, 124, 7); defet *Boxji* Zapovide (NK, 22, 20); pet *Cerkveni* Zapovidi (NK, 22, 20); triu *Boxanftveni* Kripoftih (NK, 44, 17); triu *Boxanftveni* Kripofti (NK, 40, 27/28); dafé *diavaoski* otrovah ukloni (KNIT, 298, 5); poznavaozem ottajftvah *Boxii* (PIO, I, 5, 19); *primlogi* pomanjkanja (PD, 223, 7); Od Kraljah *Bofanski* (NGD, 201, 2).

8.2.2 Dativ

Kašić i Della Bella propisuju gramatički morfem *-omu* u dativu jednine muškoga i srednjega roda: *sfétomu* (ILI, 45); *dobrómu* (DIZ, 10), a Pavić rabi gramatičke morfeme *-omu*, *-emu*: poklonište *zlatnomu* teletu (TDD, 5, 14); *Mudromu* Kralju Salomunu (TDD, 1, 17);

⁴⁵⁵ Kašić za genitiv množine pridjeva muškoga, ženskoga i srednjega roda propisuje gramatički morfem *-ih*: *sfétih* (ILI, 46), a Della Bella gramatičke morfeme *-jeh*, *-ih*: *dobrjeh* ili *dobrih* (DIZ, 10).

prikazanom *svetomu* domu (TDD, 2, 23/24); ispovidivši se *Svetomu* Ocu (TDD, 6, 25); pokloniti se *Prisvetomu* Trojstvu (NK, 25, 13); Pobratimu zato *Kraljevomu* (NGD, 209, 13); k - *pravomu* Bogu (PIO, I, 2, 3); Privoljiti *tugjemu* grihu (NK, 12, 6/7); Petru kako *naistarjemu* fucu (TDD, 8, 33).

Dativ množine⁴⁵⁶ pridjeva ženskoga roda završava gramatičkim morfemima *-im/-ima*: I *slabima* utrobama hudi (FM, 30, 23); pridatiche se Poglavicam *Misniskim* (EIE, 1764, 95, 2; 1808, 79, 3/4). Kašić bilježi kraći gramatički morphem *-im* za dativ množine, dok Della Bella propisuje *-im*, *-jem*: *sfétim* (ILI, 46); *dobrim* ili *dobrjem* (DIZ, 10).

Pridjevi srednjega roda također imaju gramatičke morfeme *-im/-ima*: *ostalim* *nutarnjima* nagnutiem nedati uzde (OTV, 527, 28); k-*zlatnima* vratama Cerkvenima (PIO, I, 2, 31).

Pridjevi ženskoga roda imaju gramatički morphem *-oj*: k-*griffnoi* Varofsi (PIO, II, 69, 33).

8.2.3 Akuzativ

Pavić za pridjev u akuzativu jednine muškoga rabi gramatički morphem *-i*: u *vjcsnji* oganj (NK, 27, 4), a gramatički morphem *-o* u srednjemu rodu: u Kraljestvo *Nebesko* (EIE, 1764, 401, 1); u Kraljestvo *Nebesko* (EIE, 1808, 327, 5); *vrimenito* pokaranje (TDD, 5, 28).

Pavić u akuzativu jednine muškoga roda rabi i nulti morphem ($\emptyset$): Faliti *tugj* grih (NK, 12, 8).

8.2.4 Vokativ

Vokativ jednine muškoga roda ima gramatički morphem *-i*: Ocse *Nebeski*! (RK, 31, 25), kao i u Kašića: *ò sféti* (ILI, 45); i Della Belle: *ò dóbri* (DIZ, 10).

⁴⁵⁶ Despot (2006: 134): „Dativ množine završava nastavkom *-im* koji je prodro iz dativa i instrumentala dvojine.“

8.2.5 Lokativ

Lokativ jednine muškoga i srednjega roda završava gramatičkim morfemima *-om/-omu/-ome/-emu*: Molitva po Nauku *Kerftianskom* (NK, 16, 1); u *bratinskom* jedinstvu (KNIT, 298, 21); u vinogradu onomu *Nebeskomu* (TDD, 1, 13); u njegovomu *csudnovatomu staromu* stanju (TDD, 2, 10); u tilu *csovicsanskomu* (TDD, 2, 12); u moru *cervenomu* (PIP, 277, 25); po navisštenju *Angjeoskomu* (PD, 133, 11); u *staromu* uregjenju (TDD, 2, 17); u *staromu* testamentu (TDD, 11, 19); u *kripostnomu* xivljenju (PIO, I, 54, 19); u *ufterpljivomu* Jobu (OTV, 7, 24/25); u *dugomu pokornomu* xivotu (OTV, 374, 16); u Kraljeftvu *Nebeskomu* (NK, 18, 18/19); u Raju *zemaljskomu* (NK, 27, 14); u *neizrecsenomu* veselju (NK, 33, 22); po *izvanskomu* pedipsanju (OTV, 396, 27); po *fvetomu* Krixu (NK, 16, 3); po Duhu *Svetomu* (NK, 30, 12); po *smertnomu* grihu (NK, 30, 9) po *fvetomu* Sacramentu (NK, 32, 23); u Nauku *Kerftianskome* (NK, 18, 14); po *slidechemu* dogagjaju (OTV, 186, 26/7); u strahu *Boxjemu* (RK, 82, 7; JRNK, 99, 6).

Gramatički morfem *-u* Pavić za lokativ jednine muškoga roda rabi u primjerima: prama onomu *mertvu* csoviku (TDD, 4, 27); prama onomu mladichu *lipu*, i *odivenu* (TDD, 4, 26).

Lokativ množine imenica srednjega roda zabilježen je gramatičkim morfemom *-ima*: u dvjema nallima *slavnima* dilli (PIO, I, 7, 19); u trima *razlicfitima* Kraljestvi (OTV, 356, 2).

Pridjevi ženskoga roda u lokativu jednine imaju gramatički morfem *-oj*: po *fvetoi Katolicsanskoi* Cerkv (NK, 16, 19); po svojoj *fvetoi, opchenoi* i *Katolicsanskoi* Cerkvi (NK, 31, 2/3); u tvojoj *priblagoj* Roditeljici (RK, 29, 9); po *fvetoi* Krizmi (NK, 5, 10).

Pridjevi ženskoga roda u lokativu množine imaju gramatički morfem *-ima*: u *neizrecsenima* mukama (NK, 34, 1); u zapovidma *Boxjima* (OTV, 351, 11); u *visokima* pismama (PIO, I, 5, 24); u ftvarma *vrimenitima* (NK, 37, 2); u *malima*, jali *velikima* ftvarma (PD, 88, 13);

8.2.6 Instrumental

Poput Kašića i Della Belle,⁴⁵⁷ Pavić u instrumentalu jednine muškoga i srednjega roda bilježi gramatički morfem *-im*: s-*uzmlozaniim* govorenjem (TDD, 2, 28); s-*velikim* s-kruffenjem (TDD, 6, 24); s-*velikim* praskom prid *iftim* Redovnikom (TDD, 13, 12/13); s-*velikim* vapajem (OTV, 357, 11); s-*vechim* Bogoljubftvom (NK, 44, 8); s-*opakim* grihom (NK, 38, 14/15); s-

⁴⁵⁷ Kašić propisuje gramatički morfem *-im*: sà *sfétim* (ILI, 46), a Della Bella uz *-im*: s'*dobrim* propisuje i s'*dobrjem* (DIC, 10).

malim grihom (NK, 38, 21); *s-csudnovatim* načinom (OTV, 495, 1/2); *s-Boxanštvenim* Načinom (OTV, 495, 20/21); *s-pokornim* lercem (OTV, 499, 27); *s-novim* csudom (OTV, 186, 20); i pri *cilim* razumu (RK, 77, 14/15); *s-drugim* dilom (PIO, I, 5, 4); *s-razlicfitem* fvitovanjem (OTV, 596, 19); *s-ifitim* ubojftvom (KNIT, 223, 15); *s-punim* povirovanjem (JRNK, 82, 21).

Instrumental množine pridjeva muškoga roda ima gramatičke morfeme *-imi/-ima*:⁴⁵⁸ među linovmi *Boxjimi* (EIE, 1764, 436, 20; EIE, 1808, 356, 7); i među *Svetimi* (EIE, 1764, 436, 20; 1808, 356, 7); prid *tolikima* goftima (OTV, 536, 32); *s-nepravednima* Paftirih (OTV, 285, 7).

Instrumental jednine pridjeva ženskoga roda ima gramatički morfem *-om*: *s-prilicsnom* (TDD, 2, 18); *Smertjom Vikovicsnjom* (NK, 11, 11); *s-Svetom* slobodom (OTV, 536, 30); *s-najvechom* ljubaviom (NK, 43, 2); *f-velikom* slavom (OTV, 261, 10); *s-najvechom* majftorim (PIO, I, 5, 29); *s-velikom* filom (OTV, 186, 13); *s-velikom* xeljom (PIO, I, 102, 3); *s-jidovitom* ftrilom (PIO, I, 68, 11); *s-velikom* pratnjom (OTV, 323, 18).

U instrumentalu množine ženskoga roda gramatički je morfem *-ima*: *s-razkrilitima* rukama (PIO, I, 50, 15); *s-slidechima ftrahovitima* ricsma (OTV, 597, 31); *s-vrimenitima* fivarma (PIO, I, 102, 25).

8.2.7 Komparacija pridjeva

8.2.7.1 Pozitiv

Pozitive Pavić bilježi u sljedećim primjerima: Panj (...) *frixak* (TDD, 1, 5); jaja *frisska* (FM, 11, 13); *potavna* kervcsica (FM, 17, 16); *pravedan* poftao (NK, 10, 18); *vjcsnji* oganj (NK, 27, 5); *vicsnja* iftina (NK, 36, 2); *vicsnje* fpašenje (NK, 36, 15); *Zrile* fmokve (FM, 12, 4); *Zdrav* xeludac (FM, 41, 13).

8.2.7.2 Komparativ

Oblik za komparativ srednjega roda *gorcsie*⁴⁵⁹ (NK, 13, 27) potvrđuje da se pridjev *gorak* u Pavića tvori sufiksom *-iji*, a potvrđuje i provođenje palatalizacije (*k > č*). Komparativ

⁴⁵⁸ Kašić: *sà sfétimi* ili *sfétima* (ILI, 46); Della Bella: *s' dobrjémi* ili *s'dobrimi* ili *dobrijéma* (DIZ, 10/11).

⁴⁵⁹ Kašić: *gorkí*, *gorcíyi* (ILI, 65).

srednjega roda oprimjeruju i pridjevi: obechanie (...) *kripkie* bude (NK, 44, 6); lexanje bi *pravie*, nego štajanje (PIO, I, 103, 10); *veche* Bogoljubiftvo (NK, 41, 1).

Pridjev koji u današnjem standardnom jeziku tvori komparativ mimo određenih pravila, *zao – gori*, u Pavića je zabilježen na više načina. U govorima slavonskoga dijalekta komparativni je gramatički morfem *-ji* (muški rod).⁴⁶⁰ I Kašić⁴⁶¹ propisuje gramatički morfem *-yi* za komparativ. Pavić u srednjemu rodu biježi: na *gorje* štanje (FM, 11, 5). Isti je pridjev zabilježen i gramatičkim morfemom *-e* (srednji rod): Svinjsko mefo *gore* neg ovcsina (FM, 17, 23). Pridjev je zabilježen i gramatičkim morfemom *-iji*: Nemojmo mi biti *gorii* (PIO, I, 68, 21).

Komparativni oblici *starji* (OTV, 357, 13; NK, 98, 4; NGD, 101, 21; PIO, I, 17, 6); *Starji* (NK, 45, 1, 7); *Starjeg* (NK, 99, 7); *starje* (KNIT, 300, 27); *starjima* (OTV, 498, 25); *starjim* (OTV, 212, 6); *Starjem* (NGD, 189, 18) zabilježeni su reduciranim samoglasnikom *i* ispred suglasnika *r*, kao i superlativni oblik *naistarjemu* (TDD, 8, 33) i poimeničeni pridjev *starji* (JRNK, 95, 18).

Pavić u komparativu bilježi i sufiks *-iji*: mlogo *slabii* (OTV, 182, 21); *slabii* puteva (OTV, 264, 24); *pravednii* poštane (NK, 10, 19); od oviu triu (...) *moguchii* (NK, 20, 9); *pomnjivii* jesmo (NK, 38, 24); *fvitlii* (RK, 123, 7); *Poglavitii* Stvari (NK, 14, 23); *primljenii* biti (RK, 76, 18/19); mi biti *gorii* (PIO, I, 68, 21); *figurnii* put (PIO, II, 77, 16); *plemenitii* štvorenja (OTV, 2, 31); *s-uzmlozaniim* govorenjem (TDD, 2, 28); Tko bi *uzoritii* (PIO, I, 5, 34); da on (...) *pomnjivii* bude (JRNK, 50, 20).

Komparative Pavić bilježi i sljedećim primjerima: da moljba *našša* ù Ocsenašsu *kriposnja* bude (NK, 10, 5); *lašnja* pokora (NK, 33, 12); *vechi* dobitak (NK, 17, 22); *lipšseg* vina (FM, 14, 13); *lašnjemu* terpljenju (OTV, 621, 1).

8.2.7.3 Superlativ

Česta je tvorba superlativa vezom prefiksa *naj* i komparativa: *najfercsaniega* vojvodæ (OTV, 182, 7); *najlipšseg* brafsna (OTV, 138, 14); *najšriromaffnii* ljudi (OTV, 183, 8/9); *najplemenitie* štvorenje (OTV, 2, 28/29); *naimiliega* Oca (NK, 19, 8); *naivechi*, i *najopacsii* grifi (NK, 10, 25); *najpotribitii* Sacramenat (NK, 5, 2; 34, 11; JRNK, 46, 12/13); *najkriposnii*

⁴⁶⁰ Kolenić (1997: 111).

⁴⁶¹ Kašić (ILI, 63).

Sacramenat (NK, 34, 14); Bog, kojie *najvirnii* (JRNK, 132, 4; PD, 117, 8); *najvechim* i *najmoguchiim* Nebeskim Vojvodom (PIO, II, 4, 6/7); *najopacfiim* ljudma (OTV, 28, 29); *najpotorbitie* kripoſti (NK, 24, 6); janje *najkrocsie* (PIO, I, 51, 14); s - *najupravniima* rieſma (RK, 41, 1); *naiveche* dobro (NK, 21, 25); *najveche* dobro (NK, 39, 21; 43, 17/18); ù *najvechoi* skrovitoſti (PIO, I, 7, 25); *najveche*, i nesverſſeno dobro (NK, 42, 21); *najmanji* dio (OTV, 124, 11); *najplemenitia* ſtvorenja (NK, 26, 24); obechanja *najmoguchii* (JRNK, 132, 5; PD, 117, 9/10); *najſvitlieg* zlata (PIO, I, 5, 29); *najdublju* propaſt (PIO, I, 6, 2).

Joſ je čeſći apsolutni superlativ koji označava najviſi stupanj nekoga svojſtva, a tvori se prefiksom *pri* + pozitiv: *prisvetim* Troiſtvom (TDD, 10, 32); *primogucha* Kraljica (TDD, 10, 3); jaram *pritexak* (OTV, 124, 31); *prigorkog* kalexa (OTV, 22, 30); *Prifvete* Divice (RK, 52, 19); *pricsiſtoi* Majki (NK, 10, 8); *Pricſiſta* Divico (PD, 104, 8); *Priſlavna* Majka (RK, 53, 20); *prislavna* Kuchica (NGD, 17, 5); *Prislavnoga* Imena (JRNK, 160, 2); *pricſeſtitoj* ſmertí (PD, 107, 6); *priveliko* dobro (NK, 17, 16/17); *priveliki* griſſi (PD, 85, 7); S-*privelikom* poniznoſtju (PD, 106, 19); *pridragoga* Sinka (NK, 18, 1); Spaſitelja *pridragoga* (JRNK, 160, 11); *pridrugi* Boxe! (NK, 44, 13/14); *pridrugi* biser (PIO, I, 71, 27); Majko *pridraga* (NGD, 86, 16); ISUS *Prifveti* (NGD, 17, 4); Maikæ njegovæ *prifvetæ* (NK, 18, 2); *prifvete* kervi (RK, 52, 17); *Priugodne* radoſti (JRNK, 167, 24); *Prisvetog* Trojſtva (NK, 25, 4); *priviſoki* Boxe (PD, 197, 14/15); *priviſokoga* Boga (NK, 21, 21); RK, 66, 10/11); *primiloſtivi* Boxe (NK, 42, 20); *priljubeznivi* Boxe (JRNK, 132, 17); *priljubeznivi* Ifuſe (RK, 29, 11); Golpi *Priblaxenoi* (RK, 89, 15); Majko *Priblaxena* (PD, 105, 1/2); k-*Priblaxenoi* Divici (JRNK, 125, 6); *priblagoga* provigjenja (RK, 14, 6); *Priblage* Kuchice (NGD, 16, 5); *Priblagi* Spaſitelj (PD, 249, 15); *priblagi* Bog (RK, 50, 10); *privedromu* Kralju (FM, 6, 16); Plinio *primudri* (FM, 39, 26); *priteſki* umor (RK, 28, 3); *prislutki* Ifuſe (RK, 25, 20; 27, 1); Ime *primedeno* (JRNK, 160, 14); *pridobri* Ifuſe! (RK, 84, 12); *pridrugi* Ifuſe (RK, 29, 18); *pridobroga* Boga (NGD, 153, 14); *priſtraſna* pomorenja (KNIT, 401, 9); *Priponizna* Divice (PD, 104, 15); *pridubokoj* (...) poniznoſti (PD, 104, 16); *priſtihe* ovcsice (NGD, 57, 7); *prijasna* zornice (JRNK, 154, 7/8).

Pavić komparira i pridjevske riječi koje po svom značenju ne mogu imati stupnjeve: *najperva* (KNIT, 299, 9/10); *najpervi* (NGD, 121, 13); *najposlidnji* (OTV, 424, 4).

Tvorbu superlativa prefiksom *pri-* + pozitiv i prefiksom *naj-* + komparativ propisuju Kaſić: *prilipi*, *pridrági*; *nàylipſcí* (ILI, 63) i Della Bella: *priljeep*, *prislàdak*, *prisladki*, *priblaxen*, *priblaxeni*; *Nàjljepſci*, *Nàjdraxi* (DIZ, 11).

8.2.8 Neodređeni i određeni oblik pridjeva

U Pavića se u atributnoj službi pojavljuju određeni oblici pridjeva: *mudromu* Kralju Salomunu (TDD, 1, 17); ù njegovomu *csudnovatomu* staromu stanju (TDD, 2, 10); u *staromu* uregjenju (TDD, 2, 17); ù *staromu* testamentu (TDD, 11, 19); ù (...) *svetomu* domu (TDD, 2, 23; 23/24); *zlatnomu* teletu (TDD, 5, 14); *dobromu* i *kripoftnomu* xivljenju (PIO, I, 49, 26); *neizrecsenomu* vefelju (NK, 33, 22/23); *neizrecsenomu* vefelju (NK, 33, 22/23); *fvetoga* xivota (TDD, 4, 21); *zloga* vrimenta (TDD, 11, 27); *izgubljenoga* finka (OTV, 498/499, 32/1); *dobri* Ladislav (TDD, 6, 22); *bisni* Kralj (OTV, 495, 26); *veliki* zlocfinac (TDD, 6, 23); *laxljivi* Abbat (TDD, 12, 21); *oholi* Kralj (OTV, 447, 29); *slatki* med, i *ugodni* vofak (PIO, I, 7, 21); *fir* *mladi* (FM, 11, 24); *bili* papar (FM, 41, 13); *Mali* grih (NK, 23, 25); likti daje *jaki* (FM, 29, 8); Hippocrates *mudri* Likar (FM, 31, 19); Zrak *povruchi* (FM, 46, 20); dan *Svecsani* (NK, 7, 14); Grih *smertni* (NK, 23, 24); *pravedni* Sudac (PIO, I, 49, 18).

Neodređeni su oblici pridjeva u Pavića zabilježeni manjim brojem primjera, ali i oni mogu biti u atributnoj službi: *Blaxen* puk (PIP, 292, 2); *lipa* mladicha (TDD, 4, 24); *slana* mefa (FM, 10, 27); *velik* dar (TDD, 7, 13); *Kruffac* *bio* (FM, 11, 24); *Bio* krufsac (FM, 11, 11); *bio* barjak (PIO, II, 68, 28); *tugj* grih (NK, 12, 8); *Jak* udarac (FM, 42, 21); *dalek* put (OTV, 599, 19); *Drag* Angele (NK, 99, 26); *Kratak* nacsin (NK, 16, 14); *Zdrav* xeludac (FM, 41, 13); *slab* xeludac (FM, 29, 16); *cerven* barjak (PIO, I, 50, 2); *zlatan* vinclich (OTV, 138, 1); *velik* talas (OTV, 425, 7); grob *nov* (EIE, 1764, 244, 8; 1808, 197, 17); prama onomu mladichu *lipu*, i *odivenu* zatvori nos (TDD, 4, 26); prama onomu *mertvu* csoviku (TDD, 4, 26); Panj (...) *frixak*, *zelen* (TDD, 1, 15); kod groba *Isukerftova* (TDD, 6, 32).

Kašićeva gramatika neodređene pridjeve stavlja uz glagol *Yefàm: lud yèft clouik* (ILI, 46); kao i Della Bellina: *Petar jeft dobar, Sweet, ljeep; Petar nije dobar, nije fveet, nije ljeep* (DIZ, 10). Određeni pridjevi završavaju samoglasnikom -i: *Mládi kògn* (ILI, 47); *Mládi cjoyjek* (DIZ, 10).

Pokazna pridjevska zamjenica zabilježena je u određenome i neodređenome obliku: *veche* po *takvu* oprosftenju (TDD, 8, 14); *takvi* plamen (PIO, I, 5, 14).

8.2.9 Poimeničeni pridjev

Budući da određeni pridjev u rečenici može preuzeti funkciju imenice, u Pavića je potvrđen velik broj poimeničenih pridjeva: Zvona dakle sazivaju *pravovirne* (TDD, 13, 16); fvakolika skupsftina *pravovirni* (NK, 30, 21); po molitvah, i dobri dilli *pravovirnih* (RK, 4, 16/17); *Zatvoreni* kad izide jifscche (FM, 23, 4); *Zatvorenom* daje ottvaranje (FM, 32, 22); Ako (...) neucsinite, kakono *malahni*, nechete ulifti ù Kraljeftvo Nebesko (EIE, 1764, 400, 23; EIE, 1808, 327, 3/4); hotiuchife izjednacsiti *Privisokomu* (PIO, II, 4, 2); fuditi *xive*, i *mertve* (NK, 3, 12); *Za Xive*, i *Mertve* Boga moliti (NK, 13, 18); dache *pravednim*, i *dobrim* dati Rai Nebeski: à *zlim*, i *opakim* muke paklene (NK, 4, 10-12); Kakobife na ifti nacfin ftrafsio *pravedni* (PIO, I, 49, 15); Naraniti *gladne* (NK, 13, 5); Napoiti *xedne* (NK, 13, 5/6); Zaoditi *gole* (NK, 13, 6); pohoditi *boleftne* (NK, 13, 8); *Mertve* pokopati (NK, 13, 8); Naucsiti *nerazumne* (NK, 13, 14); *Zadubenim* pravi fvitt dati (NK, 13, 14/15); *Oxaloschene* razgovoriti (NK, 13, 15); Blaxeni *krotki*; blaxeni *mirni* (PIO, I, 54, 2); Napuni Serca tvoi *virni* (NK, 15, 22); i fvi drugi *fveti Boxji* (NK, 18, 25); Kada dica, i oftali *neznani* (NK, 22, 16); *Za siromah*, i *za bogatoga* (FM, 13, 21); *Groznicavim* dobro piti nie (FM, 21, 19); Al *boleftnim* obe ftvari hude (FM, 22, 17); *Slabi* valja dase nji oftave (FM, 28, 16); Ozdravljaju fvakog *dertavoga* (FM, 33, 25); Svitloft daje, i csini *csiftoga*, / I k otomu josfter *lukavoga* (FM, 34, 14/15); Jel luk dobar *mladom*, à i *ftarom*? (FM, 35, 4); *Jidovitim* Galen neda jifti, / *Vlaxovitim* dobar jest luk ifti. (FM, 35, 5/6); Od *odfugjenih*, koi dragovoljno ofsfudu primaju (RK, 77, 2); a i *poftarjima zdravima* (RK, 77, 6); i *uboge*, i *mlohove*, i *slipe*, i *rome* uvedi ovamo (KNIT, 224, 18/19).

8.3 Zamjenice

Pokazne zamjenice *ovaj* i *onaj* Pavić u nominativu jednine bilježi skraćenim oblicima *ovi*, *oni*, u skladu s propisivanjem starih gramatika Kašića i Della Belle:⁴⁶² *ovi* puftinjak (TDD, 4, 22); *ovi* grih⁴⁶³ (NK, 27, 19); *ovi* bisni Kralj (OTV, 495, 26); *ovi* nauk (OTV, 22, 22); *ovi* puk (OTV, 125, 6; 180, 4); zamuknu *ovi* csovik (OTV, 597, 28); *ovi* Otac (PIO, I, 50, 28); *ovi* plemeniti nebeski fvitnjak (PIO, I, 6, 2); *ovi* Veliki Svetac (OTV, 499, 22); *ovi* Grad (KNIT, 401, 8); *Ovi* Sacramenat (JRNK, 83, 6); dan *ovi* blagi (JRNK, 159, 16); *Ovi* Marcion bogovafse (PIO, I, 1, 12); porod *ovi* (EIE, 1764, 2, 20; 1808, 2, 18); Panj ù vinogradu (...) *oni* (TDD, 1,

⁴⁶² Kašić: *oví, ová, ovó* (ILI, 71); *oní, oná, onó* (ILI, 72); Della Bella: *Oví, ová, ovó; Oní, oná, onó* (DIZ, 12); nà *ovi* polfó (DIZ, 44); zà *ovi* polfó (DIZ, 45).

⁴⁶³ Zabilježen je i oblik *ovai*: sfetu donio *ovai* grih? (NK, 27, 23).

13); Redovnik *oni* (TDD, 12, 27); *oni*, kogase on pristralfio (OTV, 495, 14); *oni* San Adamov (OTV, 5, 19); *oni* tvoj pritefski umor (RK, 28, 3); *oni* dvor (NGD, 16, 15); *oni* laxljivi Abbat (TDD, 12, 21); *oni* njezin fud (PIO, I, 48, 19); *oni* slavni grad (PIO, I, 55, 18). Sažete likove pokaznih zamjenica poznaje i posavski govor: „Mjesto *taj*, *ovaj* i *onaj* govori se veoma često *ti*, ili *oti*, *ovi*, *oni*.“⁴⁶⁴

I u akuzativu jednine Pavić rabi kontrahirane oblike pokaznih zamjenica: ù *oni* dan (PIO, I, 49, 18); ù *ovi* Manaftir (TDD, 12, 21); Na *ovi* nacfin (OTV, 149, 1); Na fvit *ovi* ješte porodila (NGD, 16, 13); *ovichemo* dio (PIO, I, 5, 4), dok Kašić i Della Bella bilježe duže likove: *ovòga* (ILI, 71); *onòga* (ILI, 73); *Ovòga*; *Onòga* (DIZ, 12).

Pavić često rabi sraslicu tvorenu od zamjenice *sav* i pridjevske upitno-odnosne zamjenice *koliki* (-a, -o), a u kosim se padežima sklanjaju oba zamjenička lika: Razumiefe *fvakolika* skupstina (NK, 30, 21); *Svakolika* (...) vlada (NGD, 206, 3); *fvakolika* dilla (PIO, II, 70, 32); *Svakolika* zasluxenja (PD, 197, 7); *fvakolika* dilla (RK, 41, 4); *fvekolike* grihe (RK, 85, 18); *fvekolike* puke (RK, 128, 11); *fvekolike* Cerkvne potrebe (PD, 112, 12/13); *fvukoliku* fvoju S. Kerv (PIO, I, 18, 28).

Ova je zamjenica zabilježena i bez srastanja: oprofti *fve kolike* grihe (NK, 42, 8/9); kajemfe za *fve kolike* grihe (NK, 43, 10).

Kada izostane metateza *vs* > *sv* u nominativu jednine zamjenice *vas* (< *вѣсѣ*) dobijemo oblik: *vas* koliki fvit (OTV, 498, 26); *Vas* koliki prid njeg narod dogje (NGD, 152, 3); *vas* koliki Zakon (KNIT, 299, 13); *vaskoliki* Narod (PIO, I, 55, 10).

Genitiv množine zamjenica *sav*, *ovaj*, *onaj*, *koji* zabilježen je s dvojinjskim morfemom -*u(h)*: *fviu* naroda (OTV, 21, 1); iz megju *fviu* Izraelichana (OTV, 183, 9); prilika *fviu* Udovicah (OTV, 492, 8/9); *fviu* odmetnicftvah (NK, 1, 15); od *fviu*⁴⁶⁵ griah (NK, 5, 4); iz *fviu* Kripoftih nafsih (NK, 7, 23); ù *fviu* dilli tvoi (NK, 14, 20); fverhu *fviu* dillah njegovih (RK, 83, 10); i *fviu* izabrani Boxjih (RK, 52, 20); i iz *fviu* moi kripofti (NK, 42, 24); i *fviu* fveti (NK, 18, 2); *Sviu* Kerftiana mertve Duffe dopufti Gospodine (NK, 18, 26); pomochnik *fviu* moi tilesni i duffevni potribah (NK, 42, 4); oprostenje *fviu* griah (NK, 44, 25); i na zafalnoft *fviu* dobrotah (PD, 112, 14); *fviu* dobrocsinfstavah njegovih (PD, 93, 7); ocem *fviu* virnih (OTV, 27, 13); od *fviu* griah ocifšchen (JRNK, 46, 15); od *fviu* nepriatelja braniti (PIO, II, 90, 9); iz *fviu* Kripoftih (NK, 7,

⁴⁶⁴ Ivšić (1913: 32).

⁴⁶⁵ Pavić u genitivu množine bilježi i oblik: Bolja ješte od *fvi* likaria (FM, 31, 21).

23); oprosštenje *fviuh* gori recsenih pokaranjah (TDD, 6, 8); Stvoritelj *fviu* (KNIT, 364, 29); i *fviu* Svetih Boxjih (RK, 63, 10); od *fviu* finova (OTV, 296, 20); onboje *fviukolici* Kralj (PIP, 2, 13); *oviziu*⁴⁶⁶ triu Boxanftveni (NK, 40, 27); iztomacsenu *oviziu* triu darova (TDD, 13, 24); po dillovanju *oviziu* triu (NK, 44, 17); probugjivanje *oviziu* triu (NK, 40, 27); od *oviu* triu (NK, 20, 8); vidjeti srichu *oviziu dviu* (OTV, 6, 4); Iz *oviziu* moxete (PIO, II, 90, 11); zamotanje *oviziu* Prorokovih zvirja (OTV, 396, 18); *oniziu* tvoji prisveti riclih (RK, 30, 12/13); i *oniziu* duffah (RK, 31, 17); *oniziu* kervavi uzdifajah (RK, 53, 16); poslani na sluxbu *oniziu* (JRNK, 20, 16); i *oniziu* duffah (RK, 31, 17); od *koiziu* mi (NK, 27, 11); Jz *koiziu*fe (RK, 158, 13); Jz *Koiziu*fe (RK, 128, 14).

Genitiv množine ženskoga i muškoga roda zamijenjen je akuzativom jednine srednjega roda: Zasfioje potribno obsluxivati *ovo* pet Cerkveni Zapovidih? (NK, 8, 8) *Ovo* pet Stvari (NK, 24, 24); ù koimafe uzderxaje *ono* pet Cslanaka poglaviti (NK, 15, 13).

Neodređena zamjenica *svaka* u Pavića ponekad zamjenjuje količinski prilog *sve*: Tofe zna, on vidi, i znade *fvaka* (NK, 25, 24).

Pavić je reduciranim morfemima bilježio sljedeće oblike zamjenica:

a) reducirani morfem *-a*:

– genitiv zamjenice *on*: od *njeg* (FM, 13, 12; 14, 25); iz *njeg* (FM, 46, 17; PIO, I, 55, 20);

b) reducirani morfem *-e*:

– genitiv zamjenice *ti*: od *teb* (NGD, 16, 1);

c) reducirani morfem *-i*:

– dativ zamjenice *ja*: Poufanje *men* daofli (JRNK, 163, 21);

– dativ zamjenice *ti*: *teb* kupanje (FM, 42, 18); *Teb* ù pamet dobro poftav (NK, 99, 18);

– dativ zamjenice *sebe*: *Seb* Rimkinju (NGD, 151, 7); Latinkinju *feb* (NGD, 151, 2);

– lokativ zamjenice *sebe*: za izlicfít ù *feb* cxigerice (FM, 37, 15);

⁴⁶⁶ Zabilježen je i oblik *ovizih*: ništa od *ovizih* (EIE, 1764, 54, 11; 1808, 45, 25).

d) reducirani morfem *-u*:

– dativ zamjenice *on*: *Njem recseno* (FM, 41, 23).

U dativnome se i lokativnome obliku zamjenica *mi* (*nama*), *vi* (*vama*), *oni* (*njima*) provodi jednačenje prema instrumentalu, npr. među *vami* (EIE, 1764, 78, 10; 1808, 65, 12), pa nastaju izrazom jednaki likovi:

– *nami*: fveje *nami* oganj (TDD, 11, 5); ù *nami* ovdi poraštu (TDD, 14, 18); ù *nami* ochutimo (KNIT, 218, 25); ù fvima *nami* (KNIT, 298, 17); *namife* prikafuju (NK, 2, 19); od Boga *nami* ulivena (NK, 6, 23/24); onomchefe *nami* vratiti (NK, 13, 20); O Isukeršte oprofti *nami*! (NK, 16, 7); i jednakefi *nji nami* uclinio (KNIT, 94, 14); *Nami* s-neba objavljeno (JRNK, 160, 16); O Isukeršte smiluisse *nami*! (NK, 16, 8); uclinio jest *nami* (PD, 93, 19); od Boga: *nami* (EIE, 1764, 248, 14; 1808, 201, 5); radi toga *namife* ovo Evangjelje sftie (KNIT, 144, 13); sfto on *nami* zapovidi (OTV, 27, 21); Govori ti *nami* Moyfia (OTV, 124, 27); koliko *nami* nauk oftaviti (OTV, 186, 22); ù - *nami* (PIP, 265, 19); da *nami* oproftifs (KNIT, 263, 25);

– *vami*:⁴⁶⁷ sftofam i pridao *vami* (KNIT, 218, 29); macha ovoga zlocfinftva u *vami* pribiva (TDD, 3, 25); i koi ù *vami* (EIE, 1764, 252, 7; 1808, 204, 7); da ja *vami* danas (TDD, 3, 12); jesu prid *vami* ovdi slavili (TDD, 2, 31); Mir *vami* (KNIT, 166, 11); iftinu govorim *vami* (EIE, 1764, 5, 4; 1808, 4, 16); govorim *vami* (EIE, 1764, 312, 13; 1808, 253, 24); *vami* govorim (KNIT, 224, 24); *vamichese* ocfi ottvoriti (OTV, 7, 9); među *vami* (EIE, 1764, 3, 12; 1808, 1808, 3, 7);

– *njimi*: recfe *njimi* (KNIT, 93, 21; 166, 11; 299, 17); recse *njimi* (EIE, 1764, 4, 11; 1808, 4, 2); Koi govori *njimi* (EIE, 1764, 247, 9; 1808, 200, 6); igjaffe s-*njimi* (EIE, 1764, 249, 7/8; 1808, 201, 23); protivan *njimi* (EIE, 1764, 64, 24; 1808, 54, 16); k-*njimi* (EIE, 1764, 65, 2; 1808, 17/18).

Navedeni primjeri pokazuju da su se u Pavića izjednačili dativni, lokativni i instrumentalni oblici zamjenica *mi*, *vi*, *oni* – *nami*, *vami*, *njimi*. Stari gramatičari u dativu zamjenice *mi* propisuju oblik *nàm* (ILI, 69); *Nam* (DIZ, 12); u lokativu *nàs* (ILI, 69); *Nas* (DIZ, 12), a u instrumentalu *nàmi* (ILI, 69); *Nami* (DIZ, 12). Zamjenicu *mi* Kašić u dativu bilježi likom *vàm*, u lokativu *vàs*, a u instrumentalu *vàmi* (ILI, 70). Della Bella u lokativu propisuje

⁴⁶⁷ Pavić bilježi i oblik: *koije nas s-vama* (JRNK, 51, 3).

Vas (DIZ, 12), a dubletne likove u dativu: *Vam*, *vammi*, *vamma* (DIZ, 12) i instrumentalu, *vammi*, *vamma* (DIZ, 2).

Instrumental množine povratno-posvojne zamjenice *svoj* također poprima ovakav oblik: Prid (...) *fvoimi* (NGD, 207, 8), s-Ucsenici *fvoimi*⁴⁶⁸ (EIE, 1764, 232, 5); s-Ucsenici *fvojimi* (EIE, 1808, 188, 9); kao i zamjenica *svi* (I. mn. m. r. = svima): prid *fvimi* (NGD, 208, 10). Kašić povratno-posvojnu zamjenicu *svoj* navodi samo u nominativu: *sfoy*, *sfoyà*, *sfoyè* (ILI, 78), uz napomenu kako je njezina deklinacija u ostalim padežima slična prethodnim.⁴⁶⁹ Della Bella ovu zamjenicu bilježi u nominativu, genitivu i dativu: *Svòj*; *Svòjega*; *fvojemu* (DIZ, 14), uz napomenu da su ostali likovi jednaki kao u prethodne zamjenice *Mòj* čiji su množinski instrumentalni oblici *s'moimi* ili *s'moima* (DIZ, 14).

Instrumental jednine ženskoga roda ima gramatičke morfeme *-om*, *-ome*, *-omu*: *s-kojom* (PIO, I, 130, 31); *s-kojomte* (NK, 43, 3); *s-onomche* (PIO, I, 130, 31); *s-tolikom* (OTV, 495, 22); *s-njegovom* (NK, 36, 26); *s-ovom* (TDD, 9, 9; NK, 43, 6); *s-njome* (OTV, 498, 30); i *njegovomu* slugi⁴⁷⁰ dati (OTV, 295, 17).

Instrumental jednine muškoga roda Kašić bilježi oblicima : *s'ovím* (ILI, 71); *s'tím* (ILI, 72); *s'oním* (ILI, 73), a tako bilježi i Pavić: *S-onim* sokom (FM, 40, 14); *blagošova*, *s-koim* (TDD, 11, 24); *Sacramenat*, *s-koim* (JRNK, 50, 14/15). Della Bella propisuje dvojako: *s' ovjem* ili *s' ovím*; *s' tjem* ili *s' tím*; *S' onjem* ili *s' oním* (DIZ, 12).

U množini instrumentala Pavić bilježi i sljedeće zamjeničke oblike: *S-ovima* (NK, 36, 23); prid nogama *njegovima* (OTV, 537, 1); *s-xenama njegovima* (OTV, 352, 22); *s-njima* (EIE, 1764, 234, 11; 1808, 190, 3; NGD, 118, 9; PIO, I, 102, 35); *s-koima* (OTV, 139, 13; 350, 3); po *koima* (OTV, 125, 6); po *onima* ifti fudci (PIO, I, 48, 12); *s-oftalima* xivinama (OTV, 404, 26); *s-dvama finovma fvoima* (OTV, 211, 17); *s-fvoima* (OTV, 495, 20); *s-finovma fvoima* (OTV, 211, 20).

⁴⁶⁸ Pavić bilježi i oblike: *s-fvoima* (OTV, 495, 20); *s-svoima* (OTV, 21, 9); *s-finovma fvoima* (OTV, 211, 20).

⁴⁶⁹ Prethodno Kašić sklanja zamjenice *ovaj*, *taj*, *onaj*, *isti*, *moj*, *tvoj*, koje u instrumentalu množine imaju likove: *s'ovími* (ILI, 71); *s'tími* (ILI, 72); *s'oními* (ILI, 73); *s'iftími* (ILI, 74); *s'moyími* (ILI, 77). Imenica *Tvóy* (ILI, 77) ispisana je u nominativu, genitivu i dativu jednine uz napomenu da se u ostalim padežima ne razlikuje od prethodnoga primjera *móy* (ILI, 76).

⁴⁷⁰ Imenica *sluga* označava mušku osobu, a ima ženski gramatički rod.

Genitiv jednine muškoga i srednjega roda ima gramatičke morfeme *-og*, *-oga*: *s-ovog* fivita (OTV, 211, 8); od *ovoga* ditešca (OTV, 493, 13); pun *takvoga* imrada (TDD, 4, 30); *ovoga* laxljivoga duha (OTV, 7, 11); *s-ovoga* fivita (NK, 44, 13; RK, 39, 9).

Zamjenice u dativu jednine završavaju gramatičkim morfemom *-u*: *k-tomu* (TDD, 6, 7; OTV, 350, 8; PIO, I, 50, 4); I *k-otomu* za dugo xiviti (FM, 7, 3); I *k otomu* josfer lukavoga (FM, 34, 15); Josf *k-otomu* ifti porlukovi (FM, 42, 22); Ispovidam, *k-otomu* (RK, 4, 1); *Kotomu* Sveti Oci (RK, 161, 14); *K-otomuje* koriftno (KNIT, 96, 1); Josf *k-otomn* nauclime (JRNK, 161, 20); *fvomu* puku (OTV, 181, 1); *špravio njemu* (OTV, 291, 12); *kojæ fvemu* puku ocfito dao (OTV, 125, 15); *k-njemu* (OTV, 126, 22; 499, 27; 530, 5; PIO, I, 54, 30); *knjemu* (OTV, 279, 6; 296, 26); *daše cfovik ovomu* štablu izjednaci (PIO, I, 102, 32). Kašić u jednini propisuje zamjeničke dativne likove: *ovomu* (ILI, 71); *tòmu*; *onòmu* (ILI, 72); *iftómu* (ILI, 74); *mómu* (ILI, 76), kao i Della Bella: *Ovomu*, *tòmu*, *Onòmu* (DIZ, 12); *iftómu* (DIZ); *Mòmu* (DIZ, 14). Pavić u dativu rabi i gramatički morfem *-e*: I *k-otome* zemlju (NGD, 132, 8).

Dativni su oblici zamjenica i sljedeći: *k-meni* (EIE, 1764, 229, 15; 1808, 186, 6; JRNK, 146, 2); *k-febi* (OTV, 125, 4; 479, 17; PIO, I, 54, 27/28); *izpechi febi* (OTV, 304, 19); *k-njima* (OTV, 352, 8; EIE, 1764, 236, 2; 1808, 191, 8); *k-nama* (PIO, I, 70, 31; II, 70, 27); *protiva meni* (OTV, 323, 15).

Lokativ jednine završava gramatičkim morfemom *-u*: *ù njemu* (EIE, 1764, 252, 13; 1808, 204, 13); *u (...) onomu* (TDD, 1, 12); *prama onomu* (TDD, 4, 26); *prama onomu* (TDD, 4, 27); *ù komu* (NK, 5, 9); *ù ovomu* vertlu (OTV, 7, 3; NK, 42, 17); *ù tomu* (JRNK, 83, 20; 99, 12); *ù (...) xivotu fvomu* (OTV, 374, 17).

Lokativ jednine ženskoga roda ima gramatički morfem *-oj*: *ù tvojoj* (RK, 29, 8); *po fvojoi* (NK, 31, 2); *ù ovoi* (NK, 31, 6).

Gramatički morfem u lokativu množine muškoga roda je *-i*: *na njegovi* bedemi ukaxe (PIO, II, 68, 27).

Lokativ množine ženskoga roda završava gramatičkim morfemom *-ima*: *O ovimabo* dvima Zapovidma (NK, 7, 26); *U ovima* dvima Zapovidma (KNIT, 299, 12); *U ovakvima* (OTV, 495, 19); *po njima* (NK, 26, 21); *ù fvakakvima* zlochama (OTV, 352, 2); *ù fvima naffima* (PIO, I, 7, 19).

U prijedložnim izrazima genitiv odnosne zamjenice *što* Pavić bilježi u starom akuzativnom obliku *šta*: *Radi šta* razjedit (OTV, 503, 19). Maretić (1910: 149) ovu pojavu uočava u slavonskih pisaca, navodeći primjere: *breza šta*, *iza šta*.

Pavić odnosnu zamjenicu *što* u neodređene obliku bilježi sa završnim -o: i u *nisšto* okreche (TDD, 11, 30/31); i u *nisšto* obratio (OTV, 349, 25); dasmo mi *nisšto* prid Bogom (OTV, 599, 13); i pod *nisšto* derxau ricsi njegovæ (OTV, 353, 9); Jefu jedno *nisšto* (NK, 39, 25); famo jedno *nisšto* (PIO, II, 110, 26).

U enklitičkom je obliku akuzativ osobne zamjenice *ona* Pavić bilježio starijim likom – *ju* (<*jo*), kao što su to činili Kašić, *gnú* (ILI, 73), i Della Bella, *gnu* (DIZ, 13):⁴⁷¹ i udilj diavao *valjadeju* izpuftiti (TDD, 12, 5); da *kadaju* mi ugledamo (OTV, 20, 16); *daju* prifati (OTV, 261, 22); *Donešavšfiu*⁴⁷² Kralju (OTV, 350, 2); *Ugledavšfiu* Jakov hotijoi ljubav učiniti, i *pomochiu* (OTV, 66, 1/2). Maretić⁴⁷³ ističe kako je u slavonskih pisaca vrlo rijedak oblik *je*, a Pavić ga potvrđuje primjerom: da kada kcheri onæ Varošfi prid vecser pogju na vodu, *damuje* tada ocšituje (OTV, 53, 11).

8.4 Brojevi

U Pavića se sklanjaju brojevi *jedan*, *dva*, *tri* i *četiri*, za što su uzor pružale stare gramatike, koje Pavić u nekim primjerima nasljeđuje, a u nekima ne:⁴⁷⁴

– genitiv jednine: izgubljenjebo *jednoga*⁴⁷⁵ uda (OTV, 211, 8/9);

– dativ jednine: k-*jednoi*⁴⁷⁶ udovici (OTV, 304, 10); učfinivšfi toliku pogerdu *jednomu* Kralju (OTV, 276, 5); kojase *jednomu* ottaru daje (TDD, 3, 16);

⁴⁷¹ Pavić bilježi i: na xivot vicsnji šarani *nju* (EIE, 1764, 435, 19; 1808, 355, 11); opija duffu, i *nju* člini zašpati (OTV, 507, 24); i izbavi *nju* (PIP, 131, 16).

⁴⁷² Ovdje se u interverbalnom položaju gubi suglasnik *j*.

⁴⁷³ Maretić (1910: 174).

⁴⁷⁴ Kašić: *Yedàn, Yednà, Yednò; Dvâ, dví, dvâ* (ILI, 57); *Trì* (ILI, 59); *Cetirì, cetiræ, cetiri* (ILI, 60); Della Bella: *Jedàn, jednà, jednò; Dvâ, dvie, dvâ* (DIZ, 17); *Trí; Cettiri, cettire, cettiri* (DIZ, 18).

⁴⁷⁵ Kašić: *Yednòga, Yednæ, Yednòga* (ILI, 57); Della Bella: *jednòga, jednee, jednòga* (DIZ, 17).

⁴⁷⁶ Kašić: *Yednòmu, Yednóy, Yednòmu* (ILI, 57); Della Bella: *jednòmu, jednòj, jednòmu* (DIZ, 17).

– instrumental jednine: *s-jednime*⁴⁷⁷ zlamenjem (PIO, I, 51, 5); *s-jednime* fvetoga xivota Puftinjakom (TDD, 4, 20/21); *S-jednom* ricsjom (OTV, 69, 11); pod *jednom* verftom (NK, 34, 17);

– nominativ množine: i *dva* druga (...) raztvoriffese (TDD, 13, 12);

– genitiv množine: iztomacsenu oviziu *triu*⁴⁷⁸ darova (TDD, 3, 2; 13, 24); probugijvanje oviziu *triu* Boxanftveni Kripofti (NK, 40, 27); po dillovanju oviziu *triu* Boxanftveni Kripoftih (NK, 44, 17); *Od triu* Bogoslovni Kripoftih (NK, 123, 24); iztomacsenu oviziu *triu* darova (TDD, 13, 24); vidjeti srichu oviziu *dviu* (OTV, 6, 4);

– akuzativ množine: Na *dvi*⁴⁷⁹ ruke (NGD, 115, 21); valja naucsiti (...) *dvi* Boxanftvene Kripofti (NK, 22, 22); za *tri*⁴⁸⁰ Mifecca (OTV, 279, 20); ù *cetiri*⁴⁸¹ fata (RK, 39, 10);

– lokativ množine u Pavića je drugačiji nego u starih gramatičara:⁴⁸² O ovimabo *dvima* Zapovidma (NK, 7, 26); ù ovima *dvima* ftvarma (NK, 39, 2); U ovima *dvima* Zapovidma (KNIT, 299, 12); ù ovima *dvama* Ucsenikom (OTV, 633, 12); u ovima *trima*⁴⁸³ ftvarma (NK, 34, 25); ù *trima* razlicftima Kraljestvi (OTV, 356, 2); ù onima *trima* iftocsnima (PIO, II, 91, 4);

– instrumental množine: koliko pod *dvima*⁴⁸⁴ (NK, 34, 18); *s-dvima* gori recsenima kamenitima daskama (OTV, 126, 1); koliko pod *dvima* (NK, 34, 16/17); pod ovima *dvima* zapovidima (OTV, 527, 20); koise zaruciffse *zdvima* Moabitkinjama (OTV, 211, 21); *S-DVIMA* MUKAMA (EIE, 1764, naslovnica); *s-dvama* finovma (OTV, 211, 17); *s-dvama* jaki uxeti (OTV, 200, 19); *zdvama* udarcem (OTV, 377, 1); Megju *trima*⁴⁸⁵ finovma (OTV, 21, 15); s-onima *trima* (PIO, II, 92, 17).

Rjeđi su primjeri u kojima Pavić ne sklanja redne brojeve do pet: s-naglom smertjom *dva* dvornika (OTV, 150, 24); od *dva* fina fvoja (OTV, 22, 10/11).

⁴⁷⁷ Kašić broj *Yedàn* (ILI, 57) sklanja u nominativu, genitivu i dativu, uz napomenu da se u ostalim padežima jedan sklanja kao pridjev u pozitivu sà *sfetim* (DIZ, 46).

⁴⁷⁸ Kašić: *Trih* ili *triyú* (ILI, 59); Della Bella: *trjeh* ili *trih* (DIZ, 18).

⁴⁷⁹ Kašić: *Dvá, Dví, Dvâ* (ILI, 58); Della Bella: *dua, dvje, dvà* (DIZ, 17).

⁴⁸⁰ Kašić: *tri* (ILI, 59); Della Bella: *tri* (DIZ, 18).

⁴⁸¹ Kašić: *cetiri, cetiræ, cetiri* (ILI, 60); Della Bella: *cettiri, cettire, cettiri* (DIZ, 18).

⁴⁸² Kašić: ù *Dvih* ili *dviyú* (ILI, 58); Della Bella: ù *dvjeh* ili ù *dvih* (DIZ, 17).

⁴⁸³ Kašić: ù *trih* ili *triyú* (ILI, 60); Della Bella: ù *trjeh* ili ù *trijh* (DIZ, 18).

⁴⁸⁴ Kašić: *s'Dvimi* ili *dviyú* (ILI, 58); Della Bella: *s'dvjemi* ili *s'dvimi* (DIZ, 17).

⁴⁸⁵ Della Bella: *s' triemi* (DIZ, 18).

Pavić sklanja i brojevine imenice: od *obadvu* (RK, 151, 17) – genitiv; operi zatim *obe*⁴⁸⁶ ocsi (FM, 8, 7); da *obadve* daske baci (OTV, 126, 5) – akuzativ; ò *Prifveta Troico!* (PD, 197, 6); Sveta *Troico* (PD, 130, 8) – vokativ; megju ovom *dvojcom* (PIO, I, 27, 29); *s-csetvericom* slugah (OTV, 369, 13) – instrumental. Rjeđe Pavić ne sklanja brojevine imenice: ukazase on i fvoima *jedanaeft* Ucsenikom ù skupu (OTV, 633, 26/27).

Brojeve 200 i 300 Pavić je bilježio dvojinjskim oblicima: *Dvifta* hiljad (NGD, 127, 17); *s-dvifta* hiljadah (OTV, 234, 3/4), *trifta* (OTV, 289, 7; FM, 35, 12), *trifta i pedeset* godinah (OTV, 349, 16), iz čega je također vidljivo da je glavne brojeve bilježio odvojeno: *fto i dvaeft* (OTV, 430, 9); *pet ftotinah* (OTV, 385, 27); *pet ftotina hiljadah* (OTV, 279, 8); *tri hiljade* (OTV, 385, 30); *osam ftotina hiljadah* (OTV, 279, 7); *csetiri ftotine, i trideset* godinah (OTV, 111, 1). Redni su brojevi pisani zajedno: on *ftopervo* od osam (OTV, 349, 9); koi *ftopervo* (RK, 18, 5); *osamdeset i csetverte* godine (OTV, 492, 10/11).

Okrugli su brojevi zabilježeni i kontrahiranim oblicima: *trieft* godinah (OTV, 499, 17/18); *trieft* hiljadah (OTV, 261, 9); *trieft* mira (OTV, 285, 27); *trieft* lit (NGD, 114, 14); oko *dvaeft*, i tri hiljade ljudi (OTV, 126, 29); broj od *fseefet* danah (KNIT, 97, 20).

8.5 Glagoli

8.5.1 Jednostavni glagolski oblici

8.5.1.1 Prezent⁴⁸⁷

Glagoli koji u 1. licu jednine prezenta završavaju na *-am*, imaju gramatičke morfeme:

-aje za 3. lice jednine: *neokopaje* (TDD, 1, 4); *uzderxaje* (TDD, 1, 4, 31/32; NK, 26, 11; 34, 24); *zaderxaje* (TDD, 5, 28; 6, 10/11; OTV, 20, 12/13; NK, 3, 17; FM, 18, 7; NGD, 119, 9; JRNK, 58, 1); *obicsajese* (OTV, 495, 19); *obicsaje* (FM, 30, 13); *uzvelicsaje* (OTV, 181, 28); *smalakfaje* (NK, 32, 17/18); *uffaje* (NK, 37, 8); *uzmloxaje* (FM, 27, 13); *pufchaje* (FM, 27, 15);

⁴⁸⁶ Kašić: *Obba, obbae, obba* (ILI, 59); Della Bella: *obba, obbje, obba* (DIZ, 18).

⁴⁸⁷ Podjela je glagola izvršena prema Akademijinoj gramatici: „(...) svi se glagoli razvrstavaju u vrste i razrede tako da u istu skupinu idu glagoli s nekim zajedničkim osobinama, prvenstveno s jednakim infinitivnim završetkom i s istim načinom tvorbe prezenta, a prema tome i ostalih oblika. Prema infinitivnom završetku i tvorbi prezenta svi su glagoli podijeljeni u šest vrsta, prva još u sedam razreda, a peta u četiri.“; -u: Babić, Brozović, Moguš, Pavešić, Škarić, Težak. 1991. *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika*. Globus, Zagreb, 681-695.

iftancsaje (FM, 27, 18; 58, 13); *fmanjkaje* (FM, 27, 19); *fmalakfaje* (FM, 30, 12); *fpuzaje* (FM, 35, 10); *manjkaje* (FM, 41, 23); *objacsajese* (JRNK, 50, 18);

-*ajemo* za 1. lice množine: *obicsajemo* csiniti ù ftvarma vrmenitima (NK, 37, 1);

-*aju* za 3. lice množine: *zaderxajuse*⁴⁸⁸ (TDD, 6, 13); *obicsaju* (TDD, 7, 14; 11, 24); *umiraju*⁴⁸⁹ (NK, 33, 26); *xegjaju* (NK, 14, 12/13).

Glagol *dati* izveden je od korijenske osnove *dad-*, te Pavić bilježi oblike: 1. lice jednine – *pridadem* (RK, 39, 8); 2. lice jednine – *dadefs* (KNIT, 298, 4); 3. lice jednine – *dade* (TDD, 10, 3; KNIT, 298, 23); *nedade* (FM, 41, 15); 3. lice množine – *nedadu* (TDD, 13, 15).

Još se neki glagoli u Pavića tvore po I/7 vrsti, a ne po I/1 vrsti:

- 2. lice jednine: *imadeff* (PD, 134, 15); *imadefs* (OTV, 304, 26; FM, 7, 18; 13, 12; PIO, I, 50, 24; 102, 33); *znadefs* (PIP, 131, 18);
- 3. lice jednine: *imade*⁴⁹⁰ (TDD, 4, 17; 5, 28; NK, 28, 9; JRNK, 70, 3; PIO, I, 2, 21); *neimade* (PIO, I, 5, 32); *znade* (NK, 25, 24; FM, 7, 11; PIO, I, 49, 14); *poznade* (FM, 19, 25);
- 1. lice množine: *znademo* (NK, 26, 22); *Imademo* (NK, 31, 26); *neimademo* (OTV, 599, 11);
- 3. lice množine: *imadu* (OTV,); (TDD, 3, 15; 8, 27; OTV, 396, 14; 507, 9; FM, 38, 24; RK, 4, 19; NK, 25, 20); *neimadu* (OTV, 492, 24; PIO, I, 49, 20); *neuzimadu* (OTV, 493, 3); *neznadu* (OTV, 430, 10; NK, 19, 5); *poznadu* (NK, 99, 9).

Kašić i Della Bella propisuju likove na *-m*: *imam*, *imáfc*, *imá*, *imámo*, *imáte*, *imàyu* (ILI, 134); *Imám*, *imáfc*, *imá*. *Imámo*, *imáte*, *imàju* (DIZ, 22); *znaafcli*, *neznam* (DIZ, 45). Rječnička građa također potvrđuje takve oblike: Habelić, *Dajem* (RS); *Imam* (RS); *Znam* (RS); Belostenec, *Imam* (GAZ I, 619; GAZ II, 142); *Znam* (GAZ I, 1091; GAZ II, 638); *Dajem* (GAZ

⁴⁸⁸ Pavić bilježi i: *zaderxavaju* (OTV, 498, 19).

⁴⁸⁹ Prvo lice jednine prezenta završava na *-em*.

⁴⁹⁰ U ovom se obliku glagol *imati* pojavljuje i u drugim glagolskim oblicima: 3. lice jednine imperfekta – *imadiaffe* (OTV, 349, 10; 138, 12/13); glagolski prilog sadašnji: *imadiuchi* (PIO, I, 103, 23; 285, 3); *neimadiuchi* (OTV, 479, 4; 180, 8).

I, 940; GAZ II, 63). Tomo Maretić navodi kako se u slavonskih pisaca pojavljuju i duži (*dadem, dadoh, imadem, imadoh, znadem, znadoh*)⁴⁹¹ i kraći oblici ovih glagola.

Pavić je glagol *sftiti*⁴⁹² (PIO, I, 50, 4) bilježio po I/6, a ne po V/4: *sftiem* (TDD, 5, 5, 12; 10, 17; 12, 15); *fftie* (RK, 157, 17); *sftie* (OTV, 349, 12; RK, 158, 12; 161, 12; PIO, I, 102, 27); *Sstiese* (PIO, II, 90, 26); *sftiu* (NK, 98, 9).

Rječnička građa nudi uzor za ovakav oblik prezenta: Vrančić, *Stiti* (DIC, 54); Kašić: *Sctiti* (HTR, 327); Belostenec, *Chtejem, chtem* (GAZ I, 733); Tadijanović, *Schtitti* (SPM, 97).

Pavić u prezentu bilježi oblike *pocfimam* (TDD, 3, 18); *pocsmem* (RK, 53, 19); *pocsme* (NK, 143, 12; EIE, 1764, 434, 24; 1808, 354, 21; FM, 9, 13; PD, 56, 16); *pocsmu* (OTV, 138, 7; PIO, I, 17, 14); *zapocsme* (PIO, II, 91, 12); *nepocsme* (PIO, I, 2, 26); *pocsamffise* (OTV, 504, 25); *pocsmimo* (PIO, I, 6, 18), dok su u rječničkoj građi zabilježeni drugačiji primjeri: Vrančić, *Pocfnyem* (DIC, 20); Kašić, *Pocignam, Pocnem* (HTR, 306); Belostenec, *pochinyam* (GAZ I, 302); *Pochinyam* (GAZ II, 363).

Prezent glagola *biti* Pavić često bilježi u naglašenome obliku:⁴⁹³ *slabii jesu* od *xenah* (OTV, 182, 21); *Trifsnje jesu* dobro blagovanje (FM, 24, 27); *nepristojne ftvari* uzrok *jesu* poharanja (OTV, 595, 12); *sfto jefte* oprosštenje (TDD, 3, 14); *Bolja jefte* od *fvi* likaria (FM, 31, 21); *Dobro jefte* tert mišta recsena (FM, 45, 21); *à koi nevidi, ù tminah jefte* (PIO, I, 5, 26); *s-koim zvani jefte* (KNIT, 298, 9); *koi jefst* blagofovljen (KNIT, 298, 17); *uboica jefst* (KNIT, 223, 2); *Vlaxovitim dobar jefst* luk ifti (FM, 35, 6); *Lipa trava jefst* zelje ljubica (FM, 36, 7); *Magareche jofs jefte* zdravie (FM, 21, 16); *Jefte* ; jer nafs Spafitelj govori (JRNK, 128, 5); *tvoja jefst* zemlja (PIP, 180, 15).

Po V/4 Pavić spreže glagole: *iftibo Petar zatajaoga* *biffie* (TDD, 13, 21/22); *viffie* puta *zatajao*⁴⁹⁴ (PD, 46, 5); *à koi nesluffa* Cerkvu, i njezine fpsonofsne naredbe *odbacsa* (NK, 8, 11); *ù (...)* *miłofti umiramo* (NK, 33, 19); *dafe* po iftomu *razaftiramo* (PIO, I, 7, 24); s koim csovik po vodi, i ricsi Boxjoj od fviu griah *opirafe* (NK, 5, 4).

Glagol *zatvorujem* (FM, 23, 3) tvori se po VI. vrsti.

⁴⁹¹ Maretić (1910: 191).

⁴⁹² Kašić bilježi *Sctim, Sctij* (ILI, 85).

⁴⁹³ Tadijanović *Vrime Sadafchnye* (SPM, 130) bilježi naglašenim oblicima glagola *biti*: *Ja jefam, ti jefi, on jefst, Mi jesmo, vi jefte, onni jefu* (SPM, 130/131).

⁴⁹⁴ Pavić bilježi: *zatajati* tugje zlo (NK, 12, 11); prave vire cslanak *zatajati* (RK, 41, 25/26); ja nemogu *tajati* (RK, 25, 20); Akobi on zapocleo *tajati* (RK, 88, 7).

Maretić⁴⁹⁵ navodi primjere glagola IV. vrste koji u prezentu 3. lica množine imaju gramatički morfem *-u* (*oblaču, poklonu, progonu* i sl.), te prema takvome 3. licu množine tvore i 3. lice jednine gramatičkim morfemom *-e* (*iskorene, promine, učine*). Pavić u 2. licu jednine prezenta bilježi gramatički morfem *-eš*.⁴⁹⁶ da dugo *xiveš* (JRNK, 94, 10), a u 3. licu jednine prezenta bilježi gramatički morfem *-e*: jer po njemu on famom Bogu *xive* (OTV, 507, 28); daje csovik ugodan Bogu, da Kerftianski *xive* (NK, 2, 13); on *xive* brez fvakoga ftraha (PIO, I, 51, 37); da *xive* puk njegov (OTV, 127, 21). U 3. licu množine Pavić bilježi *-u*.⁴⁹⁷ Kerftiani (...) fada ù (...) ugodnomu miru *xivu* (OTV, 520, 16); nerazloxno, i xivinski *xivu* fvi oni ljudi (PIO, I, 102, 13).

Glagolu *reći* (I/3)⁴⁹⁸ i njegovim složenicama osnova se u tvorbi prezenta proširuje suglasnikom *n*: koi *rekne* bratu Racha, iliti brez pameti (TDD, 4, 1); koi pak *rekne* lud, krivacche biti ognja paklenoga (TDD, 4, 2); dabimu mlogo koriftno bilo, da on za njega Misu *rekne* (TDD, 10, 23); kojase kod Ottara privilegijatoga, iliti slobodnoga za mertve *rekne* (TDD, 11, 14/15); da ja ù ovoj bolefi iz ferca *reknem* (RK, 31, 11); i neka *reknu* jedan Ocsenafs (NK, 15, 17); Da polivajuchi *izrekne* (NK, 35, 1).

Maretić⁴⁹⁹ upozorava na trojake oblike prezenta glagola *reći*: *rečem, rečeš; rekнем, rekneš i rekmem, rekmeš*, objašnjavajući treći oblik analogijom prema *otmem, uzmem, počmem*. Oblik *rekmem* u slavonskih je pisaca rijetko zabilježen, a Pavić ga potvrđuje primjerima: *rekme* (OTV, 530, 20/21; NK, 1, 21); *izrekme* (OTV, 270, 16).

8.5.1.2 Aorist

U današnjem se standardnom jeziku aorist „tvori od svršenih glagola i po tome je komplementarno prošlo vrijeme s imperfektom, koji se tvori od nesvršenih glagola“.⁵⁰⁰

⁴⁹⁵ Maretić (1910: 190).

⁴⁹⁶ Maretić (1910: 190): „Glagol *živiti* ima prez. *živim, živiš* i t. d., pored toga ima često i *živem, živeš ... živu*, a prema tome i partic. prez. *živući*.“

⁴⁹⁷ Vulić (2014: 268): „U Dubrovčana, ali i u franjevac Bosne Srebre ne nalazimo prezentski oblik *žive* za 3. os. jednine, odnosno oblik *živu* za 3. os. množine, što je ostatak paradigme nekadanjega glagola **živsti* 'živjeti', npr. u Radnića *xivu*.“

⁴⁹⁸ Kašić bilježi bez proširka *n*: *recém* (ILI, 120).

⁴⁹⁹ Maretić (1910: 185).

⁵⁰⁰ Babić, Brozović, Moguš, Pavešić, Škarić, Težak, Katičić (1991: 697). Na ovome se mjestu upozorava i na oblike koji se aorisnim nastavcima tvore od nesvršenih glagola.

Slavonski pisci,⁵⁰¹ tako i Pavić, aorist tvore i od nesvršenih glagola, te on tada ima značenje imperfekta. To je u jezikoslovnoj praksi poznato, nasljedenom iz staroslavenskoga razdoblja.

U prvom licu jednine gramatički morfem *-h* imaju glagoli čija infinitivna osnova završava samoglasnikom, a Pavić bilježi oblik s reduciranim suglasnikom *-h*: *ugleda* (TDD, 12, 22). Kada infinitivna osnova završava suglasnikom gramatički je morfem u prvome licu jednine *-oh*, a Pavić bilježi: *reko* (TDD, 3, 7; NGD, 91, 2); *neottido* (EIE, 1764, 6); *neotido* (EIE, 1808, 177, 1).

Glagoli koji se tvore po I/1 vrsti, a ne po 7/1 vrsti, izvedeni su od starih infinitivnih osnova *dad-*, *imad-*, *znad-*. Takvih je glagola mnogo, a brojne su i njihove složenice:

– 1. lice jednine: *poznado* (TDD, 12, 22);

– 3. lice jednine: *pridade* (TDD, 8, 29); *pridadde* (PIO, I, 55, 8); *dade* (TDD, 13, 11; NK, 98, 4; OTV, 7, 18); *dadde* (OTV, 633, 13; PIO, I, 54, 29); *neimade* (OTV, 499, 29); *poznadde* (OTV, 270, 13; 425, 10); *poznade* (OTV, 279, 9); *propadde* (PIO, I, 6, 1); *neizdade* (TDD, 12, 7);

Kada infinitivna osnova završava samoglasnikom, u 3. licu jednine aorist ima gramatički morfem *-Ø*: *Usliffa* (TDD, 9, 10); *zaspa* (OTV, 181, 19; PIO, I, 103, 4); *opfova* (OTV, 150, 27); *otterka* (OTV, 66, 9); *ukaza* (TDD, 7, 4); *ukazase* (OTV, 633, 26); *kaza* (TDD, 7, 10; 12, 3); *uze* (OTV, 493, 11; 632, 22); *cfu* (EIE, 1764, 4, 6); *csu* (EIE, 1808, 3, 25); *pocse* (TDD, 7, 4, 12, 17; OTV, 149, 1; 270, 14); *Zakle* (TDD, 10, 32); *Prokle* (OTV, 536, 15); *zaofstade* (OTV, 125, 19); *poftade* (OTV, 21, 21); *postade* (OTV, 537, 17); *obfide* (OTV, 352, 11); *otterxe* (OTV, 7, 15); *hotti* (OTV, 495, 26); *odbi* (NGD, 191, 11); *umori* (TDD, 7, 3); *odrani* (OTV, 295, 23); *pokri* (OTV, 181, 17); *pripovidi* (TDD, 7, 10); *pocsini* (OTV, 536, 16); *popi* (PIO, I, 68, 14); *umri* (OTV, 295, 30); *zveknu* (TDD, 13, 11); *uskersnu* (NK, 3, 9); *okrenuse* (TDD, 11, 11); od kogafe *opi*, i *zafpa* (OTV, 21, 27).

Gramatički morfem *-i*⁵⁰² za 3. lice jednine zabilježen je u primjerima: *razdri* na febi hodichu (OTV, 350, 4); *umri* bogoljubni Jozia (OTV, 351, 16); *umri* Elimelech (OTV, 211, 19); slička Aaronova *proxdri* fve (OTV, 105, 5); ftablo (...) kojese *razaftri* (OTV, 404, 13).

⁵⁰¹ Maretić (1910: 181).

⁵⁰² Maretić (1910: 187): „Dosta se često nalazi u 2. i 3. l. sing. aor. *-ri* mjesto *-r*.“

„U 2. i 3. l. sing. aor. često se svršuje oblik na -r“⁵⁰³: oblak debeo, i gušt *obafter* fvu planinu (OTV, 123, 5); On (...) *umer* (OTV, 593, 11/12).

Brojni su u Pavića oblici za 3. lice množine: *dogodiffe* (TDD, 2, 32); *viknuiffe* (TDD, 11, 10); *obratiffefe* (TDD, 11, 11); *prozeleniffe* (TDD, 3, 9); *pomerffe* (TDD, 5, 17/18); *oxiviffe* (TDD, 3, 3); *pokloniffe* (TDD, 5, 14); *neproslaviffe* (TDD, 5, 19); *nefagrisiſe* (NK, 27, 16); *Priſtupiffe* (KNIT, 299, 2) *zakleffe* (OTV, 350, 26); *ochutiſſe* (OTV, 633, 20); *pocseffe* (OTV, 211, 2); *priblixaſſe* (OTV, 632, 16/17); *pobojaſſe* (OTV, 97, 30); *poſtajaſſe* (OTV, 213, 11); *ſluſſaſſe* (OTV, 536, 17); *iziskivaſſe* (KNIT, 157, 20/21); *Govoriffe* (JRNK, 152, 16).

Gramatički morfem *-e* za 3. lice jednine imaju glagoli s infinitivom na *-ći* i oni kojima infinitivna osnova završava suglasnikom: *recse* (TDD, 7, 4; OTV, 5, 13; JRNK, 155, 5; PIP, 234, 8); *rekne*⁵⁰⁴ (RK, 8, 3) *izrecse* (TDD, 11, 9); *dogje* (TDD, 10, 31; OTV, 5, 26); *oxixe* (TDD, 9, 26); *xaxixe* (OTV, 150, 13); *lexe* (PIO, I, 103, 4); *podixe* (OTV, 295, 23; PIP, 293, 17); *upade* (OTV, 352, 17); *zagrize* (OTV, 7, 22).

Za ostala lica glagola s infinitivom na *-ći* ili onih čija infinitivna osnova završava suglasnikom, gramatički morfemi su:

- 1. lice množine *-osmo*: *rekosmo* (TDD, 5, 21/22; 8, 8);
- 3. lice množine *-oſe*: *poraſtoſſe* (TDD, 2, 5); *poraſtoſse* (TDD, 3, 3; 14, 16); *propadosse* (TDD, 13, 13/14); *pogjoſſe*, *sritoſſe* (TDD, 4, 24); *nagjoſſega* (OTV, 498, 2/3); *navukoſſe* (OTV, 350, 6); *igjoſſe* (OTV, 632, 17).

8.5.1.3 Imperfekt

U Pavića je imperfekt⁵⁰⁵ potvrđen brojnim oblicima za 3. lice jednine: *murmuraſſe* (TDD, 5, 16; 18); *moljaſſebo* (TDD, 7, 3); *moljaſſe* (OTV, 181, 12; 279, 11); *kupljaſſe* (OTV, 213, 13; 304, 13); *xivljaſſe* (OTV, 352, 1; 499, 24); *ljubljaſſe* (OTV, 530, 10); *ljubljaſse* (NGD, 176, 9); *čſinjaſse* (NGD, 176, 10); *Kraljevaſse* (TDD, 6, 22); *noſaſſe* (TDD, 12, 3); *promiſljaſſe* (TDD, 12, 19); *zvaſſe* (TDD, 10, 17); *naregivaſſe* (TDD, 8, 8); *putovaſſe* (TDD, 4, 21); *ſmergjaſſe* (TDD, 4, 30); *čfuſgjaſſe* (PIO, I, 50, 1); *vladaſſe* (TDD, 2, 18); *zapovidaſe*

⁵⁰³ Maretić (1910: 187).

⁵⁰⁴ U rečenici: doſſavſſi ũ kuchu, gdi lexi bolesnik, *rekne*: Mir ovomu domu (RK, 8, 3). Osnova se glagola proširuje suglasnikom *n*.

⁵⁰⁵ Ivšić (1913: 61) napominje kako u „današnjem posavskom govoru nema imperfekta“, osim u glagola biti: *bijaſe*.

(TDD, 2, 17); *sligjaffe* (OTV, 270, 14; PIO, I, 7, 13); *promatrafte* (OTV, 536, 27/28); *naftojaffe* (OTV, 495, 28); *mogaffe* (OTV, 498, 29; PIO, I, 50, 4); *nesluxafsese* (OTV, 498, 29/30); *fpavaffe* (OTV, 5, 10); *iskafse* (OTV, 181, 18); *vojevaffe* (OTV, 181, 19/20); *govoraffe* (PIO, I, 5, 5); *lexaffe* (PIO, I, 103, 7); *straxafse* (OTV, 377, 4).

Kada glagoli IV. vrste ispred infinitivne osnove pred završnim *i* imaju sibilant, u 3. licu jednine zabilježeni su alternacijom *i/a*: *dolazaffese* (TDD, 10, 17/18); *nosaffe* (TDD, 12, 11); *nofaffe* (OTV, 212, 12/13). Maretić takve primjere nalazi u slavonskih pisaca napominjući kako u imperfektu glasovi *s, z* ne prelaze u *š, ž*: *dolazaše, donosaše, izlazaše*.⁵⁰⁶

U 3. licu množine imperfekta zbog izostavljanja suglasnika *h* gramatički je morfem -*au*: *izilazau* (TDD, 2, 13); *xeljau* (TDD, 2, 15); *mermlau* (KNIT, 94, 11); *primau* (TDD, 5, 22); *moljauboga* (TDD, 9, 9); *verzause* (TDD, 10, 28); *vrachause* (TDD, 10, 28/29); *obicsavau* (TDD, 10, 29); *obicsvau*⁵⁰⁷ (TDD, 12, 10); *cfinjau* (TDD, 11, 19); *jigjau* (RK, 161, 20); *sligjau* (OTV, 621, 27); *traxauga* (OTV, 593, 19); *plogjau* (OTV, 97, 6); *dolazau* (OTV, 499, 27); *kamenovauga* (KNIT, 398, 1); *fikau* (KNIT, 144, 3); *ftajau* (JRNK, 20, 11); *sluxau* (OTV, 149, 4; JRNK, 14, 3); *imadiau* (PIO, II, 91, 30); *zause* (NGD, 207, 12); *naftojau* (NGD, 208, 17); *govorau* (EIE, 1764, 247, 1; 1808, 199, 22); *igjau* (EIE, 1764, 248, 25; 1808, 201, 16); *razgovarau* (EIE, 1764, 249, 5/6; 1808, 201, 21); *iziskivau* (EIE, 1764, 249, 6/7; 1808, 201, 22); *nemogau* (EIE, 1764, 312, 2; 1808, 253, 13); *blagofivau* (...) *govorau* (PIP, 114, 13, 14); *fterau* (KNIT, 144, 3/4); *pridhogjau*, i koja *naslidovau, vapiu* (KNIT, 144, 4/5); *bivau* (EIE, 1764, 66, 4; 1808, 55, 14).

Kašić bilježi kratke i duge imperfektne oblike glagola *biti*: *Bijh / biah, Bijfce / biafce, Bijfce / biahce, Bijhomo / biahomo, Bijhote / biahote, Bijhu / biahu* (ILI, 89), a Della Bella duže: *já biáh, tij biáfce, on biáfce, Mij biáhomo, vij biáhote, oni biáhu* (DIZ, 19). Imperfekt glagola *biti* za 3. lice jednine i množine u Pavića je bilježen u dužem obliku: *biaffe* (TDD, 13, 12; 11, 32); *biau* (TDD, 1, 4; 12, 2; NK, 27, 16; PIO, II, 112, 17; NGD, 7, 9; KNIT, 94, 8; OTV, 691, 13); *bijau* (TDD, 5, 23), ali i u kraćem obliku: *biffe* (TDD, 12, 29; 13, 22; OTV, 105, 17); *bifse* (OTV, 5, 8; EIE, 1764, 7, 5; NGD, 176, 19); *bishe* (EIE, 1808, 6, 7); *biu* (NGD, 208, 20; PD, 28, 6; EIE, 1764, 250, 22; 1808, 203, 2).

⁵⁰⁶ Maretić (1910: 190).

⁵⁰⁷ Vjerojatno je tiskarska greška i treba pisati *obicsavau*.

Maretić ističe da mnogi slavonski pisci bilježe imperfekt *mogadijah*, *mogadijaše*⁵⁰⁸, među ostalima i Pavić: *nemogadiaffe* (OTV, 62, 14; 182, 4; 449, 26); *nemogadiau* (OTV, 77, 5; 105, 30/31; 449, 23). Staroj se infinitivnoj osnovi *mogad-*, po uzoru na glagole *znati* i *imati* (*znad-*, *imad-*), dodaju gramatički morfemi za imperfekt, te tako nastaju oblici: *znadiaffe* (EIE, 1764, 232, 3); *znadiashe* (EIE, 1808, 188, 7); *znadiaffe* (OTV, 495, 3; 535, 15); *Valjadiaffeboi* (PIO, I, 48, 17).

Imperfektni su oblici glagola *htjeti* u Pavića *hottiau* (PIO, II, 5, 13); *hotiau* (PIO, II, 90, 4), premda je glagolski pridjev radni ovoga glagola bilježio oblikom *ktio* (TDD, 7, 26; NGD, 178, 8). Kašić⁵⁰⁹ u svim oblicima bilježi leksički morfem *-o-*, a Della Bella ga bilježi (*Nehotiáh*), ali ga i izostavlja (*nehtiáh*) (DIZ, 30).

8.5.1.4 Imperativ

Imperativni je oblik glagola *biti* za 2. i 3. lice jednine u Kašića: *bùdi tí*; *bùdi òn* (ILI, 92) i Della Belle: *Budi tij*; *budi on* (DIZ, 20) popraćen zamjenicama *ti* i *on*, u svrhu izbjegavanja gramatičke homonimije. Tadijanović bilježi imperativne oblike uz zamjenice: *Smirom ti Siddi!* *Mucfite vi!* (SPM, 97), ali i bez njih: *Pristanni!* (SPM, 97). I Pavić na mjestima uz imperativni oblik glagola bilježi i zamjenicu: *Govori ti* nami Moyfia (OTV, 124, 26); A i biber *ti nezaboravi* (FM, 16, 16); Csefto meso *ti teleche poji* (FM, 19, 3); Nji jiduchi vina *ti nexali* (FM, 20, 11); Cxigericu *ti izberi* lipu (FM, 28, 22); Nam *prosviti ti* pameti (JRNK, 152, 4); *Hodiderte vi* blaxeni (PIO, I, 54, 14).

U Pavića je imperativ zabilježen i konstrukcijama s *neka*, što potvrđuje Della Bellin⁵¹⁰ utjecaj: 40. dana *neka pofti* (TDD, 7, 22); i njegova volja *neka bude* (NK, 18, 21/22); *neka redom kleknu* (NK, 15, 16); i *neka reknu* jedan Ocsenafs (NK, 15, 17); Kako Dica naucse govoriti, *nekai* njiovi roditelji (...) *naucse govoriti* (NK, 19, 6-8); i *neka* fvaki dan Ocsenafs (...) *govore* (NK, 19, 10); Stvari od Vire *nek* *naucse* (NK, 19, 13); *Nekafe* fvaki iz megju vas dobro *razbere* (PIO, I, 48, 2/3); i *nekase* gvozdiem *okuje*, pak *nekse* s-rosom Nebeskom *okvafi* (OTV, 404, 25/26); *neka* zazove Misnike Cerkevne, i *nek* mole (JRNK, 81, 20/21).

⁵⁰⁸ Maretić (1910: 186).

⁵⁰⁹ Kašić (ILI, 102-109).

⁵¹⁰ Della Bella: „(...) *neka budeš ti, neka bude on. Mn. neka buděmo mi, neka buděte vi, neka budu oni.*“ (DIZ, 20).

Imperativi za drugo lice jednine u Pavića su brojni, na što svakako utječe i karakter nabožne literature kojom Pavić pojedinca poučava životu po kršćanskome svjetonazoru. Brojnost zapovijedi i zabrana u ovakvim djelima rezultira imperativima koji su srasli s riječcom *ne*:⁵¹¹ *Nereci* (JRNK, 110, 10); *neimai* (NK, 7, 11); *Neuzmi* (NK, 7, 12); *Neubi* (NK, 7, 15; JRNK, 96, 11); *Nefagriffi* (NK, 7, 16); *Nesagriffi* (JRNK, 98, 10); *Neukradi* (NK, 7, 17; JRNK, 98, 11) *Nepoxeli* (NK, 7, 18; JRNK, 102, 6); *nejidi* (FM, 10, 14); *nezaboravi* (FM, 16, 17); *nexali* (FM, 20, 11); *Neuvedi* (NK, 9, 13).

U 2. licu jednine imperativa zabilježeni su i primjeri: *upravljai* (NK, 99, 28); *jidi*, i *naverni* (FM, 28, 21); *operi* (FM, 8, 7); *jidi* (OTV, 4, 14; PIO, I, 103, 5); *csuvai* (NK, 99, 26); *Daj* (PD, 129, 11); *uxgaj* (PD, 258, 4); *uzimlji* (FM, 29, 23); *fatari*, i *pomaxi* (FM, 35, 11); *protari* (FM, 45, 16); *nemoi* (OTV, 124, 27; PIO, I, 50, 33); *Privolji* (RK, 167, 3); *Ljubi* (KNIT, 299, 6); *Miluj* (KNIT, 299, 11); *uftani* (TDD, 7, 4/5); *ottigi* (TDD, 7, 5); *ottidi* (OTV, 304, 26); *zali* (FM, 20, 12); *pořskropi* (RK, 8, 6).

Maretić navodi kako je imperativni gramatički morfem *-ij*⁵¹² u slavonskih pisaca rjeđe bilježen nego gramatički morfem *-i*. Pavić u 2. licu jednine bilježi *Bdi* (FM, 44, 15), a u 2. licu množine: *Bdite! Bdite!* (RK, 15, 15); *Sakritenas* (PIO, I, 51, 11). U 1. je licu množine zabilježen oblik *ubimo* (EIE, 1764, 103, 3; 1808, 85, 16).

Uz imperativni oblik Pavić bilježi i glagol u infinitivu, čime je zapovijed ublažena: *Nařtoj nachi* travicu metvice (FM, 33, 4); *Nařtoi řfiniti* pervafsnja dilla (PIO, I, 5, 5).

Imperativni oblici za 1. lice množine: *ajdemo* (TDD, 5, 1; 8, 27); *uzmimo* (TDD, 5, 1); *piřřimo* (NGD, 117, 9); *prořlavimo* (NGD, 117, 10).

Tomo Maretić upozorava na izjednačavanje oblika za 2. i 3. lice jednine imperativa (*budi*):⁵¹³ *budi* dakle Bogu svemoguchemu neizrecsena slava i fahla (TDD, 14, 15); Bogu *budi* fala (PIO, II, 91, 8); Njemu fala *budi* (PD, 128, 19); Blagofovljeno *budi* priřsaltje tvoje (PD, 106, 15); blagofovljena *budi* slařt ljubavi tvoje (PD, 106, 17); Falavam *budi* u vike (JRNK, 157, 18).

Oblici imperativa za 2. lice množine u Pavića su: *podřćite* (OTV, 404, 22); *izofřćajte* (OTV, 404, 23); *Vidite* (OTV, 597, 16); *Izigjite* (OTV, 597, 18); *Nebojtese* (OTV, 7, 8);

⁵¹¹ Zabilježen je i primjer gdje negacija nije srasla s glagolom: *Ne reci* krivo řvidocsanřtvo (NK, 7, 17).

⁵¹² Maretić (1910: 150).

⁵¹³ Maretić (1910: 182).

Navistite (PIO, I, 7, 14); *Hodite*, i *vidite* (EIE, 1764, 245, 18; 1808, 198, 23/24); *hodite* (KNIT, 298, 9); *nemoite* (NK, 125, 20); *Gledajte* (JRNK, 147, 10/11); *Blagofovite* (PIP, 211, 4).

Riječcu *der*⁵¹⁴ Pavić je umetao u imperativne oblike kako bi naglasio zapovjedni način: *Recidermi* (NK, 14, 3); *Poslufsajder* (PIO, I, 81, 3/4); *Upitajdermoga* (PIO, I, 2, 7); *Privernidermo* (PIO, I, 4, 2); *Motriderte* (PIO, I, 54, 24; OTV, 113, 18); *gledajdertega* (OTV, 323, 14); *Zaviriderte* (PIO, I, 71, 29); *promotriderte* (PIO, I, 71, 31); *Prociniderte* (PIO, I, 71, 34). Zabilježen je i oblik *deder* pred imperativnim oblikom: M. *Deder reci* Zdravu Mariu (NK, 9, 24).

8.5.1.5 Infinitiv

Gramatičkim morfemom *-ti* označen je infinitiv: *razumiti* (TDD, 2, 6; 4, 31; NK, 35, 12); *viditi* (TDD, 2, 8); *dopustiti* (TDD, 3, 15); *ocfitovati*, i *iztomacfiti* (TDD, 2, 24); *fahliti* (TDD, 7, 11); *pripovidati* (TDD, 7, 11); *diliti* (TDD, 7, 14); *biti* (OTV, 126, 21); *baciti* (OTV, 126, 17); *sftovati*, i *zazivati* (RK, 4, 19); *sluxiti* (OTV, 495, 20); *virovati* (NK, 2, 23); *uxivati* (NK, 33, 23); *moliti* (NK, 13, 19); *vratiti* (NK, 13, 20); *bixati* (NK, 17, 3); *dobiti* (NK, 17, 4); *ispuniti* (NK, 17, 3); *uvriditi* (NK, 17, 14); *dofstignuti* (NK, 13, 10; 14, 15); *dofegnuti* (NK, 14, 27); *metnuti* (NK, 17, 15); *xiviti*, i *umerti* (NK, 16, 21); *terpiti*, ili *umerti* (NK, 28, 21); *briniti* (RK, 82, 3); *kerfiti* (NK, 35, 4); *Piti* (FM,⁵¹⁵ 15, 2; JRNK, 145, 13); *jifti* (FM, 24, 13); *zaderxati* (FM, 7, 9); *ljubiti* (PIO, I, 51, 35); *primiti* (PIO, I, 48, 32); *krenuti* (PIO, I, 5, 6).

Karakteristika slavonskih govora je krnji infinitiv, a u Pavića ga potvrđuju sljedeći primjeri: *razumit* (TDD, 6, 10); *drimat* (TDD, 7, 4); *naucfit* (OTV, 495, 32) *tert* (FM, 45, 21); *praznit* (FM, 24, 20); *obrat* (FM, 19, 25); *derxat* (FM, 7, 10); *ftajat* (FM, 8, 14); *virovat* (NK, 2, 21/22); *fudit* (NK, 4, 9); *vidit* (NK, 14, 16); *csinit* (NK, 19, 10); *cfinit* (JRNK, 99, 19; 143, 10); *bit* (NK, 34, 13); *primit* (NK, 34, 20); *fpavat* (NK, 99, 8); *oftavit* (NK, 125, 20); *iftirat* (FM, 33, 3); *ispunit* (KNIT, 298, 23; JRNK, 99, 19); *bojat* (FM, 34, 17); *ottirat* (FM, 38, 25); *bit* (RK, 85, 12; PIO, I, 50, 9); *mazat* (FM, 39, 13); *Groznicsavit* (FM, 41, 15) *uzet* (FM, 44, 24); *ftiskat* (FM, 9, 13); *privit* (FM, 44, 26); *dofstignut* (JRNK, 46, 20); *hudit* (PD, 129, 9); *profvitlit* (JRNK, 155, 9); *zafalit* (KNIT, 60, 7); *cfuvat* (NGD, 160, 2); *kraft* (JRNK, 101, 13); *lagat* (JRNK, 101, 13).

⁵¹⁴ Maretić (1910: 182) je potvrdio ove karakteristike naveo samo u Pavića.

⁵¹⁵ U istome djelu Pavić bilježi i krnji infinitiv ovoga glagola: *pit* (FM, 18, 18; 38, 26; 44, 13).

Pavić bilježi i glagole s infinitivnim završetkom *-ći*: *ichi* (OTV, 632, 18); *pochi* (OTV, 212, 2; 494, 13); *dochi* (PIP, 119, 9; KNIT, 224, 14); *nachi* (FM, 33, 4); *unichi* (NK, 12, 19; KNIT, 144, 26; PIO, II, 4, 14; 112, 11; PD, 106, 14); *izichi* (RK, 18, 14; 167, 8; EIE, 1764, 61, 18; 1808, 51, 22; OTV, 27, 15); *izachi* (KNIT, 224, 9); *fichi* (PIO, I, 2, 5); *pobichi* (OTV, 320, 28); *izrechi* (NK, 40, 10).

I završetak *-ći* može biti zabilježen u reduciranom obliku: *unich* (NK, 123, 6; RK, 96, 15); *izich* (OTV, 693, 9); *iztraxujuch* (PIP, 13, 3); *izrech* (NGD, 115, 14); *doch* (FM, 53, 5).

Trag se samostalnome obliku staroga infinitiva *iti* bilježi u sljedećih glagola: *uziti* (TDD, 14, 3); *ottiti*⁵¹⁶ (NGD, 43, 5); *otiti* (NGD, 206, 8); *priti* (EIE, 1764, 2, 5; 400, 8; 145, 6; 1808, 2, 3; 326, 15; 119, 9).

8.5.1.6 Glagolski pridjev radni

Glagolski je pridjev radni u Pavića zabilježen s promjenom završnoga *l* u *o*: *ponovio*, i *poklonio* (TDD, 10, 7); *izveo* (OTV, 495, 2); *izraftao* (OTV, 430, 6); *uvenuto* (OTV, 430, 7); *ftvorio* (NK, 41, 10); *odkupio* (NK, 41, 11); *posvetio* (NK, 41, 12/13); *postavio* (NK, 41, 14); *fagrifsio* (NK, 43, 21); *uvridio* (NK, 43, 23); *pocsinio* (NK, 43, 11); *ftvorio* (NK, 43, 5); *obsluxivao* (PIO, I, 49, 16); *upifao* (OTV, 350, 2); *plachao* (PIP, 130, 3).

Promjena *l* u *o* događa i u obliku glagolskoga pridjeva radnog kada glagolska osnova završava samoglasnim *r*: *umro* (NK, 28, 24; 25, 10).

U Pavića je oblicima *hottio*⁵¹⁷ (TDD, 10, 4; OTV, 3, 9); *hotio* (KNIT, 399, 2; 144, 25; NGD, 152, 10; PD, 88, 13); *ktio* (TDD, 7, 26; NGD, 178, 8) tvoren glagol *htjeti*.

⁵¹⁶ Zabilježen je i oblik *ottichi* (PD, 91, 25).

⁵¹⁷ Pavić bilježi glagole: *hotili* (NK, 39, 4; EIE, 1808, 118, 26); *hottili* (TDD, 10, 28; EIE, 1764, 144, 17); *hotilo* (FM, 14, 6); *hoti* (RK, 156, 1; NGD, 43, 5; PD, 119, 12); *hotti* (PIO, I, 1, 17; I, 68, 17; PIO, II, 74, 16; NGD, 178, 2; OTV, 2, 28); *hotiim* (NGD, 44, 19); *hottilabi* (TDD, 2, 7/8); *hotiofi* (PD, 62, 15); *hotiau* (PIO, II, 90, 4); *hottiafse* (PIO, II, 4, 1; OTV, 621, 15); *hotiaffe* (NGD, 160, 2); *hottiffe* (OTV, 353, 6); *hotiffe* (NGD, 45, 2); *hotifse* (EIE, 1764, 312, 14); *hotishe* (EIE, 1808, 253, 25); glagolske imenice: *hottenjah* (OTV, 536, 13); *hotenja* (NK, 42, 23; JRNK, 161, 17); *hotenje* (NK, 42, 23); *hottenje* (PIO, II, 4, 2); *hotenjem* (RK, 8, 1); *hotenju* (KNIT, 168, 18/19); glagolskoge priloge sadašnje: *hotiuchi* (RK, 30, 11); *hottiuchi* (OTV, 499, 18; PIO, II, 3, 13; II, 74, 22).

Uz uobičajene oblike *donio* (NK, 27, 23); *donila* (NGD, 5, 9); *podnio* (PIO, II, 5, 31), Maretić⁵¹⁸ navodi da su puno rjeđi oblici *donefao*⁵¹⁹ (NK, 27, 26/27); *odnesli* (EIE, 1764, 436, 11; 1808, 355, 22).

8.5.1.7 Glagolski pridjev trpni (pasivni particip preterita)

Kašić naglašava kako u *našemu jeziku*⁵²⁰ ništa osim participa nije pasivnoga značenja, te za participe pasivnoga značenja navodi različite oblike završetaka za muški rod:⁵²¹ *slog en* (*ucèn*), *slog an* (*imenòvan*), *slog et* (*pròpet*); *slog at* (*dvìzat*); *slog ut* (*sàghnut*).

Pasivni je particip preterita u slavonskih pisaca čest, pa tako i u Pavića. Od svih je participa jedini sačuvao pridjevsko značenje i sklonidbu:

-*t*: *natopit* (TDD, 1, 13); *zatvorit* (TDD, 13, 4); *razdert* (TDD, 5, 24); *obaftert* (TDD, 13, 4); *propet* (NK, 3, 7); *zacset* (NK, 3, 5); *ujedinit* (RK, 38, 14); *obkolit* (RK, 28, 23); *pokripit*, i (...) *oslobodit* (OTV, 65, 22/23); *oxenit* (PIO, I, 55, 14); *neoxenit* (PIO, I, 55, 14); *zvat* (PIO, I, 70, 29); *okat* (FM, 17, 12); *Privilegiatoga* (TDD, 10, 15); *ugovoritoga* (OTV, 181, 5); *nadaritoga* (OTV, 596, 25); *kamenovati* (OTV, 150, 21/22); *vodati*⁵²² (FM, 50, 5); *primita* (TDD, 6, 13); *potribita* (TDD, 7, 15); *odkrita* (OTV, 21, 29/30); *izgubita* (PIO, I, 5, 20); *pripravita* (OTV, 597, 17; PIO, I, 6, 13); *data* (OTV, 151, 13; 186, 13); *Potribita* (NK, 38, 12); *zatvorita* (PIO, II, 92, 2); *napunita* (PIO, I, 102, 5); *obkroita* (OTV, 137, 15); *pokripite* (OTV, 182, 22); *potribite* (NK, 36, 25); *obloxite* (OTV, 138, 5); *poklate* (OTV, 597, 7); *prozelenita* (TDD, 11, 15); *ujedinita* (OTV, 320, 27/28); *fmervita* (FM, 38, 6); *nakvafta* (FM, 40, 11); *zaostavita*⁵²³ (PIO, I, 49, 19); *poftavita* (FM, 40, 12); *data* (PD, 135, 18); *s-razkrilitima* (PIO, I, 50, 15); *rannitæ* (OTV, 536, 27); *uzeto* (TDD, 7, 31); *razdiljto* (NK, 14, 24); *pripravito* (OTV, 261, 28); *usadito* (OTV, 182, 20); *iskorinito* (OTV, 210, 3); *potribito* (JRNK, 47, 2); *posmicati* (OTV, 495, 27); *nerazloxiti* (OTV, 404, 16); *podariti* (PIO, I, 54, 34/35).

– u Pavića su zabilježeni i oblici sa završnim *-ti*: *nadariti* Ucsenik (PIO, II, 81, 2); *ottar Privilegjati* (TDD, 14, 11).

⁵¹⁸ Maretić (1910: 184/185).

⁵¹⁹ U ovakvome se obliku pojavljuje i glagolski prilog prošli: *Donefavffiu* (OTV, 350, 2).

⁵²⁰ Kašić, ILI, Pretisak 2002., str. 339 (u izvorniku 169).

⁵²¹ Kašić, ILI, Pretisak 2002., str. 343 (u izvorniku 171).

⁵²² U rečenici: Slabi ješu fvi ljudi *vodati* (FM, 50, 5).

⁵²³ Zabilježen je i primjer: *Zaostavljenamie Krunna* (PIO, I, 49, 17).

Pavić bilježi i oblike na *-en*: *usagjen*⁵²⁴ (TDD, 1, 13); *uplaffen* (OTV, 261, 27); *odriffen* (TDD, 8, 1); *foljen* (FM, 17, 14); *jiden*⁵²⁵ (FM, 23, 3); *stucsena* (FM, 38, 6); *dopusšteno* (TDD, 3, 5); *vigjeno*, i *kriposfno* (NK, 4, 17).

U slavonskih se pisaca po I/2 vrsti tvori glagolski pridjev trpni glagola *spasiti*: i da *Spafen* bude (NK, 2, 13); i *spafeni* budemo (NK, 20, 16); pak zatim *spafeni* budemo (NK, 26, 17); nemoxe *spafen* biti (NK, 24, 11; JRNK, 47, 3); nemoxe *spafen* bit (NK, 34, 13); *spaseneche* biti (JRNK, 50, 9); vira tvoja tebe *spafena* učinila jeft (EIE, 1764, 316, 20); *spasena* (EIE, 1808, 257, 9); *spafena* te učiniti (PIO, I, 51, 33). Maretić⁵²⁶ ističe da je posve usamljen primjer u Adalberta Horvata oblik *spašeni*.

Pridjev *poznat* u Pavića je zabilježen oblikom *poznat*: dobro *poznana* biše (OTV, 537, 6); dobromie *poznano* (OTV, 530, 20); njoibo *poznano* bi (OTV, 506, 6); meni najvechemu grifmiku⁵²⁷ *poznano* (RK, 40, 9); veomamie *nepoznano* (RK, 40, 11) *poznanim* nacsinom Boga uviditi (NK, 39, 17); *poznanoj* istini (NK, 11, 18); premakofumu i oni *poznani* (PIO, I, 48, 26).

Glagolski pridjev trpni izveden je složenicama glagola *ići* od korijena *-šbd-* i nastavka *-t*, *-ta*, *-to* (uz razjednačivanje *dt > st*):⁵²⁸ *nafsaft* (PIO, I, 102, 24); *naffafta* (RK, 50, 15). Gabrić-Bagarić (2007: 138) ističe da „Kao izrazitu odliku književnoga jezika svi bosanski franjevački pisci usvajaju glag. trpne pridjeve glagola izvedenih od *iti* u arhaičnom obliku: *našast*, *prošast*, *došast* (Gabrić-Bagarić 2001: 71).“

8.5.1.8 Glagolski prilog sadašnji (particip prezenta)

Glagolski prilog sadašnji u Pavića završava na:

-ći: *xivechi* (TDD, 2, 8); *xivuchi*⁵²⁹ (EIE, 1764, 94, 17; 1808, 78, 19); *znojechise* (TDD, 1, 4); *govorechi* (TDD, 3, 30; OTV, 181, 2; KNIT, 299, 14/15; EIE, 1764, 78, 12; 1808, 65, 11; PIP, 254, 7; RK, 8, 7; PD, 88, 25); *objacsajuchi* (TDD, 13, 30); *pritechise* (TDD, 4, 3); *dilechi* (TDD, 6, 14); *stavlajuchi* (TDD, 6, 14); *molechi* (TDD, 7, 3; OTV, 380, 16); *nofechi* (JRNK,

⁵²⁴ Glagolske pridjeve trpne Pavić u jednoj rečenici tvori različitim gramatičkim morfemima: Panj u vinogradu onomu Nebeskomu *usagjen*, i vlagom milofti Boxanstvene *natopit* (TDD, 1, 13); Kad *stucsena*, i *fmervita* biva (FM, 38, 6).

⁵²⁵ U rečenici: Xeludacbo slaban pokripljujem (FM, 23, 2) / A prid jecxek *jiden* zatvorujem (FM, 23, 3).

⁵²⁶ Maretić (1910: 185).

⁵²⁷ Vjerojatno gramatička greška i treba pisati *grifniku* (RK, 40, 9).

⁵²⁸ Despot (2006: 145).

⁵²⁹ U rečenici: i obrati placš nafs u veselje da *xivuchi* falimo ime tvoje (EIE, 1764, 94, 17).

155, 2); *postavljajuchi* (TDD, 8, 28); *darivajuchi* (TDD, 9, 3/4); *objacsajuchi* (TDD, 13, 30); *vicfuchi* (OTV, 126, 21); *mislechi* (OTV, 495, 13; NGD, 100, 20); *fvitujuchi* (OTV, 369, 18); *placsuchi* (OTV, 211, 29); *plac̃fuchi* (PIP, 279, 2); *neimajuchi* (EIE, 1764, 67, 9; 1808, 56, 15); *Kraljajuchi* (RK, 4, 18); *blagujuchi* (KNIT, 157, 31); *zapovidajuchi* (PD, 88, 25); *hottiuchi* (OTV, 499, 18; PIO, II, 3, 13; 74, 22); *hotiuchi* (RK, 30, 11); *profечи* (NK, 9, 18; PIO, I, 2, 32); *prosechi* (EIE, 1764, 95, 9; 1808, 79, 10); *uffajuchife* (NK, 11, 15); *napridujuchi* (NK, 19, 12); *polivajuchi* (NK, 35, 1); *derxechi* (NK, 42, 7/8); *hodechi* (FM, 8, 9); *jiduchi* (FM, 20, 11); *Rucsajuchi* (FM, 23, 12); *licsechi* (FM, 32, 5); *palechi* (FM, 37, 27); *bdech* (NGD, 100, 19); *Provodechi* (PIO, I, 48, 24); *promĩsljajuchi* (PIO, I, 49, 8); *znajuchi* (OTV, 7, 10; 494, 9); *xelechi* (OTV, 125, 25); *nacsinjajuchi* (PIO, I, 7, 21); *vapiuchi* (OTV, 186, 7); *iskuffujuchi* (KNIT, 299, 4); *mucsajuchi* (JRNK, 142, 21); *propus̃tajuchi* (JRNK, 142, 22); *nemogadiuchi* (OTV, 6, 3/4).

-ć': *napridujuch* (TDD, 13, 30); *nosech* (TDD, 7, 25); *Nosech* (PD, 170, 7); *Klecsech* (NK, 99, 2); *klecfech* (KNIT, 267, 30); *Ljubech* (NK, 99, 5); *ftojech* (RK, 128, 18); *putujuch* (OTV, 65, 24); *S̃tijuch* (NK, 98, 14); *fstijuch* (NGD, 100, 20); *Molech*, *poŃtech* (NGD, 100, 19); *znajuch* (PIO, I, 49, 16); *bilexech* (OTV, 182, 18); *Razmĩsljajuch* (NK, 123, 9); *iztraxujuch* (PIP, 13, 3); *obsluxujuch*⁵³⁰ (NGD, 7, 17); *upitujuch* (KNIT, 11, 21); *vapiuch* (PIP, 129, 17); *Pripravljajuch* (PIP, 119, 21); *Csuvajuch* (PIP, 241, 22); *biuch* (OTV, 597, 10); *terpech* (OTV, 38, 30); *neimajuch* (PIO, I, 27, 21); *promĩsljajuch* (RK, 16, 10/11);

– Maretić⁵³¹ navodi kako gotovo svi slavonski pisci odbacuju završno -i, ali ni u jednoga nema puno takvih primjera.

Premda se glagolski prilog sadašnji tvori od nesvršenih glagola, u Pavića je zabilježen i primjer tvorbe participa prezenta svršenim glagolom, što je karakteristika slavonskih pisaca:⁵³² *zacsudechise* (TDD, 6, 26); *videchi* (OTV, 127, 6; 213, 9; NK, 122, 2; PIO, I, 50, 29); *povirujuchi* (OTV, 323, 27); *pomaxuchiga*⁵³³ (JRNK, 81, 22); *ugledajuchi* (JRNK, 115, 1).

⁵³⁰ Zabilježen je i oblik *obsluxujuchi* (OTV, 27, 21); *obsluxujuchi* (PIO, I, 121, 6).

⁵³¹ Maretić (1910: 182).

⁵³² Maretić (1910: 182).

⁵³³ U rečenici: *pomaxuchiga* uljem ú ime Gos̃podnje (JRNK, 81, 22).

8.5.1.9 Glagolski prilog prošli (particip perfekta)

Glagolski se prilog prošli tvori od svršenih glagola, a u Pavića završava sufiksima:

-vši: *rekavffi* (TDD, 6, 6/7); *klekavffi* (OTV, 291, 6); *izrekavffi* (PIO, I, 7, 14); *pavffi* (EIE, 1764, 435, 13); *pavshi* (EIE, 1808, 355, 5); *ispovidivffiise* (TDD, 6, 24/25); *prenuvffiise* (TDD, 7, 7); *sverffivffi* (TDD, 7, 25); *fverffavffi* (TDD, 9, 18); *izpovidivffiise*, i *pricsestivffiise* (TDD, 8, 22); *pocfimavffi* (TDD, 8, 23); *doffavffi* (TDD, 10, 18; RK, 8, 2); *dofsavffi* (PIO, I, 5, 6); *vrativffiise* (TDD, 10, 23); *uzamffi* (TDD, 10, 30); *oftavivffiiga* (TDD, 13, 22); *Razumivffiibo* (OTV, 536, 29); *Uklonivffiise* (OTV, 495, 9); *ulizavffi* (OTV, 498, 2); *metnuvffi* (OTV, 499, 10); *Umivffiise* (FM, 8, 12); *fmiavffi* (FM, 44, 26); *prignuvssi* (RK, 39, 3); *okufivfsife* (NK, 27, 17); *csuvffi* (OTV, 150, 28); *Sidavffi* (OTV, 632, 21); *bivffi* (OTV, 320, 25; 295, 30; 530, 13); *nebivffi* (PIO, I, 48, 12); *razpersstavffi* (OTV, 181, 9/10); *skupivffiife* (KNIT, 299, 14); *odgovorivfsi* (EIE, 1764, 95, 14); *odgovorivshi* (EIE, 1808, 79, 15); *Docsuvffi* (OTV, 597, 13).

-v: *sloxiv* (NGD, 118, 12); *Podgovoriv* (NGD, 159, 13); *usliffav*⁵³⁴ (NGD, 178, 1).

Maretić⁵³⁵ naglašava kako u Josipa Stipana Relkovića i Matije Antuna Relkovića ima dosta primjera glagolskog priloga prošlog bez završnoga -ši, ali samo u stihovima. I navedeni su Pavićevi primjeri iz djela *Nadodanja glavni dogagjaja Razgovoru ugodnomu naroda Slovinskoga* koje je također pisano u stihovima.

8.5.2 Složeni glagolski oblici

8.5.2.1 Perfekt

U starih su gramatičara propisani i naglašeni i nenaglašeni oblici prezenta glagola *biti*: *imáo* ili *imál fam* ili *yefám*; *imáo* ili *imál fi* ili *yefi*; *imáo* ili *imál ye* ili *yèft*; *imalli fmo* ili *yefmò*; *imalli fte* ili *yefte*, *imalli fu* ili *yesù* (ILI, 135); *Jesam bìo* ili *biofam*; *jefi bio* ili *bìofi*; *jefst bìo* ili *bìoje*; *jefmo bìli* ili *bìlifmo*; *jefte bìli* ili *bìlifte*; *jefu bìli* ili *bìlifu* (DIZ, 19).

Perfekt je u Pavića zabilježen uglavnom nenaglašenim oblikom prezenta glagola *biti* u svim glagolskim licima: *vidiofam* (TDD, 1, 4; PIP, 287, 15); *doffaosam* (TDD, 12, 22); *Kupiofam* (KNIT, 224, 11); *proliofoam* (PIO, I, 51, 33); *poxeliofam* (PIP, 250, 11); *merziofam*

⁵³⁴ U rečenici: Nju *usliffav*, uze xivot njima (NGD, 178, 1).

⁵³⁵ Maretić (1910: 183).

(PIP, 256, 24); *izifslasam* (OTV, 304, 18); *Dopuftioje* (TDD, 6, 2); *dofslifte* (JRNK, 146, 2); *dalistemi* (JRNK, 145, 13); *odrediosam* (RK, 40, 17); *reklifu* (PIP, 292, 1).

Perfekt s naglašenim oblikom prezenta glagola *biti* potvrđuju sljedeći primjeri: *jesu bile* (TDD, 7, 18); *ješte ponovio* (TDD, 10, 7); *pridao jeŝi* (RK, 33, 23/24); *omekŝfalo ješte* (OTV, 350, 15); *ješte poslao* (NK, 30, 2); *jeŝtese dogodio* (TDD, 12, 9); *umro ješte* (NK, 25, 10); *zapovidio jete* (NK, 31, 3); *ješte odlucŝio* (OTV, 404, 29); *poginuo jeŝt* (EIE, 1764, 434, 5/6; 1808, 354, 2/3); *jeŝt bila* (PIO, I, 48, 11); *ješte bio* (OTV, 5, 19); *okorio ješte* (OTV, 187, 23); *uzeo ješte* (KNIT, 382, 31); *iztekao jeŝt* (KNIT, 60, 6); *jeŝt vidio* (NK, 122, 22); *klanjalife jeŝu* (KNIT, 383, 35/36); *ispunjivali jeŝu* (PIO, I 54, 22) *dopuŝtila ješte* (KNIT, 263, 5); *duxni jeŝu* (OTV, 22, 19/20).

Nenaglašeni oblik pomoćnoga glagola *biti* ne otpada u 3. licu jednine povratnih glagola: s-ovom oblaŝtjom *ŝluxioŝeje* (TDD, 9, 9); *gdifeje* Spaŝitelj porodio? (KNIT, 60, 28); *tolikoseje* zacsudila (OTV, 530, 24); Mattheo *ŝluxioŝeje* obicŝajem (KNIT, 384, 30); *Sadaŝeje* fverŝsilo vrime (PIO, I, 55, 26); Sin Boxji *uputioŝeje* (NK, 4, 3); *dafeje* on (...) derxao (PIO, I, 7, 8); *zatoŝeje* i fvitloŝt ù njima ugaŝila (PIO, II, 92, 10); *priobratilaseje* oŝtrina njegova (PIO, II, 70, 12); Piŝmo S. govori *dafeje* to (...) *dogodilo* (OTV, 297, 13/14); Jŝus plemenita Duga *ukazaoseje* (PIO, II, 68, 24); *daseje* hottio ukazati na fvitu (OTV, 424, 14); *izveomeje* u ŝfirinu: *ŝpaŝenameje* ucŝinio (KNIT, 222, 17); *Koimaŝeje* Ifukerŝt najpervo ocŝitovao (KNIT, 157, 18). U bezliĝnome se obliku takoder ne gubi nenaglašeni oblik pomoćnoga glagola *biti*: *Dobroŝeje* od nji ŝpominjati (NGD, 118, 8).

8.5.2.2 Pluskvamperfekt

Pavić, poput Kaŝića⁵³⁶ i Della Belle,⁵³⁷ pluskvamperfekt tvori glagolskim pridjevom radnim i imperfektom glagola *biti*, kombinirajući dulje i kraće imperfektne oblike toga glagola: *biaŝŝe ucŝinio* (TDD, 13, 12); *biaŝŝe odveo* (OTV, 504, 24); *iziffao biaŝŝe* (TDD, 12, 1); *postavio biaŝŝe* (PIO, I, 7, 14); *priŝtraŝŝio biŝŝe* (OTV, 495, 14); *biŝŝe izbavio* (NGD, 176, 18); *zapovidio biŝŝe* (OTV, 151, 15; 304, 10); *naredio biŝŝe* (OTV, 137, 13; 149, 3); *ukazao biŝŝe* (OTV, 503, 24); *ukazo biŝŝe* (OTV, 125, 15); *ŝagriŝŝio biŝŝe* (PIO, II, 69, 12/13); *pogerdio biŝŝe* (OTV, 349,

⁵³⁶ Kaŝić: *bijh tiŝĝáo* ili *tijĝál*; *bijŝce tiŝĝáo* ili *tijĝál*; *bijŝce tiŝĝáo* ili *tijĝál*; *bijhomo tiĝalli*; *bijhote tiĝalli*; *bijhu tiĝalli* (ILI, 127).

⁵³⁷ Della Bella: *ja biah oráo*; *tij biaŝce oráo*, *On biáŝce oráo*, *Mij biáhomo oráli*, *biáhote oráli*, *biáhu oráli* (DIZ, 24).

30); *ftvorio bifse* (OTV, 5, 4); *bifse umro* (EIE, 1764, 219, 3/4; 1808, 177, 22); *biaffe prikazivala* (OTV, 537, 25/26); *biaffe bila* (OTV, 212, 6/7); *izgubila bifse* (PIO, I, 68, 3); *stavila biaffe* (OTV, 495, 11); *zamilovali bifse* (PIO, I, 48, 13); *obogatili biau* (OTV, 285, 16).

Kašić bilježi gerund perfekta i pluskvamperfekta oblikom *Bivsci* ili *bùducchi bio* (ILI, 96), a u Pavića su potvrđeni primjeri: Izak pogje s-ovoga fvita *bivffi* od 180. godinah (OTV, 77, 2); i *bivffi* pun veselja (OTV, 505, 9); *bivffi* xaloftnog ferca (OTV, 350, 5).

Della Bella propisuje dulje imperfektne oblike glagola *biti*: *Da biáh bio imáo, da tij biáfce bio imáo, dà on biáfce bio imáo, dà biáhomó bili imalli, dà biáhote bili imalli, dà biáhu bili imalli* (DIZ, 24).

Pavić, međutim, pluskvamperfekt tvori i perfektom uz glagolski pridjev radni: zapovid *ješte bio dao* (PIO, I, 50, 19); *negoje (...) pokazao bio* (OTV, 261, 3); *kakvoje* on pokaranje *bio zasluxio* (OTV, 276, 4); *kojuje* Gedeona *bio obrao* (OTV 186, 25); *nebimufe bilo to dogodilo* (PIO, I, 102, 12); *kojuje* jošs Moyfia *bio upifao* (OTV, 350, 2); *kakojé ottvorio bio* Geizi (OTV, 447, 10); *s-koimafuga* moxe *biti uvridili bili* (OTV, 385, 12).

Nenaglašeni oblik pomoćnoga glagola *biti* ne otpada u 3. licu jednine povratnih glagola: *kakomuseje* dva puta *prie ukazao bio* (OTV, 295, 9/10).

8.5.2.3 Futur

Prema preporukama starih gramatičara,⁵³⁸ kada iza infinitiva slijedi nenaglašeni oblik glagola *htjeti*, Pavić u infinitivu bilježi završno *-i*: *ukazatichu* (TDD, 3, 13); *Uzviřitichu* (PIP, 292, 10); *mochicheti* (TDD, 7, 6/7); *řtajatichu* (TDD, 7, 23/24); *bitiche* (TDD, 8, 31; OTV, 5, 15; 213, 1; EIE, 1764, 63, 20; 1808, 53, 17/18; PIP, 166, 1; PIO, II, 68, 21); *dobitiche* (OTV, 239, 22); *rechiche* (PIO, I, 54, 13); *istechiche* (EIE, 1764, 63, 18/19; 53, 16); *objacsatichu* (TDD, 13, 30); *porařtichu* (TDD, 14, 12); *puřtitichu* (TDD, 14, 14/15); *pribivatichu* (NK, 34, 2); *Viditiche* (EIE, 1764, 243, 14; 1808, 197, 2); *ukazatichese* (TDD, 3, 2); *govoritiche*⁵³⁹ (PIP, 193, 6); *ocřitovatichese* (TDD, 13, 24/25); *razlitichese* (PIO, I, 49, 7); *poznatichu* (PIO, I, 49, 20); *datiche* (RK, 16, 7); *kupitiche* (PIP, 91, 14); *derxatichu* (PIP, 282, 18); *ugledatichu* (PIO,

⁵³⁸ Kašić: *bitichiu*; *bitichiefc*; *bitichie*; *bitichiemo*; *bitichiete*; *bitichiê* (ILI, 90); Della Bella: *Bitichjesc tij*; *bitichje on*; *Bitichjemo mij*; *Bitichjete vij*; *bitichjee oni* (DIZ, 20).

⁵³⁹ U istoj rečenici Pavić rabi futur s nenaglašenim oblikom prezenta pomoćnoga glagola *htjeti* koji sraste s krnjim infinitivom i nastaje oblik: *govoritiche* (PIP, 193, 7).

I, 50, 14); *oftavitiche* (OTV, 5, 14); *izmiritiche* (OTV, 596, 15); *dofignutichu* (PIO, I, 6, 21); *traxitichu* (NK, 123, 16); *poftaticchemo* (PIO, I, 6, 23); *upaftichemo* (RK, 15, 21); *zacfetichefs* (...) i *zvatichefs* (EIE, 1764, 359, 18/19); *zacsetichesh* (...) i *zvatichesh* (EIE, 1808, 293, 15-17); *otvoritichu* (PIP, 91, 9).

Kada se ispred infinitiva nađe neneglašeni oblik glagola *htjeti*, Pavić bilježi infinitivno i: *krivacche biti* (TDD, 4, 2); *jerchefe oni nafititi* (NK, 14, 12/13) *oniche* zemlju *uxivati* (NK, 14, 10/11); *jerche biti* utiššeni (NK, 14, 11); *jerchefe oni nafititi* (NK, 14, 13); *Jerchemo* (...) *krivi biti* (NK, 12, 13/14); *Zdravchefs biti* (FM, 7, 13); *s-kojomchu biti* (NK, 42, 10); *kojuchemi povratiti* (PIO, I, 49, 18); *ovichemo* dio (...) *istolmacsiti* (PIO, I, 5, 4/5); *ondichefs* kano vo travu *pafti* (OTV, 404, 30/31); *priache prochi* (OTV, 124, 18); *tichefs biti* (JRNK, 155, 20); *Bogchete puftiti* (OTV, 350, 12); *Knjigechese* otvoriti (JRNK, 162, 18).

U nekim primjerima Pavić ne bilježi infinitivno i: *Sstoche obrat* (FM, 19, 25); *oche pohodit* (JRNK, 155, 7/8).

Futur se ponekad izriče u konstrukcijama s naglašenim oblicima glagola *htjeti*: pokornik *oche biti* (TDD, 7, 22); *oche biti* ugodan (PIO, I, 49, 2); sftogod njemu povoljno *oche biti* (RK, 14, 16); po utocfišchu njegovæ Majkæ dana *oche biti* (OTV, 506/507, 32/1); Ja *ochu umerti* (OTV, 213, 2); ù vik *oche* ljubiti (NK, 43, 4); i ono ja *ochu csiniti* (RK, 14, 15); *ochu ocfitovati* (RK, 40, 14); kvaffen *oches biti* (OTV, 404, 31); izterven *oche biti* (PIO, I, 5, 21); veoma ugodno *oche biti* (PIO, I, 55, 34); Iz koise *oche sftiti* (JRNK, 162, 19); *primiti oche* onako, kakoje u tilu zasluxio (JRNK, 150, 10).

Naglašeni oblik glagola *htjeti* nalazi se iza infinitiva u primjerima: lašnje *biti oche* (OTV, 536, 19/20); pravi fudac *biti hoche* (NK, 29, 12); i naffu krunu slavniu *ucfiniti oche* (OTV, 504, 20); lašnje *biti oche* fodomi, i Gomorhi (OTV, 536, 20); poklon *doniti oche* (PIO, I, 49, 1); ù najdublju propašt *baciti oche* fve one (OTV, 3, 17); xivot vikovicsnji *zadobiti ochemo* (PIO, I, 6, 22/23); *biti ochu* Boxja (JRNK, 155, 13); *dochi oche* sa slavom (RK, 2, 15); s-vrimenom *osvoit oche* (OTV, 45, 26).

Pavić bilježi i futur s nenaglašenim oblikom prezenta pomoćnoga glagola *htjeti* koji sraste s krnjim infinitivom te nastaju oblici: *blagofivachu* (PIP, 292, 11); *primiche* (PIO, II, 112, 4/5; EIE, 1764, 434, 9; 1808, 354, 5/6); *izgoriche* (EIE, 1764, 438, 7; 1808, 357, 9); *pridache* (EIE, 1764, 103, 10; 1808, 85, 22); *govoriche* (PIP, 91, 6); *zatrubiche* (JRNK, 162, 12); *razumichete* (TDD, 6, 19/20); *prosichete*, i *biche* (EIE, 1764, 438, 10; 1808, 357, 12); *bichete*

(OTV, 7, 10); *osvetichese* (OTV, 596, 14/15); *umrichete* (PIP, 167, 3); *pridruxichese* (OTV, 4, 15); *Sluxichu* (OTV, 66, 19); *oštavichu* (NK, 123, 14); *Ljubichu* (KNIT, 222, 18); *odgovorichemu* (PIO, I, 6, 5); *Promišljachejs* (KNIT, 300, 7); *porodichejs* (EIE, 1764, 359, 19); *porodichesh* (EIE, 1808, 293, 16); *Zacsechejs* (JRNK, 155, 5); *podignuchega* (JRNK, 82, 1); *vratiche* (PIP, 195, 2).

Pavić u jednoj rečenici bilježi jedan primjer futura s nenaglašenim oblikom prezenta pomoćnoga glagola *htjeti* uz puni infinitivni oblik i drugi primjer koji je srastao s krnjim infinitivom: *ŕichichu i vidichu* (PIO, II, 69, 30).

8.5.2.4 Futur egzakti

Futur egzakti tvori se od svršenog prezenta glagola *biti* i glagolskog pridjeva radnog: *budu* istinu *izpovidile* (OTV, 97, 32).

Dvojaku tvorbu futura egzaktnog predlaže Della Bella: *kada budem imatti; kad budem imáo* (DIZ, 24). Futur tvoren svršenim prezentom glagola *biti* i infinitivom zabilježen je i u Pavića: *nebude umriti* (EIE, 1764, 435, 14; 1808, 355, 5/6); *umriti bude* (EIE, 1764, 435, 15; 1808, 355, 6/7); *hotiti budete* (EIE, 1764, 438, 9/10; 1808, 357, 11/12); on to *hottio bude učfiniti* (OTV, 503, 24/25); *Tko bude imati* blago ovoga ŕvita, i *viditi bude* brata ŕvoga potribu imati (KNIT, 223, 6/7). I Maretić ukazuje na ovakvu tvorbu futura: „U nekijeh se pisaca nalazi po koji primjer za futurnu svezu *budem nositi, budeš čuvati*.“⁵⁴⁰ Gabrić-Bagarić (2007: 138) ističe kako je futur II. u obliku *budeš + infinitiv* također općepoznata odlika franjevačkih pisaca.

8.5.2.5 Kondicional

Tvorba kondicionala u nekih slavonskih pisaca pokazuje težnju prema izjednačavanju oblika pomoćnog glagola u svim licima jednine i množine (*bi*), što je karakteristika razgovornog jezika suvremenosti. Tome svakako doprinosi činjenica da govori slavonskoga dijalekta, kao i većina štokavskih govora, ne poznaju glas *h*.⁵⁴¹ Stari su gramatičari propisivali sljedeće oblike za aorist glagola *biti* kojim se, uz glagolski pridjev radni, tvorio kondicional: *dà bih imáo* ili

⁵⁴⁰ Maretić (1910: 196).

⁵⁴¹ Berbić Kolar; Kolenić (2014: 52).

imál; dà bi imáo ili imál; dà bi imáo ili imál; dà bifmo imalli; dà biste imalli; dà bi imalli (ILI, 139); *Imáo bih; tij imáobi; on imáobi; imalli bifmo; imáli biste; imáll bi* (DIZ, 23).

U slavonskih je pisaca⁵⁴² prisutna upotreba oblika *bismo*, *biste*⁵⁴³ za 1. i 2. lice množine, ali je prisutna i težnja da se pomoćni glagol izjednači za sva lica kondicionala (*bi*). Ova je težnja uzrokovana jezičnom ekonomijom, a vrlo je snažna u razgovornome jeziku. U prvome licu množine Pavić bilježi pomoćni glagol *bi*, ali i *bismo*: *mi fami razumnim nacsinom nebi hotili* (NK, 39, 4); koju *bismo* mi fami febi ù takvoi potribi *xelili* (NK, 39, 6); danam ottvori Ocfi (...) *vidilibismo* (OTV, 447, 11). U trećemu licu jednine Pavić bilježi oblik *bi*: *onbi* do skora od gubæ *ozdravio* (OTV, 323, 5).

Zabilježen je i kondicional II.: *fambife bio* recseni pogibilja *uklonio* (OTV, 29, 23/24); i namišto *sftobi bio imao* Oca *poxaliti* (OTV, 22, 2/3).

8.5.2.6 Pasiv

Utjecaj latinskoga jezika vidljiv je u upotrebi pasiva kojega Pavić često bilježi: da Davidu Kralju *oprosften bi* grih (TDD, 5, 6); kakoim *bi naregjeno* (OTV, 149, 4); *stvoren bi* (OTV, 6, 7); *Odgovoreno bi* (PIO, I, 6, 21); svetinja *proglašena bi* (TDD, 7, 1); akoim grih *oprosften bi* (TDD, 5, 14); iz velike nesriche *podixen*⁵⁴⁴ *bi* (OTV, 356, 17); pokaranje *navisfeno bi* (TDD, 5, 25); svetinja *proglašena bi* (TDD, 7, 1); učfni kakomu *bi odregjeno* (TDD, 6, 31); fasvim tim *pokaran bi* (TDD, 5, 7); takomu *dana*⁵⁴⁵ *bi* oblašt (TDD, 9, 2); i damuje macha *prosfena bila* (TDD, 5, 26); *nemoxe spafen bit* (NK, 34, 13); nego *bit fugjen* (PIO, I, 50, 9/10); pokore (...) *jesu naregivane, i izverffivane bile* (TDD, 7, 28/29); *poslana jest* (EIE, 1764, 252, 8); *poslana jest* (EIE, 1808, 204, 8).

Pasivni se imperfekt u Kašića tvori kraćim oblicima glagola biti: *ucèn bijh; ucèn bijfce; ucèn bijfce; učenì bijhomo; učenì bijhote; učenì bijhu* (ILI, 172), a u Della Belle duljim: *Biáh gljuubjen; tij biáfce gljuubjen; on biáfce gljuubjen; Biáhomo gljuubjeni; biáhote gljuubjeni; biáhu gljuubjeni* (DIZ, 34). Pavić rabi i dulje i kraće oblike: *pokarani bijau* za grih smertni (TDD, 5, 23); koje *pozatvarane biau* (TDD, 12, 2); i po grihu *biau* ištirani (NK, 27, 16); ricsi,

⁵⁴² Maretić (1910: 198).

⁵⁴³ Tadijanović: *ondabifte* znalli (SPM, 145).

⁵⁴⁴ Glagolske pridjeve trpne Maretić (1910: 186/187) nabroja oblicima *dignut, taknut, pritishnut, pomognut, vržen, odvvržen, podvržen* i slično, naglašavajući: „Sasma je rijedak ovaki oblik od drugih glagola ovoga razreda: *podizhen* EP. ogl. 356, *pomožen* Knez 656.“

⁵⁴⁵ Glagolski pridjev trpni Pavić tvori i morfemom *-t*: zatim *bi data* ifta odsuda (OTV, 151, 13).

koje vladaocu *recsene biau* (PIO, I, 5, 11); ù knjigi od zakona *pifana biffe* (OTV, 350, 22); koi *zazvani biffe* (OTV, 597, 3).

8.6 Nepromjenjive riječi

8.6.1 Prilozi

Najveći broj priloga jednak je nominativu jednine srednjeg roda odgovarajućeg pridjeva: *tverdo* (OTV, 492, 29; NK, 2, 17; 35, 20; 42, 7); *opako* (OTV, 492, 14/15); *stanovito* (NK, 5, 12); *ifinito* (NK, 5, 19; RK, 4, 4/5); *usterpljivo* (NK, 13, 16); *pravo*⁵⁴⁶ (NK, 6, 10; 20, 17; 36, 18; RK, 4, 4); *nepravo* (PIO, I, 103, 8); *zdravo* (FM, 7, 2; 23, 14); *naredbeno* (NK, 6, 14); *bludno* (NK, 7, 16); *toliko* (TDD, 8, 16; NK, 8, 11; 22, 16); *koliko* (NK, 8, 12); *strahovito* (NK, K12, 2); *dostojno* (NK, 30, 17; 44, 15); *frichno* (NK, 33, 20); *slavno* (NK, 33, 21); *slobodno* (OTV, 374, 20; NK, 34, 20); *osobito* (NK, 35, 12); *fersano* (NK, 40, 10); *hasnovito*⁵⁴⁷ (NK, 40, 13); *berzo* (FM, 26, 23; KNIT, 224, 17); *osfiro* (OTV, 374, 21); *biftro* (OTV, 593, 22; PIO, I, 2, 4); *jako* (FM, 27, 22; 44, 13); *lako* (FM, 40, 13; 44, 12); *Csefto* (FM, 19, 3; FM, 20, 20); *hasnovito* (NK, 40, 13); *navlastito* (NK, 22, 14; 40, 23); *davno* (FM, 17, 11); *bivftveno* (RK, 4, 5); *berichetno* (NK, 22, 25); *ruxno* (NGD, 150, 18).

Prilozima čiji oblik odgovara nominativu jednine srednjeg roda odgovarajućeg pridjeva pripada i prilog *dobro* (FM, 45, 21). Pavić ga bilježi i uz lik *velle*,⁵⁴⁸ kako bi naglasio sam prilog: *bdiobi velle dobro* (EIE, 1764, 634, 3; 1808, 377, 8).

Pavić priloge *rad*⁵⁴⁹ (NK, 13, 18); *uprav*⁵⁵⁰ (NK, 33, 11) bilježi bez završnoga *o*, a od stranih priloga Pavić bilježi *bar* (TDD, 6, 4); *barem* (OTV, 527, 28; NK, 43, 23) (< tur. *bari*).

Od ostalih priloga Pavić bilježi: *dalje* (TDD, 4, 24); *posli* (TDD, 3, 20; FM, 16, 23; 41, 21; NK, 29, 15); *veoma* (OTV, 595, 8; 632, 26; NK, 8, 23; FM, 46, 15; PIO, I, 54, 21); *nigda* (TDD, 8, 15; NK, 43, 22, 24); *odma* (OTV, 3, 9; NK, 29, 15; FM, 41, 21; RK, 87, 18; KNIT, 168, 20; JRNK, 68, 22; PIO, I, 68, 17); *fada* (NK, 42, 17; PIO, I, 54, 20); *opet* (NK, 28, 3; 29, 9; FM, 35, 7); *udilj* (TDD, 10, 10; 12, 5; 13, 7; OTV, 530, 21; PIO, I, 54, 18); *takogjer* (NK, 9,

⁵⁴⁶ U značenju *dobro, na pravi način, pravilno*.

⁵⁴⁷ Jeli hasnovito csefsche ove tri Kripofiti csiniti, i izgovoritii (NK, 40, 13/14).

⁵⁴⁸ Pridjevi u komparativu koji funkcioniraju kao izraziti pozitivni tvore se likom *vele* + pozitiv: *vele dobra* Despot (2006: 135).

⁵⁴⁹ U rečenici: Onima, koi nas uvrigjuju *rad* oproftiti (NK, 13, 18).

⁵⁵⁰ U rečenici: Takvi igje *uprav* ù Rai (NK, 33, 11).

21; 13, 13; 36, 21; TDD, 2, 13; 10, 26; FM, 8, 20; 46, 21); *redom* (NK, 15, 16); *ozdo* (OTV, 138, 3; NK, 15, 31).

Komparativni oblici priloga su: *csefsche* (NK, 40, 13; 44, 8); *lafsnje* (OTV, 385, 26; RK, 96, 2/3; NK, 26, 21/22; JRNK, 137, 8; KNIT, 303, 2); *bolje* (FM, 45, 22), *texje* (NK, 13/14, 28/1); *csudnie* (OTV, 276, 27), a superlativni: *najberxje* (NGD, 133, 3).

Pavić uz prilog *prie* (TDD, 5, 25; OTV, 182, 4; NK, 44, 12; 44, 21; PIO, I, 71, 16; EIE, 1764, 246, 2; 1808, 199, 3) bilježi i oblik *pria* (FM, 45, 20; RK, 87, 18; 88, 15; 165, 17; NGD, 120, 2; 181, 18; PD, 92, 1; JRNK, 154, 16; PIP, 234, 17), a Maretić (1910: 150) upozorava da je oblik *pria* rezultat utjecaja dalmatinskih pisaca.

Stari prilog *jurve* (< prasl. * *(j)uže*; stsl. *uže* – već; čak, upravo) Pavić bilježi u svojim djelima: Brez koxice *jurve* nie taki (FM, 21, 4); koibiga od *jurve* dobro zacfete priprave na smert (RK, 89, 4); jerboje fikira *jurve* na xile poštavljena (RK, 15, 14); koje *jurve* ù Cerkvi prikazano bi (OTV, 493, 14); buduchi *jurve* nafsli (PIO, I, 70, 28); *Jurve* vi cfifti ješte (EIE, 437, 13; 1808, 356, 21); Koi je *jurve* za fmert zaštupio (PD, 247, 7).

Pavić bilježi i prilog *tia* koji „označava udaljavanje od nekog mjesta ili udaljenost do koje se što prostire i odgovara čakavskom *ča*“:⁵⁵¹ od jednoga sata *tia* do devet (TDD, 7, 4); koi od zemlje *tia* do Neba (TDD, 13, 32); To ješt *tia* do današnjega dneva (TDD, 3, 25); pohodio je sveta misla *tia* i ù Jerusolmu (TDD, 6, 32); nitie posli njega višfe koi došao *tia* do Ivana Keršitelja (OTV, 424, 5); Dobra jefu *tia* do mervica (FM, 19, 14); i ondise tvomu Ocu Nebeskomu *tia* do fmerti krixu (RK, 33, 23); kakogodfu oni *tia* do ušliu (PIO, I, 102, 19); da dogje *tia* i ù Chananeisku zemlju (OTV, 86, 25); *tia* do fverhe fvita (JRNK, 62, 19); *tia* do fverhe fvog xivota (JRNK, 85, 19); oporuku, koja *tia* do vika (RK, 40, 16); *tia* do Slovinske (NGD, 6, 4).

Čestica *naj* i u priloga služi pojačavanju značenja: *naiposli* (TDD, 6, 32); *najposli* (NK, 29, 11); *najpri* (TDD, 5, 1/2; NK, 36, 24; 37, 4; 37, 14; 44, 24; RK, 8, 6); *naiprie* (TDD, 11, 23); *najpotribitije* (NK, 36, 13); *naiviffe* (NK, 10, 20); *najviffe* (FM, 42, 25); *najlaffnje* (PIO, I, 70, 14).

⁵⁵¹ Despot (2006: 149).

Dočetak *-god*, naglašeni dio zamjenica⁵⁵² ili priloga, podrazumijeva neodređenost u značenjskome smislu: *kudgod* (OTV, 212, 16); *kadgod* (NK, 6, 4; PIO, I, 54, 17); *kolikogod* (NK, 30, 16; PIO, I, 7, 23); *kolikogod* (OTV, 137, 7); *Kolikogod* (NK, 44, 20); *kakogod* (TDD, 8, 33; OTV, 139, 21; PIO, I, 6, 20; PIP, 124, 19); *doklegodse* (TDD, 7, 2); *doksegod* (JRNK, 51, 23); *dogodse* (TDD, 3, 21); *doksegod* (JRNK, 51, 23); *doklegod* (OTV, 304, 28/29); *doklegodse* (TDD, 7, 2); *gdigod* (OTV, 595, 29; TDD, 11, 24/25).

Čestica *ter*⁵⁵³ (TDD, 1, 16; PIO, I, 102, 33) dodana je prilogu *još* i nastaje oblik *josfter* (*jofter*):⁵⁵⁴ uffamfe *josfter* dachešmi dati miloft (NK, 42, 9); I k otomu *josfter* lukavoga (FM, 34, 15); *Josfter* bolu dixe od zubova (FM, 39, 16); *Jofster* vechma priverfsenja hude (FM, 15, 14); Od nji *jofter* izvede Pifmice (NGD, 120, 10); Kripoft ù njem *jofter* uzmlaxaje (FM, 27, 13). Pavić bilježi i oblik bez završnog *r*: i *josfte* tako ša švim švitom vlada (NK, 3, 22); i *josfte* iziskuje (OTV, 139, 25/26), ali i oblik bez čestice *ter*: Sfto mi *jofs* dobivamo (NK, 32, 4); *Jofs* ù tilu ifti štvara kamen (FM, 18, 11); *Jofs* i kafsaj izlicfi švakomu (FM, 41, 14).

8.6.2 Prijedlozi

Prijedlog *brez* (TDD, 1, 6; OTV, 536, 31; NK, 11, 26; 17, 5; 24, 15; 33, 4; FM, 13, 20; 21, 4; 24, 15; RK, 85, 10; PIP, 289, 7; JRNK, 154, 8) u Pavića je čest, a pojavljuje se po analogiji na stariji oblik *prez*.⁵⁵⁵

Prijedlog *prama* (TDD, 4, 26; OTV, 530, 31; NK, 39, 24, 26; PIO, I, 5, 20; KNIT, 384, 34; RK, 134, 12; JRNK, 94, 13) (< stsl. *prêmo*) potvrđuje staru čakavsku⁵⁵⁶ zamjenu jata samoglasnikom *a*.

Pavić bilježi prijedlog *prid* (TDD, 9, 12; NK, 12, 13; 45, 4; RK, 52, 1; 66, 10; NGD, 43, 20), ali i oblik *prida*: Vidiofam *pridamnom* panj vinski (TDD, 1, 4); za koji Maretić⁵⁵⁷ nalazi puno potvrda, ali samo uz oblike *me*, *te*, *se*, *mnom*.

⁵⁵² Zamjenice koje Pavić bilježi: *kogod* (FM, 41, 21); *koigodse* (TDD, 3, 32); *kojegod* (OTV, 597, 19); *kojagod* (TDD, 9, 7); *sftogod* (TDD, 8, 30; OTV, 595, 18; NK, 15, 16/17; JRNK, 99, 14/15) *Sstogod* (NGD, 45, 7).

⁵⁵³ U rečenicama: *Ter* koije to panj (TDD, 1, 16); *ter* imadeš dobra, blago, i oštala imanja (PIO, I, 102, 33).

⁵⁵⁴ Tadijanović: *jofter* (SPM, 90).

⁵⁵⁵ Habelić bilježi stariji oblik *prez*: *Prez* razloga, *Prez* fzrama (RS).

⁵⁵⁶ Galović (2013: 124).

⁵⁵⁷ Maretić (1910: 149).

Prijedlog *umjesto* Pavić bilježi prijedložno-imeničkom vezom *na mifto*: Izvadimu Bog jedno rebro, poštavivši mefo *na mifto* njega (OTV, 5, 11); valja dati ova (...) sluxe *na mifto* bodljivoga ternja (PIO, I, 102, 34).

U značenju izuzimanja, prijedlog *izvan* Pavić rabi u primjerima: neimai drugog Boga, *izvan* mene (NK, 7, 11); neimai drugoga Boga *izvan* mene (NK, 23, 7); à nikoga drugoga *izvan* tebe (RK, 41, 11).

Prijedlog *k* Pavić bilježi bez popratnoga *a*: *k-grobu* (TDD, 7, 5); *k-Isusu* (OTV, 536, 26; EIE, 1808, 197, 10); *k-paklu* (OTV, 534, 1; PIO, I, 50, 9); *k-Adamu* (OTV, 5, 12); *k-mifto* (TDD, 10, 31; OTV, 632, 17); *K-ranni* (FM, 35, 16); *k-ljubavi* (PIO, I, 6, 16); *k-Otaru* (PD, 105, 7); *k-Gospodinu* (EIE, 1764, 229, 16; 1808, 186, 7); *k-fvetomn Krixu* (PIO, I, 50, 14); *k-Adamu* (OTV, 5, 12); *k-fvitu* (NK, 123, 15); *k-Misniku* (NK, 143, 23).

Pavić bez popratnoga *a* bilježi prijedlog *k* i pred zvučnim suglasnicima: *k-Bogu* (OTV, 180, 13; JRNK, 143, 22); *k-dvornikom* (OTV, 149, 30/31); *k-Divici* (EIE, 1764, 359, 7; 1808, 293, 4); *k-grobu* (TDD, 7, 5); *k-Galatian* (OTV, 124, 24); *k-xeni* (EIE, 1764, 79, 1; 1808, 65, 25); *k-Xudiam* (EIE, 1764, 237, 15/16 1808, 192, 15).

Prijedlog *s* Pavić u većini slučajeva bilježi bez popratnoga *a*: *s-njegovom* (NK, 36, 20; 36, 26); *s-Dufsom* i *s-tilom* (NK, 33, 22); *s-Boxanftvom*, i *s-Csovicsanftvom* (NK, 34, 16/17); *s-vechim* (NK, 44, 8); *s-grozdjem* (FM, 25, 18); *S-cxigerice* (FM, 37, 5); *s-tila* (FM, 40, 13); *S-njima* (FM, 43, 19); *s-prilikom* (FM, 44, 25).

Ni u prijedložnim vezama ispred sibilanata i palatala Pavić uglavnom ne bilježi popratno *a*: *s-Svetom* (OTV, 536, 30); *s-falatom* (EIE, 1764, 231, 9); *s-salatom* (EIE, 1808, 187, 20); *s-fvoima* (OTV, 495, 20); *s-svoima* (OTV, 21, 9); *s-febe* (NK, 99, 12); *s-sobom* (OTV, 213, 6); *s-Sercem* (NK, 99, 20); *s-fusama* (PIO, I, 71, 23); *s-xenom* (OTV, 211, 17); *s-zemljom* (OTV, 181, 22); *s-zlamenjem* (NK, 25, 6/7). Bilježi ga u primjerima *sa fnom* (FM, 59, 11); *fa fvim* (NK, 37, 7). Popratno je *a* zabilježeno još u primjeru: *sa velikima* (PIP, 214, 1).

Utjecaj tradicije u nebilježenju popratnoga *a* u prijedloga *s* i *k* rezultira prijedložno-imeničkim i prijedložno-zamjениčkim vezama koje je teško izgovoriti. „Kada su prijedlozi *съ* i *кѣ* izgubili poluglas, oni se često u pismu redakcijskih tekstova, glagoljskih i ćirilskih, nisu

nadomještali samoglasnikom *a*, a što se kasnije prenijelo i u stare hrvatske latiničke tekstove.⁵⁵⁸

Ostali su prijedlozi: *gori* (OTV 693, 10; NK, 29, 10; FM, 38, 7; 42, 24; JRNK, 164, 13; NGD, 43, 17; PD, 91, 8; EIE, 1764, 244, 18; 1808, 198, 1); *gor* (FM, 15, 3; NGD, 17, 5); *doli* (OTV, 125, 12; FM, 35, 10; 39, 12; JRNK, 20, 1; PD, 152, 17; PIO, I, 49, 30); *dol* (PD, 2, 7; NGD, 203, 10; JRNK, 152, 14); *ozgor* (OTV, 65, 7; KNIT, 144, 1; PIO, I, 121, 26; PD, 255, 15); *ozgora* (NGD, 45, 7); *ozgore* (OTV, 138, 3); *pokraj* (FM, 8, 15); *prid* (NK, 12, 13; 45, 4).

8.6.3 Veznici

Veznik *nisftanemanje* (TDD, 5, 10; OTV, 151, 16/17; 449, 6; PIO, I, 6, 11; JRNK, 51, 13; 111, 14); *niffstanemanje* (RK, 117, 20); *Nifstanemanje* (PIP, 114, 11), u značenju *ipak*, oblikovan je prema latinskom *nihilominus*, a Herta Kuna⁵⁵⁹ upozorava da se nikada nije govorio u narodu, nego je sasvim literaran. Belostenec latinsku riječ *Nihilominus* prevodi oblicima *Niftarmenye*, *po vfzem tom*, *podpunoma* (GAZ I, 809; GAZ II, 272).

Suprotni je veznik *alli* (OTV, 597, 17; FM, 28, 5; 27, 17; 30, 24; 32, 13) u Pavića zabilježen i uz redukciju završnoga *i*: *al* (FM, 25, 20; 26, 17; 42, 25). Suprotni veznik *vech* zabilježen je i u obliku *veche*: *A i biber ti nezaboravi / Vech i njega ù jecxek poštavi* (FM, 16, 17); *Nji jiduchi vina ti nexali / Vech firifste od nji dobro zali* (FM, 20, 12); *Ovese meni danas prikazefše ne ù snu, kano onomu kljucsaru Pharaunovu, veche na javi* (TDD, 3, 10); *ne kano fvoju, veche kano Boxju* (OTV, 493, 5); *mi nismo utvore niti xivi Vojaci, veche Duffe* (TDD, 11, 2); *dobiva ne famo onda, veche i na csas smerti* (NK, 44, 24); *nesamo dobar xivot, veche i dostojna priprava* (JRNK, 111, 16); *nekti vilše od febe tirati, veche febi prigerliti griffnike* (PIO, II, 70, 24).

Pavić rabi hipotaktički veznik *prem ako*, a piše ga odvojeno i spojeno: *pokloniše zlatnomu teletu, prem akoim grih oprosften bi* (TDD, 5, 14); *fveje nami oganj, prem akoga vi nevidite* (TDD, 11, 6); *I prem ako lax* (OTV, 97, 22); *Ovakve pokore i mi po grifi, premako nas od nji* (TDD, 5, 29); *znambo recse, premako ti taiš* (TDD, 12, 30); *premako nas od nji* (TDD,

⁵⁵⁸ Despot (2006: 150).

⁵⁵⁹ Kuna (1967: 185).

5, 29); I *premako* on jofs (OTV, 505, 15); *Premako* s-ruzumom⁵⁶⁰ dokucfujemo (PIO, I, 6, 10); ječili njima podpuno privoljio, *premako* dillo niči ucsinio (JRNK, 67, 4).

Uzročni veznik *jerbo* u Pavića nije rijetkost: *jerboche* oni Miloferdie doftignuti (NK, 13, 10); *jerbofamte* fšnjima uvridio (NK, 43, 11); *jerbo* neizhodi od bištre (RK, 52, 6); *jerboje* fikira jurve na xile poštavljena (RK, 15, 13); *Jerboje* Bog velik (PIP, 195, 20); *jerbo* on poznaje kakvosmo mi štvorenje (RK, 16, 20); *jerboje* velika nejednakost (PIO, I, 48, 16); *Jerboje* utverdio (PIP, 192, 2); *jerbofi* ti priveliko dobro (NK, 17, 16); *jerboje* to perva Boxja zapovid (PIO, I, 2, 30); *jerbo* ti one nigda od tvoga branjenja nezapusšafs (KNIT, 222, 23); *jerbofu* oni izlicfenje fvita uzrokovali (PIO, II, 69, 29); *jerboje* pišano (JRNK, 95, 9). Čestica *bo*, kako je opimjereno u sljedećemu podnaslovu ovoga rada, navezuje se uz gotovo sve oblike riječi.

Veznik *indi* (tur. *imdi* – dakle, stoga)⁵⁶¹ Pavić rabi u primjerima: *Indi*, moli Boga, dati miloš dade ovo ifpunit (KNIT, 298, 22); *Indi*, Mattheo sluxiošeje obicšajem xudinskim (KNIT, 384, 30); *indi*, za njimešu duhovnim načinom gladovali (KNIT, 222, 4). Pored ovoga veznika stranoga podrijetla, Pavić u istoj ulozi označavanja zaključka ili posljedice rabi veznik *dakle*: Štoje *dakle* Vira? (NK, 2, 15); Nikoga *dakle* ne pošvečuje Duh šveti, koi u Cerкви nie (NK, 30, 23); Izigjite *dakle* na šve šokake (OTV, 597, 18).

8.6.4 Čestice

Čestica *bo* u Pavića je najbrojnija i vezuje se uz:

- imenice: *Keršijanibo* (OTV, 139, 9); *Ifukeršibo* (NK, 7, 6); *Xeludacbo* (FM, 23, 2); *Gospodinboje* (NK, 30, 25); *Kralještvoiboje* (OTV, 536, 11); *plachaboje* (PIO, I, 55, 28); *zvizdebo* (JRNK, 43, 13);
- zamjenice: *onbo* (OTV, 21, 1; NK, 37, 22); *Onabo* (OTV, 182, 9); *fvibo* (OTV, 97, 28); *onibo* (NK, 10, 21); *ovimabo* (NK, 7, 25); *ovibo* (OTV, 279, 28; NK, 13, 9; 24, 10; PIO, I, 48, 20); *ovakviboche* (NK, 12, 1); *mibofo* (NK, 27, 20); *njibo* (OTV, 527, 32); *Tkobo* (KNIT, 223, 17); *vasbo*⁵⁶² (OTV, 593, 6);
- pridjeve: *drugojacsiebo* (NK, 38, 3); *nijednobo* (OTV, 2, 30); *štraffanbo* (OTV, 239, 13);

⁵⁶⁰ Vjerojatno tiskarska greška i treba pisati *s-razumom* (PIO, I, 6, 10).

⁵⁶¹ Klaić (1984: 582).

⁵⁶² U značenju pridjevnice zamjenice *sav*.

- glagole: *znambo* (TDD, 12, 30); *naredibo* (OTV, 213, 20); *govoribo* (PIO, I, 121, 3; JRNK, 101, 10); *valjabo* (NK, 36, 5); *Zapovidibo* (OTV, 97, 9/10); *moljaffebo* (TDD, 7, 3); *Nechebo* (OTV, 596, 10); *velibo* (PIO, II, 69, 10); *xelitebo* (TDD, 2, 19); *Obrativsibofo* (PIO, I, 2, 2); *Videchibo* (OTV, 45, 24);
- brojeve: *trechiboje* (NK, 27, 4);
- nepromjenjive riječi: *gdibofo* (PIO, I, 71, 30); *drugojacsiebo* (NK, 38, 3); *kolikobo* (NK, 38, 23); *Zasftoboje* (NK, 25, 25/26); *Buduchibo* (OTV, 492, 23); *tadabo* (OTV, 8, 28; 67, 31); *akobo* (OTV, 380, 10); *Premakobofo* (RK, 117, 18); *Svagdabo* (EIE, 1764, 224, 19; 1808, 224, 11); *nagloboche* (RK, 15, 6).

Čestica *li* može biti u funkciji pojačavanja izraza u izjavnim rečenicama: *sfto csudnie moxe biti, negoliti* viditi grad Rim (TDD, 2, 16); *neizgovara drugo, negoliti* milost osobitu (TDD, 10, 1); *vecha mloxina Angelah za nas ftoi, negoli* ljudih (OTV, 447, 13) *s-Izakom zlobu terpiti, negoli s-Izmaelom zlobiti* (OTV, 47, 6); *tefskoli* onima (RK, 18, 5); *Tilisi* sam izvanski u Jerufolimu (OTV, 631, 23); *Tilifti*, koi imafs prichi (EIE, 1764, 4, 9); *Tilisi*, koi imash prichi (EIE, 1808, 3, 28); *nebrinechife gdiche, sftoliche* futra jifti (PIO, I, 102, 1). I u upitnim rečenicama čestica *li* može biti u funkciji pojačavanja izraza: *Radi toga, tkolifi, zasftolifi* brixljiv (TDD, 12, 26); *Sftofe zaderxaje u Ocsenaffu, koja lije* Jezgra u njemu? (NK, 9, 16/17); *kojelisu* to loze? (TDD, 1, 16).

Riječca *pak* u Pavića je česta i služi isticanju: *trechi pak* dan opet uskersnuo (NK, 29, 9); *pak* da ljubimo naffeg iskernjega, kako nas fame (NK, 7, 24); *Da pak* ovo moje obechanie po tvojoj milosti kripkie bude (NK, 44, 5); *Pak* pojašak oko sebe stegni (FM, 8, 8); *Pak* ga skuvals kod vatre u medu (FM, 37, 17); *Pak* u ljuto firche postavita (FM, 40, 12); *Pak* blagosovljenom vodom poskropi (RK, 8, 5); dva uzroka *pak* derxim (TDD, 2, 29); sadašnji *pak* vrimenta zasftoje oladila ljubav pervafnija (TDD, 7, 29); zašto *pak* ona tri dana (TDD, 13, 18); *pak* da s milostjom Boxjom (NK, 40, 16). U istoj se ulozi pojavljuje riječca *pače*: *pacse* njezinu veliku Svetinju (TDD, 2, 26); *pacse* po prikazanju (TDD, 3, 1); *pacse* ješte panj (TDD, 13, 27); *Pacse*, o moj priljubeznivi Ifuse (RK, 29, 11).

Čestica za isticanje je i *baš*: *baš* hergjavu štanje (FM, 9, 23); *Jerti tilo baš* efškile goji (FM, 19, 4); *baš* u Kalendare (NGD, 120, 13); koja *baš* nisfta neznadu (NK, 19, 5); *baš* kakono prie (OTV, 593, 11).

Pavić rabi i prezentativ *evo*: *Xeno! evo lín tvoj* (RK, 31, 5); *evo pruxi ruku* (OTV, 7, 15); *evo tvoi pinez* (PIO, I, 54, 31).

Riječca za poticanje *deder* zabilježena je u Pavića: *Deder* kakoše zlamenuje Kerstianin (NK, 1, 18); *Deder* reci Zdravu Mariu? (NK, 9, 24); *Deder* sftoche to rechi ljubitiga iz serca (NK, 39, 15), kao i čestica *nud*:⁵⁶³ *Nud* moji Sinci! (KNIT, 379, 9); Riječcu *der*:⁵⁶⁴ Pavić je umetao u imperativne oblike kako bi naglasio zapovjedni način: *Recidermi* (NK, 14, 3); *Zaviriderte* (PIO, I, 71, 29); *promotriderte* (PIO, I, 71, 31); *Prociniderte* (PIO, I, 71, 34).

Gotovost se neke radnje može istaknuti česticom *već*: *Kadafu dica vech* ova pitanja naucsila (NK, 22, 8); *Kada dica*, i oftali neznani toliko izucse pervu Skulu, da *vech* razume sfto oni izgovaraju (NK, 22, 17).

8.6.5 Uzvici

S obzirom na tematiku nabožne literature kojom se zaziva milost, moli za oprost ili izražavaju prošnje božanstvu, uzvici su u Pavićevim djelima bilježeni u oblicima:

- *ah*: *Ah* da mogu ucsiniti date nigda nifam uvridio (NK, 43, 22); *Ah!* Dajmi fada kripoft i miloft (RK, 110, 1); *Ah* Ifuse! (PD, 239, 4).
- *ajde*: *Ajde*, neka imadeš griah brez broja (RK, 85, 5);
- *jao*: *Jao*, i tefskoli onima (RK, 18, 5);
- *o*: *ò Ocfe* (RK, 14, 18); *ò krusse* pofvecheni (PD, 31, 3); *ò Kralju* (OTV, 404, 18); *ô* da mogu (NK, 41, 24); *ô* primiloštivi Boxe! (NK, 42, 20); *ô* pridragi Boxe! (NK, 44, 13);
- *ele*: *ele* nifu brez broja (RK, 85, 10); *ele* prie negose razigjoffe (OTV, 23, 15); *Elefu* fada mlogo drugojacsia (PIO, I, 91, 5); *Ele* on propadde (PIO, I, 6, 1); *Ele* kolikofe iz S. Pisma razumiti moxe (PIO, II, 70, 16); *ele* nezaktivaffe od njega (OTV, 503, 28); *ele* do malo umri Elimelech (OTV, 211, 18); *ele* bi vrime dofslo (OTV, 680, 10); *ele* nitko nemoxe rechi (PIO, II, 92, 3).

⁵⁶³ Habelić: *Nuti, Nuti nuti* (RS).

⁵⁶⁴ Maretić (1910: 182) je potvrde ove karakteristike naveo samo u Pavića.

9. SINTAKSA

9.1 Sintaksa imeničkih oblika

9.1.1 Sintaksa padeža

9.1.1.1 Nominativ

Nominativ kao nezavisan padež nema posebnih sintaktičkih osobitosti. Usamljeni su primjeri njegove neobične upotrebe kada Pavić iza riječice *evo* rabi nominativ: *evo fin tvoj* (RK, 31, 5); *evo tvoi pinez, kogafimi dao* (PIO, I, 54, 31). Uz glagol *moliti* Pavić u sljedećemu primjeru bilježi nominativ: *Zasftofe za Ocsenaffom moli Zdrava Maria?* (NK, 10, 3/4).

Nominativ se u slavonskih pisaca⁵⁶⁵ rijetko nalazi u službi vokativa, a Pavić ovakvu službu potvrđuje primjerima: *Od kamena Bog nas csuvaj! Amen.* (FM, 18, 12); *Bog moj! Bog moj! zasftofime zapuſtio?* (RK, 31, 9/10).

9.1.1.2 Genitiv bez prijedloga

Izravni objekt u akuzativu može se zamijeniti slavenskim genitivom kada se radnja prelaznog glagola niječe, što je činio i Pavić: *da nigda lica Boxjega neche viditi* (TDD, 4, 12/13); *Angeo progje, i neochuti smrada* (TDD, 4, 23); *ako nebude ktio primiti pokore* (TDD, 7, 26); *da nedadu Diavlu file ni moguchftva ikakva protiva csoviku* (TDD, 13, 15); *i buduchi da nikakva straha nebbi* (OTV, 353, 4); *neizgubi uffanja* (OTV, 270, 12/13); *Nepoxeli tugja druga*⁵⁶⁶ (NK, 7, 18; 23, 14); *Nit ù febi vode zaderxati* (FM, 7, 9); *Al nejidi od njega korica* (FM, 17, 15); *Nji jiduchi vina ti nexali* (FM, 20, 11); *i nebi dopuſtio podkopati kuche fvoje* (EIE, 1764, 463, 3/4; 1808, 377, 9); *neche pravednima straha zadati* (PIO, I, 49, 1); *nie imalo potribe od pomochi* (RK, 165, 6); *nitifu mogli nachi nutarnjeg mira* (OTV, 520, 2); *nismo od njega ustegnuli ruke, i pomochi nalfē* (PIO, I, 54, 11); *ako neimademo ulja* (OTV, 599, 11); *neche okufiti Vecfere moje* (KNIT, 224, 26); *ni zle ricfi damu nedadeſ* (OTV, 69, 28); *Jer papira nekti csovik dati* (NGD, 212, 3); *neche uxivati kraljestva Nebeskoga* (JRNK, 110, 5/6).

Zanimljiv je primjer rečenice u kojoj Pavić uz dva oblika u akuzativu rabi i slavenski genitiv: *Nemojte nosit vrichice, ni torbe, ni obuche* (EIE, 1764, 363, 10; 1808, 296, 7). Pavić

⁵⁶⁵ Maretić (1910: 159).

⁵⁶⁶ Pavić u sljedećoj rečenici ne rabi slavenski genitiv, nego rabi akuzativ: *Nepoxeli tugje Stvari* (NK, 7, 19; 23, 14/15).

genitivni oblik piše na mjestu akuzativa uz prijelazne glagole i kada nema negacije: *xenu*, koja kupljaffe *dervaca* po fokaku (OTV, 304, 13/14); Svinjskog *boba* uzmi, i *porluka* (FM, 43, 18). Maretić⁵⁶⁷ upozorava da je ovakva pojava u slavonskih pisaca rijetka.

U podnaslovu *Karakteristični izrazi Ilirskoga jezika* (DIZ, 44), Della Bella navodi kako se genitiv često rabi umjesto akuzativa: *Nie kruha, nie Vodee, nie paméti* (DIZ, 45).

U Pavića se genitivom osobne zamjenice⁵⁶⁸ izražava posvojnost koja se odnosi na 3. lice jednine i 1. i 3. lice množine: Nebiaffe dakle *njae* pouffanje izprazno (OTV, 506, 9); ú utrobi *njae* (EIE, 1764, 377, 8); dakleje *njae* pofallenje uzrok neznanstva (PIO, I, 5, 28); i kano *nje* finovi (JRNK, 127, 6); ú utrobi *njae* (EIE, 1764, 377, 8); i ù pofvechujuchoi *nas* milofti umiramo (NK, 33, 19); Naffi mlagji, i *njih* dica (PD, 224, 15). Posvojnost je izražena i konstrukcijom *od* + genitiv: Al nejidi *od njega* korica⁵⁶⁹ (FM, 17, 15); Vech firifste *od nji* dobro zali (FM, 20, 12); koisu *od nji* uzrok bili (OTV, 403, 7). Izricanje posvojnosti genitivom osobne zamjenice preuzeto je iz latinskoga i grčkoga jezika posredstvom staroslavenskoga jezika (Lukšić, Pranjić, Vlastelić, 2015: 116).

Konstrukcija *biti kriv(ac) koga* u Pavića je česta: koigodse raferdi na brata fvoga, *krivacche biti suda* (TDD, 3/4, 32/1); koi rekne bratu Racha, iliti brez pameti, *krivacche biti vicha* (TDD, 4, 1/2); koi pak rekne lud, *krivacche biti ognja* paklenoga (TDD, 4, 2); ili uspije cfaflu Gospodnju nedoftino: *Krivche biti Tila i Kervi* (EIE, 1764, 226; 1808, 183, 27).

9.1.1.3 Genitiv s prijedlozima

Latinske su konstrukcije uzorom slavonskim piscima, što je posebno vidljivo u upotrebi genitiva. Ablativ je u starih gramatičara normiran vezom prijedloga *od* + *genitiv*, te je ova prijedložno-padežna veza česta i u Pavića.

Prijedlog *od* + *genitiv* Pavić rabi u značenju *o* + *lokativ*: uze Isus prigodu *od Ivana* pripovidati (OTV, 536, 4); Sfto govore ljudi *od Ifukersta* (KNIT, 301, 3); u knjigi *od opcheni govorenja* (TDD, 1, 17); sftiem *od nikoga Misnika* koi ù mišto, kojese zvaaffe Centumcelle dolazaffese (TDD, 10, 17); kada *od ovoga Sacramenta* govori (JRNK, 56, 11); *Od ovi Smertni Griah* ftoi upifano (NK, 11, 9); dafe mogu izpitati *od Nauka* (NK, 15, 15); Stvari *od Vire* nek

⁵⁶⁷ Maretić (1910: 225).

⁵⁶⁸ Maretić (1910: 225).

⁵⁶⁹ Pavić ovim stihovima poučava *Od kruha* (FM, 17, 10).

naucse (NK, 19, 13); *Od ovibo* veli Isus (NK, 13, 9); Trifsnje jesu dobro blagovanje / Ovo *od nji* valja imat znanje (FM, 24, 28); niti misli *od fmerti*, niti *od pakla*, niti *od fuda* (PIO, I, 51, 37/38); govorechi *od pravednih* (PIO, I, 49, 6/7); zato moxe on *od fvoje Svete Cerkve* rechi, sftoje tada Adam *od Evæ* rekao (OTV, 5, 29/30); Kojaje pak to vatra, i koi plamen, *od kogafe* ovdi govori (PIO, I, 5, 3); sftose po ovomu cxiraku razumie, *od koga* Bog govori? (PIO, I, 5, 8); *Od kog* valja dafvak dobro znade (NGD, 115, 20); Tose (...) rechi moxe *od cfovika*, koi neimade ljubavi (PIO, I, 5, 32); Nitiga tko fmigjaffe viffe pitati *od onoga dneva* (KNIT, 299, 25/26); Odredivši ja *od fimena ricsi Boxjæ* govoriti (PIO, I, 104, 24); Doneseim prid Ocfi priliku *od ludih, i mudrih Divicah* (OTV, 599, 6/7). Lukšić, Pranjić i Vlastelić (2015: 114) ističu kako se prijedložna sveza *od* + *genitiv* umjesto *o* + *lokativ* često bilježi uz glagole govorenja, što potvrđuju i gore navedeni primjeri.

Podnaslovi su Pavićevih knjiga često formulirani konstrukcijom prijedložno-padežne veze *od* + *genitiv* u značenju *o* + *lokativ*: *Od ofam Blaxenoflih* (NK, 92, 4); *Od Svetæ Anæ* (NK, 125, 14); *Od Opchenja Svetih* (NK, 31,12); *Od pravde Kerftianske* (NK, 10, 12); *Od nacfina jifſcha, i picha* (FM, 23, 11); *Od slafli, i nje verſtah* (FM, 30, 19); *Od Ljubice* (FM, 36, 6); *Od niki koriftih pufſchanja kervi* (FM, 58, 10); *Od opcheni zacsinah* (FM, 16, 13); *Od Svetog Igtiæ* (NK, 122, 17); *Od kersſtenja* (JRNK, 46, 10); *Od Svetog reda, i od Xenidbe* (JRNK, 84, 2/3).

Latinki jezik odlikuje upotreba posvojnih genitiva, a Pavić bilježi primjere genitiva s prijedlogom *od*: naftojnik *od dvora* (OTV, 90, 4); Biskupom *od Cordube* (RK, 123, 21/22); Vladaoca *od Ægypta* (OTV, 89, 21); iz ove doline *od fuzah* (TDD, 14, 1); knjiga *od zakona* (OTV, 350, 1); kucha *od molitve* (OTV, 595, 3); hitac *od ſtrile* (OTV, 350, 30); zlamenje *od pravicaæ* (PIO, I, 50, 3); zlamenje *od uftajanja* (TDD, 13, 11); zlamenje *od pomirenja* (PIO, II, 68, 28); zakrov *od kocſiah* (PIO, I, 50, 21); plod *od zabranjenoga ſtabla* (OTV, 7, 13); dan *od ugovoritoga boja* (OTV, 181, 5); Piſmu *od zafalnoſti* (OTV, 181, 27); dom *od Nauka* (OTV, 530, 11); kruhi *od prikazanja* (OTV, 138, 10); put *od Spaſenja* (PIO, I, 68, 1/2); dan *od veſelja* (OTV, 234, 14/15); zemlju *od obechanja* (TDD, 5, 21); muke *od ocsifſchenja* (NK, 33, 7); mukah *od ocsifſtenja* (NK, 44, 27); miſto *od ocfiſtenja* (RK, 174, 6); miſto *od ocfiſchenja* (RK, 4, 15); riba *od fvake verſte* (OTV, 2, 20/21); prigodaæ *od ſagriſſenja* (NK, 43, 26); csas *od fmerti* (NK, 11, 22); dilah *od Miloſferdia* (NK, 13, 4).

Ova prijedložno-padežna veza u današnjem standardnom jeziku odgovara posvojnomo (besprijedložnom) genitivu kojega bilježi i Pavić: csas *smerti* (NK, 44, 15, 24), dilah *Miloſferdia* (NK, 13, 12), kalex *friche* (OTV, 22, 32); ſvitloſt *ljubavi* (PIO, I, 6, 8).

Gradivni genitiv Pavić bilježi primjerima: *tele od zlata* (OTV, 125, 26); *kotao od bakra* (OTV, 289, 21), ali isto tako bilježi i *zlatno tele* (OTV, 125, 25). Dijelni ili partitivni genitiv Pavić rabi u primjerima: *neuzevši u kadionike od ove vatre, veche od druge* (OTV, 149, 16/17) Primiti dio *od tugje stvari* (NK, 12, 10/11); *trechiboje dio od njih* rad oholofti u vjesnji oganj bacsen (NK, 27, 4), ali i u besprijedložnoj konstrukciji: *pet jarama volova* (KNIT, 224, 11/12); Sumpor, šapun, i *kreća s-prilikom / Sva smišavši privit bolesnikom* (FM, 44, 25).

Genitiv je u ulozi objekta u rečenici: *neftade vode u svemu gradu* (OTV, 374, 9), kao i u rečenicama u kojima stoji uz prijedlog *od*: *od slobode i oproštenja (...)* spomenusmose (TDD, 9, 31); *Dobroseje od nje* spominjati (NGD, 118, 8); *Od bubare* nemaš bojat nishta (FM, 34, 17). U ulozi pridjeva genitiv dolazi u rečenici: *namazai s-maštjom od velikæ cinæ* (OTV, 537, 3); *nebiaše od velikæ cinæ* (OTV, 285, 20).

Rjeđa je upotreba prijedloga *od* u značenju *iz*: *uzišli biau s-njime od Galileæ u Jerusolim* (EIE, 1764, 252, 19/20); *od Galilee u Jeruzolim* (EIE, 1808, 204, 19/20); *nefluxi Bogu od ljubavi*, nego rad vrimentiti dobara (OTV, 385, 18/19).

U Pavića je potvrđena upotreba prijedloga *od* u značenju *za* primjerima: *neimade potrebe od csudesah* (OTV, 499, 29); odgovorimu oni csovik, da *od kruha* neima potrebe (TDD, 10, 20); Da Gospodin *od njæ* potribu imade (OTV, 529, 19); Jerchemo *od tugji griah* prid Bogom krivi biti (NK, 12, 13); *neima ovdi od tebe* potrebe (OTV, 239, 28).

Prijedlog *iz* u značenju *od* Pavić rabi u primjeru: *jofschemo nika doniti fvidocsanstva iz Sveti Otaca Ifocsni* (RK, 151, 9).

U formi pitanja Pavić pred prilogom *koliko* rabi veznik *od*, kao i pred prvom riječi kojom je oblikovan odgovor na pitanje o količini: *Od Koliko* verfti imade griah? *Od dvi*. Smertni grih, i mali (NK, 32, 8/9); *A od kolikoje* verftih ljubav? U. *Od dvi*: Potribita, i podpuna (NK, 38, 11/12); *Od koliko* verfti dakle imade dobri dilah? (NK, 12, 21); *Od tri*, to iest: Molitva, Pošt, i Lemozina (NK, 12, 23).

Prijedlog *radi* slaže se s genitivom, a u Pavića je često u upotrebi: i to *radi toga* (NK, 41, 19/20); komu *radi* mache iftocsne (...) odredi Bog smert (TDD, 5, 2); *Radi toga* dademu zapovid (OTV, 4, 13); *radi* šivanja munjah (OTV, 123, 16); *radi toga* odzva Bog Moyšiu k-sebi (OTV, 125, 3). Pavić ga bilježi i uz redukciju krajnjega *i*: i to *rad* tvoje nesverfsene dobrote (NK, 42, 25); *rad* toga izgubi znanje (PIO, I, 6, 6); koi ti *rad* tvojæ nesverfsenæ dobrotæ (NK, 43, 18); *Rad* tebechufe u napridak csuvati švakæ prigodæ od šagrišsenja (NK, 43, 25); i to *rad*

toga (PIO, I, 48, 16); da *rad* izgubite ljubavi (PIO, I, 5, 20); i *rad* togafe zove (NK, 27, 21); *Rad* togafe vas narod Slovinski (NGD, 121, 15); *rad* ljubavi Boxje (RK, 89, 14); progonstvo terpe *rad* pravde (NK, 14, 18); *Rad* nas ljudih (NK, 26, 21); *rad* oholofti (NK, 27, 4); *rad* ove sverhe poštavio (NK, 29, 4); *rad pogergjenja* raferditife (PIO, I, 54, 4). Kada se reduciranome prijedlogu *rad* doda prefiks *da*, nastaje oblik *zarad*:⁵⁷⁰ jeftulife oni *zarad* tvoje osvete fmutili (PD, 88, 15). Pavić bilježi i oblik *zaradi*: *Zaradi* toga (EIE, 1764, 3, 18; 1808, 3, 13). U slavonskih pisaca prijedlog *radi* obično stoji ispred genitiva s kojim se slaže: *čega radi*, *toga radi*, *Boga radi*⁵⁷¹ i slično, što u Pavića nije slučaj.

Prijedlog *s* Pavić bilježi i uz genitiv: *s-priřtolja* skinu (OTV, 349, 6); *s-planine* munje fivati (OTV, 123, 4); *Kofa*⁵⁷² *z-glave* (FM, 35, 10); *Kofe z-glave* (FM, 39, 12); *s-glave* (OTV, 494, 7); *s-ovoga fvita* (NK, 44, 13); povrati *s-pira* (EIE, 1764, 462, 11; 1808, 376, 20); krenuti *s-mifta* (PIO, I, 5, 6); *s-Neba* figje (PD, 128, 17); *s-Neba* nas gledařs (PD, 224, 12); posla Angela *s-Neba* (OTV, 46, 18); na fvit *s-Neba* (JRNK, 152, 9); *s-Nebesah* (RK, 2, 8); Bradavice *s-tila* (FM, 40, 13); *S-cxigerice* dixe řtudenilo (FM, 37, 5); skinuvřsiga *s-derveta* (EIE, 1764, 252, 16; 1808, 204, 16); dixe kamen *s-bunara* (OTV, 66, 3); ugleda *s-vrata* (OTV, 304, 12); *s-bedema* upita Joaba (OTV, 277, 18). Prijedlog *iz* Pavić rabi u primjerima: on propadde *iz najviřsjeg Neba* (PIO, I, 6, 2); rofařfe *iz Nebba* (OTV, 187, 17).

Prijedlog *cicha* ('zbog') Kařić u svojoj gramatici opisuje primjerima: *cicch' řtraha Isufffova*, *gliubavi cichia* (ILI, 180), navodeći kako se obično stavlja iza imenice. Della Bella uz primjere: *Zjèch mene*, *Zjèch marie* (DIZ, 40) navodi kako je pravilno i: *zà zjèch tebbe*, *za zjèch tvoje gljubau*. U Pavića je ovaj prijedlog rjeđe u upotrebi: A *cicha* řtraha njegovoga pripalise jesu řtraxani (EIE, 1764, 245, 11; 1808, 198, 17); cifti jeřte *cicha* govorenja (EIE, 437, 14; 1808, 356, 22); i ja xivem *cicha* Oca (KNIT, 220, 4); i onche xiviti *cicha* mene (KNIT, 220, 5).

9.1.1.4 Dativ s prijedlozima

Kařić prijedlog *k(a)* veže uz dativ jednine i množine: *K' diviři*, *K' gràdu* (ILI, 180), *K'Rimglianom* (ILI, 182), a isto čini i Della Bella: *K' meni*, *k' Boggu*, *k' Rìmu* (DIZ, 39). U Pavića su brojni primjeri upotrebe prijedloga *k* s dativom: govorechi *k-mlořftvom* (EIE, 1764,

⁵⁷⁰ Tadijanović: *Zarad* (SPM, 91).

⁵⁷¹ Maretić (1910: 207).

⁵⁷² Imenicu *kosa* Pavić bilježi u nominativu jednine u primjeru: *Kofa z-glave* kad doli řpuzaje (FM, 35, 10), a nekoliko stranica poslije bilježi nominativ množine u rečenici: *Kofe z-glave* doli za neřpadat (FM, 39, 12).

77, 13/14); govorechi *k-mloshtvom* (EIE, 1764, 77, 13/14; 1808, 64, 21); *k-Rimnjanom* (EIE, 1764, 1808, 1, 4); dvanaest faliveni volova, koih tri *k-Iftoku*, à tri *k-ponochi*: tri *k-podnevu*, tri pak *k-zapadu* okrenuti biffe (OTV, 289, 10/11); Doffavfli on *k-recsenoi* varoffi (OTV, 304, 12); dase ja *k-Ocu* nasmiem (OTV, 91, 21).

Kašić i Della Bella prijedlog *protiva* (< stsl. *protivъ*) normiraju uz dativ: *pròtiva* Bògu (ILI, 181); *Protiva Boggu*, *Protiva meni* (DIZ, 39), a tako ga bilježi i Pavić: nedadu moguchstva ikakva *protiva* csoviku (TDD, 13, 15); zuk blagosovljenih zvonah *protiva* duhom (TDD, 11, 29); Kako grifsi csovik *protiva* Uffanju? (NK, 37, 3); Od likariah *protiva* jidu (FM, 13, 8); *protiva* Bogu murmurati (PIO, I, 17, 14); niti fvitovanja imade *protiva* Gospodinu (OTV, 89, 6/7); *protiva* zaprichenju Boxjemu (OTV, 7, 6/7); fagrifli brat tvoj *pritiva*⁵⁷³ tebi (JRNK, 146, 13); *protiva* Duhu Svetomu (NK, 11, 1, 13); grifli *protiva* Duhu S. (JRNK, 141, 16); *protiva* Davidu (OTV, 277, 20); Grih puteni *protiva* naravi (NK, 11, 26/27); koju ja *protiva* grifsnima nosim (PIO, I, 55, 26); Koiga *protiva* razlogu piju (OTV, 507, 19); koga on *protiva* Afyrianom imadialse (OTV, 351, 21). Kašić⁵⁷⁴ uz dativ propisuje i prijedlog *supròtiva* (ILI, 181), a ovaj je prijedlog potvrđen i u Pavića: à ja negovorimu *suprotiva* (EIE, 1764, 218, 6); a ja negovorimu *suprotiva* (EIE, 1808, 177, 1).

Pavić uz dativ bilježi i prijedlog *prama* (< stsl. *prêmo*) kojega Kašić i Della Bella ne navode u svojim gramatikama: Sftosu fvakolika *prama* Bogu (NK, 39, 24); ljubav, kojuno *prama* narodu imadde (PIO, I, 2, 8); jesu *prama* drugima ono (OTV, 396, 23); kakno i *prama* Papi (RK, 134, 12); ljubavi *prama* iskernjemu (PIO, I, 5, 20); Jošip *prama* Marii kakono zaruchnik vladao (KNIT, 384, 34); duxnoft mlagji *prama* ftariima (JRNK, 94, 13).

9.1.1.5 Akuzativ bez prijedloga

Glagol *pomoći* u Pavića često ima dopunu u akuzativu: on *fvoje sluge* nevigjenim naclinom pomaxe ù boju (OTV, 447, 7/8); *Pomochi moxe fvakoga* (PD, 180, 11); i jasam iz iftoga vilaita, i *mogute pomochi* (TDD, 12, 30); da *njega* kuchani pomognu (OTV, 304, 25); dok ovde budefs, jate *pomochi* nemogu (TDD, 13, 5/6); Jedan *drugoga* pomaxe (NK, 31, 14/15); Valja *daga* Misnik *pomogne* (RK, 87, 15); i *pomozime* ó kralju moj! i moj Boxe! (RK, 31, 13); Tebe molim i profim *pomozime* (PD, 80, 9/10); famo oni koi *podpomognu iskernjega*

⁵⁷³ Vjerojatno je tiskarska greška i treba pisati *protiva*.

⁵⁷⁴ Kašić uz dativ propisuje još i prijedlog *suprot* (ILI, 181), a Della Bella prijedlog *suproch* (DIZ, 39).

fvoga (PIO, I, 130, 34); nie slobodno po laxi i privari *iskernjega pomochi* (JRNK, 110, 20); S. Petar udilj ftade, i *pomoxega* (PIO, I, 2, 33); Ugledavšiu Jakov hotijoi ljubav ucfiniti, i *pomochiu* (OTV, 66, 2).

Primjer rečenice gdje je dopuna glagolu *pomoći* i u dativu i u akuzativu: moglobise *nam* pomochi, i molimo da *nas pomognete* molitvom (TDD, 11, 7/8).

U Pavića je predikativni akuzativ uz glagole *(u)činiti*, *(na)zvati*, *upraviti*: clinechiga *pravedna* prid Bogom, i *dionika* Kraljestva Nebeskoga (TDD, 6, 16); nas po svojoj milosti ucsinio *Sinove Boxjæ* (NK, 21, 4); Onnasje ucsinio *fluxnje* griha (NK, 27, 24); ù komunasje podpuno ucsinio *dionike* odkupljenja Isukerltovoga (NK, 30, 5); i za ucsiniti nas *basftinike* Kraljestva Nebeskoga (PIO, I, 18, 29); nas ucfinio jeft *sluxitelje* novoga Zakona (EIE, 1764, 311, 19/20; 1808, 253, 8/9); ù tvomu Sercu dobro promisljavala, i po njimu *tvoi xivot* upravljala (NK, 18, 12); koju S. Pismo naziva *tugju vatru* (OTV, 149, 17).⁵⁷⁵

9.1.1.6 Akuzativ s prijedlozima

Uz imanicu *način* Pavić u akuzativu rabi prijedlog *po* ondje gdje u današnjem standardnom jeziku stoji prijedlog *na*: *Pò ifti nacfin* i *Moyfia* i Aaron (TDD, 5, 18); i *pò koise nacfin* dopusfta (TDD, 6, 11); koja *po* razlicfti *nacfin* dili S. O. Papa (TDD, 7, 12); godine 1586. *po* ifti *nacfin* (TDD, 12, 9/10); svamu kaza *po* redu, *po* ti *nacfin* (TDD, 12, 7); *Nacfin, po kojemufe* Misnik ima vladati (RK, 7, 18); alli *po* ti *nacfin* (OTV, 181, 3); zato nastoi *po* svaki *nacfin* (TDD, 13, 6); Zasftofe ti uffafs *po* ti *nacsin*? (NK, 37, 17); Zasftonamje Bog *po* ti *naftcin* (NK, 37, 18); koima *po* ifti *nacsin* zapovidi (OTV, 2, 23/24); da *po* ifti *nacfin* ucfine (OTV, 350, 26); *Po* ifti *nacsin* (RK, 5, 1); *Po* niki *oacfin*⁵⁷⁶ (OTV, 356, 14); *Po* koinamje *nacsin* Bog (NK, 36, 22); *Po* koi *nacfin* mi fvetimo (JRNK, 115, 16); kojoi *po* niki *nacfin* (OTV, 506, 27).

Pavić u ovome obliku bilježi i pleonazam⁵⁷⁷ *kako i na koji način*: *Kako, i po koi nacsinnamje* Bog spašenje obechao? (NK, 36, 16); *kako, i po koi nacfin* imadu iskorinita biti (PIO, I, 90, 5).

⁵⁷⁵ Uz navedene je glagole Pavić bilježio i instrumental, o čemu će biti riječi u podnaslovu *Instrumental bez prijedloga*.

⁵⁷⁶ Vjerojatno je tiskarska greška i treba pisati *nacfin*.

⁵⁷⁷ Pleonazam se javlja i kada je prijedlog *za* dio upitne konstrukcije: M. *Za koliko* on ondi ftoi? U. Dokfe vas ondi neocsifti (NK, 33, 8/9); *za koliko* dugo? (RK, 98, 12/13).

Puno je manje primjera upotrebe imenice *način* uz prijedlog *na*: *Na ti nacfin* (OTV, 111, 9; 181, 30; 506, 23); *Na ifti nacsin* (PIO, I, 7, 23).

Prijedlog *ob* + *akuzativ*⁵⁷⁸ Pavić rabi u službi vremenskoga priloga: *Glad ob lito* fułsi fvakio tilo (FM, 46, 14); *A ob Lito* kadje vruchinica (FM, 46, 24); *Vlaxna, ladna ob lito* jidufe (FM, 46, 26); *A ob zimu* moxe jift fsto hoche (FM, 15, 16); *kakono ob dan* pofsteno hodimo (EIE, 1764, 1, 10; 1808, 1, 10); *ob noch* pouticaffe iz grada (OTV, 353, 20); *KAdje ob noch* Ignatio (NK, 122, 19).

Ova prijedložno-padežna veza može biti i u službi mjesnoga priloga: *fidi ob desnu* Boga Oca fvmoguchega (JRNK, 13, 9/10); *po fidenju ob desnu* (JRNK, 31, 7); *ob desnu*, i *ob livu* (EIE, 1764, 67, 1; 1808, 56, 8).

Glagol *mrziti* zabilježen je uz prijedlog *na*:⁵⁷⁹ *koi najviffle merziffe na* Davida (OTV, 276, 1); *Na bezakonike merziofam* (PIP, 256, 24); *pocse ocfito na njega merziti* (OTV, 45, 29). Uzor je mogao biti Della Bella koji također bilježi: *Marzim na krivinu; na grjeh, na tebbe* (DIZ, 43), kao i Tadijanović: *Na pijancza fvatko merzi* (SPM, 151). Prijedlog *na* zabilježen je i uz glagole *učiti, navesti, sloboditi, ukazati*: *ucsiti na grih* (NK, 12, 5); *Drugoga navefti na grih* (NK, 12, 7); *Sloboditi drugoga na grih* (NK, 12, 9/10); *Vi ukaxite volju na posluffanje, à ja pocfimam*. (TDD, 3, 18).

9.1.1.7 Lokativ

Prijedložnim izrazom *po* + *lokativ* izražava se vršitelj radnje: *sftoim Bog po Proroci* (...) pripovidaffe (OTV, 353, 6); *ù koimafe po* (...) *Senaturi* varofske pravice izverffivaffe (PIO, I, 49, 35); *Po fveti Sacramenti*, kojeje Isukerft rad ove fverhe poftavio (NK, 29, 4); *sfto ona nebivffi kriva po onima ifti fudci* (PIO, I, 48, 12); *po Duhu Svetomu* bude pofvechen (NK, 30, 11/12); *po milofti* Boxjoj ponukovan (TDD, 6, 23); *koije govorio po Proroci* (RK, 2, 20).

Prijedlog *po* ukazuje na mjesto: *po sokaci* (RK, 99, 22); *po* (...) *fokaci* (EIE, 1764, 378, 7); *po* (...) *putevi* (RK, 99, 22); *po berdi* (OTV, 295, 7; PIO, I, 49, 4); *po puftinah* (OTV, 210, 2); *po ffinama* i *kamenju* (TDD, 2, 3).

⁵⁷⁸ Habdelić: *Ob Noch; Obden* (RS).

⁵⁷⁹ Pavić bilježi i: *merzenje na tugju srichu* (JRNK, 139, 15).

Veza prijedloga *po* i lokativa može ukazivati i na način: krunu, koju *po oholofti*, i *lakomofti* šecse (OTV, 494, 7); *po lukavftvu* opravilše kod štarešlinah (OTV, 357, 18); *po tvojemu molenju* dana bude miloft (PD, 105, 5); *po mudrosfti* svojoj učini febi (OTV, 182, 2); *po ljubavi* Boga i iskernjega xivot vikovicsnji zadobiti ochemo (PIO, I, 6, 22); Kersften Csovik po fvetoi *Krizmi* (NK, 5, 10); kolikabise oproftila *po pokori* onoi (TDD, 8, 15); *po xeni* grih na fvit dogje (OTV, 7, 16); *po svoji priatelj* zamoliga (OTV, 530, 15); opominje nas danafsnje S. Evangjelje *po onima ricsma* (PIO, I, 104, 24); kojie *po Viri* pravedan poštao (NK, 10, 17/18); od gubæ ozdravio *po Elizæu Proroku* (OTV, 323, 5); *po ljubavi* iskernjega posvidocfujefe (KNIT, 223, 19); *po takvomu grihu* miloft Boxju gubi (JRNK, 136/137, 23, 1); *po ovomu objavljenu* pokripit, i *po obechanju* Boxjemu oslobodit (OTV, 65, 22/23).

Prijedlog *o* s lokativom može značiti *protiv*: pocse raditi nešamo *o kruni* Ocsevoi, veche jofs *o iftomu xivotu* njegovu (OTV, 271, 13/14).

9.1.1.8 Instrumental bez prijedloga

Della Bella propisuje instrumental uz glagole *zvati*: *Bogga zovem ozzem moiem* (DIZ, 42); *činiti*: *Cinjtti koga kraljem* (DIZ, 42), što ponegdje⁵⁸⁰ čini i Pavić. Glagol *(u)činiti* Pavić bilježi s instrumentalom u primjerima: *U iftinu učiniga uboicom Boxjim* (OTV, 495, 16); *čini otajnim priatelj* i *poznavaoce* (PIO, I, 5, 18/19); *Diavao koise učinio bišfe Abbatom* (TDD, 12, 29); *Diavao, koise Abbatom bialše učinio* (TDD, 13, 12); *učiniogaje Poglavarom* (JRNK, 36, 19). Pavić rabi instrumental i uz glagol *nazvati*: *moxese dostojno pravom pokornoftiom nazvati* (OTV, 537, 30); *I nazvaga Joakimom* (OTV, 351, 27).

Pavić u imenovanju nekoga rabi i konstrukciju u kojoj imenicu *ime* stavlja u instrumental, a osobno ime u nominativ: *niku Prorocfcu, imenom olda* (OTV, 350, 8/9); *Pofaljeni vitez, imenom Themiftokles* (PIO, I, 49, 33/34); *jednoi xeni, imenom Debori* (OTV, 180, 18).

I uz glagole *biti*, *postaviti*, *postati*, Pavić bilježi besprijedložnu dopunu u instrumentalu kao dio predikata: *koi prie osam štotina godina Papom ješte bio* (TDD, 9, 14); *Kunimundo tad Kraljem bialše* (NGD, 129, 20); *Dase kaje sftogaje Kraljem poštavio* (OTV, 234, 13); *koi za nas csovikom poštade* (NK, 28, 5/6); *poštade Aposftolom* (OTV, 461, 8); *I rad ovogaje S. Mihovil*

⁵⁸⁰ U podnaslovu *Akuzativ bez prijedloga* navedeni su primjeri u kojima Pavić uz glagole *(u)činiti*, *(na)zvati*, *upraviti* rabi predikativni akuzativ.

najvechim i najmoguchiim Nebeskim Vojvodom pošao (PIO, II, 4, 6/7); pošade *Naslidnikom*, i *Ucsenikom* njegovim (OTV, 520, 22/23); Ivo dakle tada *Banom* pošao (NGD, 202, 21).

Besprijedložnu dopunu u instrumentalu Pavić bilježi i u primjerima koji potvrđuju da se vremenski prilozi *danju, ujutro, uvečer, noću* sklanjaju kao imenice u instrumentalu: Za moč *nohom* vazda lagan biti (FM, 10, 5); *Nohom* Kralju oni pristupivši (NGD, 209, 1); *Jutrom* gredi u gorre zelene, / Oko vode *vecserom* študene (FM, 8, 22, 23); a on *danjom*, i *nohom* štarafe (PIO, I, 70, 18); ucsini meni *jutrom* milošergje tvoje (PIP, 289, 12); Gavrani *jutrom*, i *vecserom* Kruh i mešo donošše (OTV, 304, 6/7). Instrumentalne oblike propisuje i Della Bella: *nocchjóm, dánom; I nocchjóm dà bjexij u Egipat* (DIZ, 45).

9.1.1.9 Instrumental s prijedlozima

Instrumental društva Pavić označuje prijedlogom s: *s-Ucsenici* (EIE, 1764, 232, 5); *s-Ucsenici* (EIE, 1808, 188, 9); *s-Jfusom* (EIE, 1764, 234, 1); *s-Isusom* (EIE, 1808, 189, 21); *s-bratom* (PIO, I, 2, 18); *s-Jobom* (OTV, 296, 17); *s-Salomunom* (OTV, 296, 17); *s-Mariom* (PIO, I, 70, 2/3); *s-Abramom* (EIE, 1764, 59, 21; 1808, 50, 7); *s-vojskom* (NGD, 191, 17).

Slavonski pisci⁵⁸¹ bilježe instrumental s prijedlogom s i kada on označuje sredstvo. U Pavića su brojni takvi primjeri instrumentala načina i sredstva: *s-blagosovljenim zvonom* zveknu (TDD, 13, 11); obuffatii *s-rukama* (OTV, 537, 1); dogje ondi *s-fvitnjaci*, i *s-fvichama*, i *s-oruxjem* (EIE, 1764, 232, 8/9); *s-svitnjaci*, i *s-svichama*, i *s-oruxjem* (EIE, 1808, 188, 12/13); i namazai *s-maftiom* (OTV, 537, 3); pokri *s-plasftom* (OTV, 181, 17); *s-cxidom* otvori perfa njegova (EIE, 1764, 243, 5; 1808, 196, 21); *s-perftom* Boxjim upifane biu (OTV, 125, 14); zatucsemuga *s-maljem* (OTV, 181, 21); ugledatiche (...) Spasitelj, *s-razkrilitima rukama* (PIO, I, 50, 15); Stresavši voo *s-nogom* (OTV, 261, 18); natapase *s-rofom* (OTV, 187, 21/22); *s-krajem* svojega plasfta zatvori nos (TDD, 4, 22); gola zaodie *s-hodichom* (EIE, 1764, 79, 5; 1808, 66, 3); Nos iz nutra maxi *s-njim* (FM, 41, 4); isticaj *s-bicsem* (OTV, 594, 29); ottide *s-Svetom slobodom* u iftu kuchu (OTV, 536, 30/31); *s-vefeljem* sluffaše (OTV, 536, 17); *s-tolikom slobodm*⁵⁸² (OTV, 495, 22); *s-velikim nastojanjem* pripovidasše (OTV, 499, 25); mi njima *s-molitvom*, i *s-dobri dilli* pomaxemo (NK, 31, 27/28); jerji neljubimo *s-pravom ljubavju*, veche *s-tilenom* (OTV, 127, 15/16); Dachemo mi *s-Dufsom* i *s-tilom* u neizrecsenomu vefelju xiviti

⁵⁸¹ Maretić (1910: 222).

⁵⁸² Vjerojatno tiskarska greška i treba pisati: *slobodom*.

(NK, 33, 22); do osamdeset i četvrtu godinu provede *s-pořtom*, i *s-molitivom*, i *s-sluxbom* (OTV, 492, 11/12); Sacramenat *s-cřiftim fercem* primamo (KNIT, 222, 8). Instrumental sredstva prijedlogom *s* bilježi i Tadijanović: Bolje je potepřtife *snogom*, nego *s - jezikom* (SPM, 167).

Maretić⁵⁸³ upozorava na upotrebu prijedloga *s* i za izricanje mjesta, a Pavić bilježi: prořlavřli *s iftim putem* (OTV, 198, 15), ali i bez prijedloga: veche jořli ni nařřima *poljom*, ni nařřima *vinogradom* nemogu nauditi (TDD, 12, 14).

Rjeđe je instrumental sredstva zabilježen bez prijedloga: *řabljom*, *kamenjem* (...) řmicaju (OTV, 151, 26/27), i *řuzama řvoima peruchii* (OTV, 537, 1/2); i *řuzama řřusa traxi* (PIO, I, 70, 13). U nekim je rećenicama od dvaju instrumentalata koji dopunjuju isti glagol jedan zabilježen bez prijedloga *s*, a drugi uz njega: Prořti *s-Sercem*, i *jezikom* (NK, 99, 20); i nekase *řvozdiem* okuje, pak nekse *s-řosom* Nebeskom okvařli (OTV, 404, 25/26). Sintagma *řratiti zlo (dobro) řlim* zabilježena je uz prijedlog *s*: da koi komu *zlo řa řlim* nevrati (JRNK, 147, 12); *zlo s-dobrim* vratili (PIO, I, 54, 13), *dobro s-řlim* (OTV, 91, 5/6); ali i bez njega: *zlo řlim* da vracha (OTV, 47, 1).

Zabilježen je i primjer u kojemu se prijedlog *s* gubi ispred suglasnika *s* u zamjenici: Neka ovo řvaki *řobom* dobro promisli (PIO, I, 49, 19/20); uzamřřli *řobom* razlřřtife darove (OTV, 89, 19).

9.2 Mnořina

Slavonski su pisci, tako i Pavić, pod utjecajem latinskoga jezika upotrebljavali mnořinu srednjega roda zamjenica i pridjeva za sve řto nije precizno određeno u nabranjanju, a u svrhu isticanja i preuveličavanja izrećenoga: Kad *ova* izrecse, ondak svi oni duhovi ř jedan glas viknuřře tri put (TDD, 11, 9); na *ova* odgovori Redovnik (TDD, 13, 3); kad *ova* promiřřljavařře Duh necřřti (TDD, 12, 19); San podnevni *ova* tebi řtvara (FM, 9, 10); dokaza *ova* Gořpodaru řvomu (KNIT, 224, 15); Razumiřřli Jozia *ova* (OTV, 350, 20); *Ova* troja zatim řatervena⁵⁸⁴ (FM, 35, 15); *řvamu* kaza po redu (TDD, 12, 6); i kaza *řva* po redu (TDD, 7, 10); Voliti *řva* ořtaviti, i podniti (NK, 38, 14); Jeřte voliti *řva* izgubiti, i podniti (NK, 38, 20); pak řam on prořřti *řva*, koja ř knjigi (OTV, 350, 21); *řva* řmiřřavřřli (FM, 44, 26); Zasřtoje on *řva* *ova* řtvorio? (NK, 26, 20); Zasřto ti *řva* *ova* tako tvrdo virujeřř? (NK, 35, 23); *Ova* pak *řva*

⁵⁸³ Maretić (1910: 223).

⁵⁸⁴ U rećenici: Med, i řirče ř njega ulize. / *Ova* troja zatim řatervena (FM, 35, 15).

dogodiffefe (PIO, I, 104, 19); Koi je kersften, i *fva* viruje (NK, 31, 1); Prikazujemti *fva ona*, kojasu tebi (RK, 29, 8); Tko je Nebo, zemlju, i *fva oftala* stvorio? (NK, 26, 18); Viruješli moje ditešce fve ono, i *fva* kojanam Bog po svojoj Cerкви zapovida virovati? (NK, 35, 17/18); Izpunjujeli onaj *fva, kojafe* ù S. Pismu uzderxaju (KNIT, 300, 14); po kojoj mi *fva* ù Bogu poznajemo (PIO, I, 5, 27); Vas fvit izgovara, / Da on *fva* postvara (PD, 128, 15); po kojemunosu *fva* ucfinjena (RK, 2, 7); da mornari za olakfsati lagju *fva*, koja ù lagji biau, ù more pobacaffe (OTV, 425, 8); ako neizverfšuje *ona, koja* on nareguje (OTV, 150, 8); dokjim on *ova* govoraffe (OTV, 632, 16); zaisto *ova* videchi (PIO, I, 50, 29); *Ova* govori Gospodin Bog (EIE, 1764, 63, 14; 1808, 53, 12).

I brojevine su imenice bilježene u ovome obliku: *Ova troja* imadeš obrati (FM, 7, 18); *Ova troja* zatim šatervena (FM, 35, 15); *Troja* vidu našem jefu zdrava (FM, 8, 18).

9.3 Zamjenice

Pavić izražava posvojnost upitno-odnosnim zamjenicama *koji* i *tko*, a ne upitno-odnosnom zamjenicom *čiji*: Prokle takogjer špašitelj nike Varošli, ù koima mloga csudesa poclini, *koih* pribivaoci (OTV, 536, 16); blagosovljena zvona, *s-koiziu* blagosovljenim zukom (TDD, 14, 13); Jelinovo, i borovo dervo (...) *koiziu* verhovi osftri, i bodljivi jefu (PIO, I, 102, 30); *kojeg* vapaja neslozni uzroci biau (OTV, 357, 12); ono visoko štablo Danielovo, za *kojega* grancsice koise prifati (TDD, 14, 2); *kojega* kraljeftvu neche biti fverhe (RK, 2, 16); za oslobogjenje svojeg puka; *koga* moljba bi ova (OTV, 186, 28).

Nominativ upitno-odnosne zamjenice *koji* u Pavića se nalazi na mjestu gdje u današnjem standardnom jeziku stoji nominativ upitno-odnosne zamjenice *tko*: *koi* rekne bratu Racha, iliti brez pameti, krivacche biti vicha (TDD, 4, 1); *koi* pak rekne lud (TDD, 4, 2); *koi* Viru Katolicsansku oftavi, pokoruche cfiniti (TDD, 7, 19); Od ovi Smertni Griah štoi upifano, *koi* ove ucsini neche Kraljeftva Boxjeg dokucsiti (NK, 11, 9); *koi* zlobi brata švoga, uboica ješt (KNIT, 223, 1); *koi* ljubi brata, *onai* štoi ù švitlofti (PIO, I, 5, 25); *Koibogodir* ucfini volju Oca moga (EIE, 1764, 78, 2; 1808, 65, 3); *koino* xaloftjom, i fuzama Ifusa traxi, *onajchega* najlašnje nachi (PIO, I, 70, 13/14); Tko dakle Boga (...) iziskuje, *onaje* zaisto figuran (PIO, I, 2, 10).

U formi pitanja Pavić rabi upitnu zamjenicu *koi*, a ne upitnu zamjenicu *tko*: A *koi* posli Kersftenja opet šagrifiši? (NK, 30, 10). U odgovoru rabi pokaznu zamjenicu: *Takvi* valja da iznova po Duhu Svetomu bude pofvechen (NK, 30, 11). Ovakva je upotreba zamjenica prisutna

i u izjavnim rečenicama: à *koi* nesluffa Cerkvu, i njezine spasonofsne naredbe odbacsa, *takvi* valja dafe za odmetnika, i ocsitnika (kako Ifukerft veli) derxi (NK, 8, 13-15); zato *takvi* imade xalenje sverhunaravno (JRNK, 70, 18); *Takvibi* veli, najvecha budala bio (PIO, II, 3, 12); Brez koxice jurve nie *taki* (FM, 21, 4); da *fvaki*, *koi* ljubi fvoga iskarnjega (PIO, I, 2, 12/13).

Pavić rabi i zamjenicu *tko*: *tko* drugoga ufiluje dase krivo zakune (TDD, 7, 21); Akofo *tko* nepriporodi (JRNK, 47, 5); *tko* imade moje zapovidi, i obsluxuje nji (NK, 7, 6); M. Kakofo *tko* pofvechuje (NK, 30, 14).

9.4 Brojevi

Maretić objašnjava različitu upotrebu broja *jedan*, prvenstveno kada se „*jedan*“ upotrebljava sasvijem kao neodređeni germanski i romanski artikul. To će u jednijeh pisaca biti germanizam, a u drugijeh dalmatinizam (t. j. ugledavaće u dalm. pisce, koji su to uzeli iz tal. jezika).⁵⁸⁵ Pavić također bilježi primjere u kojima je broj jedan doslovan prijevod stranoga neodređenog člana: Kakobi veoma verlo bilo, da *jednomu texaku*, koi pofie njivu (PIO, I, 89, 19); kakobi ugodno bilo za *jednoga bafscfovana*, da s-ruxicama nerafte i ifto bodljivo ternje (PIO, I, 89, 20). Maretić⁵⁸⁶ također navodi kako slavonski pisci broj jedan rabe pred superlativom, što je zabilježeno i u Pavića: Prorocsanstvoje *jedna* najvecha stvar (OTV, 424, 16). Pavić bilježi i primjere: Jefu *jedno nisfto*, i manje nego *jedan prafsak* prama svemu svitu (NK, 39, 25); zatim bi data ifta odsuda *jednomu drugomu* (OTV, 151, 13/14).

9.5 Red riječi

Budući da je Pavić prevodio s latinskoga i njemačkoga jezika, utjecaj se tih jezika prepoznaje u smještanju glagola na kraj rečenice: nauk S. Pavla iftinit *bio* (OTV, 182, 24); S-Duľsom, i s-tilom vazda ù neizrecsenima mukama *pribivatiche* (NK, 34, 2); Kersftenje, brez kojega niko nemoxe fpařen *bit* (NK, 34, 13); da fpařen *biti moxe* (NK, 24, 18); sftoje Bogu drago i povoljno *bilo* (PIO, I 54, 23); à kakoche ova kucha, kojusam ja fpravio njemu, *mochiga obujati* (OTV, 291, 12); Ti *tko jefi?* (PIO, I, 55, 33); po ruku Sveti Angjelah prikazana *biti zasluxi* (PD, 247, 18).

⁵⁸⁵ Maretić (1910: 217).

⁵⁸⁶ Maretić (1910: 218).

Pavić na pojedinim mjestima između pridjeva i pripadajuće mu imenice bilježi još jednu imenicu: tolikonam *vechu* Bog *pomoch* daje (NK, 38, 24/25). Isto se događa i s brojem i pripadajućom mu imenicom: *s-jednime* fvetoga xivota *Puſtinjakom* putovaffe (TDD, 4, 20/21). Inverzija je zabilježena i u sljedećim primjerima: *Starjeg* ljubi ruke *tvoga* (NK, 98, 20); *Slobodnoje* nam od fvakog vocha ù ovomu vertlu blagovati (OTV, 7, 2); *Kakvujenam* ſtetu donio ovai grih? (NK, 27, 23); Upitai Redvnik, nebiliimse moglo pomochi; odgovori: *moglobise* nam *pomochi* (TDD, 11, 7); O Isukerſte ſmiluiſe *nami* (NK, 16, 8); mloge misli ù *sam febe* kuvaſs (TDD, 12, 23); promiſſljajuchi ù *fama febi* (OTV, 7, 14); i iſto oprosſtenje moxe fvaſki za *fam febe*; ili za duſe u mukah od ocsiſſtenja dobiti (NK, 44, 26); Sir *od fam febe* (FM, 22, 25); kojaje *od fama febe* plodna (PIO, II, 69, 15).

Postpozicija pridjeva u hrvatskome jeziku ima dugu tradiciju: „U hrvatskom crkvenoslavenskom jeziku postpozicija pridjeva smatra se manje obilježenom od antepozicije, a rezultat je utjecaja grčkoga i latinskoga jezika, s kojih su se tekstovi prevodili.“⁵⁸⁷ Budući da je i Pavić prevodio s latinskoga jezika, postpozicija pridjeva⁵⁸⁸ potvrđena je brojnim primjerima: panj *vinski* (TDD, 1, 11); texak *zemaljski* (TDD, 1, 14); desnica *svemogucha* (TDD, 1, 14/15); gria *smertnoga* (TDD, 4, 8); Griſi *Smertni* (NK, 11, 1); pokaranja *vikovicsnjega* (TDD, 4, 8/9); pokora *vikovicsnja* (TDD, 4, 14); Smertjom *Vikovicsnjom* (NK, 11, 11); xivot *vikovicsnji* (PIO, I, 6, 22); smrad *duhovni* (TDD, 4, 29); grih *iſtocsni* (TDD, 5, 4); pokaranja *Boxjih* (TDD, 5, 31); mache *grifſnicske* (TDD, 9, 2); luk *bili* (FM, 16, 14); Pravda *Katolicsanska* (NK, 2, 5); Oca *Nebesoga* (NK, 12, 18); fillu *diavaosku* (PD, 67, 18); Rai *Nebeski* (NK, 14, 1); Rai *Zemaljski* (OTV, 4, 8/9); Raju *zemaljskomu* (OTV, 4, 15NK, 27, 14); xivot *vikovicsnji* (NK, 42, 10/11); Miloſt *Boxja* (NK, 36, 14); ſtvarma *vrimenitima* (NK, 37, 2); slavu *Nebesku* (NK, 40, 19); Metvice *ſitne* (FM, 38, 22); ſir *mladi* (FM, 11, 24); obechanja *najmoguchii* (JRNK, 132, 5; PD, 117, 9/10); Majko *pridraga* (NGD, 86, 16); Spaſitelja *pridragoga* (JRNK, 160, 11); zemlju *Taliansku* (NGD, 132, 8); slavu *Izraelsku* (OTV, 261, 7); narod *csovicſanski* (OTV, 6, 8); ljubav *bratinska*⁵⁸⁹ (PIO, I, 5, 10); jamu *lavsku*⁵⁹⁰ (OTV, 419, 23); Kralj *Bugarski* (NGD, 168, 3); Plinio *primudri* (FM, 39, 26); Boga *pravoga* (RK, 2, 5); s-sluxbom *Cerkvenom* (OTV, 492, 12); narodu *csovicſanskomu* (PIO, I, 2, 9).

⁵⁸⁷ Sudec (2013: 631).

⁵⁸⁸ Maretić (1910: 205), međutim, naglašava kako su Emerik Pavić, Đuro Rapić i Antun Kanižlić pisci čiji jezik ima znatno manje latinizama nego jezik drugih slavonskih pisaca. U želji da izbjegne opširnost, Maretić navodi primjere postponiranih atributa samo iz djela ovih triju autora.

⁵⁸⁹ Nekoliko redaka dalje Pavić bilježi pridjev pred imenicom: *bratinske* ljubavi (PIO, I, 5, 33/34).

⁵⁹⁰ Pavić bilježi i: *lavsku* jamu (OTV, 419, 25).

Antepozicija pridjeva u Pavića također nije rijetkost: *Zelene loze* (TDD, 2, 24/25); *zlatnomu teletu* (TDD, 5, 14); *vrimenito* pokaranje (TDD, 5, 28); *obilato* obećanje (TDD, 8, 31/32); *zlatno tele* (OTV, 126, 12); *paklene zmie* (OTV, 8, 16); *zashuxene* plache (NK, 11/12, 28/1); *tugjemu* grihu (NK, 12, 6/7); *fvetoga* Krixa (NK, 19, 14); *Poglaviti*, iliti *fmertni* griah (NK, 22, 21); *Poslidnje* pomazanje (NK, 23, 4/5); *dobri* dillah (PD, 109, 11); *vjcsnji* oganj (NK, 27, 5); *vicsnja* iftina (NK, 36, 2); *vicsnje* špašenje (NK, 36, 15); *neizrecsenomu* veselju (NK, 33, 22/23); *iftocsni* grih (NK, 27, 21/22); *Zrile* fmokve (FM, 12, 4); *ljuto* širče (FM, 27, 17; 40, 12); *prislavna* Kuchica⁵⁹¹ (NGD, 17, 5); *pridragoga* Sinka (NK, 18, 1); *prigorkoj* muki (RK, 52, 16).

Anteponirani atributi prevladavaju u primjerima koji označuju svetost: *Sveta* Cerkva (OTV, 5, 22); *Svete* Cerkve (OTV, 5, 29/30); *Sveti* Oci (TDD, 3, 14; 9, 11/12; RK, 161, 14); *Prifveti* Ocle (PD, 108, 6); *s-Svetom* slobodom (OTV, 536, 30/31); *fveti* Sacramenti (NK, 33, 1/2); *Sveti* Sacramenti (OTV, 5, 24); *fvetoga* Krixa (NK, 19, 14); *prifvete* kervi (RK, 52, 17); *Sveti* Saborah (RK, 173, 9). Težnja antepoziciji potpuno prevladava u imenima svetaca: *Sveti* Pavao (JRNK, 35, 1); *Svetæ* Anæ (NK, 125, 14); *Svetog* Igntiæ (NK, 122, 17); *Svetoga* Carle Borromæa (RK, 50, 18/19); *Prifvete* Divice (RK, 52, 19). Jedino u sintagmi *Duh* Sveti (NGD, 99, 17; JRNK, 34, 1); *Duha* Svetoga (KNIT, 201, 6); *Duhu* Svetomu (NK, 11, 1/2, 13/14; 30, 11/12) atribut ima postponiran položaj.

Apozicija je ponekad iza imenice: *Mariæ Divicæ* (NK, 3, 6); *Teuta Kraljica* (NGD, 123, 13); *Faranin Vojvoda* (NGD, 124, 7); *Korinta Grada* (NGD, 125, 7); *Elizæu Proroku* (OTV, 323, 5).

U formi pitanja pridjev često stoji ispred imenice: Od koliko verſti dakle imade *dobri* dilah? (NK, 12, 21); Kolikoje *tilesni* dilah od Miloferdia? (NK, 13, 4); Csemufu *korifſna* dobra dilla? (NK, 12, 25); Kolikoje *duhovni* dilah Miloferdia? (NK, 13, 12). Pavić pridjev stavlja u antepoziciju u pitanju: Jeli duxan csovik tri *Boxanſtvene Kripoſti* csiniti? (NK, 40, 3/4), a u odgovoru u postpoziciju: Csovikje duxan pod smertni grih znati tri kripoſti *Boxanſtvene*, i csiniti. (NK, 40, 6).

U nizanju kratkih rečenica Pavić bilježi različite pozicije pridjeva: 1. Grih *iftocsni*. 2. Grih *smertni*. Mali *grih*. (NK, 23, 24/25); a ponegdje i u istoj rečenici: *Bio* kruſſac, i csorbica

⁵⁹¹ Nekoliko redaka dalje Pavić bilježi pridjev uz imenicu *kućica* u postpoziciji: *Kuchica fvetæ* (NGD, 17, 22).

masna (FM, 11, 11); *Dobro vino, i jexeci slagji* (FM, 12, 2); *Meka jaja kokofliu mlagji* (FM, 12, 3).

Utjecaj latinskoga jezika vidljiv je i u ispisivanju posvojnih zamjenica u postpoziciji: s-Ucsenici *fvoimi* (EIE, 1764, 232, 5); s-Ucsenici *svojimi* (EIE, 1808, 188, 9); Dugu *moju* (PIO, II, 68, 21); s-finovma *fvoima* (OTV, 211, 20); finove *fvoje* (OTV, 86, 27/28); brachu *fvoju* (OTV, 86, 29); ù fviu dilli *tvoi* (NK, 14, 20); hambari *tvoji* (KNIT, 6, 6); dillah *njegovih* (RK, 83, 10); dobrocsinfstavah *njegovih* (PD, 93, 8); nogama *njegovima* (OTV, 537, 1); s-xenama *njegovima* (OTV, 352, 22); ricsi *njegovæ* (OTV, 353, 9); pofvečenja *njegovoga* (PIP, 200, 15); taft *njegov* (OTV, 68, 13); sluga *tvoj* (PD, 108, 7); Bog *njegov* (PIP, 292, 3); s-xenama *njegovima* (OTV, 352, 22). Posvojne zamjenice Pavić bilježi i u antepoziciji: *fvoje* sluge (OTV, 447, 7); *fvoje* Kralje (PIP, 234, 22); *fvoje* plasfte (OTV, 592, 30).

Pavić umjesto pridjeva uz imenicu piše još jednu imenicu, kako bi naglasio svojstvo prve imenice: ugleda s-vrata varofski jednu *firoticu xenu* (OTV, 304, 13).

9.6 Sintaksa glagolskih oblika

9.6.1 Infinitiv

Upotreba konstrukcija s infinitivom rezultat je utjecaja latinskoga jezika. „Na sintaktičkoj razini za jezik franjevačkih pisaca svojstvena je prije svega vrlo obilata uporaba raznolikih infinitivnih konstrukcija, i to i u 17. i u 18. i u 19. stoljeću.“⁵⁹²

Zamjena infinitiva vezom *da* + *prezent*⁵⁹³ česta je u Pavića: valja *da probudi* sve velike (OTV, 350/351, 32/1); niti valja zlo zlim *da vracha* (OTV, 47, 1); koja fvaiki valja *da znade* (NK, 2, 2); Zasfto valja *da ljubimo* izkernjega nafsega? (NK, 22, 5); Zasfto valja *da* mi tako iskernjega *ljubimo*? (NK, 39, 7/8); koje on oche *da primi* (NK, 35, 12/13); Elizæo nisfta nekti *da primi* (OTV, 323, 32); kada tko neche *da izverfsi* (NK, 37, 6/7); Kako valja *da* Boga *ljubimo*? (NK, 38, 5); ponizno valja *da shuxifs* (NK, 143, 10); Kako i nafte ferce valja *da bude* (OTV, 633, 15); mi nafte nechemo *da razvilimo*⁵⁹⁴ s-malim pokaranjem (OTV, 127, 14); Oche *da rekne* (PIO, I, 5, 26; 49, 7); oche nas nepriatelj i nafsi *da pogube*, i basftinu tvoju *da zataru* (EIE, 1764,

⁵⁹² Pranjković (2008: 21).

⁵⁹³ I Della Bella bilježi: Nechjee *da podnoffe* (DIZ, 44).

⁵⁹⁴ Vjerojatno je tiskarska greška i treba pisati: *razcvilimo*. Pavić ovaj glagol bilježi i u primjeru: *razcvilila* (NGD, 209, 20), a pridjev oblikom: *Razcviljenoi* (PIO, I, 50, 33).

94, 12/13; 1808, 78, 14/15); valja *da* fad *figjem* na drugi dio mojega govorenja (TDD, 9, 32/33); da csovik ovdi fveferdno valja *da* *uzdahne* (NK, 43, 13); sfto ja iz ove prilike ochu *da* *izvedem* (PIO, II, 90, 2); koi neche *da* tugje dobro *povrate* (JRNK, 77, 4/5); ajdemo fada *da* *vidimo* (TDD, 8, 27); Koife pak oche *da* *xeni* (NK, 79, 25); za vechi dobitak fvoi dilah vechе puta valja *da* *ponavlja* (NK, 17, 23).

Zabilježen je i primjer u kojemu je pitanje postavljeno vezom *da* + *present*, a u odgovoru je infinitiv: P. Sftoje hotio S. Petar po ovima ricsma *da* *rekne*? (JRNK, 128, 23); O. Hotio je *rechi* (JRNK, 129, 1).

Pavić rabi infinitiv u rečenicama koje bi mogle imati konstrukciju *da* + *present*: puftii ù ime Boxjæ *ottichi* (OTV, 369, 22); Zapovidivfliga oni *deržati* (OTV, 151, 19); fa fvim tim pufschajte ftup od ftabla ù zemlji *zaofitati* (OTV, 404, 25); daga pufti *ottichi* (OTV, 369, 17); davflimuse prie *napiti* mlika (OTV, 181, 17/18).

Za + *infinitiv*

Sintaktički kalk *za* + *infinitiv*⁵⁹⁵ preuzet je iz latinskoga jezika: Od nacsina *za* *xiviti* (FM, 15, 10); i veoma *za* *viditiga* uzorito (OTV, 404, 14); u komu fvaka *za* *viditi* plemenita, i *za* *jifti* ugodna (OTV, 4, 3/4); tefske *za* *dokucsitii* (PIO, I, 93, 25).

U rečenicama kojima se izriče neka namjera učestala je konstrukcija *za* + *infinitiv*: ottigje u Rim, *za* *prominiti* xivot fvoi (TDD, 6, 24); jofs bolje ovo *za* *razumiti*, ajdemo u Sveto Pifmo (TDD, 5, 1); nas *za* *izbaviti* od takvi pokaranja Boxjih sveti Oci Pape (...) obicsaju dopuftiti fveta oprosftenja (TDD, 5, 31); iziflao bialfe, *za* *izviditi* i *ispitati* visftce i visftice (TDD, 12, 1/2); uze Isus prigodu od Ivana pripovidati, *za* *naviftiti* i *pofaliti* prid pukom (OTV, 536, 4/5); pripufti ovo bixanje *za* *razgovoriti* po njemu pravovirne fvoje (OTV, 495, 4); na krixu raspet bialfe (...) *za* *obznaniti* fve izabrane (OTV, 507, 8); dogje na fvit, *za* *zarucfitise* na vike fvojom Cerkvom (OTV, 5, 26); i fvukoliku kerv moju proliofam *za* *izbaviti* tebe iz prokleftva (PIO, I, 51, 33); miloft Boxju darivale bolesniku *za* *izlicsiti* Dufļu (NK, 6, 3); i tilesna dobra, *za* *uzderxati* s-njima dufļu (NK, 9, 19/20); *Za* *poznati* i *pokloniti*fe Prisvetomu Trojftvu (NK, 25, 13); valja *da* *uzdahne* *za* *uzmloxati* kajanje fvoje (NK, 43, 14); *Za* *dignuti* plašfljivoft bolesniku (RK, 170, 11); iz daleka dochi, *za* *nachi* Spafitelja (KNIT, 60, 11); k-febi pozva, *za* *ukazati*

⁵⁹⁵ Gabrić-Bagarić (2007: 138): „Najizrazitija zajednička osobina svih pisaca 18. st. je upotreba konstrukcije *za* + *infinitiv* kao zamjena za zavisnu, najčešće namjernu rečenicu.“

radošt (OTV, 521, 7); Jfus nie došao *za biti* štrašan, veche *za pokazati* milošt (PIO, II, 70, 21); toliko naštojaše *za smaknutiga* (OTV, 276, 9); pogjoffeù Cerkvu, *za pomolitife i ucsiniti* sluxbu Boxju (PIO, I, 2, 29/30).

Infinitivni oblik može biti i krnji: još bolje *za razumit* ù csemuse zaderxaje oprosštenje (...) evo poslušajte (TDD, 6, 10); *za doftignut* vikovicsnje blaxenstvo (JRNK, 46, 20); Ljutu zemlje osvetu, / *Za dat* nami štrahotu (PD, 224, 6); *Za izlicfit* ù feb cxigerice, / Ti nabereš recseno zeljice (FM, 37, 15); *Za iftirat* iz criva gliſtice, / Naštoj nachi travicu metvice (FM, 33, 3); Koše z-glave doli *za nešpadat*, / Sokom rena nji valjade mazat (FM, 39, 12); Hunkavicu *za ottirat* lako, / Pošti, posluj, i nemoj pit jako (FM, 44, 12).

Kašić i Della Bella ne propisuju konstrukciju *za + infinitiv*, dok je u Tadijanovića zabilježeno: *Za dobitti* Kakvigod odgovor (SPM, 175); *za* povolno Vašche zdravje *razumitti* (SPM, 175).

Zabilježeni su i primjeri u kojima je konstrukcija *za + moch(i) + infinitiv*: *za mochi biti* poniznii (OTV, 498, 30); *za mochi doftignuti* špašenje (NK, 30, 12/13); *za moch izlicfit* tocsinu (FM, 29, 22); *Za moch* nochom vazda lagan *biti* (FM, 10, 5); *za mochi* (...) milošt *nachi* (PIO, I, 50, 21/22); *za nemochi ugledati* zločinca (PIO, I, 50, 18); *za mochi* došalte godine *poxeti* (PIO, I, 102, 3).

Imati + infinitiv; valjati + infinitiv

Pavić infinitiv rabi kao dopunu glagolu *imati* kada je taj glagol u značenju *morati*: odredi Bog smert, to ješt da *ima umerti* (TDD, 5, 3); *imadese* sluxba njegova *cfiniti* (OTV, 149, 6); *imadošfe* potanko izveršena, jali oštavljena *biti* (OTV, 149, 7/8); koja *imadde* Isukeršta ù švakoi nevolji *naslidovati* (OTV, 213, 6); dase *imade kamenovati* od šveg puka (OTV, 151, 11/12); Svitaó, i csift zrak *imade biti* (FM, 13, 18); Zdrav *bit ima* brez šmrada švakoga (FM, 13, 20); Riba *ima biti* namekana (FM, 19, 22); Svako *ima biti* frišsko jaje (FM, 20, 21); Na dvi ruke daše *izrech ima* (NGD, 115, 21); ovakose *ima* bolesnik *upitivati* (RK, 9, 17); ššto *ima csiniti* (NK, 79, 25/26); Način, po kojemše Misnik *ima vladati* (RK, 7, 18/19); i dase njima prištojno posštenje i šštovanje *ima dati* (RK, 4, 25); vas narod Ægyptski *imao* zafalan *biti* (OTV, 98, 12); Ššto mi SS. *imademo pocšeti* (PIO, I, 6, 9); mišto šštobi *imao biti* glava (OTV, 21, 20); *ima zafaliti* kervi pravoga Jaganjca (OTV, 111, 23); niti imadu ljubavi, koja megju Materama i dicom *imade biti* (OTV 45, 6); do vika *imade bit* neizvernuta (RK, 40, 16); koja bolesnik pria

negofe ispovidi, *ima ucfiniti* (RK, 170, 17/18); da *ima* ù pakao *dochi* (JRNK, 70, 17); Kraljujuchi *imadu sftovati*, i *zazivati* (RK, 4, 19); fmertjom *imade umerti* (JRNK, 95, 11); kojenofe *imade* na ottaru *prikazati* (PIO, I, 2, 17/18); Tiliſi, koi *imaſs prichi*, ili drugoga cſekamo? (EIE, 1764, 4, 9); Tilisi, koi *imash prichi*, ili drugoga cſekamo? (EIE, 1808, 3, 28); kad ſpavat pogjeſs, i kad uſtajjeſs, *imadeſs* nji *promiſſljati* (KNIT, 300, 9); kojabi ſverhu griſſnika *imala dochi* (TDD, 6, 9); kojubi tko za grie odrifſene *imao cfiniti* (TDD, 8, 2) kojabi za 7. godina *imalaſe izverſſiti* (TDD, 8, 10).

U Della Belle je zabilježen sličan primjer: Cuofam tuoje góvorénje, koje *imám hvaliti* (DIZ, 41).

Pavić u ovakvim sintaktičkim konstrukcijama bilježi i zanijekani lik glagola *imati*: Od menese vech *neimate* niſta *nadati* (OTV, 212, 3); Da mi udiſj *neimamo povirovati* (OTV, 186, 23) rad naſſeg priproſtog plemena i ubogih roditeljah *neimamo ſtiditi* (KNIT, 382, 33); Ti kiſellog *nemaſs piti* piva (FM, 14, 24); Od bubafe *nemaſs bojat* niſta (FM, 34, 17).

Uz glagol *valjati* Pavić također bilježi dopune u infinitivu: *valja znati* da iz pocsetka vire i zakona (TDD, 7, 16); kojubi *valjao* tko ù purgatoriu za grie toliko vrimenta *terpiti* (TDD, 8, 12); *valjadeju izpuſtiti*, i *oftaviti* (TDD, 12, 5/6); *valja imat* znanje (FM, 24, 28); Sſtonam joſs viſſe *valja* od Isukerſta *virovati*? (NK, 29, 6/7); *valjabo* nam i *uffati* ù Boga (NK, 36, 5); Nju kuvanu *valja pit* ù vinu (FM, 38, 26); Sokom rena nji *valjade mazat* (FM, 39, 13); Vina vazda *valja mallo piti* (FM, 7, 6); Morsku vodu s-vinom *valja piti* (FM, 16, 7); Cſeſto *piti valja* (FM, 20, 20); *valja vino piti* (FM, 24, 14); ſadaſe *valja pripravljati* (PIO, I, 49, 25/6); berzo *valja privoljiti* (RK, 167, 17); *odgovoriti valjade* (KNIT, 298, 25).

(U)činiti + infinitiv

Glagol *činiti* pojavljuje se u vezi s infinitivom u sljedećim primjerima: à oprosſtenje *cfini* ù ſlavi *pivati*, i *radovatise* (TDD, 9, 25); Od jiſſſcha, koja *csine debljat* (FM, 11, 23); *Csine debljat*, i zdravo ſtajati (FM, 12, 5); *ucfini* tolike od ſvog puka *posmicati* (OTV, 127, 29/30); *cfini naviſtiti* (PIO, I, 48, 27).

Konstrukcija (u)činiti + akuzativ + infinitiv zabilježena je primjerima: vrimenito pokaranje prie vrimenta *cfini ljude moriti* (TDD, 9, 21); pokaranje vrimenito *cfini Duffu* ù vatri *jaukati*, i *plalati* (TDD, 9, 24/25); Ono *cfini ljude veſeliti* (FM, 58, 11); Berzo *ſebe probaviti*

csini (FM, 28, 23); i *daji* on opet *ucfini oxiviti* (OTV, 499, 13); Faraun, *cfini* osfiro *pokarati babe* (OTV, 97, 16/17); i *nju cfini zafpati* (OTV, 507, 24); *ucfni fvu zemlju* rofom *natopiti* (OTV, 187, 7); *daga necfini broiti* (OTV, 279, 2); kada griffi *ucfine ottverdnuti Nebesa i zemlju* (OTV, 291, 19/20). Franjevačka *koine* odlikuje se poznavanjem ove konstrukcije, a zabilježena je i u dalmatinskih franjevaca 18. stoljeća.⁵⁹⁶

Pavić infinitivu glagola *činiti* dodaje glagol u infinitivu: Bogu povoljno *biašfe* pomnživoga *csiniti ispisati* (OTV, 211, 14).

**Voliti + infinitiv + veznik nego + infinitiv*

Pavić rabi konstrukciju glagola **voliti + infinitiv + veznik nego + infinitiv* kako bi naglasio važnost izrečene usporedbe: *Voliti fva oftaviti*, i *podniti, nego* Boga s-opakim grihom *uvriditi* (NK, 38, 13-15); *Jefte fva kolika dobra voliti oftaviti*, i *fvaku protivsfinu podniti, nego* Boga *uvriditi* (NK, 38, 8-10); *Jefte voliti fva izgubiti*, i *podniti, nego* Boga i s-malim grihom *uvriditi* (NK, 38, 19-21); *Valja voliti s-Izakom zlobu terpiti, negoli s-Izmaelom zlobiti* (OTV, 47, 6/7); *ja volim hiljadu puta umriti, nego* tebe Boga moga, *koifi najveche dobro uvriditi* (NK, 17, 12-14); *Oche rechi da ja volim umerti, nego* poznanim nacsinom Boga *uvriditi* (NK, 39, 17/18); *volim hiljadu puta umerti, negote* više ikakvim grihom *u napridak uvriditi* (NK, 44, 1-3); *voliobi xivot izgubiti* i *kerv proliti, nego* *famo* jedan prave vire *cslanak zatajati* (RK, 41, 24-26); *Voljafse* Adam xeni *ugoditi, nego* zapovid Boxju *obderxati* (OTV, 7, 25/26).

Pavić bilježi i konstrukciju **voliti da + prezent*: *Buduchi dakle da xudie voliffe da Moyfia fsnjima govori, nego* Bog (OTV, 125, 2/3).

9.6.2 Prezent

Konstrukcijom prezenta glagola *imati* i infinitiva, koja je sintaktički kalk prema latinskim konstrukcijama, izriču se buduće radnje koje se bezuvjetno moraju izvršiti: *ima dochi* *fuditi xive*, i *mertve* (NK, 3, 11); *to ima* najbolje *biti* (RK, 14, 16); i *mišto*, gdi *imafse* on *dochi* (EIE, 1764, 363, 3); i *misto*, gdi *imashe* on *dochi* (EIE, 1808, 295, 24/25); *Moxeteli piti cfašfu*,

⁵⁹⁶ Gabrić-Bagarić (2007: 139).

koju ja *imam piti* (EIE, 1764, 95, 16; 1808, 79, 17/18); gdi *ima* Ifukerft porogjen *biti*? (KNIT, 60, 34); kakvo *imade biti* ovo Boxanftveno ditefsce (OTV, 479, 18).

Maretić kao još jednu osobinu slavonskih pisaca⁵⁹⁷ navodi kako prezent glagola tvorenih prefiksom *uz-* rabe za izricanje budućega vremena: Kada Rutha po mojoj njivi *uskupi* klafove, nemojteje *fmefti* (PIO, I, 130, 18); i puftiteju uzeti, kolikogod ona *uzktie* (PIO, I, 130, 19); Kakogodfe vi prama valima iskernjima *uzvladate* (PIO, I, 130, 32); ako nebude ktio primiti pokore, dok *uzxive* zabranjenomuje (TDD, 7, 26); tko ù sridu *uzcfini* Svetu Misu rechi (...) poraftiche (TDD, 14, 11); ako nebude (...) dok *uzxive* zabranjenomuje ulazenje ù Cerkvu (TDD, 7, 26); Uffamfe s-miloftjom Boxjom ako dobro *uzxivem* (NK, 37, 12); navlaftito ako Kerftjanski, i ù ftrahu Boxjemu *uzxivu* (RK, 82, 8); Ako *uzpribivate* u meni, i ricfi moje *uzpribivaju* u vami (EIE, 1764, 438, 7-9; 1808, 357, 9-11); da kada *uzprimaju* od xudinkinjah mufsku dicu, udilj nji zadave (OTV, 97, 12); jer ako *neuzcfinifs*, jachu (PIO, I, 5, 6); Ako ovo *uzcfinimo*, jachu (PIO, I, 103, 23); Posftuj Oca, i Mater, da mlogo *uzxivefs* na fvitu (NK, 7, 15); Promisfljachefs nji fidech ù domu tvomu, i kad u polju *uzhodijs* (KNIT, 300, 8); tko *uzviruje*, i kersften bude (JRNK, 50, 8); akobo ti fada *uzchutifs*, Bogche za izbavljenje puka fvoga iznachi drugi nacfin (OTV, 380, 10).

Della Bellina je uputa da se u pravilu glagolima sa završetkom na *-im* u oblicima futura pridodaje *uz-* ispred glagola: ó dà *uzpantim*, ò da *uzslavim*, ò da *uzhvalim* (DIZ, 23).

9.6.3 Futur

Svršeni prezent glagola *biti* i infinitiv u značenju futura II. uobičajena je konstrukcija slavonskih prevoditelja,⁵⁹⁸ a propisuje ju i Della Bella.⁵⁹⁹ Tako i vi, kada *viditi budete* dafe ova csine, znajte da blizu jeft Kraljeftvo Boxjæ (EIE, 1764, 2, 17; 1808, 2, 14/15); Ako koi meni *bude sluxiti*, posftovatiche njega Otac moi (EIE, 1764, 193, 19; 1808, 158, 19/20). I Maretić⁶⁰⁰ navodi ove futurene sveze dvovidnog prezenta pomoćnog glagola *biti* i infinitiva u nekih slavonskih pisaca.

⁵⁹⁷ Maretić (1910: 228).

⁵⁹⁸ Despot (2006: 196).

⁵⁹⁹ Della Bella propisuje dvojaku tvorbu futura egzaktog: *kada budem imatti* ili *kad budem imào*; *kad budefc imatti* ili *kad budefc imào*; *kad bude imatti* ili *kad bude imào*; *Kad budemo imatti* ili *kad budemo imalli*; *kad budefe imatti* ili *kad budefe imalli*; *kad budu imatti* ili *kad budu imalli* (DIZ, 24).

⁶⁰⁰ Maretić (1910: 196).

Glagol *htjeti* u konstrukciji *htjeti* + *infinitiv* može se tumačiti dvojako, kao futursko i kao voljno *htjeti*: *ù ovoi viri ochu Ja xiviti, i umerti Boxe; utverdime u ovoi Viri* (NK, 16, 21/22); U ovom Uffanju *ochu xiviti, i umerti*. O Boxe! pokripi moje uffanje. (NK, 17, 7); *Ochu fvu pomnju metnuti* tebi *ù fvacsemu ugoditi, i xaomie dafamte uvidio* (NK, 17, 14/15); U ovoi ljubavi *ochu xiviti, i umriti*. O Boxe! *zaxexiù* meni oganj tvoje ljubavi. (NK, 17, 19). U Kašića⁶⁰¹ i Della Belle⁶⁰² futur se tvori nenaglašenim oblicima glagola *htjeti*, te u njih nema ovakvih dvostrukosti.

9.6.4 Imperativ

Zanimljani je imperativ u Pavića zabilježen primjerima: *Nemojmo* mi biti gorii (PIO, I, 68, 20); A niedan od vas *nemoj terpiti* (EIE, 1764, 434, 20; 1808, 354, 17).

9.6.5 Kondicional

Konstrukcija *bude* + *glagolski pridjev radni* u zavisnoj rečenici karakteristika je jezika slavonskih pisaca⁶⁰³ u pogodbenim i željnim rečenicama: Jakov, i fvi njegovi izginilibi bili, daga *nebude* Bog po svojoj osobitoj sverhunaravnoi milofti *oslobodio* (OTV, 77, 30/31).

Kondicional u pasivu⁶⁰⁴ Pavić izriče primjerom: *Nadvladan bi bio* Jofue, da ne bude molio Moyfia (OTV, 122, 6).

Pavić kondicionalom II. bilježi želju da se nešto u prošlosti dogodilo: Da ti budeš po putu Boxjemu hodio, *tibi* *ù iřtinu* *ù miru bio xivio* (PIO, I, 69, 16).

9.6.6 Glagolski prilozi (participi)

Radnja istovremena s radnjom predikata u Pavića je izražena glagolskim prilogom sadašnjim: zato pocsefše *placsuchi* govoriti (OTV, 211/212, 29/1); kakoje na fvitu *xivechi* Sveti Auguřtin xelio viditi ova tri poglavita csuda (TDD, 2, 8); pořskropi najpri bolesnika, i zatim po

⁶⁰¹ Kašić: *imàti chiu, imàti chieřc, imàti chie, imàti chiamo, imàti chiete, imàti chiê* (ILI, 135).

⁶⁰² Della Bella: *Orattichju, orattichjeřc, orattichje, Orattichjemo, orattichjete, orattichjee* (DIZ, 24).

⁶⁰³ Maretić (1910: 197).

⁶⁰⁴ Maretić (1910: 200).

kuchi ostale, *govorechi* (RK, 8, 7); Poginulešu ocsi moje ù govorenje tvoje *govorechi* (PIP, 254, 7); tko nedostojno jide, i pije, onaj sebi osugjenje jide i pije, *neprocinjuch* tilo Gospodnje (JRNK, 19/20).

U Kašića je particip sklonjiv:⁶⁰⁵ *Nom. ucécchi / ucécchi; Gen. ucéchiega / ucécchih; Dat. ucéchiemu / ucécchim; Acc. ucéchiega / ucécchi; Vocat. ò ucécchi / ucécchi; Abl. od uccéchiega / ucécchih; Sept. s'ucécchim / s'ucécchimi; Oct. ù ucécchih* (ILI, 166/7), kao i u Della Belle: *Nom. Ranneechi / Ranneechi; Gen. ranneechjega / ranneechjh ili ranneechjeh; Dat. ranneechjemu / ranneechim; Acc. ranneechjega / ranneechje; ò ranneechi / ranneechi; Abl. od ranneechjega / ranneechih ili ranneechjeh; Sett. s'ranneechim / s'ranneechimi ili ranneechima; Otta. ù ranneechjem ili ranneechih* (DIZ, 34). Sklonjivost se participa ne povezuje s utjecajem latinskih gramatika, već sa starim hrvatskim tekstovima, posebice glagoljskim, a kajkavsko narječje i danas poznaje ovu jezičnu pojavu.⁶⁰⁶

Jezik pisaca vjerske tematike u 18. stoljeću karakterizira upotreba participa.⁶⁰⁷ U Pavića je najčešći particip u službi atributa ili poimeničenog pridjeva: *gorucha* pech (OTV, 123, 13); *xexucha* vatra (PIO, II, 70, 10); *gorucha* ljubav (PIO, I, 2, 8); *prolazecha* izpraznost (OTV, 492, 18); *letechega* orla (TDD, 2, 2); vazda *bdechega* duha (OTV, 404, 21); *lexechega* Noju (OTV, 22, 1); *lexechega* Spalitelja (PIO, II, 70, 7); *dofsafte* godine (PIO, I, 102, 3); *dofsastoga* xivota (NK, 9, 22); stvari *profsaste* (NGD, moto); duha *filazechega* s-nebba, i *vicsuchega* (OTV, 404, 21/22); *bixechega* Sifaru (OTV, 181, 13); Proroka, od opake Kraljice Jefabele *bixechega* (PIO, I, 103, 2); S. Pavla *govorecheg* (JRNK, 51, 2); Pavla Svetoga *pripovidajucheg* (TDD, 2, 9/10); kod Ottara (...) *imajucheg* (TDD, 10, 15); dobro *imajucheg* csovika (OTV, 213, 14); ù *proffastomu* boju (PIO, I, 48, 28); Noju *plovechemu* (PIO, II, 70, 5); *plazuche* zmie (TDD, 2, 3); *goruche* vatre (PIO, I, 51, 23); zvirje *xivuche*, i *gibljuchese* (OTV, 2, 19); zvirje *hodeche* (OTV, 2, 27); lagje (...) *ploveche* (TDD, 2, 4); csoviku, *Stojechemu* (NGD, 85, 19).

Uporaba participa u atributnoj funkciji utjecaj je latinskoga jezika, a takvi participi imaju pridjevne kategorije roda, broja i padeža. Dio je takvih primjera izravan prijevod s latinskog jezika, „ali je i posljedica literarne tradicije na kojoj su se temeljili raniji prevoditelji, štokavski i čakavski.“⁶⁰⁸

⁶⁰⁵ Iz gramatika su navedeni samo oblici za jedninu i množinu muškoga roda.

⁶⁰⁶ Despot (2006: 144).

⁶⁰⁷ Gabrić-Bagarić (2007: 139): „Najzastupljeniji je particip u službi atributa ili poimeničenoga pridjeva (...)“

⁶⁰⁸ Despot (2006: 201).

Brojni su i primjeri u kojima se prvobitno participsko značenje preobličilo u priložno budući da particip zamjenjuje relativnu rečenicu koja se odnosi na neku riječ iz glavne: ove *izilazeche* iz planine svetim Krixem, i prisvetim Troistvom Zakle (TDD, 10, 31/32); oštavivšii pune zacsugjenja, i megju sobom *pitajuche* (OTV, 632, 26); i kakvesu to loze *istirujuche* iz njega (TDD, 2, 6); za dušfe u Purgatoriu *pribivajuche* uzmolu (TDD, 8, 19); tri Zelene loze, u iftoi *poraftujuche* nazovem (TDD, 2, 25); Sfto csuvšii okolo *štojechi* uzderchaffese (OTV, 150, 28); Ucsenici u Emaus *hodechi*⁶⁰⁹ (OTV, 631, 5); svima Bogoljubno ovde *ulazechim* dopusšteno (TDD, 3, 5); s-ponixenštvom u Cerkvu *ulazechim* (OTV, 65, 17/18); kojasu nami *xivuchima* bila prigoda gria (TDD, 11, 4); jednoga s-trubljom *štojechega* (PIO, I, 50, 5); fvaiki uboica neima xivota vicsnjega u febi *pribivajuchega* (KNIT, 223, 3); na kolini *klecsecheg* (NK, 116, 23/24; PD, 19, 2); kojega *pripovidajucheg* svi puci xeljau csuti (TDD, 2, 14); kruh fvoi *gladujuchemu* dade (EIE, 1764, 79, 4; 1808, 66, 2); fverhu *bojechih* njega (PIP, 58, 9); neposluh oviziu babah *nektiuchih* xudinsku dicu pogubiti (OTV, 97, 20); izbavljena jeft: iz zamke *lovechih* (PIP, 266, 4); u fedam grifih, i *okološtojenjih* njiovih (RK, 30, 15); vidim biftro fva *okološtojecha* oko ljubavi (PIO, I, 2, 4); kojuje obechao Bog *ljubechim* njega (EIE, 1764, 434, 9/19; 1808, 354, 7); Bog priti fviima *priřtupujuchim* zakon njegov (OTV, 350, 3/4); Udili Gofpodine mir tebe *cfekajuchim* (KNIT, 301, 12).

U Pavića je zabilježena i sintaktička konstrukcija *budući + glagolski pridjev radni*: *buduchiim* Bog *zapovidio* (OTV, 151, 14/15); *buduchi* on priliku grifšnicšku nafe *uzeo* (KNIT, 382, 30/31). Kašić propisuje ovu vezu gerundom perfekta i pluskvamperfekta: *Bivsci* ili *buducchi bio* ili *bil* (ILI, 96), za što potvrde ima i u Pavića: *buduchi bio* petak (EIE, 1764, 242, 17; 1808, 196, 11). Pavić rabi glagolski prilog sadašnji *budući* označujući pripadnost u primjeru: uzvelicsanja Isukerřtovoga koga *buduchi* mi řinovi, valja da njegov veliko, ponixenřtvo, i radi nas izpraznenje ufterpljivo promatramo (OTV, 22, 24). Pavić bilježi i konstrukciju *budući + glagolski pridjev trpni*: da oni *buduchi* od blata *ucfinjeni* (OTV, 6, 4/5); i zato *buduchi* on od najřiromafñii ljudi iz megju fviu Izraelichana *rogjen* (OTV, 183, 8); i *buduchi* oni mladich *pun* takvoga řmrada, zato meni smergjaffe (TDD, 4, 29).

Premda se glagolski prilog sadašnji tvori od nesvršenih glagola, u Pavića je zabilježen i primjer tvorbe participa prezenta svršenim glagolom. U takvim se primjerima glagolski prilog sadašnji rabi za radnju koja prethodi predikatovoj radnji, dakle umjesto glagolskog priloga prošlog: Papa *zacsudechise* tolikima zlochama njegovima, naredimu ovu pokoru (TDD, 6, 26);

⁶⁰⁹ Formulacija podnaslova (OTV, 631, 5).

Doffavlli onæ ù Behlehem ù vrime xetve, i *videchi* Ruth firomasftvo Noemino, zamoliu dajoi dopufti (OTV, 213, 9); *Videchi* xelju josft i uzdisanje Isukerft njemu dade Oprosfjenje (NK, 122, 2); zaiſto ova *videchi*, ſmutichese ſtrahotom cfudnovatom (PIO, I, 50, 29); Zatim *povirujuchi* odde k-Jordanu, i kadse fedamputa okupa ù njemu, bi ozdravljen (OTV, 323, 27); on nas *ugledajuchi*, fvoju Ocfiſku ljubav nama ukazuje (JRNK, 115, 1).

9.6.7 Pasivne konstrukcije

U latinskoj je sintaksi, za razliku od suvremene hrvatske, uobičajeno izricanje vršitelja radnje pasivnom *a + ablativ*, a Pavić u tu svrhu rabi ekvivalent *od + genitiv*: nigda *od Cerkve* naregjenoi (TDD, 8, 15/16); koje njoj *od Boga* ù Raju poklonjeno jeſte (TDD, 2, 27); *od Vlade Cerkve* potvergjena (NGD, 101, 22); *od Boga* nami ulivena (NK, 6, 23); *od Boga* Csoviku Kerſtianinu ulivena (NK, 8, 21); *od Boga* verlo ſtrahovito pokarani biti (NK, 12, 1); dopuſfeno *od S. O. Pape* (TDD, 14, 9); po oblaſti ſebi *od Isukerſta* danoi (TDD, 5, 32); *od Ifukerſta* poſtavljeno (NK, 4, 18); *od Isukerſta* Cerkvi dano (RK, 5, 1/2); *od lava* bi razdert (TDD, 5, 24); nebise puſtio *od njæ* dotachi (OTV, 537, 9); uſliſſan *od Boga* (OTV, 350, 16); ova oblaſt *od Boga* data (OTV, 186, 13); *od Duha Svetoga* ù miloſti pokripljujeſe (NK, 5, 11); poſvechuje *od Duha* (NK, 30, 14); i *od Otaca*, i *Matera*, i njiovi *Mesſtara* natiruju (NK, 15, 3/4); pripravljeno jeſt *od Oca* moga (EIE, 1764, 95, 21/22); pripravljeno jeſt *od Otca* moga (EIE, 1808, 79, 22); *od Nebeske rose* kvafſen (OTV, 404, 31); *od nikoga* nemoxe vigjeno biti (PIO, I, 7, 22); Nam *od Boga* iſtog data (PD, 135, 18); naredbe derxane bile *od Rimnjanah* (RK, 119, 5); ſſtoim *od Goſpodina* bi zapovigjeno (OTV, 597, 20); kada njegov puk *od nepriateljah* bude napafſtovan (OTV, 291, 18); bit ſugjen *od recseni fudaca* (PIO, I, 50, 10); iſproſinam *od Boga* Miloſt (NK, 18, 8/9); Joſip *od fvoje brache* prodan (OTV, 78, 1); grad, koije *od Nepriatelja* mlogo vrimena obſidnut bio (PIO, II, 68, 26).

U krſćanskoj je molitvi *Vjerovanja* do danas ostala okamenjena konstrukcija *rođen od*, a ovakvu upotrebu bilježi i Pavić: rogjen *od Mariæ Divicæ* (NK, 3, 6); Bog Sinje rogjen *od Oca* (NK, 26, 2); Sveti Ivan Evangelifta rogjenje ù Varoſſi Bethſaidi, *od Oca Zebedea* (OTV, 469, 12); *od njæſe* porodio (NK, 4, 6).

Sintaktički pasiv, odnosno pasiv s refleksivnom konstrukcijom, ne zahtijeva izražavanje vršitelja radnje, te još Maretić ističe kako su u slavonskih pisaca česti „glagolski oblici s

riječcom *se*⁶¹⁰ za izricanje pasivnoga značenja: pak *nekaimfe dade* sftogod (NK, 15, 16); rad njæ *oplinise* vas Varofs (OTV, 77, 26/27); Valja *dase* Dica pomnjivo na Nauk Kerftianski *Ssalju* (NK, 15, 2/3); *nekafe* Dica *metnu* ù red (NK, 15, 14); Dvi korifti pranje ruku daje, / *Kadanofe* od jifscha uftaje (FM, 16, 25); miloft Boxja *darivafe* bolesniku (NK, 6, 3); i akoje ù grifi, *oprostichese* njemu (JRNK, 82, 2/3).

9.7 Enklitike

Čestica *li* često je navezana na veznik *da*: *Jedalijoi* millo bi (PIO, I, 48, 12); *jedalichefe* okrenuti (PIO, I, 50, 13); *Jedali* povirova? (PIO, I, 93, 12). Enklitičku česticu *li* Pavić navezuje glagolima te formulaciju pitanja često oblikuje kao u današnjem standardnom jeziku: *Jeli* ù ovoj Zapovidi fvaka lax zabranjena? (JRNK, 101, 3); *Jeli* dofta za fpašenje da mi ù Boga virujemo? (NK, 36, 4); *Jeli* zadofta uklonitife griha i zla? (NK, 12, 15); *Jeli* hasnovito csefsche ove tri Kripofti csiniti, i izgovoritii? (NK, 40, 13); *Jeli* i nama naudio ovi grih? (NK, 27, 19); *Jel*⁶¹¹ luk dobar mladom, à i ftarom? (FM, 35, 4); *Derxili* Bog svoje obečanje? (NK, 37, 21); *Alli moxemoli* mi Bogu sluxiti? (NK, 36, 19); *Csineli* pak oni febi fillu? (PIO, I, 70, 26); *Poznajuli* oni Labana, fina Nachora? (OTV, 65, 26). Na taj se način isključuje tzv. *dalikanje* koje je i danas karakteristika razgovornoga jezika. Glagol *biti* zabilježen je naglašenim oblicima u primjerima: *Nieli* naffe ferce veoma uxgano bilo (OTV, 632, 26); *Nieli* Bog rekao (PIO, I, 70, 25).

Maretić navodi kako slavonski pisci „rado upotrebljavaju pune zamjeničke oblike ondje, gdje smisao traži enklitičke“.⁶¹² Ugledavši Jofip brachu svoju, udilj *nji* poznade (OTV, 87, 29); Odkud bolit jeft *tebe* pocselo (FM, 45, 18); oprostichese *njemu* (JRNK, 82, 3); Sluxichu *tebi* fedam godinah (OTV, 66, 19); ucsini *meni* jutrom milofergje tvoje (PIP, 289, 12); za nedati *nama* prigodu (PIO, I, 7, 12).

Zamjenica *ih* u brojnim primjerima srasta s prethodnom riječi u naglasnoj cjelini, pri čemu se reducira suglasnik *h*: *nitii* jedan vilaet moxe podniti (OTV, 28, 6); zato *hotii* fpaitelj (OTV, 536, 22); znati tri kripofti Boxanstvene, i *csinitii*. (NK, 40, 7); kripofti ù febi probuditi, i fercsano *izrechii* (NK, 40, 10); iz fvoih derxavah *ifiratii* (OTV, 30, 8/9); fvekolike grihe ù pamet skupiti, i *izbroitii* (RK, 85, 19); imade dofta vrimenta za *probuditii*, i *ucsinitii* (NK, 40,

⁶¹⁰ Maretić (1910: 218).

⁶¹¹ Redukcija vokala *i* može biti uvjetovana time što je djelo pisano u stihovima.

⁶¹² Maretić (1910: 175).

22/23); s-koim Biskupi obicsaju *blagofivatii* (TDD, 11, 24); i *molechii* moli, daga oni nezaoftave (RK, 84, 11); udilj pomoxe, i *narahonii* (PIO, I, 129, 26); *Nazvavffii* Uzao Serafinski (NGD, 101, 12).

9.8 Zalihost

Pavićeva je sintaksa u nekim slučajevima opterećena viškom obavijesti. U rečenici: *Zatochuvam ja* ukazati (PIO, I, 2, 12) zamjenica *ja* je zalihosna jer prvo lice jednine futura ukazuje da je subjekt govornik (*ja*). Još je puno primjera koji potvrđuju zalihost: sftogod *ti odriffijs* na zemlji (TDD, 8, 30/31); fva ftvorenja, *kojafi ti ftvorio* (NK, 43, 5), Sfto imade cfovik od fvega, sfto *on radi* pod funcem (PIO, I, 102, 15); Kako *dobivamo mi* ove milofti? (NK, 29, 3); *Dachemo mi* s-Dufsom i s-tilom (NK, 33, 21); Kakvo opchenje *mi imamo* s-fvetima (NK, 31, 22); kad *mi* od Duha S. *Pofvecheni jesmo* (NK, 33, 18); Sfto *mi* jofs *dobivamo*, kad *mi* ù S. Cerкви od Duha S. *pofvechivamofe* (NK, 32, 4); *Nemojmo mi* biti gorii (PIO, I, 68, 20/21); *Kruh* nafs fvagdanji *dajnamga* danas (NK, 9, 11); *Kadati* ovi Otac poftane *tvoi* fudac (PIO, I, 50, 28); *koichu ja* dati (JRNK, 56, 16).

I Tadijanović bilježi ovakve konstrukcije: *Cfujefchli ti!* (SPM, 96); *Schta traxite vi?* (SPM, 148); *ja virujem*, da jeft (SPM, 160).

9.9 Nepromjenjive riječi

9.9.1 Prilozi i prijedlozi

Kano

Prilog *kano* u značenju *kao* vrlo je čest u Pavića kada označava svojstvo, funkciju: nafs S. O. Papa *kano* Poglavar (TDD, 10, 6); odredi fvoj xivot, *kano* jedno posvetilište Bogu (RK, 89, 10); da oni fvoju dicu, ne *kano* fvoju, veche *kano* Boxju derxe (OTV, 493, 5/6); rad ovoga griha *kano* finovi fercsbe poragajufe (JRNK, 21, 11); i *kano* finove nas jeste primio (JRNK, 114, 13); i ù Ifukerftu, *kano* novo ftvorenje za Xivot vikovicsnji priporagjufe (NK, 5, 5); Ovdie ona famo *kano* vodda, à ondie iftinita vatra (NK, 33, 13). Ovim se prilogom također može izraziti približnost ili prividnost: oftade *kano* izvan febe (OTV, 498, 10).

Oko(lo)

Oko(lo) može biti i prilog i prijedlog. U službi priloga je kada se nalazi uz broj izražavajući približnost: Razboliše *okolo* tri fata (NGD, 86, 9); *oko* devetoga fata (TDD, 10, 28); *oko* jedanaeste ure (KNIT, 94, 7); *oko* blagog dneva Uskerfsnjega (OTV, 111, 27). Kao prijedlog zabilježen je u primjerima: prigrade *okolo* planine (OTV, 123, 3); skakati *okolo* njega (OTV, 125, 28); Kervcu pali *okolo* ocfica (FM, 30, 11); Pak pojafak *oko* febe ftegni (FM, 8, 8); Pocsme ftiskat *oko* cxigerica (FM, 9, 13).

(Iz)među

U današnjem standardnom jeziku prijedlog *među*⁶¹³ s imenskom riječju u akuzativu označava cilj ili smjer kretanja (*pogoditi među oči*), a uz instrumental znači da se tko ili što nalazi između više predmeta ili pojmova (*nalaziti se među ljudima*). Prijedlog *između*⁶¹⁴ uz genitiv označava da se tko ili što nalazi između dvaju predmeta li pojmova (*između dva rata*). Pavić često bilježi prijedlog *između* uz genitiv, ali ga piše odvojeno:⁶¹⁵ *iz megju* koi ješte i vrimenita pokora (TDD, 8, 32); *iz megju* koi samo jednoga vam ovdi prid ocfi ftavljam (TDD, 9, 12); *iz megju* oftali (TDD, 12, 2); *iz megju* tolikog puka (OTV, 520, 26); *iz megju* fvi oftali (NK, 24, 13); Nekafe fvaki *iz megju* vas (PIO, I, 48, 2/3); Malochese koi nachi *iz megju* otaca (OTV, 127, 17).

Reducirani je oblik prijedloga *među* uz instrumental zabilježen u primjerima:⁶¹⁶ Prigovora ima *megj* Likarom (FM, 35, 3); Za pofstene *megj* ljudma zabave (NGD, 121, 2).

Iznad (fverhu)

Pavić rabi prijedlog *fverhu* u značenju *iznad*: uzvišteni *fverhu* ovoga (OTV, 596, 24); Stajafse ovi ovako spravljeni fud *fverhu* dvanaest faliveni volova (OTV, 289, 9); ljubitiga iz ferca *fverhu* fvega? (NK, 39, 16); Kralj veliki *fverhu* fviu Bogova (PIP, 195, 21); iz fvega Serca

⁶¹³ Anić (2000: 524).

⁶¹⁴ Anić (2000: 349).

⁶¹⁵ I prijedlog *uoči* Pavić bilježi odvojeno u primjeru: moguu vazda *ù ocsi* fvakæ Nediljæ i Svetkovinæ; *ù ocsi* ispovidnjeg, i od pricsefschenja dneva (...) izmoliti (NK, 45, 2/3).

⁶¹⁶ Djela iz kojih su primjeri navedeni pisana su stihovanim desetercima, što je moglo utjecati na gubljenje samoglasnika *u*.

moga *fverhu* fvega (NK, 17, 12); i ljubavi *fverhu* fvaki Stvari doštojan (NK, 17, 18); Valja daga milujem *fveru*⁶¹⁷ fvega (NK, 21, 22/23); oblašt imati *fverhu* defet gradova (PIO, I, 54, 33); neka zazove Misnike Cerkvne, i nek mole *fverhu* njega (JR NK, 81, 21/22). Bilježi ga i Kašić: *Vàrhu, sfàrhu – vārhu obílnæ tarpèzæ* (ILI, 180) i Della Bella: *Varhu, Varh – Gljubi Bogga varhu fvjeh fivarij* (DIZ, 40).

Po, prid, priko, pri, za, iza, kod

U izricanju vremena *prije, poslije, tijekom čega*, Pavić rabi prijedloge uz određene padeže:

– prijedlog *po* + *lokativ* (u značenju *poslije, nakon*): kojabise za 40. dana *po pokori* (...) odrilfila (TDD, 8, 7); A *po rucsku* nevalja spavati (FM, 7, 8);

– prijedlog *za* + *instrumental* (u značenju *poslije, nakon*): *Za njim* Kraljevalfe njegov fin Joakim (OTV, 352, 19); *Zaslofe za Ocsenaffom* moli Zdrava Maria? (NK, 10, 3); *Svinjsko mefo gore neg ovcsina, / Kadse za njim* nenapiefs vina (FM, 17, 24); A *za krufskom* valja vino piti (FM, 24, 14); *Ti za rucskom* nemoj mlogo piti (FM, 23, 15); *Za Litaniami* mogufe ove molitvice, i pifmice pivati (PD, 133, 17);

– prijedlog *iza* + *genitiv* (u značenju *poslije, nakon*): *Izatoga* do dvi godine (OTV, 271, 3); *nerazmifslajuchi sftocheimfe iza ovoga xivota* dogoditi (PIO, I, 102, 14).

– prijedlog *prid* + *akuzativ* (u značenju *prije*): tri dana *prid Uskers* (TDD, 13, 19); *Molitva prid Nauk Kerftianski* (NK, 15, 21); *Xeludacbo slaban pokripljujem / A prid jecxek jiden zatvorujem* (FM, 23, 3);

– prijedlog *prid* + *instrumental* (u značenju *prije*): *moxei Csovik* onda jutarnje, *prid tarpezom*, i posli tarpeze, i vecsernje, i druge bogoljubne molitvice naucsiti (NK, 22, 9); *Od uregjenja prid jifischem* (FM, 10, 13);

– prijedlog *priko* + *genitiv* (u značenju *tijekom*): *Priko dneva* imade dofta vrimenta (NK, 40, 21); *kojase ima csefsche priko godine* (RK, 40, 3); *vifse puta priko godine* pricseftitise (JR NK, 111, 10); *Molech, poftch, priko nochi* bdechi (NGD, 100, 19);

⁶¹⁷ Vjerojatno je tiskarska greška i treba pisati *fverhu*.

– prijedlog *pri* + *lokativ* (u značenju *tijekom*): *Za moch nochom vazda lagan biti, / Pri vecseri valja mallo jifti* (FM, 10, 6);

– prijedlog *za* + *genitiv* (u značenju *tijekom*): *da ja ifte Sacramente za xivota, i na csas smerti* (NK, 44, 14); *Za vladæ ovæ Vitezicæ* (OTV, 180, 22); *vladassæ mirno za 40. godinah* (OTV, 295, 29).

– prijedlog *pod* + *instrumental* (u značenju *tijekom*): *Pit pod jifchem famu ladnu vodu / jelfe csinit famom febi fskodu* (FM, 18, 18);

– prijedlog *kod* + *genitiv* (u značenju *tijekom*): *Kod Neuka Kerstianskoga* da govore molitve naregjene (NK, 15, 11); *Kod fvere Misæ* (NK, 40, 24); *kod pira, iliti svadbæ* (OTV, 505, 16); *kod poslidnje Vecsere* (OTV, 593, 11).

9.9.2 Veznici

Jer(e)

Stara čestica *že* bila je vrlo raširena, a u staroslavenskome⁶¹⁸ je jeziku mogla biti samostalna riječ u funkciji veznika ili priloga (*dakle, prema tome; i; a, ali, nego no; onda, zatim; ipak*). Izraz *je že* 'je pak' nastaje pojavom kraćega lika za 3. lice jednine prezenta glagola *biti* 'je'. Razjednačivanjem *ž* postaje *r* te nastaje veznik *jere*: *A slezenu ono zatufsuje / Jere vlagu mlogu uzrokuje* (FM, 18, 10); *Jere Boga nifu poznavali* (NGD, 7, 14); *Jere ljubimo brachu* (KNIT, 222, 29). Gubljenjem završnoga *e* nastaje oblik *jer*: *jerje* ù njemu ifti špašitelj ocsit (NK, 34, 15); *jer Adam Sam, i brez druga bišse* (OTV, 5, 8).

Kano, kako, kakono

Veznike *kano, kako* i *kakono* Pavić često rabi u značenju *kao*. Veznik *kano* u značenju *kao* Pavić rabi u rečnicama: *poraftiche i ona kano zelena lozica* (TDD, 14, 12); odgovorimu sistom priproftjom, *kano prie* iz Svetoga Pisma (OTV, 503, 15); *Jerchemo od tugji griah prid Bogom krivi biti kano dasmo mi iftih dionici* (NK, 12, 14); *i po ovome ja kano po otajftvu poznajem* (PIO, II, 113, 8); *Alli kupus fteke kano fmola* (FM, 32, 13); *Onche fidit kano oganj*

⁶¹⁸ Damjanović; Jurčević; Kuštović; Kuzmić; Lukić; Žagar (2004: 84).

viuchi (RK, 165, 13); i pute moje znati oche, *kano* narod koji pravdu činio (EIE, 1764, 60, 14; 1808, 50, 22); i fvituje *kano* paštir štado fvoje (JRNK, 146, 18); zatoše od ifti fuza njegovi, *kano* od plodnæ roficæ (PIO, I, 71, 24); Kada trešnju promišljamo / *Kano* oganj Nebeski (PD, 223, 3); bichete *kano* Bogovi (OTV, 7, 10); budi *kano* virna sluga (NGD, 45, 6).

Pavić rabi i veznik *kako* u značenju *kao*: Gospodina Ifukeršta, koi (...) *kako* pravi Misnik na Ottaru (NK, 5, 19); ne moxe štvoritelja švoga tako poznati, i ljubiti *kako* csovik (OTV, 2, 32/33); da ljubimo našeg iskernjega, *kako* nas fame (NK, 7, 25); ljubimo izkernjega našega *kako* šamog šebe (NK, 22, 6); Terpioje, i umroje *kako* csovik (NK, 28, 23/24); Virujem ũ tebe ô Boxe moi! *kako* ũ pravog, i xivoga Boga (NK, 41, 7). Oblik *kako* Pavić rabi u pitanju i u odgovoru: *Kako* miluješ izkernjega tvoga? U. *Kako* mene ištoga (NK, 22, 3/4).

Veznik *kakono*⁶¹⁹ u Pavića također nije rijetkost: obicsaju dopuštiti šveta oproštenja; *kakonoje* sadašnjji S. O. Papa (TDD, 5, 32); Svi oni, koifu od Duba S. pošvecheni, *kakonoti*: šveti na Nebu (NK, 31, 18); *kakono* obicsajemo csiniti ũ švarma vrimenitima (NK, 37, 1); Nji kad jideš *kakono* šsechera (FM, 26, 5); *kakono* i oštali Svetaca (RK, 4, 24).

Buduch(i) (da)

Pavić brojnim primjerima potvrđuje vezničku konstrukciju *buduch(i) + da*, na koju upućuje Tomo Maretić⁶²⁰ pišući o karakteristikama jezika slavonskih pisaca: *buduchi da* Purgatorie za dvi, ili tri hiljade godina (TDD, 8, 13); Alli *buduchi da* od slobode i oproštenja (TDD, 9, 31); *buduchi da* S. Pismo ukazuje (OTV, 351, 2/3); *buduch da* vech vecser biaše (OTV, 632, 20); *Buduchi dafje* Bog smilovao (OTV, 211, 25); I *buduch dasu* ũ zdravomu tilu (RK, 77, 14); *buduch da* ona po takvomu grihu (JRNK, 136, 23).

U konstrukcijama uzročnoga veznika *budući da* Pavić ponekad izostavlja *da*: *buduchise* jedna drugoi protivi (OTV, 150, 20); *buduchife* zlamenuje s-zlamenjem švetoga Krixa (NK, 1, 13); *buduchi* on šam k-nama dolazi (PIO, I, 70, 31); *buduch* Cerqva Boxja mlogima defetak za izplachenje virni sluxbah dopuštita ješte (KNIT, 263, 4); *buduch* njezina ljubeznivost i zasluxenja to iziskivaše (KNIT, 157, 20/21).

⁶¹⁹ Čestica *no* dodana je i obliku *kada*: *Kadanofe* od jifšcha uštaje (FM, 16, 25); *Kadanofe* ifti omedeni (FM, 39, 15).

⁶²⁰ Maretić (1910: 223).

Da

U uzročnim rečenicama Pavić rabi veznik *da*: i xaomie *dafamte* uvridio (NK, 17, 16), kao i u pogodbenim: *scinechi da dabi*u poznavao, nebise puftio od njæ dotachi (OTV, 537, 8);

Zašto

Uzročni veznik *zašto* kalk je prema talijanskome *perché*,⁶²¹ a Pavić ga rabi u sljedećim primjerima: i ta perva pokora vikovicsnja dajese radi toga, *zasftoseje* griffnik po griu od Boga odvratio: à druga vikovicsnja pokora zato, *zasftoseje* ù griu nasladio (TDD, 4, 14/15); mi pak *zasftosmo* duhovi, chutimo smrad duhovni (TDD, 4, 28); *zasftoje* oladila ljubav pervaffnja, priftalaje i osftra pokora izverffivatis (TDD, 7, 29); *zasftoje* on vira, i iftina prava (NK, 37, 24); Oftani s-nami, *zaffto* vecser jeft (EIE, 1764, 251, 3/4); *zashto* vecser jest (EIE, 1808, 203, 5/6); poftaviga ù jasle: *zasftoim* nebise mifta ù goftionici (EIE, 1764, 10, 18); *zashtojim* nebishe mista u gostionici (EIE, 1808, 9, 9).

U Pavića pitanje počinje upitno-odnosnim prilogom *zašto*, a odgovor uzročnim veznikom *zašto*: M. *Zasfto* valja da mi tako iskernjega ljubimo? U. *Zasfto* Bog ifti tako oche, i zapovida (NK, 39, 7-9); M. *Zasfto* ti fva ova tako tverdo virujefs? U. Zato, *zasftoje* Bog fvmoguchi kazao (NK, 35, 23/24); M. *Zasfto* nemoxe Bog lagati? U. *Zasftoje* on vicsnja iftina, i mudroft (NK, 36, 1/2); M. *Zasftofe* ti uffafs po ti nacsin? U. *Zasftonamje* Bog po ti nafcín ovdi miloft, à na drugomu fvitu fpaenje vikovicsnje obechao (NK, 37, 17/18); M. *Zasfto* valja da mi tako iskernjega ljubimo? U. *Zasfto* Bog ifti tako oche, i zapovida (NK, 39, 7/8); i *zasftose* pouzda lafsnje xenu privariti, nego csovika, dogje knjoi ù prilici zmie (OTV, 6, 12); M. *Zasftoga* mi nemoxemo viditi?; U. *Zasftoboje* duh. (NK, 25, 25/26).

Ili(ti), jali

Rastavnim se veznikom *ili* označuje izbor između dviju ili više mogućnosti: toliko dana, *ili* godina (TDD, 8, 16); po miloserdiu, *ili* po pravdi (OTV, 356, 23); oxenit, *ili* neoxenit (PIO, I, 55, 14); navodio iskernjega tvoga ricsjom, *ili* cfinjenjem; *ili* drugim nacfinom: mucfechi, *ili* zapovidajuchi (PD, 88, 23/24); *Ili* ftajat, *ili* profsetati (FM, 8, 14). Pavić ga bilježi i uz redukciju

⁶²¹ Zašto (za što), interrog. *perché?* – cong. *poichè, imperocchè*. Parčić (1901. Pretisak 1995: 1166).

krajnjega *i*: Posli rucska kogod odma fpava, / *il* krehanje jako tilu dava (FM, 41, 22). Veznik se *jali* također pojavljuje u ovoj funkciji: Kostni mozak vola *jali* krave (FM, 11, 27); ù malima, *jali* velikima ftvarma (PD, 88, 13); Kada cselo boli *jali* time (FM, 45, 15); slavno, *jali* korištno dillo (PIO, I, 7, 24); s-bratom, *jali* s-iskernjim (PIO, I, 2, 18); negoli ljudih, *jali* fotonah protiva namise propinje (OTV, 447, 13); da ne bude ovomu, *jali* onomu (JRNK, 66, 15). Pavić u istoj rečenici kombinira veznike *ili* i *jali*: jefili raferdio, oxaloftio, nji nesluffao, *ili* njima ocfito protiviofe, *jali* nji varao; *ili* nji uvridio (PD, 88, 4/5).

Veznik *ili* u Pavića je najčešće zabilježen uz *enklitičko ti*⁶²² koje mu je dodano kao riječca za pojačavanje. Oblik *iliti* Pavić najčešće rabi kada jednu riječ objašnjava drugom (jedan pojam drugim): ulazak, *iliti* Pocsetak (NK, 1, 1); daxd, *iliti* kiflu (PD, 224, 20); ftotnika, *iliti* Kapetana (OTV, 530, 22/23);); radi mache iftocsne, *iliti* pervoga *gria* (TDD, 5, 2); pira, *iliti* svadbæ (OTV, 505/506, 16/1); Diavli, *iliti* zli duhovi (NK, 27, 7); sedam Poglavit, *iliti* smertni *griah* (NK, 22, 21); Trojftvo kipova, *iliti* fobsftvah (NK, 3, 27); lifa, *iliti* fanduka mertvacskoga (PIO, I, 50, 34/35); Svetog bdeoca, *iliti* vazda bdechega duha (OTV, 404, 21); slatkog kopra, *iliti* feja⁶²³ (FM, 29, 15); csvertoge, *iliti* opiljaka (FM, 29, 21); odskok glasa, *iliti* odzivanje (PIO, I, 49, 23/24); uglavljuju, *iliti* zaofstavljaju (JRNK, 46, 6/7); fskrabionica, *iliti* sud (OTV, 138, 24); vrilo vode, *iliti* bunarich (OTV, 46, 21/22); pakao, *iliti* pakleni oganj (JRNK, 28, 12); ogovaranje, *iliti* mermljanje (JRNK, 101, 17). Pavić rabi i veznik *ili*: pomoch, *ili* miloferdje Boxje (NK, 37, 5); vefelje, *ili* fvadba (OTV, 506, 3); dvojio, *ili* sumnjio (PD, 86, 10); ù kakvoi omrazi, *ili* zloi volji (PIO, I, 2, 19); te veznik *jali*: proftor za tergovanje, *jali* bucsak hersuzluka (OTV, 595, 4); sftogod neuzme, *jali* neodnese (JRNK, 99, 15). Objašnjenje nekoga naziva u formi definicije istoga može biti vezano oblikom *iliti*: Grih puteni protiva naravi, *iliti* Sodomia (NK, 11, 26/27).

Pavić oblik *iliti* rabi i kada internacionalizam 'prevodi' domaćim izrazom: reatus pana, *iliti* pokaranje *gria* (TDD, 4, 6); Abbat *iliti* ftareftina (TDD, 12, 31); Purgatorio, *iliti* mifto od ocifftschenja (RK, 4, 14/15); generaliffimus, *iliti* Vojvoda (OTV, 186, 9); confequentie, *iliti* slidenja (PIO, I, 91, 23/24); defperation, *iliti* izgubljenje uffanja (NK, 93, 20/21); Adventa, *iliti* Priffaftja (JRNK, 154, 2/3); ocifftnika, *iliti* Maltara (OTV, 461, 7/8); Sacramenat, *ili* Svetotvorje (JRNK, 43, 20/21); Sacramenata, *iliti* Svetotvorjah (JRNK, 43, 18/19).

⁶²² Kuna (1967: 185).

⁶²³ Kontaktni su sinonimi rezultat utjecaja bosanskih pisaca (Gabrić-Bagarić, 2007: 141).

10. TVORBA RIJEČI I LEKSIK

U tvorbi je riječi i odabiru leksema, kao i na svim jezičnim razinama, vidljiv utjecaj latinskoga jezika koji je imao značajnu ulogu u nabožnoj literaturi kakvu je pisao i prevodio Pavić.

Primjeri tvorbe imenica zabilježeni su u nominativu jednine, pridjeva u nominativu jednine muškoga roda, a glagola u infinitivu. U tvorbi priloga primjeri su zabilježeni izvornim oblicima iz teksta.

10.1 Tvorba imenica

10.1.1 Sufiksna tvorba

-ac

Sufiks *-ac* može označavati vršitelja radnje, dakle onoga koji radnju pokreće ili od kojega radnja potječe, a imenice su tvorbeno motivirane imeničkom ili glagolskom osnovom: *zločînac* (TDD, 6, 23; OTV, 276, 7/8; PIO, I, 50, 6); *fudac* (OTV, 211, 15; NK, 29, 11; PIO, I, 54, 1); *Sudac* (PIO, I, 49, 18); *proklinjavac* (EIE, 1764, 434, 21; 1808, 354, 18).

Sufiksom se *-ac* izvode imenice od pridjevnih osnova označujući određenu osobinu izrečenu pridjevom: *Svetac* (OTV, 499, 22; RK, 4, 24); *krivac* (TDD, 3, 32; PIO, I, 50, 4); *sumnjivac* (KNIT, 166, 21); *bogatac* (PIO, I, 70, 15; EIE, 1764, 434, 6; 1808, 354, 3; KNIT, 223, 28); *mudrac* (PIO, II, 91, 4); *Mudrac* (OTV, 498, 3); *visftac* (TDD, 12, 2); *mertvac* (PIO, I, 50, 35).

Sufiks *-ac* zabilježen je i u rječničkoj građi: Vrančić: *Laaxacz* (DIC, 60); *Mladinacz* (DIC, 3); *Salacz*⁶²⁴ (DIC, 95); Kašić: *Laxàç* (HTR, 286); *Mladinaç* (HTR, 290); *Scalac* (HTR, 326); *Spardavac* (HTR, 322); Habdelić: *krivecz*, *Lafecz*, *Mladenecz* (RS); Della Bella: *Làxaz* (DIZ, 46); *Laxivaz* (DIZ, 152); *Lakòmaz* (DIZ, 43); *Proklêtaz* (DIZ, 454). Belostenec bilježi sufiks *-ac*: *prosdarlacz*, *prosdiralacz* (GAZ II, 194), ali i sufiks *-ec*, karakterističan za kajkavsko narječje: *Krivecz* (GAZ II, 185); *lakomëcz* (GAZ II, 194).

Della Bella i Tadijanović sufiks *-ac* rabe u tvorbi imenica koje označuju zanatska zanimanja: *Židalaz* (DIZ, 503); *Tkalacz* (SPM, 58); *Schillacz* (SPM, 58); *Kipporezacz* (SPM,

⁶²⁴ U značenju *šaljivac* (lat. *Scurra*).

59). Sufiks *-alac* Tadijanović rabi u tvorenicama složenim od dviju imenica: *Knygovezalacz*, *Knygoprodavalacz* (SPM, 59). U Habledića i Belostenca je u tvorbi naziva zanatskih zanimanja zabilježen sufiks *-ec*, karakterističan za kajkavsko narječje: *Tkalecz platneni*, *Tkalecz szvilni* (RS); *Tkálec* (GAZ II, 543). Sufiks *-ec* Habledić bilježi i u primjerima: *Szudecz*, *Udovecz*, *Zlochinez* (RS).

-ak

Sufiks *-ak* plodan je sufiks kojim se tvore imenice muškoga roda različitih značenja: *cslanak* (NK, 2, 24; FM, 40, 20; RK, 41, 25); *konak* (OTV, 182, 11; NK, 13, 7); *dobitak* (TDD, 7, 20; NK, 17, 22); *prafsak* (NK, 39, 25/26); *redak* (NK, 43, 12); *mozak* (FM, 8, 5); *csvorak* (FM, 19, 11); *linjak*⁶²⁵ (FM, 19, 26); *rucsak* (FM, 23, 15; 41, 21); *petak* (TDD, 7, 25); *pocsetak* (TDD, 7, 28; FM, 23, 17); *Ponediljak* (PD, 22, 12); *opiljak* (FM, 29, 21); *prolazak* (FM, 33, 18); *izhodak* (PIO, I, 48, 15; OTV, 182, 16); *odilazak* (PIO, I, 55, 6); *vojak* (OTV, 180, 23/24); *Vojak* (TDD, 11, 2); *kurjak* (OTV, 68, 7); *Puštinja* (TDD, 4, 21; RK, 60, 18); *vilovnjak* (TDD, 12, 10); *texak*⁶²⁶ (TDD, 1, 14; PIO, I, 49, 10/11; EIE, 1764, 103, 11; 1808, 85, 23).

-ar

Sufiksom *-ar* tvorene su imenice muškoga roda koje označavaju vršitelja radnje: *Csuvar* (NK, 18, 23/24); *csuvar* (TDD, 8, 29); *likar* (FM, 7, 16; 22, 26); *Pifar* (NGD, 119, 11); *kljucsar* (TDD, 14, 7); *Poglavar* (TDD, 10, 6; PD, 172, 10; KNIT, 401, 16; OTV, 352, 23); *Barjaktar*⁶²⁷ (PD, 146, 20); *poklifar* (NGD, 119, 12); *Poklifar* (PIP, Pridgovor,⁶²⁸ 1, 6); *Mesftar* (NK, 19, 19).

Tvorbeni sufiks *-ar* vrlo je plodan u tvorbi imenica koje označuju zanatska zanimanja, a Tadijanović bilježi brojne primjere: *Ribbar*, *Mlinnar*, *Pekkahr*, *Mefszar*, *Pivvar*, *Appatekar*, *Klobucfar* (SPM, 58); *Czipellar*, *Kopcfar*, *Uxahr*, *Sedlar*, *Zdillar*, *Kollar*, *Suddar*, *Kammenar* (SPM, 59); *Ziddar*, *Staklar*, *Loncfar*, *zlattar*, *Kotlar*, *Kofiterar*, *Noxar*, *Iglar* (SPM, 60).

⁶²⁵ Slatkovodna jestiva riba.

⁶²⁶ U značenju *ratar*, *poljoprivrednik*. Ovu imenicu bilježe i Vrančić: *Texaak* (DIC, 5); Kašić: *Texak* (HTR, 329), Habledić: *Tefak* (RS); Della Bella: *Texâk* (DIZ, 46; 54); Belostenec: *tefak* (GAZ I, 58); Tadijanović: *Texahk* (SPM, 57).

⁶²⁷ Tadijanović: *Barjaktar* (SPM, 52).

⁶²⁸ Predgovor je nepaginiran, ali je u ovome radu označen brojevima stranica od 1 do 3 zbog lakšega snalaženja u samome tekstu.

Tvorbeni sufiks *-ar* bilježe i Vrančić: *Kamenar* (DIC, 15); *Loncsar* (DIC, 36); *Meszar* (DIC, 53); *Ribar* (DIC, 78); *Zidar* (DIC, 102); Kašić: *Kàmenar* (HTR, 282); *Kotigar* (HTR, 284) *Mésar* (HTR, 289); *Mlinar* (HTR, 290); *Rìbar* (HTR, 316); *Zidar* (HTR, 344); Habdelić: *Cziglar*, *Lonchar*, *Kamenar*, *Klobuchar*, *Kobilar*, *Kolar*, *Kokoffar*, *Kopchar*, *Mefzar*, *Mlinar*, *Ribar*,⁶²⁹ *Szedlar*, *Szrebernar*, *Zidar*, *Zlatar* (RS); Della Bella: *Kozâr*, *Kamenâr*, *Vunnar* (DIZ, 46); *Mlinâr* (DIZ, 493); Belostenec: *Mefzar* (GAZ II, 219); *Szteklâr* (GAZ II, 519); *Kopchâr* (GAZ II, 177); *Szedlâr* (GAZ II, 496); *Zdelâr* (GAZ II, 620).

Tadijanović u tvorbi imenica koje označuju zanatska zanimanja rabi i sufiks turskoga podrijetla *-džija*: *Mehangia*, *Zanatgia* (SPM, 57); *Gajtangia* (SPM, 59).

-arnica

Imenice ženskoga roda tvorene sufiksom *-arnica* označuju mjesto događanja neke radnje: *ovcsarnica* (PIO, II, 70, 3). U Habdelića i Belostenca je također zabilježen ovaj sufiks: *Lonchárnicza*, *pticharnicza*⁶³⁰ (RS); *Pticharnicza* (GAZ II, 436); *Lonchárnicza* (GAZ II, 203); *Ovcharnicza* (GAZ II, 335); *Brodarnicza* (GAZ II, 31); *Mefzarnicza* (GAZ II, 219).

-ba, -idba

Glagolskoj je osnovi dodan sufiks *-ba*: *sluxba* (NK, 6, 10; KNIT, 263, 5); *moljba* (TDD, 5, 15; 9, 10; 12, 1; OTV, 186, 28; 291, 27; NK, 10, 5; PIO, I, 129, 27; EIE, 1764, 94, 14; 1808, 78, 16; KNIT, 301, 13); *naredba* (TDD, 4, 7; 13, 19; NK, 8, 14); *fercxbá* (TDD, 3, 21).

Sufiksom *-idba* tvorena je riječ: *Xenidba*⁶³¹ (NK, 4, 25; 23, 5; 34, 7).

-ica

Kada se osnovama imenica muškoga roda doda sufiks *-ica*, nastaju tvorenice ženskoga roda: *Prorocfîca* (OTV, 350, 8); *obtuxiteljica* (PIO, I, 50, 29); *Vitezica* (OTV, 180, 22); *vitezica*

⁶²⁹ Habdelić bilježi i sufiks *-ič*: *Ribich* (RS).

⁶³⁰ U značenju *krletka* (lat. *Aviarius*).

⁶³¹ Vrančić: *Xenitba* (DIC, 22); Kašić: *Xenidba* (HTR, 339); Belostenec: *Senidba* (GAZ I, 346); Tadijanović: *Xennidba* (SPM, 36).

(377, 30); *Roditeljica* (RK, 29, 9; KNIT, 364, 24); *s-jediniteljica* (OTV, 507, 13); *Kraljica* (TDD, 10, 3; NGD, 123, 13); *pokornica* (OTV, 536, 25); *Udovica* (OTV, 492, 9).

Mocijska je tvorba u Tadijanovića potvrđena brojnim primjerima: *Czeffzar*, *Czeffzaricza*; *Kraly*, *Kralycza*; *Princip*, *Principicza*; *Herczeg*, *Herczegicza* (SPM, 28); *Groff*, *Grofficza*; *Baron*, *Baronicza* (SPM, 29); *Kalugjer*, *Kalugjericza* (SPM, 30); *Zarucfnik*, *Zarucfniza*; *Udovacz*, *Udovicza* (SPM, 36). Sufiks -a u tvorbi imenica ženskoga roda slabo je plodan, a Tadijanović bilježi: *Unnuk*, *Unnukka* (SPM, 35); *Kuhm*, *Kuhma* (SPM, 36). Vrančić bilježi: *Cfarovnik* (DIC, 58); *Csarovnicza* (DIC, 92); *Gozpodar*, *Gozpodaricza* (DIC, 44); *Kraly* (DIC, 90); *Kralicza* (DIC, 89); *Vdovacz*, *Vdovicza* (DIC, 113). Kašić bilježi: *Gospodár*, *Gospodariça* (HTR, 277). Habelić bilježi: *Czar*, *Czaricza*; *Gofzpodar*, *Gofzpodarizca*; *Gnoynik*, *Gnoynicza*, *Kopchar*, *Kopcharicza*; *Prorok*, *Prorochicza*; *Pudár*, *Pudarnicza*; *Szvinyar*, *Szvinyaricza*, *Tkalecz*, *Tkalchicza* (RS). Sufiks -inja dodaje se osnovama koje završavaju suglasnikom k: *Rodjakinja* (PD, 163, 19). Habelić, Della Bella i Belostenec bilježe takvu tvorbu: *Tefak*, *Tefakinya* (RS; GAZ I, 58); *Pròfsjakigna* (DIZ, 480). U Della Belle su zabilježeni i drugi primjeri mocijske tvorbe: *Guffarizza*, *Priategliza*, *Kraglizza* (DIZ, 47); *Mlinariza* (DIZ, 493); *Gofspodarizza* (DIZ, 534). Belostenec bilježi: *Proruchicza*. (D.) *gonetalicza*, *gatalieczya* (GZ I, 462); *Kuharicza* (GAZ II, 189); *Tovarufsicza* (GAZ II, 545); *Tkalicza* (GAZ II, 542); *Kopcharicza* (GAZ II, 177); *Medvedicza* (GAZ II, 213); *Vuraricza* (GAZ II, 590).

Ovaj je sufiks čest u tvorbi imenica *e-vrste* različitih značenja: *groznica* (FM, 9, 12; 21, 27; 29, 8); *krivica* (TDD, 4, 31; PIO, I, 50, 7); *tavnica* (TDD, 10, 4); *cxigerica* (FM, 9, 13); *prepelica* (FM, 19, 12); *laftavica* (FM, 39, 23); (NK, 1, 16); *gerlica* (FM, 19, 11); *visftica* (TDD, 12, 2); *bradavica* (FM, 40, 13); *Hunkavica* (FM, 44, 11); *polaffnjica* (TDD, 13, 18).

Nazivi su biljaka i životinja tvoreni sufiksom -ica: *metvica* (FM, 33, 4; 38, 22); *rutvica* (FM, 13, 9; 15, 23; 34, 9; 43, 9); *zlatinica* (FM, 10, 24; 37, 26); *goruffica* (FM, 35, 22; 42, 20); *Pafvica*⁶³² (FM, 45, 19); *ljubica* (FM, 36, 7); *gerlica* (FM, 19, 11; PIP, 170, 4).

Sufiks -ica plodan je sufiks i u rječničkoj građi u imenica koje označavaju imena životinja i biljaka: Vrančić, *Garlicza* (DIC, 109); *Guffinicza* (DIC, 15); *Piavicza* (DIC, 44); *Guschyericza* (DIC, 53); *Hobotnicza* (DIC, 79); *Praszicza* (DIC, 95); *Pfenicza* (DIC, 108); Kašić: *Lisiça* (HTR, 287); *Piavica* (HTR, 304); *Prepelica* (HTR, 311); *Prasica* (HTR, 311); *Psenica* (HTR, 315); Habelić, *Gerlicza*, *Gufzenicza*, *Ierebicza*, *Prafzicza*, *Pfenicza* (RS);

⁶³² Pasvica (lat. *Soldanella*) je biljni rod cvjetnica iz porodice jaglaca.

Belostenec: *Hobotnicza* (GAZ I, 931); *Lafztovicza* (GAZ II, 196); *Goruficz* (GAZ I, 110); *Gorufficz* (GAZ I, 233); *Pfenicz* (GAZ II, 436); Tadijanović, *Pfchenicz*, *Gorruſchicz* (SPM, 17); *Kukavicza* (SPM, 19); *Laſtavicza* (SPM, 19); *Jarebicza*, *Prepellicza*, *Gerlicza* (SPM, 20); *Kerticz* (SPM, 21); *Gusjennicz* (SPM, 22).

-ina

Od pridjevne su osnove sufiksom *-ina* tvorene mislene imenice koje označuju različita svojstva: *texina* (FM, 36, 10); *ljutina* (OTV, 380, 21; FM, 7, 4; 38, 25); *gorcsina* (FM, 54, 20); *Krocſina* (JRNK, 35, 6); *debljina* (FM, 12, 20); *dubljina* (OTV, 520, 11; PD, 147, 5; PIP, 129, 13; 131, 7); *tverdina* (TDD, 3, 8; FM, 28, 17, 18). Vrančić i Kašić riječ *Tvardozt* (DIC, 37); *Tvárdost* (HTR, 331) bilježe u značenju svojstva krutosti. Pavić riječ *tverdina* (KNIT, 222, 19) rabi i u značenju *utvrda*.

Apstraktne su imenice također tvorene sufiksom *-ina*: *protivſtina* (TDD, 9, 23; 13; 17; NK, 38, 9; 41, 3); *slobosftina* (TDD, 10, 5); *ognuſtina*⁶³³ (FM, 45, 14); *ſvetkovina* (TDD, 8, 24); *Svetkovina* (NK, 8, 3); *gozdbina* (PIO, I, 19, 5; OTV, 597, 2); *jizdbina*⁶³⁴ (FM, 10, 23; 16, 15; OTV, 271, 2); *jizbina* (FM, 40, 23; 41, 12); *baſtina* (OTV, 45, 25).

Apstraktne su imenice sufiksom *-ina* zabilježene i u Vrančića: *Baſchina* (DIC, 40); *Proklyeſchina* (DIC, 58); Kašića: *Bàſcchina* (HTR, 265); *Protivſchina* (HTR, 314); *Slobodſcchina* (HTR, 321); Habdelića: *Szlobodſchina* (RS); Della Belle: *Otàcbina* (DIZ, 548); Belostenca: *Baſchina* (DIZ, 7); *ſzlobodſchina* (GAZ I, 506); Tadijanovića: *Gofibina* (SPM, 31); *Jezbina* (SPM, 31).

Nazivi za meso tvore se sufiksom *-ina*:⁶³⁵ *teletina* (FM, 19, 2). U današnjem je standardnom jeziku u mnogih izvedenica koje označuju meso bilježen završetak *-etina*, a Pavić bilježi oblik *ovcsina* (FM, 17, 23), kao i Belostenec: *Ovchìna* (GAZ II, 335).

⁶³³ U značenju *groznica*.

⁶³⁴ Vrančić bilježi ovu riječ u množini: *Gizbine* (DIC, 26); *Gyzbine* (DIC, 32).

⁶³⁵ Habdelić: *Govedina*, *Teletina* (RS); Belostenec: *Govedina* (GAZ II, 112); *Telétina* (GAZ II, 534); Tadijanović: *Govedina*, *Kermetina*, *Ovnetina* (SPM, 32).

-ište / -lište

Sufiks *-ište*⁶³⁶ u Pavića je potvrđen imenicama: *tergovishte* (KNIT, 224, 18); *plotishte* (KNIT, 224, 23); *firište* (FM, 20, 12). Kada se tvore od infinitivnih osnova, imenice imaju sufiks *-lište*: *Posvetilishte* (TDD, 10, 9; RK, 4, 2/3); *pofvetilishte* (TDD, 10, 14; OTV, 125, 27; JRNK, 61, 9); *fvitlishte* (OTV, 2, 11; PIO, I, 6, 13; EIE, 1764, PRILJUBLJENIMA SSTIOCEM,⁶³⁷ 3, 15); *svitlishte* (EIE, 1808, PRILJUBLJENIMA SSTIOCEM,⁶³⁸ 4, 1/2). Belostenec bilježi *Pofzvetilische* (GAZ II, 391).

-ka

Sufiks *-ka* plodan je u tvorbi imenica različitih osnova: *odluka* (TDD, 7, 2; NK, 17, 21); *predika* (TDD, 11, 22; 13, 16); *zaprika* (TDD, 13, 30); *pljuvka* (FM, 10, 17); *jabuka* (FM, 10, 26); *kruška* (FM, 10, 26); *briska* (FM, 25, 17); *Sstuka* (FM, 19, 26); *furutka* (FM, 22, 5); *kerbljika* (FM, 37, 25); *prilika* (TDD, 4, 20; FM, 44, 25); *karika* (TDD, 7, 25); *muka* (TDD, 9, 26; NK, 4, 12; 13, 2; 33, 7); *buka* (NK, 15, 20); *ruka* (NK, 7, 15/16; FM, 33, 20); *vika* (FM, 32, 6); *slika* (FM, 35, 9); *dlaka* (FM, 35, 12).

-(k)inja

Sufiks *-kinja*⁶³⁹ služi u tvorbi etnika za žensku osobu: *Rimkinja* (NGD, 151, 2).

Apstraktne i konkretne imenice ženskoga roda *e-vrste* tvore se dodavanjem sufiksa *-inja* pridjevnoj osnovi: *Svetinja* (TDD, 2, 27; PIP, 292, 18); *svetinja* (TDD, 7, 1; 13, 25); *puštinja* (TDD, 5, 17; OTV, 499, 20).

-(n)ik

Imenice muškoga roda koje označavaju nositelja određenoga svojstva ili osobine najčešće su tvorene glagolskim pridjevima trpnim: *duxnik* (NK, 9, 13); *bolesnik* (NK, 6, 3; RK,

⁶³⁶ Della Bella: *Ulažifcte*, *Oghnišfcte*, *Pristalifcte* (DIZ, 47); *Pjèvalifcte* (DIZ, 229); Tadijanović: *Taborifchte* (SPM, 50); *Pribivalifchte* (SPM, 39).

⁶³⁷ Predgovor je nepaginiran, ali je u ovome radu označen brojevima stranica od 1 do 4 zbog lakšega snalaženja u samome tekstu.

⁶³⁸ Predgovor je nepaginiran, ali je u ovome radu označen brojevima stranica od 1 do 4 zbog lakšega snalaženja u samome tekstu.

⁶³⁹ Della Bella: *Žagorkigna*, *gne. Žagorka* (DIZ, 740).

8, 3; JRNK, 82, 8); *grifsnik* (TDD, 3, 21; NK, 5, 25; 10, 1; 13, 14; 16, 5; EIE, 1764, 435, 4/5; PIP, 125, 1); *grishnik* (EIE, 1808, 354, 25); *naslidnik* (OTV, 180, 17); *podloxnik* (OTV, 296, 26); *nevirnik* (TDD, 6, 6); *pokornik* (TDD, 6, 31); *Redovnik* (TDD, 10, 29; 12, 27); *putnik* (NK, 13, 6; PIP, 130, 14); *pomochnik* (NK, 42, 4; PIP, 58, 15); *Nemochnik* (PD, 131, 18); *ocfitnik* (OTV, 461, 7); *ocsitnik* (NK, 8, 15); *odmetnik* (NK, 8, 15); *Misnik* (TDD, 3, 22; 10, 8; NK, 5, 19; 5, 24; RK, 8, 1KNIT, 263, 14); *Namisnik* (TDD, 5, 30); *dionik* (TDD, 6, 16; NK, 12, 14; 31, 15/16); *konjik*⁶⁴⁰ (TDD, 10, 27); *basftinik* (OTV, 295, 21/22; PIO, I, 18, 29); *Ucſenik* (KNIT, 156, 4); *Milovnik* (PIP, 293, 1).

-lac, -telj

Imenice tvorene sufiksom *-lac* označuju vršitelja neke radnje, a izvode se od infinitivnih osnova: *Pifalac* (NGD, 11, 20); *fazidalac* (EIE, 1764, 64, 7); *sazidalac* (EIE, 1808, 53, 25); *Vladalac* (TDD, 10, 6; OTV, 186, 9/10); *vladalac* (PIO, I, 5, 9).

U rječničkoj su građi zabilježeni sufiksi *-lac* i *-vac*: Vrančić, *Pripovidauacz* (lat. *Prædicator*) (DIC, 81); *Vladavacz* (lat. *Gubernator*; *Rector*) (DIC, 43; 89); *Vladavatz* (lat. *Moderator*) (DIC, 62); Kašić, *Gàtavac* (HTR, 275); *Pripovidavac* (HTR, 312); *Vladavaſ* (HTR, 337); Della Bella, *Vartilaz* (DIZ, 633); *Pripovjêdavaz*, *Pripovjêdalaz* (lat. *Predicatore*) (DIZ, 580); Belostenec, *Ravnavecz*, *vladalacz* (lat. *Rector*) (GAZ I, 1027); *Prepovedàvecz* (lat. *Prohibitor*) (GAZ I, 412); *ravnavecz*,⁶⁴¹ *ladavecz* (lat. *Gubernator*) (GAZ I, 616); Tadijanović, *Pripovidalacz* (SPM, 29).

U današnjem je standardnom jeziku sufiks *-telj* plodan u tvorbi imenica od infinitivnih osnova: *Ucsitelj* (NK, 2, 11; 10, 15); *Naucſitelj* (OTV, 498, 3; NK, 1, 16; KNIT, 298, 4); *Naucsitelj* (PIO, I, 121, 24); *Boritelj* (PD, 170, 21); *ſtvoritelj* (NK, 3, 3; 21, 22); *Stvoritelj* (NK, 43, 15); *roditelj* (NK, 19, 7; NK, 28, 13); *ranitelj* (NK, 28, 18); *saranitelj* (NK, 42, 8); *Spaſitelj*, ili *Saranitelj* (JRNK, 22, 14/15); *Saranitelj* (PIO, II, 77, 23); *ſpaſitelj* (TDD, 3, 29; NK, 34, 16; 42, 7); *Spaſitelj* (TDD, 8, 28; PIO, I, 54, 37); *spaſitelj* (TDD, 9, 6); *Odkupitelj* (NK, 43, 16; PD, 130, 5); *priatelj* (OTV, 530, 15); *nepriatelj* (NK, 43/44, 26/1); *oxivitelj* (RK, 2, 17); *Branitelj* (PD, 170, 19; PIP, 170, 21); *branitelj* (PIP, 58, 15); *Obratitelj* (PD, 171, 6); *poznatelj* (PIO, I, 121, 32); *pomiritelj* (PIO, I, 2, 24); *Pridhoditelj* (OTV, 499, 20/21); *progonitelj* (OTV, 181,

⁶⁴⁰ U značenju *konjanik* ovu riječ bilježe i: Vrančić: *Konyik* (DIC, 32); Della Bella: *Kognik* (DIZ, 46); Belostenec: *Konyanik*. (D.) *konik*; Tadijanović: *Konnyk* (SPM, 49).

⁶⁴¹ Belostenec bilježi i *ravnitel* (lat. *Gubernator*) (GAZ I, 616); *ravnitel* (lat. *Rector*) (GAZ I, 1027).

14); *osloboditelj* (KNIT, 222, 19); *upravitelj* (OTV, 180, 6; 125, 8); *obtuxitelj* (OTV, 276, 32); *obsluxitelj* (EIE, 1764, 3, 14; 1808, 3, 9).

Za razliku od tvorbenog sufiksa *-lac* kojim su tvorene imenice muškoga roda, tvorbeni sufiks *-telj* ima mogućnost proširenja sufiksom *-ica* kojim su tvorene imenice ženskoga roda: *Roditeljica* (RK, 29, 9); *s-jediniteljica* (OTV, 507, 13); *obtuxiteljica* (PIO, I, 50, 29).

Sufiks *-telj* bilježe i Vrančić: *Branitely* (DIC, 26); *Szatvoritely* (lat. *Auctor*) (DIC, 11); *Sztvoritely* (lat. *Conditore*) (DIC 22); Kašić: *Osvetitegl* (HTR, 302); Della Bella: *Spafsitegl*, *Trubitegl*, *Priategl*, *Stvoritegl* (DIZ, 46); *Ukrotitegl* (DIZ, 276); *Žabrànitegl* (DIZ, 589); *Prikaxitegl* (DIZ, 247); *Osloboditegl* (DIZ, 437); Habdelić: *Dobrochinitel* (RS); Belostenec: *Nadžtavitel* (GAZ I, 663); *Podmititel* (GAZ II, 367); *Pripravitel* (GAZ II, 427); Tadijanović: *Stvoritel*, *Odkupitel*, *Spafitel*, *Utischitel*, *Pofvetitel* (SPM, 2); *Nepriatel* (SPM, 49).

-nje, -enje, -jenje

Glagolske se imenice u Pavića tvore sufiksima *-nje, -enje, -jenje*, a mogu biti tvorene od svršenih i nesvršenih glagola: *opčenje* (NK, 3, 14); *Svitovanje* (NK, 13, 23); *fvitovanje* (OTV, 181, 32); *xivljenje* (NK, 14, 5); *xivljenje* (FM, 24, 17; 31, 18; OTV, 499, 19; PIO, II, 112, 21); *govorenje* (TDD, 1, 7; 2, 28); *pripovijanje* (TDD, 2, 14); *terpljenje* (TDD, 4, 11); *tolmacsenje* (NK, 14, 27/28); *spafenje* (NK, 4, 7; 8, 23/24); *spafenje* (TDD, 14, 13); *Kersštenje* (NK, 4, 22); *kersštenje* (TDD, 5, 5); *krizmanje* (RK, 97, 7; NK, 4, 22/23; 23, 3); *rafvitljenje* (NK, 15, 24/25); *utiffenje* (NK, 15, 28; KNIT, 201, 7); *uttiffenje* (NK, 41, 3); *obechanje* (TDD, 5, 21; NK, 17, 6; 21, 17); *obranje*⁶⁴² (OTV, 186, 19); *dilovanje* (TDD, 3, 17/18; NK, 17, 25); *dillovanje* (NK, 40, 26; PIO, I, 7, 22; JRNK, 84, 12); *zlamanje* (NK, 25, 6/7); *Stvaranje* (NK, 26, 9); *uvrigjenje* (NK, 32, 11); *ochuchenje* (JRJK, 153, 6); *bolovanje* (NK, 35, 8); *napaštovanje* (NK, 35, 8); *čfinjenje* (TDD, 3, 27); *csinjenje* (NK, 40, 26/27); *virovanje* (NK, 41, 24); *hotenje* (NK, 42, 23; PD, 186, 13/14); *pranje* (FM, 16, 23); *ottvaranje* (FM, 18, 8; 32, 22); *blagovanje* (FM, 24, 27); *kripljenje* (FM, 29, 10); *bljuvanje* (FM, 36, 23); *naregjenje* (FM, 32, 2); *dertanje* (FM, 33, 20); *cipanje* (FM, 39, 4); *csuvenje* (FM, 41, 20, 23); *bienje* (FM, 42, 8); *krehanje* (FM, 41, 22; 42, 7); *zvonjenje* (FM, 42, 6); *gladovanje* (FM, 42, 7); *kupanje* (FM, 42,

⁶⁴² Glagolska imenica tvorena od glagola *obradi* u značenju *odabrati*: doklegodmu Bog ovo njegovo *obranje*, i ovu naredbu nepotverdi s-novim csudom (OTV, 186, 19).

18); *uzimanje* (FM, 45, 13); *posfjenje* (TDD, 3, 1; 6, 2; NK, 17, 17); *posfjenje* i *sftovanje* (RK, 4, 25); *Sftivenje* (NK, 98, 11).

Glagolske imenice Pavić rjeđe tvori infinitivnom osnovom i sufiksom *-će*.⁶⁴³ *pramaliche* (KNIT, 11, 32; FM, 46, 18); *Razpeche* (PIO, I, 69, 20); *razbignutie* (TDD, 13, 20); *Ottverdnutie* (NK, 11, 20); *Pritisnutje* (NK, 11, 27/28); *zamuknutje* (FM, 43, 24); *izkorenutje* (TDD, 6, 6); *nadahnutje* (KNIT, 168, 27).

-oća, -ota

Od pridjevnih su osnova tvorene imenice sufiksom *-oća* koje označuju određena svojstva: *slatkocha* (FM, 12, 12); *csiftocha* (FM, 12, 13; PIP, Pridgovor,⁶⁴⁴ 2, 15); *cfiftocha* (JRNK, 99, 2/3); *Csiftocha* (NGD, 115, 9); *Cfiftocha* (JRNK, 35, 8); *tihocha* (OTV, 270, 5; PIO, I, 27, 5; II, 70, 12/13; JRNK, 35, 7); *trulocha* (OTV, 448, 4); *lahkocha* (PIO, PRIDGOVOR POLJUBLJENIMA SSTIOCEM, 3, 11); *Samocha* (NGD, 116, 19); *skupocha* (OTV, 86, 19); *zlocha* (TDD, 4, 31; 6, 26; OTV, 21, 12); *naglocha* (TDD, 11, 27); *golocha* (OTV, 22, 27); *slipocha* (OTV, 38, 18).

Imenice ovoga tvorbenoga tipa apstraktnog su značenja, a zabilježene su i u rječničkoj građi: Vrančić: *Csiftochya* (DIC, 64); *Dragoty* (DIC, 75); *Tankoty* (DIC, 42); Kašić: *Cistochià* (HTR, 270); *Dragotyà* (HTR, 274); Habelić: *Chifztocha*, *Dalekocha*,⁶⁴⁵ *Dragocha*, *Kerhkocha*, *Mehkocha*, *Szuhocha*, *Teskocha*, *Tefznocha*, *Tihocha* (RS); Della Bella: *Ciftocchja* (DIZ, 41); *Skupocchja* (DIZ, 172); *Lakòcchja* (DIZ, 432); Belostenec: *Tihócha* (GAZ II, 541); *Malócha* (GAZ II, 209); *Mehkócha* (GAZ II, 213); *Grubócha* (GAZ II, 118); Tadijanović, *Grubochja*, *Slabochja*, *Gluhochja*, *Slipochja* (SPM, 27); *Zlochya*, *Cfiftochya*, *Necfiftochya* (SPM, 55).

U današnjem je standardnom jeziku sufiks *-ota* slabo plodan, a njime se tvore mislene imenice izvedene od pridjevnih i imeničkih osnova. Pavić također ne rabi puno ovaj sufiks: *grihota* (PD, 89, 1; 106, 14).

⁶⁴³ Vrančić: *Dofaštye* (DIC, 3); *Premalitye* (DIC, 111); Kašić: *Primalitye* (HTR, 312); *Uzascastye* (HTR, 334); Della Bella: *Razbijtje* (DIZ, 633); Tadijanović: *Uskersnutje*, *Uzaschaftje* (SPM, 2); *Pramalitje* (SPM, 8); *Dotaknutje* (SPM, 33).

⁶⁴⁴ Predgovor je nepaginiran, ali je u ovome radu označen brojevima stranica od 1 do 3 zbog lakšega snalaženja u samome tekstu.

⁶⁴⁵ Kašić bilježi: *Dalecina* (HTR, 271).

-ost

Apstraktne se imenice ženskoga roda tvore dodavanjem sufiksa *-ost* pridjevnoj osnovi: *Svitloft* (NK, 2, 16); *fvitloft* (OTV, 3, 7; NK, 19, 1; FM, 14, 4; 34, 14; PIO, I, 5, 25); *tavnoft* (OTV, 3, 7/8; PIO, I, 6, 8/9; 93, 20; FM, 34, 13); *mracsnoft* (FM, 9, 8); *xaloft* (PIO, I, 70, 13); *miloft* (TDD, 2, 26; 9, 28; NK, 3, 23; 4, 19; 9, 25; RK, 64, 22/23); *fversfenoft* (NK, 3, 28); *kripoft* (OTV, 22, 18; RK, 52, 16; NK, 4, 4; 8, 10; FM, 11, 10; 34, 10; JRNK, 161, 5; PIP, 292, 20); *oholoft* (OTV, 296, 21; NK, 27, 4); *lakomoft* (OTV, 494, 7; NK, 11, 6); *bludnoft* (FM, 26, 8; NK, 11, 7); *nenavidoft* (RK, 30, 17; NK, 11, 7); *proxderloft* (RK, 30, 17; NK, 11, 7/8); *Sereditoft* (NK, 11, 8); *ferditoft* (RK, 30, 17); *Nepokornoft* (NK, 11, 22); *duxnoft* (NK, 12, 12; 18, 17); *pravednoft* (NK, 12, 28); *skrovitoft* (PIO, I, 7, 22); *jakoft* (OTV, 186, 16; NK, 13, 24; FM, 39, 17; KNIT, 222, 18); *mudroft* (NK, 36, 2); *mladoft* (NK, 40, 15); *ljubeznivoft* (NK, 42, 26; 43, 19; KNIT, 157, 21); *vlastitoft* (FM, 12, 11); *vlastnoft* (FM, 21, 26; FM, 31, 9); *linoft* (FM, 9, 12; 14, 14; NK, 11, 8; RK, 30, 18); *radoft* (OTV, 521, 10; FM, 15, 25); *fumornoft* (FM, 27, 18); *gorkoft* (OTV, 507, 21); *fveznanoft* (PIO, I, 6, 1); *opacsinoft* (PIO, I, 7, 28); *fercsanoft* (OTV, 186, 16); *triznoft* (JRNK, 134, 17; 140, 3; PIP, Pridgovor,⁶⁴⁶ 2, 15); *zafalnoft* (OTV, 47, 5; RK, 41, 6/7; JRNK, 91, 1/2); *pokornoft* (OTV, 537, 30); *razpufftenoft* (PD, 107, 3/4); *virnost* (PD, 112, 7); *neplodnoft* (OTV, 264, 4); *dragoft* (OTV, 494, 28/29); *poniznoft* (PD, 105, 7/8; 106, 19); *izverfsnoft* (OTV, 527, 22); *zakucsnoft* (TDD, 1, 16); *jednakoft* (TDD, 3, 27); *fitoft* (TDD, 9, 23); *vridnoft* (TDD, 10, 14); *suprotivnoft* (TDD, 11, 30); *slaboft* (TDD, 13, 29); *srichnoft* (TDD, 14, 3); *zriloft* (TDD, 14, 19).

Sufiks *-ost* čest je i u rječničkoj građi: Vrančić: *Mladooft* (DIC, 52); *Nemiloft* (DIC, 47); *Szvetofzt* (DIC, 93); *Vridnoft* (DIC, 81); Kašić: *Blúdnost* (HTR, 266); *Gliubeznívost* (HTR, 276); *Làkomost* (HTR, 286); *Virnost* (HTR, 337); *Xukost*⁶⁴⁷ (HTR, 340); Habelić: *Bojaznofzt*, *Plahofzt*, *Priazlivofzt*, *Szlobodnofzt*, *Sztalnofzt*, *Zlovolynofzt* (RS); Della Bella: *millóft*, *krepóft*⁶⁴⁸ (DIZ, 10); Belostenec: *Bojaznofzt* (GAZ II, 24); *Lúdoft* (GAZ II, 205); *Milofztivofzt* (GAZ II, 223); *Piànofzt* (GAZ II, 353); Tadijanović: *Svitloft*, *Tavnoft* (SPM, 32); *Lyubkoft* (SPM, 33); *Nasladnoft*, *Nenavidnoft* (SPM, 34); *Moguchnoft*, *Nemoguchnoft* (SPM, 54); *Slobodnoft*, *Triznoft* (SPM, 55); *Mudroft*, *Neznannoft*, *Sloxnofzt*, *Nesloxnofzt*, *Lakomoft*, *Zafalnoft*, *Nezafalnoft*, *Luddoft* (SPM, 57).

⁶⁴⁶ Predgovor je nepaginiran, ali je u ovome radu označen brojevima stranica od 1 do 3 zbog lakšega snalaženja u samome tekstu.

⁶⁴⁷ U značenju: *gorčina*.

⁶⁴⁸ Della Bella navodi kako imenice koje završavaju sufiksima *-ost* / *-ast* gube završno *t* zbog ljepšega izgovora: *krepós*, *Lakomos*, *Slados*, *Oholás* (DIZ, 10); *Dóbroftivos*, *Blâgos*, *Odpuftglivos* (DIZ, 196).

-stvo

U tvorbi mislenih imenica sufiks *-stvo* veoma je plodan: *Jedinstvo* (NK, 3, 26); *Trojstvo* (NK, 3, 27; 25, 5); *Trojstvo* (TDD, 10, 32); *Csovicanstvo* (NK, 5, 18; 34, 16/17); *Boxanstvo* (NK, 5, 18; 34, 16); *Boxanstvo* (RK, 4, 6); *fvidocsanstvo* (NK, 7, 17/18; RK, 151, 9); *Blaxenstvo* (NK, 14, 7); *blaxenstvo* (PIP, Pridgovor,⁶⁴⁹ 3, 14); *doftojanstvo* (NK, 17, 26); *biftvo* (NK, 25, 20), *Biftvo* (NK, 41, 9); *bivstvo* (RK, 4, 7; JRNK, 54, 21); *velicsanstvo* (NK, 27, 2); *proklestvo* (NK, 38, 18); *pianstvo* (FM, 41, 24); *Gospodarstvo* (FM, 46, 19); *moguchstvo* (TDD, 2, 27; 13, 15; RK, 5, 1; PIP, 292, 17); *Bratinstvo*⁶⁵⁰ (NGD, 101, 8); *Bratinstvo* (NGD, 101, 15); *neznanstvo* (PIO, I, 5, 28); *ponixenstvo* (OTV, 22, 25; KNIT, 298, 10); *ubojstvo* (KNIT, 383, 29); *Kraljestvo* (NK, 9, 9; PIP, 293, 12); *ubojstvo* (TDD, 5, 7); *Divicsanstvo* (TDD, 7,6); *proklestvo* (TDD, 9, 10); *suxanstvo* (TDD, 10, 10; 11, 14; 14, 12); *priateljstvo* (TDD, 14, 4); *Sobstvo* (JRNK, 23, 6); *fobstvo* (PD, 3, 11); *fobsstvo* (NK, 41, 9).

Potvrde sufiksa *-stvo* česte su u rječničkoj građi: Vrančić: *Szvidocsazstvo* (DIC, 106); *Szuzfedzstvo* (DIC, 112); Kašić: *Gospòdstvo* (HTR, 277); *Yedinstvo* (HTR, 341); *Yednastvo*⁶⁵¹ (HTR, 341); *Ponixenstvo* (HTR, 308); *Priateglstvo* (HTR, 311); *Svidocastvo* (HTR, 326); Habelić: *Kumfzstvo*, *Pianfzstvo*, *Szvedochanfzstvo*, *Udovinfzstvo* (RS); Della Bella: *Gospòstvo* (DIZ, 8); *Gospòdstvo* (DIZ, 534); *zarstvo* (DIZ, 37); *Žlocinstvo*, *prigljubovstvo*, *himbénstvo* (DIZ, 47); *Poglávstvo* (DIZ, 585); *Djevicjanstvo* (DIZ, 760); Belostenec: *pianfzstvo* (GAZ II, 353); *Dobróvfzstvo* (GAZ II, 77); *mezarzfzstvo* (GAZ II, 219); Tadijanović: *Bogaftvo*, *Siromaftvo* (SPM, 54); *Pijanstvo* (SPM, 55); *Ubojstvo* (SPM, 56); *Cfovicstvo* (SPM, 158).

10.1.2 Prefiksna tvorba

bez-: *bezakonik* (PIP, 256, 24);

do-: *dopusštenje* (NK, 44, 19; TDD, 3, 6; 9, 32);

iz-: *izverfsenje* (TDD, 4, 9); *izkorenjenje* (KNIT, 95, 35); *iztomacsenje* (TDD, 3, 2);

na-: *nacfin* (TDD, 10, 12); *nazeb* (FM, 44, 2); *Navrigjenje* (FM, 26, 4); *napregnutje* (FM, 26, 22); *nastruganje* (FM, 32, 21); *nasftojanje* (OTV, 349, 19);

⁶⁴⁹ Predgovor je nepaginiran, ali je u ovome radu označen brojevima stranica od 1 do 3 zbog lakšega snalaženja u samome tekstu.

⁶⁵⁰ U rečenici: ljubav *bratinska* (PIO, I, 5, 10).

⁶⁵¹ U značenju *jednakost*.

nad-: *nadpisje* (TDD, 4, 20; RK, 134, 5); *nadvecserje* (EIE, 1764, 436, 6; 1808, 355, 18);

o-: *okrug* (OTV, 289, 5; 404, 13; KNIT, 201, 1); *oglašenje* (TDD, 3, 7); *oprosštenje* (TDD, 3, 4; 5, 32; NK, 16, 26); *oslobodenie* (TDD, 9, 16); *ocsifschenje* (NK, 31, 20; 33, 7); *ocsisštenje* (NK, 44, 27); *oskvernjenje* (RK, 99, 8);

ob-: *obfidnutie* (OTV, 353, 16); *obstajanje* (NK, 5, 12); *obsluxenje* (NK, 5, 13; JRNK, 50, 19); *obsluxivanje* (NK, 7, 5); *objacsanje* (NK, 41, 2);

od-: *odskok* (PIO, I, 49, 23); *odrišfenje* (TDD, 8, 32; PD, 117, 3); *odpusštenje* (NK, 3, 14/15; 31, 9); *odkupljenje* (NK, 28, 2);

po-: *potriba* (TDD, 10, 20; NK, 35, 4; 39, 6; PD, 132, 22); *pokopanje* (TDD, 7, 27); *posluffanje* (TDD, 3, 18); *pomanjkanje* (TDD, 3, 27); *ponukovanje* (NK, 11, 21); *pomazanje* (NK, 4, 24; 23, 4/5); *pokaranje* (TDD, 3, 28; NK, 32, 19; 38, 18; 44, 25); *pogergjenje* (NK, 41, 3/4); *poxeljenje* (NK, 41, 4); *potvergjenje* (NK, 41, 23); *pobolfsanje* (NK, 44, 4); *pouffanje* (OTV, 7, 19; 506, 9/10; JRNK, 83, 1); *pokripljenje* (FM, 36, 21; 40, 21); *povrachanje*⁶⁵² (OTV, 493, 7); *povrachanje*⁶⁵³ (FM, 36, 24; 42, 8); *pošvečenje* (JRJK, 84, 14; NK, 6, 6); *posvečenje* (NK, 29, 25); *poznanstvo* (TDD, 7, 12; NK, 41, 25); *poplaffenje* (PIO, I, 55, 25);

pri-: *prigovor* (FM, 35, 3); *pridobitak* (OTV, 182, 13); *prikazanje* (TDD, 3, 2); *pribivanje* (TDD, 3, 3); *priljubodinstvo* (TDD, 5, 6/7; OTV, 296, 22); *priljubodivac* (TDD, 9, 9/10); *priverfsenje* (FM, 15, 14); *priverfsenje* (FM, 42, 9); *pricsefschenje* (NK, 45, 3); *priobrachenje* (RK, 4, 7); *Prisobftvenje* (RK, 4, 10); *prifobftvenje* (JRJK, 54, 14/15; JRJK, 55, 4/5);

pro-: *progonstvo* (NK, 14, 18; PIO, I, 2, 6; 54, 9); *probugjivanje* (NK, 40, 27); *profvitljenje* (KNIT, 201, 5/6); *profvitlenje* (PIO, II, 91, 4); *provigjenje* (RK, 14, 6);

raz-: *razpufftenoft* (PD, 107, 3/4); *razplodenje* (KNIT, 96, 28); *razbiranje* (TDD, 5, 13); *razlucsenje* (TDD, 5, 13); *rafvitljenje* (OTV, 633, 18; NK, 15, 24/25); *razdilenje* (PIO, I, 128, 16); *razcipljenje* (PIO, I, 93, 11);

s(a)-: *s-jedinitelj* (OTV, 507, 14); *s-kruffenje* (TDD, 6, 24); *skrufsenje* (NK, 32, 25; RK, 22, 4); *s-kupljenje* (NK, 41, 1/2); *sagrifsenje* (NK, 43, 26); *smiffanje* (FM, 20, 18); *s-jedinjenje* (OTV, 507, 3; 396, 12); *skvarenje* (OTV, 492, 31; PIO, I, 7, 6; 50, 24);

⁶⁵² U značenju vraćanje.

⁶⁵³ U značenju bljuvanje.

u-: *ujedinjenje* (TDD, 6, 5); *uregjenje* (FM, 10, 13); *usterpljenje* (KNIT, 298,10); *umorenje* (TDD, 5, 8); *uftajanje* (TDD, 13, 11); *uſpomenutje* (JRNK, 62, 15);

uz-: *uzviſſenje* (TDD, 6, 6); *uzderxanje* (NK, 15, 18); *neusterpljenje* (RK, 61, 9);

za-: *zaveza* (TDD, 8, 32); *zakrov* (PIO, I, 50, 21); *zaofſtanak* (RK, 4, 20); *zaluſljenje* (TDD, 6, 12; NK, 15, 17; 16, 25; KNIT, 157, 21; RK, 52, 18/19; PD, 197, 7); *zavijanje* (FM, 9, 22); *zaderxanje* (NK, 11, 28); *zadubljenje* (OTV, 127, 6); *zaxaljenje* (JRNK, 69);

Prefiksoid *vice* (lat. *vice*) u značenju *pod-*, *zamjenik*, *pomoćnik* Pavić rabi u primjeru: *Vice - Kralj* (PIO, II, 112, 18). Habelić također bilježi prefiksoid *vice*: *Vicze Kraly*; *Vicze Ban* (RS); Prefiksoid *arhi-* (grč. *árkhi-*) u značenju *glavni*, *vrhovni*, *najstariji* u Tadijanovića je zabilježen u tvorbi imenice *Arczibiskupp* (SPM, 29).

10.1.3 Složene imenice

Složene su imenice u Pavića česte, a tvorene su po sljedećim *složeno-sufikslnim* tvorbenim modelima:

– *imenica + imenica*

Bogoljubſtvo (TDD, 11, 28; OTV, 593, 30; NK, 13, 24; 15, 20; 44, 8); *bogoljubſtvo* (OTV, 633, 16); *Bogopſovſtvo* (JRNK, 91, 22); *zlociſtvo* (TDD, 3, 25); *rodokvarſtvo* (OTV, 270, 29); *dobrocſtvo* (OTV, 304, 32); *blagodarſtvo* (OTV, 506, 24); *Ljudomorſtvo* (NK, 11, 25/26; JRNK, 142, 6/7); *Bogoljub* (NK, 45, 1); *Bogorodica* (RK, 4, 23); *Bogoslovac* (TDD, 3, 20); *vinograd* (OTV, 21, 25; PIP, 162, 15); *zlotvor* (OTV, 7, 1); *Vodobolja* (FM, 9, 23); *Vodokerſtje* (JRNK, 156, 14); *vodokerſtje* (PIO, I, 69, 2); *Glavobolja* (FM, 45, 10);

Vrančić: *Lyubodivnik* (DIC, 55); *Vino-grad* (DIC, 113); *Zlo-glaſenye* (DIC, 48); Kaſić: *Bogoslovàç* (HTR, 267); *Drivodiglia*⁶⁵⁴ (HTR, 274); *Gliubodivnichk* (HTR, 276); *Kolovòya*⁶⁵⁵ (HRT, 284); *Zlavoglia* (HTR, 345); Habelić: *Bogofzlovecz*, *Bogorodicza*, *Vinograd*, *Zlochinenye*, *Zlochinitel*, *Zlochinfztvo* (RS); Della Bella: *Bogorodizza* (DIZ, 9); *vinograd* (DIZ, 41); *Žlogovórník* (DIZ, 454); *Kámmenovalaz* (DIZ, 425); Belostenec: *Bogolyubitel*, [D.] *Bogolyubnik* (GAZ II, 23); *Bogofzlovſztvo* (GAZ II, 23); *Ludomórſztvo* (GAZ II, 205); *Zlovolynofzt* (GAZ I, 758); *Zlogovorenye* (GAZ I, 758); *Zdelo-lizàvecz*, *Zdelo-nofzecz* (GAZ

⁶⁵⁴ U značenju *drvodjelja*.

⁶⁵⁵ U značenju *kolovoda*.

II, 620); Tadijanović: *Vinobera* (SPM, 12); *Vinograd* (SPM, 14); *Serdobolja* (SPM, 28); *Strax-Mehtar* (SPM, 52);

– pridjev (prilog) + imenica

krivoboxtvo (OTV, 495, 2); *krivovirftvo* (OTV, 127, 8); *Poluvirnik* (KNIT, 298, 23); *dragovoljnost* (OTV, 291, 4); *blagodarstvo* (OTV, 506, 24); *blagodarnost* (PIP, 292, 18); *Blagodarnost* (NGD, 93, 2); *Svetotvorje* (JRNK, 111, 11/12); *fuhibola*⁶⁵⁶ (FM, 21, 13); *dobrocsinfvo* (PD, 93, 7/8); *dobrocsinfvo* (OTV, 304, 32; PIP, 292, 8); *tverdokorftvo* (JRNK, 141, 17); *dufsnoznanje* (JRNK, 69, 8); *duffnoznanje* (RK, 167, 16); *Dugovoljnost* (JRNK, 35, 6); *dobrovoljnost* (PD, 108, 17);

Vrančić: *Blagodarnost* (DIC, 54); *Blagdarstvo* (DIC, 55); *Dobro-csynyeny* (DIC, 13); *Dobra-volya* (DIC, 13); Kašić: *Blagodarnost*, *Blagdarstvo* (HTR 266); *Dobrocignènye* (HTR, 272); Habdelić: *Dobrochinenye*, *Dobrovolynost*, *Krivogled*, *Milofzerdnost* (RS); Della Bella: *Mudropójka*; *Skladnopjètje*, *Skladnopjènje*, *Skladnopjevànje* (DIZ, 503); *Dobronazîvanje* (DIZ, 136); *Millodárník* (DIZ, 137); *Dragogljub* (DIZ, 643); *Mnogożnannaz* (DIZ, 643); Belostenec: *Lipofzlovàcz* (GAZ II, 200); *Dòbrichinitèlcza*. [D.] *dobrochinicza*, *blagodarnicza*, *milodarnicza* (GAZ II, 76); *Malovrednost* (GAZ II, 209); Tadijanović: *Dobrovolnik* (SPM, 71); *mladoxenya* (SPM, 36); *Blagovieft* (SPM, 11); *Blagodarnost* (SPM, 57).

– zamjenica + imenica: *fvemoguchstvo* (OTV, 506, 6); *Svemoguchstvo* (PD, 128, 12);

– glagol + imenica: *Neznaboxac*⁶⁵⁷ (OTV, 692, 17); *neznaboxac* (PD, 171, 7)

– broj + imenica: *cseterdefnica*⁶⁵⁸ (TDD, 8, 4).

10.1.4 Tvorba umanjjenica

-ić, -čić

U tvorbi umanjjenica imenica muškoga roda najplodniji je sufiks -ić: *vitrich* (OTV, 403, 3); *komadich* (OTV, 126, 6; 304, 16; 448, 8); *Kraljich* (OTV, 264, 18; 297, 7); *bunarich* (OTV, 46, 22); *fejtrich* (OTV, 66, 16); *tecſich* (OTV, 66, 10); *orlich* (JRNK, 95, 16). Sufiks -čić

⁶⁵⁶ U značenju *sušica*: Od *fuhibole* (FM, 21, 13); pojavljuje se i pod imenom *suha bolestica*: Tko pod *fuhom bolesticom* tuxi (FM, 21, 14).

⁶⁵⁷ Tadijanović: *Neznaboxacz* (SPM, 3); Belostenec: *Nabiguzica*, *dober k-jelu*, *zlocheft k-delu* (GAZ I, 233).

⁶⁵⁸ Habdelić: *Iednorog* (RS); Della Bella: *Parvorodjènfvo* (DIZ, 585); *Trorògh* (DIZ, 229).

potvrđen je primjerima: *magarcŝich* (PIO, I, 68, 21); *potocŝich* (RK, 27, 17); *vincŝich* (OTV, 138, 1/2); *ŝincŝich* (JRNK, 76, 12/13).

Sufikse *-ić* / *-čić* bilježe i Vrančić: *Kolesich* (DIC, 75); *Prafchich* (DIC, 80); Kašić: *Kolcicch* (HTR, 284); *Kozlicch* (HTR, 285); Habelić: *Golubich*, *Kokotich*, *Korfolich*,⁶⁵⁹ *Noficz*,⁶⁶⁰ *Gofzpodichich* (RS); Della Bella: *Djetich*, *Stolich* (DIZ, 46); *Laxívcich* (DIZ, 152); *Sincich*⁶⁶¹ (DIZ, 315); Belostenec: *Gofzpodichich* (GAZ I, 111).

-ica

U današnjem je standardnom jeziku sufiks *-ica* veoma plodan u tvorbi umanjenica tvorenih osnovama imenica ženskoga roda *e-vrste*, a tako je i u Pavića: *hisŝtoriica* (TDD, 4, 19); *duffica* (TDD, 10, 12; 14, 12); *Kapelica* (TDD, 7, 7); *Capelica* (NGD, 74, 15); *grancsica* (TDD, 14, 2); *lozica* (TDD, 14, 12); *divicsica* (NK, 15, 6); *divojčica* (OTV, 323, 1); *molitvica* (NK, 22, 11); *csorbica* (FM, 11, 11); *glavica* (FM, 13, 10); *csaŝsica* (FM, 15, 22); *csaŝŝica* (FM, 37, 18); *ruxica* (FM, 15, 24; 43, 8; PD, 131, 11; PIO, I, 89, 21); *korica* (OTV, 376, 16; FM, 35, 23; 40, 11); *koxica* (FM, 21, 3); *mervica* (FM, 19, 14); *zdllica* (OTV, 138, 21); *slezinica* (FM, 25, 20); *vodica* (FM, 27, 15; NK, 98, 8); *xilica* (FM, 37, 27); *knjixica* (RK, 129, 10; NGD, 118, 13); *ŝskoljcsica* (PIO, I, 71, 3); *roŝica* (PIO, I, 71, 7); *Kuchica* (NGD, 17, 5, 22); *kuchica* (JRNK, 154, 18/19; OTV, 350, 18); *granacŝica* (OTV, 404, 18); *grancsica* (TDD, 14, 2); *pifmica* (PD, 133, 17); *STAZICA* (PD, 129, 16); *kerpica* (FM, 58, 3); *slamica* (PIO, II, 70, 27; JRNK, 157, 6); *pogacŝica* (OTV, 304, 19); *Nesviŝtica* (FM, 9, 22); *vruchinica* (FM, 46, 24); *ribica* (NGD, 93, 7); *lagjica* (KNIT, 302, 22/23).

Sufiksom *-ica* tvore se i umanjenice imenica *i-vrste*: *boleŝtica* (FM, 38, 5); *fočŝica*⁶⁶² (FM, 30, 8). Umanjenicu imenice *krv* Pavić tvori sufiksom *-čica*: *kervcsica* (FM, 17, 16), ali i sufiksom *-ca*:⁶⁶³ *kervca* (FM, 14, 25; 27, 14).

Sufiks *-ica* / *-čica* u tvorbi umanjenica rabe i Vrančić: *Czrikvicza* (DIC, 92); *Gyabucsicza* (DIC, 52); *Kravicza* (DIC, 114); *Ladyicza* (DIC, 26); Kašić: *Ladyiča* (HTR, 286); *Pricica* (HTR, 311); Habelić: *Czirkvicza*, *Iglicza*, *Klupchicza*, *Kobilicza*, *Koŝŝaricza*, *Kurvicza*, *Lifzichicza*, *Pekarnicza*, *Piknyicza*, *Ptichicza*, *Pchelicza*, *Goricza*, *Gofzpicza* (RS);

⁶⁵⁹ U značenju *vrčić* (*Vrcelus*, li, m.).

⁶⁶⁰ U značenju *nožić* (lat. *Cultellus*, li, m.).

⁶⁶¹ Belostenec bilježi: *Szinek* (GAZ II, 501); *Szinóvēc* (GAZ II, 501).

⁶⁶² U značenju *sol*.

⁶⁶³ Della Bella: *Kehjêrza* (DIZ, 315); *Gľjubóvza* (DIZ, 492).

Della Bella: *Torbizza*, *kudizza*⁶⁶⁴ (DIZ, 47); Belostenec: *Ladichicza* (GAZ II, 194); *Ptichicza* (GAZ II, 436); *Ovchicza* (GAZ II, 335); *Kopchicza*, *Petlyicza* (GAZ II, 177); *Britvicza* (GAZ II, 31); *Golubichicza* (GAZ II, 109); Tadijanović: *Divicficza* (SPM, 24); *Kappellicza* (SPM, 30); *Kuchicza* (GAZ II, 188).

-ac

U tvorbi umanjenica sufiks -ac⁶⁶⁵ Pavić rabi u primjerima: *kruſſac*⁶⁶⁶ (TDD, 10, 19; FM, 17, 11; 11, 24); *kruſſac* (FM, 11, 11); *sirac* (FM, 22, 14; 22, 16); *ſinovac* (TDD, 9, 17).

-ak

Umanjenice muškog roda Pavić tvori i sufiksom -ak: *pojaſak* (FM, 8, 8; NGD, 101, 9); *danak* (NK, 98, 23); *cvitak*⁶⁶⁷ (FM, 15, 24); *zlatichak* (FM, 39, 25); *cervak* (FM, 40, 10); *volak* (PIO, I, 68, 21); *plamencſak* (PIO, I, 91, 27); *Sinak* (NK, 18, 1; OTV, 499, 1); *ſinak* (NGD, 77, 17); *ſiromaffak* (PIO, I, 2, 31/32).

10.2 Tvorba pridjeva

10.2.1 Sufiksna tvorba

-ak

Sufiks -ak Pavić bilježi primjerima: *frixak* (TDD, 1, 5); *opak* (NK, 4, 11/12; 38, 14/15); *kratak* (NK, 16, 14); *jednak* (NK, 20, 10); *nejednak* (FM, 30, 20); *kripak* (NK, 44, 6); *tanak* (FM, 10, 17); *gorak* (OTV, 22, 30; FM, 30, 21).

-an, -en

Od različitih se riječi sufiksom -an tvore opisni pridjevi: *ugodan* (NK, 2, 12; PIO, I, 48, 5); *sumoran* (TDD, 12, 26); *pravedan* (NK, 4, 10; 10, 18); *pripravan* (NK, 5, 26; NK, 35, 21);

⁶⁶⁴ U značenju *repić*.

⁶⁶⁵ Della Bella: *Kriſćjaz*, *Hgljèbaz* (DIZ, 535).

⁶⁶⁶ Umanjenicu riječi kruh Pavić tvori i plodnijim sufiksom -iĉ: *Kruſſchich* (OTV, 138, 9/10).

⁶⁶⁷ Belostenec: *Czvetek*. (D.) *czvitak* (GAZ II, 62).

duhovan (NK, 6, 7); *fvecsan* (NK, 23, 10); *Svecsan* (NK, 7, 14); *podloxan* (NK, 8, 13); *fpasonofsan* (NK, 8, 14); *tilesan* (NK, 9, 19); *poznán* (NK, 11, 18; 39, 17); *duxan* (NK, 12, 9; 35, 11); *viran* (NK, 17, 6; NK, 42, 14); *dofstojan* (NK, 17, 18; 43, 20/21); *povoljan* (NK, 24, 16); *razuman* (NK, 24, 17; 35, 5; 39, 4); *lagan*⁶⁶⁸ (NK, 32, 15; FM, 10, 5); *uxgan* (NK, 43, 6); *podloxan* (FM, 10, 24); *obran*⁶⁶⁹ (OTV, 97, 8; PIO, I, 54, 25); *prikladan* (FM, 12, 17); *mutan* (FM, 13, 3); *gasan* (FM, 14, 16); *kvařan* (FM, 17, 12); *namekan* (FM, 19, 22); *mekan* (FM, 26, 17); *kuvan* (FM, 19, 23); *prifan*⁶⁷⁰ (FM, 24, 18); *prisan* (FM, 34, 12); *neuman* (FM, 22, 26); *slaban* (FM, 23, 2); *řitan* (FM, 38, 22); *otajan* (PIO, I, 5, 18); *řmertan* (NK, 22, 21; 32, 9; FM, 33, 18); *gerdan* (NK, 33, 26); *kriřoftan* (NK, 34, 14).

Sufiks *-en* također je plodan u Pavića: *paklen* (NK, 4, 12); *Kersřten* (NK, 5, 10); *Cerkven* (NK, 22, 20); *Boxanřtven* (NK, 16, 14; 22, 23; 28, 10; 42, 11); *opchen* (NK, 23, 23; FM, 16, 13); *nesverřen* (NK, 42, 21; 42, 25; 42, 27); *cerľjen* (FM, 11, 13); *cerven* (FM, 12, 25, 26); *pecsen* (FM, 17, 11); *pecřen* (FM, 17, 13); *řoljen* (FM, 17, 14); *řtuden* (FM, 22, 15; 25, 8); *ottvoren* (FM, 29, 9); *malen* (FM, 35, 22); *skruřen* (NK, 5, 25); *nevigjen* (NK, 4, 19); *řpafen* (NK, 34, 13); *puten* (NK, 11, 26); *neizrecsen* (NK, 33, 22; 34, 1); *naregjen* (NK, 37, 15); *nenadobiven* (NK, 41, 21); *neprocinjén*⁶⁷¹ (NK, 42, 6); *zelen* (FM, 8, 19); *zatvoren* (FM, 9, 19).

(-j)anski / -anski

Sufiksi *-(j)anski / -anski* dodaje se osnovama imenica u kojih je prisutna glasovna zapreka za sufiks *-ski*: *Kerřtianski* (NK, 10, 12); *Katolicsanski* (NK, 1, 4/5; 2, 19; 15, 18; 16, 19); *Catolicsanski* (RK, 4, 9); *cšovicsanski* (OTV, 6, 8; NK, 28, 10; 28, 24/25); *cřovicsanski* (RK, 31, 16/17); *cřovicřanski* (KNIT, 301, 5).

-ov, -ev, -in, -ľjev

Posvojni pridjevi tvore se sufiksom *-ev* kada osnova zavrřava nepćanim suglasnikom: kruni *Ocsevoi* (OTV, 271, 13/14), međutim Pavić bilježi sufiks *-in*: na priřtolje *Ocřino* řtupi (OTV, 264, 13); xalenje řmerti *Ocřinæ* (OTV, 264, 16).

⁶⁶⁸ Pavić rabi i oblik *lak* (FM, 10, 16).

⁶⁶⁹ U znaćenju *odabran*: uzvelicsanje *obranih* Boxjih (OTV, 97, 8); nejednakofř *obranih*, i odbacsenih (PIO, I, 54, 25).

⁶⁷⁰ U znaćenju *sirov*.

⁶⁷¹ U znaćenju *neprocjenřiv*.

Sufiks *-ov* potvrđen je primjerima: *Elefantov*⁶⁷² (FM, 29, 21); *Ifufterstov* (RK, 4, 22; KNIT, 384, 29; PD, 105, 16); *Isukerftov* (TDD, 13, 20; OTV, 22, 24; NK, 30, 6; PD, 23, 6).

Osnove koje završavaju suglasnikom v posvojni pridjev tvore sufiksom *-ljev*: *Iakovljev* (TDD, 13, 32); *Jakovljev* (OTV, 62, 23).

-ji

U današnjem se standardnom jeziku sufiks *-ji* najčešće rabi u tvorbi pridjeva koji označuju životinje, a tako je i u Pavića: *zecsji*⁶⁷³ (FM, 11, 3); *ovcsji*⁶⁷⁴ (FM, 21, 18); *kozji* (FM, 11, 2; 21, 15); *csovicjsji* (FM, 26, 24); *Devji* (FM, 21, 15); *kravji* (FM, 21, 18).

Rjeđe se ovaj sufiks rabi u tvorbi drugih pridjeva: *Boxji* (OTV, 124, 7; NK, 2, 16; 22, 20; RK, 82, 7; JRNK, 99, 6; EIE, 1764, 436, 20; EIE, 1808, 356, 7).

-nji, -(a)šnji

Sufiksom *-nji* obično se tvore pridjevi od vremenskih priloga: *jutarnji* (NK, 22, 9); *vecsernji* (NK, 22, 10); *popodnevnji* (FM, 9, 7); *podnevnji* (FM, 9, 10); *litnji* (FM, 15, 13), ali i drugi: *vicsnji* (NK, 3, 16; 31, 11); *nutarnji* (NK, 4, 20; 41, 2); *fvitovnji* (NK, 8, 12); *poslidnji* (NK, 23, 4; 35, 6); *ispovidnji* (NK, 45, 3).

Pridjevi su od vremenskih priloga izvedeni i ufiksom *-(a)šnji*: *vecšerafsnji* (FM, 14, 3); *futrafsnji* (FM, 14, 4); *današnji* (KNIT, 201, 5); *Davnašnji* (FM, 37, 3).

-ski/-ki

Pavić bilježi brojne primjere ovakve tvorbe: *vinski* (TDD, 1, 1); *nepriateljski* (TDD, 11, 25/6); *Diavaoski* (TDD, 13, 17); *Kerftianski* (NK, 15, 21); *Katolicsanski* (NK, 31, 2/3); *Aposftolski* (NK, 41, 16); *Angjeoski* (PD, 133, 11); *Rimski* (NK, 41, 16); *morski* (FM, 16, 7); *Svinjski* (FM, 17, 23; 43, 18); *fvinjski* (FM, 17, 22; 17, 25); *govedski*; *Jelinski*⁶⁷⁵ (FM, 11, 2); *xivinski* (FM, 28, 14); *bratinski* (OTV, 46, 32; PIO, I, 5, 10; KNIT, 298, 21); *xudinski* (PIO, I,

⁶⁷² Tadijanović rabi grecizam *Elefant* (SPM, 21).

⁶⁷³ U rečenici: I od iftog mela *zecsiega* (FM, 11, 3).

⁶⁷⁴ U rečenici: Mliko kravje reko, *ovcsie* (FM, 21, 18).

⁶⁷⁵ U rečenici: Od govedskog, *Jelinskog*, kozjega, / I od iftog mela *zecsiega* (FM, 11, 2).

17, 28); *Xudinski* (RK, 112, 2; KNIT, 166, 9/10; JRNK, 22, 13); *lavski* (OTV, 369, 25); *neznaboxki*⁶⁷⁶ (RK, 112, 2).

Kada se sufiks *-ski* dodaje osnovi koja završava suglasnicima *c*, *k*, *č*, nastaje sufiks *-čki*: *vilovnjacski* (RK, 97, 9/10).

-(lj)iv

Sufiks *-(lj)iv* označava opskrbljenost nekim svojstvom ili osobinom: *pomnjiv* (NK, 38, 24); *milostiv* (NK, 42, 14); *ljubezniv* (RK, 8, 1/2); *radoštivi* (PIO, I, 49, 32); *bolefsljiv* (FM, 43, 11); *laxljiv* (TDD, 11, 26); *brixljiv* (TDD, 12, 22).

I u rječničkoj su građi zabilježeni sufiksi *-iv* u Vrančića: *Dobroztivv* (DIC, 13); *Milostivv* (DIC, 20); Kašić: *Dobrostiv* (HTR, 272); *Milostiv* (HTR, 290); Habdelić: *Dobroftiu*, *Milofztiu* (RS); Belostenec: *Dobroftiv* (GAZ II, 77); *Milòftiv* (GAZ II, 223); Della Bella: *Dobroftiv* (DIZ, 137); *Milostiv* (DIZ, 196).

10.2.2 Prefiksalna tvorba

o-: *oprosften* (TDD, 5, 6);

ob-: *obderxan* (OTV, 98, 14); *obtuxen* (PD, 46, 18; PIO, I, 48, 11);

od-: *odbacsen* (NK, 27, 6);

na-: *namekan* (FM, 19, 22); *nadobiven* (NK, 41, 21);

nad-: *Nadvladan* (OTV, 122, 6);

po-: *potajan* (PIO, I, 6, 24); *Poglavit* (NK, 14, 23; 22, 21); *potriban* (FM, 22, 27); *poftarji* (RK, 77, 6); *potavan* (FM, 17, 16); *povruch* (FM, 46, 20); *pocsverft* (FM, 13, 10); *poosftar* (FM, 34, 11; PIO, I, 27, 4); *podalek* (RK, 18, 9);

pri-: *prigorak* (OTV, 22, 30); *pricsift* (NK, 10, 8); *Pricift* (PD, 104, 8); *Prislavan* (JRNK, 160, 2); *privelik* (NK, 17, 16/17); *pridrag* (NK, 18, 1; 44, 13/14); *pridobar* (RK, 84, 12); *prifvet*

⁶⁷⁶ Izostanak jednačenja po zvučnosti.

(NK, 18, 2); *prisvet* (TDD, 10, 32); *privifok* (NK, 21, 21); *primiloftiv* (NK, 42, 20); *primudar* (FM, 39, 26); *prijaki* (NGD, 159, 17); *primoguch* (TDD, 10, 3); *pripoljubljen* (PD, 108, 9/10);

– apsolutni superlativi (prefiks *pri* + pozitiv) podrazumijevaju svojstvo u najvećem stupnju, a zabilježen je i u rječničkoj građi: Vrančić: *Pribil* (DIC, 16); Habdelić: *Predober*, *Predrag*, *Prenagel*, *Prepuft*, (RS); Della Bella: *priljeep*; *prislàdak*, *o prisladki*; *priblaxen*, *o priblaxeni* (DIZ, 11); *Pritvard* (DIZ, 727); *Prislòbodan* (DIZ, 437);

– prefiks *pri-* u pridjeva ne mora uvijek značiti apsolutni superlativ: rad našeg *priproftog* plemena i ubogih roditeljah neimamo ftiditi (KNIT, 382, 32);

u-: *ufterpljiv* (PIP, 293, 1/2);

uz-: *uzmlozan* (TDD, 2, 28);

za-: *zacsugjen* (TDD, 4, 25; 7, 10); *zabranjen* (NK, 27, 18);

Pridjevi *Zaoftavljen* (PIO, I, 49, 17); *zaoftavit* (PIO, I, 49, 19) tvore se dvama prijedlozima: *za* + *o*.

10.2.3 Složeni pridjevi

Složeni su pridjevi u Pavića česti, a tvoreni su po sljedećim tvorbenim modelima:

– *imenica* + *pridjev*

bogoljuban (OTV, 350, 24; NK, 22, 10; KNIT, 157, 22); *Bogoljuban* (TDD, 1, 11; 14, 17; OTV, 492, 13); *špaſonofan* (NK, 37, 15); *fverhunaravan* (JRNK, 69, 17); *vikovicsnji* (NK, 5, 6; 9, 3, 2; 18/19; 16, 20/21; PIP, Pridgovor,⁶⁷⁷ 2, 12).

Vrančić: *Zlo-volyan* (DIC, 62); *Zlato-košan* (DIC, 12); *Vikuvicsni* (DIC, 4); Kašić: *Zlatokosan* (HTR, 345); *Spasonosni* (HTR, 322); Habdelić: *Zlovolyen* (RS); Della Bella: *žloſpràvſljen* (DIZ, 455); *žlonaucni* (DIZ, 771); Belostenec: *Zlovolyen* (GAZ I, 758); *Zvezdo-nofzni* (GAZ I, 1144);

– *zamjenica* + *pridjev*

svemoguch (TDD, 1, 15); *fvemoguch* (NK, 3, 2/3; 26, 19);

⁶⁷⁷ Predgovor je nepaginiran, ali je u ovome radu označen brojevima stranica od 1 do 3 zbog lakšega snalaženja u samome tekstu.

– *pridjev + pridjev: miloferdan* (NK, 16, 5; PIP, 293, 1); *miloljuban* (EIE, 1764, PRILJUBLJENIMA SSTIOCEM,⁶⁷⁸ 3, 16/17; 1808, PRILJUBLJENIMA SHTIOCEM,⁶⁷⁹ 4, 3); *mirodilan* (RK, 4, 2); *dobrovoljan* (PIP, 125, 24);

Vrančić: *Dobro-volyan* (DIC, 13); Kašić: *Dobrovòglian* (HTR, 272); Habelić: *Dobrovolyen, Tverdokoren* (RS); Della Bella: *Trudonòffan* (DIZ, 261); *Blagoslovgliv* (DIZ, 136); *Mudroznanni* (DIZ, 643); Belostenec: *Malovréden* (GAZ II, 209); Tadijanović: *Mekoputtan, Mirotvoran* (SPM, 70);

– *pridjev + glagolski pridjev trpni:*

novo pofvechen (TDD, 3, 7; 11, 8); *novo - pofvecheni* (PIO, II, 121, 3); *blagosovljen* (TDD, 11, 23);

Vrančić: *blagoßlovlyen* (DIC, 128); Kašić: *Blagostòvglien* (HTR, 266); Habelić: *Blagofzloulyen* (RS); Della Bella: *Blagoslovgljèn* (DIZ, 136); Belostenec: *Blagofzlovlyen* (GAZ I, 17);

– *broj + imenica*

dvoßtruk (TDD, 4, 11); *troßtruk* (TDD, 13, 26);

Vrančić: *Yednoßtruk* (DIC, 98); *Dvoßtruk* (DIC, 31); Kašić: *Yednostrup* (HTR, 341); *Dvoystruk* (HTR, 275); *Trostrup* (HTR, 330); Habelić: *Dvoyfztruk, Troyfztruk* (RS); Tadijanović: *Dvoßtruk* (SPM, 66); *Trostrup* (SPM, 70); *Dvokollicza* (SPM, 47).

– *broj + pridjev*

jednobivstven (RK, 2, 6); *pervorogjeni* (EIE, 1764, 105, 20/21).

10.3 Tvorba glagola

Kada je riječ o tvorbi glagola, prefiksalna je tvorba u Pavića najčešći tvorbeni model.

⁶⁷⁸ Predgovor je nepaginiran, ali je u ovome radu označen brojevima stranica od 1 do 4 zbog lakšega snalaženja u samome tekstu.

⁶⁷⁹ Predgovor je nepaginiran, ali je u ovome radu označen brojevima stranica od 1 do 4 zbog lakšega snalaženja u samome tekstu.

do-

Prefiks *do-* glagolima daje uglavnom finitivno značenje: *dosegnuti* (TDD, 2, 4); *dofegnuti* (NK, 14, 27); *dopuštiti* (TDD, 3, 15; 9, 16; OTV, 213, 10; NK, 18, 26; 44, 13; KNIT, 263, 5; EIE, 1764, 463, 3); *dopustiti* (EIE, 1808, 377, 8); *donositi* (FM, 9, 21); *donofiti* (FM, 34, 11; 42, 10); *dovrebat* (OTV, 295, 27); *dokucfiti* (TDD, 2, 1; JRNK, 42, 19/20; PIO, I, 6, 10/11); *dokucsiti* (TDD, 14, 1; NK, 11, 10; PIO, I, 93, 25).

iz-

Finitivno se značenje izriče i prefiksom *-iz*: *izmoliti* (TDD, 6, 6; NK, 45, 4); *izviditi* (TDD, 12, 1/2); *izversfiti* (NK, 6, 11; 33, 6; 37, 7); *izbaviti* (TDD, 5, 31; 13, 2; NK, 9, 14; 9, 22/23); *izpuniti* (NK, 10, 13); *izmiriti*⁶⁸⁰ (NK, 13, 19/20); *izucsiti* (NK, 22, 16); *iztomacfiti* (TDD, 2, 24); *izgubiti* (NK, 30, 9; 35, 21/22); *izlicfiti* (FM, 25, 21; 29, 22); *izbrati*⁶⁸¹ (OTV, 63, 11; FM, 28, 22); *izginuti* (OTV, 124, 19); *isporediti*⁶⁸² (OTV, 521, 10); *izjednacsiti* (PIO, I, 102, 32; II, 4, 1/2).

Značenje prefiksa *iz-* može biti i pokretanje nečega ili samoga sebe iz unutrašnjosti prema van ili odozdo prema gore:⁶⁸³ *izvirati* (FM, 33, 16); *izgrabiti* (TDD, 6, 13); *izvaditi* (TDD, 10, 5; OTV, 5, 10); *izichi* (TDD, 13, 1); *izhoditi* (TDD, 4, 29; NK, 27, 12; PD, 225, 15); *izbiti* (FM, 28, 4; 38, 5); *izrechi* (NK, 40, 10).

na-

Perfektivnost s finitivnim ili bez finitivnoga značenja izriče se prefiksom *-na*: *nasladiti se* (TDD, 4, 15/16); *narediti fe*⁶⁸⁴ (NK, 15, 5); *naraniti* (NK, 13, 5; JRNK, 145, 10); *narahnuti* (KNIT, 300, 35; PIO, I, 129, 26); *napoiti* (NK, 13, 5/6; KNIT, 300, 35); *naucsiti* (NK, 13, 14; 15, 20; NGD, 114, 6); *naucfiti* (OTV, 495, 32; JRNK, 161, 20); *naftiti fe* (NK, 14, 13); *napuniti* (NK, 15, 22; EIE, 1764, 4, 2; 1808, 3, 21); *nauditi* (NK, 27, 19; PIO, II, 70, 28); *nagaziti* (FM,

⁶⁸⁰ U značenju *izmjeriti*: Jer kojom mirom mi *izmirimo* (NK, 13, 19/20).

⁶⁸¹ U značenju *izabrati*.

⁶⁸² U značenju *usporediti*: *nemoxe isporediti* s-vefeljem (OTV, 521, 10).

⁶⁸³ Barić, Eugenija; Lončarić, Mijo; Malić, Dragica; Pavešić, Slavko; Peti, Mirko; Zečević, Vesna; Znika, Marija. 1995. *Hrvatska gramatika*. Školska knjiga, Zagreb, 381.

⁶⁸⁴ U značenju *smjestiti*: *Dafe Dica narede* kod Otara (NK, 15, 5).

11, 5); *narafti* (FM, 12, 20); *napiti se* (FM, 17, 24); *nadoknaditi* (FM, 31, 10); *nabrati* (FM, 37, 16); *nacfiniti* (FM, 43, 10);

Povratni glagoli imaju sativno značenje: *nacsuditi se* (OTV, 213, 17/18).

nad-

Glagoli majorativnog značenja imaju prefiks *nad-nadvladati* (TDD, 13, 31; NGD, 125, 8); *nadhoditi* (EIE, 1764, 5, 18; 1808, 5, 5).

o-

Glagoli koji znače obuhvaćanje predmeta u cjelini tvoreni su prefiksom *o-*: *oftudeniti* (FM, 18, 20); *oderveniti* (FM, 18, 21); *ocfiftiti* (FM, 35, 24; 46, 16); *omedeniti* (FM, 39, 15); *omekffati* (OTV, 350, 15); *okvafiti* (OTV, 404, 26); *opsovati* (TDD, 7, 23); *oladiti* (TDD, 7, 29); *osloboditi* (NK, 9, 23; 13, 7); *opravdati se* (NK, 12, 27); *opravdati* (TDD, 2, 29); *opocsivati* (NK, 19, 1; FM, 7, 20); *oftaviti* (TDD, 7, 19; NK, 38, 9; FM, 26, 25); *oproftiti*⁶⁸⁵ (TDD, 5, 16; NK, 42, 8; 16, 7); *obrat*⁶⁸⁶ (TDD, 5, 11; FM, 7, 18; 19, 25; OTV, 186, 24; OTV, 181, 1; 183, 6; 520, 26; JRNK, 154, 10); *oprati* (FM, 8, 7); *oftati* (TDD, 8, 25; NK, 4, 6).

ob-

Obuhvaćanje predmeta u cjelini označuje i prefiks *-ob*: *obsluxiti* (OTV, 27, 21; FM, 57, 23; KNIT, 283, 32; 300, 25; JRNK, 161, 6; EIE, 1764, 400, 4; 1808, 326, 10; NGD, 7, 17); *obftajati* (NK, 38, 28; PIO, I, 48, 3); *obstajati* (OTV, 425, 4/5); *obftojati*⁶⁸⁷ (KNIT, 298, 21); *obtuxiti* (OTV, 385, 17; PD, 92, 8); *obtuxivati* (RK, 133, 13); *obliniti* (PD, 91, 19); *obderxati* (OTV, 7, 26/27; 124, 23; KNIT, 298, 22); *obderxavati* (JRNK, 134, 3); *obnevoljiti* (EIE, 1764, 436, 10; 1808, 355, 21; PIO, II, 112, 14/15); *obvefeliti*; *obradovati* (PIO, I, 48, 14); *obznaniti*

⁶⁸⁵ Zabilježen je i oblik *proftiti*: nepriateljom moim proftiti (NK, 44, 1); *Profti* s-Sercem, i jezikom (NK, 99, 20); pak sam on *prosfti* fva (OTV, 350, 21).

⁶⁸⁶ U značenju *odabrati*: Ova troja imadeš *obrat* (FM, 7, 18); da za pokaranje *obere* ili voisku, ili glad, ili kugu (TDD, 5, 11); Sstoche *obrat* valja da poznade (FM, 19, 25); Bog za vechu sluxbu *obrao* (OTV, 186, 24); dagaje Bog za vojvodu fvomu puku *obrao* (OTV, 181, 1); dagaje Bog (...) *obrao* (OTV, 183, 6); i *obra* njega jednoga iz megju tolikog puka (OTV, 520, 26); tebeje pravi Bog *obrao* od vika (JRNK, 154, 10).

⁶⁸⁷ U rečenici: ù bratinskom jedinstvu *obftoimo* (KNIT, 298, 21).

(OTV, 124, 3); *objacsati* (TDD, 13, 30; JRNK, 50, 18); *obgraditi* (EIE, 1764, 102, 10; 1808, 85, 2); *obichi*⁶⁸⁸ (NGD, 207, 22).

od-

Prefiks *od-* označava odvajanje i udaljavanje od nekog predmeta ili pojma: *odftupiti* (TDD, 7, 7; 11, 25); *odputovati* (PIO, I, 70, 11); *odvratiti* (TDD, 4, 15); *odbaciti* (NK, 1, 17); *odpuftiti* (RK, 62, 2; NK, 9, 11/12); *odriffiti* (TDD, 3, 22; NK, 5, 24).

Glagoli koji označavaju vršenje radnje kao odgovor na drugu radnju također imaju prefiks *od-*: *odzvati* (OTV, 125, 3; 506, 17); *odgovoriti* (TDD, 4, 27; 10, 19; KNIT, 298, 25; EIE, 1764, 95, 14; EIE, 1808, 79, 15; PIO, I, 6, 5); *odkupiti* (NK, 20, 5; 41, 11; JRNK, 146, 1; KNIT, 97, 29/30; RK, 31, 14).

po-

Distributivno je značenje prefiksa *po-* oprimjereno glagolima: *posmicati* (OTV, 495, 26); *pomerti* (TDD, 5, 17/18).

Prefiks *po-* može označavati vršenje radnje na površini nekoga predmeta: *politi* (FM, 34, 16); *pomazati* (FM, 35, 11); *poftskropiti* (RK, 8, 6); *pomilovati* (PD, 130, 1).

Finitivno značenje s nekim specifičnostima također je izraženo prefiksom *po-*: *porafti* (TDD, 3, 3; 14, 12); *poginuti* (TDD, 5, 13; 11, 3); *poznati* (TDD, 13, 14; NK, 19, 9; 26, 22; FM, 19, 25; 39, 26); *poroditi fe* (NK, 4, 6; KNIT, 60, 28); *pofvetiti* (NK, 5, 20; 7, 13; 29, 3; JRNK, 54, 9); *pokripiti* (NK, 35, 7; FM, 33, 19; 37, 7); *pokopati* (NK, 13, 8/9); *pokarati* (TDD, 4, 5; OTV, 97, 17; NK, 13, 13; 29, 23); *pokazati* (NK, 15, 20); *poftaviti* (TDD, 8, 28; NK, 18, 5; 18, 16; 29, 5; FM, 16, 17; 26, 6); *podariti* (NK, 29, 22); *poslati* (NK, 30, 2); *pocsiniti* (OTV, 536, 16; NK, 43, 11); *povratiti* (EIE, 1764, 462, 11; 1808, 376, 20; PIO, I, 54, 28/29; FM, 39, 23); *popraviti* (FM, 40, 22); *pojisti*⁶⁸⁹ (FM, 34, 12); *potverditi* (TDD, 9, 20).

⁶⁸⁸ U rečenici: S-tom odlukom, daju fvu *obigje* (NGD, 207, 22).

⁶⁸⁹ U rečenici: Kadse prisna Rutvica *pojide* (FM, 34, 12).

pod-

Prefiks *pod-* u tvorbi glagola označava stanje ili položaj vršenja radnje: *podfichi*⁶⁹⁰ (OTV, 404, 22); *podpaliti* (PD, 224, 3); *podkopati* (PIO, II, 77, 4); *podpifati* (RK, 99, 7); *podrugivati se* (TDD, 12, 32); *podbadati* (FM, 26, 7); *podpomagati* (OTV, 621, 29).

pri-

Približavanje, spajanje i dodavanje u tvorbi glagola označava prefiks *pri-*: *priloxiti* (FM, 15, 23); *prigerliti* (OTV, 5, 29); *privoljiti* (NK, 12, 6); *pridati* (TDD, 8, 29; FM, 27, 14); *prištupiti* (TDD, 13, 7); *pripustiti* (NK, 12, 8); *priřatiti se* (TDD, 14, 3); *prisobřiviti* (JRNK, 85, 3; 54, 9); *priřobřiviti* (JRNK, 54, 23).

Prefiksom *pri* tvoren su i sljedeći glagoli različita značenja: *prikazati* (TDD, 3, 9; 10, 12; NK, 17, 24); *pribivati* (TDD, 3, 25/26; NK, 5, 19; 6, 16; FM, 13, 19); *pricseřiti se* (NK, 8, 6; 22, 15); *pripovidati* (TDD, 2, 28; NK, 41, 15; PIP, 292, 21); *priřtati* (FM, 16, 8); *prikerřiti se* (TDD, 10, 31).

pro-

Finitivnost glagola tvorenih prefiksom *pro-* potvrđuju primjeri: *prokleti* (OTV, 536, 15; RK, 133, 2); *proslaviti* (TDD, 5, 1; NGD, 117, 10); *prominiti* (TDD, 6, 24); *promisliti* (PIO, I, 49, 19/20); *probuditi* (OTV, 351, 1; NK, 40, 9/10; 40, 20; PD, 105, 11); *protegnuti* (FM, 8, 9); *profsetati* (FM, 8, 14); *probaviti* (FM, 28, 15); *protirati* (FM, 38, 7); *produgljiti* (TDD, 9, 22; FM, 56, 16; RK, 18, 16); *promotriti* (PIO, I, 71, 31); *Prociniti* (PIO, I, 71, 34); *proliti* (PIO, I, 51, 33; RK, 41, 24/25);

Inkoativno je značenje prefiksa *pro-* u sljedećim primjerima: *profvitliti* (JRNK, 155, 9); *profvititi* (PD, 192, 12); *prosvititi* (JRNK, 152, 4); *prozeleniti se* (TDD, 1, 11; 3, 9; 9, 30; 13, 28).

⁶⁹⁰ U rečenici: *podřcite* ovo řtablo (OTV, 404, 22).

raz-

Odvajanje dvaju ili više dijelova izražava se prefiksom *raz-*: *razcipiti* (OTV, 295, 16/17); *razbiti* (TDD, 11, 30); *razdiliti* (TDD, 7, 31; 8; 25/26; PIO, I, 128, 15); *razrediti*⁶⁹¹ (NK, 15, 5/6); *); raftaviti* (NK, 10, 23); *razbrati* (PIO, I, 48, 3); *razliti* (PIO, I, 49, 7); *razslati* (NGD, 159, 13); *razslati* (NGD, 159, 13); *razaftirati* (PIO, I, 7, 24; OTV, 404, 13); *razaftuti* (PIP, 124, 16).

Prefiks *raz-* može izražavati i razvijanje i širenje neke radnje: *razvefeliti* (NK, 15, 28); *razxaloftiti* (OTV, 430, 5); *razxaliti* (OTV, 210, 32; PIP, 131, 23) *razgovarati* (EIE, 1764, 249, 5/6; 1808, 201, 21); *razgovoriti* (NK, 13, 16); *razaznati* (JRNK, 14, 7; PIO, I, 121, 4; II, 91, 25); *raztvoriti* (TDD, 13, 13); *razladiti* (TDD, 9, 26); *razplitati* (TDD, 9, 27); *raztirati* (TDD, 13, 17); *raztergnuti* (EIE, 1764, 61, 13; 1808, 51, 17; PIP, 2, 21); *Razdirati* (OTV, 520, 4).

Intenzivnost radnje može biti izražena prefiksom *raz-*: *razcviliti* (NGD, 209, 20).

s(a)-

Tvorbeni prefiks *s(a)-* označuje sjedinjavanje i okupljanje: *fabirati* (TDD, 9, 27/8); *sazivati* (TDD, 13, 16); *fafipati* (OTV, 86, 17); *svezati* (TDD, 6, 27); *zdruxiti* (OTV, 137, 10; NK, 43, 7; FM, 25, 18); *famerviti* (FM, 40, 8); *fmiiffati* (FM, 44, 26); *fastaviti* (OTV, 181, 21); *zglaviti* (FM, 26, 4); *spraviti* (FM, 28, 20); *fpraviti* (OTV, 271, 2); *skuvati* (FM, 34, 16; 37, 17); *fvratiti se* (OTV, 181, 13; 536, 29); *smaknuti* (OTV, 295, 27); *s-jediniti* (OTV, 385, 4, 5).

Glagoli finitivnog značenja tvoreni su i prefiksom *s(a)-*: *satirati* (TDD, 13, 16/17); *spominjati* (TDD, 6, 20); *sterkati se* (TDD, 7, 10); *sverffiti* (TDD, 7, 25); *fversfiti* (NK, 15, 30); *z-gnjecfiti* (OTV, 21, 26); *fagriiffiti* (NK, 7, 16; 14, 21); *fagrifsiti* (NK, 43, 21); *sagriiffiti* (TDD, 3, 20); *ftvoriti* (NK, 26, 10; 43, 5; FM, 26, 22); *fatrati* (FM, 35, 11); *fmocsiti* (FM, 8, 6).

Odmicanje i odvajanje, posebno prema dolje, izriče se prefiksom *s(a)-*: *fichi* (TDD, 9, 32/33); *fpuzati* (FM, 35, 10); *fpadati* (FM, 39, 12); *fmanjkati* (FM, 27, 19); *fmalakfati* (FM, 30, 12).

⁶⁹¹ U značenju *rasporediti*.

u-

Prefiksom *u-* u tvorbi glagola označava se završetak radnje u unutrašnjosti nečega: *upafti* (RK, 15, 21); *uliti* (FM, 40, 9); *upifati* (OTV, 350, 2; NK, 1, 10); *ugristi* (FM, 35, 13).

Odvajanje i odmicanje izraženo je glagolima: *ukloniti* (OTV, 29, 24; NK, 10, 16; KNIT, 298, 5; JRNK, 143, 6); *uštati* (TDD, 7, 4/5; FM, 8, 6; 16, 25; PIP, 124, 16); *uputiti se* (NK, 4, 3).

Finitivno značenje s nekim specifičnostima također je izraženo prefiksom *u-*: *ucfiniti* (TDD, 6, 31; OTV, 506, 2; PIO, I, 51, 33; RK, 170, 18; EIE, 1764, 311, 19; KNIT, 168, 4; PD, 93, 18); *ucsiniti* (TDD, 13, 12; NK, 37, 22/23; 40, 22/23; PIP, 289, 12; EIE, 1808, 253, 8; PIO, I, 18, 29); *utverditi* (NK, 16, 8; 16, 22); *uvriditi* (OTV, 385, 12; NK, 17, 14; 22, 1; 43, 12; PD, 88, 5); *ukazati* (TDD, 3, 13; 11, 17; NK, 39, 5); *upitati* (TDD, 4, 25/26; 11, 6; OTV, 151, 19); *ugledati* (TDD, 14, 8).

uz-

Glagoli intenzivnog značenja tvore se prefiksom *uz-*: *uzvelicsavati* (OTV, 261, 7); *uzmoliti* (TDD, 8, 22); *uzmloxati* (NK, 40, 19; 43, 14; FM, 26, 7; 27, 13); *uzblagovati* (TDD, 13, 29); *uzdilovati* (NK, 37, 16); *uzxiviti* (TDD, 7, 26; NK, 7, 15; 37, 12); *uzderxati* (NK, 9, 20; 16, 9; 18, 14/15; FM, 40, 20); *uzcsiniti* (NK, 12, 28; 13, 2); *uzcfiniti* (TDD, 14, 11); *uzsluxiti* (TDD, 14, 14; NK, 37, 14); *uzdahnuti* (NK, 43, 13); *uzimati* (FM, 30, 25).

Glagoli koji označavaju kretanje prema gore tvore se prefiksom *uz-*: *uzichi* (NK, 3, 9/10; 29, 10; RK, 2, 13/14; PIP, 125, 7); *uzvifiti* (PIP, 292, 5).

za-

Prefiksom *za-* izriče se i obuhvaćanje čega: *zaviti* (FM, 38, 3); *zaoditi*⁶⁹² (NK, 13, 6; JRNK, 145, 18, 19); *zatufisiti* (FM, 18, 9); *zaliti* (FM, 20, 12); *zatvoriti* (TDD, 4, 25); *zapecsatiti* (TDD, 6, 28); *zagerliti* (NGD, 176, 14).

⁶⁹² U značenju *zaodjenuti*: *zaoditi* gole (NK, 13, 6).

Inkoativno značenje imaju glagoli: *zaxechi*⁶⁹³ (NK, 15, 22; 17, 20); *zazvoniti* (TDD, 11, 25); *zaiskati* (TDD, 6, 25); *Zaviriti* (PIO, I, 71, 29); *zacsuditi se* (TDD, 6, 26).ž

Finitivno značenje s nekim specifičnostima također je izraženo prefiksom *za-*: *zaderxati* (TDD, 5, 28NK, 9, 16); *zabraniti* (NK, 12, 9); *zadobiti* (OTV, 507, 11; NK, 29, 1; PIO, I, 6, 22/23; KNIT, 222, 9/10); *zashuxiti* (TDD, 4, 6; OTV, 276, 4; NK, 29, 2; 32, 14, 18; PD, 247, 18); *zazivati* (NK, 32, 1); *zapantiti* (NK, 40, 16).

Pavić bilježi i glagole tvorene dvama prefiksima, označujući dodavanje jedne osobine drugoj:

- *na + do*: *nadometnuti* (OTV, 352, 9);
- *pri + po*: *priporoditi se*⁶⁹⁴ (NK, 5, 6);
- *s + u*: *suprotivitife* (NK, 11, 17/18);
- *za + o*: *zaostaviti* (FM, 21, 21; OTV, 150, 5/6; 295, 20; 595, 6; PIO, I, 5, 11); *zaostati*⁶⁹⁵ (NK, 27, 3; OTV, 125, 19);
- *za + u*: *zaustaviti* (FM, 36, 23).

10.4 Tvorba priloga

U Pavića nisu rijetki prilozi nastali od zamjeničkih osnova: *vazda*⁶⁹⁶ (NK, 34, 1; 44, 2; OTV, 493, 3; 693, 4; RK, 30, 11; 167, 14; KNIT, 218, 25; JRNK, 113, 3; FM, 7, 2; 10, 5; 23, 14; PIO, II, 110, 32; NGD, 4, 14; PD, 62, 18; EIE, 1764, 5, 12/13; 1808, 4, 24; PIP, 135, 14); *vazdan* (KNIT, 93, 27; 97, 2; PD, 87, 25); *fvuda* (FM, 22, 6; OTV, 181, 23); *odovuda* (TDD, 13, 3); *odkud*⁶⁹⁷ (NK, 3, 11; FM, 45, 18; JRNK, 31, 14); *fvakojako* (FM, 27, 20); *fasma* (KNIT, 401, 29); *ondak* (TDD, 11, 9); *ovamo* (KNIT, 224, 19/20); *tamo ovamo* (TDD, 10, 28); *onamo* (NK, 21, 19); *ondi* (OTV, 357, 10/11; FM, 38, 3; NK, 29, 10); *onda* (NK, 15, 30; 44, 24); *tada* (FM, 45, 12).

Zabilježeni su i prilozi tvoreni sufiksom *-le*: *dokle* (TDD, 6, 29; 3, 22; 10, 22; OTV, 39, 29; 210, 32; NK, 27, 15/16; 99, 24; FM, 10, 15; PIO, II, 69, 8; PIP, 166, 13), te sufiksom *-ma*:

⁶⁹³ U rečenicama: i *zaxexi* ù njima vatru (NK, 15, 22); O Boxe! *zaxexiù* meni oganj (NK, 17, 20).

⁶⁹⁴ U rečenici: za Xivot vikovicsnji *priporagjefe*, i poŕvechuje (NK, 5, 6).

⁶⁹⁵ U rečenicama: Jefuli fvi ù milofti *zaostali*? (NK, 27, 3); Moyŕia pozadugo *zaostade* na planini (OTV, 125, 19).

⁶⁹⁶ Vulić (2014: 263): „Vremenski prilog *vazda* 'uvijek', koji se razvio od *vъsgda* (usp. Skok 1971: 370), uobičajen je u hrvatskih štokavskih autora u 17. stoljeću, od Dubrovčana i Bokelja, do Kašića i Mrnavića, a rabe ga i franjevci bosne Srebrene, uključujući i Radnića.“ Tadijanović također rabi prilog *vazda* (SPM, 170).

⁶⁹⁷ Tadijanović: *Odkudaste* vi? (SPM, 148).

pak da s miloštjom Boxjom sve *boljma*, i *vechma* ù njima moxe napridovati (NK, 40, 17/18); Ovo za *boljma* razumiti (PIO, I, 54, 24); Kolikobo mi *vechma* naftoimo (NK, 38, 23); Jofster *vechma* priverfsenja hude (FM, 15, 14).

Prilozi mogu biti tvoreni od prijedloga i pridjeva: *iznova* (NK, 30, 11); *zaludu* (NK, 7, 12; 23, 9; PIO, I, 2, 25).

Nekim je priložima u tvorbi dodan prijedlog: *zadofta*⁶⁹⁸ (OTV, 125, 9; 536, 22; NK, 12, 15; PIO, I, 48, 24; I, 71, 25; PIP, Pridgovor,⁶⁹⁹ 1, 19; JRNK, 79, 13); *zadugo* (FM, 44, 15); *zaiſto* (TDD, 1, 16; 7, 13); *podalje* (TDD, 11, 22); *pomalo* (NK, 19, 12); *pomallo* (FM, 20, 20); *poteſsko* (RK, 89, 20); *pozakucſito*⁷⁰⁰ (TDD, 2, 4); *domalo* (OTV, 23, 13); *dofad* (PIO, I, 6, 17); *otajno* (OTV, 479, 11; PIO, I, 121, 8); *ofridnje* (FM, 7, 20); *obdesnu* (NK, 3, 10; KNIT, 299, 20; RK, 2, 14; JRNK, 30, 13); *Odsad* (JRNK, 155, 20), *odonud* (OTV, 69, 5); *Odonuda* (NGD, 74, 13); *odviſe* (FM, 15, 2). Zabilježen je i spoj negacije (nijekanja), prijedloga i priloga: *neodavna*⁷⁰¹ (TDD, 11, 3); *niodkud* (OTV, 374, 2). Zanimljiv je primjer u kojemu su dva prijedloga dodana prilogu: *pozadugo* (OTV, 125, 19; 374, 30).

Prijedlog je dodan broju u prilogu *zajedno* (NK, 20, 26; 36, 26; RK, 4, 5, 18; PIO, II, 69, 2), imenici u prilogu *uvik* (NK, 16, 12); *ùvike* biti (FM, 7, 21), a zamjenici u prilogu *megjuto* (OTV, 594, 25; 632, 16; PIO, I, 2, 31). Od prijedloga i zamjenice tvoren je i prilog *zatim(e)*: *Zatim* od njeg ti imadeſs mira (FM, 13, 12); Koi neche *zatim* daſe tuxi (FM, 25, 19); *Zatim* nate neuſtane vika (FM, 32, 6); Doſtaticheſs *zatim* dlaka triſta (FM, 35, 12); *zatim* po kuchi oſtale (RK, 8, 7); *Zatim* ottidoſſe Misnici (OTV, 374, 28); I *zitime* oſtavljaga cila (FM, 26, 25); Slipe ocſi protari *zitime* (FM, 45, 16).

Pavić ponekad prijedložno-priložnu vezu bilježi odvojeno: Ripa znade xeludac kripiti (FM, 28, 3) / I vitrove *na polje* izbiti (FM, 28, 4); Dviſe ſtvari *za dugo* probave (FM, 28, 15); *ù iſtinu* poznatiche daſe pravedni neimadu bojati (PIO, I, 49, 20); koje *ù vik* oſtaje (NK, 34, 23); ſtoche *ù vik* muke ochutivati (TDD, 4, 13); Bog Otac jeſte od ſebe *od vika* (NK, 26, 2); roĳen od Oca *od vika* (NK, 26, 3); Duh ſveti (...) takogjer *od vika* (NK, 26, 4); pervu imade *od vika* (NK, 28, 11); Barem *ù napridak* obechajem date nigda viſſe uvriditi nechui! (NK, 43, 23); Rad tebechuſe *ù napridak* csuvati ſvakæ prigoda od ſagrifſenja (NK, 43, 25); negote viſſe ikakvim

⁶⁹⁸ Pavić bilježi i priloge *dofta* (NK, 36, 4); *dofti* (FM, 31, 10).

⁶⁹⁹ Predgovor je nepaginiran, ali je u ovome radu označen brojevima stranica od 1 do 3 zbog lakšega snalaženja u samome tekstu.

⁷⁰⁰ Pavić bilježi i: *zakucſito* (TDD, 2, 1).

⁷⁰¹ U rečenici: *kojesmo neodavna* ovde poginule (TDD, 11, 3).

grihom *ù napridak* uvriditi (NK, 44, 3); i *ù napridak* srichno pokolenje (OTV, 22, 15); takogjer godine Isukerftove 1098. *ne daleko* od Varmacie (TDD, 10, 26); Ugledaga dakle jedanput *iz daleka* (OTV, 369, 31); uftani priatelju *od tuda* (TDD, 7, 5); da izigjefs *od tuda* (TDD, 13, 1); Idi *od tuda* fotonu (OTV, 504, 1); da *od onud* opet moxe *ù Tharfis ottichi* (OTV, 425, 1); jedabiga *od kudgod* mogla smotriti (OTV, 369, 29/30); zasftose *iz nova* ove godine dogodiffe tri ftvari (TDD, 2, 32); *iz nova* s - njim ugovore cfiniti (RK, 96, 4); Nos *iz nutra* maxi (FM, 41, 4).

Broj i imenica čine prilog *jedanput*⁷⁰² (TDD, 8, 21; 12, 18; NK, 8, 5; 23, 21; 44, 23), a prilog *Bogoljubno* (TDD, 3, 5; 6, 3) tvoren je od imenice i priloga. Zamjenica i prilog čine prilog *fveferdno* (TDD, 7, 8; OTV, 291, 16; NK, 43, 13).

Zanimljivi su prilozi složeni od prijedloga i imenice: *oblito*⁷⁰³ (FM, 11, 14); *obdan* (OTV, 2, 12; RK, 38, 1); *obnoch* (OTV, 2, 13, 16; EIE, 1764, 244, 1; 1808, 197, 11).

Prilozi vremena tvoreni imeničkim padežima nekada su bili instrumental vremena: *nochom* (FM, 10, 5; NGD, 209, 1); *vecserom* (FM, 8, 23); *danjom*, i *nochom* (PIO, I, 70, 18); *jutrom* (PIP, 289, 12; FM, 8, 22).

10.5 Leksik

U 18. su stoljeću Budim i Pešta po sastavu stanovništva etnički i nacionalno jako raznoliki, a utjecaj različitih jezika vidljiv je i u Pavićevim djelima. Preporuke su onodobnih gramatičara bile puristički obojene. Tadijanović je u uvodu svoje gramatike napisao: „Metniofam Ja *ù* ovoj Knyxizi dofta Ricfih, Kojechjefe Tebi vidditti Kakonno nove, i tugje, alifu onne prave Illyrske. Zato ucifse pravvo fvojim Jezikom govoritti, à nemoj od drugoga Jezika ricfih Krafti“ (SPM, PRIDGOVOR,⁷⁰⁴ 3, 2-8). Usprkos preporukama, kao pisac i prevoditelj nabožne literature, Pavić je usmjeren na latinski i grčki jezik, što rezultira brojnim tuđicama u njegovu, kao i općenito u jeziku slavonskih franjevaca.

Pavić je u svojim djelima zabilježio brojne latinizme: *pedipsanje* 'kažnjavanje' (OTV, 396, 27); *pedipsati* (JRNK, 76, 19); *Advent* (JRNK, 154, 2/3); *Cefar* (NGD, 207, 12); *Decembar*

⁷⁰² Pavić ovaj prilog bilježi i pišući odvojeno broj od imenice: Kojefe Sacramente famo *jedan put* slobodno primit? (NK, 34, 19).

⁷⁰³ U značenju *ljeti*.

⁷⁰⁴ Predgovor je nepaginiran, ali je u ovome radu označen brojevima stranica od 1 do 4 zbog lakšega snalaženja u samome tekstu.

(TDD, 11, 32); *perſona* (NK, 6, 14; 20, 13); *cæremonia* (OTV, 291, 29); *Purgatorio* (RK, 4, 14); *Patron* (NK, 18, 24); *Sacramenat* (JRNK, 46, 13); *Sakramenat* (NK, 79, 20); *Capelan* (NGD, 87, 12); *Sakrisftan* (TDD, 7, 9).

Zabilježen je i znatan broj grecizama: *Citara* (OTV, 236, 5); *cytara* (NK, 115, 8); *korablja* (OTV, 21, 23; 261, 4; PD, 131, 15); *Lemozina* (TDD, 11, 8; NK, 12, 23/24); *lemozyna* (JRNK, 143, 13); *lemozina* (JRNK, 76, 17); *Lyturgia* (RK, 118, 17; 120, 15/16; 122, 19); *Litania* (PD, 133, 17); *hartia* (TDD, 6, 27); *tarpeza* (NK, 22, 10); *terpeza* (OTV, 595, 1; 597, 24; NK, 98, 1; FM, 7, 7); *djavao* (PD, 47, 1; PIO, I, 6, 8); *diavao* (TDD, 12, 3; 12, 5; 12, 11; OTV, 504, 9); *Diakon* (EIE, 1764, 313, 18; 1808, 254, 24/25); *Philosoph* (PIO, II, 74, 8); *Euchariftia* (OTV, 139, 15); *Monarch* (PIO, I, 48, 27); *Patriarcha* (RK, 60, 10; 63, 8; 129, 5; 134, 21); *Farizeo* (OTV, 537, 4); *Aposftolj*⁷⁰⁵ (NK, 41, 15); *Synagoga* (KNIT, 398, 16); *hiljadu* (NK, 17, 12; 44, 1; PIO, I, 70, 20; II, 112, 19; NGD, 45, 20); *Katechisam* (NK, 14, 22/23); *Elefantov*⁷⁰⁶ (FM, 29, 21); *Manaftir* (TDD, 11, 32; NGD, 92, 15).

S obzirom na višestoljetnu prisutnost turskoga jezika na području Slavonije, u Pavićevu su leksiku nezaobilazni turcizmi: *csifut* 'pejorativno: Židov' (TDD, 13, 21); *faida* 'korist, dobitak' (PIO, I, 102, 16); *affikovanje* 'udvaranje' (PIO, I, 93, 18); *durmice* 'neprekidno' (RK, 108, 1); *badava* 'besplatno, uzalud, beskorisno' (OTV, 66, 17); *Bechar* 'veseljak' (NGD, 115, 16); *cxigerica* 'jetra' (FM, 9, 13; NGD, 115, 12); *cxida* 'koplje' (EIE, 1764, 243, 5; 1808, 196, 21); *gjubre* 'gnoj, smeće' (OTV, 126, 17; PIP, 168, 17); *janjicxar* 'vojnici pješaci' (NGD, 45, 20); *aracs* 'glavarina, porez' (NGD, 178, 13); *ator*⁷⁰⁷ 'naklonost, ljubav, volja' (OTV, 7, 21); *hambar* 'spremište, skladište' (OTV, 86, 16; KNIT, 6, 6); *hazna* 'korist, dobitak' (OTV, 291, 23; 352, 27; KNIT, 364, 1/2); *hafna* (OTV, 277, 32; KNIT, 6, 25); *hasna* (FM, 11, 12; PIO, II, 91, 14); *hasnovito* (NK, 36, 11; 40, 13); *efskile* 'rado, drage volje, s ljubavlju' (FM, 19, 4; 21, 17; 31, 20; 35, 8); *indi* 'dakle, stoga' (KNIT, 298, 22; 384, 30; 222, 4); *jecxek* 'jelo' (FM, 16, 17; 18, 21; 23, 3); *firche* (FM, 27, 17; 35, 14; 40, 12; EIE, 1764, 215, 3); *sirche* (EIE, 1808, 174); *bucsak* 'zakutak' (OTV, 595, 4); *cherpics* 'opeka sušena na suncu' (OTV, 97, 3/4).

Staroslavenski je sloj riječi uobičajen u franjevačkoj pisanoj tradiciji, a u Pavića je potvrđen brojnim primjerima. Suglasnička skupina *žd* (< **dj*) jedan je od jezičnih elemenata koji leksem određuje kao staroslavenski: *utvrždenie*, *daždь*, *dažditi*...⁷⁰⁸ Pavić također bilježi

⁷⁰⁵ U rečenici: koju fveti *Aposftolj* pripovidali (NK, 41, 15).

⁷⁰⁶ „Zanimljivo je da Emerik Pavić nema leksema *bjelokost* za koji ARj (sv. 1, s. v. *bjelokost*) tvrdi da se pojavljuje „od prošloga (tj. Od XVIII. – M.S.) vijeka.“ Prema Samardžija (2004: 25).

⁷⁰⁷ U značenju *hator* (tur. *hatır*) – naklonost, ljubav, volja.

⁷⁰⁸ Damjanović (2008: 70/71).

ovu suglasničku skupinu: *daxdi*⁷⁰⁹ (EIE, 1764, 376, 13; 1808, 306, 20); *daxd* (KNIT, 6, 1; NGD, 43, 21; PD, 226, 7); *daxditi* (OTV, 304, 29); *daxda* (PD, 225, 11); *daxdnicu* (EIE, 1764, 101, 26; 1808, 84, 21). Brojni su drugi primjeri riječi staroslavenskoga podrijetla:⁷¹⁰ *Stotnik* (EIE, 1764, 59, 7; 1808, 49, 20) (*сѣтѣникъ* – satnik, stotnik); *uditi* 'štetiti' (NK, 32, 17) (stsl. *hudy* – jadan, ubog, loš); *huditi* (FM, 14, 3; 17, 11; 20, 9; 22, 17; 28, 5; 30, 23; 42, 24; 46, 17); *kuditi* (FM, 22, 26) (stsl. *kuditi*); *taft* (OTV, 369, 16) (stsl. *тѣсть* – tast); *pinez* (KNIT, 96, 22; PIO, I, 54, 31; EIE, 1764, 466, 2; 1808, 379, 22/23) (stsl. *пѣнезъ* – novac, moneta); *hergjava* (FM, 9, 23) (stsl. *ръжда*); *iskarnji* (PIO, I, 2, 13) (stsl. *искрънь* – bližnji); *izkernji* (NK, 22, 5); *iskernji* (NK, 39, 7; PIO, I, 130, 32; PD, 88, 23; KNIT, 168, 10/11); *Sobstvo* (JRNK, 23, 6) (stsl. *sobstvo* – bivstvo, osoba); *fobstvo* (PD, 3, 11); *fobsstvo* (NK, 41, 9); *Vazam* (EIE, 1764, 219, 2; 1808, 177, 21).

U Pavićev je jezik prodrlo i ponešto hungarizama: *fela* 'vrsta, pasmina, soj' (OTV, 2, 27); *hatar* 'kraj, predio' (NGD, 131, 15; 161, 20); *pasulj* 'grah' (FM, 21, 3) (mađ. *paszuly*), kao i talijanizama: *piat* (tal. *piatto*) (NK, 98, 4); *Abbat* (TDD, 12, 19, 21, 29; 13, 12) (tal. *abate* – opat) *Abbat iliti* starešina (TDD, 12, 30/31); *Abat*⁷¹¹ (EIE, 1764, 468, 1/2); *murmurati* 'žamoriti, gundati' (TDD, 5, 16; NK, 11, 21; PIO, I, 17, 14) (tal. *mormorare*); *malkaduk* 'padavica' (FM, 36, 11) (tal. *Mal caduco*).

Glagol *milovati* Pavić bilježi u značenju *voljeti*: *Milujefsli* ti priviokoga Boga tvoga stvoritelja? (NK, 21, 21); Kako ti *milujefs* Boga. Sverhu svega. (NK, 21, 27); Kako *milujefs* izkernjega tvoga?⁷¹² (NK, 22, 3); A tko krufsku kuvanu *miluje* (FM, 24, 16); Zakon pravi Tomo *milovaffe* (NGD, 207, 3); koi fvoju dicu toliko *miluje*, kolikoje *milovao* Moyfia fvoi puk (OTV, 127, 18).

Smisao je ponavljanje u suprotnosti s jezičnom ekonomijom koja teži sažetomu iskazu, no afektivno isticanje komunicirane informacije ponekad zahtijeva upravo tautologiju. U detaljnoj analizi korpusa pleonazama⁷¹³ postoji podjela pleonazama prema broju riječi na jednorječne, dvorječne i višerječne. U Pavića su zabilježeni:

⁷⁰⁹ Della Bella: *Daxdí, daxdíafce, daxdíloje* (DIZ, 35).

⁷¹⁰ Damjanović, Stjepan; Jurčević, Ivan; Kuštović, Tanja; Kuzmić, Boris; Lukić, Milica; Žagar, Mateo. 2004. *Mali staroslavensko-hrvatski rječnik*. Matica hrvatska, Zagreb.

⁷¹¹ U istome je naslovu novijega izdanja zabilježena riječ *Opat* (EIE, 1808, 381, 6).

⁷¹² Nakon ovoga pitanja postavljeno je pitanje: Zasto valja da *ljubimo* izkernjega nafsega kako samog febe? (NK, 22, 5/6).

⁷¹³ Hudeček, Lewis, Mihaljević (2011: 47): „Pleonazme možemo podijeliti prema formalnim (broj riječi, promjenjivost sastavnih elemenata), jezičnim (jezična razina, jezik podrijetla sastavnih elemenata), gramatičkim (gramatički ustroj) i semantičkim kriterijima.“

- *jednorječni pleonazmi*: *najpervo* (OTV, 1, 6; RK, 123, 19; KNIT, 157, 18; JRNK, 61, 3); *najperva* (KNIT, 299, 9/10); *najpervi* (NGD, 121, 13); *Najpervoga* (NGD, 192, 18); *najposlidnji* (OTV, 424, 4); *najpoglavitii* (NK, 19, 18);
- *dvorječni pleonazmi*:⁷¹⁴ *malanog ditefsca* (PIO, I, 51, 32); *malenim ditefscom* (PIO, I, 2, 5/6); *bodljivo ternje* (PIO, I, 89, 21); *bodljivoga ternja* (PIO, I, 102, 34); *mladi orlich* (JRNK, 95, 16);
- *višerječni pleonazmi*: *Kako, i po koi nacsinnamje Bog špaenje obechao?* (NK, 36, 16); *Na dan poslidnji šuditiche fve ù skupa xive, i mertve* (NK, 29, 17); *I s-hodichom zajedno izvan švega puka bace* (OTV, 149, 26/27); *zajedno s-zarucsnicom s-molitvom, i s-csistochom provede* (OTV, 369, 4/5); *zajedno s-fvojima* (PIO, II, 69, 2); *Jedan šam Bog* (NK, 19, 23); *Šamje jedan Bog, alifu tri Perfone.* (NK, 20, 12/13); *durmice, i brez prištanka* (RK, 108, 1).

⁷¹⁴ Tadijanović: *male mervicze* (SPM, 90).

11. ZAKLJUČAK

Višestoljetna vezanost franjevačkih pisaca za jedinstvenu redodržavu Bosnu Srebrnu smjernica je u proučavanju jezika tih pisaca upravo zbog činjenice da su kao pripadnici različitih govornih područja nastojali stvoriti u određenoj mjeri normiran⁷¹⁵ i ujednačen jezični izraz, razumljiv u svim dijelovima redodržave.

Franjevac Emerik Pavić (Budim, 1716.-1780.) značajan je predstavnik budimskoga kulturnog kruga koji je u osamnaestome stoljeću oblikovan djelovanjem franjevac. Pavić je središnja osobnost razdoblja koje počinje 1757., kada budimske visoke škole postaju prvo školsko središte nove provincije sv. Ivana Kapistranskoga, a završava ukidanjem rada budimskih škola 1783. godine. Svojom su svestranošću i plodnošću stvaralaštva te djelovanjem na različitim područjima kulture hrvatski franjevci stvorili budimski kulturni krug. Djelovanje predstavnika toga kruga usko je vezano uz rad visokih franjevačkih škola u Budimu. Pavić je odgovorno preuzeo književne tradicije⁷¹⁶ svojih prethodnika te je uložio sav raspoloživi trud i znanje ne samo u njihovo nastavljanje već i u njihovo obogaćivanje.

Jezičnom su analizom Pavićevih djela istaknute jezične odlike na četiri jezične razine s osvrtom na grafijski sustav i pravopisna načela:

a) Grafijski sustav i pravopisna načela

U grafijskome sustavu osamnaestoga stoljeća vladala je raznolikost uz osjetnu tendenciju prema monografskim rješenjima (jedan grafem = jedan fonem). Grafijska su se rješenja tražila u južnim (latinski i talijanski) te sjevernim (mađarski) uzorima koje je ujedinila slavonska grafija nudeći u 2. polovici 18. st. sljedeća rješenja:

fonem	/c/	/č/	/ć/	/g/	/đ/	/j/	/l/	/n/	/r/	/s/	/š/	/z/	/ž/
grafem	<i>c</i>	<i>cs</i>	<i>ch</i>	<i>cx</i>	<i>gj</i>	<i>j</i>	<i>lj</i>	<i>nj</i>	<i>er</i>	<i>s</i>	<i>sh</i>	<i>z</i>	<i>x</i>

⁷¹⁵ Gabrić-Bagarić (2007: 134): „Djelovanje u istoj redodržavi povezivalo je franjevačke pisce – pripadnike različitih govora i poticalo ih na stvaranje književnoga izraza kojim će se govorne razlike prevladati. Književni izraz morao je biti na neki način normiran, ujednačen i podjednako razumljiv u svim dijelovima redodržave. Unatoč jadikovkama onodobnih pisaca da svaki franjevac piše na svoj način, koje su se uglavnom odnosile na grafijske neusklađenosti, franjevačke pisce odlikuje jedan fond zajedničkih karakteristika, posebno na razini jezične nadgradnje, tj. u leksiku i sintaksi, koje njihovu jeziku omogućuju atribut književni, a to uvijek pretpostavlja određenu normiranost i ujednačenost.“

⁷¹⁶ Pavić je „nastavio i proširio Mecićevo nastojanje u prilagođivanju biblijskih tekstova za molitvene potrebe vjernika, Filipovićeve i Papušlićeve napor oko prikladnih homiletičkih sadržaja, Bračulevićeve zauzetost za promicanje duhovnosti književnim priložima, Bačićevo i Vilovljevo djelovanje na polju teološke kontroverzije na narodnome jeziku, Kesićev zahvat na hrvatskome lekcionaru, Lipovčićev zanos za katehitičku literaturu kao i Stražemančeva ostvarenja u historiografiji. Nastavio je također Mecićeve, Bračuljevićeve, Vilovljeve, Ksićeve i Lipovčićeve brigu oko hrvatskoga pravopisa.“ (Hoško, 2002: 168).

Presudan je utjecaj na Pavićevu grafiju imao Stjepan Vilov koji djelom *Razgovor priateljski megu kerstianinom i ristianinom* (Budim, 1736.) učvršćuje latiničku grafiju budinskoga kruga ukidajući gotovo sve dvostrukosti. U djelu *Nadodanje glavni dogagjaja Razgovoru ugodnomu naroda slovinskoga* (Pešta, 1768.) Pavić je u Vilovljevu čast spjevao pjesmu od 70 stihova *Od Slovosloxja Slovinskoga* u kojoj je stihovanim pravopisnim pravilima iznio prijedloge svoga prethodnika koje je i sam slijedio.

Pavićeva grafijska rješenja podrazumijevaju više grafemskih mogućnosti za određene foneme:

fonem	/c/	/č/	/ć/	/g/	/ǵ/	/j/	/ɲ/	/ñ/	/r/	/s/	/š/	/z/	/ž/
grafem	c	cs, cf	ch	cx	gj, gi, g	j, i	lj, li	nj, ni	er, ar	s, f	sf, śs, ff, ss, sh	z	x

Kada je riječ o pravopisu, u Pavića se morfonološko načelo isprepliće s fonološkim. Jednačenje suglasnika po zvučnosti na granici korijenskoga morfema i prefiksa najčešće nije zabilježeno, ali je u nekim primjerima i zabilježeno: *izpovidi* (TDD, 3, 22); *ispovidi* (NK, 5, 26; TDD, 5, 30). Dentalno *t* i *d* čuvaju se u primjerima: *fudcem* (PD, 90, 4); *Otcem* (EIE, 1808, 11, 12), ali se također i gube: *fucu* (RK, 167, 6); *Ocem* (EIE, 1764, 13, 10).

b) Fonološko-morfonološka razina

Emerik Pavić svoja djela piše ikavskom štokavštinom,⁷¹⁷ dok su ekavski refleksi jata zabilježeni u izdvojenim primjerima. Maretić (1910: 151) bilježi kako slavonski pisci *jat* obično označavaju grafemom *i*, ali se u nekih može naići na primjere koji potvrđuju grafeme *e/je/ije* (pisano *ie*). Ekavizmi se u Pavićevu jeziku pojavljuju rijetko, a najviše ih je u djelu *Tri dara duhovna*, dok su u ostalim njegovim djelima znatno manje zastupljeni. Pojedine riječi Pavić bilježi obama likovima, npr. riječ *koren* (EIE, 1808, 3, 19); *korin* (EIE, 1764, 3, 27; PD, 115, 16). Leksički su ekavizmi, npr. *stareffina* (TDD, 12, 31; 13, 10; PIO, I, 5, 9), mogli biti i rezultat utjecaja starijih pisaca i leksikografa. Dvoslov *ie* ponekad je bilježen u primjerima gdje je bio dugi jat: *diete* (NK, 34, 26; 45, 14; JRNK, 9, 7; PIO, II, 110, 23; EIE, 1764, 59, 3; 60, 6; 1808,

⁷¹⁷ Gabrić-Bagarić (2007: 136): „Jezik franjevačke književnosti kao konzistentan sustav, zbog čega mu i možemo pripisati naziv koine, izvjesno je utjecao u 19. st. na odluku da se hrvatski standardni jezik temelji na štokavskoj osnovi.“

49, 17; 50, 14); *sieno* (EIE, 1808, 354, 1), *siena* (EIE, 1808, 353, 26), a u ranijem ju je izdanju istoga naslova zabilježen ikavizam: *fino* (EIE, 1764, 434, 4); *fina* (EIE, 1764, 434, 3).

Na fonološko-morfonološkoj razini Pavićeva jezika promatrane su samoglasničke i suglasničke alternacije, gubljenje samoglasnika i suglasnika, gubljenje samoglasničko-suglasničkih skupina, pojava sekundarnih samoglasnika, suglasnika i samoglasničko-suglasničkih skupina. Slogotvorno *r* u Pavića je uglavnom zabilježeno uz popratno *e*, a rijetki su primjeri zabilježeni uz popratno *a*: *tarpeze* (OTV, 595, 1); *Karstjanah* (PD, 131, 21); *darvu* (NK, 20, 27). Iste su riječi zabilježene uz popratno *e*: *terpeze* (OTV, 595, 1); *Kerftiana* (NK, 18, 26; PIO, I, 18, 8); *dervu* (OTV, 5, 20; NK, 20, 24).

Nedosljednost u bilježenju suglasnika *h* karakteristika je jezika starih slavonskih pisaca, kao i dalmatinskih i bosanskih pisaca, koju potvrđuju i Pavićeva djela. Gabrić-Bagarić (2007: 137) ističe kako je „nedosljednost u pisanju i uporabi glasa *h*“ jedna od odlika franjevačke *koine*. Suglasnik *h* Pavić izostavlja na početku, u sredini i na kraju riječi, ali ga i bilježi na početku, u sredini i na kraju riječi. Suglasnik *h* u slavonskom se dijalektu ili gubi ili zamjenjuje suglasnicima *j* (*orěj*), *v* (*krůva*) ili *k* (*siromāk*), a zamjenjivanje je suglasnika *h* zabilježeno i u Pavića. Suglasnik *h* može biti zamijenjen glasom *v*: *skuva* (OTV, 419, 13); *fuvoi* (PIO, II, 70, 27). Unutar suglasničke skupine *ht* suglasnik *h* prelazi u *k*: *zaktiva* (NK, 18, 16; RK, 89, 14; KNIT, 283, 3; 300, 25; PIO, II, 112, 11); *nekti* (TDD, 12, 28; NGD, 7, 18; 212, 3; OTV, 28, 18; PIO, I, 7, 9). Pisci 18. stoljeća suglasnikom *h* bilježe dužinu prethodnoga samoglasnika na početku ili u sredini riječi.

Izostajanje intervokalnoga *j* u Pavića je dominantnije nad bilježenjem intervokalnoga *j*. Intervokalno *j* najčešće nije zabilježeno u sljedećim kombinacijama: *i + i*; *i + e*; *o + i*; *i + u*; *i + a*. Protetsko *j* Pavić dodaje zamjenici *ih* u reduciranome obliku (bez suglasnika *h*): *Jeftji* sedam (JRNK, 146, 11), kao i riječima koje počinju samoglasnicima: *jaram* (< prasl. **(j)arъmo*) (OTV, 124, 31; PIP, 2, 22); *jopet* (RK, 2, 14).

Pavić bilježi primjere u kojima je rotacizam proveden: *more* biti (TDD, 12, 25; OTV, 503, 10); *morese* rechi (EIE, 1764, 436, 22; 1808, 356, 9), ali i primjere u kojima nije proveden: *moxe* (OTV, 180, 20; PIO, I, 24).

Razjednačivanje se provodi nestajanjem razlikovnog obilježja, prelaskom suglasničkih skupina *mn*, *zn* u *ml*, *zl*: *mlogo* (TDD, 10, 13; OTV, 537, 15; NK, 7, 15; FM, 48, 18; PIO, I, 69, 19; PD, 32, 6; EIE, 1764, 312, 7; 1808, 253, 18); *zlamenje* (TDD, 11, 5; 13, 11; NK, 4, 18; 34, 23; KNIT, 169, 2; 300, 10; JRNK, 14, 4; PIO, I, 129, 17; NGD, 153, 13). Suglasničku skupinu

vn Pavić bilježi ako *m* i *n* pripadaju različitim morfeima: *tavnofiti* (EIE, 1764, 63, 19; 1808, 53, 17; PIO, I, 6, 8/9). Razjednačivanje se u Pavića provodi i nestajanjem suglasnika: *blagosov* (TDD, 3, 17; NK, 99, 7); *proklestvo* (TDD, 9, 10; OTV, 21, 8; NGD, 7, 22; RK, 125, 20); *Kraljestvo* (OTV, 98, 13; NK, 9, 9; PIO, I, 70, 22; NGD, 206, 21; PD, 148, 6/7; EIE, 1764, 2, 18).

U slavonskome je dijalektu uobičajeno umekšavanje suglasnika *l* i *n* ispred samoglasnika *i* (*mòlit*). Ovakvo umekšavanje bilježi i Pavić: *privolji* (OTV, 369, 17; RK, 167, 3; PIO, I, 48, 18); *obnevoljili* (EIE, 1764, 436, 10; 1808, 355, 21). Ivšić (1907: 115) upozorava kako je prema tome nastao oblik *mólba*, a bilježi ga i Pavić: *moljbu* (TDD, 5, 15; 9, 10; 12, 1; OTV, 291, 27; PIO, I, 129, 27; EIE, 1764, 94, 14; 1808, 78, 16). Pavić je bilježio i depalatalizaciju palatalnih suglasnika pred sufiksom *-enje/-anje*: *xivljenje* (OTV, 353, 4; NK, 14, 5); *poxelenja* (EIE, 1764, 317, 5; 1808, 257, 13); *molenja* (JRNK, 114, 7; 115, 3; PD, 134, 12; 198, 12). U Pavića je potvrđena i depalatalizacija suglasnika *nj*: *fluxanftva* (OTV, 352, 14; KNIT, 7, 25; PIO, I, 18, 26; PIP, 288, 3); *toran* (OTV, 23, 12; NGD, 9, 18; EIE 1764, 102, 12; 1808, 85, 3).

Kada je riječ o glasovnim promjenama, Pavić ih u brojnim primjerima ne bilježi, ali ih također i bilježi. Za glasovnu promjenu jotacije bitno je napomenuti kako je Pavić dobro razlikovao foneme /ć/ i /ǵ/ od suglasničkih skupina *tj*, *dj*. Izostanak je jotacije zabilježen brojnim primjerima: *kerftjanska* (RK, 62, 16; JRNK, 134, 12); *djavao* (PD, 47, 1; PIO, I, 6, 8); *Bratjo* (KNIT, 218, 28; EIE, 1808, 1, 5); *miloferdje* (NK, 11, 16; RK, 39, 23; PIO, II, 91, 11; PD, 250, 14/15); *grozdje* (FM, 12, 4; EIE, 1764, 78, 12; 301, 14; 1808, 65, 14; 245, 2); *rodjaka* (OTV, 126, 31; 181, 12; RK, 80, 17; NGD, 177, 22). Jotacija je u Pavića također zabilježena brojnim primjerima: *brachi* (OTV, 126, 26; PIO, I, 6, 18; PIP, 130, 13); *brachu* (OTV, 210, 28; KNIT, 222, 29; 379, 25; JRNK, 14, 6); *piche* (FM, 43, 25); *pichu* (RK, 38, 18/19); *osugjenje* (RK, 88, 18; PD, 33, 11); *milofergja* (RK, 39, 21; KNIT, 283, 21; EIE, 1764, 3, 17; PIP, 131, 3); *milosergje* (OTV, 291, 15; JRNK, 143, 17/18).

Stare suglasničke skupine **stj*, **skj* i nove, nastale nakon gubitka poluglasa, daju suglasničku skupinu *šč*. Pojava štakavskih oblika može odražavati težnju prilagođavanja jezika štokavsko-štakavskoj normi. Naporedna uporaba *št/šč* jedna je od odlika franjevačke *koine*. U Pavića su prisutni šćakavizmi: *dopusschaju* (TDD, 3, 14); *jifsche* (FM, 23, 4); *puffchati* (PIO, I, 91, 31); *propufscha* (OTV, 596, 12/13); *milofschom* (NK, 36, 20); *Utocfifsche* (PD, 131, 19); *utocfifsche* (PIP, 135, 4); *utocfiffche* (KNIT, 222, 19). Šćakavizmi su oprimjereni riječima:

odpusfta (TDD, 8, 11); *isftu* (NK, 99, 2; PIO, I, 17, 18); *ifstete* (EIE, 1764, 95, 15); *ishtete* (EIE, 1808, 79, 16); *zaisfte* (OTV, 53, 12; PIO, I, 128, 20); *Navifstujuch* (NGD, 9, 6); *ocfiſsteni* (EIE, 1764, 316, 8); *ocsishteni* (EIE, 1808, 256, 24).

U Pavića je potvrđeno provođenje palatalizacije: *pecsen* (FM, 17, 11); *ocfiu* (FM, 34, 13; NGD, 42, 2; EIE, 1764, 251, 10); *Knjixici* (PD, 263, 13); *knjixice* (NGD, 118, 13); *dufficu* (TDD, 10, 12; 14, 12); *ofugjenicſe* (RK, 85, 1); *griffnicſe* (PIO, I, 126/127, 36/1); *grifſnicſe* (PD, 113, 5); *krufſe* (PD, 31, 3).

U dativu i lokativu jednine imenica *e*-vrste sibilizacija često izostaje: *u knjigi* (TDD, 1, 17; 3, 23); *ù tugi* (EIE, 1764, 55, 17; 1808, 46, 25); *na fverhi* (NK, 4, 9); *po muki* (RK, 61, 14; PD, 133, 13); *ù fſipki* gvozdenoj (PIP, 3, 6); *dobroj odluki* (KNIT, 263, 4). U nominativu množine imenica muškoga roda *a*-vrste pred gramatičkim morfemom *-i* velari prelaze u sibilante: *cſlanci* (NK, 3, 1; 25, 3; PD, 86, 9); *podloxnici* (PIO, I, 1, 13); *Proroci* (OTV, 632, 11; RK, 60, 10; KNIT, 301, 12; NGD, 8, 11; EIE, 1764, 248, 19; 1808, 201, 11); *grifſnici* (NK, 122, 12; PIP, 255, 8); *vojnici* (EIE, 1764, 242, 22; 1808, 196, 16); *jezici* (JRNK, 152, 15).

Provođenje sibilizacije u pridjevskim i zamjениčkim oblicima utjecaj je dalmatinskih pisaca, a Pavić bilježi: *ubozih* (PIP, 13, 4; PD, 172, 10; KNIT, 382, 33). Pavić uz *Pridrazi* (EIE, 1764, 434, 13; 1808, 354, 10) bilježi i *Pridragi* (EIE, 1764, 437, 3; 1808, 12), a uz *fvikolici* (PIO, I, 54, 34; PIO, II, 75, 11; NGD, 13, 18) bilježi i *fvi koliki* (OTV, 261, 26; PIO, I, 48, 27/28).

Jednačenje po zvučnosti najčešće nije zabilježeno na granici korijenskoga morfema i prefiksa, čime Pavić čuva morfonološki sklop riječi kao što su to činili i slavonski franjevci i ostali stari slavonski pisci: *izhodi* (FM, 11, 12; TDD, 4, 29; EIE, 1764, 67, 22; 1808, 1; RK, 2, 18); *obsluxuje* (KNIT, 300, 25; JRNK, 161, 6; EIE, 1764, 400, 4; 1808, 326, 10); *odkud* (OTV, 320, 11; NK, 3, 11; FM, 45, 18; JRNK, 13, 12; PIO, I, 91, 21; PD, 106, 11); *podpuno* (NK, 6, 10/11; 17, 9; 30, 5; TDD, 6, 8; 7, 18; JRNK, 68, 7; PIO, I, 18, 13/14; PD, 151, 10); *raztergni* (EIE, 1764, 61, 13; 1808, 51, 17).

Jednačenje po zvučnosti nije zabilježeno ni u vezama korijenskoga morfema sa sufiksom: *redku* (KNIT, 401, 33); *polazka* (FM, 33, 18); *ljubko* (FM, 12, 16); *robſtvu* (PIO, II, 74, 12); *neznaboxki* (RK, 112, 2); *Neznaboxci* (NGD, 7, 13); *krivoboxke* (OTV, 349, 24); *ulizti* (PIO, II, 4, 13/14); *Sobſtvih* (PD, 118, 21); *Sobſtvo* (JRNK, 23, 6); *Prisobſtvenjem* (RK, 4, 10).

Premda u Pavića brojni primjeri potvrđuju provođenje morfonološkoga načina pisanja, zabilježeni su i oni koji ukazuju na ispreplitanje morfonološkoga pravopisa s fonološkim. Na granici korijenskoga morfema i prefiksa Pavić katkad bilježi jednačenje po zvučnosti: *ispovidi* (NK, 5, 26; 44, 23; TDD, 5, 30); *iskernjega* (NK, 7, 24/25; PD, 87, 8; OTV, 30, 27); *iftira* (TDD, 1, 1; PIO, II, 5, 20); *raftvara* (FM, 41, 12); *zdruxi* (FM, 25, 18); *zglavljuje* (FM, 26, 4); *ufterpljiv* (RK, 23, 12). Jednačenje po zvučnosti Pavić katkad bilježi i na granici korijenskoga morfema i sufiksa: *slatko* (FM, 26, 22; JRNK, 159, 8); *slatka* (FM, 30, 21; PD, 32, 1); *šercxba* (TDD, 3, 21); *friřsku* (OTV, 692, 11); *ulifti* (EIE, 1764, 401, 17; 402, 2) *ulisti* (EIE, 1808, 327, 20, 26).

Pavić bilježi i jednačenje po mjestu tvorbe: *lařsnje* (OTV, 536, 19; RK, 96, 2/3; NK, 26, 21/22; JRNK, 137, 8); *najlařsnje* (JRNK, 69, 6); *najlařřnje* (PIO, I, 70, 14); *lařsnja* (NK, 33, 12); *himbenu* (JRNK, 14, 5/6); *himbena* (PIP, 53, 12); *prořsnju* (PIO, I, 129, 28).

U Pavića su u nekim riječima sačuvani dentalni se suglasnici *d* i *t*: *kriřoftan* (NGD, 86, 5; PIO, I, 49, 16/17); *xalořtni* (EIE, 1764, 57, 2/3); *xalořtni* (EIE, 1808, 47, 29); *koriftno* (KNIT, 96, 1; 169, 6; TDD, 10, 23; 12, 25); *pořtne* (PD, 90, 16); *boleřtne* (NK, 13, 8); *ogozdbina* (PIO, I, 19, 5); *fudcem* (PD, 90, 4); *Otca* (EIE, 1808, 52, 23). Pavićeva kolebanja potvrđuju i primjeri koji slijede fonološki način pisanja te se gube dentalno *t* i *d*: *bolesnik* (RK, 9, 17); *osugjenje* (PD, 33, 11); *fucu* (TDD, 8, 33; RK, 167, 6); *Ocem* (EIE, 1764, 13, 10).

c) Morfologija

Opći pregled sklonidbe u Pavića otkriva prisutnost (staro)řtokavskih oblika u kombinaciji s novijim oblicima.⁷¹⁸

Pavić bilježi novořtokavske duge množinske oblike jednoslořnih imenica muřkoga roda: *duhovi* (NK, 27, 7); *řinovi* (KNIT, 379, 15); *dimovi* (FM, 42, 19); *darovi* (OTV, 139, 9), a bilježi i likove bez množinskoga infiksa (-ov-/-ev-): *Oci* (TDD, 5, 31; OTV, 138, 29; 182, 18; NK, 99, 3; RK, 123, 10; 161, 15; KNIT, 401, 16); *Sini* (NGD, 159, 17); *kruhi* (OTV, 138, 10; 137, 11).

Noviji gramatički morfem *-ama* Pavić bilježi u dativu, lokativu i instrumentalu množine imenica *e-vrste* i *a-vrste* srednjega roda te u lokativu i instrumentalu imenica *a-vrste* muřkoga roda. Dativ, lokativ i instrumental množine imenica *i-vrste* zabilježen je novijim gramatičkim

⁷¹⁸ Despot (2005: 134): „Očito je kako morfološki sustav slavonskih franjevaca u sklonidbi imenica još uvijek odlikuju (staro)řtokavski oblici, uz prisustvo i novijih oblika.“

morfemom *-ima*, a ovaj se gramatički morphem javlja i u instrumentalu množine imenica *a-vrste* muškoga roda.

Oblici s množinskim infiksom *-ov-* u nominativu množine imenica muškoga roda *a-vrste*: *finovi* (KNIT, 379, 15), u Pavića su bilježeni i bez množinskoga infiksa: *Sini* (NGD, 159, 17), što je u skladu s čakavskom tradicijom. Množinski je infiks *-ov-* preuzet iz stare *u-promjene*, a u množini imenica *o-/-jo- promjene* muškoga roda imao je razlikovnu ulogu te se dodavao genitivu množine da bi se taj padež razlikovao od nominativa jednine. U akuzativu množine imenica *put* u Pavića je zabilježena kratkom i dugom množinom: *pute* (EIE, 1764, 60, 14; 1808, 50, 21; PD, 245, 2); *puteve* (PIO, I, 68, 24; KNIT, 224, 23). Maretić (1910: 162) ističe kako od slavonskih pisaca jedino Pavić bilježi množinski morphem *-ev-*, dok ostali bilježe *-ov-*. Rjeđi su oblici u akuzativu s množinskim infiksima *-ov-*: *oblakove* (TDD, 13, 17); *klafove* (OTV, 213, 10; PIO, I, 104, 9) i *-ev-*: *Da nifu bunareve (...) otrovali* (RK, 99, 20); *à bunareve* (OTV, 374, 6). Maretić (1910: 157) oblike *bunarovi*, *bunarove* navodi među primjerima „dugog plurala koji bi u današnjemu knjiž. jeziku bili više ili mañe neobični“.

Nulti gramatički morphem ($\emptyset$) u genitivu množine obilježje je starine koje ne postoji u sklonidbenome sustavu slavonskih franjevaca, a nije potvrđeno ni u Pavića. U Pavića je gramatički morphem *-a(h)* zabilježen u genitivu množine imenica muškoga i srednjega roda *a-vrste*, te u genitivu množine imenica ženskoga roda *e-vrste*. Kašić i Della Bella ne propisuju ovaj gramatički morphem, ali ga propisuju slavonski gramatičari, a završno su *h* vjerojatno preuzeli iz njemačkih gramatika. Tadijanović bilježi ovaj množinski genitivni gramatički morphem primjerima: na mlogo *nacfinah* (SPM, Ubavistenye, 10); imao tridefet *naukah* (SPM, Ubavistenye, 18); na toliko moih *liiftah* (SPM, 175). „O razlozima uporabe slova *h* piše Reljković: „Slovo *h* sluxi nakraju ricsi za rastaviti casus jedan od drugoga, napril: Nominativo plurali ovi ljudi. Genitivo ovih ljudih.“.⁷¹⁹ Košutar i Tafra (2014; 377) upozoravaju kako je „dočetno *h* u imeničnom genitivu množine slovopisni znak za dužinu“, što bi značilo da nije dio gramatičkoga morfema i da se ne izgovara. U genitivu množine *a-vrste* imenica muškoga i srednjega roda te imenica ženskoga roda *e-vrste* Pavić bilježi i gramatički morphem *-i(h)* koji je preuzet iz *i-vrste*, a zabilježen je i bez završnoga *h*: od *talenti* (OTV, 599, 15). I posavski se govor odlikuje ovom karakteristikom: (*od*) *Brođānī*, (*od*) *kućānī*, *soldātī*.⁷²⁰

⁷¹⁹ Prema Despot (2006: 117).

⁷²⁰ Ivšić (1913: 210).

Nasljedujući tradiciju Pavić u dativu množine imenica muškoga roda *a-vrste* bilježi stariji gramatički morfem *-om* (< *omъ*) iza palatalnih i iza nepalatalnih suglasnika. U instrumentalu množine Pavić također rabi gramatički morfem *-om*. U slavonskih je pisaca za dativ množine najobičniji „oblik na *-om* (*-em*) ili *-ovom* (*-evom*)“.⁷²¹ Lik *ljudma* (TDD, 9, 22; OTV, 182, 2; RK, 97, 24; KNIT, 168, 4; FM, 36, 22; JRNK, 159, 2; EIE, 1764, 5, 14; 1808, 5, 1; PIO, I, 5, 33; NGD, 74, 1) (< *ljudьma*) sačuvan je prema dativu dvojine stare muške *i-promjene*, a dvojinški gramatički morfem *-ma* Pavić rabi i u drugim primjerima: *zubma* (FM, 28, 5); *finovma* (RK, 16, 18; OTV, 126, 26). Della Bella bilježi oblike *gljûdem*, *gljudim* (DIZ, 7), a oblik *lûdma* sačuvan je i u posavskom govoru (Ivšić, 1913: 215). U slavonskih su pisaca rijetki oblici na *-ma*, a još su rjeđi oblici na *-im* i *-ama*.

U kajkavskom je narječju akuzativ za neživo bez prijedloga oblikom jednak genitivu, a u Pavića su također imenice koje označuju neživo zabilježene gramatičkim morfemom za živo *-a*: *kreca* (FM, 44, 25); *perfsina* (FM, 16, 14).

Vokativ jednine imenica muškoga roda *a-vrste* ima iza nepalatalnih suglasnika gramatički morfem *-u*: *Sinu* (NK, 16, 2; EIE, 1764, 54, 20; 1808, 46, 6; PD, 130, 5); *Poglavaru* (PD, 172, 10). U slavonskih je pisaca iza nepalatalnih suglasnika u vokativu rjeđi gramatički morfem *-u*, međutim Maretić (1910: 159) gotovo u svakoga pisca nalazi po koji primjer. Kašić i Della Bella za vokativ jednine imenica muškoga roda bilježe gramatički morfem *-e*, a Bernardin Splićanin u svome *Lekcionaru* (1495.) „iza nepalatalnog suglasnika u vokativu jednine piše nastavak *-u*: *sinu*“.⁷²²

Maretić (1910: 161) navodi kako je u slavonskih pisaca najčešći gramatički morfem u lokativu množine *-ih*, često bilježen bez završnoga *h*. Ovaj gramatički morfem u Pavića nije potvrđen brojnim primjerima u sklonidbi imenica *a-vrste* muškoga roda. Gramatički je morfem *-i* u lokativu množine imenica muškoga roda *a-vrste* osobina posavskoga govora. Kašić u lokativu množine propisuje gramatičke morfeme *-ih* i *-i*. U sklonidbi imenica srednjega roda *a-vrste* Pavić prema preporuci starih gramatičara u lokativu množine bilježi gramatičke morfeme *-ih* / *-i*.

U Pavića je u instrumentalu jednine imenica ženskoga roda *i-vrste* najčešći gramatički morfem *-jom*, premda ovaj gramatički morfem ne rabe ni Kašić ni Della Bella. Gramatički morfem *-jom* mogao je prodrijeti iz instrumentala *a-* i *e-vrste* (*-om*). Imenice ženskoga roda *e-*

⁷²¹ Maretić (1910: 160).

⁷²² Despot (2006: 115).

vrste u instrumentalu množine uz noviji gramatički morfem *-ama* imaju i stare gramatičke morfeme *-ami* / *-am*.

Glagol *dati* izveden je od korijenske osnove *dad-*, te Pavić bilježi oblike: *pridadem* (RK, 39, 8); *dadeſs* (KNIT, 298, 4); *dade* (TDD, 10, 3; NK, 98, 4; KNIT, 298, 23). Kašić i Della Bella propisuju likove na *-m*, a rječnička građa također potvrđuje takve oblike: Habelić, *Dajem* (RS); *Imam* (RS); *Znam* (RS); Belostenec, *Imam* (GAZ I, 619; GAZ II, 142); *Znam* (GAZ I, 1091; GAZ II, 638); *Dajem* (GAZ I, 940; GAZ II, 63). Tomo Maretić (1910: 191) navodi kako se u slavonskih pisaca pojavljuju i duži (*dadem*, *dadoh*, *imadem*, *imadoh*, *znadem*, *znadoh*) i kraći oblici ovih glagola.

Maretić (1910: 185) upozorava na trojake oblike prezenta glagola *reći*: *rečem*, *rečeš*; *reknem*, *rekneš* i *rekmem*, *rekmeš*, objašnjavajući treći oblik analogijom prema *otmem*, *uzmem*, *počmem*. Ovaj je oblik u slavonskih pisaca rijetko zabilježen, a Pavić ga potvrđuje primjerima: *rekme* (OTV, 530, 20/21; NK, 1, 21); *izrekme* (OTV, 270, 16).

U današnjem se standardnom jeziku aorist „tvori od svršenih glagola i po tome je komplementarno prošlo vrijeme s imperfektom, koji se tvori od nesvršenih glagola“.⁷²³ Slavonski pisci, tako i Pavić, aorist tvore i od nesvršenih glagola, te on tada ima značenje imperfekta. To je u jezikoslovnoj praksi poznato, nasljeđeno iz staroslavenskoga razdoblja.

U 3. licu množine imperfekta zbog izostavljanja suglasnika *h* gramatički je morfem *-au*: *sluxau* (OTV, 149, 4; JRNK, 14, 3); *govorau* (EIE, 1764, 247, 1; 1808, 199, 22); *blagoſivau* (...) *govorau* (PIP, 114, 13, 14); *pridhogjau*, i koja *naslidovau*, *vapiau* (KNIT, 144, 4/5).

Imperativni je oblik glagola *biti* za 2. i 3. lice jednine u Kašića: *bùdi tí*; *bùdi òn* (ILI, 92) i Della Belle: *Budi tij*; *budi on* (DIZ, 20) popraćen zamjenicama *ti* i *on*, u svrhu izbjegavanja gramatičke homonimije. Tadijanović bilježi imperativne oblike uz zamjenice: *Smirom ti Siddi!* *Mucfite vi!* (SPM, 97), ali i bez njih: *Priſtanni!* (SPM, 97). Pavić na mjestima uz imperativni oblik glagola bilježi i zamjenicu: *Govori ti* nami Moyſia (OTV, 124, 26); *Nam prosviti ti* pameti (JRNK, 152, 4). Riječcu *der* Pavić je umetao u imperativne oblike kako bi naglasio zapovjedni način: *Recidermi* (NK, 14, 3); *Motriderte* (PIO, I, 54, 24; OTV, 113, 18). Maretić (1910: 182) je potvrde ove karakteristike naveo samo u Pavića.

⁷²³ Babić, Brozović, Moguš, Pavešić, Škarić, Težak, Katičić (1991: 697).

Glagolski pridjev trpni izveden je složenicama glagola *ići* od korijena *-šbd-* i nastavka *-t, -ta, -to* (uz razjednačivanje *dt > st*): *nařsaft* (PIO, I, 102, 24); *nařřařta* (RK, 50, 15); *nařřařti* (KNIT, 301, 13). Gabrić-Bagarić (2007: 138) ističe da „Kao izrazitu odliku književnoga jezika svi bosanski franjevački pisci usvajaju glag. trpne pridjeve glagola izvedenih od *iti* u arhaičnom obliku: *nařřast, prošast, dořřast* (Gabrić-Bagarić 2001: 71).“

U starih su gramatičara propisani i naglašeni i nenaglašeni oblici prezenta glagola *biti*, a u Pavića je perfekt zabilježen uglavnom nenaglašenim oblikom prezenta glagola *biti* u svim glagolskim licima: *vidiořam* (TDD, 1, 4; PIP, 287, 15); *Kupiořam* (KNIT, 224, 11). Perfekt s naglašenim oblikom prezenta glagola *biti* također je zabilježen: *jesu bile* (TDD, 7, 18); *ispunřivali řefu* (PIO, I 54, 22) *dopuřtila řeřte* (KNIT, 263, 5); *duxni řefu* (OTV, 22, 19/20).

Pavić, poput Kařića i Della Belle, pluskvamperfekt tvori glagolskim pridjevom radnim i imperfektom glagola *biti*, kombinirajući dulje i kraće imperfektne oblike toga glagola: *biařře ucsinio* (TDD, 13, 12); *biřře izbavio* (NGD, 176, 18); *biřře umro* (EIE, 1764, 219, 3/4; 1808, 177, 22). Pavić, međutim, pluskvamperfekt tvori i perfektom uz glagolski pridjev radni: *zapovid řeřte bio dao* (PIO, I, 50, 19); *kako ře ottvorio bio* Geizi (OTV, 447, 10).

Prema preporukama starih gramatičara, kada iza infinitiva slijedi nenaglašeni oblik glagola *htjeti*, Pavić u infinitivu bilježi zavrřno *-i*: *bitiře* (TDD, 8, 31; OTV, 5, 15; 213, 1; EIE, 1764, 63, 20; 1808, 53, 17/18; PIP, 166, 1; PIO, II, 68, 21); *Viditiře* (EIE, 1764, 243, 14; 1808, 197, 2). Pavić bilježi i futur s nenaglašenim oblikom prezenta pomoćnoga glagola *htjeti* koji sraste s krnjim infinitivom te nastaju oblici: *blagořivachu* (PIP, 292, 11); *primiře* (PIO, II, 112, 4/5; EIE, 1764, 434, 9; 1808, 354, 5/6); *zatrubiře* (JRNK, 162, 12); *Ljubiřu* (KNIT, 222, 18). Futur se ponekad izriče u konstrukcijama s naglašenim oblicima glagola *htjeti*: *oče biti* (TDD, 7, 22; OTV, 506/507, 32/1; PIO, I, 49, 2; RK, 14, 16); *ù vik oče ljubiti* (NK, 43, 4).

Dvojaku tvorbu futura egzaktnog predlaže Della Bella: *kada budem imatti; kad budem imáo* (DIZ, 24). Futur tvoren svrřenim prezentom glagola *biti* i infinitivom zabilježen je i u Pavića: *umřiti bude* (EIE, 1764, 435, 15; 1808, 355, 6/7); *Tko bude imati blago ovoga řvita, i viditi bude brata řvoga potribu imati* (KNIT, 223, 6/7). I Maretić (1910: 196) ukazuje na ovakvu tvorbu futura: „U nekijeh se pisaca nalazi po koji primjer za futurnu svezu *budem nositi, budeř řuvati*“. Gabrić-Bagarić (2007: 138) ističe kako je futur II. u obliku budeř + infinitiv također općepoznata odlika franjevačkih pisaca.

U tvorbi kondicionala u slavonskih je pisaca prisutna upotreba oblika *bismo*, *biste* za 1. i 2. lice množine, ali je prisutna i težnja da se pomoćni glagol izjednači za sva lica kondicionala (*bi*). Tadijanović bilježi: *ondabiste znalli* (SPM, 145). Ova je težnja uzrokovana jezičnom ekonomijom, a vrlo je snažna u razgovornome jeziku. U prvome licu množine Pavić bilježi pomoćni glagol *bi*, ali i *bismo*: mi fami razumnim nacsinom *nebi hotili* (NK, 39, 4); danam ottvori Ocfi (...) *vidilibismo* (OTV, 447, 11).

Utjecaj latinskoga jezika vidljiv je u upotrebi pasiva kojega Pavić često bilježi: da Davidu Kralju *oprosften bi grih* (TDD, 5, 6); pokore (...) *jesu naregivane*, i *izverffivane bile* (TDD, 7, 28/29); *poslana jeft* (EIE, 1764, 252, 8); *poslana jest* (EIE, 1808, 204, 8).

d) Sintaksa

Budući da su sintaktičke odlike uvjetovane vrstom teksta, činjenica da je nabožna literatura dominantna u franjevačkih pisaca određuje karakter sintakse njihovih djela. Prevodeći djela s latinskog ili kojeg drugog jezika, prerađujući ih u cilju prilagodbe zahtjevima čitalačke publike, pisci su se u velikoj mjeri oslanjali na jezik izvornika. Stoga su sintaktički kalkovi jedna od istaknutijih značajki jezika 18. stoljeća.

Pavić u djelu *Epistole i Evangjelja* (Budim, 1764.) u predgovoru POLJUBLJENIMA SSTIOCEM izrijekom potvrđuje vjernost izvorniku u prevođenju: „xelechih imati Sveto Pismo bafs onako, kako je ù sebi, od ricfi do ricfi. Evo poljubljena Bratjo Sveta Evangjelja i Epistole bafs od ricfi do ricfi“ (EIE, 1764, POLJUBLJENIMA SSTIOCEM, 1, 5-9; 1808, 1, 5-10).

Prevođenje *od ricfi do ricfi* rezultira sintaktičkim kalkovima koji su prisutni i u Pavića. Upotreba konstrukcija s infinitivom rezultat je utjecaja latinskoga jezika. „Na sintaktičkoj razini za jezik franjevačkih pisaca svojstvena je prije svega vrlo obilata uporaba raznolikih infinitivnih konstrukcija, i to i u 17. i u 18. i u 19. stoljeću.“⁷²⁴ Zamjena infinitiva vezom *da* + *prezent* česta je u Pavića: valja *da probudi* sve velike (OTV, 350/351, 32/1). I Della Bella bilježi: Nechjee *da podnoffe* (DIZ, 44).

Sintaktički kalk *za* + *infinitiv* preuzet je iz latinskoga jezika: Od nacsina *za xiviti* (FM, 15, 10). U rečenicama kojima se izriče neka namjera učestala je konstrukcija *za* + *infinitiv*: i svukoliku kerv moju proliofam *za izbaviti* tebe iz proklestva (PIO, I, 51, 33). Gabrić-Bagarić

⁷²⁴ Pranjković (2008: 21).

(2007: 138) ističe kako je najizrazitija zajednička osobina svih pisaca 18. stoljeća upotreba konstrukcije *za* + *infinitiv* kao zamjena za zavisnu, najčešće namjernu rečenicu.

Pavić infinitiv rabi kao dopunu glagolu *imati* kada je taj glagol u značenju *morati*: Način, po kojemu se Misnik *ima vladati* (RK, 7, 18/19). Isto je i kada je riječ o negaciji: Ti kifelog *nemaš piti* piva (FM, 14, 24); Od bubafe *nemaš bojat* nishta (FM, 34, 17).

Konstrukcijom prezenta glagola *imati* i infinitiva, koja je sintaktički kalk prema latinskim konstrukcijama, izriču se buduće radnje koje se bezuvjetno moraju izvršiti: *ima dochi* fuditi xive, i mertve (NK, 3, 11).

Maretić (1910: 228) kao još jednu osobinu slavonskih pisaca navodi kako prezent glagola tvorenih prefiksom *uz-* rabe za izricanje budućega vremena: tko *uzviruje*, i kersšten bude (JRNK, 50, 8).

Svršeni prezent glagola *biti* i infinitiv u značenju futura II. uobičajena je konstrukcija slavonskih prevoditelja, a propisuje ju i Della Bella: Ako koi meni *bude sluxiti*, posftovatiche njega Otac moi (EIE, 1764, 193, 19; 1808, 158, 19/20). I Maretić navodi ove future sveze dvovidnog prezenta pomoćnog glagola *biti* i infinitiva u nekih slavonskih pisaca.

Uz glagol *valjati* Pavić također bilježi dopune u infinitivu: berzo *valja privoljiti* (RK, 167, 17); *odgovoriti valjade* (KNIT, 298, 25).

Glagol *činiti* pojavljuje se u vezi s infinitivom u sljedećim primjerima: à oproshtenje *čfini* ù slavi *pivati*, i *radovatise* (TDD, 9, 25); Od jifscha, koja *csine debljat* (FM, 11, 23); *Csine debljat*, i zdravo stajati (FM, 12, 5); *ucfini* tolike od fvog puka *posmicati* (OTV, 127, 29/30); *čfini navistiti* (PIO, I, 48, 27).

Konstrukcija (*u*)*činiti* + *akuzativ* + *infinitiv* zabilježena je u Pavića: pokaranje vrimenito *čfini Duffu* ù *vatri jaukati*, i *plalati* (TDD, 9, 24/25); Ono *čfini ljude veseliti* (FM, 58, 11). Franjevačka *koine* odlikuje se poznavanjem ove konstrukcije, a zabilježena je i u dalmatinskih franjevac 18. stoljeća (Gabrić-Bagarić, 2007: 139).

Latinske su konstrukcije uzorom slavonskim piscima, što je posebno vidljivo u upotrebi genitiva. Ablativ je u starih gramatičara normiran vezom prijedloga *od* + *genitiv*, te je ova prijedložno-padežna veza česta i u Pavića. Prijedlog *od* + *genitiv* Pavić rabi u značenju *o* + *lokativ*: uze Isus prigodu *od Ivana* pripovidati (OTV, 536, 4). Latinki jezik odlikuje upotreba posvojnih genitiva, a Pavić bilježi primjere genitiva s prijedlogom *od*: Biskupom *od Cordube*

(RK, 123, 21/22). Ova prijedložno-padežna veza u današnjem standardnom jeziku odgovara posvojnom (besprijedložnom) genitivu kojega bilježi i Pavić: *fvitloft ljubavi* (PIO, I, 6, 8).

Slavonski pisci bilježe instrumental s prijedlogom i kada on označuje sredstvo, a u Pavića su brojni takvi primjeri: *obuffatii s-rukama* (OTV, 537, 1). Rjeđe je instrumental sredstva zabilježen bez prijedloga: *fabljom, kamenjem (...)* imicaju (OTV, 151, 26/27).

Slavonski su pisci, tako i Pavić, pod utjecajem latinskoga jezika upotrebljavali množinu srednjega roda zamjenica i pridjeva za sve što nije precizno određeno u nabranjanju, a u svrhu isticanja i preuveličavanja izrečenoga: *svamu* kaza po redu (TDD, 12, 6).

Budući da je Pavić prevodio s latinskoga i njemačkoga jezika, utjecaj se tih jezika prepoznaje u smještanju glagola na kraj rečenice: *nauk S. Pavla ifinit bio* (OTV, 182, 24).

Postpozicija pridjeva u hrvatskome jeziku ima dugu tradiciju: „U hrvatskom crkvenoslavenskom jeziku postpozicija pridjeva smatra se manje obilježenom od antepozicije, a rezultat je utjecaja grčkoga i latinskoga jezika, s kojih su se tekstovi prevodili.”⁷²⁵ Budući da je i Pavić prevodio s latinskoga jezika, postpozicija pridjeva potvrđena je i u njega: *panj vinski* (TDD, 1, 11). Antepozicija pridjeva u Pavića također nije rijetkost: *Zelene loze* (TDD, 2, 24/25), a anteponirani atributi prevladavaju u primjerima koji označuju svetost: *Sveta Cerква* (OTV, 5, 22). U imenima svetaca težnja antepoziciji potpuno prevladava: *Sveti Pavao* (JRNK, 35, 1).

Utjecaj latinskoga jezika vidljiv je i u ispisivanju posvojnih zamjenica u postpoziciji: *s-Ucfenici fvoimi* (EIE, 1764, 232, 5); *Dugu moju* (PIO, II, 68, 21).

U Kašića je particip sklonjiv, kao i u Della Belle, a sklonjiv je i u Pavića. Sklonjivost se participa ne povezuje s utjecajem latinskih gramatika, već sa starim hrvatskim tekstovima, posebice glagoljskim, a kajkavsko narječje i danas poznaje ovu jezičnu pojavu.

Jezik pisaca vjerske tematike u 18. stoljeću karakterizira upotreba participa. U Pavića je najčešći particip u službi atributa ili poimeničenog pridjeva: *gorucha* pech (OTV, 123, 13); *xexucha* vatra (PIO, II, 70, 10).

Uporaba participa u atributnoj funkciji utjecaj je latinskoga jezika, a takvi participi imaju pridjevne kategorije roda, broja i padeža. Dio je takvih primjera izravan prijevod s

⁷²⁵ Sudec (2013: 631).

latinskog jezika, „ali je i posljedica literarne tradicije na kojoj su se temeljili raniji prevoditelji, štokavski i čakavski.“⁷²⁶

Brojni su i primjeri u kojima se prvobitno participsko značenje preobličilo u priložno budući da particip zamjenjuje relativnu rečenicu koja se odnosi na neku riječ iz glavne: ove *izilazeche* iz planine svetim Krixem, i prisvetim Troištvo Zakle (TDD, 10, 31/32); oštavivšii pune zacsugjenja, i megju sobom *pitajuche* (OTV, 632, 26).

U latinskoj je sintaksi, za razliku od suvremene hrvatske, uobičajeno izricanje vršitelja radnje pasivnom *a + ablativ*, a Pavić u tu svrhu rabi ekvivalent *od + genitiv*: koje njoj *od Boga* ù Raju poklonjeno jeste (TDD, 2, 27); *od Vlade Cerkve* potvergjena (NGD, 101, 22).

Sintaktički pasiv, odnosno pasiv s refleksivnom konstrukcijom, ne zahtijeva izražavanje vršitelja radnje, te još Maretić (1910: 218) ističe kako su u slavonskih pisaca česti „glagolski oblici s riječcom *se*“ za izricanje pasivnoga značenja: i akoje ù griši, *oprostichese* njemu (JRNK, 82, 2/3).

Maretić (1910: 175) navodi kako slavonski pisci „rado upotrebljavaju pune zamjeničke oblike ondje, gdje smisao traži enklitičke“: Ugledavši Jofip brachu fvoju, udilj *nji* poznade (OTV, 87, 29); ucsini *meni* jutrom milofergje tvoje (PIP, 289, 12).

Prijedložno-padežne veze Pavić rabi u izricanju vremena *prije, poslije, tijekom čega*: prijedlog *po + lokativ* (u značenju *poslije, nakon*) – A *po rucsku* nevalja spavati (FM, 7, 8); prijedlog *za + instrumental* (u značenju *poslije, nakon*) – Za *Litaniami* moguše ove molitvice, i pilmice pivati (PD, 133, 17); prijedlog *iza + genitiv* (u značenju *poslije, nakon*) – nerazmislijajuchi sfocheimfe *iza ovoga xivota* dogoditi (PIO, I, 102, 14); prijedlog *prid + akuzativ* (u značenju *prije*) – tri dana *prid Uskers* (TDD, 13, 19); prijedlog *prid + instrumental* (u značenju *prije*) – moxei Csovik onda jutarnje, *prid tarpezom*, i posli tarpeze, i vecsernje, i druge bogoljubne molitvice nauciti (NK, 22, 9); prijedlog *priko + genitiv* (u značenju *tijekom*) – *priko godine* (RK, 40, 3; JRNK, 111, 10); *priko nochi* bdechi (NGD, 100, 19); prijedlog *pri + lokativ* (u značenju *tijekom*): Za mox nochom vazda lagan biti, / *Pri vecseri* valja mallo jifti (FM, 10, 6); prijedlog *za + genitiv* (u značenju *tijekom*) – vladafše mirno *za 40. godinah* (OTV, 295, 29); prijedlog *pod + instrumental* (u značenju *tijekom*) – Pit *pod jifchem* famu ladnu vodu

⁷²⁶ Despot (2006: 201).

/ ješte csinit samom febi fskodu (FM, 18, 18); prijedlog *kod* + *genitiv* (u značenju *tijekom*) – *Kod fvere Mifæ* (NK, 40, 24); *kod poslidnje Vecsere* (OTV, 593, 11).

Stara čestica *že* bila je vrlo raširena, a u staroslavenskome je jeziku mogla biti samostalna riječ u funkciji veznika ili priloga (*dakle, prema tome; i; a, ali, nego no; onda, zatim; ipak*). Izraz *je že* 'je pak' nastaje pojavom kraćega lika za 3. lice jednine prezenta glagola *biti* 'je'. Razjednačivanjem *ž* postaje *r* te nastaje veznik *jere* koji rabi i Pavić: *Jere* Boga nifu poznavali (NGD, 7, 14); *Jere* ljubimo brachu (KNIT, 222, 29). Gubljenjem završnoga *e* nastaje oblik *jer*: *jerje* u njemu ifti fpašitelj ocsit (NK, 34, 15); *jer* Adam Sam, i brez druga bifse (OTV, 5, 8).

Pavić brojnim primjerima potvrđuje vezničku konstrukciju *buduch(i) + da*, na koju upućuje Tomo Maretić (1910: 223) pišući o karakteristikama jezika slavonskih pisaca: *buduchi da* S. Pismo ukazuje (OTV, 351, 2/3); I *buduch dasu* u zdravomu tilu (RK, 77, 14). U konstrukcijama uzročnoga veznika *budući da* Pavić ponekad izostavlja *da*: *buduch* njezina ljubeznivoft i zasluxenja to iziskivašfe (KNIT, 157, 20/21).

Uzročni veznik *zašto* kalk je prema talijanskome *perché*, a zabilježen je i u Pavića: Oštani s-nami, *zaffto* vecser ješt (EIE, 1764, 251, 3/4); Ostani s-nami, *zashto* vecser jest (EIE, 1808, 203, 5/6). poštaviga u jasle: *zasftoim* nebishe mišta u goštionici (EIE, 1764, 10, 18); *zashtojim* nebishe mista u gostionici (EIE, 1808, 9, 9).

Veznik *ili* u Pavića je najčešće zabilježen uz *enklitičko ti* koje mu je dodano kao riječca za pojačavanje. Oblik *iliti* Pavić najčešće rabi kada jednu riječ objašnjava drugom (jedan pojam drugim): ulazak, *iliti* Pocsetak (NK, 1, 1); daxd, *iliti* kišfu (PD, 224, 20); vrlo vode, *iliti* bunarich (OTV, 46, 21/22); ogovaranje, *iliti* mermljanje (JRNK, 101, 17). Pavić rabi i veznik *ili*: pomoch, *ili* milošerdje Boxje (NK, 37, 5); vefelje, *ili* fvadba (OTV, 506, 3); dvoijo, *ili* funjnjo (PD, 86, 10).

e) Tvorba riječi i leksik

U tvorbi je riječi i odabiru leksema, kao i na svim jezičnim razinama, vidljiv utjecaj latinskoga jezika koji je imao značajnu ulogu u nabožnoj literaturi kakvu je pisao i prevodio Emerik Pavić. U 18. su stoljeću Budim i Pešta po sastavu stanovništva etnički i nacionalno jako raznoliki, a utjecaj različitih jezika vidljiv je i u Pavićevim djelima. Preporuke su onodobnih gramatičara bile puristički obojene. Tadijanović je u uvodu svoje gramatike napisao: „Metniofam Ja u ovoj Knyxizi došta Ricfih, Kojechjefe Tebi vidditti Kakonno nove, i tugje,

alifu onne prave Illyrske. Zato učife pravvo fvojim Jezikom govoritti, à nemoj od drugoga Jezika ricfih Krafi“ (SPM, PRIDGOVOR, 3, 2-8). Usprkos preporukama, kao pisac i prevoditelj nabožne literature, Pavić je usmjeren na latinski i grčki jezik, što rezultira brojnim tuđicama u njegovu, kao i općenito u jeziku slavonskih franjevaca.

Pavić je u svojim djelima zabilježio brojne latinizme: *pedipsanje* 'kažnjavanje' (OTV, 396, 27); *Advent* (JRNK, 154, 2/3); *Cefar* (NGD, 207, 12); *Capelan* (NGD, 87, 12); *Sakrisftan* (TDD, 7, 9). Zabilježio je i znatan broj grecizama: *korablja* (OTV, 21, 23; 261, 4; PD, 131, 15); *Lyturgia* (RK, 118, 17; 120, 15/16; 122, 19); *terpeza* (OTV, 595, 1; 597, 24; NK, 98, 1; FM, 7, 7); *djavao* (PD, 47, 1; PIO, I, 6, 8); *diavao* (TDD, 12, 3; 12, 5; 12, 11; OTV, 504, 9); *Diakon* (EIE, 1764, 313, 18; 1808, 254, 24/25); *Synagoga* (KNIT, 398, 16); *hiljadu* (NK, 17, 12; 44, 1; PIO, I, 70, 20; II, 112, 19; NGD, 45, 20).

S obzirom na višestoljetnu prisutnost turskoga jezika na području Slavonije, u Pavićevu su leksiku nezaobilazni turcizmi: *csifut* 'pejorativno: Židov' (TDD, 13, 21); *faida* 'korist, dobitak' (PIO, I, 102, 16); *affikovanje* 'udvaranje' (PIO, I, 93, 18); *durmice* 'neprekidno' (RK, 108, 1); *efskile* 'rado, drage volje, s ljubavlju' (FM, 19, 4; 21, 17; 31, 20; 35, 8); *indi* 'dakle, stoga' (KNIT, 298, 22; 384, 30; 222, 4); *firche* (FM, 27, 17; 35, 14; 40, 12; EIE, 1764, 215, 3); *cherpics* 'opeka sušena na suncu' (OTV, 97, 3/4).

Staroslavenski je sloj riječi uobičajen u franjevačkoj pisanoj tradiciji, a u Pavića je potvrđen brojnim primjerima. Suglasnička skupina *žd* (< **dj*) jedan je od jezičnih elemenata koji leksem određuje kao staroslavenski. Pavić također bilježi ovu suglasničku skupinu: *daxd* (KNIT, 6, 1; NGD, 43, 21; PD, 226, 7); *daxditi* (OTV, 304, 29); *daxdi* (EIE, 1764, 376, 13; 1808, 306, 20); *daxda* (PD, 225, 11); *daxdnicu* (EIE, 1764, 101, 26; 1808, 84, 21). Brojni su drugi primjeri riječi staroslavenskoga podrijetla:⁷²⁷ *Stotnik* (EIE, 1764, 59, 7; 1808, 49, 20) (*стѣтникъ* – satnik, stotnik); *taft* (OTV, 369, 16) (stsl. *тѣсть* – tast); *pinez* (KNIT, 96, 22; PIO, I, 54, 31; EIE, 1764, 466, 2; 1808, 379, 22/23) (stsl. *пѣнезь* – novac, moneta); *iskernji* (NK, 39, 7; PIO, I, 130, 32; PD, 88, 23; KNIT, 168, 10/11); *Sobftvo* (JRNK, 23, 6) (stsl. *sobъstvo* – bivstvo, osoba); *fobftvo* (PD, 3, 11); *fobsftvo* (NK, 41, 9).

U Pavićev je jezik prodrlo i ponešto hungarizama: *fela* 'vrsta, pasmina, soj' (OTV, 2, 27); *hatar* 'kraj, predio' (NGD, 131, 15; 161, 20); *pasulj* 'grah' (FM, 21, 3) (mađ. *paszuly*), kao i talijanizama: *piat* (tal. *piatto*) (NK, 98, 4); *Abbat* (TDD, 12, 19, 21, 29; 13, 12) (tal. *abate* –

⁷²⁷ Damjanović, Stjepan; Jurčević, Ivan; Kuštović, Tanja; Kuzmić, Boris; Lukić, Milica; Žagar, Mateo. 2004. *Mali staroslavensko-hrvatski rječnik*. Matica hrvatska, Zagreb.

opat) Abbat *iliti* štarešlina (TDD, 12, 30/31); *Abat* (EIE, 1764, 468, 1/2); *murmurati* 'žamoriti, gundati' (TDD, 5, 16; NK, 11, 21; PIO, I, 17, 14) (tal. *mormorare*); *malkaduk* (FM, 36, 11) (tal. *Mal caduco* = padavica).

Izdanje *Epistola i Evangjelja* iz 1808. godine jedino je djelo od djela analiziranih ovim radom koje je objavljeno nakon Pavićeve smrti. Budući da je u analizu ušlo i ranije izdanje *Epistola i Evangjelja* (1764.), usporedbom su uočene neke razlike u ova dva izdanja. Najviše je razlika u grafiji. Grafija novijega izdanja *Epistola i Evangjelja* (1808.) najujednačenija je od grafije promatranih Pavićevih djela:

fonem	/c/	/č/	/ć/	/ǵ/	/ǧ/	/j/	/ɲ/	/ñ/	/r/	/s/	/š/	/z/	/ž/
grafem	c	cs	ch	cx	gj	j	lj	nj	er	s	sh	z	x

Fonem /ǵ/ u prijedlogu *među* (stsl. *među*, *meždju* ← prasl. **medju*) Pavić u svim djelima bilježi grafemom *gj*, osim u novijem izdanju *Epistola i Evangjelja* gdje je zabilježeno *dj*: *megju* (TDD, 5, 4; OTV, 127, 17; NK, 24, 13; PIO, I, 48, 2/3; KNIT, 298, 11; EIE, 1764, 363, 8; 377, 11; 436, 20; NK, 9, 26; JRNK, 146, 14); *medju* (EIE, 1808, 199, 22; 201, 19; 296, 5; 307, 16; 356, 6); Krajem 18. stoljeća u slavonskih se pisaca ustalio njima svojstven grafem *sh* u označavanju fonema /š/, a u Pavića je ovaj grafem zabilježen u izdanju *Epistola i Evangjelja* iz 1808. godine: *Prishastja* (EIE, 1808, 1, 1); *Aposhtola* (EIE, 1808, 1, 3/4); *nashe* (EIE, 1808, 1, 7); *bashtinu* (EIE, 1808, 78, 14); *bashtinik* (EIE, 1808, 15); *Shtienje* (EIE, 1808, 86, 14); *otidoshe* (EIE, 1808, 254, 21).

Kada označavaju naglasne odnose, grafemi nemaju razlikovnu već funkcionalnu ulogu. Udvajanjem samoglasnika Pavić označuje dugi slog, a kratkoću prethodnoga samoglasnika bilježi udvajanjem suglasničkih slova. U starijem je izdanju *Epistola i Evangjelja* (1764.) udvajanje zabilježeno, a u novijem nije u primjerima: *upadde* (EIE, 1764, 434, 5); *upade* (EIE, 1808, 354, 2); *ottidoffe* (EIE, 1764, 313, 14); *otidoshe* (EIE, 1808, 254, 21); *hottili* (EIE, 1764, 144, 17); *hotili* (EIE, 1808, 118, 26). Često je u oba izdanja zabilježeno isto, kao npr. *Dilloboje* (EIE, 1764, 224, 18; 1808, 182, 10).

Bilježenje suglasnika *h* ne podudara se u primjeru: *oche* (EIE, 1764, 2, 5); *hoche* (EIE, 1808, 2, 3), a gubljenje suglasnika *t* u primjeru: *niko* (EIE, 1764, 244, 8); *nitko* (EIE, 1808, 197, 17). Samoglasnik *i* gubi se i u interverbalnom položaju kada je riječ o jednoj naglasnoj cjelini u primjeru *xaomje* (EIE, 1764, 503, 5), dok je u novijem izdanju zabilježen: *xaomije* (EIE, 1808, 435, 27/28). Protetsko je *j* također različito zabilježeno: *zasftoim* nebiše mišta ù goftionici

(EIE, 1764, 10, 18); *zashtojim* nebishe mista u gostionici (EIE, 1808, 9, 9). Odraž jata različito je zabilježen primjerom: *korin* (EIE, 1764, 3, 24); *koren* (EIE, 1808, 9, 9).

Intervokalno *j* u nekim primjerima izostaje u oba izdanja: *Xudii* (EIE, 1764, 248, 1; 1808, 200, 18); *niedan* (EIE, 1764, 434, 20; 1808, 354, 16); *podoim* (EIE, 1764, 146, 5; 1808, 120, 3); *priviati* (EIE, 1764, 61, 6; 1808, 51, 10). U nekim je riječima intervokalno *j* različito zabilježeno: *jedanaeft* (EIE, 1764, 251, 16); *jedanajest* (EIE, 1808, 203, 18); *dvanaeftu* (EIE, 1764, 311, 11); *dvanajestu* (EIE, 1808, 253, 1); *petnaeft* (EIE 1764, 58, 18); *petnajest* (EIE, 1808, 49, 9); *Koigodir* (EIE, 1764, 401, 1/2); *Kojigodir* (EIE, 1808, 327, 5); *tvoim* (EIE, 1764, 5, 7); *tvojim* (EIE, 1808, 3, 19).

Poneki primjeri potvrđuju i različito bilježenje provođenja glasovnih promjena. Jotacija je različito zabilježena u primjerima: *milofergja* (EIE, 1764, 3, 17); *miloserdja* (EIE, 3, 12); *Pervorogjeni* (EIE, 1764, 400, 11); *Pervorodjeni* (EIE, 1808, 326, 17/18); *ragja* (EIE, 1764, 261, 16); *radja* (EIE, 1808, 211, 26). U nekim primjerima oba izdanja bilježe jotaciju: *rogjeno* (EIE, 1764, 254, 15; 1808, 206, 9); *dogje* (EIE, 1764, 245, 4; 1808, 198, 9). Dentalno je *t* različito zabilježeno primjerima: *Ocem* (EIE, 1764, 13, 10); *Otcem* (EIE, 1808, 11, 12); *xalosni* (EIE, 1764, 249, 12); *xalostni* (EIE, 1808201, 27).

U kosim padežima Pavić u starijem izdanju ne bilježi završno *h* gramatičkih morfema *-ih*, *-ah*: na *visina* (EIE, 1764, 11, 14/15), na *visinah* (EIE, 1808, 9, 26); lseft *dana* (EIE, 1764, 219, 2); sheft *danah* (EIE, 1808, 177, 21); obechanja *Otaca* (EIE, 1764, 3, 16); obechanja *Otakah* (EIE, 1808, 3, 11).

Rjeđe su uočene razlike na sintaktičkoj razini: bitiche *kakono* podne (EIE, 1764, 63, 20); bitiche *kako na* podne (EIE, 1808, 55, 18). U Pavića se genitivom osobne zamjenice izražava posvojnost koja se odnosi na 3. lice jednine te je u jednome izdanju zabilježeno: uzigrafe cŕedo ú utrobi *njae* (EIE, 1764, 377, 8), a u drugome je izostavljena zamjenica u genitivu: uzigrase cŕedo u utrobi (EIE, 1808, 307, 13). Razlike u leksiku također su rijetke. Riječ *Abat* (EIE, 1764, 468, 1/2) u novijem je izdanju zamijenjena riječju *Opat* (EIE, 1808, 381, 6).

Emerik Pavić ostavlja trag u povijesti crkvene književnosti brojnim djelima duhovne tematike na hrvatskome i latinskome jeziku, a time i trag u povijesti hrvatskoga jezika. Svestranim je djelovanjem Pavić izlazio iz okvira pozivom mu zadane duhovne tematike i svojim radom, zajedno s ostalim pripadnicima budimskoga kulturnoga kruga, dao doprinos procesu standardizacije hrvatskoga jezika. Jezičnom je analizom njegovih djela u ovome radu istaknuta problematika jezika osamnaestoga stoljeća koja proizlazi iz prirode proučavane građe.

Pristup jezičnoj analizi zahtijevao je i osvrt na nasljedovanje starih hrvatskih gramatika i rječnika koji su mogli biti uzorom Pavićeva jezičnoga izraza. Dakako, uzore je Pavić tražio i u svojim prethodnicima i suvremenicima sudjelujući tako i u nasljedovanju franjevačke *koine*, prepoznatljivoga i ujednačenoga standardnojezičnoga uzusa franjevačkih pisaca. Stoga proučavanje jezika djela Emerika Pavića doprinosi stvaranju cjelovite slike razvoja hrvatskog standardnog jezika.

12. IZVORI I LITERATURA

12.1 Izvori

1. EPISTOLE, i EVANGJELJA PRIKO SVIU GODISSNJI NEDILJAH, i SVETKOVINAH, S-DVIMA MUKAMA, PO MATHÆU I IVANU ISPISANIMA. Po Uregjenju Rimskoga Misala, i Naredbi Svetoga Tridentinskoga Sabora sloxena, I ù Slovinski, iliti Illyricski Jezik trechiput prishtampana, i od zamerlitog sftivenja ocsiftita. Po O. F. EMERICU PAVICHU, Lecturu Jubilatomu, i Sadafsnjemu Diffinituru, Prov. S. Ivana od Capistrana ù Budimu Godinæ 1764. *S-dopusštenjem Stareffinah.*

Sstampano ù Budimu po Leopoldi Francesku Landereru.

/naslovnica/ + /4/ + 504 str., sa slikovnim prilozima (Muzej Slavonije u Osijeku)

2. EPISTOLE, i EVANGJELJA PRIKO SVIU GODISHNJI NEDILJAH i SVETKOVINAH S-DVIMA MUKAMA ISUSA PO MATHEU, I IVANU ISPISANIMA, Po uredjenju Rimskoga Misala, i Naredbi Svetoga Tridentinskoga Sabora Sloxena, I u Slovinski, iliti Illiricski Jezik prishtampana PO O. F. Emeriku Pavichu negdashnjemu Lekturu i Difinituru Prov. S. Ivana od Kapistrana. Sada pako s-pridatim velikim Blagoslovom vode na Vodokerstje iz nova pritisnuta.

U BUDIMU, Sa Slovima Kraljevske Magjarske Mudroskupshtine Godishta 1808.

/naslovnica/⁷²⁸ + /4/ + 436 str. (franjevački samostan crkve Svetog Roka u Virovitici)

3. FLOS MEDICINÆ, Sive SCHOLÆ SALERNITANÆ DE CONSERVANDA BONA VALETUDINE, *Præcepta Metrica*, Auctore JOANNE de MEDIOLANO. Recenter interpretatione *Illyrica*, five *Dalmatica* Rythmicè illustratus, Anno 1768. *Cum permiffu Superiorum.*

PESTINI, Typis, Eitzenbergerianis

⁷²⁸ U Virovitici nedostaje naslovnica djela, a podatci s naslovnice uzeti su s primjerka u Središnjoj nadbiskupijskoj i fakultetskoj knjižnici u Đakovu.

61 str. (knjižnica franjevačkog samostana sv. Stjepana Prvomučenika u Budimpešti, na adresi Budapest II, Margit körut 23; nekadašnje sjedište Provincije sv. Ivana Kapistrana).

4. JEZGRA RIMSKOGA PRAVOVIRNOGA NAUKA Kerftjanskoga, za Mladex Jasnoga i Glasovitoga Grada Becskoga Godine 1767. ù Nimacski jezik na fvitloft dana; SADA PAK za špasonošno napridovanje ne famo mlagjane dice, veche i vrimenitii pravovirnih, ù Slovinski, iliti Illyricski, jali Dalmatinski jezik prinellšena, i s tieskom opchena uclñjena, Godine 1769.

ù Budimu, sa slovi Leopolda Franceska Landerera.

168 str. (knjižnica franjevačkog samostana sv. Stjepana Prvomučenika u Budimpešti, na adresi Budapest II, Margit körut 23; nekadašnje sjedište Provincije sv. Ivana Kapistrana)

5. NADODANJE GLAVNI DOGAGJAJA, RAZGOVORU UGODNOMU NARODA SLOVINSKOGA, ne odavno na fvitloft danomu; NA SLAVU BOXJU, I ZA RAZGOVOR ILLYRAH ù VERSSE SLOXENO PO Jednomu Sinu S. Frane, Derxave S. Ivana od Capiftr. Godine 1768. *S-dopufstjenjem Starefsinah.*

U PESSTI, *s-Eitzenbergerovima slovima.*

212 str. (Knjižnica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu)

6. NAUK KATOLICSANSKI U PITANJA, I ODGOVARANJA SVERHU PET POGLAVITI STVARI PETRA KANISIA, ù TRI SKULÆ, RAZDILIT; *I za korift Sviu Dufsaħ Paštirah, Mesštara, Starefsinah, i mlagjanæ Dicæ Sloxit Po jednomu Misniku Obfervantu ù Budimu; Drugiput uzmloxanie ucsinit.*

Sštampan ù Budimu po Leopoldi Francesku Landereru, Godinæ 1759.

A1-F6 nepag.⁷²⁹ (Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu)

⁷²⁹ Za potrebe ovoga rada djelo je označeno brojem stranica od 1 do 144, počevši od prve stranice teksta koja počinje naslovom *Ulazak, iliti Pocsetak maloga Nauka Katolicsanskoga.*

7. OCA POSSTOVANOG GOFFINE PRAVOVIRNO, PO MISALU CERQVENOMU UREGJENO KNJIXENSTVO *iliti: KRATKI NAUCI, I TOMACSENJA* SVIU NEDILJNI I GLAVNI SVECSANI EVANGJELJAH, I ISTA *VIRE, I DILLOREDNOG XIVLJENJA IZ NJI UMENJA IZVAGJENA*, ù KOIMASE SVA ONA TOMACSE KOJANOSU PRAVOVIRNOM KERSTJANINU ZA DOBITJE SPASENJA POTRIBNA. *TOMACSESE* I CERQVENE CEREMONIE, ILITI: NACSINU PO CERQVENOMU, OCSITA SA SLAVOM PRIGIBANJA, KADENJA, I OSTALI DUHOVNI OBSLUXIVANJA OBICSAJI. *Iz Nimacskog ù Slovinski, iliti Illyricski Jezik prineffena* PO O. F. EMERIKU PAVICHU, Reda S. O. Fran. Deroxave S. Ivana Capistrana, *I s-dopusftenjem Stareffinah na fvitloft dana Godine* MDCCLXXVIII.

U BUDIMU, S-TIESKOM LANDEREROVOM

401 + /7/ str. (franjevački samostan Presvetog Trojstva u Slavonskom Brodu)⁷³⁰

8. OGLEDALO TEMELJA, VIRÆ, I ZAKONA KATOLICSANSKOGA, TO JEST. SVETO PISMO, ILITI JEZGRA SVIU DOGAGJAJAH STAROGA, I NOVOGA ZAKONA S-TOLMACSENJEM SVETIH OTACA POMISSANA ZA RASSIRENJE BOXJEG POZNANSTVA, I RAZGLASENJE MOGUCHSTVA, I DOBROTÆ PRIVICSNJEGA PRIPOVIGJENA, I ISTOLMACSENA NAJPRI U FRANCUZKI JEZIK PO GOSPODINU RAYAUMONTU PRIORU OD SOMBREVALA SLOXENA, ZATIM NIMACSKI PRIMISTITA, A SADA U NASS SLAVNI, ULJUDNII I KRASNII ILLYRICSKI JEZIK PRINESSENA PO OCU FRA EMERIKU PAVICHU, SSTIOCU POGLAVITOMU SVETÆ BOGOSLOVICÆ U GRADU BUDIMU, REDA S. O. FRANCESKA, PROVINCIÆ S. IVANA CAPISTRANA, *GODINÆ M.DCC.LIX*.

U BUDIMU, STAMPANO PO FRANCESKU LEOPOLDU LANDERERU, MDCCLIX

/naslovnica/ + /13/ + 693 + /7/ str. sa slikovnim priložima (franjevački samostan Presvetog Trojstva u Slavonskom Brodu)

⁷³⁰ Hoško (2000: 175) posebno navodi djelo *Kratki nauci i tumačenja sviu nediljnih glavnih evanđelja* (Budim, 1778), a posebno djelo *Oca poštovanog Goffine pravovirno po misalu crkvenom uregjeno književstvo* (Budim, 1778.). Kukuljević (1860: 121) bilježi naslov *Kratki nauci i tumačenja sviu nediljnih glavnih evanđelja*, Sekulić (1969: 99) bilježi naslov *Oca poštovanog Goffine pravovirno po misalu crkvenom uređeno knjiženstvo*, a Kujundžić (1969: 688) bilježi puni naslov *Oca posstovanog Goffine pravovirno, po misalu cerquenomu uregjeno knjixenstvo, Ilti: Kratki nauci, i tomacsenja sviu nediljni i glavni svecsani evanđeljah ...*

9. PROSVITLJENJE I OGRIANJE JESENOG I ZIMNOG DOBA ILITI NEDILJNE I SVECSANE PREDIKE, PRIKO JESENI I ZIME DOLAZEČE, RAZUM CSOVICSANSKU U DILLOVANJU PROSVITLJUJUČE, A DUSSU S-SPASONOSSNIM NAUKOM GRIUCHE. ZA POMOC SVIU DUSSAH NASTOJNIAH, I OSTALI PRIPOVIDALACA KRATKO, ALLI KRUTO SLOXENE PO *OCU FR. EMERIKU PAVICHU, REDA S. O. FRANCESKA OD OBSLUXENIA, PROVINCIAE S. IVANA CAPISTRANA LECTURU JUBILATOMU, I SADASSNJEMU DIFFINITURU* NA SVITLOST DANE U BUDIMU, GODINE M.DCC.LXII. S-STROSSKOM POKOJNOGA GOSPODARA BARNABÆ DEXEVICHA GRAGJANINA BUDIMSKOG, USSTAMPANE.

Pritisnute u Budimu po Leopoldi Francesku Landereru, Sftampaturu.

/naslovnica/ + Nediljne predike. /7/ + 132 str. + Svecsane predike. 131 + /1/ str. (Središnja nadbiskupijska i fakultetska knjižnica u Đakovu)⁷³¹

10. Psaltir Ili Pisme Bogu posvechene Kralja Davida / Iz Svetoga Pisma po slovu u Slovinski ili Dalmatinski Jezik prinefsene Po Ocu Fra Emeriku Pavichu Lecturu Jubilatoma i ex Definituru Reda S. O. Franceska Derxave S. Ivana Capistrana godine 1774. S-dopusštenjem Starefsinah na Svitloft dane.

Pritifnute Sa Slovi Landererovi u Budimu

/4/ + 301 str. (knjižnica franjevačkog samostana sv. Stjepana Prvomučenika u Budimpešti, na adresi Budapest II, Margit körut 23; nekadašnje sjedište Provincije sv. Ivana Kapistrana)

11. PUTOVANJE DUHOVNO, U STAZICE *Razlicfitoga Bogoljubftva* udiljeno; To jest: Knjiga od MOLITAVA Ujedno sloxena, i s-glavnima Pismama narefsena, Narodu Illyricskomu, iliti Dalmatinskomu za Bogosftovno i spasonofsno napridovanje poklonjena, i S-dopusštenjem Starefsinah na fvitlost dana Po O. Fra Emeriku Pavichu, Svete Bogoslovice Lecturu Jubilatoma, i ex-Diffinituru, Reda S. Franceska, Derxave S. Ivana od Capistrana, u Budimu, Godine 1769.

⁷³¹ Primjerak ovoga Pavićeva djela iz franjevačkog samostana Presvetoga Trojstva u Slavonskom Brodu ima uz naslovnicu i grafiku sv. Emerika.

ù Peshti sa slovi Eitzenbergerovi

/naslovnica/ + /11/ + 265 str. (Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu)

12. RUCSNA KNJIXICA, za utiloviti ù Zakon Katolicfanski obrachenike; za narediti i na frichno priminutje dovesti bolesnike, i na smert odsugjene; i za privešti na spasonosni Zakon razdvojnike. Xupnikom, i ostalima Duhovnim Naštojnikom, à i iftima pravovirnim Domachinom veoma koriftna; UPISANA Po jednomu Sinu S. FRANE, Derxave S. JVANA od CAPISTRANA, Godine 1769. S-dopufltenjem Stareflinah.

U PESSTI, SA SLOVI EITZENBERGERovi.

/naslovnica/ + /11/ + 174 str. (Muzej Slavonije u Osijeku)

13. TRI DARA DUHOVNA S-GOVORENJEM PREDIKATURSKIM NAVISSTENA, I ISTOMACSENA, NA SVETKOVINU S. KATARINÆ DIVICÆ, I MUCSENICÆ, U BUDIMU, U VAROSI TABANSKOI, PO O. FRA EMERIKU PAVICHU, NJIOVOMU DOMORODCU, REDA S. O. FRANCISKA, PROVINCIÆ BOSANSKÆ, GENERALOMU OD SVETE BOGOSLOVICE SSTIOCU. GODISSTA M. DCC. LV.

U BUDIMU, PO LEOPOLDI FRANCESKU LANDERERU

/naslovnica/ + A2-B3 nepag.⁷³² (franjevački samostan Presvetog Trojstva u Slavonskom Brodu)

⁷³² Za potrebe ovoga rada djelo je označeno brojem stranica od 1 do 14, počevši od prve stranice teksta koja počinje naslovom *Thema*.

12.2 Literatura

1. Anić, Vladimir. 2000. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Novi Liber, Zagreb.
2. Barić, Eugenija; Lončarić, Mijo; Malić, Dragica; Pavešić, Slavko; Peti, Mirko; Zečević, Vesna; Znika, Marija. 1995. *Hrvatska gramatika*. Školska knjiga, Zagreb.
3. Belostenec, Ivan. 1740. *Gazophylacium, seu Latino-Illyricorum onomatum aerarium*; 2. dio: *Gazophylacium Illyrico-Latinum*.
4. Berbić Kolar, Emina; Kolenić, Ljiljana. 2014. *Sičanske riči*. Osijek.
5. Cifrak, Mario. 2011. Slavonski lekcionari. *Život i škola*. Vol. LVII:25, 122-132.
6. Babić, Stjepan; Brozović, Dalibor; Moguš, Milan; Pavešić, Slavko; Škarić, Ivo; Težak, Stjepko; Katičić, Radoslav. 1991. *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskog književnog jezika*. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Globus, Zagreb.
7. Bosanac, Stjepan. 1900. Pavićevo „Nadodanje“ Kačićevu „Razgovoru ugodnom“. *Spomen-cvijeće iz hrvatskih i slovenskih Dubrava*. Matica hrvatska, Zagreb, 596-605.
8. Brešić, Vinko. 2004. *Slavonska književnost i novi regionalizam*. Matica hrvatska, Ogranak Osijek.
9. Brlić, Ignacije. 1846. Uspomena jednog od naših glavnih i slavnih pisateljah. *Zora dalmatinska*, god. III, br. 12, 15, 16, 18, 19, 21.
10. Brozović, Dalibor. 2008. *Povijest hrvatskoga književnog i standardnoga jezika*. Školska knjiga.
11. Csevapovic, P. Gregorius. 1823. *Synoptico-memorialis catalogus observantis minorum provinciae S. Ioannis a Capistrano*. Budaë, VII-XII, 228, 301, 320.
12. Damjanović, Stjepan. 2008. *Jezik hrvatskih glagoljaša*. Matica Hrvatska, Zagreb.
13. Damjanović, Stjepan; Jurčević, Ivan; Kuštović, Tanja; Kuzmić, Boris; Lukić, Milica; Žagar, Mateo. 2004. *Mali staroslavensko-hrvatski rječnik*. Matica hrvatska, Zagreb.
14. Della Bella, Ardelio. 1728. *Dizionario italiano, latino, illirico*. Venecija.
15. Della Bella, Ardelio. *Dizionario italiano, latino, illirico*. Venecija 1728. Pretisak 2006. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb.

16. Despot, Loretana. 2006. *Jezik hrvatskog biblijskog prvotiska*. Filozofski fakultet Osijek.
17. Despot, Loretana. 2005. *Jezik slavonskih franjevac (do preporoda)*. Filozofski fakultet, Osijek.
18. Despot, Loretana. 2004. Slavonski dijalekt u pisaca 18. stoljeća. *Šokačka rič* 2. Zbornik radova znanstvenoga skupa Slavonski dijalet. Vinkovci, 87-98.
19. Dukić, Davor. 2002. *Poetike hrvatske epike 18. stoljeća*. Biblioteka znanstvenih djela, Split.
20. Farkaš, Loretana. 2010. *Od slovosloxnosti slavonske*. Filozofski fakultet, Osijek.
21. Farkaš, Loretana. 1996. *Prema hrvatskom standardnom jeziku*. Književna Revija 1/2. Matica hrvatska Osijek, Osijek, 5-12.
22. Farkaš Brekalo, Loretana. 2013. Štokavski hrvatski književni jezik u 18. stoljeću. U: *Povijest hrvatskoga jezika*. 3. knjiga: 17. i 18. stoljeće. Croatica, Zagreb, 163-219.
23. Forko, Josip. 1889. *Kako je P. Emerik Pavić u prošlom stoljeću u latinski jezik prevodio pjesme slavnoga Fra Andrije Kačića?* Osijek.
24. Forko, Josip. 1884. *Crice iz slavonske književnosti u XVIII. stoljeću*. Osijek.
25. Franičević, Marin. 1968. Slavonski pisci XVIII. stoljeća u okviru hrvatske književnosti. *Forum* 7, 15, 2-3, 321-331.
26. Frkin, Vatroslav; Holzleitner, Miljenko. 2008. *Bibliografija knjiga hrvatskih autora*. Zagreb.
27. Fućak, Jerko. 1975. *Šest stoljeća hrvatskog lekcionara u sklopu jedanaest stoljeća hrvatskoga glagoljaštva*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb.
28. Gabrić-Bagarić, Darija. 2007. Književnojezična norma franjevačkih pisaca 18. stoljeća. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*. Knj. 33, 133-145.
29. Galović, Filip. 2013. Štokavsko i čakavsko: iz jezika splitskoga dijalekatskoga pjesništva. *Čakavska rič*, XLI, br. 1-2, siječanj-prosinac, Split, 121-138.
30. Glesinger, Lavoslav. 1940. Prva medicinska knjiga na hrvatskome jeziku (Pavićev prijevod Salernitanskih regula). *Alma mater Croatica*, IV:2, 56-64.

31. Golić, Jelica. 1956. Počeci bunjevačke književnosti. *Republika*, god. XII, br. 5, Zagreb, 28-29.
32. Habelić, Juraj. *Dikcionar ili reči slovenske*. Graz 1670. Pretisak 1989. Kršćanska sadašnjost, Zagreb.
33. Ham, Sanda. 2006. *Povijest hrvatskih gramatika*. Nakladni zavod Globus, Zagreb.
34. Hamm, Josip. 1949. Štokavština donje Podravine. *Rad JAZU* 275, Zagreb, 5-70.
35. Horanyi, Alexivs. 1777. *Memoria Hungarorum et provincialium scriptis editis notorum*. Posonii: III. svezak, 48-50.
36. Hoško, Franjo Emanuel. 2005. Emerik Pavić i idejni odmak od hrvatske književnosti katoličke obnove u drugoj polovici 18. stoljeća. U: *Zavičajnik. Zbornik Stanislava Marijanovića*. Filozofski fakultet, Osijek, 165-187.
37. Hoško, Franjo Emanuel. 2001. *Franjevci i poslanje Crkve u kontinentalnoj Hrvatskoj*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb.
38. Hoško, Franjo Emanuel. 2000. *Franjevci u kontinentalnoj hrvatskoj kroz stoljeća*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb.
39. Hoško, Franjo Emanuel. 2002. *Franjevačke visoke škole u kontinentalnoj Hrvatskoj*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb.
40. Hoško, Franjo Emanuel. ^a1985. *Negdašnji hrvatski katekizmi*. Zagreb.
41. Hoško, Franjo Emanuel. 1978. Prosvjetno i kulturno djelovanje bosanskih i hrvatskih franjevaca tijekom 18. stoljeća u Budimu. *Nova et vetera*. 28:1-2, 113-179.
42. Hoško, Franjo Emanuel. ^b1985. Prvi priručnik biblijske povijesti na hrvatskom jeziku u prijevodu Emerika Pavića. *Bogoslovska smotra*. Vol. 55:1-2, 159-168.
43. Hoško, Franjo Emanuel. 2011. *Slavonska franjevačka učilišta*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb.
44. Hudeček, Lana; Lewis, Kristian; Mihaljević, Milica. 2011. *Pleonazmi u hrvatskome standardnom jeziku*. Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, knj. 37/1, str. 41-72.

45. Ivšić, Stjepan. 1913. „Današnji posavski govor“. *Rad JAZU* 196, Zagreb, 9-138; 124-254.
46. Ivšić, Stjepan. 1907. „Šaptinovačko narječje“. *Rad JAZU* 168, Zagreb, 113-162.
47. Kaizer Nándor, P. 1938. A Kapisztránói Szent Jánosról nevezett ferences rendtartomány jámbor életu tagjai. Ferences Közlöny, XVIII, 375-376.
48. Kašić, Bartol. *Hrvatsko-talijanski rječnik*. Pretisak 1990. Kršćanska sadašnjost. Zavod za jezik IFF, Zagreb.
49. Kašić, Bartol. 1604. *Institutionum linguae illyricae libri duo*. Rim.
50. Kašić, Bartol. *Institutionum linguae illyricae libri duo*. Rim 1604. Pretisak 2002. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, str. 339.
51. Kikić, Geza. 1971. *Antologija poezije bunjevačkih Hrvata*. Matica hrvatska, Zagreb.
52. Klaić, Bratoljub. 1984. *Rječnik stranih riječi*. Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb.
53. Knezović, Pavao (ur.); Jerković, Marko (ur.). 2014. *Zbornik o Emeriku Paviću: zbornik radova sa znanstvenoga skupa „Emerik Pavić i franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj“*. Knjižnica Tihi pregaoci. Hrvatski studiji, Zagreb.
54. Kolenić, Ljiljana. 2006. Jezik *Predika* Emerika Pavića. U: *Tkivo kulture*. Rijeka: Teologija u Rijeci, 263-287.
55. Kolenić, Ljiljana. 1997. Međudijalekatski dodiri i prožimanja u djelima slavonskih pisaca 18. stoljeća. U: *Hrvatski dijalektološki zbornik*. Knjiga 10. Zagreb, 149-154.
56. Kolenić, Ljiljana. 2003. *Pogled u strukturu hrvatske gramatike*. Osijek: Sveučilište u Osijeku.
57. Kolenić, Ljiljana. 1998. *Riječ o riječima: iz hrvatske leksikologije i frazeologije 17. i 18. stoljeća*. Pedagoški fakultet, Osijek.
58. Kolenić, Ljiljana. 1997. *Slavonski dijalekt*. Croatica, XXVII, 45-46. Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, 101-116.
59. Kosor, Karlo. 1981. Hrvatski jezik latinske gramatike fra Tome Babića. *Kačić. Zbornik Franjevačke Provincije presvetog Otkupitelja*. Split, 5-56.

60. Košutar, Petra; Tafra, Branka. 2014. Jezikslovno paljetkovanje po osamnaestom stoljeću. U: *Zbornik o Emeriku Paviću: zbornik radova sa znanstvenoga skupa „Emerik Pavić i franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj“*. Knjižnica Tihi pregaoci. Hrvatski studiji, Zagreb, 367-382.
61. Krumes Šimunović Irena. 2012. *Hrvatska crkvena terminologija 18. stoljeća*. Osijek (doktorski rad).
62. Kuna, Herta. 1967. *Jezik fra Filipa Laštrića; bosanskog franjevca XVIII vijeka*. Akademija nuka i umjetnosti Bosne i Hercegovine; tom XXVII, knj. 15. Odjeljenje istorijsko-filoloških nauka, Sarajevo.
63. Kujundžić, Ivan. 1969. Bunjevačko-šokačka bibliografija. Prilog kulturnoj povijesti bunjevačko-šokačkih Hrvata. *Rad JAZU* 355, 667-769.
64. Kukuljević Sakcinski, Ivan. 1860. *Bibliografija Hrvatska*. Zagreb. Knj. 1, 119-121.
65. Lanosović, Marijan, *Neue Einleitung zur slavonischen Sprache*. Osijek.
66. Lisac, Josip. 2003. *Hrvatska dijalektologija 1*. Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja. Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb.
67. Lukač, Stjepan (ur.). 2001. *Hrvati u Budimu i Pešti; zbornik radova 1997.-2000*. Budimpešta: Hrvatska samouprava Budimpešte.
68. Lukšić, Ivana; Pranjić, Maja; Vlastelić, Anastazija. 2015. Sintaktičke značajke franjevačke koine u djelima fra Emerika (Mirka) Pavića. *Radovi Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Požegi*. Br. 4, 105-123.
69. Maretić, Tomo. 1910. Jezik slavonskijeh pisaca; Prilog istoričkoj gramatici hrvatskoj ili srpskoj. *RAD JAZU* 180, Zagreb, 146-233.
70. Matić, Tomo. 1945. *Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije preporoda*. Djela HAZU XLI, Zagreb.
71. Mihanović-Salopek, Hrvojka. 2006. Mariološki doprinos i propovjedništvo fra Emerika (Mirka) Pavića. *Iz duhovnog perivoja*. Zagreb, 249-278.
72. Moguš, Milan. 2009. *Povijest hrvatskog književnog jezika*. 3. prošireno hrvatsko izdanje. Nakladni zavod Globus. Zagreb.

73. Ogrizović, M. 1904. Kako je Emerik Pavić preveo Kačićev Razgovor ugodni. *Nastavni vjesnik*, knj. XII, sv. 4, 457-473.
74. Oraić Tolić, Dubravka. 2011. *Akademsko pismo*. Zagreb.
75. Parčić, Dragutin. *Rječnik hrvatsko-talijanski*. Zadar 1901. Pretisak 1995. Artresor studio: Oživljena baština, Zagreb.
76. Pavić, Krešimir. 1991. Počeci hrvatske književnosti u Slavoniji nakon oslobođenja od Turaka. *Forum*, 7-8, 13-23.
77. Pilj Tomić, Marina. 2010. Jezične odlike djela *Flos medicinae* (1768.) Emerika Pavića. *Šokačka rič* 7. Zbornik radova znanstvenoga skupa Slavonski dijalet. Vinkovci, 183-201.
78. Pranjković, Ivo; Silić, Josip. 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika*. Školska knjiga, Zagreb.
79. Pranjković, Ivo. 2008. *Franjevačko spisateljstvo na hrvatskome jeziku*. Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.
80. Simeon, Rikard. 1969. *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*. I i II dio, Matica hrvatska, Zagreb.
81. Samardžija, Marko. 2004. *Iz triju stoljeća hrvatskoga standardnog jezika*. II. izdanje. Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.
82. Sekulić, Ante. 1990. *Bački Bunjevci i Šokci*. Školska knjiga, Zagreb.
83. Sekulić, Ante. 2006. Hoškov budimski krug hrvatskih franjevačkih pisaca. *Tkivo kulture*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb; Rijeka, Teologija u Rijeci, 53-63.
84. Sekulić, Ante. 1997. *Rasprave o jeziku bačkih Hrvata*. Matica hrvatska, Zagreb.
85. Sekulić, Ante. 1969. Tri priloga hrvatskoj kulturnoj povijesti. *Kačić*. God II, 71-99.
86. Skok, Petar. 1971.-1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. I-IV, JAZU, Zagreb.
87. Sudec, Sandra. 2013. *Položaj pridjeva u imenskoj skupini u hrvatskom crkvenoslavenskom jeziku*. U: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 39/2, 631-644.

88. Sršan, Stjepan. 1993. *Osječki ljetopisi 1686.-1945*. Osijek: Povijesni arhiv u Osijeku.
89. Šundalić, Zlata. 2003. Emerik Pavić, *Putovanje duhovno* (1769.). U: *Studenac nebeski; Molitvenici u hrvatskoj književnosti od 16. do kraja 18. stoljeća*. Split, 387-404.
90. Tadijanović, Blaž. 1761. *Svašta po malo iliti kratko složenje imena i riči u ilirski i njemački jezik*. Magdeburg.
91. Tafra, Branka. 2011. Kroatistička standardološka propitivanja. U zborniku: *Slavenski jezici u usporedbi s hrvatskim II*. Ur. Dubravka Sesar. Filozofski fakultet, Zagreb, 35-49.
92. Tartalja, Hrvoje (ur.). 1958. *Flos Medicinae sive scholae Salernitanae de conservanda bona valetudine. Faksimil hrvatskog prijevoda u stihovima od Emerika Pavića iz 1768. godine*. Institut za povijest farmacije sa zbirkom, Zagreb. Knjiga 3.
93. Tatarin, Milovan. 2006. Je li se što sačuvalo od kalendara Emerika Pavića? U: *Tkivo kulture*. Rijeka: Teologija u Rijeci, 289-314.
94. Tatarin, Milovan. 2007. Jedan zaboravljeni slavonski kalendar iz 18. st. *Dani hvarskog kazališta*. Zagreb-Split, Vol. 33:1, 131-185.
95. Vince, Zlatko. 1978. *Putovima hrvatskog književnog jezika*. SNL, Zagreb.
96. Vlastelić, Anastazija. 2014. Sve na slavu Kralja Privišnjega (Zbornik o Emeriku Paviću) – prikaz. *Fluminensia*, god. 26, br. 2, str. 152-158.
97. Vodnik, Branko. 1994. *Slavonska književnost u XVIII. vijeku*. Privlačica, Vinkovci.
98. Vončina, Josip. 1988. *Jezična baština. Lingvostilistička hrestomatija hrvatske književnosti od kraja 15. do početka 19. stoljeća*. Književni krug, Split.
99. Vončina, Josip. 1985. Temelji i putovi Gajeve grafijske reforme. *Filologija* 13, 7-88.
100. Vrančić, Faust. *Dictionarium quinque nobilissimarum Europæ linguarum*. Venecija 1595. Pretisak 1971. Liber, Zagreb.
101. Vulić, Sanja. 2014. O jeziku fra Mihajla Radnića. U: *Zbornik o Emeriku Paviću: zbornik radova sa znanstvenoga skupa „Emerik Pavić i franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj“*. Knjižnica Tihi pregaoci. Hrvatski studiji, Zagreb, 261-274.

13. SAŽETAK

U doktorskom radu *Jezik franjevca Emerika Pavića (Budim, 1716.-1780.)* analizira se jezik dvanaest Pavićevih autorskih i prevedenih djela prikazujući neka od pitanja jezika osamnaestoga stoljeća s osvrtom na jezične odlike pisaca koji su u tome razdoblju djelovali. Jezičnom su analizom obuhvaćena Pavićeva djela: *Epistole i Evangjelja* (Budim, 1764. i 1808.), *Flos medicinae* (Pešta, 1768.), *Jezgra rimskoga pravovirnoga nauka kerstjanskoga za mladex* (Budim, 1769.), *Kratki nauci i tomacsenja* (Budim, 1778.), *Nadodanje glavni dogagjaja Razgovoru ugodnomu naroda slovinskoga* (Pešta, 1768.), *Nauk katolicsanski* (Budim, 1759.), *Ogledalo temelja viræ i zakona katolicsanskoga* (Budim, 1759.), *Prosvitljenje i ogrianje jesenog i zimnog doba* (Budim, 1762.), *Psaltir iliti pisme Bogu posvechene Kralja Davida* (rukopis), *Putovanje duhovno* (Pešta, 1769.), *Rucsna knjixica* (Pešta, 1769.), *Tri dara duhovna* (Budim, 1755.).

Franjevac Emerik Pavić (Budim, 1716.-1780.) značajan je predstavnik budimskoga kulturnog kruga koji je u osamnaestome stoljeću oblikovan djelovanjem franjevac. Pavić je središnja osobnost razdoblja koje počinje 1757.; kada budimske visoke škole postaju prvo školsko središte nove provincije sv. Ivana Kapistranskoga; a završava ukidanjem rada budimskih škola 1783. godine.

U jezičnoj analizi djela s osvrtom na pravopisna i grafijska pitanja, fonološko-morfonološka pitanja, morfologiju, sintaktičke konstrukcije te leksik i tvorbene modele, rad prikazuje Pavićev književnojezični izraz te upotpunjuje sliku o jeziku 18. stoljeća, a time i doprinosi cjelovitoj slici razvoja hrvatskog standardnog jezika.

Pristup jezičnoj analizi zahtijeva i osvrt na nasljedovanje starih hrvatskih gramatika i rječnika koji su mogli utjecati na oblikovanje Pavićeva jezičnoga izraza: Bartol Kašić, *Institutionum linguae illyricae libri duo* (Rim, 1604.; Pretisak: Zagreb, 2002.); Ardelio Della Bella, *Dizionario italiano, latino, illirico* (Venecija, 1728.); Faust Vrančić, *Dictionarium quinque nobilissimarum Europæ linguarum* (Venecija, 1595.; Pretisak: Zagreb, 1971.); Bartol Kašić, *Hrvatsko-talijanski rječnik* (Pretisak, Zagreb, 1990.); Juraj Habelić, *Dikcionar ili reči slovenske* (Graz, 1670.; Pretisak: Zagreb, 1989.); Ivan Belostenec, *Gazophylacium, seu Latino-Illyricorum onomatum aerarium*; II. dio: *Gazophylacium Illyrico-Latinum* (Zagreb, 1740.); Blaž Tadijanović, *Svašta po malo iliti kratko složenje i mena i riči u ilirski i njemački jezik* (Magdeburg, 1761.).

Rad se referira i na karakteristike jezika franjevaca osamnaestoga stoljeća koje su zabilježene i u Pavića. Višestoljetna vezanost franjevačkih pisaca za jedinstvenu redodržavu Bosnu Srebrenu smjernica je u proučavanju jezika tih pisaca upravo zbog činjenice da su kao pripadnici različitih govornih područja nastojali stvoriti u određenoj mjeri normiran i ujednačen jezični izraz, razumljiv u svim dijelovima redodržave.

ABSTRACT

The doctoral thesis *The language of the Franciscan Emerik Pavić* (Buda, 1716th-1780th) analyzes the language of twelve copyright and translation works by Pavić displaying some of the questions of the language of the eighteenth century with emphasis on linguistic features that writers of that period had. The linguistic analysis covers the following works of Pavić: *Epistole i Evangjelja* (Buda, 1764 and 1808); *Flos medicinæ* (Pest, 1768), *Jezgra rimskoga pravovirnoga nauka kerstjanskoga za mladex* (Buda, 1769), *Kratki nauci i tomacsenja* (Buda, 1778), *Nadodanje glavni dogagjaja Razgovoru ugodnomu naroda slovinskoga* (Buda, 1759), *Ogledalo temelja viræ i zakona katolicsanskoga* (Buda, 1759), *Prosvitljenje i ogrianje jesenog i zimnog doba* (Buda, 1762), *Psaltir iliti pisme Bogu posvechene Kralja Davida* (manuscript), *Putovanje duhovno* (Pest, 1769), *Rucsna knjixica* (Pest, 1769), *Tri dara duhovna* (Buda, 1755).

Franciscan Emerik Pavić (Buda, 1716-1780) is an important representative of the Buda cultural circle that was formed in the eighteenth century by Franciscan doing. Pavić is the central character of the period starting in 1757; when Buda academies become the first educational center of the new province of St. John of Capistrano; and ends with the abolition of the work of Buda academies in 1783.

The paper shows Pavić's literary expression and completes the picture of the language of the 18th century, and thus contributes to a complete picture of development of the Croatian language with the linguistic analysis of works in regard to spelling and orthographic issues, phonological-additionality issues, shape, syntactic structure and vocabulary and generative models.

The access to linguistic analysis requires a reference to the heritage of old Croatian grammar and dictionaries that were able to influence the linguistic expression of Pavić: Bartol Kasić, *Institutionum linguae illyricae libri duo* (Rome, 1604; Reprint: Zagreb, 2002); Ardelio Della Bella, *Dizionario italiano, latino, illirico* (Venice, 1728); Faust Vrančić, *Dictionarium quinque nobilissimarum Europæ linguarum* (Venice, 1595; Reprint: Zagreb, 1971); Bartol Kašić, *Hrvatsko-talijanski rječnik* (Reprint: Zagreb, 1990); Juraj Habelić, *Dikcionar ili reči slovenske* (Graz, 1670; Reprint: Zagreb, 1989); Ivan Belostenec, *Gazophylacium, seu Latino-Illyricorum onomatum aerarium*; II. part: *Gazophylacium Illyrico-Latinum* (1740); Blaž Tadijanović, *Svašta po malo iliti kratko složenje imena i riči u ilirski i njemački jezik* (Magdeburg, 1761).

The paper gives an overview of the characteristics of the language of the Franciscans of the eighteenth century that were also recorded in Pavić's work. Centuries of attachment of Franciscan writers to the unique Province of Bosna Srebrena guidelines the study of the language of these writers because of the fact that, as members of different languages, they tried to create a certain extent of standardized and uniform linguistic expression that could be understood in all parts of the province.

14. SLIKOVNI PRILOZI

- Emerik Pavić, *Tri dara duhovna*, Budim, 1755. – naslovnica
- Emerik Pavić, *Epistole i Evangjelja*, Budim, 1764. – naslovnica
- Emerik Pavić, *Flos Medicinæ*, Pešta, 1768. – naslovnica
- Emerik Pavić, *Ogledalo temelja viræ i zakona katolicsanskoga*, Budim, 1759. – odlomak iz *Knjige Poroda*
- Emerik Pavić, *Nadodanje glavni dogagjaja, Razgovoru ugodnomu naroda slovinskoga*, Pešta, 1765. – naslovnica
- Emerik Pavić, *Nadodanje glavni dogagjaja, Razgovoru ugodnomu naroda slovinskoga*, Pešta, 1765. – *Od Slovosloxja Slovinskoga* (str. 114)
- Emerik Pavić, *Nadodanje glavni dogagjaja, Razgovoru ugodnomu naroda slovinskoga*, Pešta, 1765. – *Od Slovosloxja Slovinskoga* (str. 115)
- Emerik Pavić, *Nadodanje glavni dogagjaja, Razgovoru ugodnomu naroda slovinskoga*, Pešta, 1765. – *Od Slovosloxja Slovinskoga* (str. 116)
- Emerik Pavić, *Nadodanje glavni dogagjaja, Razgovoru ugodnomu naroda slovinskoga*, Pešta, 1765. – *Od Slovosloxja Slovinskoga* (str. 117)
- Emerik Pavić, *Prosvitljenje i ogrijanje jesenog i zimnog doba*, Budim, 1762. – grafika sv. Emerika uz naslovnicu
- Emerik Pavić, *Psaltir iliti Pisme Bogu posvechene Kralja Davida* – rukopis
- Lovro Bračuljević, *Uzao scerafinske (nascki) goruche gliubavi*, Budim, 1730. – iz Pavićeve ostavštine
- Potpis franjevca Emerika Pavića (iz knjige Lovre Bračuljevića *Uzao scerafinske (nascki) goruche gliubavi*, Budim, 1730.)

TRI
DARA DUHOVNA
S-GOVORENJE
PREDIKATURSKIM NAVISSTENA,
I ISTOMACSENA,
NA SVETKOVINU
S. KATARINÆ
DIVICÆ, I MUCSENICÆ,
U BUDIMU, U VAROSI TABANSKOI,
PO
O. FRA EMERIKU PAVICHU,
NJIOVOMU DOMORODCU, REDA S. O. FRANCISKA,
PROVINCIÆ BOSANSKÆ, GENERALOMU OD SVETE
BOGOSLOVICE SSTIOCU.
GODISSTA M. DCC. LV.

U BUDIMU,
PO LEOPOLDI FRANCESKU LANDERERU,

EPISTOLE,
i
EVANGJELJA
PRIKO SVIUI GODISSNJI
NEDILJAH,
i
SVETKOVINAH,

S-DVIMA MUKAMA,
PO MATHÆU I IVANU
ISPISANIMA.

Po Uregjenju Rimskoga Misala,
i Naredbi Svetoga Tridentinskoga
Sabora sloxena,

I u Slovinski, iliti Illyricski Jezik trechi-
put pristampana, i od zamierljivog
sftivenja ocsistita

Po O. F. EMERICU PAVICHU,
Lečuru Jubilatomu, i Sadalsnjemu Dik-
nituru, Prov. S. Ivana od Capistrana
u Budimu Godinæ 1764.

S-dopusštenjem Starešsinah.

Štampano u Budimu po Leopoldi Francesku Landogero.

FLOS
MEDICINÆ,

Sive

SCHOLÆ SALERNITANÆ

DE CONSERVANDA

BONA VALETUDINE

Præcepta Metrica,

Auctore

JOANNE de MEDIOLANO.

Recente interpretatione

Illyrica, sive Dalmatica

Rythmicè illustratus,

Anno 1768.

Cum permissu Superiorum.

PESTINI,
Typis, Eitzenbergerianis.

J E Z G R A
S V E T O G A P I S M A.
 Knjiga Poroda. *Stvaranje Sveta.* Ge-
 nes. i.

Donum Philippo Bieder, P.

K Ada hotti Bog svit, i sva kojasa na njemu
 iz ništa stvoriti, najpervo stvorj jednu
 tavnu tashinu, i praznochu brez ikakvo-
 ga uregjenja i lipote, kojase posli ukaza. Sve-

A

17

NADODANJE

GLAVNI DOGAGJAJA,
RAZGOVORU UGODNOMU

NARODA SLOVINSKOGA,
ne odavno na svitlost danomu;

NA
SLAVU BOXJU,
I ZA RAZGOVOR ILLYRAH
u VERSE SLOXENO

PO
Jednomu Sinu S. Frane, Der-
xave S. Ivana od Capistr.

Godine 1768.

S-dopusstenjem Starefsinah.

U PESSTI,

s. Eitzenbergerovima slovama.

Emerik Pavić

Cslanak XXVIII.

Od Slovosloxja Slovinskoga.

U Ovomu nasseu Okolissu
 Sloxni ljudi svi jednako pissu
 Od pokoinog *Fra Stipe Villova*
 Sloxno mechat naucisise slova.
 Slova reko, iz knjigah Latinski
 U davnasnji jezik nafs Slovinski.
 On derxave biasse Bosanske,
 Alje rodod bio iz Macxarske.
 On razborno nika Slova slaxe,
 Nacsin po tom od pisanja kaxe.
 Ochefs znati kad nam nacsin dadde?
 Tomu sada triest lit imade,
 Priateljskim kad pod razgovorom
 Nam prikaza *Franu s-Teodorom*,
 Ajde dakle! da idemo tamo.
 I od toga njega upitamo.

Pet

Pet Latinski on Slova naodi,
 Od koino fva mucsnost izhodi.
 Samo febe C jedanput nosi,
 A tri slova feb u pomoch profi.
 Kad ricicu pissefs *Carigrada*,
 Samo febe ono nosi tada.
 Kada febi slovo S zdruxiva,
 Podebljese tada izustiva;
 Tako *Cselo* i *Csistochu* pissu
 Svi po ovom nassem okolissu,
 Josfer deblje ovo slovce biva,
Cxigerica kadse izustiva;
 Jerse za njim slovo X postavlja,
 Zato njega tako izrech valja.
 Polutanko tadse izgovara,
 Kad besidiss sstogod od *Bechara*;
 Jer za njime slovo H ulazi,
 Zato tako valja da prolazi.
 Drugo slovo G ime imade,
 Od kog valja dasvak dobro znade,
 Na dvi ruke dase izrech ima,
 Poznanoje to mudrima svima.

Ono

Ono nosi najpri sebe samo,
 Tu istinu ù *Gori* imamo.
 Zatim *Fota* ù pomoch imade,
 U *Gjermise* to ocsito znade.
 L zatime treche slovo jeste,
 U njemusu te dvi verste iste.
 Ono sebe najpri nosi samo,
 U *Labudu* to bistro gledamo.
 Na drugise nacsin *Ljubav* pisše,
 Jer za *Elom* ima *Fota* visše.
 U *Enuse* to isto naodi,
 Bistro vidit to svak moxe ovdi.
 Kadse samo ovo slovce pisše,
 Tadse rekne: sstose tute nisse?
 A od *Njive* sstogod besidechi,
 Pokraj njega slovo *Fota* mechi.
 Isti nacsin *S* slovce imade,
 Tose isto po prilici znade.
 U *Samochi* samo sebe kaxe,
 U *Sfiniku* drugomu pomaxe.
 Trisu dakle *Ceu* pomochnika,
 Kako kaxe gor dana prilika.
 Ne-

Nemofs rechi G. L. N. da kradu,
 Kada *Fotu* ù pomoch imadu.
 S nikomu nishta neotima,
 Svoje veršte kad pomoch uzima.
 Jedanputse tanko izgovara,
 Drugiputse opet krupno stvara.
 Ovi reko pisma nacsin pravi
 Nam pokoini *Fra Stipo* ostavi.
 Sloxno dakle ovako pissimo,
 I pissuchi Boga proslavimo.

ZA-

Emerik Pavić, Prosvitljenje i ogrijanje jesenog i zimnog doba, grafika sv. Emerika uz naslovnicu, Budim, 1762.

PSALTI

Iliti

Pisme Bogu posvechene
Kralja Davida

Iz Svetoga Pisma po slovu u
Slovinski ili Dalmatinski Jezik

od princezne
Lo Ocu Gra Emeriku Pavichu
Lecturu Jubilatomu, i ex Definitu-
ru Recla S. V. Franceska, Derxave
S. Ivana Krystiana Godine 1774.
S. Dopusštenjem Narepsinaki na
Svilost dane.

Britisnute La Slov Landererovi
u Budimu

U Z A O

Scerafinske (nascki) goruchie gliubávi,
tri put svezan

To Jest

KRATKO, ALI TEMEGLITO
popissagnie pocsetka, ukoregniegnia, i
rasciregnia davnascgniegh poglavitogh, iliti Archi-
Brattinstva konopnogh pojassa Patriarke svetoga Ocza Fran-
czescka, uzdighnutogh odavna u Czarkvi i manastiru mále Brattje Redovni-
ckogh obsluxegnia, sinovah istogh Patriarke, Provincie srebrno Boffanske,
u Kraglievskomu, i slobodnomu Gradu *Budimu*, poghlavitomu
Macxarske zemglie.

U TRI DIJLA RAZDIGLIENO

Od Koib

PARVI MECHIE PRID OCSI, KOREN,
pocsetak, rasciregnie, otaištva, i duxnosti potribitogh
obsluxegnia, Brattinstva. Drughi tomasci oprosčegnia, i daje
mloghe lipe, i potribite nauke zdravom karstianskom virovagniu, ufagniu i
Bogogliubnom dilovagniu kripostih. Trechi pripissuje zakon vladagniu, posebitom, i
opchienom, Brattinstva; i broi oprosčegnia, kojase s'obsluxegniem istoga dobivaju.

SVE PRIPRAVGLIENO, SLOXENO, I POD
tlacs dato, s'trudom, i s'perom O. F. LOVRE BRACSUGLIE-
VICHIA, Zavitnika spomenutogh gori Rêda, i Provincie, Sčtiocza poghla-
vitogh svetoga Bogoslovstva, u Skuli, i manastiru svetogh Ocza Franczescka, istogh
Rêda i Provincie, u imenovanom Gradu, godine Isfukarstove 1730.

PRIPIJSANO I PRIKAZANO NA POSCTEGNIE, FALU,
i diku istogh uzviscenogh, i po svem svitu slavno-glasnogh Brattinstva; osfo-
bito skupglienih, sjegignienih, i svezanih s'pojassom istoga, pod vladavju i upravglie-
gniem P'ovincie srebrno Boffanske, s'koiziuje troškom tlaseno.

S' DOPUSSCHIEGNIEM STARESCINAH.

U Budimu, po Ivanu Giurgiu Nottenstein, Sčtampaturu.

to
Fr. Emerik Pavić

15. POPIS TABLICA

Tablica 1. Primjeri različitih grafemskih rješenja za jedan fonem	53
Tablica 2. Gramatički morfemi za imenice muškoga roda u Kašića i Della Belle	127
Tablica 3. Gramatički morfemi za imenice srednjega roda u Kašića i Della Belle (jednakosložne s nominativom jednine na -o)	140
Tablica 4. Gramatički morfemi za imenice srednjega roda u Kašića i Della Belle (nejednakosložne i jednakosložne s nominativom jednine na -e).....	140
Tablica 5. Gramatički morfemi za imenice <i>e-vrste</i> u Kašića i Della Belle	148
Tablica 6. Gramatički morfemi za imenice <i>i-vrste</i> u Kašića i Della Belle	154
Tablica 7. Opći pregled sklonidbe u Pavića	162

16. ŽIVOTOPIS

Marina Pilj Tomić rođena je 6. rujna 1979. godine u Osijeku. Osnovnu je školu završila u Bizovcu, a jezičnu gimnaziju u Valpovu. Nakon završenoga jednopredmetnoga studija hrvatskoga jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu u Osijeku 2004. godine, u valpovačkoj gimnaziji radi kao volonter-pripravnik godinu dana pod mentorstvom profesorice Mile Bungić.

Godine 2006. upisuje poslijediplomski doktorski studij Jezikoslovlja na Filozofskom fakultetu u Osijeku. Iste godine započinje s radom u Medicinskoj školi Osijek gdje već desetu godinu vodi radijsku i jezičnu družinu pripremajući učenike za LiDraNo i natjecanje u poznavanju hrvatskoga jezika.

Autoricom je nekoliko znanstvenih radova iz problematike povijesti jezika koje je objavila samostalno i u suautorstvu u zborniku *Šokačka rič* i časopisu *Lingua Montenegrina*.

*Bogu fala na pocetku,
I poslidnjem ovom redku.*

(KNIT, 401, 32/33)

